

A portrait of Rabbi Meir Shapiro, an elderly man with a long white beard and glasses, wearing a dark suit. He is gesturing with his hands, palms facing each other, as if speaking or explaining something. The portrait is set against a dark background and is framed by an ornate, golden, scrollwork border. Below the portrait, there is a large, stylized title in Hebrew. The title is written in a decorative, calligraphic font. The word 'להרהר' is in gold, and 'הפילס' is in a dark purple color. The background of the entire image is a deep red or maroon color.

להרהר הפילס

רבינו הגדול מרן הגרא"מ שך זצוק"ל
עשרים שנה להסתלקותו
מוסף זכרון מיוחד

לשעה ולדורות

לקט פניני דעת, לקח והכוונה, התעוררות והדרכה בענייני הכלל, מתוך אוצרותיו של רבינו הגדול מרן ה'אבי עזרי' זצוק"ל - לשעה ולדורות

חובת ההתבוננות ושלטון הדעת

משיח צדקנו.

(מכתב ממוצש"ק תצוה תש"מ,
מכתבים ומאמרים א' ב')

**"לא יתפעל מדעתם של
מי שאינם מתעמקים
ואנשים מפורסמים
שהשקפתם לא נובעת
מדעת תורה"**

"החלטתי לכתוב כל הנ"ל לכב'. ויש לי הרושם שכב' מתרשם יותר מדי מדעתם של אנשים שאינם מתעמקים כדבעי בנושא הרציני והאחראי, והיות שהם מאנשי שלומו כב' מתרשם מהם, הגם שאני מקוה שאינו מקבל את דעתם למעשה. וכמו כן ברצוני להעיר תשומת לבו, שכב' לא יתפעל בענין זה מאנשים מפורסמים, שהשקפתם לא נובעת מההלכה הנצחית ומדעת תורה כפי שנמסר לנו מדור דור. ברור שקשה לוותר בניגוד לרגש, ובמיוחד כאשר רגש זה לכאורה הוא רגש דתי. אבל חובתו של איש אחראי אשר מכריע בענין פיקוח נפש, להתרומם מעל לרגשות. ולכלכל את מעשיו רק לפי השכל הישר, וזה השכל המבוסס על דעת תורה."

(מכתב י"ב, מכתבים ומאמרים א' ב')

**"נמשכים אחר הסביבה
בלי חשיבה עצמית"**

"חסר לנו בהבנה, בהנהגה, בדרך ארץ, אנו כילדים הנמשכים אחר הסביבה בלי מחשבה עצמית, כמו שכתב הרמב"ם (הל' דעות פ"ו ה"א) שהאדם מושפע מסביבתו, ואנו נמשכים אחרי ברק העולם, אין מדה של הבנה עצמית, כהבנה עמוקה של תלמיד חכם, של דעת תורה."

"אנו קטנים בהבנה, נמשכים אחר העולם כדרך נשים וקטנים, וכפשוטים שאינם יודעים מאומה, שיכולים לעשות כל דבר אסור ולומר שזה טוב. לא התמלאנו בתורה ולא הגענו להבנת התורה ולדעת תורה, וממילא האדם הוא קטן, ונמשך אחר דברים אלו מבלי דעת. וכשיש דעת תורה על ידי שלומדים ומלאים בתורה,

ולכן אני כותב לו שלא יחשבו הצעירים שלא ראו אחרת, שזהו דרך ישרה שיבור לו האדם, אשר באמת ההיפך מזה היא הדרך הישרה דרך התורה, ועל כל זה נאמר 'שאל אביך ויגדך זקניך ויאמרו לך', וראוי לו לשנן לעצמו ולהתרחק מדעות כאלו אשר לא שערם אבותינו ורבותינו. ונקווה כי הקב"ה ישלח עזרו מקודש, ונזכה לראות בביאת

לעצמו מדי פעם בפעם, מפני שיש השפעה להיפך, והסתה גלויה על ידי דעות כוזבות, וזה משפיע על ההמון שעל פי רוב נמשכים על ידי מילים יפות, והדברים נקלטים אצל הרבה אנשים שאין להם שיקול דעת עצמי מה לקרב ומה לרחק, מה האמת ומה השקר, ולכן אני רואה צורך לחזור על כל מה שנאמר, ומה שיש עוד קצת להוסיף...

**"התורה מחייבת שלא להביט
על המתרחש בשטחיות
אלא להתבונן על כל
דבר בעמקות חודרת"**

"הנה כי כן נמצאנו למדים, כי לימוד התורה אינו רק ענין כשלעצמו של מצות 'תלמוד תורה', אלא מחובתנו עוד שזאת התורה תלמדנו 'חקי חיים', ותדריכנו בתהלוכות חיינו על כל מאורעותיהם - היאך לחיות, והיאך לנהוג, היאך לחשוב והיאך להבין, לא להביט על המתרחש בהבטה בעלמא, במבט שטחי שדוף תוכן, אלא להתבונן בכל דבר בעמקות חודרת. וזהו יסוד במהותה של תורה, כי רק בהתבוננות שכזו בדרך העמקה, יעלה בידנו להשיג את התכלית האמיתית המתבקשת. אולם לדאבוננו, חיים אנו בתוך עולם חומרי המתייחס את כל הקורות אותו בהיבט חיצוני גרידא, בלא חתירה כלשהי לעומקם ולאמיתותם של דברים. השטחיות שלטת בכל, ובעקבותיהם ירידת פלאים מכל תוכן אנושי ומוסרי. כי ככל שמתרחקים מן התורה ומעמקי מחשבותיה הסוללים לאדם דרך אמת, באותה מידה מתדרדרת האנושות כולה מטה מטה אל דיוטא תחתונה. כל דבר אשר בעבר היה פשוט ומוסכם בשכל אנוש, מאבד היום הזה את ערכו ומהותו. אותן מדות של 'דרך ארץ' אשר ליוו את העם בכל דורותיו, אבד זכרן ובטל שמן. ולצערנו, בהיותנו מוקפים באותם בריות שנעדרה מהם דרך ארץ מינימלית, הרי גם בנו דבקה המחלה, ורוחות זרות חדרו למחננו, ומי יאמר נקי אני מהשפעת הסביבה."

(משא "ירחי כלה" תשמ"ו,

מכתבים ומאמרים ד').

**ההמון נמשך ע"י
מילים יפות, ללא
בדיקה ושיקול דעת**

"והאמת אגיד לו, שאין לי הרבה מה להוסיף על מה שכתבתי לו מכבר, וכמה פעמים דיברנו פה אל פה בענין זה, אבל אני חושב שברוך כלל, כדאי לשנן

ויש ידיעת התורה, האדם נעשה יותר נעלה ומרומם".

(מתוך שיחה אייר תשמ"ב,
מחשבת מוסר ח"א עמ' נ"ד)

רק מבט מעמיק חושף את הזיוף, את ברק השקר המכסה על האמת

"אין דבר פשוט יותר מן האמת. את האמת, לכאורה, אין צורך להסביר, כי זה מובן מאליו. האמת הוא דבר קיים ונצחי, ואילו השקר הוא דבר בר חלוף, והוא דבר מזויף, למעשה. אולם בכ"ז, יש לשקר את הברק החיצוני המושך והוא לפעמים מכסה על האמת. אולם עלינו לדעת, כי השקר זהו רק כיסוי, מתחת לכיסוי, מתחת לזיוף, מסתתרת האמת. היא רק מכוסה, וצריכים להוריד את מעטה השקר, כדי שהיא תתגלה. אולם עלינו לדעת, שככל שהשקר יאפיל על האמת, הוא אינו יכול לדחות אותה, כי לשקר, מצד עצמו, אין קיום. עלינו חובה להוריד את מעטה השקר, ולגלות את האמת, ז"א להסתכל על הכל במבט הנכון, האמיתי, לא השטחי - אלא המעמיק. כאשר מתעמקים בעולם, מבינים הכל אחרת, כל החיים נראים אחרת, רואים כי התכלית - התעלות עצמית. להעלות את עצמו ואת כל העולם, להרבות כבוד שמים! התבוננות יכולה לשנות בכלל את כל האדם!"

(נאמר בישיבת פוניבז' תשל"ד.

גרפס ב"השקפתנו" א')

מסירות נפש על האמת

"צריך ללכת במסירות נפש על התורה, ובאמת לכל אחד יש כח של מסירות נפש, שהרי מצינו בעולם שמוסרים נפש על דעות ואידיאולוגיות אחרות. ברוסיה נלחמו אלפי ומליוני איש עם הקומוניסטים בחירוף נפש, והלכו למאסר ולהריגה, כל אחד הלך בשיטה שלו, סוציאליסטים וקומוניסטים. אלא שצריך מסירות נפש על האמת ולא על דברים בטלים, שיהיה לאדם הרגש בזה. ואם הוא אדם אמיתי ומבקש את האמת, הוא יכול ללכת במסירות נפש".

(מחשבת מוסר ח"א עמ' רפ"ה)

בתקופה של זעזועים מחוייבים יותר להעמיק בצלילות דעת התורה

"בזמננו שנתמעטו הלבבות ונתקטנו המוחות, והלב היא כולה רגז ואין צלילות הדעת, כי הימים ימים טרופים... כי מי יודע מה יולד יום, כי 'הרשעים כים נגרש השקט לא יוכל'... וע"כ, העצה היעוצה לדעתי, אך ורק להרבות תורה בכל מה דאפשר, ובימינו בעקבתא דמשיחא, אי אפשר להחזיק מעמד רק ע"י לימוד התורה. כיהלא בלבול המוחות והשקפות שונות ומשונות תופסות מקום בראש, ואך רק ע"י לימוד התורה אפשר להגיע לצלילות הדעת ולאמת היחידה, כי עדות ד' נאמנה מחכימת פתי... בזמן שאין הנהגת ד' עם עולמו, בדרך הרגילה, אלא 'עמד וימודד ארץ'. כפרש"י שם, שדן את העולם מדה כנגד מדה. 'יותר גוים' - שהפיץ אומות, והררי עד מתפוצצים וגבעות עולם שחו. בזמן הנהגה זו, כל החיים הם סואנים ורועשים, והרבה הרבה שנסחבים עם סאון החיים, ואז אין שואל ואין דורש ואין מבקש, וכל סדרי החיים נהפכו, כדאיתא בסוף מס' סוטה בזמן עקבתא דמשיחא - הנביא בדבר ד' נתן העצה: 'הליכות עולם'! ע"י הלכות הקבועות, בלי שום צירופים של דעות ומחשבות ורעיונות, שכל אלו אינן עומדין מפני הנסיון, היום יש לו דעה והשקפה זו, ומחר אחרת. אבל הלכה הקבועה עומדת לעד. והתורה היא נצחית לכל הזמנים והתקופות, והפוך בה והפוך בה דכולה בה, ובה ימצא מנוח בכל זמן"

(מתוך הקדמה ל"אבי עזרי" נשים תשכ"ו)

ולא להתפעל מ"הצלחות" שאינן מכריעות את צדקת המעשים למפרע

"אך לפחות ניזהר לא להיות נטפלים לדעת ההמון, אנשי העולם מתפעלים מדעת הקהל, ודעת הקהל היא בלי מחשבה וחשבונות רק מבט שטחי, אך התורה מלמדת אותנו לא להיות נטפל לא להיות שטחי ולא להתלהב מכל מה שמתפעל הרחוב. לנו יש דרך משלנו והיא דרך התורה ורק ההלכה מכריעה בלי התחשבות בדעת

הקהל. ההלכה מכריעה ההתנהגות בשעת סכנה ואם לפי הדין אין לעשות הדבר, אף שלבסוף הצליח אין הוא מצדיק את המעשה. וכמו שאסור לעבור תחת כותל רעוע, ואחד עבר והצליח, זה אינו חכמה, והצלחות זה לא חכמה, החכמה האמיתית היא מה שההלכה קובעת. כשהולכים בדרך התורה לא מפסידים כלום. סוף הכבוד לבא סוף העזר לבא. וכמו שמצינו אצל תמר, אף שמסרה נפשה והיתה בסכנה להפסיד מלכים וגואלים, אך היא מסרה נפשה ולא הפסידה כלום, מדרך התורה א"א להפסיד, וא"א שיהיה שום חכמה אחרת, כי הקב"ה הסתכל בתורה וברא את עולמו וכל הנברא הוא מכח התורה וכל החכמות הם קליפות כנגד חכמת התורה..."

(קטע מתוך דברים שנאמרו אחרי

חילוץ השבויים מאנטבה. "לחושבי

שמו", מנחם אב, תשל"ו)

"בעולם קובעת רק מראית העין של 'דעת הקהל'! הרי זה ממש נטפלים לעוברי עבירה! אם נצא לרחוב בתל אביב בכלי זמר, כולם ירקדו בלי חשבונות, שם רק השטחיות שולטת, אבל תורה צריך ללמוד באופן מרומם יותר, בלא להתפעל מהעולם, לא מה שאמר פלוני או אלמוני. אין להתפעל מהבנת גוים שונים שדעתם משתנית בכל יום, ולא ממה שאומרת ממשלה פלונית או נשיא פלוני. איננו צריכים לחיות כעמי הארץ ולהתפעל מדברים של החילוניים, הכל חייב להיות רק על פי ההלכה, ללמוד את ההלכות של כל ענין, והרי לא ישבו סנהדרין לדון על כך. אי אפשר לפסוק בעניני סכנה ופיקוח נפש ללא עיון בהלכה, ומה שאינו מתאים בכל הפרטים לפי ההלכה, אפילו אם הצליח, אין זו ראייה להצדקת המעשה ואינו מכריע כלל, ואין בזה כל שיקול וחשבון. יש להתרחק מדברים אלו ולא להיות נטפלים לאלו שאינם עושים על פי בירור ההלכה".

(מתוך השיחה בענין זה,

מחשבת מוסר ח"א עמ' רמ"ה)

לא די בלימוד התורה, התורה צריכה להדריך אותנו

"כוונת התורה היא, שיהיו 'כל בניך

לימודי ד' - לימודי ד' לא כתיב כאן, אלא לימודי ד', לא די שיהא אדם לומד את התורה אלא צריך - וזו התכלית - שיגיע בעמלו עד מדה כזו, שהתורה תהא מלמדתו ומדריכתו על דרך אמת. לא דיינו במה שנלמד את הש"ס, אם לא הגענו לכך שיהא הש"ס מלמד אותנו. ואם לאו, לא באנו לכלל 'לימודי ד'".

(דברים בהנחת אבן הפינה לביהמ"ד

"דברי שיר", תשמ"ו. מכתבים ומאמרים ד')

התורה מהפכת כל ההנחות והמוסכמות השטחיות

"מלבד מה שהתורה מעמידה את האדם בחיים באופן מעשי, הרי יש בתורה ענין נוסף. התורה משנה את כל מהותו של האדם, היא נותנת ערך עליון ונעלה לחיים, והיא מעניקה לאדם הבנה שונה לגמרי ומבט אחר לגמרי על כל החיים. שבעוד אשר לפי מושכל בני אדם, נראים הדברים כך וכך, הרי לפי ההבנה שהתורה מעניקה לאדם, נראים הדברים באופן שונה בתכלית. התורה מהפכת את כל ההנחות והמוסכמות השטחיות של דעת בני אדם, ומעמידה את הדברים על מקומם האמיתי, באור הנכון"

(מתוך שיחה אחר המלחמה

בתשמ"ב, "בזאת אני בוטח")

אלה שנדמה להם שיודעים ללמוד ללא יראה, תורתם מהשפה ולחוץ

"...אבל העיקר שתהי' שקוע בלימוד, וביחד עם הלימוד תעלה גם ביראת שמים, כי אם אין יראה אין חכמה, ומימי לא ראיתי מי שאין בו יראת שמים שיודע ללמוד, וכל אלו שנדמה להם שהם יודעים ללמוד, אף שאין יראת השם בוער אצלם, דע שכל תורתם היא מן השפה ולחוץ, ולא בהם חפץ ד' ואין תורתם אמת, כי אין להם סייעתא דשמיא, ובלי סייעתא דשמיא אי אפשר להשיג מעלת התורה, כמבואר באבות 'כמ"ח דברים התורה נקנית וכו'..."

(מכתב מיום י"ז בתמוז תשנ"א,

מכתבים ומאמרים א' ב')

סכך על ראשנו והצילנו!"

(משא "ירחי כלה" תשמ"ו,

מכתבים ומאמרים ד')

"ללמוד גמרא ולהישאר בדעות כוזבות והנחות שוא - לא זו התכלית"

"שמעו נא, לבד ה'פריצות', הטומאה והטריפות שיש שם בעתונים, כבר אסור לאחוז אותם ביד מחמת הדעות הכוזבות בהם הם מלאים. כל אותם עתונים, ה'ערב

'והיית משוגע ממראה עיניך אשר תראה'. תקופה זו של תערובת עולם הזה ועולם הבא קשה יותר מאשר מצב של עולם הזה בלבד, כי אז יודעים הכל שזהו טרף, אולם כשהכל מעורב יחד בתערובת משונה ואור וחושך משמשים בערבוביה, שישנם דברים האסורים, ואחרים מחשיבים זאת למצוה ומקדשים אותם בברכה, וכל אחד בונה במה לעצמו ופוסק פסק לעצמו, כל אחד מחשיב עצמו למי שאין גדול ממנו ואומר 'אני ואפסי עוד' - תקופה שכזו קשה היא למאד, ועל שעה זו אנו מפילים תחנונינו: אנא ד'

"רבש"ע, הצילנו מפגעי הזמן, דור של מערבולת, אור וחושך משמשים בתערובת משונה"

"רבש"ע, סכך על ראשנו והצילנו מפגעי הזמן הזה, שעה ששני עולמות משמשים בערבוביה, שעה שמערבולת ותערובת אופפת את הכל, מצוות נחשבות עבירות ועבירות ייחשבו למצוות ומעשים טובים... ומי אשר רק יפקח עין, לראות ולהבין, יווכח כי נתקיימה בנו תוכחת התורה

לדורות עולם 03

מוסף זכרון מיוחד של בטאון עולם התורה הפלס

שנכנסים לשמוע שעור דף היומי, כי אי אפשר וזה נעשה מחמת חיובי החברה, מחמת סדרי האגודה או מהתחייבות למפלגה – אולם, האם גם הגמרא לימדה אותם משהו, או שהם רק לומדים את דברי הגמרא. ללמוד גמרא ולהשאר בדעות כוזבות והנחות שוא – לא זו היא המטרה, לא זו היא התכלית!

(משא "ירחי כלה" תשמ"ד,

מכתבים ומאמרים ד')

"יהודים יקרים, יפה להתפלל, יפה ללכת ברחובה של עיר עטופי טליתות, יפה ללמוד דף גמרא, אבל חסרה כאן ההבנה של תורה! יהודים יקרים, הרוצים לשמוע, החפצים להבין, בואו ונתחזק באמת ובתמים. כל איש יחזק ויתקן נגעי לבבו, אבל באופן כללי – וללמוד באמת. והעיקר, שהלימוד ילמד את האדם תורה ודעת, יראת שמים ומדות טובות, וחלילה לא להביט על ה'רחוב'. או אז יש תקוה שהקב"ה ישמרנו ויציילנו".

(משא "ירחי כלה" תשמ"ד,

מכתבים ומאמרים ד')

סכנת דורנו: חדירת היצר הרע של דעות כוזבות אל בית המדרש גופא

"חז"ל במסכת קידושין (ל' ב') לימדונו: 'תנא דבי רבי ישמעאל, בני אם פגע בך מנוול זה משכהו לבית המדרש'. היום מרחפת קללה כזו, שגם בתוך בית המדרש גופא פוגע היצר הרע. בכל הדורות ידענו, כי יהודי שלומד דף גמרא בקדושה, יודע כי תנא הוא תנא ואמורא הוא אמורא בכל קדושתם ומעלתם. היהודי הזה, שלמד דף גמרא, שאב רוח קדושה מבית המדרש, והיתה רוח הקדושה מלווה אותו בהליכות חייו. אבל כיום הזה, אשר חדשים מקרוב באו ולימדו דרך חדשה, ולדידם – התנא הוא אדם כמותם ויש עליו בקורת – חלילה – בעל בן אנוש, והגמרא נעשית להם כ'ספר חוקים', הרי במצב שכזה כבר לא מועילה העצה של 'משכהו לבית המדרש' – כי על כן, גם הוא – היצה"ר – מצא את מקומו שם. לכן יצאנו באיסור להחזיק את הספרים הללו".

(משא "ירחי כלה" תשמ"ט,

מכתבים ומאמרים ד')

"אתה ישן לו והוא ער לך. בלי שימת לב – הכפירה והמינות נקלטות"

"הלא תורה ויראת שמים הם מדברים הצריכין חיזוק תמיד, והיסח דעת אף לשעה קלה יכול לגרום להתדרדרות, כמו שכתב החובות הלבבות, כי אתה ישן לו והוא ער לך, ואם אתה מסיח הדעת, אבל היצר אינו מסיח הדעת ממך כל ימי חייך, וביחוד בזמננו, כי בכל פינה שאתה פונה מושך אותך בכל מיני פתיונות והסתות, כי גם בדרך כשאתה הולך, שומעים ורואים את הקולות של הרדיו והעיתונים המקולקלים ומלוכלכים. ואבן מקיר תזעק, מהמודעות הנדבקות עליהן, ללא בושה וללא כלימה, והעיתונים מלאים כפירה ומינות, ושמים לרע טוב ולטוב רע, ואף בלי שימת

לב חודרים כל אלו בלבו של אדם ונקלטים". (מכתב מיום ה' בכסלו תשמ"א, מכתבים ומאמרים א' ב')

אלו שלמדו שאר חכמות ונשארו ביראתם מתחבולות היצר כדי למשוך אחרים

"ואם כי בזמן האחרון ישנם גם אלו שלמדו בשארי חכמות, והם נשארו ביראתם, כל זה הוא מתחבולות היצר וחכמתו, להראות דוגמא, שלא כל כך נורא, ולא כל כך הכצעקתה, כדי שעל ידי זה למשוך צעירים תמימים, ולפתות אותם, שאדרכא, על ידי זה יוכלו יותר טוב להסתדר בהחיים, ולחיות חיים של תורה ושמירת המצוות, אבל טעות היא בידם, כי הסכנה מרובה בזה, וכשם שלא יתחברו אש ומים בכלי אחד, כך לא יתחברו, חכמת התורה וידיעתה, עם לימודי שארי חכמות. ואין לקחת דוגמאות מחז"ל הקדושים, ומהראשונים בזה, כי אצלם מגודל קדושתם היו, הכל–בגדר סוד ד' ליראי, שהם נחוץ להם את הכל לידיעת חכמת התורה וסודותי', שכל זה לא שייך אצלנו. וכל הראיות וההוכחות והדוגמאות שמביאין, שהנה זה יש לו עוד משאר החכמות, והוא ירא, וחרד, ות"ח, ואולי הוא אפילו גאון, דעו נא ידידי, משנה המפורשת באבות פ"ו מכחישתם, בארבעים ושמונה דברים התורה נקנית, וכל הארבעים ושמונה דברים, אך הם הגורמים היחידים לתורה וליראה, ובהכרח מה שאומרים עליו זה לא כל כך כפי שאומרים".

(מכתב מיום י"ט בשבט תשל"ח,

מכתבים ומאמרים א' ב')

"בגלוי לא רואים דעה כוזבת, קוראים בשטחיות והדברים נקלטים בלב"

"בזמן האחרון כל דבר מה שכל אחד הוגה מלבו בין טוב בין רע, הכל מודפס ואין רוב הצבור מבחינים מה לקרב ומה לרחק, מה מותר ומה אסור, ורובא דרובא של העתונים מלאים דברי כפירה, ומכניסים רעל ודעות כוזבות על כל מה שקדוש לנו ויש שבגלוי לא נראה שזה מינות וכפירה ודעה כוזבת, אבל הדברים האלו נקלטים בלב, שהקריאה היא בשטחיות מבלי להתעמק והרבה נכשלים בזה משום שאפילו בעתונים היותר טובים, אין הכתבים מביעים במאמרים את דעת תורה והשקפתה".

(מכתב מיום כ"ה בשבט

תשמ"ו, מכתבים ומאמרים ג')

רשע שדרכו לא טובה – מוטב שלא יתבונן ויעמיק

"נאמר בחז"ל עה"פ וירא בלק, נוח לרשעים שיהיו סומין, שעניניהם מביאין רעה לעולם, שנאמר וירא בלק וירא חם וכו'. וביאורו של דבר הוא, שחוש הראיה מעורר את האדם להתבונן במה שרואה והתבוננות מביאה להתעמק עוד יותר בענין. רשע שדרכו לא טוב מוטב שיהיה סומא, כדי שלא יתבונן ולא יעמיק בדרכו ולא יביא רעה נוספת לעולם. משא"כ אנו אנשי תורה. אין לנו דרך אחרת אלא דרך התורה, והיא דרך

האמת. לא יתכן בדרכה סטיות ומכשולים". (דברים שנאמרו בחודש אב תש"מ, מכתבים ומאמרים א"ב)

סטיה לכיוון זה ולכיוון זה - תוצאה מקללת התקופה המשפיעה בלבול דעות

"הן עם לבדד ישכון ובגויים לא יתחשב – זו הדרך שכבשו עבורנו אבותינו, וכל סטיה מדרך זו, טומנת בחובה סכנה לכלל ישראל. וסטיה זו בין שתהיה לצד האחזה עם אומות העולם ובין שתהיה לצד ההתגרות באומות העולם, לא דרך התורה היא, והיא תוצאה מהקללה של שני אלפי שנים ימות המשיח המשפיע בלבול דעות והפסד הדרך הנכונה".

(דברים שנאמרו בחודש אב

תש"מ, מכתבים ומאמרים א"ב)

לקיים המצוות מפני ציווי הקב"ה בתורה, ולא מפני גאון וצדיק שמצווה

"ועל אף שהאדם בטבעו רוצה לפרוק עול מעצמו, רואים אנו למרבה הפלא תופעה הפוכה אצל האדם, זה מנפלאות הבורא, על מיזוג נוגד זה בכוחות האדם, דהיינו, שיש לפעמים שהאדם נוטל על עצמו עול, והוא בעצמו חפץ בו, מבלי שנצטווה, וקבלת עול זה באה כתוצאה מפריקת עול מלכות שמים, וכבר כתוב 'לא תעשה לך אלהים אחרים...' ונכללו בתוך קבלת עול זה אפילו מצות ומעשים טובים, כלומר, שיש נכונות באדם לקיים מצוות שנצטוונו בתורה, לא מתוך קבלת עול מלכות שמים, אלא שמוכן האדם להכתיר מאן דהוא בתואר גאון וצדיק ויקבל עליו עולו. וקיים המצוות מפני שהוא מצווהו. ולא מפני שנצטווה בתורה, ואין זה דרכה של תורה, וכי מה שאנו מקיימים את שנפסק ביד החזקה להרמב"ם, הוא מפני שהרמב"ם אמר זאת? או את מה שנפסק במשנה ברורה משום שיצא הדבר מפי החפץ חיים! לא כן הוא, ולא זו הדרך. אלא אנו מחוייבים לקיים את המצוות, אך ורק מפני שהקב"ה ציווה אותנו בתורה עליהם, וזה עול מלכות שמים שמחייב אותנו. ואם מקיים אדם המצוות מפני עול ציווי של אחר, יהיו מי שיהיו, לא ישיגו את המטרה הרצויה יהיו טובים עד כמה שיהיו, היות וקיומם לא בא מתוך עול מלכות שמים, אלא מתוך פריקת עול מלכות שמים וגובל בלא תעשה לך אלהים אחרים..."

(מתוך שיחה. פורסם ב"לחושבי

שמו", אדר ב' תשל"ח)

התורה מחכימת פתי, לא להתפעל מנצחונות ומופתים

"אנו היהודים האמונים עלי תורה, צריך שתהיה לנו הבנה נכונה למאורעות הימים. הלא התורה היא 'מחכימת פתי' – התורה מחכימה ומפקחת את האדם שלא יהיה בגדר 'פתי' המתהלך בעולמו ללא מחשבה עמוקה. והרי אנו בני תורה, יש לנו להעמיק בדברים, ואל לנו להיות כאדם מן הרחוב, כאיש ההמון המביט בשטחיות אל הקורות אותו. ועל כן אין לנו לראות כאן מעשה נצחון

וישועה. ומה שנדמה לנו שיש כאן איזה שהוא נצחון, הרי כבר הזכרנו כמה פעמים את דברי רבינו נסים גאון במעשה דתנור של עכנאי (כ"מ נט, ב, והו"ד בשטמ"ק שם), וזה לשונו: 'זאירע שנעזר ר' אליעזר מנסים ומופתים, ולא נתאמתו אצל חכמים וכו', ומה שאמרו יצתה בת קול וכו', עמד ר' יהושע על רגליו ואמר, לא בשמים היא – שכבר נתנה תורה מהר סיני, אין משגיחין בבת קול וכו', הכוונה בזה לנסות את החכמים אם זה הקול יעתיקם ממה שמקובל בידם אם לאו, וכמו שאמר, כי מנסה ד' אלקיכם אתכם וגו'. והורה בזה אמיתות קבלתם. וא"ר יהושע לא בשמים היא, לפי שתורת ד' תמימה, וכבר נתנה לנו בסיני, והודיענו שלא ישונה ממנה דבר, ולא נשאר בתורתנו לא דבר סותר זה את זה, ולא שום ספק, כדי שנצטרך בו למופת מן השמים". הקב"ה בוחן אותנו בזאת, אם נעמוד בנסינו ולא נעקור את דין התורה מחמת המופתים הנראים לעינינו, ואין תכלית כל המופתים הללו, אלא כדי שננצל את שעת הנסיון הזו להתחזקות בתורה וביראת שמים, אבל חלילה לנו לומר 'כזה ראה וקדש'. שכך צריך להראות עם ישראל.."

(דברים שנאמרו בעת מלחמת לבנון

תשמ"ב, "בזאת אני בוטח" ג').

דור של ערבוביה: מאמינים וקשורים לכפירה, מחמירים ונותנים יד לעוקרי תורה

"חיים אנו בתקופה בה הערבוביה, גדולה מאוד, בה אור וחושך משתמשים בכפיפה אחת. אנו רואים לפנינו פרדוקס משונה: יתכן יהודי מאמין, שמצד אחד אין כל ספקות באמונתו, אך מאידך – תשמעו ממנו דברים שהם ממש כפירה: כיצד מתיישבים שני הדברים? יהודי מחד גיסא שומר תורה ומצוות, עם חומרות, עם נסיונות של שמיטה, ומצד שני – תראו שהוא נותן את ידו האחת לאנשים שהם עוקרי תורה ומצוות. העירבוביאי היא כה גדולה, עד שיתכן לומר שאין זו ערבובי', אלא חושך גמור, חושך שבו יאמרו על הר שהוא בור ועל בור שהוא הר. העצה בזמן כזה היא – "אז נדברו יראי ד'", להתוועד ולהבהיר לעצמנו מה אנו רוצים. אין כוונתי להתווכח או להשפיע, כי על חילוניים בודאי זה לא יועיל. כוונתי להבהיר לעצמנו את עמדתנו" (דברים לקראת הבחירות מתוך "דגלנו" מנ"א תשנ"א)

"להזהר מפני דעות מזויפות. אפשר להיות אדם גדול, ועם זאת הוא עובד עבודה זרה"

"אנו חיים בזמן של בלבול נורא, וכדברי הנביא (ישעי' ה' כ') 'הוי האומרים לרע טוב ולטוב רע, שמים חשך לאור ואור לחשך, שמים מר למתוק ומתוק למר', ואין את דעת התורה הטהורה והאמיתית. שואלים את אלו שאינם יודעים ושאין להם שייכות לדעת תורה והם אומרים דעות. כדי לדעת את התורה צריך ארבעים ושמונה דברים שהתורה נקנית בהם, וזה צריך להיות ההשקפה. המהלך של האדם צריך שיהיה

04 לדורות עולם

רבינו הגדול מרן הגרא"מ שך זצוק"ל – עשרים שנה להסתלקותו

במטרה לקנות את דעת התורה, את המעלות שבהם קונים דעת תורה, שלא תהיה חכמתו מרובה ממעשיו. לא היה מעולם ולא יתכן שיהיה גדול בתורה מבלי שהייתה לו גדלות בארבעים ושמונה הדברים, באימה, ביראה, באהבת הבריות וכו'".

"ואמנם אנו כעת בדור שבאמת לא רואים אנשים גדולים, אבל שאל אביך ויגדך

זקניך ויאמרו לך, איך היו נראים ה'חפץ חיים' ושאר הגדולים וצוק'ל".

"אינני יכול לפרש הרבה, אבל יש להזהר שלא יהיו דעות מזויפות, אלא רק דעת תורה אמיתית, כי אפשר להיות אדם גדול, ועם זאת הוא עובד עבודה זרה".

(מתוך שיחה אדר תשל"ד, על האוסרים להחזיר שטחי א"י גם לצורך מניעת

פיקו"ג. מחשבת מוסר ח"א עמ' שמ"ג)

הירידה גורמת שהכל הפקר

"כשאנו עורכים 'חשבון נפש' עם עצמנו, נווכח כי ירידת הדורות היא נוראה. ירידה כזו שאין לתארה. שכחנו לגמרי מה

"בן תורה", מהו "גדול" מהו "גאון". היום כולם גדולים וכולם רבנים. בזמנים שעברו, כתב ה'פרי מגדים' בהקדמתו, על מי ניתן לתת את התארים האלו. וכיום כל המושג נעשה הפקר. הכל בטל"

(שיחה מחודש שבט תשנ"ג, מכתבים ומאמרים ה')

חובת שמירת המסורה ללא שינוי

יסוד התורה - "ומסרה ליהושע" בדיוק נמרץ

"והוא שאמר התנא באבות: 'משה קיבל תורה מסיני ומסרה ליהושע ויהושע לזקנים... ונביאים מסרוה לאנשי כנה"ג' דייק ואמר אצל משה 'קבל' ואצל יהושע מסרה, ולא אמר יהושע קבל משה כדרך שאמר משה קבל מסיני, ללמדך בא, שאם היה כותב 'קיבל' אצל יהושע, היה מקום לטעות ולומר שיהושע קבל לא כמסירה הנכונה, שהרי לא מפי הגבורה הוא מקבל, אלא מפי משה, ואפשר שהיה כאן תוספת או מגרעת ח"ו, משא"כ אצל משה רבינו אשר קבל מפי הקב"ה, הרי קבל את כל חכמת התורה אשר אפשר היה לקבל וברור הוא שהיתה קבלה זו בשלמות, ולכן גבי יהושע כתב 'ומסרה ליהושע', בדיוק נמרץ כפי שקבל משה מפי הגבורה, כך מסר ליהושע ויהושע לזקנים בלא שינוי וחידוש, ולא חסר פרט כלשהו במסירה זו עד היום הזה. וכך, חייבים אנו בהנהגתנו להחזיק באותו מסורה כמות שהיא, ולא לחדש בה מאומה, כי חדש אסור מן התורה. וזו היא היחודיות של תורת ישראל, שלא נתחדש בה מאומה מכמות שנמסרה למשה בסיני. ולפיכך, בעוד שחכמות האומות משתנות מדי פעם בפעם לפי הזמן, אבל דרך הנהגת עם ישראל צריכה להשאר עומדת על מעמדה ויחודה, ובזה נבדלים אנו משאר האומות".

(משא בפתחת מושב הועה"פ של אגו"י תש"מ, מכתבים ומאמרים א' ב')

כל קיומנו בזכות שמירת המסורה ללא תערובת זרה

"הנה ב"ה הגעתי לגבורות, וכל ימי גודלתי וחונכתי להבין ולשמוע ללמוד וללמד, אך ורק את דברי התורה הנתונה והמסורה לנו מפי הקב"ה על ידי משה רבינו, בלי שום תערובת חכמות חיצוניות, וכל משך חיי עד היום קיימתי את המאמר 'והוי מתאבק בעפר רגלי חכמים', הן על ידי ספריהם, הן ממה שקבלתי מהם על ידי זה שראיתי הנהגתם, ומה ששמעתי מהם פה אל פה, ויודע אני שדעתם היא דעת תורה צלולה כפי שניתנה למשה מסיני, ומסורה לנו איש מפי איש בלי שום תערובת זרה. וכפי מיטב ידיעתי והכרתי, הנהגה זאת ע"פ דעת תורה, הדריכה את עם ישראל מיום היותו לעם עד היום ולא הכזיבה, וכי אך ורק בזכות זה, ב"ה חיים וקיימים אנחנו לעומת כל מה שעבר עלינו באלפי השנים,

שלא אחד בלבד עמד עלינו לכלותנו ואנחנו המעט מכל העמים חיים וקיימים ולהם אין זכר".

(מכתב י"ב, מכתבים ומאמרים א' ב')

אנו נאחזים בישן ולא מבקשים תחליפים חדשים. כל המשנה - תורתו שקר וזיוף

"אמרו חז"ל בפרק ב' חגיגה: י"ח קללות קלל ישעיהו הנביא את ישראל ולא נתקרה דעתו עד שאמר 'ירהבו הנער בזקן'... ומה החומר שבקללה זו. ונראה כי עד כאן כל הקללות היו בשלילת הטוב: יחסרו כל הטובות הללו, יחסרו בעלי מקרא, בעלי משנה, בעלי תלמוד, אולם יזכרו הראשונות, וישתוקקו לטוב שהיה בעבר, אולם הקללה הגרועה ביותר היא כאשר באים נערים וירהבו בזקן, משליכים אחר גוים את הדרך הישנה המסורה לנו, ובאים באידיאולוגיות ובאידיאות חדשות, שיטות ודרכים חדשות, זה הרע מכל רע".

"איתא במדרש איכה: ר' יוחנן הוה דריש ששים אפי' ב'בלע ד' ולא חמל'. ר' יוחנן דרש ששים אופנים בפסוק זה שבהם תאר את גודל החורבן, אנו רחוקים מזה ואין בידינו לדרוש אפילו אופן אחד, אבל הם הדורות הקודמים התנאים והאמוראים הם הרי ידעו, ורבי הוה דריש עשרים וארבע אפי' ב'בלע ד' ולא חמל". ואמרו שם ולא דר' יוחנן יתיר מרבי, לא שר' יוחנן היה גדול מרבי, אלא רבי על ידי שהיה סמוך לחורבן הבית, היה נזכר והיה דורש וכוכה ומתנחם. וצריך להבין, במה היה מתנחם, ומה זאת תשובה והסבר למה שלא דרש רבי יותר מכ"ד אפי'. ונראה דההסבר הוא כך: רבי, ע"י שהיה סמוך לחורבן, היה נזכר והיה דורש וכוכה ומתנחם בזה שזוכר עדיין את החורבן. ועדיין חי בזכרוננו גודל האסון שגרם החורבן, וכשזוכרים זאת, זוכרים גם מה היה עבורנו ביהמ"ק ומה נתן לנו, ואנו זוכרים מה שהפסדנו באובדנו, וזאת כבר נחמה במדת מה, כי עי"ז נאחזים בישן ולא מבקשים תחליפים חדשים! לא חפצים לבנות בתי מקדש מחודשים! לא נבקש לנו תורות ומצוות חדשות! לא נעשה עיקרים חדשים! כשזוכרים את הבימה"ק הישן, זוהי נחמה במקצת.. הדור המוקדם בזמן מוקדם במעלה. כך הוא באמונה! וכך הדבר ביסודות התורה! ואסור לנו לחדש דבר! לא עיקרים חדשים! וכל המשנה יהיה מה שהוא! הרי תורתנו, תורת שקר וזיוף".

(מתוך הספד על כ"ק האדמו"ר מסאטמר צוק"ל, מכתבים ומאמרים א' ב')

יסוד התורה - למסור לתלמיד מה שקיבלנו מאבותינו דברים כנתינתן

"ואמנם זה סדר השתלשלות התורה בישראל מדור לדור, שהוא אך על-ידי מסירה מרב לתלמיד, והתלמיד לתלמידו, באין שום דרך אחרת לעמוד אדם מעצמו על כוונת התורה. וזהו פשר הצווי 'והגדת לבנך'. 'ושננתך לבניך' ואזהרת חז"ל שלא להיות מונע בר, הכל להעמידנו על חובת המסירה לדורות. ומשום כך אמרו 'אם הרב דומה למלאך ד' צבאות יבקשו תורה מפיהו'. לפי שרק אז הנך מובטח בהמסורה שהיא מדויקת ונכונה. בלא שום סטיה. וזהו שמצינו בריש אבות "משה קיבל מסיני ומסרה ליהושע וכו' ונביאים מסרוה לאנשי כנסת הגדולה". דייקו בלשונם להדגיש ממשא ואילך את ענין "מסורה" לדור הבא, כי זה יסוד התורה למסור לתלמידיו מה שקיבלנו מרבותינו דברים כנתינתן, ורק אצל משרע"ה נאמר קיבל, כי מצינו שאמר דברים מדעתו והקב"ה הסכים על ידו, והוא הראשון ותורת משה היא נקראת, אך ממנו והלאה הכל סובב על ציר המסורה. עוד מרומז בלשונם הזהב, כי רק למשרע"ה מקלסין ב'קיבל', ואילו משם ואילך אין להשתבח כי-אם ב'מסירה'.

(דברים בפני מורי החנוה"ע, אדר תשל"ג, מכתבים ומאמרים ב')

כל קיומנו במסירת האבות לבנים שימשיכו דרך האבות

"ודע ידידי, כי כל קיומנו קיום עם ישראל במשך כל שנות הגלות המר הזה, הוא מה שאבותינו ידעו למסור לבניהם אחריהם את כל מה שקבלו מאבותיהם, וכך היה המשך כל הדורות, וזאת צריכין לשמור ככבת עין, להדריך את הבנים שילכו בדרך האבות, ולהתרחק מנסיונות"

(מכתב מיום כ"ז בתשרי תשמ"ג מכתבים ומאמרים א' ב')

"מי שאינו יודע למסור, גם מקבלים אין לו"

"התפקיד הבסיסי של המורה: להנחיל תורתנו הק' מורשה לדור הבא. מסירת התורה וכבר בארנו בהזדמנות אחרת ענין המסורה ומה שאמרו חז"ל במשרע"ה משה 'קיבל' תורה דייקא, וממנו ואילך הדגש על 'ומסרה' ליהושע, ונביאים 'מסורה', היא עיקר פעולתו. מי שיודע למסור התורה,

חזקה שיהיו לו מקבלים. מי שאינו יודע למסור, גם מקבלים אין לו".

(דברים בפתחת הכנס הארצי של מורי אגו"י, אלול תשל"ג, מכתבים ומאמרים ה')

"נשתנו הזמנים" - פלפולים של הבל

"ובעונותינו הרבים בתקופתנו נתרבו אלו הלומדים לקנטר נגד אלו המחזיקים בתורה ובמצוות בצביונה כנתינתה, ולהוכיח בפלפולים של הבל שאין בה ממש, שנשתנו הזמנים, והחובה לקרב את עצמן ואת כל הכלל לאלו התועים ואם ח"ו בדרך זו נלך, במשך הזמן תשתכח תורה מישראל מכל וכל ונלך מדחי אל דחי ח"ו... ולכן אין לנו אלא לעשות את אשר עלינו מוטל לעשות, להרבות תורה ויראה, תורה בטהרה בשלמותה בצביונה וד' יעשה את שלו, שלא תשתכח תורה מפי הבריות כמו שכרת עצמו..."

(מתוך הקדמה ל"אבי עזרי" מהדורא רביעאה)

היזהרו משיטות חדשות

"ואל לנו להיתפס אחר מחדשי אמונות ושיטות חדשות שלא שערו אבותינו. שום דבר חדש לא תקחו. בל יאמרו, כי על ידי הלימוד בספרים החדשים יתרבו הלומדים, כי יקל עליהם הלימוד - הקב"ה אינו צריך את הלימוד הזה. רצונו יתברך בלימוד בגמרא הישנה'. נחזיק כולנו בגמרא הישנה', אשר אותה נאמץ אלינו בנשיקה, הרי את הגמרות ה'חדשות' הללו אי אפשר כלל לנשק..."

(מעמד "ירחי כלה" תשמ"ט מכתבים ומאמרים ב')

"עלינו לדעת, כי כיהודים אסור לנו להגרר אחר שום שיטה, ואם תשמעו שיטות חדשות או דרכים חדשות, דעו שהן מביאות לחורבן של כלל ישראל. חלילה וחלילה לסטות מהדרך הישנה".

(שיחה מיום ו' בתשרי תשנ"ד, מכתבים ומאמרים ה')

מנחילי המסורה ידעו כל המאמרים בחז"ל שמביאים אלה שהולכים נגד המסורה

"ומאד מאד אני מצטער על אחד שיעיז להביע דעה נגד המסורה לנו והמקובל לנו מגאונים רבותינו של פיהם נתיסדו הישיבות שמאז ומתמיד כולם החזיקו ישיבות, ואנן תלמידי תלמידיהם של גאון הגאונים

לדורות עולם 05

מוסף זכרון מיוחד של בטאון עולם התורה הפלס

רבן של כל ישראל רבי חיים וולאזינר זצקללה"ה, שיסד הישיבה בוולאזין ע"פ הסכמת הגר"א זצקללה"ה, הנחשב כאחד מן הראשונים המשמשים לפניו במרום, וכך נמשכו הדורות עד היום, ובטח הם כולם ידעו את כל המאמרים בחז"ל, וכל מעשיהם אינם צריכים חיזוק מאיתנו שרוח הקודש שרתה על כל מה שעשו".

(מכתב מיום י"ז באלול תשמ"ב,
מכתבים ומאמרים א' ב')

הדורות יורדים - אבל אנו צריכים להחזיק בדרך שסללו לנו

"וגם בכאן אחת הסיבות שבגללן חשבנו שאיננו יכולים להיות יחד, כי אצלם יש 'הנחה' מדינה, שזה יסוד, ואצלנו לא כן הדבר, לנו יש דרך אחרת, יש לנו מהלך אחר, גדולינו ורבותינו הורונו אחרת, כי העיקר זה רק תורה, וזה יש לנו עד ביאת המשיח, אבל ליצור השקפה חדשה, דרכים חדשות זה לא מה שגדולי התורה יסדו בגללו את אגודת-ישראל, כרגיל, יש ירידת הדורות, כל הדורות יורדים זה לעומת זה, בכל הענינים. בתורה, וביר"ש, וכאשר החפץ חיים ייסד את אגודת-ישראל - היו גדולים יותר, והיום אנו במדרגה קטנה יותר, אבל איך שאנו נמצאים - חייבים אנו להחזיק את עצמנו בדרך שסללו לנו".

(שיחה שנאמרה בניסן תשל"ז,
מכתבים ומאמרים ב')

כל חיי האדם והדורות הבאים תלויים באיזו נטייה מההשקפה ודרך המסורה

"קשה עלי מאוד להשיב תשובה ברורה לשאלתך המסובכת מכמה צדדים. ולמי שאינו יודע ואינו מכיר טוב את האופי של השואל קשה ליעץ בזה ואחשוב לחטא אם אכניס ראשי בשאלה כזו, שכל חיי האדם ואף דורות הבאין תלויין בזה, אם יש חשש לאיזה נטייה מההשקפה האמיתית שהיא דרך התורה המסורה לנו משנות דור דור".
(מכתב, ערב סוכות תשל"ט,
מכתבים ומאמרים חלק ג')

צריך רחמים שלא ישנו את המסורת

"רבותי, ברצוני לומר דבר נוסף, ולא חס ושלום משנאת ישראל, כי לא אבין איך אפשר להישאר במנוחה וברגיעה לנוכח המצב שבו אנו נתונים. מי שלבו קצת רגיש, יראה ויווכח כמה מתרחקים אנו מהדרך. חיים אנחנו בדור יתום, אין לנו את ה'חפץ חיים', וכל אחד אומר כלפי חברו - אני גדול ממך".

"הנה נתקיימה בנו נבואת ישעיה הנביא, כדברי הגמרא (חגיגה יד.) שמונה עשרה קללות קילל ישעיה את ישראל, ולא נתקררה דעתו, עד שאמר להם המקרא הזה (ישעיה ג ה) "ירבה הנער בזקן והנקלה בנכבד". יבוא זמן שינטשו את המסורת, ירצו לעקור את הישיבות ההולכות בדרך המסורה, על ידי שיטות חדשות שלא שערם

יש שיטות להתיר, אבל מנהגי ישראל שנהגו - זה היו על דעתן של הגדולים והגאונים מהדורות שלפנינו, והלכה היא ומכרעת היא, ובתקופתנו דור יתמי דיתמי, שאין אנו ממלאים מקום הדור שלפנינו לא בתורה ולא ביראה, מי זה שירים ראשו ולעשות חדשות שלא שערם אבותינו. ואם אפשר לפסוק הלכה ליחיד להסתמך על איזה שיטות שזה לא יביא לידי פירצה אבל לא להורות לרבים לכל כלל ישראל בכל מקום שהם... ומצוה זו של שמירת מצות מצה ולהתרחק מחשש חמץ, אף כל הטורח שיש בזה קבלו אבותינו ועל זרענו בשמחה, ואל לנו לחפש שום קולות, כי כל קולא גורר קולא, ומי יודע עד היכן נגיע, ולזה אני מבקש מידידי, למסור פה אל פה, להזהר ולהשמר מלהסתמך על זה במה שיצאו להתיר לאכול מצה הנאפת שלא לשם מצת מצוה בע"פ, נגד המקובל לנו והנהוג משנות דור דור".

(מכתבים ומאמרים חלק ג', עמוד ע"ב)

אין לעשות שינויים, גם לא מי שבירך לבני תורה

"מה שכתב בענין מי שברך בעד בני תורה. בזה גם כן אין לעשות שום חדשות, רק מה שיש בזה תקנה קדומה בנוסח יקום פורקן, ברכה לכל מאן דעסקין באורייתא

מקום שאנו נמצאים בפריעת חוב זה".
"ולכן אחים יקרים העצה היעוצה היחידה אשר השתמשו בה אבותינו וזקנינו היא תשובה ומע"ט להרבות תורה, למען אשר יצוה את בניו ואת ביתו ללכת בדרך המסורה לנו מאבותינו וזקנינו ולא לחפש דרכי חינוך אחרים, ודברים ומנהגים חדשים שלא שערם אבותינו שהם נטיה מדרך התורה, ואף מנוגדים לדרך הצרופה והמסורה לנו".

(מכתב מיום כ"ז בכסלו תש"נ,
מכתבים ומאמרים א')

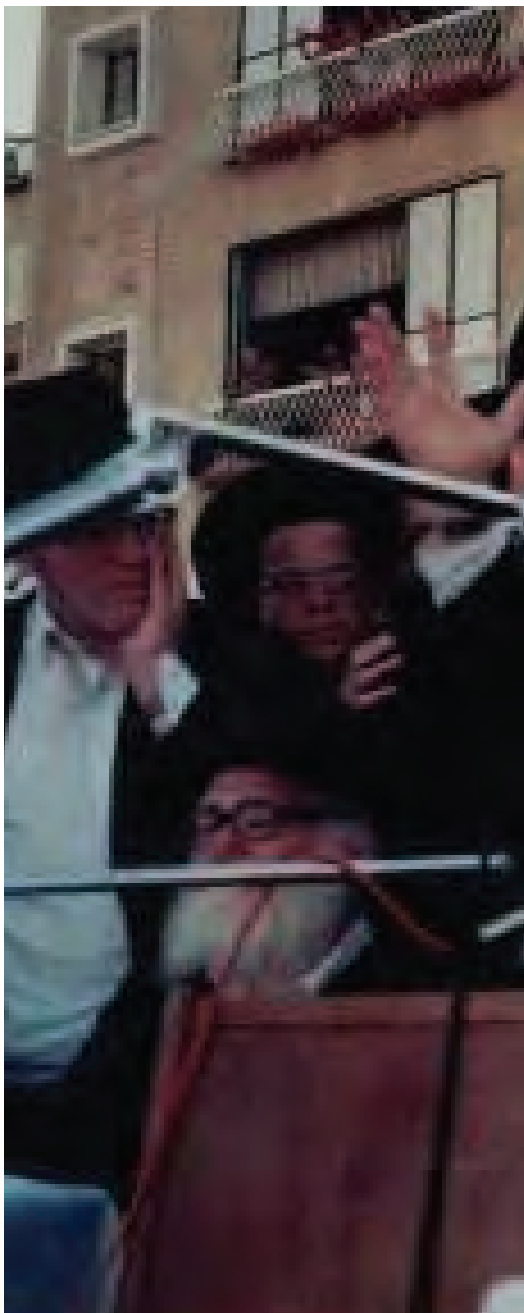
"אפילו אם יש שיטות להתיר - מנהג ישראל הלכה ומכריע"

"הנני בא לפניו להעלות על הכתב את אשר מעיק לי, ואולי ירוח לי, כי דאגה בלב איש ישיחנה לאחרים, וזה אשר שמענה אזני את אשר לא פללתי שיהי' כזאת, וכי יכול הי' לעלות על הדעת... שיעיזו לפרוץ גדר בדבר שהנהיגו אבותינו ואבות אבותינו והחמירו בהרבה גדרים וסייגים בכל מה שנוגע לעניני חמץ ומצה בין בפסח עצמו ובין בערב פסח, והמציאו איזה עצה להקל בדבר שכל ישראל נהגו איסור, לאכול מצה הנאפית שלא לשם מצוה בע"פ ואם אפילו להלכה

06 לדורות עולם

רבינו הגדול מרן הגרא"מ שך זצוק"ל - עשרים שנה להסתלקותו

וכר'. וגם במי שברך, שאומרים אחרי יקום פורקן, יש שם ברכה לכל העוסקים בצרכי צבור באמונה, וכבר יש שם ברכה לכולם, ואין להוסיף על זה".

(מכתב מיום ב' באדר ב' תשל"ג, מכתבים ומאמרים ג')

איך נסמוך להקל ולדמות בדבר חדש שלא דרכו הדורות שלפנינו

"ודבר בעתו הוא כעת בזמנינו לפרסם ולהודיע לרבים אח כל זאת, יען שמאז ומתמיד נהגו כל העם בישראל עפ"י הוראת הגדולים שבכל דור ודור דורות הקודמים זהירות יתרה להתרחק שלא לגשת אל הקודש פן ואולי ח"ו יבואו לכלל איסור, מהם שחיוכם כרת ומהם איסורי לאוין ואיסורא בעלמא, ולא שמענו ולא ראינו מי שהוא ירהיב עוז בנפשו להקל בכל זה. כל אחד ואחד יודע בנפשו את ערכו שאין בדל שכלו לחזור אחר היתרים במה שיש לחוש פן ואולי יכשל ח"ו באיסורים חמורים ונתפשטו איסורם בכל ישראל. ובאמת אנו דור יתום שאין אתנו כלום, לא תורה ולא חכמה ולא יראת שמיים ונתקטנו המוחות ואין לנו שום הלכה ברורה שבכל פרט ופרט טבועים אנו בים של ספיקות וספיקי ספיקות

ורק חיים אנו ממה שהשאירו לנו בספריהם גאוני הדורות שלפנינו, ולולא זאת אנחנו ממשמשין כעיור באפילה, אבל בשאלה חדשה שלא דרכו בה דורות שלפנינו, איך נסמוך על מה שאנחנו מדמים. ומקרב לב אני קורא לכל אלו אנא אחים אל תרעו!"

(מכתב מיום ג' באלול תשנ"ז, מכתבים ומאמרים א' ב')

"נחזיק טובה למלקט יסודות נאמנים, שצריכים לשמש מורה דרך לדור יתום"

"בואו ונחזיק טובה לאחד מיחידי סגולה, מלא דעת בתורה ויראת ד' הטהורה, מיקירי ארצנו הקדושה בר אבהן שליט"א, אשר טרח עצמו ללקט ולאסוף כעמיר גורנה מראשונים ואחרונים גדולי הדורות, ומגדול דורנו מרן החזון איש זצוקללה"ה, בכל מקום שדברו ביסודות התורה, בהשגחה, ביראה ובדרכי הלימוד, ומגדרי ההלכה והוראה, אשר כל אלו צריכין לשמש לנו לדור יתום למורה דרך איך להשתמש בכל אלו, ואין ביד כל אחד ואחד היכולת לדעת כל זאת מספריהם וממה שהובא בשמם".

(מכתב הסכמה מיום ח' באייר, תשכ"ו, מכתבים ומאמרים ה')

צריך שימוש מרבתי ומגדולים איך ללמוד את ההנהגה הנכונה

"בודאי מה שהתורה מספרת לנו פרט זה, הוא כדי שנלמד מזה איך אנחנו צריכים לנהוג, כי האם אפשר לומר שהדבר נכתב כסיפור בעלמא? וכי התורה היא כספר או כעתון המספר סיפורים? הרי התורה היא תורת חיים, ובאה ללמד אותנו, וגם בזה היא באה ללמד, וכאשר ברור לנו שהתורה באה ללמד בזה, פירושו של דבר שכתוב בתורה שכך יש לעשות ובאופן זה יש לנהוג, אלא שצריך להיות אדם גדול מאד כדי לדעת ולהבין איך להוציא את הלימוד מזה ואיך להשתמש בזה לעצמו, לא כל הרוצה ליטול יבא ויטול, אלא צריך לזה שימוש ולימוד מרבתי ומגדולים, ללמוד וללמוד הרבה, לחזור ולדעת מה כתוב בזה בחז"ל, ואז יכולים לדעת מה כתוב כאן, איך ללמוד את ההנהגה הנכונה. וכאשר לא יודעים איך להוציא את הלימודים מהתורה ומחז"ל, באמת עלולים להתעקם, ללכת עם הכוונה הגדולה ביותר של לשם שמים, ואין זה מועיל, כי גם אז יכול להכנס איזה דבר שמקלקל את הכל, ובפרט כאשר זה נוגע לפגיעה באנשים אחרים, ועל כן צריך לחשוב ולהתבונן היטב במצבים אלו".

(מחשבת מוסר ח"ב עמ' שמ"ט)

יסוד הקיום - תורה בלבד

ולומדיה. והרי עמים רבים גדולים ועצומים אין זכר להם ואנחנו המעט מכל העמים ב"ה חיים וקיימים. וכל מדינה שנתדלדלה מלימוד תורה התבוללה, וסוף היה שאפילו שומרי מצוה לא היו, וכל מדינה שהחזיקה בלימוד התורה ויסודי ישיבות, החזיקה מעמד בזמנים הקשים ביותר תחת גזירות, ומעשה ארבעת השבויים יוכיחו שכל אחד מהם מהמדינה שגלה, היה למרכז התורה. ובעינינו ראינו בדורותינו שכל מדינה ומדינה שהיו בה ישיבות והרבו בתורה היא היתה הערובה לקיום העם בצביונו ובדמותו האמיתית, ובמקום שפסקו ישיבות, אין תורה ואין יראה, ועם-האמצות מתגברת, ואין זכר אפילו להיהדות במובן הפשוט".

(מכתב מיום כ"ג באדר תשנ"ד מכתבים ומאמרים א' ב')

"רק קול התורה הבוקע מהישיבות הוא המחזיק את הישוב כולו"

"כל אברך, כל בחור, כל למדן, עליו לדעת כי באופן טבעי ע"פ מש"כ בתורה 'ולא תקיא הארץ אתכם' היתה כבר יכולה להיות ח"ו ארצנו שממה מאז שהתחילה החילונית להתפרץ פה. ברם, מי החזיק ועצר מפני כליו? עמל התורה, יראת ד' צרופה בטהרה, אם מאמינים אנו בתורה מן השמים, הלא מציאות היא שמקצת בני-תורה הם הם המחזיקים את כל הישוב שח"ו לא יחרב, וכי מי מחזיק את הישוב, האם החילונים בגבורתם? הלא אפיקורסות

כך רבה העזובה וההפקרות אצל אלו שלא חונכו בהדרך המסורה לנו מאבותינו היא דרך התורה והמצוה, אחת היא, העבודה הבטוחה להצלחה ולקיומנו - ליסוד מוסדות התורה ולהחזיק הישנות".

(מכתב מיום כ"ה בחשוון תשמ"ב, מכתבים ומאמרים ה')

לא להשפיע בדרכים שבדו מליבם, רק להרבות תורה

"ויורשה לי להביע בדברים קצרים על העיקר שבכל העיקרים, מה שעלינו לשום כל מחשבותינו ופעולתנו בתקופתנו. העיקר, ה'עמ-ארצות' השורר אצל הכלל, שלא קראו ולא שנו ולא טעמו טעם תורה ויראה... קשה לי להעלות על הכתב, את כל מה שיש לראות בנוער. ואלו שחושבים לפעול ולהשפיע בדרכים שבדו מלבם, תועים ומתעים. האמת היא אחת, אך ורק להרבות תורה. עוד חדר, עוד ישיבה קטנה, עוד ישיבה גדולה, אך ורק בזה ננצח".

(מכתב מיום ט' בכסלו תשמ"ט, מכתבים ומאמרים ה')

בלי ישיבות - אין זכר ליהדות אפילו במובן הפשוט

"ומי שיש לו מוח בקדקדו יבין וידע כי כל קיומנו בכל שנות הגלות המר הזה, שלא התערבנו בין האומות, הוא רק ע"י התורה

הערובה היחידה לכלל ישראל - לימוד התורה, ושום דבר לא יכול להיות תחליף לזה

"ואני רוצה להביע בדברי אלו, שלא היה זמן המחייב את האז נדברו יראי ד' איש אל רעהו וגו'" כמו תקופתנו, שאף שיש תופעות משמחות קצת כמו 'בעלי התשובה', אבל זהו יחידים ואולי אפילו למאות, אבל אין זה נוגע כלל לתפקידנו ולקיומנו בתוך כלל ישראל, שהערובה היחידית היא לימוד התורה, החל מהתלמודי תורה והחינוך העצמאי והישיבות הקטנות והישיבות הגדולות הלומדים בהן על טהרת הקודש כנתינתן מסיני, ושום דבר לא יכול להיות תחליף לזה".

(מכתב מיום ח' בכסלו תשד"מ, מכתבים ומאמרים ה')

העבודה הבטוחה להצלחה ולקיומנו - לייסד מוסדות התורה ולהחזיק הישנות

"ולמותו הוא להרבות דברים, שבכל זמן ובכל עת, ההצלחה הבטוחה היא בהרצת תורה ויראה על ידי החדרים והישיבות קטנות והישיבות גדולות והתנהע"צ. ובה היה מעלת אברהם אבינו כמפורש בפרשת וירא כי ידעתי למען אשר יצוה את בניו ואת ביתו אחריו' ומפורש ביומא כ"ח אבותינו כולם היו זקן ויושב בישיבה. בזמנינו, שכל

רק בתורה. לפתוח בתורה ולסיים בתורה

"נהירנא, כאשר העתיקו את 'ועד הישיבות' מוילנא לביאליסטוק, הוזמן מרן החפץ חיים זצ"ל להשמיע מדברותיו במעמד הפתיחה. על אף זקנותו המופלגת, אזור החפץ חיים כוחו ונסע לביאליסטוק. שם הובילוהו על כסא והושיבוהו ברמה למען ישמע הציבור הגדול שהתאסף את דבריו שנאמרו בשארית כחותיו. וכך פתח דבריו ואמר: אף הם היו נותנים לי מאה רענדלעך תמורת ביאתי הלום - לא הייתי נוסע, ולא רק מאה רענדלעך, כי גם תמורת מאה מצוות לא הייתי נוסע לכאן. אבל כיון שמדובר פה בענין של תורה - אין בפי תירוק. איני יכול אבל הייתי חייב לנסוע".

"אל תחשדו בי שאני רוצה חלילה להשוות את עצמי לההיא עובדא, איני יודע אם מותר לי כלל לומר, אבל להבדיל, גם אני חש חובה לעת כזאת לבא לכאן ולהשמיע דבר".

"בתקופתנו אנו, כאן בארץ ישראל, אין דבר אחר שיועיל לנו להתחזק על ידו, מאשר תורה - לפתוח בתורה ולסיים בתורה. ומבלעדי תורה, אין דבר אשר בכחו לחזק ידים רפות".

(דברים בפתיחת ועידת צא"י תשמ"ה, מכתבים ומאמרים ד')

לדורות עולם 07

מוסף זכרון מיוחד של בטאון עולם התורה הפלס

הוא לחשוב כן. לא ולא ! רק קול התורה הבוקע מהשיבות, חצרות ד', הוא המחזיק את הישוב כולו. אין שום כוח בעולם שיוכל לעצור נגד הרעה רק עמל התורה".

(מתוך הספד על הג"ר הלל

ויטקינד זצ"ל, 'השקפתנו' ח"ד)

פינה קטנה של יבנה - אין שיעור להצלה שניתן להציל בכח התורה

”בברייתא דירושלמי (דמאי פ”ג) א”ר יהושע בן קבסוי, כל ימי הייתי קורא הפסוק הזה, והזהו הטהור על הטמא, טהור אחד מזה על טמא אחד, עד שלמדתי מאוצרה של יבנה וכו’ שטהור אחד מזה על כמה טמאים’. נראה שההסבר הוא ככה: אדם רגיל לחשוב, מה כוחי לפעול? הלא יחיד אני ודל, ולכל היותר אולי אדאג לעוד איש אחד כמוני ותו לא. אך מאוצרה של יבנה, למד התנא אחרת. רבן יוחנן בן זכאי מה ביקש על סף החורבן? ידע ריב”ז שעלול להיות כליון או שואה על עם ישראל, וכדי להנצל ושישאר העם היהודי, ביקש: תן לי יבנה וחכמיה, כי ידע שמפינה קטנה של יבנה יצמחו אלפי רבבה, ויש סיכוי לעתיד האומה. זה כח התורה, וזה שלומדים ממנו ’טהור אחד מזה על כמה טמאים’. אין שיעור להצלה שניתן להציל בכח התורה”. (מתוך משא בפתחת הכנסיה הגדולה תש”מ, מכתבים ומאמרים א’)

אור התורה מאיר לרחוקים ביותר

”וזהו שאמר הנביא בשם ד’, שאף שהיו בהם חוטאים שחטאו בחטאים של ע”ז וגילוי עריות ושפיכת דמים, בכ”ז היה מוותר עליהם, אילו היו במדה מספקת עוסקים בתורה, שהמאור שבתורה מאלו הלומדים היה משפיע להחזיר למוטב גם אלו החוטאים, כי המעט מן האור דוחה הרבה מן החושך, וסוף האמת להבקע כשחר, וכולם יכירו את האמת. ואף רשעים מלאים חרטות, אלא שלבם קשה, וע”י אור התורה מאלו שלומדים בקדושה וטהרה, יש תקוה לכולם, וינר מצוה ותורה אור’ כתיב, ומטבע האור שהוא מאיר לאחרים, וכל מה שיגדל האור, מאיר להרחוק יותר. והתורה שארוכה מארץ מדה ורחבה מני ים אורה מאיר להרחוקים ביותר”.

(מכתב מיום כ”ג באדר תשכ”ג,

מכתבים ומאמרים א’)

להרבות תורה כדי לפזר הריקנות והשטחיות

”ומה שיש לעשות להרבות בבתי כנסיות ובתי מדרשות, חברות ש”ס, משניות, חברות לימוד משנה ברורה, על ידי זה יהי’ להם יותר ההשקפה האמיתית של דעת תורה ויראת שמים, וכידוע שבזמננו ההפקרות שולט ברחוב, ואין דבר העומד נגד התאוה וההפקרות והכל מותר, ואין ערך החים תופס אצלם מקום, והכל נקלט אצלם בשטחיות, מה שכתבו בעיתון, וזהו רק מפני הריקנות שיש, ורק המשחקים בכדורים זה התענוג, אבל כשילמדו

יקבלו השקפה אחרת על כל החיים ויהיו יותר רציניים”

(מכתבים ומאמרים חלק ג’, עמוד י”ט)

הישיבה בדורנו - פיקוח נפש והצלת נפשות מהתוצאות של אובדן טעם בחיים

”היום יש ליישובות תפקיד אחר, מלבד הרבצת התורה ויראת שמים, היא משמשה מחסה בפני הפורענות הממתינה בכל פינה של הרחוב. אנחנו רואים מה שמתרחש בחוץ. האם שמעו יהודים על רציחות והריגות? היום הם מעשים בכל יום. הישיבה היום היא בבחינה של ’פיקוח נפש’- הצלת נפשות. הרחוב מבהיל ומפחיד. הישיבה מגוננת על הנפש הצעירה. ברחוב פשטו צורת האדם. בכלל יש ריקנות. ובגללה אינם מרגישים טעם בחיים. רק אכול ושתה כי מחר נמות’, וזהו המוטיב של החיים. אם אדם אינו משיג את תאוותו, הוא מוכן גם לרצוח נפש. אפילו את עצמו ואת רעהו הטוב. יסוד כל ישיבה היא הצלת נפשות. חסד עם האומה, וחסד עם העולם כלו... שום דבר אחר אינו יכול לתת פורקן לנפש האדם, למתחים, כל יתר הדברים שבהם ממלאים חללו של עולם, הוא ריקנות, הנפש אינה מתמלאת מהם, רק מי שיש בידו תורה והשקפת עולמה, מרגיש טעם בחיים. מרגיש שהוא חי, יש לו משהו”.

(דברים שנאמרו בישיבת ”פורת יוסף”

אלול תשל”ז. נדפסו ב”השקפתנו” א’)

”והעיקר להתחזק בתורה ויראת ד’,

כי בתקופתנו שאנחנו נמצאים היא תקופה איומה ואין לנו על מי להשען רק על אבינו שבשמים. ובמה, אך ורק על ידי לימוד התורה בעצמו ולהשפיע על אחרים, חוץ מהמצוה מה שאנו מצווים ללמד יש בזה משום הצלת נפשות, כי הריקנות של כל העולם, כולה מביאה להדברים הגרועים ביותר, שפיכת דמים ועריות ועוד ועוד, כי רק אין יראת ד’ במקום הזה וגו’ ואין בזה שום הפרזה. ולכן נתחזק ביחד לעבודת ד’” (מכתב מיום כ”ו בטבת תשל”ה, מכתבים ומאמרים ד’)

ללמוד וללמד - הדבר היחיד שיש לעשות

”ורב תודה על ששמחתני, בהודיענו שבאת אל המנוחה והנחלה, שתוכל להמשיך דרכך בחיים ללמוד וללמד בס”ד, ואני מקוה שבודאי ימשכו אליך תלמידים הגונים, שתוכל לקבל תועלת הרבה. ובתקופתנו, זהו הדבר היחידי מה שאפשר לעשות למען ד’ ותורתו, כי העזובה רבה בכל החוגים. והאמת ניתן להגיד, שאני מצטער על מיעוט ימי הספורים שנשאר לי בחיים, שטרוד אני מכל צד וצד, עד שאין לי זמן לעשות מה שהוא לעצמי, לשבת וללמוד דף גמרא רש”י ותוס’... כי זה כל החיים”.

(מכתב מיום ח’ בטבת תשמ”ז,

מכתבים ומאמרים חלק ב’)

הכוללים נחוצים כאויר לנשימה. הישיבות והכוללים משלימים זה את זה

”והנה אין קנין התורה כמו שאר חכמות, ויש לקנין התורה תנאים מיוחדין, וכמו שמנו חז”ל באבות פ”ו מ”ח דברים שהתורה נקנית, ואין הלימוד בזמן מסוים ובדרך עראי דרך לקנין בתורה, ובאבות פ”ה אמר בן בג בג הפך בה והפך בה דכולה בה, ובה תחזי וסיב ובלה בה, ופירש שם הרמב”ם שתתעסק בה עד עת זקנה, ותדיר צריכין ללמוד. והחסיד ר’ יוסף יעב”ץ פירש באבות פרק א’ מה שאמר והעמידו תלמידים הרבה ולא אמר תלמידים רבים, שהכוונה היא שיעמדו זמן הרבה בישיבה, וזה מפני שהתורה נקנית רק ביגיעה, ובפרט בדורותינו מחמת מצוקת הזמן וטרדות ועול הפרנסה, אין לקוות שמישהוא יוכל לעלות במעלות התורה ושיהיה עליו גם עול הפרנסה”.

”ועל כן מצאו לנכון גאוני הדור שלפנינו ושלפני פנינו, ליסד כוללים בשביל אברכים שיוכלו להמשיך בלימוד התורה בחבורה ובדיבוק חברים ולעלות במעלות התורה והיראה, וכן היה שהרבה גדולי תורה ויראה, מהם רבנים מורי הוראה ראשי ישיבות, עלו וגדלו בהכוללים, ובהם היתה תפארתנו, והיה זאת לתועלת גם להצעירים הלומדים

בהישיבה שראו הדרך הסלולה לפניהם ולהתחזק ולעלות במעלות התורה. וכאז כן עתה, יש ב”ה כוללים שהם לפאר ולתפארת, אברכים גדולי תורה ויראה חוברי חבר, וכעת שמצוקת הזמן וטרדת הפרנסה היא פי כמה מכפי שהיה פעם, אלו הכוללים נחוצים לעם ישראל כמו אויר לנשימה, ושתיהן ביחד הישיבות והכוללים משלימות אחת את השניה. והן צפור נפשנו ומעוז קיומנו”.

(מכתב מיום כ”ד באדר תשכ”ג,

מכתבים ומאמרים ד’)

כל מקום שלומדים - ארץ ישראל!

”מה ששאלת אותי, האם להשאר בחו”ל או לחזור לא”י, לדעתי, יהודי שיושב ולומד תורה, איפה שהוא נמצא זה ארץ ישראל, לכן בדעתי שתמשיך שם ותריבין תורה”.

(מכתב מער”ה תשל”ו,

מכתבים ומאמרים ה’)

עיקר ההשפעה ע”י הכולל - קיום התורה והמצוה

”על ידי שישד הרה”ג הנ”ל שם ישיבה קדושה וכולל המתנהל על טהרת הקודש, ועל ידם נוסד חדר בשביל הצעירים. וכפי שסיפר לי, כל עיקר ההשפעה מה שנוגע לשמירת התורה והמצוה, הוא רק אם יהיה בכל עיר ועיר או בכל שכונה כולל, שמהם יראו וילמדו לעשות כן, וזהו קיום התורה והמצוה”.

(מכתב מיום י”ב במרחשון

תשמ”ח, מכתבים ומאמרים ה’)

כולל בעיר - מעט מהאור דוחה הרבה מהחושך

”כששמעתי מפי ידידי הרה”ג ר’... הי”ו שעומדים להקים כולל ב... שמעתי ושמחת, שב”ה גם במקומות הרחוקים התעוררו ונדברו איש אל רעהו להתחזק, ולפעול למען ד’ ותורתו, ואין לך דבר יותר גדול לחיזוק הדת מלימוד התורה, וביחוד הדור הצעיר בתקופתנו עם כל המפלגות הרחוקים מאמונה ומשמירת התורה והמצוות, אין מי שיחזק אותם, רק לימוד התורה, שעל ידי הלימוד רואים את חכמת התורה, וכל קיומנו עד היום היה רק על ידי שמירת התורה ומצוותיה שהבדילנו מכל העמים. ולימוד התורה נתן לנו בטחון בד’ ובביאת משיח צדקנו, ולא התערבנו בין האומות. ובלא לימוד התורה, אמרו רבותינו לא עם הארץ חסיד. וכשיש כולל בעיר, אז המעט מן האור דוחה הרבה מן החושך. והצעיר שרואה שאבא שלו לומד, גם הוא לומד”.

(מכתב מיום כ”ד בטבת תשמ”ב,

מכתבים ומאמרים ה’)

מעשרה אברכים יתפשט לימוד התורה בכל הארצות באזור

”שמחתי בשמעי שב”ה הוקם בית המדרש... אשר לומדים שם עשרה אברכים בני תורה. ובעזה”י יש לקוות שמהם יתפשט לימוד התורה בכל הארצות... שידריכו את בניהם ובנותיהם להמשיך את

08 לדורות עולם

רבינו הגדול מרן הגרא”מ שך זצוק”ל - עשרים שנה להסתלקותו

הדרך המסורה לנו מדור דור לשמור על קיום מצוות ד".

(מכתב מיום כ"ו בתשרי תשמ"ז, מכתבים ומאמרים ה')

בכלל לא "דור". העצה היחידה - תורה

"טרוד אני מכל צד וצד. זה נכנס וזה יוצא אצלי, חוץ מה שאצלי כל יום ויום זה יום שלישי", שבו אני אומר את השעור כללי בהישיבה, וכשאני גומר את השעור, מיד אני צריך להכין עוד שעור, ועכשיו מצאתי לרגע

זמן לענות לך". "תאמין לי ידידי, שברגע זה אני כותב את מכתבי זה, דמעות יורדות מעיני על המצב שעם ישראל נמצא בו, אשר כפירה וכל דבר אסור מסתובב ברחוב. נמצאים אנו בדור שזה בכלל לא 'דור', ומה יעשה הבן ולא יחטא. באים אלי אנשים בעובדות אשר ממש תסמנה שערות ראשי לספר מה שנעשה היום. העצה היחידה היא החדרים, הבית יעקב, הישיבות קטנות, הישיבות גדולות, שהם ערבים לקיומנו. ועכשיו, שכבודו שיחי' רוצה לפתוח 'חדר', אין לך זכות גדולה מזה, שבזה תלוי קיומנו. וברכתי

שתצליחו ותזכה לכל הטוב".

(מכתב מיום כ"ז בכסלו תשל"ט, מכתבים ומאמרים ה')

חיים נורמליים ושמירת תו"מ - רק ב"שבת", בני התורה הם היחידים שלא יכרעו לבעל

"מכתבו הגיעני, ואני שמח מה שמחזיק מעמד וממשיך בלימוד כי זה כל האדם, ואם לפניו היו צריכים לראיות והוכחות על אמיתת הדברים האלו, זהו מפני חוסר

דרכי החינוך והישיבות

על עצמו?"

(מתוך הספד. נדפס ב"לחושבי שמו", ניסן תשל"ד)

חשוב שכל יחיד ויחיד ימשיך בלימוד

"כפי שאני יודע אותו ומכירו היטב חילו לאורייתא. חבל מאד מה שעזב את כותלי הישיבה, ועכשיו זה מסובך אצלו וטרוד בעסקיו. ולזה אני מבקשו אם יכול לפעול איזה דבר כדי שיחזור לביהמ"ד, ואולי יש עכוב מצד חותנו, יראה כבודו לדבר אתו, כי הוא כשרוני ויש לו סכויים לעלות במעלות התורה, כי בשעה שרבים הם המתפרים מן התורה, מאד מאד חשוב שכל יחיד ויחיד ימשיך בלימוד תורתנו הקדושה".

(מכתב מיום ט"ז באייר תשל"ה, מכתבים ומאמרים ד')

ח"ו להפסיק מתורה בגלל העתיד, ועוון פלילי לנתק בן תורה מהתורה

"הביאו לפני ספר בשם 'שערי תלמוד תורה' מאיזה רב וד"ר אשר מפיצים אותו ברכים בעיקר לבני הישיבות שיחי'; ראיתי והזדעזעתי, אשר כל כולו הוא ספר הסתה לבני תורה על החובה שיתנו מזמנם גם ללימודי אומנות וגם ללימודים משארי חכמות כמו רפואה ועוד ועוד מהדברים הנצרכים לחיים, ותמך יסודו ממה שאסף מכמה מאמרי חז"ל המדברים בשבח המלאכה. וגם מהרבה ספרים המדברים במעלת הנהנה מיגיע כפיו. והנה אין כאן המקום לנהל ויכוח עם הנ"ל. ונזכיר רק מאמרם ז"ל... ועוון ביטול תורה הוא נורא ואיום מאד, ואמרו חז"ל בירושלמי הובא בשע"ת לרבינו יונה ז"ל ויתר הקב"ה על ע"ז וכו' ולא ויתר על עוון ביטול תורה, וכל ענין מלאכה שהזכירו חז"ל הוא על מי שא"א לו להסתדר בפרנסה בלא זה, אבל כל זמן שיכול ללמוד ודאי ח"ו להפסיק מתורה"ק ושקידתה בשביל העתיד, שדיה לצרה בשעתה, ועוון פלילי הוא לנתק בן תורה מהתורה תורתו של הקב"ה... ובפרט בתקופתנו שכל כך רבה העזובה בכל מה שנוגע ללימוד התורה, שאחוז קטן מכל הצעירים המתחנכים בבתי החינוך נשארים

האמונה החזקה, והברק החיצוני של כל העולם שאפשר היה לטעות ולחשוב, שיש אופן ודרך, איך לחיות חיים נורמליים ולהיות שומר תורה ומצוות אף אם לא מקיימים את ה'שבתי בבית השם כל ימי חיי', אבל לפי המצב של זמננו, שכל העולם רועש כים והעזובה רבה, והמעט שנשארו עוד אשר לא כרעו לבעל הם בני תורה הלומדים, אין עצה אחרת, אך ורק להתחזק בלימוד התורה והיראה".

(מכתב מיום כ"ז בניסן תש"מ, מכתבים ומאמרים א' ב')

בהישיבות וח"ו אם גם הם לא יתמסרו כל כולם ללימוד ולעליה בתורה ח"ו תשתכח תורה מישראל, ובמה גדול כוחו שיבוא להורות דרך לרבים ולסכן את כל קיום התורה ועם ישראל".

(מכתב מיום ז' באלול תשמ"ב, מכתבים ומאמרים א' ב')

אנשים שאין בהם כלום באים לחדור אל תוך הישיבות הקדושות

"נודעתי לשמוע דבר זה. רואה אני כי צר עיניהם מלראות אולי יש עוד איזה פינה טהורה בלי שמץ ותערובות של השקפות ודעות כוזבות המנוגדות לדעת תורה המסורה לנו מדור דור, ובאים לכבוש המלכה בבית, לחדור ע"י תעמולתם בתוך כותלי הישיבות הטהורות והקדושות. אנשים אשר אין בהם ולא כלום, כי אף אם בתור רב יקראו, רחוקים הם מלהבין את דעת תורתנו הקדושה, ומחכמות חיצוניות ינקו השקפותיהם. ומי שיחוש לנפשו עליו להתרחק ממצודותיהם ואל להשתתף ולקבל טובתם".

(מכתב מחודש אדר ב' תש"ל אודות ימי עיון וטיולים שנערכו לבני הישיבות מחו"ל ע"י המחלקה לחינוך ותרבות תורניים לגולה שע"י ההסתדרות הציונית, השקפתנו ח"א)

למחנך בלימודי קודש השפעה סגולית על הנפש

"יש ידים מוכיחות למכביר, ומן הנסיון המעשי דווקא, שהגורם החזק ביותר בעיצוב נפש הילד הוא המורה ללימודי קודש מן הטיפוס שלנו. יותר מהורים ומסביבה, יותר מחברים ושאר השפעות, חזרתו בנפשו רישומה השפעתו האישית של הרב. המורה, שנקרא שמו לפניו בישראל 'רבי', מלמד. למורה העוסק בהוראת מקצועות כלליים, לא נודעת השפעה כזאת. התלמיד, לרבות הינוקא בגיל הרך ביותר, מרגיש כי מורהו אינו יותר מאיש פרופסיונאלי, בעל מקצוע, שאין בינו לכל בעל מלאכה אחרת ולא כלום. הלה ממלא תפקידו בלא זיקה נפשית, בלא מסירות, אינו מעונין ולא מתענין מה מתרחש בפנימיות הנפש של מקשיבי לקחו".

כל אחד יכול להתעלות; בכל גיל, בכל זמן

"ואני רוצה לומר לכם שאני מבוגר מכולכם, ואני כבר עברתי בחיי את הכל, ויודעני שאין בחור שאינו יכול להתעלות, אחד יותר, ואחד פחות, אבל להתעלות כל אחד יכול. אחד יכול להיות גאון, ושני - רב, ושלישי - מגיד שעור וכו'. ואילו להיות 'עם הארץ', אין כזה בנמצא. כולם יכולים לדעת ללמוד וכולם יכולים אח"כ להסתדר בחיים".

(שיחה מחודש טבת תשנ"ד. מכתבים ומאמרים ה')

"אשרינו מה טוב חלקנו ומה נעים גורלנו, כל אחד שמצא את מקומו בכולל כאן, בישיבה כאן, הרי הוא מאושר כי עסק התורה מקל על החיים, מקל לו הרבה על החיים, יותר ממי שיש לו מיליונים. לא תחשבו שמי שהוא עשיר הוא המאושר, אדרבה הוא אכול רקבון, בתוך תוכו הוא רקוב! רק מי שיש לו אמונה בהקב"ה, מי שלומד תורה ומאמין בהקב"ה - הוא המאושר. העוסק בחכמת התורה, ויש לו טעם בתורה, הרי זה גופא צריך לשמח את האדם. וכל אדם יכול לזכות בכך, לעלות ולעלות, אפילו אדם שהוא כבר מבוגר, אין בכך חסרון, כי בשנה שנתים בכמה שנים, יכול לעלות הרבה הרבה, אין מאוחר, אין מוקדם ומאוחר בתורה, תמיד אפשר לעלות".

(שיחה במעמד חנוכת היכל ישיבת רשב"י, אייר תשנ"ב, מכתבים ומאמרים ה')

כל אחד מושפע מהרחוב. ישיבה וכולל - בית החינוך היחיד לנפש האדם

"לדאבונו הרב, נשתנו הדברים. פעם לפני שנים, כל הרחוב היה בית תלמוד, הרחוב היה גם כן מתנהל כשורה, ואת בית המדרש לא היו צריכים לשם עיקר החינוך אלא רק בתור עזר, אבל היום, שהרחוב הוא מאד לא מתוקן, ובפרט בקיץ שכמה צריכים להתרחק מן הרחוב עד כדי כך שאי אפשר ללכת כלל ברחוב, הרי ודאי במציאות שכזו, משמש בית המדרש כבית חינוך עיקרי לנפש האדם, לבל יקלוט אל תוכו את השפעת

"פלטרין שלך לא כבשת!"

"לבד מה שמוטל עלינו לחשוב על כל מעשה שיכיל את הכל ויהא מושלם ומחושב מכל צד, עלינו לחשוב עוד חשבון אחר. הנה דוד המלך ע"ה כשהלך וכבש את סוריא, אמרו חז"ל כיבוש יחיד הוא, ולמה? ואיתא בספרי סמוך לפלטרין שלך לא כבשת ואתה הולך וכובש ארם נהריים וארם צובה? אם כן, כשרוצים לעשות ולהשפיע על אחרים, צריכים לבדוק אם על עצמו עשה מה שצריך ומה שמוטל, ולחשוב אם על השני, הרי כל שכן על עצמו. ובפרט כשנמצאים ברכים, וכשאחד מתרפה, הרי הוא מרפה על מאות בחורים אחרים. האם אין זה סמוך לפלטרין? על עצמנו אנו צריכים לחשוב... צריכים להיות בטוחים וסמוכים שלא יהיה בגדר יצא שכרו בהפסדו כשמרפים אחרים. למי יש כתפיים רחבות לקחת אחריו כזאת

לדורות עולם 09

מוסף זכרון מיוחד של בטאון עולם התורה הפלס

”ואילו מורה ללימודי קודש – שאני. הילד שיושב לפניו מתמלא הרגשה שהמורה הוא אישיות אחרת, וזאת משום שהלימוד גופו, ענין שגיא ואינו משתייך לאף סוגי מסוגי הלימודים. העיסוק בכתה אינו בהקנייה טכנית גרידא של היגוי וקריאה באלפא-ביתא. הילד מרגיש איך המלמד מספיג בו קדושה אגב הלימוד, איך הוא מנחילו תורה, כיצד בכל סיפור מסיפורי התורה מושקעת נשמה – והוא הדין בכל שאר ענפי תורה. אף כשלומדים הלכה, הלימוד אינו של דינים יבשים, כי אם של פנימיות ההלכה שהיא תורת חיים לנו. כל אותם השראה האופפת לימודי קודש נקלטת מאד בלב הילד ובנפשו”.

”ענין זה אינו מתייחס לקטנים גרידא. אפילו תלמידים מבוגרים בשיעור של גפ”ת, בישיבה גדולה, וכן אנשים המקשיבים בבכיח”ג לשיעור דף יומי, שערי הנפש שלהם נפתחים לרווחה ומקבלים מרבותיהם השפעה רבתי. קשה אולי להגדיר את סיבת הדבר ולמצוא שרשיו, אבל עובדה היא, שכל המלמד לימודי קודש – ורק לימודי קודש – השפעתו גדולה לאין ערוך”.

”אלא, כמובן, הכל תלוי במחנך – באיזה כיוון חפצו להשפיע, באיזו מדה הוא משתדל להעמיק השפעתו. כל לימוד מלימודי קודש צריך שיהא בבחינת דברים היוצאים מן הלב. אפילו גמרא כ’אלו מציאות’, יכולים ללמדה כנושא יבש, חסר לחלוחית, ויכולים ללמדה כתורה מתוקה מדבש אשר תכבוש הלבבות”.

(דברים בפתיחת כנס מורי אגו”י אלול תשל”ג, מכתבים ומאמרים ה’)

לא להקל, תורה נקנית דווקא בעמל

”וזה נובע ממה שהתחילו להדפיס בזמן האחרון כעזר להקל, אבל האמת היא לא כך, ואדרבה תורה נקנית בעמל, וכל הרוצה

להיות עמל ויגע, מובטח שימצא. ובאתי בזה למחות שח”ו לעשות כזאת, וקיומה וחיוקה של תורה, הוא למנוע הדבר”.

(מכתב מיום כ”ו בתשרי תשנ”א, מכתבים ומאמרים ה’)

א”א לחיות חיים של תורה בלי לימוד המוסר

”לכם אני פונה, שכולכם חונכים בהישיבות שהיה לחוק קבוע בכל יום ללמוד בספרי מוסר, כמו שכתבו ותיקנו לחיוב על לימוד המוסר, והגדירו את זה כמו שאי אפשר לראות בלי עינים ואי אפשר לילך בלי רגלים, כך אי אפשר לחיות חיים של תורה בלי לימוד המוסר. וזה כתבו ופירשו בזמנם שהיה דור דעה, ובזמן שלא הי’ פרצות כ”כ בתוך כלל ישראל. אבל לדאבוננו הפרוץ מרובה על העומד, בודאי ובודאי שצריכין חיזוק מאד”.

(מכתב מעש”ק בראשית תשמ”ט, מכתבים ומאמרים ה’)

המוסר הציל מההשכלה הארורה

”הגאון האמיתי אור ישראל סלנטר זצוקלה”ה, שעל ידי פעולתו בשיטתו בלימוד המוסר, הציל את כל הישיבות שלא ילכדו בידי המשכילים וההשכלה הארורה”.

(מכתב כ”ג באדר ב’ תשנ”ה, מכתבים ומאמרים ה’)

השפעה שלילית מסוכנת ואין ספק מוציא מידי ודאי

”מה ששאלת בענין הבחור שאתה חושש שיש לו השקפות אחרות, וודאי שאתה צריך להתרחק מלהתחבר אתו באיזה צד שהוא. וכש”כ שלא להיות אתו בחדר אחד. כי אין הספק שאתה תשפיע עליו לצד

הטוב, מוציא מידי ודאי, שהוא ישפיע עליך ההיפך, כי יש לו הרבה המסייעים על ידו, היינו הרצונות והתאוות”.

(מכתב מיום י’ באדר תשל”ב, מכתבים ומאמרים א’ ב’)

בזמננו הרחקת בחור מהישיבה, תגרום להסירו ממצוות

”הכלל אם יש היזק לבחורים אחרים, שעל ידו מתבטלים אחרים מלימודים, אין להתחשב אתו כלל, רק אם אין היזק לאחרים, רק שהוא אין לו הצלחה בלימודו, אין להרחיקו, כי אי אפשר לדעת, אולי במשך הזמן בסוף יתחזק ויעלה ויצליח, ובפרט בזמנינו אם יצא מהישיבה, אי אפשר לדעת איזה חברים יהיו לו, וח”ו יסור מלקיים מצוות”.

(מכתב מיום כ”ז בניסן תשל”ח, מכתבים ומאמרים א’ ב’)

לא לדחות תלמידים

”לכבוד ראשי הישיבות שליט”א ולכל העוסקים בחינוך ילדי ישראל שיחי’ בכל אתר ואתר, השלום והברכה”.

”הננו כותבים לכם בכאב לב דברים אחדים בענין חינוך ילדי ישראל, על המצב הנורא והחמור שנסגרו דלתות בית המדרש של ישיבות קטנות בפני תלמידים החפצים ללמוד תורה, בטענה כי אינם כל כך כשרוניים ואמתלאות שונות”.

”לכן אנו פונים לכל ראשי הישיבות שליט”א, לפתוח את שערי הישיבות לכל החפץ ללמוד תורה ולקבלם באהבה ובמסירות, ולא לדחות ח”ו את התלמידים בטענה שימצאו מקום אחר. ולא יחוסו על כבודם וכבוד הישיבה המדומה, כי זה כבודם וכבוד התורה ללמד תורה לכל ילדי ישראל כפי כוחם והכל לפי העמל והמסירות. וכבר ראינו הרבה ברכה והצלחה

דווקא מתלמידים אלו שלא ראו ברכה בלימודם, שגדלו ונהיו גדולי ישראל על אף שהיו בעלי כשרונות גדולים מהם”.

(מכתב מיום כ’ בסיון תש”נ, יחד עם מרן הגר”ש אלישיב זצוק”ל, מכתבים ומאמרים ד’)

”אחד יוצא להוראה” - בזמננו. בדורנו כל לומד עולם מלא

”ואם חז”ל בזמננו אמרו שאחד יוצא להוראה, בזמן שהתורה היתה חביבה על כל עם ישראל, וכל המסוגלים ובעלי הכשרונות נכנסו לתלמוד, מה שאין זה בדורנו, שרוב הבנים מתחנכים ללא תורה, הרי כל אור”א מהלומדים הוא עולם מלא ממש. והרי זה דומה לשר צבא המתרשל בעבודתו. מה רבה האחריות”.

(מכתב מיום י”א בתשרי תש”ח, מכתבים ומאמרים ד’)

הנהלה חומרית לא קובעת ברוחניות

”ולכי כואב על צערם של תלמידי חכמים גדולי תורה ויראה, ואני מתפלא על הגבאים אנשי הדיקטוריום של הישיבה הקדושה לעשות לפי דעתם נגד דעת תורה של ראשי הישיבה, שבדין דעת ראשי הישיבה מכרעת בכל הענינים הפנימיים של הישיבה, וביחוד בכל מה שנוגע לרוחניות של הישיבה. ואין שום זכות לדעת בעלי בתים בזה, ומחויבים לשמוע ולציית רק לדעת תורה של ראשי הישיבה שיחי’, ובודאי אין זכות להדיקטוריום לפטר את מי שהוא ממגידי שיעור שאינו רצוי לדעתם. וגם לא לעשות כרצונם בענין המשכורת של מי שהוא ממגידי שיעור ובפרט שעל ידי זה יגרם הרבה ביטול תורה”.

(מכתב מיום י”ז בסיון תשמ”ז, מכתבים ומאמרים חלק ג’)

כוחו של היחיד ופך השמן הטהור

בידינו לשמור על פך השמן המכיל מעט, אבל נעשה בקדושה ובטהרה, מהפך הגדול שלא נעשה בכוונה הראויה”.

(מכתב מיום ז’ בתמוז תשמ”ט, מכתבים ומאמרים ד’)

”ומה כואב הלב לראות כבלע את הקודש מאחד המתחכם בעצת היצר לכתוב פירוש לגמרא הנקרא בשם ‘התלמוד המבואר והמנוקד’ ולהכניס פנימה ביאורים שונים כאילו להקל על הלימוד של הגמ””.

”ובאמת שעל ידי לימוד זה סר כל זיק של קדושה ואמונה. שמעמיד הש”ס כספר חוקים וכחכמת הגויים רח”ל, ופשוט שבדרך זה יגרם ח”ו שכחת התורה. ואל יטען מי שטוען שעי”ז יתמעטו הלומדים, כי מחובתנו לשמור על פך השמן הטהור בטהרתו, ולא על הריבוי האינו טהור, ומעט מן האור דוחה הרבה מן החושך”.

(מכתב עש”ק פנחס תשמ”ט, מכתבים ומאמרים ד’)

כולנו מושפעים הימנו. אפילו אלו שלא ירדו לסוף דעתו – ולא היה קל לירד לסוף דעתו – גם אלה היו מושפעים הימנו. כי בשעה שנמצא בעולם האדם הגדול, הרי שגם הקטנים ביותר, גם אם אמנם קטנים הם, אבל אינם מתרחקים ביותר, בשעה שישנו היחיד התקיף, כי אז החלשים גם אם חלשים הם, לא פג טעמם לגמרי. משא”כ אם מתחילים ברפיון ובפשרנות, כי אז הדרגות הנמוכות יותר, יורדות מטה מטה עד למאד”.

(מתוך הספד על כ”ק האדמו”ר מסטמאר זצוק”ל, תשל”ט. מכתבים ומאמרים א’ ב’)

עדיף מיעוט של פך השמן הטהור

”לפי דעתי אין לו לעזוב את הישיבה שהיא יסודה על טהרת הקודש, ולא יהיה מאלו הנאמר עליהם וכו’ לחצוב להם בארות נשברים. ואנחנו מנהג אבותינו

היחיד התקיף שומר את החלשים. אם מתחילים ברפיון, הדרגות הנמוכות יורדות מטה מטה

”חסר לנו לעתיד אדם גדול כזה, אין לנו האדם עם תקיפות שכזאת. אין לנו מי שיאמר את דבר ד’ האמיתי בתקיפות. אנו מספידים את ‘בתורת ד’ חפצו’. הרי היה יכול עוד לפעול, ועי”ז ‘בכו בכו להולך’. נאספנו כאן בני תורה אשר הם בני הרגשה ביותר ומרגישים בחסרוננו. כשחסר הגדול, אז ‘שועלים הלכו בו’, כי אין מי שיאמר את המלה התקיפה. חז”ל מנו את אלה שחייבים להתאבל עליהם ולקרוע קרע שאינו מתאחה ונמנו שם כמה דברים, וכולם כלולים ביחיד זה שאנו עוסקים בהספדו, ‘על רבו שלמדו תורה’. לכאורה הרי היינו רחוקים רחוק מקום במרחק של מדינות אבל השפעתו שפעה על כולנו, במישרין ובעקיפין היינו

אחד היה אברהם והוריש לנו הכוח לעמוד נגד העולם בדרך הסלולה לנו

”העולם עמד והשתומם, מהו הכח אשר העמיד את עם ישראל באמונתו? מהו סוד הנס הגדול הזה? אחד היה אבינו, אברהם העברי, כל העולם כולו מעבר אחד והוא מהעבר השני, עומד איתן נגד כל העולם, נגד הרוח האלילית הנושבת בעולם כולו. והוא אבינו, הוריש לנו את הדרך הזו, הוא הוריש לבניו אחריו את הדרך הסלולה הזו עד היום הזה, עד מרן החפץ חיים זי”ע, עד מרן החזון איש זי”ע, עד היום הזה הדרך הזו קובעת דבר הלכה על כל נושא ונושא, דבר הלכה פסוקה כפי שנמסר לנו איש מפי איש. זהו סוד קיומה של כנסת ישראל, באמונתה עד היום הזה”.

(דברים שנאמרו בעצרת בכני ברק, חשון תשמ”ט)

10 לדורות עולם

רבינו הגדול מרן הגרא”מ שך זצוק”ל – עשרים שנה להסתלקותו

בכנסיה הגדולה

מעשים של יחידים - עוגן הצלה לדורות

"ראינו איך מעשה בודד של אשה יחידה, שרה שנירר ע"ה, יצר את 'בית יעקב' אשר חולל מהפכה בחיי העם היהודי, ואי אפשר כיום הזה לתאר בכלל כיצד היה מתאפשר קיום ישראל בלא 'בית יעקב'. צדקנית זו לא חשבה מן הסתם, בשעתה, שמפעלה עתיד למלא תפקיד כל כך מקיף ומכריע בדברי ימי האומה, אך עובדה היא שמעשה אחד שלה שימש עוגן-הצלה של דורות שלמים ולדורות יבואו".

"או מרן ה'חפץ חיים' צוק"ל בשעתו, כאשר חיבר וכתב ספרים או מאמרים, פשיטא שלא עלתה על דעתו כי עתיד הוא ליהפך רבן של כל ישראל. ואילו האידנא אי אפשר בכלל לתאר לעצמנו אף יהודי, באיזה מקום שהוא נידח בעולם, בלא 'משנה ברורה' שנהפך לספר החיים שלנו. קיים הח"ח מאמרם ז"ל 'עשה דברים לשם פעלם', ולבסוף זכה ונעשה רבן של כל ישראל".

"כי זה טיבו של מעשה בודד, הן לטוב והן למוטב, שצריך למדוד אותו בהיקף החורג הרחק מן ההווה ולכלול בסיכומו כל התוצאות והפירות".

(דברים בפני הכנס הארצי של מורי אגו"י, אלול תשל"ג)

על "יחיד" נבנה הכלל. כשיש יחיד - יש רבים

"בזמננו אנו, אשר אנו עניים כל כך באנשי מעלה - ההפסד כה גדול. רבותי! שומע אני את הבריות אומרות 'אכשר דרא' - קם דור של חוזרים בתשובה, דור של 'בעלי תשובה', אוי! אמנם כן, אבל היחיד, יחיד שכזה חסר לנו. 'יחיד' אשר עליו אמר הכתוב: 'שאל אביך ויגדך זקניך ויאמרו לך' חסר לנו. והרי יחיד שכזה הוא יסוד הבנין של כלל ישראל, הוא ה'זקן' שעליו נבנה הכלל. כשיש יחיד - יש רבים, כשיש יחיד - יש ישיבה, כשיש יחיד - יש ישיבת 'מיר', שהעמידה מאות ואלפי תלמידים בעולם, בתקופה האחרונה ובתקופות קודמות משך עשרות בשנים, והכל מכח ה'יחיד'. וכשה'יחיד' הזה חסר, במה נוכל להתנחם?"

"זהו היסוד של כלל ישראל אשר צועדים המה בדרך הסלולה של 'זקניך', של ה'גדול'. וכך היה החפץ חיים אומר לרבי חיים עוזר: 'הבריאות שלך היא הבריאות של כלל ישראל' - כי בו תלוי בנין הכלל, והחפץ חיים לא אמר דברים בעלמא. רבותי! 'פתח בדורו כשמואל בדורו' - הגאון רבי חיים שמואלביץ - זהו כלל ישראל".

(מתוך הספד על מרן הגר"ח שמואלביץ צוק"ל, מכתבים ומאמרים ד')

בריאותו של ראש ישיבה - בריאות כל הישיבה

"הנני בא להתנצל בפניו במכתבי זה, מה שלא כתבתי עד היום, וידינני לכף זכות, כי הטרדות הרבות והחולשה כי רבה היו בעוכרי, אבל אף תפילה אחת לא עברה עלי שלא הזכרתיו והתפללתי עבור בריאותו, ולא הסחתי דעת מלדעת משלומי ע"י בנו שיחי'. וידע כבודו כי בריאותו היא בריאות כל הישיבה כולה. כי כבר חונכו לפי תוכן דבריו וסגנונו".

(מכתב מיום כ"ד באלול תשמ"ה, מכתבים ומאמרים ה')

שני אנשים ישמרו הגחלת, הם יתקיימו. העיקר לא לעשות ולא לחדש שיטות חדשות

"אז מהי העצה לעם ישראל? מי יכול להראות את סוד קיומו של עם ישראל? מה מחזיק אותו על אף כל הגזירות, השחיתות והשריפות שעבר במשך השנים? הרי קהילות שלמות נחרבו בגזירות במשך השנים. בגירוש ספרד הלכו לגלות מאות אלפים שלא היו מוכנים להשתמד. האם יכול לבוא איזה חכם ולומר לי מהו סוד קיומו של עם ישראל? כיצד בכל זאת נשאר עם ישראל

חי וקיים? הייתי נותן לו את כל מה שיש לי אם ימצא תירוץ אחד מלבד מה שמקובלנו מרבותינו. חז"ל אומרים: 'אמר רבי שמעון בר יוחאי ראיתי בני עליה והם מועטים... אם שנים הם אני ובני הם'. אם שני אנשים ישמרו תורה בעולם, הם הם שיתקיימו. אברהם נקרא 'העברי', כי הוא לבדו היה המאמין בהק"בה וכל העולם כולו מהעבר השני, ואעפ"כ אברהם אבינו נשאר בעולם בגלל: 'למען אשר יצווה את בניו ואת ביתו אחריו'. אם יש יהודי אחד בעולם ויש לו ילד שהוא מחנך בדרכו, אז יש לו קיום... עלינו לשמור על הגחלת הזו, לא לסטות מהדרך שירשנו מאבותינו, לא לחדש שיטות חדשות. לנו יש את הדרך המסורה לנו מכל הדורות, זה מה שהבטיח את קיומנו".

(דברים שנאמרו בחודש סיון תשנ"ב, מכתבים ומאמרים ה')

"אם האחד לא יהיה שלם וחזק - הפסדנו הכל"

"ממה שידוע לי מרבותי ומתוך הנסיון עצמי, יודע אני, כי הרבה נשתנה אופן ההשפעה והפעולות שהיו צריכים לעשות בזמנים הקודמים, ממה שצריכים לעשות כעת בזמננו. ולדעתי העיקר שבעיקרים בזמננו מה שאפשר לעשות הוא מה שנוגע לחינוך. הן ביסוד בתי ספר חרדיים וביסוד ישיבות קטנות וישיבות גדולות בלא שם תערוכת זר, כי בהכרח כשיש תערוכת מחכמות חיצוניות משתנה ההשקפה האמיתית ויוצרת זיוף בדעת התורה המסורה לנו מדור דור וח"ו תשתכח תורה מישראל כי כשיש האלף הנכנסים לחדר והאחד היוצא בסוף להוראה שלם בתורתו, אבל אם האחד היוצא להוראה לא יהיה שלם וחזק, הפסדנו הכל. ולכן מה רבה העבודה בשביל אלו השרידים צעירינו אשר ממשיכים ללמוד בישיבות הקטנות והגדולות שלא שלטו בהן דעות עקומות והשקפות כוזבות, והם השומרים על גחלת התורה שלא תכבה ח"ו".

(מכתב מיום ו' באייר תשל"ו, מכתבים ומאמרים ד')

התנועה הלאומית והמדינה

ועוון".

(משא במעמד נעילת הכנסייה הגדולה, מכתבים ומאמרים א' ב')

הצבת חוקי המדינה מעל התורה - ניתוק הברית

"הנה במדינת ישראל מעיזה שופטת לומר שכאשר מתנגשים חוקי המדינה עם חוקי התורה, צריך ללכת אחר חוקי המדינה. זה הרי גרוע יותר מהעבירה הגדולה ביותר. הנה בפרשת ניצבים נאמר כי הנכרי הבא מארץ רחוקה ויראה את חורבן ארץ ישראל ישאל 'על מה עשה ד' ככה לארץ הזאת, מה חרי אף האף הגדול הזה?' והתשובה היא 'על אשר עזבו את ברית ד' אלוקי אבותם אשר כרת עמם', ומבואר ב'דעת זקנים'

רבים והמונים שעשו שיטה של חיי חטא - מרד קיבוצי במלכות שמים

"רואים אנו מחזה מחריד ואיום. מרד קיבוצי במלכות שמים. הרי כמו שאמרו חז"ל במצוות ומעש"ט 'אינו דומה יחיד העושה את המצווה למרובין העושים את המצווה', כי ברבים הזכות גדולה ויתירה, ומכאן יקרת ענין תפלה בציבור, שכן אינו דומה יחיד המתפלל בפני עצמו לרבים המתפללים יחדיו, וכן בקיום מצוה, כשעושים בציבור הר"ז חשוב ויקר בעיני השי"ת פי כמה - כן ח"ו להיפך. בעבירה, יש הבדל עצום בין יחיד חוטא בינו לבין עצמו, לבין ציבור המונים שהתארגנו לחיות באורח שיטתי חיים של חטא

האות והורדת השלט של כלל ישראל, וזה גרוע מחילול שבת עצמו. כך כאשר יש חוק האומר שחוקי המדינה הם מעל חוקי התורה רח"ל, הרי זה ניתוק הברית".

(משא "ירחי כלה" תשמ"ז, מכתבים ומאמרים ד')

"מדינת חוק" גרועה מחטאים פרטיים

"והרי לעינינו יש הרבה דברים שמנוגדים לדעת תורה אשר הם נעשו לחוק כי היא מדינת החוק ולא מדינת ההלכה, ובזאת הנקודה כאן יותר גרועה מאשר בחוק לארץ, ששם כל מי שעובר עבירה היא חטא פרטי וכאן היא חוקית, כמה חילול השם יש אם אנחנו בתור עם ישראל במדינת ישראל

לדורות עולם 11

מוסף זכרון מיוחד של בטאון עולם התורה הפלס

ישראל נשארה בבעלותו של הקב"ה ולא ניתנה לבני אדם, ולכן אנו בה כגרים, ומשום כך אסרה עלינו התורה למכרה לצמיתות. וכיון שארץ ישראל עומדת בידנו רק על ידי קיום התורה והמצוות, הרי מדינה בלי שמירת תורה ומצוות, אינה כלום".

(מתוך משא בפתיחת ועד"פ של אגו"י סיון תשנ"ג, דגלנו תמוז תשנ"ג)

המדינה לא היתה מגינה מהשואה

"ואל יחשוב שהשואה שעברה עלינו היתה בגלל שלא היתה לנו מדינה. לא כן הדבר, אין במדינה בטיחות לקיומנו ואף אם יהיה לנו כאן חמישה מיליון ויותר, ח"ו כשיהיה מלחמה בין המעצמות הגדולות, איזה ערך יהיה לכל זה לפי הטכניקה של היום ואף אם גם אנחנו נהיה חזקים, לא יהיה לזה ערך כנגד מעצמה גדולה. ובשנות המלחמה השני' כשהגרמנים עמדו על יד אל עלמין וח"ו אם היו נכנסין לארץ ישראל, אפילו אם היה כאן חמישה מיליון איש, היה החורבן גדול מאד, והיה יותר גרוע ממקום אחר, כי כאן אין יערות שיהיה פרטיזנים, ומצד אחד הים ומסביב מוקפים אנחנו באויבים ושונאים, ורק יד ד' היתה להסב לבם להילחם ברוסיה למען הציל את שארית הפליטה שהיתה בארץ ישראל".

(מכתב י"ח, מכתבים ומאמרים א' ב')

לא האומות גורמות סכנה, אלא מסלפי ועוקרי היהדות מסכנים את קיומנו

"האמת היא, כי לא הם האומות ההם מסכנים קיומנו כלל וכלל, כי עם ישראל מלומד ועמד בנסיונות על הרבה גזירות וטביחות והריגות, ועם ישראל חי וקיים, אבל המסכנים האמיתיים לקיומו של כלל ישראל, הם הם אלו אשר נתנו מושג חדש שאפשר להיות יהודי בלי תורה ומצות, ואפשר אפילו להיות נשוי לאשה נכרית והוא ישראלי, לאומי ציוני. ובדרך זו מחנכים הדור הצעיר בבתי הספר שלהם והשלטון בידם לעשות תעמולה להעלים את האמת בכוונתם כי רק ככל הגויים בית ישראל, אומה כמו רומניה, יוגוסלביה וכיו"ב, בלי תורה ומצוות, זוהי סכנת כליה ח"ו לעם ישראל".

(מכתב מיום י' בכסלו תשל"ו,

מכתבים ומאמרים א' ב')

יהודי בלי שמות לוואי - ואינו זקוק לסיסמאות

"ולכן, אחים יקרים, עלינו להתחזק בכל כוחנו להיות נאחזים בארצנו הקדושה אך ורק על ידי שמירת התורה והמצוות ולהקרא יהודי בלי שום שמות לוואי. ואז יהיה מובטח קיומנו כפי שהבטיחה לנו התורה וכל שאר ספרי הנביאים, ואין לנו להשען על שום משען ומשענה".

"ולהשואלים איך להתייחס להפגנות ולהמחאות והכינוסים שמדביקים על דש בגד המילים 'אני ציוני', התשובה היא: יהודי השומר תורה ומצוות, כל חזותו היא היא המחאה היותר גדולה שהוא יהודי,

קרבנות ופצועים. ובפרט צריך להזהר מנתינת כבוד לשאינם יראים ולרשעים, הרי אנו מאמינים בני מאמינים, בתורה כתוב שקיומו של כלל ישראל הוא רק בקיום תורה ומצוות, ככתוב (ויקרא כ כב) "ולא תקיא אתכם הארץ"! ואם מתגדל כבוד רשעים ושאינם שומרי תורה - אין זה על פי תורה. בודאי אסור לפגוע באף אחד, יש לנהוג בעדינות ולכבד לכל בני אדם, אבל צריך לדעת שיש לנו השקפה אחרת על הכל, לא זה הוא הבטחון שלנו ולא זה הוא הקיום, אין אנו יודעים מה יהיה מחר ועוד שנה או חמש שנים.

והנה עצם הצורך במלחמה זו הוא ספק, יש כאן מאות קרבנות ופצועים, אבל בעולם זה נחשב שהממשלה והצבא הצליחו, ובלי מחשבה הדבר משפיע על כולם, אך אם מתבוננים מעט, ברור הדבר שלא יתכן שתהיה ישועה ממחלל שבת, מיהודי שאינו שומר תורה ומצוות. ומה שלמעשה יש הצלחה על ידם הוא לנסותנו.

מנסה ד' אתכם! התכלית היא שאנו נתחזק, ולא שנכבד אותם ונחשוב שהם כלל ישראל, וכאילו כך הם צריכים להיות. הרי על פי התורה לדעת רבי יוסי הגלילי (סוטה מד.) "האיש הירא ורך הלבב" זהו המתיירא מן העבירות שבידו, ותניא - שח בין תפילה לתפילה עבירה היא בידו וחוזר עליה מעורכי המלחמה, אין לו להלחם, כי על ידו כבר אי אפשר לקבל שפע טוב. אלא שאין אנו יודעים דרכי ד' מדוע לפעמים מצליחים, ואנו צריכים לעשות מה שכתוב בתורה, התורה חיה וקיימת, הקב"ה הנהיג אלפי שנה על פי התורה, והאמת נמשכת הלאה, מה אנו יודעים מה יהיה? גם מה שנראה שניצחו אינו הוכחה שניצחו, כי אם עכשיו הם חזקים, מי יודע אם אחרי חמש שנים לא יהיו אחרים חזקים או רוסיה וכד'. אנו לא יודעים שום דבר, ועלינו לעשות את המקובל לנו, ד' אמת ותורתו אמת, וצריך להתחזק ולא להתפעל מהרחוב.

(מתוך 'מחשבת מוסר' לפרשת שלח)

כוחי ועוצם ידי השתרש. כל התכניות שוא והבל

"והכוחי ועוצם ידי השתרש בקרבנו, וחושבים שבכוחם לשלוט על אומות אחרות ואינם יודעים את הדבר הפשוט שהוא הבסיס הקיומי של עם ישראל, כמו שאמר דוד המלך ע"ה: 'אם ד' לא יבנה בית שוא עמלו בוניו בו, אם ד' לא ישמור עיר שוא שקד שומרי', וכל התוכניות הן שוא והבל. והאיך תבוא הגאולה הם מהסודות שלא נגלו לנו, בוודאי שלא על ידי כוחי ועוצם ידי, אבל בטוחים אנו ומקיים אנו ומצפים אנו בכל יום שתבוא, ואין ישראל נגאלין אלא בתשובה".

(מכתב מיום כ"ג באדר תשנ"ד

מכתבים ומאמרים ה')

מתן ארץ ישראל רק ע"י שמירת תורה ומצוות

"בפרשת בהר כתוב: 'והארץ לא תמכר לצמיתות, כי לי הארץ' אומר הספורנו: 'הגליל (חבל ארץ) הוא ארץ השם, כי גרים ותושבים אתם עמדי - באותו הגליל, שאינו בכלל והארץ נתן לבני אדם', היינו שארץ-

נוהרים אחרי חוקי הגויים וחוקי התורה מונחים בקרן זוית, אוי לאותה בושה ואוי לאותה כלימה, ואותי עזבו מקור מים חיים לחצוב להם בורות נשברים".

(מכתב מאסרו-חג פסח תש"מ,

מכתבים ומאמרים א' ב')

בכל מקום זו חילוניות - לא ניתן שינהיגו אותנו

"ושלא נחשוב שכעת אחרת, שכעת יותר טוב. זה אותו הדבר! בכל מקום זה חילוניות! אמירה בעלמא 'בעזרת השם' בלי התנהגות תורתית לא שווה הרבה. כשצריך אומרים, וכשצריך יושבים ואומרים קינות, ואח"כ עושים דברים אסורים. לא זה סמל היהודי! החילוני שלא אומר 'בעזרת השם' והחילוני שאומר "בעז"ה" - לעצמם זה אחרת, אבל בשבילנו - זה אותו חילוני! יהודים צריכים לדעת, אנחנו צריכים להחזיק ב'אני מאמין' שלנו! לא ניתן שינהיגו אותנו, נבין ונסתכל על הדבר כמו שהוא".

(דברים שנאמרו אחרי החלפת השלטון

תשל"ח, מכתבים ומאמרים א' ב')

היותנו לעם ע"י קבלת התורה ולא ע"י ארץ ישראל

"התורה ניתנה לישראל במדבר, במקום ציה ושממון, כבר לאברהם אבינו ע"ה בחרן היה התורה. עוד לא היתה לנו אז 'ארץ ישראל' ולא 'שטחים'! והיינו לעם נצחי. בלא 'ארץ ישראל' ובלא 'שטחים', רק בית אחיזה אחד היה לנו, התורה הקדושה! ורק בכוחה החזקנו ואנו מחזיקים מעמד".

"אם אנו רוצים שישאר עם יהודי, נחזור לדרך התורה, ונדאג שלא יסנוור אותנו הד' אמות קרקע שיש לנו".

(מתוך משא בפתיחת הכנסיה הגדולה

תש"מ, מכתבים ומאמרים א')

סוד קיומנו מול מבקשי נפשנו רק בכח התורה - לא ע"י חיילים וצבא

"ומה נואלו החושבים שיתכן עם יהודי בלא תורה, ושיתכן האידינא להתקיים ולהתגבר מול שמונים או מאה מיליון ערבים המתגודדים מסביב להשמידנו, ועממם כל אומות העולם מתייצבים נגדנו ושונאים אותנו. ודאי ננצח! אבל במה? רק ע"י התורה, והתורה תה' לנצח! אבל חלילה בלי התורה זה כליון לעם ישראל! אין לנו שום בטיחות אחרת, לא יעזור חיילים! ולא יעזור צה"ל! יהודים אנחנו! יתכן להיות טורקים או גרמנים בלי תורה, אך בשום אופן לא יהודים".

(מתוך משא בפתיחת הכנסיה הגדולה

תש"מ, מכתבים ומאמרים א')

לא יתכן שתהיה מהם ישועה

אני מוכרח לומר דבר נחוץ בענין מצב המלחמה. עוברים כעת מצב שיש ספק גדול אם עצם המלחמה היתה דבר נכון, ואם היה צריך לעשות כן, ויש מאות

12 לדורות עולם

רבינו הגדול מרן הגרא"מ שך זצוק"ל - עשרים שנה להסתלקותו

בכל הדורות קיבלו דין שמים ולא עשו פעולות ייאוש

"האמת הזאת ידע כל עם ישראל מקטן ועד גדול, ועל כל גל וגל שעבר עלינו ידענו כי אין לנו אלא להישען על אבינו שבשמים, והאני מאמין בביאת המשיח, והבתי כנסיות והבתי מדרש ששלוש פעמים ביום היה כל יהודי בא בתוכם להתפלל ולשפוך שיח להקב"ה והלימוד שהיה לכל אחד, זה בחברת ש"ס וזה בחברת משניות, ואחר בעין יעקב, ועוד ועוד, כל אלו חזקו את כל אחד בפרט ואת עם ישראל כולו בכלל, ורק בגלל כל אלו החזקנו מעמד אף אחרי כל מה שעבר עלינו. ידענו שאנחנו העם הנבחר ואף בזמן שהיינו נרדפים עד צוואר, אמרנו אתה בחרתנו מכל העמים זה אלפיים שנה, והיו לנו תנאים ואמוראים, רבנן סבוראי וגאונים, ראשונים ואחרונים, חכמים גדולים, וכולם קיבלו עליהם דין שמים ולא עשו שום פעולה מתוך ייאוש למרוד באומות ליהרג ולהרוג. לכולם היתה אהבת ישראל ואהבת ארץ ישראל, וידעו ממצות ישוב ארץ ישראל, והנהגתם זאת הידועה לנו מאבותינו ואבות אבותינו תורה היא ומחוייבין אנו לילך בדרך זו ולא לנטות ממנה ימין או שמאל".

(מכתב מיום פורים תש"מ,
מכתבים ומאמרים א' ב')

אין להתגרות באומות, ויש להכיר טובה גם למטיבים עמנו 'שלא לשמה'

"אנו מוזהרים שלא להתגרות באומות העולם. אנחנו מושבעים שלוש שבועות

- 'אל תעלו בחומה'. צריכים ללכת בדרך השלום, לא לעשות מהומות. חובתנו להכיר טובה לארה"ב על כל מה שהיא מטיבה לנו כל השנים. כמו הטובה הגדולה שעשתה עמנו בעת שלחמה עם עיראק ופגעה בטילים שלה. יתכן שבמלחמה עם עיראק היינו מנצחים, אבל היו נופלים קרבנות רבים באותה מלחמה. לא היינו יכולים לעמוד מול הטילים העיראקיים. ארה"ב נלחמה עם עיראק ועלינו להכיר לה טובה על מה שעשתה. בין אם עשתה 'לשמה' או 'שלא לשמה', מכל מקום עלינו להכיר לה טובה על כך".

"ובודאי שאין אנו צריכים למרוד ולבעוט בהם, ועלינו להבין שגם מה שהיא עושה כעת, הרי זה בגלל שהיא קשורה ומחויבת גם לשאר האומות. ממילא אין היא יכולה להסכים עם כל הדברים הנעשים כאן. לכן אל לנו למרוד בהם, וצריכים אנו לשמוע לדברי חז"ל המורים לנו שלא למרוד באומות".

(מתוך משא בעצרת חג סוכות
תשנ"ב, דגלנו חשוון תשנ"ב)

אלה שסטו מן הדרך, לא התחילו בחילוניות, והיו בתחילתם יראים. רבים תמהו: מה רוצים מהם?

"בכל מהלך ההיסטוריה של העם היהודי, היו פלגים, חוגים שנקרעו מהמקור. ועלינו לדעת שכל הפלגים לא התחילו בחילוניות, הם היו בתחילתם יראים, אולם במשך הזמן סטו מן הדרך והתרחקו מאד. אולם אלו אשר נחוננו במבט רחוק, אלו שעליהם נאמר 'עמד ושתלם בכל דור', ראו מיד למה זה עלול להביא, ומיד התריעו על

כך. רבים תמהו ושאלו: מה רוצים מהם?"
"אולי ניקח לנו דוגמה שהיתה לנו כמעט בדורנו, וכוונתי לתנועה הציונית. הלא התנועה הציונית נראית דבר כה תמים, באו עם סיסמה של ישוב ארץ ישראל, הביאו ראיות מפסוקים וחז"ל, ברמב"ם כתוב שזו מצוות עשה. רוצים להטיב ליהודים ולהצילם - מה הרע בכך? אולם גם בזה היו יחידים, כאלו שנאמר עליהם 'עמד ושתלם בכל דור'. וכבר בשעת מעשה ראו נקודה מסויימת בענין זה ויצאו נגד התנועה הציונית. מה הם ראו? אין כל ספק שמצוות ישוב ארץ ישראל היא מצווה גדולה אצל יהודים, אולם להפוך זאת לעקרון, לעיקר חדש, ל'אני מאמין' חדש, שזה עם ישראל, שישאל הוא עם כשיש לו מדינה ואם אין לו - לא, זאת הם ראו. ואין כל ספק שאפשר למסור שבועה דאורייתא כי אנשים אלו שהתנגדו לכך, היתה בהם אהבת ישראל ואהבת ארץ ישראל הרבה יותר מאשר אצל אחרים!"

"ומפליא הדבר שנקודה זו, שאנו רואים אותה כיום - גדולי ישראל ראו זאת לפני שישים שנה, כשהתנועה הציונית רק התחילה. גדולי ישראל ראו זאת, כיון שדעתם - תורה, הגדול שלומד תורה רואה, חכם עדיף מנביא, אם לב טהור לו ומתכוון לשם שמים. הם לחמו בציונות החילונית עד כמה שאפשר, ואצל הרבה היתה זו תימה, כיוון שהיו הרבה יהודים יראים, יהודים שלא נחשדו בהחסרת 'מנחה', אבל הם לא ראו זאת, כיוון שלא כל אחד יכול לראות זאת, אלא רק יחיד הסגולה".

(דברים שנאמרו בשנת תשכ"א,
מכתבים ומאמרים א' ב')

כמה גדולים דברי חכמים שחזו מראש, שהרעיון הציוני חדר ללבם של הרבה משלומי אמוני ישראל ואינם מרגישים

"ודרכנו דרך התורה היא, כי עם לבדד ישכון בגויים לא יתחשב, ולא להתבלט בין האומות וכך נהגו אבותינו ואבות אבותינו משנות דור דור, שאל אביך ויגדך וזקנך ויאמרו לך, השמעת או ראית אצל אבותינו הנהגה אחרת, רעיונות אחרים הם מה שנקלטו ממקורות אחרים, רואה אני כמה גדולים גדולי התורה מדור העבר מה שחזו מראש, עד כמה שהשפיע הרעיון הציוני וחדר ללבם של הרבה משלומי אמוני ישראל, ולא חשו ולא מרגישים שיש בכל דבריהם מה שמנוגד לדעת התורה, ואף שמלבישים את דבריהם במסוה של הלכה, וכל הגדולים הלא ידעו ממצות ישוב ארץ ישראל ומקדושתה, אבל אין לעשות מזה עיקר, כי אין לנו עיקרים אחרים רק אלו מה שנמסרו לנו".

(במכתב מיום ט"ו מנ"א תשל"ט,
מכתבים ומאמרים א' ב')

בל תהיו יותר צדיקים מרבתינו, ועליהם אסמוך בבי"ד של מעלה

"ובכלל אינני מבין, מה הוא חושב, וכי הוא וחבריו מהמפלגה ה'ציונית מזרחית' חרדים אתם לקיום המצוות יותר

מהחפץ חיים זצוק"ל וכיוצא בהם עוד גאונים קדושים, ואם הם עמדו מרחוק וגם התנגדו לרעיון זה, חזקה עליהם שלא יעברו בשאט נפש, על המצוה המפורשת שהארץ מובטחת מראשית בריאת העולם, עכ"פ דרכי ההלכה וקיום המצוות ידעו כל הגאונים והצדיקים בדיוק לא פחות ממנו ומחבריו, ואליהם אתם מחוייבין לשמוע, וכשאהי' נשאל בב"ד של מעלה, למה לא הזדהית עם הרעיון הציוני, בפה מלא אטיל אשמה זו על החפץ חיים וכל הגדולים שהיו לפני, והם כבר יידעו מה להשיב. ולזה אני אומר לכבודו, יעזוב נא מהרהרים ומחשבות כאלו, כי כל המהרהר אחר רבו, כאילו מהרהר אחר השכינה, ויותר טוב להתבונן בהדרך המסורה לנו מרבתינו וזקנינו, כי שאל אביך ויגדך וזקנך ויאמרו לך, ואז יבין בעצמו את כל מה שכתבת".

(מכתב מאסרו חג פסח תש"מ,
מכתבים ומאמרים א')

ציונות ושמירת מצוות - זהו 'שיתוף'

"ואני מוכרח עוד להגיד, אם כי קשה לי, שאפילו האגודאים למחצה, ... הם שומרי תומ"צ אבל אתם יודעים החסרון שלהם שיש להם 'ועוד'... הם אנשים דתיים יראים ושלמים, אבל אנחנו מצווים על 'שיתוף' וזהו 'שיתוף'. אני לא קובע את זה אבל כך קבלתי מרבתי ז"ל מהגאון ר' אהרן קאטלער זצ"ל ועוד, שהם היו מתנגדים חריפים ביותר ל'שיתוף'..."

(דברים שנאמרו בשנת תשל"ז,
מכתבים ומאמרים א' ב')

הישגי הערבים במלחמה - מידה כנגד מידה על 'כוחי ועוצם ידי'

"מה הם המעשים הרעים שיש לנו? בוודאי אנו לא נקיים ממעשים רעים, אך הגרוע שבכולם היא האמונה האלילית ב'כוחי ועוצם ידי'. הרגילו את העם לבטוח בצב"ל, בעזרתה של ארצות הברית ובכוחו של הנשק היעיל. כאילו לערבים אין לא כוח ולא נשק ולא עוצמה וכי הערבים נרפים הם. באה המלחמה הנוכחית והפריכה את הגישה הזאת מיסודה. הרעיון המתברר שצה"ל הוא צבא בלתי מנוצח, התנפץ לרסיסים. בבת אחת הועמדה כל המדינה בסכנה נוראה. עלינו לדעת, כי רק התפילות עמדו לנו ורק הקב"ה הציל אותנו. אם היו לנו ניסים גלויים ביום הכיפורים ובימים שלאחריו, הרי זה בזכות הבקשות והתפילות, כי לפי דרך הטבע לא היתה סיבה מדוע שהערבים ייכשלו כישלון כזה".

"המלחמה הזאת בלי ספק באה לנפץ את העבודה זרה של 'כוחי ועוצם ידי'. זוהי מידה כנגד מידה. כך מנהגו של הקב"ה למדוד עם בני אדם. היינו סבורים ש'כוחנו איתנו', ולכן ספגנו בעוה"ר מכה רבה, ללמד שאין כוחנו אתנו והוכיחו לנו שהיו שגיאות וכשלונות מצדדים שונים. הוכיחו כי אינם יותר מבני תמותה פשוטים, שהנצחון אינו מונח בקופסא".

(דברים שנאמרו בימי מלחמת
תשל"ד, מכתבים ומאמרים חלק א' ב')

לדורות עולם 13

מוסף זכרון מיוחד של בטאון עולם התורה הפלס

קיומו של עם ישראל כעם תלוי רק בזה שילדיו ימשיכו בדרכי האבות

“צריך להיות מצב בו הבן יוכל להתייחס אחר אביו, והאב יוכל להתייחס אחר בנו, בידעו כי יש לו בן יקר הממשיך את דרכו. אלה תולדות יצחק בן אברהם,

אברהם הוליד את יצחק. התולדות של יצחק הוא בהיותו ‘בן אברהם’, בכך ייחוסו של יצחק, ואילו ייחוסו של אברהם הוא בכך שיש לו בן יצחק - ‘אברהם הוליד את יצחק’.

בלי היחס הזה שאברהם הוליד את יצחק, אין קיום לעם. כל קיומו של עם ישראל תלוי בכך, לא בארץ ישראל ולא בשום דבר אחר. יכולות להיות לנו עשרים מדינות, אך

באם לא יהיו ילדים שימשיכו בדרך האבות, אין אנו אומה. אנו ניטמע ונתכולל בין העמים. עם ישראל יכול להתקיים גם בלי מדינה, באם הילדים ממשיכים בדרכי האבות, אזי תתקיים האומה לנצח”.

(מתוך משא בפתיחת ועה”פ של אגו”י
סיון תשנ”ג, דגלנו תמוז תשנ”ג)

גלות וגאולה

ידיעת הקץ אינה ענין חשוב כלל, רק הזירוז על יחוד השם

”כתב הרמב”ם: מסורת היא בדינו שבשעה שקיבץ יעקב אבינו את בניו במצרים בשעת מיתתו ציוס וזרום על יחוד השם ועל דרך ד’ שהלך בה אברהם ויצחק אביו ושאל אותם ואמר להם בני שמא יש בכם פסלות מי שאינו עומד עמי ביחוד השם, כעניין שאמר לנו משה רבינו פן יש בכם איש או אשה וגו’, ענו כולם ואמרו שמע ישראל ד’ אלוקינו ד’ אחד, כלומר שמע ממנו אבינו ישראל ד’ אלוקינו ד’ אחד. פתח הזקן ואמר ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד, לפיכך נהגו כל ישראל לומר שבח שבח בו ישראל הזקן אחר פסוק זה, עכ”ל”.

”ובזה מה שהרמב”ם כתב שבשעת מיתתו ציוס וזרום על יחוד השם וכו’ ובגמ’ איתא שביקש יעקב לגלות להם קץ הימין ותכ”מ כאן עמד ע”ז. ונראה פשוט שכל עניין ידיעת הקץ, אין זה ענין בפני עצמו, מה שנוגע לנו, אלא אך ורק שיש בזה משום זירוז ויחוד השם לעבודתו וליראתו, כי אין שום ג”מ בזה ידיעתנו מתי יהיה, ונאמן עלינו הקב”ה שיהיה מתי שיהיה ברצונו, והתועלת בידיעה זו לזירוז, וע”כ כתב הרמב”ם סתם שציוס וזרום על יחוד השם, ודייק הרמב”ם לכתוב כך ללמדנו שלא להיות ממחשבי קצין, כי ידיעת הקץ אין זה ענין חשוב כלל וכלל, אלא העיקר הזירוז על יחוד השם, וכמה נפלאים הדברים בס”ד...” (מתוך ס’ אבי עזרי מהדורה רביעאה הל’ ק”ש)

”תלכו עמי בקרי” - גם להסב הלקחים ל”רמזים” של תקופת עקבתא דמשיחא

שלמה המלך אומר במשלי: ‘אם

תכתוש את האויל במכתש לא תסור מעליו אוולתו’ שכן עדיין אינו מבין בברור שכותשים אותו. הוא עדיין מסופק אם המכות הן לשם כתישה. אל נא נדמה לכסיל הלזה. נדע להבין את מה שרוצים מאיתנו. העולם נוטה יותר לחפש ולהבין דברים צדדיים. הנה עברה עכשיו מלחמה, הנה האדם אשר חי על התורה חייב ומבין את הדברים כפשטן: עונשים על חטאים. אמנם אלו אשר רחוקים מן התורה הרי במקום לחפש את החסרונות שגרמו למפלה, תופשים את הנחש בזנבו. אנו שכבר כן יודעים במה לחפש את החסרון, אנו שדברי הרמב”ם נהירין לנו, שהצרות הם תולדות ישירות של ‘ואם לא תשמעו לי’, גם אצלינו מנסים להסב את לקחי הצרות לאפיקים אחרים. הנה כבר מצאו רמזים ‘מפורשים’ שהמלחמה היא צעד האחרון לביאת המשיח וכבר אין צריך לשוב בתשובה, שכן לא עוונותינו הטו אלו, אלא - ‘עקבתא דמשיחא’... כשאין שומעים מה שצריך לשמוע, אזי התוצאות הפוכות. במקום להתעורר בתשובה שזו ההלכה הפסוקה ברמב”ם (פ”א מהל’ תענית), מזניחים אותה ונתלים בסימנים. מתכוונים להקל העול מעצמנו. אבל לא זאת רוצה הקב”ה. אם לא נתעורר הרי יהיה זה קיום הפסוק ‘ואם תלכו עמי קרי”.

(דברים שנאמרו אחרי מלחמת תשל”ד, מכתבים ומאמרים א”ב)

לא צריך לומר לקב”ה מתי לגאול אותנו

”יקרי, אנחנו חיים בעת צרה, השלטון הוא ביד חילונים. אי אפשר לדעת מה ירצו עוד לעשות לנו. וכל זמן שאינם יכולים, כי הם תלויים בממשלות אחרות כמו אמריקה וכדו’, עוד מניחים לנו. אך כשהיה חופשיים מי יודע מה יעשו? וזכורני, ברוסיה, כאשר זכו לעצמאות, מיד סגרו את הישיבות

והחדרים. גם כאן, יום אחד מנצח זה ויום אחד מנצח זה. אולי מחר ינצחו השמאל. הקומוניזם אמנם נפל עכשיו, אך אי אפשר לדעת מה יהיה כאן, צריך לדעת שזו עת צרה וצריך עוד רחמים גדולים.”
”צריך להתחזק בתורה ויראת שמים. לחנך טוב את הילדים ולא להסתכל על דברים אחרים. צריך לפקח לבד על חינוך הילדים, כמו שהיה בעבר, שהאב למד עם ילדיו. נתחזק ואז נזכה שהקב”ה יעזור לנו שתבוא הגאולה האמיתית, שהקב”ה יוציאנו מהצרות. אנחנו לא צריכים לומר להקב”ה מתי לגאול אותנו. עלינו רק להתפלל לגאולתנו, אבל הקב”ה יודע מה טוב לנו, אם ח”ו להשאר עוד בגלות או לגאלנו. אנחנו לא יודעים מה טוב לנו, אין אנו צריכים לומר להקב”ה מה לעשות. עד היום ידענו שהוא החזיקנו בנס גלוי, וכל זה ע”י התורה, כי לולי התורה לא היינו יכולים להשרד כעם”.

(שיחה כ”ט באדר א’ תשנ”ב,
מכתבים ומאמרים ה’)

”במעשים שהארץ מקיאה לא יכולה להיות גאולה”

”אומרים: ‘גאולה’, ‘אתחלתא דגאולה’. לדעתי דברים כאלה הם מנגדים כ”כ את רוחנו, את רוח התורה. זו סכנה באמת לקיום האומה. זה עוקר עיקר אחד מ”ג עיקרים: ‘אני מאמין בביאת המשיח וכו’ בכל יום שיבוא’. ‘אני מאמין’ זה החזיק אותנו מיום שנהיינו לעם עד עתה. בזמנים הכי-גרועים, הכי קשים, ולא חסרו אצלנו זמנים קשים. מי נתן לנו כח להחזיק מעמד, לעבור ים של צרות, ים של גלות, האם לא ‘אני מאמין’ זה?! האמונה החזקה בעתיד שיבוא, בביאת המשיח. ואנחנו צריכים להאמין שביאת המשיח, ואפילו אתחלתא דגאולה לא צריכה לבוא ע”י צנורות כאלה, שאין להם שום יחס ושום גישה לתורת ישראל; שהגאולה לא קשורה בחילול שבת ועקירת

מול גזירות השלטון

הנהר וראה דגים וכו’. ונתבונן עתה, האם כשמתחכמים ועושים בערמה ובחכמה כל מיני תחבולות וטעדיק שלא יעסקו בני ישראל הטהורים בתורה, האין זה כאותה מלכות? (מתוך הספר. “לחושבי שמו”, ניסן תשל”ב)

אחת גזרה המלכות שלא יעסקו בתורה, והיה רבי עקיבא מקהיל קהלות ברבים ועוסק בתורה, בא פפוס בן יהודה ומצאו לרבי עקיבא. אמר לו, עקיבא אין אתה מתירא מפני מלכות, אמר לו אמשול לך משל למה הדבר דומה, לשועל שהיה מהלך על שפת

”עושים בערמה כל תחבולה שלא יעסקו בתורה”

”הגמ’ במס’ ברכות
אומרת תנו רבנן, פעם

14 לדורות עולם

רבינו הגדול מרן הגרא”מ שך זצוק”ל - עשרים שנה להסתלקותו

מחשבת “אתחלתא דגאולה” - כפירה ורעיון מסוכן. המדינה הגלות המרה ביותר

”וגם אם היה מאת הקב”ה שע”י איזה סיבה פוליטית עשו בזה את מה שעשו והכריזו על איזה הסכמה להקמת מדינה יהודית, יש לשנן לעצמנו את היסוד שלא יהי’ ח”ו אף לרגע אחד שום הטעיה שלא נעלה על דעתנו שכבר התחילה תקופה חדשה ולטעות ולהטעות שזה מעין אתחלתא דגאולה, מחשבה פסולה כזאת ורעיונות כאלו מסכנים את קיומנו וכפירה היא ביסוד היסודות של קיומנו וצריכים אנו לדעת, כי כל זה בא מהקב”ה לנסות את הכלל ישראל לראות אם ניטה מדרכנו המסורה לנו משנות דור ודור. ובאמת היותנו מסורים בידי פורקי עול תורה מאז הקמת המדינה הוא הגלות המר ביותר”.

(מכתב מיום י”א בתשרי תשמ”ג,
מכתבים ומאמרים א’ ב’)

בגזירת גיוס - נלך לגלות. אף בן ישיבה לא ישאר, ובלי תורה גם עם לא יהיה

”יושבים בכנסת אנשים שלא קראו ולא

מהרהר לעצמי מי אני שאעמוד בפרץ. אולם מה אעשה שכך חונכתי וראיתי אצל רבותי צוק"ל גדולי הדור שהיו לפני תשעים שנה, ומהסתכלותי עליהם ראיתי כמה טרחו ועמלו לעמוד בפרץ ולהעמיד הדת על תילה. ומספרים שפעם דברו בפני הגאון ר"י סלנטר צוק"ל שיש ל"ו צדיקים נסתרים ועושים בסתר צדקתם, וענה הגרי"ז צוק"ל איני מבין איך אפשר בדור פרוץ כזה להיות נסתר ולא לפעול בפרהסיה כדי להשפיע על אחרים, כך היום המצב מחייב לעמוד ולהפעיל, על אף המבקרים".

(מכתבים ומאמרים ד', איגרת שנ"ד)

לא להיכנע לפיתויים. אם נהיה חזקים - הם יתכופפו

"דעו לכם, גם בזמננו יש לנו נסיונות כאלה. יש לנו דין תורה, ועלינו לנהוג על פי הדין, אפילו אם זה נראה כסתירה למחשבת העולם. לנו יש את השיטה והדרך שלנו, ועלינו לצעוד בה בלי לסטות ימין ושמאל. באים אלינו בטענות שאם נסטה מעט, אם נתקרב לרשעים, נוכל להציל הרבה. טוענים לעומתנו: אם תוותרו מעט, תרוויחו מכך דברים רבים. אך דעו לכם: זהו פיתוי של היצר הרע! זהו שוחד הניתן לנו, כדי שנתקרב לרשעים ועל ידי זה, חלילה, נאחז כמותם".

"מי שחושש שנפסיד מכך, טעות בידו. עליו לדעת שלא יחסר לנו מאומה. נקבל בחזרה כל מה שכביכול נפסיד. אם נעמוד חזק על שלנו, דבר לא יחסר לנו. יש המרמים עצמם, כאילו אם נתקרב אליהם ונוותר משלנו אזי נרוויח יותר. אוי ואבוי ל'רווחים' שכאלה. אנחנו חייבים להיות חזקים בשיטתנו, ולא לוותר אפילו כי-הוא-זה, ואזי כאשר הם יראו כי דבקים אנו בדרכנו, הם יהיו אלו שיתכופפו".

"אסור להכנע לשום פיתוי, אסור לוותר משלנו דבר, גם אברהם אבינו לא נכנע לפיתויי היצר, ובסופו של דבר לא 'הפסיד' מכך מאומה. מי שסבור כי במצב הנוכחי, יש בכך נסיון, טעות בידו. אם נעמוד על שלנו, דבר לא יחסר לנו. לבסוף נקבל את הכל, אם לא מהם, אזי רוח והצלה יעמוד ליהודים ממקום אחר".

"מי שבא בטענות, שע"י הקשר עם הרשעים הללו נקבל משהו, עליו לדעת, שכל מה שנקבל אין בו ממשות. אנחנו עלולים לתת הרבה יותר ממה שנקבל. אנחנו נתבעים לתת את כל דרך החיים שלנו, את כל השיטה שלנו, ובתמורה אנו מקבלים מנהל פה ומנהל שם... לכן בשעה כזו, עלינו להתפלל לקב"ה שיגן עלינו ויושיענו".

(שיחה מיום י"ז במנחם אב תשנ"ב, מכתבים ומאמרים ה')

"אלה שמורים היתר להתקרב אל עוקרי התורה, יש להם טעות! הם מתחילים בפשרה אחת, וסופם שיוותרו על הכל, כי כך דרכה של פשרה, שמויתור אחד מגיעים מהר אל הויתור השני, מתירים קצת, ואח"כ עוד ועוד, עד שנשארים עירומים מן הכל!"

"נתחזק בשלנו, זכינו שיש בידינו את מסורת התורה שלנו, ולא נוז ממנה אפילו

הרוחני הראוי, וממילא היה צורך בגאון הגדול שבגדולים ע"מ שיבאר מה תפקידנו. אולם בזמננו, שמשתוללת דליקה! שריפה רוחנית! הכל ראויים לכך. עוד זכורים אנו מחז"ל, כשפרצה ח"ו שריפה בעיירה, שכל הבתים נשרפו, ואין מכבי אש במקום, היו כל האנשים ממהרים לרוץ ולהציל, הכל צעקו 'אש בוערת'. לא חשבו אם יודעים לנאום או לא יודעים. כל מי שיש לו פה וידים ורגלים חש להזעיק עזרה ולהביא מים וניסה לכבות את השריפה. וכך הוא בדיוק המצב הרוחני כעת. אין השעה יפה לברור מי מתאים לדבר ומי אינו ראוי".

(משא במעמד נעילת הכנסיה הגדולה, מכתבים ומאמרים א' ב')
"לעתים יש לצאת בנאומים ובמאמרים, אך לעתים יש וצריך לזעוק, כי כאשר פורצת שריפה הרי למטורף ייחשב הצועד לאיטו בשובה ונחת, ויאמר אינני יודע לדבר. להוי ידוע, כי בוערת אש, מתלקחת להבה, שורפים את התורה, ותולשים ממנה גוילים גוילים, ויש לזעוק לנוכח שריפת התורה שכזו געווואלד!"

(דברי זעקה נגד היתר פסולי קהל, תשל"ד. מכתבים ומאמרים א' ב')

"ראיתי אצל רבותי צוק"ל, כמה טרחו ועמלו לעמוד בפרץ ולהעמיד הדת על תילה. על אף המבקרים"

"ואכתוב על הענין במה שהדר"ג שליט"א כתב אלי. ובאמת שאני לא הייתי היוזם לזה ואין מטבעי לא בפירסום ושיחור כי כולם אם אני צודק או לו. ויידע כת"ר שליט"א שבכל העניינים שאני מעורר עליהם, אין לי כבוד מזה ורק בקורת יש, כי אינם מבינים דרך הנהגת הצבור המקובלת לנו מרבותינו צוק"ל. ובתוך לבי אני

לקחת. אין לי כח לדבר יותר, תפרסמו בשמי בכל מקום שצריכים לצאת במחאה".

(נאמר בעקבות הנסיונות ליזום גזירת גיוס בני הישיבות, אייר תשנ"ח)

א"א לשבת בשקט. יש לעצור המזימות

"וזהו ביאור דברי חז"ל 'בשעת המכנסין - פזר', כשהם מתכנסים ויוזמים תוכניות שונות לעקירת הדת - פזר. אינך יכול לשבת שאנן בד' אמותיך - בשיבה, ולומר 'שלום עלי נפשי'. כי הוא עלול לחדור אליך, אל תוככי בית המדרש, שכן מטרותיהם לעקור הכל מן השורש. שמענו בעבר על הפגנות של יהודים בשביל שמירת השבת, בשביל חזיון היהדות. אך הפגנות על ה'זכות' לחלל שבת - מי העלה על דעתו. וזה אומרים חז"ל, 'בשעת המפורץ - כנס'. רק כשהם מפוזרים ואינם מתארגנים לפעול נגד הדת, אזי יכול אתה להתכנס בבית המדרש, אך כשהם מתכנסים ללחום בתורה, פזר - אינך יכול לשבת בשקט, ומחובתך לקום ולעשות מעשה. איננו צריכים פשט אחר בחז"ל, מלבד המצב בימינו אנו. הם באים בכוחות חדשים ללחום בתורה, ואל לנו לשבת בחיבוק ידיים, ויש לטכס עצה כיצד ניתן לעצור מזימתם בצורה הטובה ביותר".

(דברים שנאמרו באסיפת ראשי ישיבות, תשרי תשמ"ט)

כשהשריפה בוערת, לא בוררים וכולם צריכים לצעוק

"לאמיתו של דבר יש הבדל עצום בין אז להיום. אמנם לפני חמישים שנה היה הח"ח מתלבט, הדור ההוא - בהשוואה לדורנו - נחשב 'דור דעה', היה מלא גאונים וגדולי ישראל, גם רוב מנין ובנין של הציבור היהודי עמד בדרך כלל על הגובה

שנו, אשר בהרמת יד אחת רוצים להחריב את כלל ישראל. כיצד לא יבשה ידם כאשר הם מצביעים נגד אברהם יצחק ויעקב, נגד כל הדורות, נגד משה רבינו, נגד הרי"ף והרמב"ם? רוצים לקרוע את הכל. מי אתם? אינכם יודעים אל"ף ב"ת ביהדות! תורה אין לכם, אך לפחות דרך ארץ מדורות הקודמים צריכה להיות. דרך ארץ מהרמב"ם ומהרי"ף ומהאבות הקדושים. נגד מי אתם מרימים את ידכם, וכי למדתם?! אתם יודעים מה כתוב בגמרא שאתם מצביעים נגדה?! דברים שנוגעים לכלל ישראל אתם רוצים להכריע ולהחריב בהרמת יד".

"עולה שאלה הנוגעת לישיבות הקדושות ומצביעים על כך. חושבים שאם פלוני יצביע באופן מסוים יהיה כך, ואם יצביע אחרת יהיה אחרת. מה אתם סוברים? אני אמנם יהודי זקן ואין לי כח, אך אומר ברורות, שאם יבוא הזמן ותהיה גזירה על עולם התורה, מרים אני את ידי ואומר 'אם אשכחך ירושלים'. כל בני התורה לא ישכחו את ארץ ישראל, אך כולם ילכו לגלות ולא תשכח תורה מעם ישראל! ידעו ויבינו שאין זה משחק ילדים שאפשר לעשות מה שרוצים. תצביעו מה שאתם רוצים, אך אלינו זה לא נוגע".

"אף בן ישיבה לא ישאר כאן, אם תגזר חלילה גזירה על עולם התורה. ובלי תורה, גם עם לא יהיה".

(פתיחת "ירחי כלה", תשמ"ח, מכתבים ומאמרים ד')

"צריך למסור הנפש נגד גזירת גיוס בני הישיבות"

"רבותי, תדעו שאיסור גמור ללכת לצבא - וצריך למסור הנפש על זה. כל אבא צריך לשמור ולהשגיח על ילדיו, כי איסור גמור לשלוח את בניו לצבא".

"תפרסמו בשמי ובשם כולם, שאסור לשלוח הילדים לצבא - ואין להרשות להם

כחוט השערה! נקפיד שתורתנו תהיה בשלימות, ושלא נטה מקיום המצוות ח"ו כמלא הנימא. אין זה ענין לסיעה אחת, וטעות היא לחשוב כאילו יש קנאים ופחות קנאים".

(שיחה מיום כ' בכסלו תשנ"ג,
מכתבים ומאמרים ה')

ההתקרבות תהיה הפוכה!

"עלינו מוטלת החובה להתחזק בעצמנו. לא להתפעל מאלו שמסייעים בידם. אלמלא הם - אפשר שהמצב היה שונה. הם טעות כאשר חשבו, שבכך יגרמו שהללו יתקרבו אליהם, אדרבה, הם לא ישמעו להם כלל - וההתקרבות תהיה הפוכה".

(שיחה מיום ג' בטבת תשנ"ג,
מכתבים ומאמרים ה')

כל ויתור ופשרה מגבירים את דרישות הצד השני. חובה מחייב שיהיו כאלה שיביעו מחאה

"גדולי התורה שהלכו, וכולם היו בדעה יש להופיע ברשימה עצמאית בקו שלה. כי הגורם היה אז בזה שאמרו שלא להכנס לממשלה, אי-אפשר בתנאים אלה להיות בממשלה ולשאת באחריות למעשיה, נמצאו כאלה שלא שמעו. זה היה הגורם והוא קיים גם עתה".

"הם טוענים שהם מוכרחים להיות בממשלה, אך ממילא יש להם

האחריות. יש חשבונות וסברות ללכת לקראת פשרות, לוותר על דברים אחרים, לדחות קלות בגלל חמורות וע"כ מצילים משהו".

"אך רבותי, עלינו לדעת שגם לפשרות וויתורים יש גבול. אילו היו הללו כנים עם עצמם, היו צריכים להבין בעצמם שגם האינטרס שלהם מחייב שיהיו כאלה שיעזקו, יתבעו ויביעו מחאה. אלה המשתתפים בממשלה קשורים בקשרים שונים. הם חייבים לשתוק, להבליג, להסכים על דברים שאולי לא היו מסכימים להם מרצונם, אך הם מוכרחים, והלא מותר ורצוי שיהיו כמה צירים, שלוחי דרחמנא, שיהיו חפשיים למחות, חופשיים לעזוק, ללא כל התקשרויות".

"בשעת המלחמה, בשעת הגזירה חייבים למסור את הנפש אפילו על ערקתא דמסאני, כי כל פשרה וכל ויתור גוררים אחריהם עוד. הצד השני אינו מסתפק, הוא תובע עוד ככל שמתפשרים ומוותרים יותר. זה היה יסודו של המזרחי. יהודים טובים ויקרים. ואל תהיו סבורים שבעת יסוד המזרחי, היו שם פחות תלמידי חכמים מהיום, פחות דתיים. היו גדולים ורבנים, אך למה הביאה דרכם? עוד ירידה ועוד ירידה עד שהגיעו ל'בר-אילן'".

"אם ישנו עוד פך שמן טהור, שנחתם בחותמו של כהן גדול, שלא ניתן לגשת אליו, הרי הכל היו צריכים לרצות בו ולשמוח שישנם עוד יהודים התובעים, ועל זה עוד צריך להאבק?!"

(דברים שנאמרו לקראת הבחירות תשכ"ה, נדפס ב"השקפתנו" א')

אין היתר למכור הנשמה תמורת כסף

"טענתם של המתחברים היא, שאם יצביעו נגד הממשלה, הם לא יקבלו ממנה כסף למוסדותיהם. אבל אין כל היתר למכור את הנשמה תמורת כסף! מלך סדום אמר לאברהם אבינו: 'תן לי הנפש והרכוש קח לך'. אך אברהם אבינו סירב לקחת ממנו כסף, מחשש שאם יקח ממנו כסף, סופו יהיה שמלך סדום יקנה על ידי זה את נפשו הוא!"

"באים הללו ומתחברים איתם, כדי שיקבלו מהם כסף להחזיק את החודרים שלהם. אך בינתיים מתחברים הם לרשעים. לומדים ממעשיהם ומקבלים השפעה מהם, כמו שנאמר על המתחבר לרשע: 'חבר הוא לאיש משחית'".

"האחראים הם אותם המחזקים ידיהם של רשעים אלו. ומדוע הם מחזקים את ידי ממשלה זו? כי הם מקבלים מהם שוחד של כסף. מי צריך את הכסף הזה? חיינו שנים רבות גם בלי כסף. ברוסיה החזיקו יהודים את ילדיהם בחודרים, גם בלי לקבל סיוע מהממשלה".

"אסור להתחבר איתם ואפילו אם ישלחו אניה שלמה עם כסף, צריך לירוק על הכסף. אפשר להתקיים גם בלעדיו. הייתי יכול האריך בדברים אלו עוד ועוד, אך מה אעשה שכוחותי אוזלים, אוי לי, אוי לי, על המצב הנורא".

(שיחה מיום י"ד במנ"א
תשנ"ג, מכתבים ומאמרים ב')

אפשר להתקיים ללא תמיכתם

"אין מה להתפעל מטובות ההנאה שהם מרעיפים. במשך כל הדורות היהודים חיו ללא תמיכתם, וכך יחיו גם הלאה. ומלבד זאת ברור, שאם כי בתקופה הראשונה הם יתנו כסף לשותפיהם, אך אחרי שהשלטון יתבסס בידם, יפסיקו את מתן התמיכות".

(שיחה מחודש אייר תשנ"ג,
מכתבים ומאמרים ה')

נהיה חזקים ולא נתפעל. הקב"ה עומד לצידנו - והמיעוט ינצח

"אך אין אנו צריכים לדאוג. יכול להיות שהם מנצחים בבחירות, ואנחנו נישאר מיעוט, אך בסופו של דבר המיעוט ינצח! יש מי שחושב שמכיוון שהוא שומע דעת של אחד ועל כן הוא יכול ללכת בשיטתו, נגד כל הגדולים. אבל אנחנו נתחזק בדעתנו. אם אנחנו נהיה חזקים בדעתנו, הם בהכרח ייכנעו, כי אנחנו עם חי וקיים, והקב"ה קיים - ועומד לצידנו. שיהיה להם כמה שיהיה, אנחנו ננהג כמאמר רשב"י שהובא בחז"ל (סוכה דף מ"ה ע"ב) 'אמר חזקיה א"ר ירמיה משום רבי שמעון בן יוחאי - ראיתי בני עלייה והן מועטין. אם אלף הן, אני ובני מהן, אם מאה הם, אני ובני מהן. אם שנים הן, אני ובני הן'.

"אני רוצה להדגיש. יש שבאים לסייע להם. יהיה מי שיהיה - זהו טרף! ואילו אנחנו צריכים להתחזק בדעתנו ולא להתפעל. לא צריכים לריב ולא לעשות

מחלוקת. מחובתנו לדעת את הדרך של עם ישראל, המעט מכל העמים, שיש עליו ברית שהתורה תהיה קיימת לעד. וממילא אפילו רובם יגידו נגד דרך התורה, אנו נדבק בה, כדברי חז"ל 'אני ובני הן', ובדרך זו ניושע". (שיחה מיום ג' בטבת תשנ"ג, מכתבים ומאמרים ה')

יצירת התלמוד בבלי - דוקא בזמן גזירת שמד

"מימי בית שני ועד ימינו אלה, ואפילו בתקופה שבית המקדש עמד בבנינו, היתה השליטה בארץ ישראל נתונה לשלטון זר. כמה וכמה שלטונות זרים משלו בארץ ישראל. שליטיהם גזרו גזירות שמד, אסרו לימוד תורה, גזרו שלא ימולו, גזרו שלא יסמכו ועוד כמה גזירות. ומי שעבר על הגזירות היתה אחת דתו להמית. אם מצאו מי שלמד תורה או הרביץ תורה, הוציאו אותו להורג. כאשר תפסו את רבי עקיבא מרביץ תורה, סרקו את בשרו במסרוקת של ברזל. כאשר תפסו את רבי חנינא בן תרדיון מרביץ תורה, דנו אותו לשריפה. ועוד רבים אחרים מצאו את מותם בגזירות המלכות".

"כמעט כל ימי בית שני ואחריו, היה עם ישראל נתון תחת השפעת שלטון זר, אשר גזר עליו גזירות שמד. ובכל זאת, רבותי, דוקא באותו זמן יצר העם היהודי יצירה כבירה, יצירה שמעולם לא היתה כזו ולעולם לא תהיה כזו - התלמוד בבלי והתלמוד ירושלמי! מתי נוצרה יצירה זו? דוקא בתקופת בית שני! דוקא אז כשהעם היה בגלות, כשדחקו את עם ישראל וגזרו גזירות שמד, דוקא כאשר הוציאו להורג בעון לימוד תורה, אזי למדו תורה ויצרו את התלמוד בבלי, שאין חכמה דוגמתה בעולם, חכמה שלא היתה ולא יהיה כמותה".

"אותה תורה שבעל פה, שאין יצירה דוגמתה, חוברת באותה עת שעם ישראל היה בגלות, תחת גזירת המלכות, כי זהו דרכו של עם ישראל. הקשיים אינם צריכים לפגוע במאומה בידיעה כי 'אתה בחרתנו' ואתה קדשתנו מכל העמים, וצריכים אנו ללמוד מאותם תקופות גם לימינו אלה".

(מתוך משא בעצרת חג סוכות
תשנ"ב, דגלנו חשון תשנ"ב)

הקמת ישיבה בזמן של עקירת הדת - אין לך נס גדול מזה

"כיום, הירידה נוראה. היו גם בעבר מחללי שבת וכופרים, אבל עשו זאת באופן פרטי והתביישו לעשות מעשיהם בפרהסיא. כיום הממשלה רוצה לעקור את הדת בפרהסיה, בריש גלי, ומפרסמים זאת בפומבי. הם לא מתביישים להגיד זאת, שרצונם לעקור את הדת".

"והנה, בתוך הטומאה הזאת, אנו רואים בנס הגדול, שהקב"ה לא עוזב אותנו. בתוך כל ההתדרדרות הזאת נבנית ישיבה שתפיץ תורה בישראל. אין לך נס גדול מזה! אפילו נס יציאת מצרים אינו דומה לזה! וזהו קיום מוחשי של הבטחת הבורא, שהתורה לא תמוש מפניו ומי וזרעו".

(במעמד הנחת אבן הפינה לישיבת רבינו חיים עוזר, חנוכה תשנ"ג - מכתבים ומאמרים ה')

16 לדורות עולם

רבינו הגדול מרן הגרא"מ שך זצוק"ל - עשרים שנה להסתלקותו

מול מסלפי דרך התורה

מאז ומעולם היו חשבונות כאלה להציל הרבה ע"י פשרות

"ואני בתומי הולך, וכפי שקבלנו מרבתינו מדור הקודם שמאז ומעולם היו חשבונות כאלה להציל הרבה על ידי פשרות בסדרי החינוך שלנו - והתנגדו בכל התוקף לענין כזה, כי חינוך אחר מסכן את הישיבות הקדושות שמהן תצא תורה. ומאה נכנסים למקרא ואחד יוצא להוראה ושקול הוא האחד היוצא להיות גדול בתורה, ובעתיד על ידו יהיו עוד מאה ועוד מאה".

(מכתב מיום ט"ו במרחשון תשל"ח, מכתבים ומאמרים א' ב')

עוד "תיכונית" ועוד "תיכונית", עוד שעה ועוד שעה

"אם רואים אנשים שומרי תומ"צ עושים ישיבות תיכוניות הותרה רצועה, היום אחד, מחר עוד אחד וכן הלאה. אוי! זהו סכין חד על הנשמה של הישיבות! ברוסיה שהיו יותר משה מיליון יהודים, רוב מנין ובנין של כלל ישראל, היו ישיבות אחדות. לפני שמונים שנה היתה שם ישיבת וולוז'ין. והממשלה רצתה שילמדו בישיבה חצי שעה רוסית. ראש הישיבה הנצי"ב בעל העמק דבר, סגר את הישיבה! לא חשש לבטל תורה! ישיבה אחת ברוסיה! אבל סגר את הישיבה! מפני שידע שזה עיקר! - מי שרוצה להתבונן יודע עד כמה שהיה צורך, ח"ו היו הרוסים מצליחים בדבר, והיה רק חצי שעה, אבל מה היה אח"כ? עוד חצי שעה ועוד חצי שעה, ואז כבר גדול בתורה לא יכול לגדול..."

(דברים שנאמרו בשנת תשל"ז, מכתבים ומאמרים א' ב')

"אסון וחורבן: יתמעטו הספסלים והנחשלים ייצאו מהישיבות"

"אבוא בזה בדבר אשר שמועה שמעתי שקבוצת אנשים ובראשם מר... רוצים ליסד כאן בארצנו הקדושה בירושלים עיר קדשנו 'בית ספר גבוה מקצועי פוליטכניון דתי'. ואנוכי הרואה, וכמו כן אלה ששמעו מזה, שזה אסון וחורבן לחינוך המסורה משנות דור ודור, שזה ודאי יהיה פתוי מושך להורים שימסרו בניהם ובנותיהם לאלו הבתי ספר שמרבים בלמודי חול ואין מחנכים התלמידים להמשיך בישיבות והבנות להמשיך בבית יעקב. וגם סכנה גדולה היא להישיבות הקטנות והגדולות הקדושות שיתמעטו הספסלים ע"י זה, והנחשלים בהם תיכף יצאו מהישיבות. ולדעתי זה הדבר מובן מאליו לכל מי שרוצה לראות האמת. ובתקופתנו, שרוב רובם של הצעירים מתחנכים ללא תורה ויראה, שבין חצי מיליון תלמידים נמצאים בבתי ספר שלנו רק כשלושים אלף ילדים, באים עוד אנשים דתיים להוסיף פצע על פצע לסתום חלילה הגולל על חורבן התורה. ואם נשקוט

כהיום, מה נענה ליום פקודה? ואוי לנו מעלבונה של תורה".

(מכתב מיום י"ג באייר תשנ"ט, מכתבים ומאמרים א' ב')

אנשים שאין בהם כלום באים לחדור אל תוך הישיבות הקדושות

"נדעזתי לשמוע דבר זה. רואה אני כי צר עיניהם מלראות אולי יש עוד איזה פינה טהורה בלי שמץ ותערובות של השקפות ודעות כוזבות המנוגדות לדעת תורה המסורה לנו מדור דור, ובאים לכבוש המלכה בבית, לחדור ע"י תעמולתם בתוך כותלי הישיבות הטהורות והקדושות. אנשים אשר אין בהם ולא כלום, כי אף אם בתור רב יקראו, רחוקים הם מלהבין את דעת תורתנו הקדושה, ומחכמות חיצוניות ינקו השקפותיהם. ומי שיחוש לנפשו עליו להתרחק ממצודותיהם ואל להשתתף ולקבל טובתם".

(מכתב מחודש אדר ב' תש"ל אודות ימי עיון וטיוולים שנערכו לבני הישיבות מחו"ל ע"י המחלקה לחינוך ותרבות תורניים לגולה שע"י ההסתדרות הציונית, השקפתנו ח"א)

למול המבקשים שינויים קטנים - יש ללמוד מהידרדרותה של תנועת ההשכלה

"רואים ברחוב בני אדם החושבים שיש אפשרויות אחרות, שאפשר להקים

'תיכונים' או לעשות שינוי אחר, ועם זאת להשאיר יהודי החרד על תורה ומצוות, המניח תפילין ומתפלל, ויש לדעת שמוכרחים ללכת בדרך הנכונה, כי כאשר אין לומדים את התורה בדרך הנכונה, בהכרח שיהיה שינוי, והסוף יהיה אחרת, בהכרח ימשך האדם אחר העולם הרחב, שהרי אם כל רצונו להבין את העולם, הוא יהיה מוכרח להתאים את עצמו, כיון שזוהי שיטתו להיות כאחד עם שאר העולם, להיות עמהם יחד, לחיות את העולם ולא בנפרד".

"מי שעבר את תקופת ההשכלה, יודע שגם אצלם היה שינוי במשך הזמן, לפני מלחמת העולם הראשונה ההשכלה היתה יותר מוסתרת, ועדיין לא היתה גרועה כל כך, ואילו במשך הזמן זה נעשה גרוע יותר ויותר".

"והנה ליצר יש טענות והוכחות שונות, הוא מראה שיש חיילים דתיים, ובעלי תפקידים דתיים, וכך הוא מטעה, אמנם מי שיודע את הנעשה שם יודע כמה המצב גרוע, ובאמת כאשר הראשים (המנהיגים) כופרים בתורה ואין הולכים בדרך התורה, מה יכול לצאת מהם?"

(מחשבת מוסר ח"ב עמ' תצ"ז)

"משפיעים על ההמון בחידושים ומבצעים כאילו לש"ש - וחלקות בפיהם"

"הנה כאשר בדורנו בזמן האחרון התחילו לבא בחידושים מחידושים שונים ובמבצעים חדשים שלא שערם אבותינו

ורבותינו, ובתעמולתם כי רבה משפיעים על ההמון כולו, כאילו זה הי' הכל לשם שמים, ועל ידם נגדרים אפילו רבנים בני תורה, כי חלקות בפיהם בכל אופני הסברה והיצר הרע מסייעתם ונוטלים עטרה על ראשם, לצוות ולפקד ולדבר על עם ישראל כולו, אשר כל דבריהם יש להם אחיזה רק בדור יתום כמו דורנו, והירידה בדעת התורה ובלימודה אין לשער נגד הדור שלפנינו, שלא היה מי שיעז לומר דברים כאלו, לא כן היום אין מי שימחה".

(מכתב מחודש ניסן תשמ"ה, מכתבים ומאמרים ג')

מבצעים שלא שערם אבותינו - מתוך כוונה להשתלטות

"והנה כת הידועה חוזרת על דרכה במבצעים שונים ומשונים שלא שערם אבותינו, ובתעמולתם משפיעים הרבה ונגדרים אחריהם ההמון ואפילו רבנים ובני תורה לבלתי מבחין בין טוב לרע, כי חלקות בפיהם והיצר הרע מסייעם ונוטלים עטרה לראשם לצוות ולפקד על עם ישראל כולו, וכל זה יש לו אחיזה רק בדורנו אנו, שאפילו לחמורו של רבי פנחס בן יאיר לא דמינו, ואוי לדור שכך עלתה בימיו... וכי כל הגאונים והצדיקים בדורות שלפנינו שלבם הי' חס לעשות למען כבוד ד' ותורתו, לא ידעו מהרמב"ם? ! אין זה אלא כוונה להשתלטות על ישראל בכל הענינים".

(מכתב מיום כ"ה טבת תשמ"ח, מכתבים ומאמרים ד')

לדורות עולם 17

מוסף זכרון מיוחד של בטאון עולם התורה הפלס

להיזהר מארגונים שלבסוף יהיו מוכרחים לעשות מה שלא צריך "כדי להציל"

"כאשר שמעתי שהקימו ועוד עומדים להקים בארץ איגודי וארגוני רבנים, אנא עובדא ידענא שגדולי ישראל מהדור שעבר ועד היום התנגדו בכל התוקף להקמתו של איגוד כזה... ועיקר התנגדותם מכיון שסוף סוף נשארו הפעולות אצל המזכיר או המנהל של האיגוד והוא יעשה כרצונו. ובפרט שכאן בא"י שרשות הממשלה שולטת על הכל ויהיו מוכרחין לעשות מה שלא צריך לעשות כדי להציל, שאל"כ יהיה יותר גרוע. ולזה אין ספק שאין לעשות כן, ואפילו אם יהיה זה רק איגוד מקצועי, אבל ודאי שזה יהיה נוגע גם לגבי ענייני הדת" (גילוי דעת מיום י"ד טבת תשמ"ח, מכתבים ומאמרים ג')

סכנת התאגדויות כלליות: הצנועים מושכים ידיהם מויכוח, והמתפשרים קופצים בראש

"לדעתנו, כינוס כזה הוא קרוב להפסד, כי אי אפשר לחזות מראש אם כל אלו אשר ישתתפו בהכינוס שלמים הם בדעה אחת, שלא להכנס לפשרות בעניינים אשר נוגדים לדעת תורתנו הקדושה. וגם הלא הצנועים מושכים ידיהם מלהכנס בפולמוס הויכוח והנאומים, וממילא תהיה ידם של אלו הכפופים למפלגתם על העליונה, כפי שידוע לנו מפה, שדעת מפלגה ידועה להתפשר בענין זה ולהתפשר גם בענין הגירות, ובדאי יועלו עוד שאלות ויחליטו מה שיחליטו לא לפי רוח התורה, וידוע לנו שלכינוסים האלו התנגדו תמיד מרגן גאוני הדור נ"ע. וטעמם כי הקופצים בראש וקובעים בהחלטות המה תמיד לפי דעתם ורצונם, ושאינן רוח חכמים נוחה מהם." (מכתב מיום י' בטבת תשל"ב, מכתבים ומאמרים א' ב')

בקש שלום - אבל הפילוג בצורה המתאימה נחוץ

"הלא באמת בספרו הפליא לעשות לבאר לאור ההלכה מש"ס ופוסקים את גודל החיוב להתנהג בדרכי שלום בכל העניינים, והרע היוצא מכל הפילוגים והפירודים. ואין ספק כי כל דבריו בזה הם אמת לאמיתתה. וכן התועלת היוצאת ממה שהוסיף נופך משלו לבאר את כל זאת ע"פ דרכי המוסר. ואין להרהר אחרי הדברים האמיתיים האלו." "כמובן שכל זה נאמר חוץ מעל אלו שנאמר בהם תכלית שנאה שנאתים לאויבים היו לי, אם כי אין בדורנו בידינו להתנהג בצורה זאת, וגם אין התועלת יוצאת בהם בהתנהגות בצורה זו, אבל ודאי הפילוג והיריחוק בצורה המתאימה נחוצה היא, ובפרט כי לא בנו הוא, כי הלא הם המתפלגים והמתפרדים מדרך התורה ומדרכי הצבור, ולא בנו האשם."

לשבח את משה רבינו, ומה השבח בכך שלא כל בני ישראל בכו עם פטירתו? אלא, אהרן היה רודף שלום ואוהב שלום, ומקרב את הבריות, לכן כולם אהבוהו. אך משה רבינו, היה צריך לפסוק ולהכריע במחלוקות ובדיני תורה בין איש לרעהו. ובהכרח היה עליו לזכות את האחד ולחייב את השני, א"כ בהכרח שיהיו עליו טענות, הוא חייב להיות 'בעל מחלוקת' - אין זו 'חכמה' להסכים עם כולם. זה השבח שהתורה שיבחה את משה רבינו, שלא כל ישראל בכו עם פטירתו, כי בהכרח שיהיו עליו טענות." (דברים כנס "דגל התורה", תשרי תשמ"ט)

זכותו של כל ציבור להתארגן

"והענין שלפנינו, מה שאמרתי ומה שאני חושב, לפי מיעוט שכלי, לב יודע מרת נפשו כי דל הוא, לא על איש פרטי ועל פלוני אלמוני, אלא כך הוא דעתי, שאין בזה זכות של חזקה, ואין לאף אחד שום זכות להטיל באיזה צורה שהוא את מי לבחור ומה לבחור, ומי שמטיל מרותו שאין לקיבוץ אנשים להתארגן, יש לו דין גולן שגזול את זכותו של הזולת לעשות רצונו." (מכתב מחודש אלול תשמ"ח, נדפס ב"מכתבים ומאמרים" ה')

"אבל האמת הוא אחד, אני לא מחזה דעה על שום אחד מכם, וכל סיעה יש לזה זכות לבחור מועמד משלה, וכן כל קיבוץ של חרדים באין מוחה." (מכתב מיום י"ט תמוז תשמ"ח, מכתבים ומאמרים ה') [כל ציוני המקורות שמתוך ספרי 'מכתבים ומאמרים', צוינו ע"פ המהדורה הראשונה]

ומוחה. והנה הגנב צועק לעומתו, מדוע הנך יוצא עלי במחלוקת! וכי אנחנו יצאנו במחלוקת?" (עצרת בב"ב, תשרי תשמ"ט)

"אומרים 'מה לפוליטיקה ולתלמידי חכמים? הם צריכים להיות מהנעלבים ולא מהמתקיפים, אדרבה כדאי להסכים, ואפילו להפסיד ולתת לאחרים. אין זה חינוך טוב לילדים, הם ילמדו שכך צריך לנהוג ולהלחם על מה שנוגע לנו, ולא זו הדרך'. לא נולדתי היום ולא ואתמול, ואני שומע כעת דבר חדש. אני הייתי שואל: אם הוא היה רואה גנב נכנס לביתו בלילה ורוצה לגנוב, האם גם אז היה מוותר ושותק ולא נאבק עמו? מדוע כאן הוא רוצה לוותר?... אדרבא, בנינו וילדינו צריכים לראות שיש להלחם כדי להעמיד הדת על תילה - כל הירידה בעולם באה ע"י שהמשכילים כבשו את הקהילות, ע"י זה השתלטו על העיר. הם רוצים לכבוש את הקהילה, כדי שכולם יצטרכו להם וממילא יוכרחו להכנע להם." (דברים בעצרת בב"ב, אדר תשמ"ט)

מי שצריך להכריע, חייב להיות "בעל מחלוקת"

"אומרים עלינו, שאנחנו 'בעלי מחלוקת'. שמעתי בשם ר' יהושע לייב דיסקין, ביאור בדברי חז"ל. הנה משה רבינו נפטר בהיותו בן מאה ועשרים שנה, לא נס ליחו ולא כהתה עינו. ואומרת התורה לאחר פטירתו, 'ויבכו בני ישראל את משה', ומפרש רש"י כי בני ישראל אלו הזכרים. 'אבל באהרן מתוך שהיה רודף שלום ונותן שלום בין איש לרעהו ובין אשה לבעלה, נאמר כל בית ישראל - זכרים ונקבות'. מה באה התורה ללמדנו? הרי בפסוקים אלו באה התורה

"אבל בדרך כלל בקש שלום ורדפהו נאמר, ולא מצא הקב"ה כלי מחזיק ברכה אלא השלום, והיה מברך את עמו בשלום." (מתוך הסכמה לספר "מצות השלום" מכתבים ומאמרים ג')

לו היתה עמדתנו נחושה, לא היה ריב ומחלוקת

"ומה כואב הלב לשמוע מאלו המאשרים זדים דברים אשר מביאים לידי גיחוך. הטעה לעצמו ולאחרים. גם מה שראה באיזה צד קולא אין לסמוך ע"ז, ואפילו לסניף בעלמא, ואין הלכה כמותו..."

ואין להתחכם בטענה שלא לגרום מחלוקת ופירודים כי אין ספק שלו היתה עמדתנו נחושה בזה לא היה ריב ומחלוקת, ואדרבא היה מוסיף כבוד ויקר לכל, ועכשיו כ"כ הרבה חלול השם גרם כל המעשה הזאת לעין כל, לעשות תורתנו הקדושה פלסתר לאיזה צורך פוליטי או אישי, ומעשים כאלו הם חתירה בקיום התורה והאומה, בקדושתה וטהרתה. ולכן באתי בברור דברים להודיע האמת למי שרוצה לדעת, ושלא להגרר אחרי פטפוטי דברים שכל זה נעשה מתוך אהבת ישראל." (מתוך מכתב בענין גיורים, מכתבים ומאמרים א' ב')

וכי זו מחלוקת?! בנינו צריכים לראות שיש להילחם להעמיד הדת על תילה

"קמים עלינו עוד בטיעונים כי אנחנו פלגנים ובעלי מחלוקת. למה הדבר דומה? לגנב החותר תחת בית חבירו, ובעה"ב עומד

ראש ישיבת 'נר ישראל' בבולטימור וחבר מועצה"ת של אגו"י באמריקה הגאון הגדול רבי אהרן פלדמן שליט"א:

"במחיצתו של רבינו הגדול - שהיה ה'אורים ותומים' לכל דבר וענין - למדנו את הסלידה משטחיות; ראינו כיצד כל הכרעה שלו נובעת מהיקף של כל ענין משורשו עד לתומו"

"המציאות היתה שהרב שך ראה דברים שאחרים לא ראו, ואלו עובדות שכולם הכירו וממילא הוא היה הסמכות האחרונה, המוחלטת, האבסולוטית" • "עמידתו על המשמר, שלא נתן דריסת רגל למקצצים בנטיעות ולמקלקלי המסורה, התבטאה בעיקר בשמירה על החינוך ועל צורת הישיבות - וזו מציאות שעד היום ניכרת היטב, בארץ הקודש וכאן בארה"ב" • שיחה מיוחדת אודות היסודות האיתנים שהתקבלו בקרבת רבינו הגדול מרן הגרא"מ שך זצוק"ל

מ. פִּיֶּשֶׁר

בולטימור, עיר גדולה במלכות של חסד, מכילה בקרבה חיים יהודיים תוססים. ישיבות קדושות, בתי כנסת, כוללי אברכים ותלמודי תורה, אבל עיקר תפארתה על הישיבה הגדולה המתנוססת במרכז לתפארה - ישיבת 'נר ישראל' שנוסדה לפני קרוב לתשעים שנה על ידי הגאון הגדול רבי יעקב יצחק רודרמן זצ"ל, תלמידו של מרן 'הסבא' זצ"ל מסלובודקה ומגדולי מנהיגי יהדות ארה"ב, שהעמיד לגיונות של תלמידים. מהישיבה, המונה כיום מאות בני ישיבה מובחרים, נפוצו לכל רחבי ארה"ב תלמידים החובשים את ספסלי כוללי האברכים, רבנים ומרביצי תורה נודעים. לקראת יום השנה העשרים להסתלקותו של אביר הרועים, רבינו הגדול מרן הגרא"מ שך זצוק"ל, ניאות ראש הישיבה, הגאון הגדול רבי אהרן פלדמן שליט"א להשמיענו מילותיו המדורות, כאשר שטחנו בקשתנו - בשם בטאון עולם התורה הפלס - לנסות ולהבין, כיצד משמרים רועיה הרוחניים של יהדות ארה"ב את הפקדון של משמרת הקודש, המסורה מדור לדור.

זכינו להטות אוזן לנהמת ליבו של ראש הישיבה שליט"א, השופכת אור ארוך בשנים על דמותו של אבי עולם הישיבות זצ"ל, להתרפק על מעט מאותן שעות רבות, בהם שהה והתחמם לאורו של מרן רבינו הגדול זי"ע.

במשך שנים רבות, התחמם הגאון הגדול שליט"א לאורו של מרן בעל 'אבי עזרי' זצ"ל. בשליחותו ובקרבתו ראה, קיבל וינק, את דרכי ההנהגה המהווים עד היום נר לפני אחינו בני ישראל היושבים במדינת הים, להאיר את הדרך ולשמור מכל משמר על החיים היהודיים, התורניים והישיבתיים, בלא לתת פתח לרוחות זרות לקלקל להחריב להרוס ולשבר, אלא לרומם ולקיים את עולם התורה, בדרך אותה התווה מרן זצ"ל עבור עולם התורה בכל רחבי תבל, בחינת "סדנא דארעא - חד הוא".

הגאון הגדול שליט"א, שנולד בבולטימור, למד בצעירותו בחברותא עם הגאון הגדול רבי לייב מאלין זצ"ל בישיבת 'בית התלמוד', וינק מגדולי התורה בארה"ב. בשנת תשכ"א עלה לארץ ישראל והתגורר בבני ברק, את מקום תלמודו קבע בכולל חזון איש, ובאותה תקופה התקרב בקשר אמיץ למרנן בעל ה'אבי עזרי' וה'קהילות יעקב' זי"ע. בהמשך הרביץ הגאון הגדול שליט"א תורה לעדרים בישיבות 'אור שמח' ו'בית התלמוד', עד שנקרא בשנת תשס"א לשוב לעיר מולדתו - בולטימור, ולהתמנות כראש הישיבה הגדולה בעיר.

"גרתי במשך אחת עשרה שנה בבני ברק", מספר הגאון הגדול שליט"א, "ומטבע הדברים השתוקקתי לינוק ולקבל מגדולי התורה. גרתי בסמוך לישיבת פוניבז', ונכנסתי כמובן מאליו לשיעוריו של מרן זצ"ל באופן קבוע, ולדבר איתו בלימוד, וכן בכל דבר וענין. היו לי שעות רבות במחיצת מרן,

שהיה בעצם ה'אורים ותומים' לכל דבר וענין".

"עצם השהיה בקרבנו, היתה מעין שימוש, בו ניתן היה לראות את ההיקף העצום, את העמקות, את הסלידה משטחיות, את הרצון לדעת כל דבר לעומק, לראות איך כל הכרעה שלו נובעת מהיקף של כל ענין משורשו עד לתומו". "מאחר ואני הייתי אמריקאי, הרי ששימשתי ככתובת לברר ענינים שונים שעלו על שולחנו. הרי פנו אל מרן מכל רחבי העולם, גם גדולי תורה, גם ראשי קהילות, גם יחידים, הוא היה הכתובת לכל שאלה, וכך במשך השנים פעמים רבות נקראתי לחדרו פנימה, כשהוא מבקש לברר ענין מסוים, לדעת מה המציאות, לשמוע את העובדות".

"היו מקרים בהם הוא ביקש ממני ממש להתערב, כך היה כאשר ביקש להקים עיתון בשפה האנגלית, והוא ביקש ממני לפעול בענין, זכיתי לשמש לו כידא אריכתא".

"היתה לו הכרעה ברורה בכל דבר. היו מקרים שהגיעו לפתחו, בנושאים שונים שאירעו בארה"ב, שהצריכו את המעורבות שלו, ואחרי ששמע ממני את הפרטים והבין לעומק את המציאות ואת הכוחות הפועלים, היה אומר שבמקרה זה הוא לא מתערב, 'זה דבר שמסור לגדולי התורה שם', היה אומר, כשמאידך היו נושאים שבהם מצא לנכון להתערב ולדחוף ולפעול ולעשות".

זכה והיו 'דבריו נשמעים'...

"אכן. מפורסמת משמו של אחד מראשי הישיבות זצ"ל בדור האחרון אמירה בדרך צחות, כאשר דיברו על ברכת 'שחלק מחכמתו', ואמר כי מלבדה ניתן לומר על הרב שך גם שמבחינת השפעתו בעולם התורה - 'שכוחו וגבורתו מלא עולם'... זה בדרך צחות, אך זה דבר שהיה במציאות. כל העולם כולו חל מפניו. הוא היה הסמכות שכולם מקשיבים לה, מתחשבים ופועלים על פי ההנחיות שלו".

מהיכן שאב רבינו הגדול זצ"ל כח זה?

"המציאות היתה שהרב שך ראה דברים שאחרים לא ראו, ואלו עובדות שכולם ראו מול עיניהם, וממילא כולם היו מקשיבים לו. וכפי שצינתי, הוא היה הסמכות האחרונה, המוחלטת, האבסולוטית. ניקח כדוגמא את אחד המקרים

הכי מפורסמים, שכל הארץ רעשה בגלל נאומו המפורסם של הרב שך, זה היה כשהיה ברור קודם לכן לרבים, כולל הרבה מהרבנים, שילכו גם עם המערך לשלטון. אך רבינו הרב שך החליט ללכת כנגד דעת כולם, ראה מה שאחרים לא ראו".

"נקודה נוספת", מוסיף הגאון הגדול שליט"א ומציין, "הרב שך הקפיד במיוחד על שמירה על המסורת, וממילא כל סטיה הוא היה רגיש אליה. הוא פשוט היה מאוד מקפיד על סטיות ממה שקיבלנו מרבותינו, הוא השריש בכל הדור את התובנה שכל סטייה יכולה להוביל לפירצה, היה לו מבט לטווח ארוך".

פרק מרכזי במשנתו היה בשמירה על חינוך ללא פשרות...

"נכון, כך גם היה עם המאבק שלו על החינוך, הוא עמד כחומה בצורה כנגד הניסיונות לייסד מוסדות שיש בהם שיטות אחרות, רוח זרה. הוא נאבק בכל מי שראה וחש שהוא סוטה מהדרך. הוא לא נתן לקברניטי המדינה להתערב בתכנים החינוכיים, והיה זה שעמד על המשמר בלי מורא ובעינא פקיא. הוא היה הראשון שידע להבחין בכל פרצה ולמחות כנגדה, עד שהסכנה תיעלם. וכשהוא אמר - הקשיבו. היתה לו את התקיפות, והיתה לו את האמת שדיברה מתוך גרונה, ואכן כולם הקשיבו וקיבלו את הדברים".

"המציאות שהוא לא נתן דריסת רגל לדברים שיקלקלו את המסורה, התבטאה כאמור בשמירה על החינוך ועל צורת הישיבות, ואכן זו מציאות שעד היום ניכרת. אנו רואים כאן בארה"ב עד כמה הדבר העצום הזה, הוא זה שמצליח לשמור על שמירת התורה, ולהיפך חלילה, אם נותנים רק דריסת רגל למקצצי הנטיעות, הרי שאחריתה מי ישרונה".

במערכה כנגד ההתחברות לרשעים

בשיחה עולה גם נושא אקטואלי כאוב.

מזה שנים מנהלת היהדות החרדית מאבק איתנים, לבל תהיה לעוקרי הדת דריסת רגל בכרם בית ישראל. אלא שדברים שהיו פשוטים בעת הנהגתם של אבירי הרועים שבעוונתו אבדנו, נתערערו לדאבון לב בשנים האחרונות, בעת שגורמים מימסדיים המזוהים כחרדים נתנו יד לפושעים ונתחברו עמם בקשר אמיץ בהסתדרות הציונית.

זכור זה לא מכבר, היה זה הגאון הגדול רבי אהרן פלדמן שליט"א שחגר כליו למלחמה, והרעיד את גולת אמריקה כנגד אותם פורצי גדר.

לאור הדברים הנחרצים ששמענו זה עתה מפי הגאון הגדול שליט"א, הערנו כי בודאי אותם יסודות שקיבל מרבינו הגדול זצ"ל, הם שעמדו בבסיס הזעקה הגדולה והמרה שזעק ראש הישיבה שליט"א לאחרונה בעניין פירצה זו.

"כן. ברור שאילו הרב שך היה איתנו, זה לא היה קורה. אנחנו באמריקה יודעים עד כמה מסוכן לתת לאותם גורמים ולו דריסת רגל או הכרה הכי קטנה. וזו הנקודה שהרב שך עמד עליה בכל תוקף, תמיד לעמוד ולשמור מכל משמר, שלא לסטות מדרך המסורה, ולא לתת כניסה לרוחות זרות, ולו הפתח הקטן ביותר. אלו יסודות בסיסיים שהעמיד לנו רבינו הגדול, לשעתו - ולדורות!".

לדורות עולם 19

מוסף זכרון מיוחד של בטאון עולם התורה הפלס

"כשמרן אמר ליבי אומר לי"...

שיחת זכרון מיוחדת במעונו של הגאון הגדול רבי שמואל אריה לוי שליט"א בבואנוס איירס - במלאות עשרים שנה להסתלקות רבינו הגדול מרן ה"אבי עזרי" זיע"א

י. שכטר

חמישים שנה עברו, מאז החלה שליחותו של הגאון הגדול רבי שמואל אריה לוי שליט"א כ"דא אריכתא" של מרן בעל האבי עזרי, להקים עולה של תורה בארגנטינה.

ביקור בבנין ישיבת "חפץ חיים", ומבט לאחור על ההיסטוריה של הישיבה והקהילה, מלמדים על המהפכה האדירה שחולל הרב לוי, בחזונו של מרן זיע"א, בהקמת עדרים של גדיים ותיישים, בני ישיבות ואברכים, משפחות של תלמידי חכמים וחיים יהודים מפכים, כשקול התורה המפכה בעוז נותן את התחושה של קהילה תורנית למופת.

הגאון הגדול שליט"א נולד בארגנטינה, ועלה ללמוד בארץ. לכאן, לבואנוס איירס, הוא חזר לפני חמישים שנה בדיוק, בשנת תשל"ב. הכניסה לחדר בו הוא יושב שקוע בתלמודו, מרגשת. דור שלם של תורה ויראה צמח מפה, מלמד מה יכולה לעשות שליחות כה גדולה, שליחות שהחלה בליבו הגדול של "ליבן של ישראל" ובמילים "ליבי אומר לי!" של מרן הרב שך.

מדוע למעשה ראש הישיבה חזר לארגנטינה?

"היה זה לאחר שהרב משה שרר, יו"ר הוועד הפועל העולמי של אגודת ישראל ונשיא אגודת ישראל באמריקה, פנה באגרת למרן הרב שך זצוק"ל, ובה הוא כותב שהוא חושש שיהדות ארגנטינה תרד לטמיון, וכי יש כאן בעיות קשות בחינוך. הרב שרר הציע להרב שך שאני אהיה זה שאסע למקום.

מרן זצוק"ל לא התמהמה, הוא קרא לי ואמר: "אתה חייב לנסוע לארגנטינה". למעשה באותו זמן היתה לי הצעה אחרת, רבה הראשי של אורוגוואי רצה לעזוב את המדינה והציע לי את התפקיד, אמרתי זאת למרן והוא הביט בי בעיניו הרחיקאות ותהה בקול, "איך אתה מדמה את אורוגוואי לארגנטינה?!"

סיפרתי לרבינו ראש הישיבה זצ"ל, על ניסיונות קודמים שהיו בארגנטינה

"דעות", הוא לא הכריח, הוא פשוט אמר "אני חושב שכן יהיה", אבל הוא היה נחרץ וברור, מצטנע הרב לוי, "ולא היתה לי אפשרות למעשה לסרב...".

מכוח אותו זקן

"התורה היא כיום מציאות כאן, חיים של תורה" אומר הגרש"א שליט"א, "וכל התורה שיש בארגנטינה היא בזכות מרן זצוק"ל שדיבר עודד ועשה, הוא ליווה אותנו לכל האורך, גם בענינים הציבוריים, היה ממש מעורב בכל הנעשה במערכות המקומיות שהיו כאן, ואלו לא היו פשוטות. הוא היה מעורב בכל בעיה שצצה, וכל השאלות וההכרעות היו דרכו".

במקביל פתח רבי שמואל אריה את הכולל הראשון בבואנוס איירס. "אני זוכר את ההרגשה שהיתה בעת הסתלקות מרן. בהספד שנערך בהיכל הישיבה, באותו מקום שאמרו ההורים שלא יהיה בני ברק, השתתפו למעלה מאלף איש, בוכים ומבכים את הסתלקותו של האדם הגדול שבענקים, שבמילותיו "ליבי אומר לי" העמיד את קומתם הרוחנית, ובנה את מבצר התורה של ישיבת וקהילת חפץ חיים בבואנוס איירס".

לימים התבטא הגאון הגדול רבי אלי' שווי זצ"ל, ראש ישיבת פילדלפיה וחבר מועצת בארה"ב, כי הוא "מקנא" ברבי שמואל אריה על המעצמה התורנית והישיבתית שהקים בארגנטינה.

"מענין הדבר" אומר הרב לוי, "שמי שהכיר את מרן זיע"א, ידע שהוא לא אומר

להקים קהילות בדרך המסורה, ניסיונות שנכשלו, אך הוא אמר לי "ליבי אומר לי שכאן יקום מקום תורה", כאן דייקא ולא באורוגווי. הרב שך לא ויתר, הוא הודיע לי נחרצות שאני יוצא לדרך, למקום שהיה מהבחינה התורנית "ארץ לא זרועה", נכון שהיתה התישבות יהודית בארגנטינה, אבל לא קהילה של בני תורה, של "בני ישיבה" של ממש".

כשפתח הרב לוי את הישיבה, היו בה ארבעה בחורים... "פה זה לא בני ברק" אמרו ההורים של ילדי הקהילה המתגבשת, שלא ממש הבינו לאן פניו של הרב לוי מועדות, אך הוא, חדור בשליחותו של מרן, המשיך והקים. "הרב שך היה מלווה אותנו על כל צעד ושעל" מספר הרב לוי נרגש, "אמרתי להם - זה יהיה 'בני ברק'..."

המראה של כולל האברכים מרנין את הלב, אך לא כך היו הדברים מעולם. הרב לוי מפרט את העובדות שהיו בשנים הראשונות, "הגעתי למקום באב תשל"ב, שנת הלימודים מתחילה בארגנטינה - שם עונות השנה הפוכות - בסוף חודש אדר, החלטתי להקים כולל אברכים, אך לצורך כך יש צורך ב...כסף. בקהילה החרדית של בואנוס איירס התגוררו מעטו בוגרי ישיבות, ששימשו בתפקידי הכלי קודש, כמוהל מלמד שוחט וכדומה, לקחתי שמונה אנשים, חלקם כבר היו בני ארבעים ומעלה, וכך התחיל "הכולל הראשון", כשבקושי היה לי מה לשלם להם.

שנתיים חלפו, עד שהחלו להצטרף לכולל הבחורים הראשונים מבוגרי הישיבה שנישאו. "היום המסלול פשוט וברור לכל בחור, הוא יודע שפניו מועדות ל"כולל", אך באותם הימים, זה היה מהפך של ממש, המושג "אברך כולל" לא היה פשוט בכלל, לא לאברכים ומשפחותיהם ובודאי לא להוריהם ולסובבים אותם, כמו גם הורי נשותיהם, שביקשו לראות את הבעל מביא פרנסה, ולא הורגלו לראות ולהבין את המעלה העצומה של אברך".

"בתחילה כשנפתח הכול, הרב שך דחף ודרבן, הוא צלצל לנדיבים שיעזרו לי, כמו למשל ר' משה רייכמן, וכך התחלנו צעד אחר צעד, ממש מכלום, להקים פה ממלכה של תורה, ושוב אומר, חזונו של הרב שך, היה הכוח המניע, הוא שנתן לי את הכוח כל הזמן".

"היינו צריכים לשכנע את המשפחות, שכאן מקימים את דור העתיד של היהדות, שצריכים רבנים וראשי ישיבות. כל אחד מהתלמידים היה כרוך במאבק של ממש, זכורני שהיה אבא שנכנס ודרש לדעת מאיפה יהיה לבן שלו פרנסה, הבטחתי לו שהעתיד הכלכלי של הבן שלו יהיה טוב, האבא היה יהודי תם וישר, הוא היה חדור באמונת חכמים, ונרגע באומרו "אם הרב אומר לי כך אני סומך על זה", ב"ה הבנים שלו הפכו להיות תלמידי חכמים חשובים, שמשמשים במשרות תורניות, והוא מלא בנחת, והיה אומר לי תמיד, 'שמעתי בקול הרב ולא הפסדתי'... וכך יש כאן אברכים תלמידי חכמים עצומים שצמחו פה, והוריהם היו ממש בחינת 'תרח'..."

הרב לוי מתחיל ומונה באהבה כמונה מעות, שמות של תלמידים, מופלגי תורה, שעברו פה בבית המדרש הסמוך. "יש מאות תלמידי חכמים שצמחו פה, בהם רבנים, מורי הוראה, ראשי ישיבות, ראשי כוללים, כאלה שהוריהם היו רחוקים מהמושגים הללו כרחוק מזרח ממערב, והכל הכל זה מה"ליבי אומר לי" של מרן הרב שך". הרב לוי, שהקים במו ידיו את ממלכת התורה בבואנוס איירס, מספר על אחד מתלמידיו: "ההורים שלו רשמו אותו לבית הספר רק בגלל שזה קרוב לבית, בלי שהבינו מה בדיוק החינוך שהוא יקבל... וכך אפשר לספר פרק שלם על כל אחד מהאברכים הללו, שצמחו לתפארה".

הימים לא היו קלים, המאבקים מסביב היו קשים, וכמו שמספר הרב לוי "היה פעם יהודי פשוט שבא לבכות לפני שהבן שלו יורד מהיהדות לגמרי, כעבור שנה אחרי שבס"ד הבן נכנס, עלה והתעלה בלימוד, האבא הגיע כולו רותח וביקש להכות אותי,

איש האמת על משמר המסורה

"יש בידי התכתבויות בענין עם הרב שך, כמה וכמה מכתבים, כשכאמור כל הענינים כולם עלו על שולחנו. הישיבה שהקמנו היתה מראשיתה על טהרת הקודש, לאנשים פה זה היה ממש לא פשוט להבין שבחור ילמד רק תורה בלי מקצוע, אבל זו היתה המורשת של הרב שך, לשמור על הצורה של הישיבות ולא לשנות שום דבר ממה שקיבלנו, אנחנו ממשיכים את הדרך של רבי חיים מוולאז'ין. תמיד קיבלתי דרישות שלום, שהרב שך מתעניין במצב של הישיבה פה... אני יודע שבאו להתלונן לפניו, לדבר נגדי, שאני יותר מידי לוחם נגד קהילה מסוימת, אז הרב שך אמר 'תחכו ואתם תראו שהוא ינצח'...". ובודאי הכל בזכותו, היכן שמרן זצוק"ל הניח את ידו שם הייתה הברכה מצויה".

"הסיבה פשוטה, כמו שנאמר על משה רבנו שאם הוא היה מכניס את עם ישראל לארץ ישראל אף פעם לא היו יוצאים לגלות, כי מעשה שנעשה עם הלב שלו, עם התורה שלו ועם האמת שלו, אי אפשר לבטל, כך הייתה ברכה בכל מעשה שעשה מרן זצוק"ל

כיון שהוא הכניס במעשה את כל הלב, התורה והאמת שלו".

"זכורני שבבחירות לעיריית בני ברק, באו לפני מרן זצוק"ל נציגים וביקשו ממנו שיתבטא פחות בחריפות כיון שזה יכול להפחית את הסיכויים להכניס נציגים, נענה ראש הישיבה: 'מי צריך חברי עירייה, צריך את האמת!'..."

"כזכור כאשר הודיעו ראשי השלטון שהם הולכים להגביל את פטורי הגיוס לחמשת אלפים בלבד, הם אף איימו שאם לא יסכימו להצעתם כולם יגויסו, היו שהסתפקו כיצד להכריע אך מרן זצוק"ל פסק "אנחנו לא בעלי בתים לדחות אף בן תורה אחד! אם הקב"ה עושה זאת זה חשבון שלו, אבל לנו אסור לדחות אף אחד!". רב גדול אחד שאל אז את ראש הישיבה, האם אתם לוקחים אחריות?! והוא ענה "כן" וב"ה הגזרה ההיא התבטלה. זה לא נבע אצלו מרוח הקודש אלא ממידת האמת. זו האמת, זה מה שהקב"ה ציווה!".

"במערכות של בני התורה, הוא היה אומר 'הם שיעשו מה שהם רוצים אבל אנחנו נבנה, עוד ישיבה, עוד ישיבה קטנה ועוד תלמוד תורה, זה יהיה הנצחון שלנו, שהם יציעו וירעישו, הנח להם...', ומרן זצוק"ל היה מוסיף "עוד יראו את הסוף". הנה כאן בבואנוס איירס רואים את הסוף, יש כאן קהילה ותלמידים עם השקפה אמיתית של תורה".

הגאון הגדול שליט"א מרגיש באוזניו נקודה נוספת: "הרב שך ידע תמיד בפקחותו איפה הגבול, הוא ידע למתוח קו בכל דבר, גם במקרים שלחם בגורמים מסוימים הוא לעולם לא התעלם מן הציבור, היה זה אצלו דבר גרוע להתעלם מציבור, כל אחד אמנם מייצג את עצמו אבל צריכים להתחשב עם השני, גם כן זו הייתה נקודה עיקרית שלו". כפי שראש הישיבה סיפר, הרי שמרן זיע"א היה מעורב גם במאבקים פה אל מול החילונים והקהילות הרחוקות.

"נכון, בבחירות לקהילה היהודית הסתפקנו אם להתמודד ברשימה נפרדת, מרן זצוק"ל תמך בנו להתמודד באופן עצמאי כדי שלא תהיו משועבדים לאף אחד, אני זוכר שאמרתי לו שאין לי את האמצעים הכלכליים להתמודדות, והוא ענה לי 'עם עניים אני לא מדבר'... הוא רצה שנתמודד באופן עצמאי, והוא זירז, 'תלכו תלכו, רק תשתדלו שלא תהיה מחלוקת', הבנתי כמה שזה חשוב לו נציגות חרדית בארגנטינה, ואכן הלכנו לבחירות של הקהילות היהודיות אמיא-AMIA ומפעם לפעם גדלה הנציגות, עד שנציג של הישיבה עומד בראשה".

הרב לוי מספר לנו בהזדמנות זאת גם על חיי הקהילה, והכוח שנתן מרן זיע"א שהגיע עד למצב של הכוח העצום שניתן ליהדות החרדית בארגנטינה, כאשר כיום תלמידו הגר"ג דוידוביץ' שליט"א עומד בראש ה"אמ"ה", הגוף היהודי החשוב בארגנטינה, שב"ה נמצא בידים של שומרי מצוות ותחת נשיאות כבוד הרב מזה כבר ארבע עשרה שנה.

ומי היה לפני כן בשליטה על הארגון? "זה היה אנשי מפלגת העבודה, יהודים חילונים שמאלנים, שהם היו בשלטון האמ"ה במשך חמישים שנה, כשכאמור הרב שך לא ויתר ודרש שנתחיל להכנס לשם, קבלנו בהתחלה עשרה אחוזים, אחרי

לדורות עולם 21

מוסף זכרון מיוחד של בטאון עולם התורה הפלס

זה עשרים, והנה ב"ה הרב שך ראה אז מרחוק, את מה שיקרה בהמשך. עמדותיהם בנושאי דת של אנשי האמ"ה בעבר היו כמו של אנשי "העבודה בארץ"?

"ברור. הם ניסו לשלוח יד בכל דבר שבקדושה, למשל לתת יד לקונסברטיבים ולגיוורים שלהם, כאשר ה"גרים" שלהם קיבלו על ידם אישור להקבר בבתי הקברות היהודיים, מובן שמדובר בפרצה נוראית, וזו רק אחת מיני רבים".

הרב לוי מרחיב: "יש בארגנטינה תקנה בת מאה שנה שלא מגיירים, מי שייסד את התקנה היה שני רבנים, רבי אהרון גולדמן, ת"ח וערליכער איד שהיה רב של היהודים במושבות של הברון הירש בארגנטינה, והרב של הספרדים, חכם סתהון, שהם יסדו כאמור את התקנה שעליה חתמו למעלה ממאה רבנים מגדולי אותה התקופה, וזאת לאחר שהם ראו שהגיוורים במדינה הם פשוט צחוק, ועלולים לגרום למכשול רציני של כניסת גויים לכרם בית ישראל, ולכן מאז אין גרות בארגנטינה, ואולם הקונסרבטיבים כן התחילו לגייר, ואנשי ה"אמ"ה" הקודמים נתנו להם את הגיבוי ואת ההכרה, וכפי שצינתי הסכימו לקבור את הגרים שלהם בקברי ישראל. ב"ה נאבקנו והצלחנו. כיום השלטון באמ"ה הוא בידים של יהודים חרדים, למעלה מתשעים אחוז מהנציגות שם היא של יהודים שומרי תורה ומצוות, רבים מהם מאברכי הקהילה שלנו ומתלמידי הישיבה בעבר, אנשים יראי שמים שאכפת להם מכל דבר שבקדושה בדרך התורה המסורה לנו מדור דור".

מה כוחה של האמ"ה?

ה"אמ"ה" היא כמו ה"כנסת", הפרלמנט של היהודים בארגנטינה, זה הגוף שמייצג ומדברר את היהודים ויש לזה משקל של ממש מול הממשלה. ראשי השלטון מתייחסים בכבוד של ממש לאנשי האמ"ה, שראשיה הם "בני בית" בממשל הארגנטינאי. וכפי שצינתי יש בהנהלת האמ"ה הרבה אברכים מהישיבה, בוגרים של ישיבת חפץ חיים, כשהעיקר הוא שמדובר ביהודים החרדים לדבר ד' ולקיום תורתו. ההשפעה על החיים היהודיים במדינה היא עצומה. כל נושאי היהדות מטופלים בידיים טובות, מנושא הכשרות ועד לשלל נושאים שקשורים לשמירת הדת".

יש יהודים שמתקרבים ליהדות בארגנטינה?

"ברור שיש, מאידך יש גם שמתרחקים, לצערנו יש המון נישואי תערובת במדינה, ואלה הם אברכים שנגדעים מכלל ישראל ה". ואגב כמה שזה כואב אבל למעשה זה דבר שגורם לאנשים להבין מדוע הדרך של שמירת המצוות היא טובה, הם רואים שהציבור היהודי הרחוק מתמעט והולך, הבנים שלו רח"ל נאבדים ונטמעים, מאידך הציבור של שומרי המצוות הולך וגדל מיום ליום. זה אמנם מעורר מחד אנשים להתקרב, אך גם מעורר את המתנגדים שחוששים יותר ויותר מה"השתלטות" של החרדים... כמה יהודים יש בכלל כיום בארגנטינה, וכמה מתוכם יהודים שהם שומרי תורה ומצוות?

"כך נהג הרב שך!"

מתוך שיחה שמסר הגאון הגדול רבי שמואל אריה לוי שליט"א לפני כשבע שנים, אודות חוק הגיוס ומשנתו של רבינו הגדול מרן הרב שך זיע"א, בפני בני ישיבות באשדוד

שקורים בארץ הקודש הם בזכות לימוד התורה. לכן צריכים לשמור על התורה. ומי ישמור על התורה? הם?... אנחנו צריכים לשמור. הם צריכים להיות סגני שרים וחברי כנסת. הם ישמרו על עם ישראל? הם שומרים על הכיסא שלהם! הם לא דואגים אפילו לרגע אחד מה יהיה עם עולם התורה. איפה האמונה שלהם? ריבוננו של עולם - חוק הגיוס! ולא איכפת להם. אומרים לנו תשתקו, החוק יעבור ואחר כך נראה איך מחזירים את החוק בחזרה, ובכך מסנוורים את עיניהם של עמך בית ישראל.

בעוד שהחוק הזה הוא סכנה. אסור לתת לחילונים שום חלק מעולם התורה. רק מה, החילונים רוצים? שילחמו, ובכך הם נלחמים נגד הקב"ה. זו מלחמת עמלק. חלילה לנו מלעשות עם המדינה הסכמים על עולם התורה, כל הסכם שנעשה יפעל לרעתנו. לכן לא נעשה איתם הסכמים, לא ולא. ואין לנו מה לפחד כי ד' איתנו. אנחנו בחרנו בצבא החזק.

השטן מנסה לפגוע בעולם התורה כי הוא לא יכול לסבול את הפריחה והשגשוג של עולם התורה, כל הברזים נסגרו, ועדיין התורה ממשיכה להדהר. וזה כי יש הקב"ה בעולם.

אני מציע לכל אותם אלו שזלזלו בכבוד תורתו של ראש ישיבת מ'עלות התורה', שידעו שלא משחקים עם שותפו של הקב"ה, ושילכו אליו לבקש את מחילתו.

תורה ללא תקציבים ומתוך בית הסוהר, מתוך אמת, זו קבלת התורה האמיתית. כי לזה יקרא "לכתך אחרי במדבר בארץ לא זרועה", וזו קבלת התורה האמיתית מתוך מסירות נפש".

יותר, ואם לא תוכל לדעת מי יותר חזק, אל תתערב'. חידד החפץ חיים את דבריו ואמר: 'הצבא שלהם נראה לך יותר חזק ולכן תיכנע לתקציבים? להיפך! לך יש את הקב"ה, כי אתה הולך בדרך התורה, לכן אין לך ממה לפחד'. אסף הרב מפוניבז' את העסקנים ראשי הקהילה והודיע להם שאין הסכמה מצידו והוא יוצא נגדם למלחמה.

אותם עסקנים ראשי הקהל כשנוכחו לראות את נחרצותו של הרב, אמרו לו שלא התכוונו לכך וכי הם מסכימים לדבריו.

כי כך צריכים לנהוג עם רשעים - הקהה את שיניו, לא לוותר על שום דבר. כי אם מוותרים להם הם נהיים בעלים עליך.

גם בשעבוד מצרים שבט לוי היה משוחרר מעבדות. פרעה מלך מצרים היה חזק הרבה יותר מלפיד ומנתניהו והייתה לו את ההבנה הבסיסית כי שבט לוי משוחרר מעבדות. הקב"ה מנהיג הנהגה מיוחדת עם שבט לוי ואומר עליהם 'שלי הם', ולשבט לוי אין חובת צבא ושיעבוד. הרמב"ם אומר שכל אחד יכול להיות משבט לוי. רבותי, אנחנו שבט לוי. לכן לא צריכים לפחד מאף אחד כי הקב"ה איתנו. מאז שקמה המדינה רצו לעקור את לומדי התורה ושומרי המצוות מהשורש, ולא יכלו ולא הצליחו אף פעם. זו האמונה שלנו ואיתה אנחנו נלך בכל מקום ומול כל קושי. וזהו החינוך שאנחנו צריכים למסור בכל דור ודור לדורות הבאים. זה נס שבדור תהפוכות כמו שאנחנו נמצאים בו, עדיין יש אנשים שחושבים בדרך האמיתית והנכונה.

התורה היא קיום העולם. כל הניסים

"רבי שמואל אוירבך אומר שהחוק שנחקק בענין הצבא הוא מסוכן. זו גזירת שמד. החוק הזה הוא תחילתו של שמד. וכעת רוצים אחרים שהחוק הזה ימשך, כדי שלא נוכל לבטל אותו. הרב שך כך אחז? זה מה שצריכים לעשות?

אני זוכר שמשוה דיין הגיע לוועד הישיבות עם הצעה לתת סך מסוים של פטורים מהצבא, הרב שך לא הסכים מפני שסבר שאין לנו את הכוח והבעלות על אותם בחורים שיצטרכו כן ללכת לצבא, למרות שמשוה דיין איים שאם לא יסכימו לכך כל ההסכמים יתבטלו, ואכן החוק שגובש בשעתו התבטל בגלל זה. והיום? מעבירים רשימות של בחורים לצבא כדי שיעצרו אותם.

בשעתו, ניגש להרב שך אחד מחשובי ראשי הישיבות ושאל אותו אם הרב שך לוקח את האחריות על עצמו, ענה הרב שך אני לוקח את זה על אחריותי, זה תורה.

כשהרב מפוניבז' כיהן כרבה של בריסק, הקים כולל שיחנך על טהרת הקודש. הגיעו אליו עסקנים ראשי הקהילה שהתלוננו כי אמנם חיזוק מוסדות הקהילה הוא דבר חשוב, אך עדיין צריכים ללמוד לימודי חול. הזדעק הרב מפוניבז': לא יקום ולא יהיה, כי איך אפשר להסכים לכזה דבר. איימו עליו העסקנים כי אם לא יסכים ידאגו שיבוטלו התקציבים.

לפיד לא היה הראשון שעשה כאלו דברים... הרב מפוניבז' לא ידע מה לעשות לנוכח איומי העסקנים. ביקש יממה והלך לשאול בעצתו של החפץ חיים. ענה לו החפץ חיים, 'תדע שלא לכל שאלה יהיה חפץ חיים אז דע לך כלל; בכל מלחמה כשיש שני צבאות שנלחמים וצריכים לבחור צד, תבדוק למי יש צבא חזק

"ההערכה היא שבארגנטינה כולה יש כשלוש מאות עד שלוש מאות וחמישים אלף יהודים, ומתוכם אפשר להעריך שיש כעשרים אלף שהם מוגדרים כשומרי שבת".

ולמרות הפער, האמ"ה נמצאת ברובה בידים חרדיות?

ברור, למי אכפת מהיהדות, למי אכפת מהחיים היהודיים?... הבחירות הן פעם בשלוש שנים, ויש הרבה יהודים רחוקים שזה לא מעניין אותם בכלל. היו לא פעם חילונים שמאלנים שצעקו 'אתם מיעוט, מדוע אתם משתלטים', אבל הענין הוא שאת הרבה מהיהודים הרחוקים הנושא פשוט לא מעניין, וממילא הוא לא ילך להצביע, למרות שסך הכל פעם בשלוש שנים יש בחירות".

בקהילה של כבוד הרב, יש התרחבות? "בה יש חיידר וישיבה ובית יעקב וכולל אברכים, שכולם לומדים תורה בטהרתה. ובלי מעורבות של משרדי הממשלה? "ב"ה אין פה כאלו דברים, יש חינוך

22 לדורות עולם

רבינו הגדול מרן הגרא"מ שך זצוק"ל - עשרים שנה להסתלקותו

"האמת היא", אומר הגאון הגדול שליט"א ברגע של גילוי לב, "אני חושב שהסיבה שזכיתי לקרבה אצל מרן, היא משום שלא הייתי מתווכח. היו דברים שלא הבנתי אותם אבל כל מה שמן זצוק"ל היה אומר זה היה אצלי תורה מסיני, ידעתי שאנחנו יכולים לטעות אך ראש הישיבה לא טועה. וזאת למרות שלמעשה מרן זצוק"ל היה מסביר את עצמו בכל דבר, אבל אני לא שאלתי. אני זוכר שהוא קרא לי וביקש שאדבר באיזה כנס, אמרתי לו 'אבל אני מדבר בצורה חריפה'... מרן זצוק"ל אמר לי 'אתה תדבר מה שצריך לדבר'..."

השיחה יכולה להמשך עוד שעה ארוכה, אך עולה של הישיבה ותלמידיה שעל שכמו של הגאון הגדול שליט"א, קטעה את הדקות המרגשות בחדרו של ראש ישיבת חפץ חיים, בלב הפועם של הקהילה התורנית בבואנוס איירס, הקהילה שצמחה מליבו הגדול של אביהן של ישראל.

טהור ממש, לומדים בדרך שעברה מדור לדור, ושמחים עם זה. ב"ה יש הרבה תלמידים שנמצאים פה, יש כאלה שעולים, ויש גם כאלה שחוזרים בחזרה לארגנטינה. נושא החינוך כאן קשה להם, הם רגילים לחינוך טוב מאד, חזק, רוחני, הם יודעים ורואים ששם בניהם מתחזקים ומתעלים, לא מתקלקלים, נשארים חזקים, שם הם חרדים כמו פעם, ממש כפשוטו.... ובארץ זה לא תמיד כך..."

ידוע שראש הישיבה היה מקורב למרן גם בענינים שמחוץ לארגנטינה, כשהיו עניני ציבור שהרב שך ביקש שתכנסו אליהם... "זכורני כאשר הקימו את ה'יתד נאמן', היה כנס בשנת תשמ"ו, הרב שך רצה שאני ידבר שם, וכאשר הרב לורנץ הגיע אליו הביתה הוא שאל אותו איך דיבר הרב לוי... לורנץ אמר 'הוא לא דיבר מילה מיותרת' ואז הרב שך אמר 'אני יודע שאפשר לסמוך עליו'..."

תלמידו המובהק של רבנו הגדול זיע"א,
הגאון הגדול רבי מאיר הייזלר שליט"א ראש ישיבת עמק התלמוד:

"היסוד העיקרי שהנחיל לנו מרן הרב שך זיע"א - לא לשנות את מסורת הדורות!"

"רבנו הגדול מרן זיע"א כל מטרתו היתה להמשיך את המסורת של דור העבר, ואת זה אף אנחנו צריכים להמשיך, צעירים וגם מבוגרים, לצעוד בעקבי הצאן על משכנות הרועים".
שיחה ארוכה ונדירה, רוויית זיכרונות מפעימים ועובדות מרתקות מכלי ראשון, במעונו של תלמידו וחביבו הגאון הגדול רבי מאיר הייזלר שליט"א

יחזקאל מן

לקראת יום הזיכרון לרבנו הגדול מרן האבי עזרי זיע"א התקבלנו במעונו של תלמידו המובהק, חביבו ואיש סודו, הגאון הגדול רבי מאיר הייזלר שליט"א ראש ישיבת 'עמק התלמוד', לשיחת זיכרון רוויית רגש וגעגועים.

דמותו של רבנו הגדול זיע"א, פעליו הכבירים וגדולתו הנוראה, חקוקים במכוות-אש על לוח לבו של הגאון הגדול רבי מאיר שליט"א. בשיחה ארוכה ונדירה שהוקדשה למוסף הזיכרון של הפלס, פתח רבי מאיר שליט"א בפנינו את אוצרותיו העמוסים, הרחיק בתיאורים מרטיטים על עמל התורה של מרן זיע"א, על נקיות מעשיו ועל עמידתו האיתנה על משמר עולם התורה.

הסיפורים שנשמעו במהלך השיחה המרתקת, כולם התרחשו בדידיה דרבי מאיר שליט"א. הדברים נאמרו וקלחו מפיו בזיכרון חד, פנומנלי, ברהיטות וברגש רב. ניכר היטב כי דמותו של רבו הגדול מרן הרב שך זיע"א עומדת חיה מול עיניו. פעמים במהלך הדברים נשנק קולו של רבי מאיר בהתרגשות עד כדי דמעות, בתארו את טהרת לבו ומעשיו של מרן זיע"א.

אין זה רק בגדר "סיפורים" "עובדות" ו"מעשה רב". הגאון רבי מאיר שליט"א מבקש בכל סיפור, ללמד ולהשכיל. להפיק לקח ולהתרומם ממנו. ובעיקר לקחת את הדברים הלכה למעשה לתקופתו אנו. לדלות ולשאוב מהנהגותיו של מרן האבי עזרי זיע"א מהוראותיו הברורות וממסורת ההשקפה שהנחיל לנו ולא לסטות הימנה אף לא כמלוא נימה.

רבנו הגדול והמשגיח זיע"א - משמאל הגר"מ הייזלר

"צאי לך בעקבי הצאן"

הגאון הגדול שליט"א פותח בדברי רשב"י "ראיתי בני עליה ומועטין הן", וצריך ביאור שהרי רשב"י היה יכול לומר באופן פשוט - בני עליה מועטין הן, ומהי ההדגשה 'ראיתי'?

אלא עד שלא רואים בן עליה אמיתי חושבים שיש הרבה כאלו... רק לאחר הראייה מבינים כי אכן מועטין הן. אם כן מוכח שבראייה יש מעלה מיוחדת. וכפי שזכיתי לראות מקרוב את גדלותו של מרן ראש הישיבה רבנו הגדול זיע"א שהיתה עצומה ונוראה באופן מיוחד ובלתי מצוי כלל.

שמעתי גם ממרן המשגיח רבי יחזקאל זיע"א שאמר בזה "אם שניים הן, אני ובני הן", האם רשב"י רצה להתגאות בזה ח"ו? אלא הוא בא לחנך אותנו, אפילו אם אנו שניים בלבד שנשארו עם האמת וכל העולם נגדנו, אנחנו נישאר דבוקים בדרך.

למה אנו מדברים על מרן הרב שך זצוק"ל? כתוב "זכר צדיק לברכה", כשמדברים על אדם גדול מתברכים. אנחנו היום במצב מבולבל, ואולי זה יהיה לתועלת, יש הרבה בחורים ואנשים שרוצים לשמוע, כולם רוצים לשמוע מהרב שך, גם אלו שהיו נגדו בשעתו, מבינים שזה היה משהו מיוחד. הנהגה מיוחדת.

כתוב "צאי לך בעקבי הצאן ורעי את גדיותיך על משכנות הרועים", ואומר רש"י:

"איכה תרעי ותנצלי מיד המציקים לך להיות ביניהם ולא יאבדו בניך? התבונני בדרכי אבותיך הראשונים שקיבלו תורתו ושמרו משמרתו ומצוותיו ולכי בדרכיהם..."

זה היה הרב שך! כך היה כל הקו שלו וההנהגה שלו, הוא היה המשיך של דורות הראשונים! כל דבר הוא חשב מה היה אומר ע"ז החפץ חיים, זה היה כל מטרתו, להמשיך את המסורת של דור העבר, ואת זה אף אנחנו צריכים להמשיך, צעירים וגם מבוגרים.

תורת אמת בפיהו

ראשית נדבר על לימוד התורה של מרן זיע"א. היו הרבה גאונים ולמדנים ומה ייחד אותו? - שלושה דברים: אהבת התורה שלו, היגיעה הנוראה, ואהבת האמת.

אפשר לספר כל היום וכל הלילה איך שהוא למד, אבל אתן רק כמה דוגמאות. פעם אחת ראיתי אותו חוזר בצהריים מלוויה מגבעתיים, היה יום קיץ חם מאוד, והרב שך סיפר לי מדוע טרח ללכת ללוויה של אותו אדם.

"בזמן מלחמת העולם הראשונה", סיפר הרב שך, "שנה וחצי לא יכולתי להסתפר, הנעליים היו קרועות והמכנסיים מלאות חורים, וישבתי ולמדתי, אבל הפריע לי שבלילות לא יכולתי לישון, כי היה קר מאוד והכל היה פרוץ. החכמים תפסו מקום לישון על יד התנור, אבל אני לא, ופעם באמצע היום היהודי הזה הרגיש בזה, והוא הביא לי מעיל להתכסות, מאז יכולתי ללמוד בשקט".

אמרתי לרב שך, אבל אפשר לנסוע

לדורות עולם 23

מוסף זכרון מיוחד של בטאון עולם התורה הפלס

במכונית, והוא אומר לי: "מגיע ליהודי הזה שאני אלך הלך וחזור ברגל". בהזדמנות אחרת אמר לי "אני למדתי עם רבי אהרן שנים עשרה שנה בעזרת נשים בסלוצק" ובענוותנותו הוסיף: "אז - למדתי..."

הרבנית גוטל ע"ה אמרה לי פעם, כשהרב שך היה ראש ישיבה בקרלין לויניצק, שכידוע התמנה שם לראש הישיבה לאחר האסיפה בה התפרץ לשאול קושיה את רבי חיים עוזר, והאדמו"ר שראה איך בוערת בקרבו אש התורה, מיד מינהו לראשות הישיבה. הרבנית סיפרה לי כי הוא היה חוזר הביתה רק לחגים, פעם בחצי שנה. היא אמרה לי: "הייתי שולחת אותו חבילה של בגדים להחלפה, והוא היה חוזר רק עם כותנתו לעורר. היכן נעלמו כל הבגדים? הוא חילק אותם ברחמי לבו לבחורים עניים חסרי כל". עוד סיפרה הרבנית: "כששב הביתה הגשתי לפניו ביצה לאכול, הוא אמר לי שהוא צריך לברך על זה שהחיינו..." עד כדי כך היה עמלו הנורא בתורה.

פעם הוא הראה לנו את הרמב"ן במלחמות בהגוזל ומאכיל, עד היום אני זוכר את הרמב"ן בגלל זה. ישבתי על ידו בישיבה, והוא אומר לי 'גוט מארגען מה שלומך? אכלת פת שחרית?' עניתי 'כן', והוא מוסיף ושואל 'ישנת בלילה?' עניתי שוב 'כן'. אמר לי מרן: "שלושה לילות אני לא אוכל ולא ישן, ואתה ככה ישן ואוכל כהרגלך?!"

אפשר לדבר בלי סוף, ואני נוקט אך כמה דוגמאות מפליאות. כשהרבנית גוטל ע"ה עברה ניתוח וכרתו לה את הרגל, היא היתה בסכנת חיים ממש בגלל סוכר גבוה וזיהום שהתפשט. היה יום חם מאוד בבני ברק באותו יום. יצאתי איתו לתל-השומר. הניתוח לקח שעות ארוכות, והוא קיבל תענית. אני ישבתי על כיסא והוא הסתובב במסדרון בית החולים הלך חזור תפוס שרעפים, זה לקח מהבוקר עד ארבע אחה"צ, והפניבו'ער רב הגיע לבקר ביחד עם רבי דוד זינגרביץ. סיפר לי רבי דוד שהרב מפוניבז' אמר לו 'בוא נלך מכאן אנחנו מפריעים לו ללמוד...'.

כל הזמן הוא הלך במסדרון הלך ושוב שקוע בעומק לימודו, ואני לא החלפתי עמו אף מילה שלא להפריעו. ואז לאחר הניתוח כששב הביתה, מיד לקח דף ועט והתחיל לכתוב ברמב"ם הלי' עדות. במשך שעה הוא כתב, ואז הוא לפתע אמר לי: "אוי א ביסאלע וואסער, אני הולך להתעלף..." רק אז חש פתאום שהצום הממושך בחום הכבד עומד להכריע את כוחותיו.

סיפור נוסף על שקיעותו בלימוד, היה כשנסע להשתתף באסיפת הנהלת החינוך העצמאי. הוא היה מגיע בכל יום רביעי מדי שבוע לאסיפה הקבועה במשרדי החינוך העצמאי בירושלים. אחרי האסיפה, כשיצא למכונית, היו שם הגאון רבי שרגא גרוסברד ורבי שמואל ויינברג, שהצטרפו עמו לנסיעה, ואז הוא אמר להם בחכמה: "אני מאוד אוהב לנסוע, את השיעורים הכי טובים הכנתי בדרכים..." ומיד התיישב במכונית וכל הדרך אכן שרר שקט כשמרן זיע"א שקוע בלימודו בריכוז רב.

מעשה נוסף שראיתי היה בשנת תשל"ז לאחר המהפך בשלטון. בגין ניצח בבחירות והיתה ישיבה של מועצת

הגאון הגדול רבי מאיר הייזלר שליט"א במעונו של רבנו הגדול זיע"א

שלישי בבוקר, זה היה אצלו השיעור...

"שהאמת חביבה עליו מאוד"

יש עוד נקודה אצל מרן ראש הישיבה זיע"א, שלא רק אהבת התורה בערה בו, אלא אף אהבת האמת. זה היה בולט במיוחד. וכך כתב החזו"א עליו "אף שאין דרכי לבוא במו"מ עם חכמי התורה, מ"מ עם מעלת כבוד תורתו שהאמת חביבה עליו מאוד באתי בדברים אלו..." וכידוע שהיה לו שטיקל תורה על "הענקה" שלא הדפיסו את זה, וכשביקשנו ממנו להדפיס את זה ואף הזכרתי שהחזו"א הסכים לזה, אמר מרן זיע"א: "ומה אעשה, בעיני החזו"א זה מצא חן, ובעיני זה לא מוצא חן" - זה נקרא ביקוש האמת!

"הגעתי לישיבה בשנת תשי"ח כשלמדו גיטין" שח הגאון רבי מאיר הייזלר שליט"א, "ראש הישיבה אמר שיעור. הגאון הגדול רבי צבי שינקר זצ"ל היה אז בחור צעיר, והוא שאל אותו מתוס' שמשמע לא כדבריו, ואז ראש הישיבה נעמד, סגר את הגמרא ואמר שהוא צודק. אחרי השיעור הוא אמר לי 'יכולתי לתרץ את זה אבל זה לא אמת'..." יש רשב"א ביבמות על סוגיית 'הותרה וחזרה והותרה', רשב"א יסודי ועמוק. ראש הישיבה אמר שיעור על זה והעמיד את הדברים בריתחא עד לב השמים. למחרת הגיע בחור עילוי גדול, שהרב שך אמר לי עליו שיש לו 'מכונה' בראש, ואמר פשט

אחר ברשב"א. הרב שך ביקש ממנו תגיד לי את זה עוד פעם, ואח"כ ביקש עוד פעם, ואז הוא קרא לעשרה בחורים ואמר להם: "אתמול אמרתי לכם פשט טוב, אבל את האמת תשמעו ממנו, אל תתבייש, תגיד להם את הפשט שלך..."

הגאון רבי מאיר שליט"א מזכיר מעשה נוסף, שבדידיה הווה עובדא: "בזמנו, עיריית בני ברק החליטה לתת פרס כספי למחברי ספרים, והם היו מעוניינים לתת את הפרס לרב שך. היו לו חובות מהדפסת האבי עזרי, והיתה בכך עזרה גדולה, שכן מצבו הכלכלי לא היה טוב. ביקשו ממני לדבר איתו שיסכים לקבל את הפרס."

"באתי אליו ביום שישי אחר הצהריים, ותמיד ערב שבת היה זמן שהוא היה שרוי בשמחה [אחר כך התגלה כי הסיבה לכך היא שיום המיתה תמיד עמד לנגד עיניו, ובערב שבת הוא היה רגוע שאם ייפטר מן העולם יינצל מחיבוט הקבר, כדברי הגר"א] בכל אופן כשהגעתי אמרה לי הרבנית שהוא הלך למקוה, המתנתי והוא הגיע עם המגבת בידו ומיד שאל אותי: מה אתה עושה כאן בערב שבת? אמרתי לו את סיבת בואי בענין הפרס של העירייה. הוא שמע ופשוט התחיל לבכות. לקבל פרס על הלימוד? על זה באת אליי בערב שבת? אתה לא מתבייש? לקבל פרס? - נאלצתי פשוט לברוח מהבית שלו בבושפת פנים..."

כל זה בא מלב טהור הגדוש באהבת תורה ואהבת האמת. מעשה דומה שמעתי מהבן של הרב שך, ר' אפרים. פגשתי בו והוא הציע לי לנסוע עמו הביתה. בדרך הוא אומר לי, אני רוצה לשאול אותך משהו. והוא מספר לי: "סידרתי לאבא שהמנהל של ישיבה יוניברסיטי בארה"ב יזמין אותו לשבועיים, והוא יאמר בישיבה שיעורים בגמרא, ויוכל לקבל מהם ממון רב". היו רבנים לא מעטים שנהגו כך. ואומר לי ר' אפרים: האם זו הצעה רעה? שאלתי אותו מה אבא אומר על ההצעה. אמר לי ר' אפרים, אבא גער בי: תצא מהבית...

היתה תקופה שהחינוך העצמאי היה במצב קשה. לקחו רק שישים אחוז תקציב, ואת כל היתר היה צריך להשיג בתרומות. המשבר היה עמוק. התכנסה אסיפה גדולה לדון כיצד לחלץ את החינוך העצמאי מהחובות העצומים בהשתתפות רבנו הגדול זיע"א.

באמצע האסיפה העלה אחד העסקנים הצעה בשם מרן רבי משה פיינשטיין זצוק"ל ואמר שאם הרב שך יסכים לנסוע לאמריקה, הוא מבטיח לשלם את כל החובות. והוסיף העסקן שראש הישיבה לא צריך ללכת לבתי הנדיבים, אלא הוא יקבל את הקהל בבית מלון, וכולם יבואו לראות אותו.

"אני הייתי שם", מספר הגר"מ הייזלר בהתרגשות, "הכולל שלי היה קרוב לשם, ברח' דוד ילין, על יד משרדי ההנהלה. ראיתי כיצד למשמע ההצעה היה הרב שך בהלם, הוא נהיה ממש חיוור, נעמד ואמר לאותו עסקן בקול בכי ותחנונים: 'אתה לוקח סכין וחותר אותי בצוואר, אני מתבייש! יבואו לראות? את מי יבואו לראות?!' - ומיד הרב שך ברח החוצה."

בחוץ עמד הגאון הגדול רבי ישראל גרוסמן זצ"ל, והוא אמר לרב שך שכתוב בספרי חסידות שאדם צריך להקריב את העולם הבא שלו בשביל השני. אמר לו הרב

24 לדורות עולם

רבינו הגדול מרן הגרא"מ שך זצוק"ל - עשרים שנה להסתלקותו

שך: 'גם הגאון אומר כך, אבל אני לא בדרגה הזו...!', אחרי זה אמר הרב שך, אנשים מוכנים להקריב את העולם הבא בשביל השני, אבל לא את העולם הזה...

אגב, כשליווייתי את מרן זיע"א לאסיפות השבועיות של החינוך העצמאי, נוכחתי כיצד היה מדייק בזמנים. האסיפה נקבעה לשעה ארבע אחה"צ, והוא נסע מיד אחרי מנחה כדי להגיע בשעה המדויקת. כמובן בשעה ארבע לא היה כלום. פעם אחת הגעתי בחמש והיה סגור עדיין. אך ראש הישיבה כבר עמד בחוץ והמתין בסבלנות. אמרתי לו ראש הישיבה יודע שכשאומרים ארבע הכוונה לחמש-שש, והוא אמר לי אני צריך להיות בן אדם, אמרו בארבע... ובשבו הבא הוא הגיע כמובן עוד הפעם בדיוק באותה שעה.

על מידת ענוותנותו של מרן זיע"א מספר רבי מאיר אנקדוטה נוספת: "פעם כשהתפללו מנחה לפני האסיפה, הרב שך עמד והמתין בחוץ. לפתע צלצל הטלפון והוא הרים את השפופרת. אחרי זה הוא שאל את הנוכחים האם יש כאן אדם בשם יענקל קרמר, ומסר לו כי מחפשים אותו מהבית..."

בשנה האחרונה שהוא נחלש, והיה שקוע בחשבון הנפש, הוא אמר בענוותנותו: "עם מה יש לי לבוא לעולם הבא?" אמרו לו יש לראש ישיבה את האבי עזרי! והוא אמר אכן זה ספר טוב מאוד, אבל על זה יש פרסום, זה כמו כרטיסיה משומשת.

הוא היה מספר על חנוכת הבית של ישיבת חכמי לובלין בחו"ל. האדמו"ר רבי ישראל צ'ורטקובער אמר לנדיב שהיה כתוב שמו על לוח הישיבה, על המצוה הזו אני לא מקנא כך, אני מקנא על המצוה שגוררת מצוה שאותה עשית בצנעא... וכן שמעתי מהגה"צ רבי יעקב גלינסקי זצ"ל, שכתוב על רבי אליעזר גליא לדרעיה ונפל נהורא, ויש שואלים מה המיוחד בידו שהתגלתה, הרי פניו היו מגולות מעיקרא? ויתירן בשם הרב שך כי ידו היתה בצנעא, אבל הפנים שהיו גלויים מהם כבר לא נפל נהורא.

ההיפך מ'נוהג שבעולם'

"בישיבה בפוניבו' התגורר יהודי זקן וצדיק", מספר הגאון הגדול רבי מאיר שליט"א, "שמו היה רבי יוסף שלמה הורביץ זצ"ל דמות של צדיק ועובד ד'. ביום שישי באו ואמרו למרן המשגיח רבי יחזקאל זיע"א שהוא חולה ולא רוצה לאכול. הוא ירד לבקרו בחדר החולים וראה שיש לו אינפוזיה לעירוי נוזלים. המשגיח הבין שמצבו קשה ואמר לו: תחשוב על י"ג אני מאמין, אם קשה לך, אני אדבר ואתה תשמע".

המשגיח רבי יחזקאל התחיל להגיד את כל ה'אני מאמין' י"ג עיקרי האמונה מילה במילה, והיה שם מעמד נורא, מעין 'מעמד הר סיני'. לאחר מכן אמר לו המשגיח, תחשוב בעיקר על ייחוד ד', ואז הוא אמר לו מה אתה חושב ר' יוסף שלמה, והוא לא יכל לענות, אמר לו רבי יחזקאל במנגינה מעוררת 'תעשה תשובה רבי יוסף שלמה, תעשה תשובה'... חשנו כולנו חרדת אלוקים במעמד נשגב זה ופשוט ברחנו משם. בשבת נפטר אותו יהודי צדיק ע"ה,

וביום ראשון המשגיח הספיד בלוויה. הוא הביא את המדרש שהקב"ה אמר על שאול שהלך עם יונתן בנו למלחמה, ראו בריה שבראתי בעולמי מחר עמי במחיצתי, בנוהג שבעולם אדם שיש לו בן יחיד איננו לוקח אותו בין אנשים מחשש שיינזק, ושואל לקח את בנו למלחמה.

המשגיח אמר: השבח של יהודי הוא שאיננו נוהג בנוהג שבעולם! הנה רבי יוסף שלמה יהודי זקן, כל בוקר בשעה ארבע נכנס ללמוד בישיבה, זה יפה מאוד, אבל למה הוא לא יושב אלא עומד על יד הסטנדר שעות ארוכות, זה לא נוהג שבעולם, והוא השבח של יהודי.

"אלו היו דברי המשגיח", שח הגאון שליט"א בקול נרגש, "וכך ניתן לומר על רבנו הגדול זיע"א. כל דבר שראיתי אצל הרב שך זה לא היה 'בנוהג שבעולם', אלא הנהגה ייחודית שנחצבה ממקור האמת ומטהרת לבו".

פעם היתה אמורה להיערך אסיפה שהיתה אמורה לפגוע בכבודו של הרב שך באופן חמור ביותר. בסופו של דבר היוזמה נכשלה והאסיפה לא השיגה את מטרתה. למחרת הייתי אצלו בבית והוא ישב עצוב אל לבו. הגאון רבי מאיר צבי ברגמן שליט"א שאל אותו למה השוער עצוב, הרי ניצחנו! אמר הרב שך אני לא רוצה לנצח, אמנם אני רוצה שישירור שקט אך אינני מעוניין לנצח! הנה, זהו ההיפך מנוהג שבעולם.

רבי מאיר לוריא זצ"ל מהחינוך העצמאי סיפר לי שפעם הודיעו לרב שך שהנכדה שלו עומדת לקבל משרה בחינוך העצמאי. אמר להם הרב שך אני לא ביקשתי דבר ואינכם עושים לי טובה, להיפך, אמר הרב שך, אתם עושים עוולה גדולה! הרי יש נשים עם חמישה ילדים ואין להם פרנסה, והנכדה שלי רק עכשיו התחתנה, זו עוולה! הרב לוריא היה בהלם, הוא אמר לי שאפילו רבנים גדולים כל הזמן מבקשים עבור בני משפחתם, והוא לא רק שאיננו מבקש עוד אומר שזו עוולה... ואני שואל האם זה 'נוהג שבעולם'? הרי הוא היה יחידי ממש בהנהגתו הזכה ואין בנמצא כזו נקיות.

כידוע, היה רבנו הגדול זיע"א בוכה מעומק לבו על המצב הירוד של הדור. בפרט היה דואב על מיליון ילדי ישראל שמתחנכים בחינוך הכללי הכפרני, בלא לדעת אפילו את הפסוק הראשון של 'שמע'.

מספר רבי מאיר: "לימים נודע כי תקופה ארוכה הרב שך נמנע לאכול ארוחת בוקר עד השעה שמונה וחצי, כיון שלא היה מסוגל לאכול בשעה שילדי ישראל מתחילים את יום הלימודים בלי לומר 'שמע ישראל', זה נודע ממש במקרה כי הוא היה לבד בביתו ופשוט נמנע לאכול - מי בכלל חושב על כך? זה ההיפך מנוהג שבעולם!"

רבי מאיר מבקש להדגיש סיפור נוסף על התבטאות יוצאת דופן של הרב שך. כיום התרבו החיבורים והליקוטים התורניים, פרי עמלם של מכוניס והוצאות לאור. כידוע, לא תמיד החיבורים הללו נועדו לבני התורה מבקשי האמת. אין ספק שדעתו של מרן הרב שך לא היתה נוחה מתופעה זו.

ועל כך מספר רבי מאיר כי בשעתו שמע ממרן צוק"ל התבטאות חריפה. "מי עשה את החיבור הזה?" אמר הרב שך ביחס ליצירה תורנית מסוימת "אברכים בלי זקנים עשו את זה..." - כך היתה הסתכלותו של מרן צוק"ל על מה שנראה בעיני הרבים כפרויקט תורני מפואר.

למען כבוד שמים

"בנוגע לענייני ציבור, מה שכואב לי באמת, שהציבור לא יודע מי הקים וביסס את עולם התורה" אומר לנו הגאון הגדול רבי מאיר הייזלר שליט"א, "מרן הרב שך הוא הקים וייסד והפריח את ממלכת התורה של עולם הישיבות במסירות נפש שאין לשער".

כתוב במדרש שמשה רבינו אמר לפני פטירתו: "רבנו של עולם, לא רוצה נאמן הייתי על ישראל ארבעים שנה ורצתי לפניכם כסוס במדבר וכשהגיע זמן שיכנסו לארץ גזרת עלי במדבר יפלו עצמותי".

וכך היה הרב שך! כל חייו הוא מסר את נפשו והפקיר את עצמו לטובת כלל ישראל. פעם באחת המערכות הקשות שלו על קדשי ישראל שאלתי אותו, האם ראש הישיבה לא מפחד מזה ומזה? הוא אמר לי, והיה עמי גם יבדלחט"א הגאון הגדול רבי ברוך שמואל דויטש שליט"א ששמע את זה: "לפחד? אפילו אם יירו בי באמצע הרחוב אני לא אמנע מזה!"

בערוב ימיו סבל הרב שך מחוסר דם ונזקק להגיע לטיפול בבית החולים, הוא

היה שרוי בחולשה גדולה והנכד שמע שהוא אומר: "ריבנו של עולם! תן לי בריאות שאני אוכל להילחם למען כבוד שמים!" בסתימת הגולל של הרב שך, אחרי ההלוויה הגדולה, דיברתי עם מרן רה"י הגר"ש אויערבאך זצ"ל. הוא אמר לי שהרב שך אמר לו כך: "כשהחפץ חיים נפטר אין לי מושג מה היה בישיבה של מעלה, כזה צדיק, בבלי ירושלמי משנה ברורה וחפץ חיים, זיכוי הרבים בכל העולם, מה יהיה כשאני יבוא אינני יודע, אולי אני יוכל להגיד את המשנה הראשונה בשנים אוחזין... אבל דבר אחד אני יוכל להגיד בבטחה (וכאן נשנק קולו של הגאון שליט"א מבכי והתרגשות) אני אעמוד בכיסא הכבוד ואגיד שכל מה שעשיתי בציבור זה הכל היה לשם שמים בלא שום נגיעות!"

כשהרב שך היה חולה מסוכן בשנת תש"ל, נכנסתי עם הגאון הגדול רבי צבי שינקר זצ"ל לאדמו"ר מגור הבית ישראל זצ"ל. רצינו שהוא יתפלל, ורבי צבי אמר לאדמו"ר, האם הרעבע יודע שכל הישיבה עומדת עליו? הבית ישראל התחיל לצעוק: הישיבה עומדת עליו? צדיק יסוד עולם, כל העולם עומד עליו! - "יש אנשים שלא רוצים להאמין לזה", אומר רבי מאיר "אבל כך שמעתי באוזני".

בבני ברק היו בחירות, והסטייפלער לא רצה שילכו עם פא"י, אחרים כן רצו. מה שאירע שנפגע הכבוד של הסטייפלער, כי הלכו עם פא"י והצליחו בבחירות. הרב שך התחיל לדבר על הנבלה שנעשתה כאן, אמרתי לו מה אפשר לעשות, הרי לא היתה ברירה והיה חשש להצלחת הרשימה החרדית בבחירות. הוא אמר לי: "אלף ערים כמו בני ברק ייפלו, ולא יהיה פגם כל שהוא בכבוד של הסטייפלער!"

אחרי הפטירה של המשגיח זיע"א, נפוצה שמועה שהרב שך רוצה לעזוב את הישיבה. באתי ונסעתי אליו לברר מה אירע. התברר כי המשגיחים בפוניבו' החלו לומר שיחות מוסר על בימת ארון הקודש, במקומו של המשגיח. הוא אמר לי: "איך אפשר לעמוד במקום של המשגיח רבי יחזקאל ולהגיד שיחות? אני עוזב את הישיבה! העיניים שלי לא יכולות לראות את זה".

"אל תטוש!"

"כידוע, הנקודה העיקרית של מרן הרב שך זיע"א בכל הנהגותיו בענייני הציבור, היתה לא לשנות מהמסורת!" אומר לנו הגאון הגדול שליט"א.

"סיפורי כבר מה שהתרחש עמי בראש השנה בישיבה, לאחר תפילת מוסף ניגשתי אליו לומר 'גוט יום טוב' אז הוא שואל אותי איזה תקיעות שמעת? אמרתי לו ששמעתי בישיבה. אמר לי הרב שך, זה לא טוב בשבילך, אתה בא מבית חסידי ואבא שלך שומע תקיעות אחרות, אתה צריך לשמוע במקום אחר. אמרתי לו, אם זה טוב לראש ישיבה זה לא טוב בשבילי? והוא אמר לי, בשבילך זה לא טוב, אצלכם בבית נהגו אחרת. אמרתי לו, איפה אני אשמע עכשיו תקיעות? רק בוויז'ניץ אוכל לשמוע, שם מתפללים מאוחר. אמר לי הרב שך, אכן תלך לוויז'ניץ. אמרתי לו, שאני אשאר בלי סעודת חג. אמר לי, אף על פי כן. שאלתי

לדורות עולם 25

מוסף זכרון מיוחד של בטאון עולם התורה הפלס

רבנו הגדול זיע"א משתתף בשיבת הנהלת החינוך העצמאי

אותו מדוע זה חשוב כל כך? אמר לי הרב שך: "אל תיטוש! אתה לא יותר חכם מהאבא שלך".

בשעתו, נערך הספד על הרב שך באמריקה, ודיברתי שם, אמרתי שכשנפטר החפץ חיים, אמר רבי נחום זאב בנו של הסבא מקלם, מה היה החפץ חיים? הרי גאונים יש הרבה וצדיקים גם יש הרבה, ובמה התייחד החפץ חיים? ואמר רבי נחום זאב "החפץ חיים היה יהודי כמו שהקב"ה רוצה" והכל כלול בזה.

וזה היה הרב שך! הוא היה יהודי שעושה רצון ד' ונלחם על כך וכושר על כך. רצון ד' כולל את הכל - יגיעה בתורה, מידות טובות, אהבת האמת ושמירה על המסורת. הוא שנא את החידושים! בגלל זה הוא יצא בירחי כלה באופן נחרץ נגד הקינות על השואה ותקף את ההמצאה הזו בצורה חריפה מאוד.

בדיוק כמו שמרן החזון איש יצא נגד זה שהרבנות הראשית קבעו את עשרה בטבת כיום הקדיש הכללי על הרוגי השואה, כמובא ב'קובץ אגרות' מכתב החזון"א איך נעזי פנינו דור שטוב לו השתיקה להרהר כזאת לקבוע דברים לדורות?!. מחותני הגאון רבי שלמה זלמן אולמן זצ"ל אמר לי על כך, כפי הנראה הוא שמע זאת מהחזון איש בעצמו, שברגע שאנו נוסף תקנות מדעתנו, מי יודע להיכן זה יוביל אותנו.

"באחת הפעמים כשהייתי אצל הרב שך בבית" מספר הגר"מ הייזלר, "אמרו לו שיש תלמוד תורה בירושלים שהחליטו להתחיל ללמוד עם הילדים מפרשת לך-לך, ולא מפרשת בראשית כנהוג מאז ומקדם. כפי הנראה הם סברו שענייני בריאת העולם אינם מובנים די צרכם אצל הילדים הרכים ודחו זאת לגיל מאוחר יותר".

"הרב שך התקשר אליו והוא לא היה בבית. הוא התקשר אל חתנו שענה לטלפון. הוא היה אדם מכובד. הרב שך דיבר עמו חריף מאוד. אני לא יכול להגיד בדיוק מה הוא אמר, אבל הוא בכה ממש. הוא אמר לו, תשאל את השווער שלך האם היום הוא כבר מבין בראשית? הרי כבר עם הילדים הקטנים צריך ללמוד בראשית, זה הגירסא דינקותא. מזה אני חי, מפרשת בראשית. החפץ חיים היה יוצא בחריפות גדולה נגד זה".

סיפר לי הגאון הגדול רבי מלכיאל קוטלר שליט"א שהוא נכנס פעם אצל הרב שך במוצאי שמחת תורה, ולפתע הרב שך אמר לו: "צריך להביא לחיים! מה קרה? כי הולכים לקרוא בראשית".

פגשתי פעם את רבי אברהם מוקוטובסקי (הידוע בשמו הספרותי א. כ"טוב) הוא היה המייסד של ת"ת שילה. הוא סיפר לי שבאו להגיד לבריסקער רב שלא לומדים בראשית בת"ת. וזה היה בשבת. באמצע השבת הגיע רבי משה בלוי לביתו של רבי אברהם, ואמר לו כי יש מהומה בעיר. מדוע? כי הגיעה השמועה לבית הגר"ז שבשילה לא לומדים בראשית, ומיד הוא שלח שליחים לכל המקומות ועורר מהומה גדולה. הוא שלח לרבה של ירושלים המהרי"צ דושינסקי, ולגר"ז סורוצקין יו"ר מועצת גדולי"ת, וכן לרבי משה בלוי, ולא שקט ולא נח לאחר ששמע מכך. הנה רואים אנו כיצד נחרדו גדולי הדורות כשנגעו בלימוד פרשת בראשית.

סיפור נוסף בעניין

למלא את מבוקשו.

מקרה נוסף אירע כשרעייתי תחי' חזרה מחו"ל והיתה צריכה לדרוש ברופאים עקב נפילה ופציעה. הרב שך היה חלש ביותר ואפילו כדי לקום מהכיסא הוא היה צריך עזרה של שני אנשים. סיפרתי לו שמסיבה כלשהי היא אינה רוצה ללכת לרופא. הוא שאל: "אם אני אגיד לה ללכת, היא תלך?" אמרתי לו "בוודאי שתלך". עם כל חולשתו העצומה אני שומע את קולו של הרב שך פונה לרב יחזקאל אסחייק: "יחזקאל, תביא את הכובע, צריכים לנסוע". לאן ראש הישיבה רוצה לנסוע? שאלתי, "אליך הביתה לירושלים!"

"הוא היה אז ישיש וחלש. אפילו לתפילות הוא לא יצא. נזקק לעזרה בכל פסיעה. והוא רוצה לצאת לירושלים בשעת לילה מאוחרת רק כדי לומר לרעייתי ללכת לרופא. אם לא היה זה בדידי ממש, לא הייתי מאמין".

אמרתי לו שרעייתי יכולה לבוא אליו והוא אינו צריך לטרוח. "אתה מבטיח לי שהיא תבוא?" שאל הרב שך, ורק לאחר שקיבל הבטחה ברורה שהיא תבוא, נרגע והחליט להישאר בבית.

כשלמדתי בישיבה בפוניבז' הגיעו בר"ח אלול חמישים בחורים חדשים לישיבה. בלילה אחרי מעריב הוא ניגש אלי ואומר: "הבחור הזה תסתכל עליו שהנעליים שלו קרועות, אני נותן לך כסף שתקנה לו נעליים". אני לא רוצה לומר שמות, אבל הבחור הזה עוד חי בינינו. איזה ראש ישיבה היה רואה ומבחין בכך מיד ברגע הראשון? אחרי הניתוח המסוכן שהרב שך עבר בשנת תש"ל, כשהוא חזר לביתו, הוא היה חלוש מאוד. הוא רצה להגיד שיעור, אולם בחולשתו לא עמדו לו כוחותיו ולקחוהו חזרה לביתו. ראיתי בבית שהוא יושב ליד השולחן בלי כוחות, כשאת ראשו החזיק בשתי ידיו. שאלתי אותו למה ראש הישיבה לא נוסע להבראה לכמה ימים, עד שיחזור כוחותיו? הרי ללמוד אינו יכול בכזו חולשה.

"כמה מתאים לומר הגדרה זו על רבנו הגדול מרן הרב שך זיע"א, שעם כל מערכותיו מאבקיו ומלחמות ד' שערך, היה מלאך השלום ודרש טובתו של כל אדם מישראל".

"האם אתם יודעים בכמה ענייני שלום בית טיפל הרב שך וכמה סייע להשכין שלום בבתי ישראל? זכור לי שאחרי הניתוח הקשה שעבר ראש הישיבה הוא נסע לירושלים להשכין שלום בין איש לאשתו, וסיפר לי ר' יחזקאל אסחייק שכמה פעמים בדרך הוא היה צריך לעצור בצד כדי שראש הישיבה יוכל לנשום מעט אוויר לריאותיו" הגעתי פעם לכותל המערבי בצום י"ז בתמוז, היה יום חם מאוד, והנה אני מבחין במרן זיע"א שהגיע להתפלל בחום היום.

ביקשתי להצטרף עמו לנסיעה לכיוון הבית, אמר לי הרב שך: "אני לא נוסע הביתה, יש לי לעשות שלום בית". אמרתי לו: "צום היום וחם מאוד, האם ראש הישיבה לא רואה שהוא עלול להתמוטט?" אמר לי הרב שך: "הרי כבר אמרתי לך פעם את מה ששמעתי מרבי חיים עוזר שלחזק אלמנה יותר חשוב אצלי מכל האחיעזר שחיברתי" [והוסיף לי הרב שך: "צריך להיזהר כשמספרים את זה, לא מתאים לספר זאת לכל אחד"].

אמר לי הרב שך שהוא איש מלחמה. הוא עצמו התייחס לזה פעם ואמר: "שיגידו לי אם יש בכל בני ברק אדם שנפגע על ידי". למרות שהוצרך לצאת למאבקים ומערכות ציבוריות, מעולם לא פגע באדם פרטי. ממש "פי שנים ברוחך" - שני כיוונים שונים.

אספר את מה שבדידי הווה עובדא. פעם בערב יום כיפור, לפני כל נדרי, הייתי כבר עם הטלית ליד הדלת, והנה הטלפון מצלצל. "כאן מדבר אליעזר שך" שמעתי את קולו של מרן זיע"א, "ר' מאיר, אפשר להציע שידוך לבת שלכם?" הייתי חושב שרק בגלל שאני קרוב אליו הוא זוכר אותי גם בשעה כזאת. אולם אחר כך התברר לי כי בסך הכל אבא של בחור מהישיבה ביקש ממנו לדבר אתי על השידוך, והוא מיהר

לימוד פרשת בראשית. פעם הרב שך היה כאן בבית, והיה כאן ספרא דצניעותא של הגר"א על השולחן. אמרתי לו שהגאון אומר שבפרשת בראשית עד ויכולו מרומז כל הבריאה כולה על כל פרטיה ומעשיה, בעלי חיים ואנשים, דומם וצומח. ואף בפסוק הראשון הכל מרומז בשורש, ובמילה בראשית הכל רמוז בשורש השורשים. אמרתי לו, אם כן, זה לא כמו אלו שאומרים שאין השגחה פרטית על בעלי חיים כמו על בני האדם. הרב שך אמר לי בוודאי שזה לא כמותם. והוסיף ואמר: "אבל זה מה שמחיה אותי וזה מה שמחזיק אותי, שאני יודע שיש לי ולכל מעשי רמוז בתורה".

"אינני מספר את כל זה רק בתור עובדות ומעשי רב", מטעים הגאון רבי מאיר שליט"א, "זה הרי נוגע למעשה ממש. אם הרב שך היה שומע שכיום לא נותנים ללמוד בגני הילדים פרשת בראשית, ברור שהוא היה יוצא במלחמת חורמה, הוא היה מכריז 'חרם' על אותם מוסדות שסוטים מן המסורת!"

"פי שנים ברוחך"

"שמעתי מראש ישיבת טשעבין הגאון רבי ברוך שמעון שניאורסון זצ"ל ווארט טוב מאד" שח הגאון רבי מאיר שליט"א, "כתוב שאליהו הנביא אמר לאלישע 'מה אעשה לך בטרם אלקח מעמך' ואלישע ביקש ממנו 'ויהי נא פי שנים ברוחך אלי' (מלכים ב', פ"ב, ט') ושואלים כולם מה פירוש 'פי שנים' מה הוא ביקש בזה מאליהו הנביא? נאמרו בזה פירושים שונים".

"אמר לי רבי ברוך שמעון שניאורסון זצ"ל שאליהו הנביא היה מצד אחד מקנא קנאת ד' ומצד שני מלאך השלום, וזה מה שביקש אלישע ממנו, לתת לו את הכוח המיוחד הזה לפעול 'פי שנים', דהיינו בשני כיוונים שונים - גם לקנא קנאת ד' צבקות וגם להיות מלאך השלום".

26 לדורות עולם

רבנו הגדול מרן הגרא"מ שך זצוק"ל - עשרים שנה להסתלקותו

תשמעו היטב מה ענה לי הרב שך: "באות לביתי תלמידות סמינר אור החיים להתייעץ עמי, הן באות מבתים שבורים ופורקות אצלי את הלב ואני מיקל עליהן את הקשיים, לכן אני יושב כאן בבית".

הגאון רבי מאיר שליט"א מזכה אותנו בפנינה מוסרית נוספת מאוצרותיו: אצל אברהם אבינו אנו רואים שמיד שהקב"ה ציווה עליו לשמוע בקול שרה שאמרה "גרש האמה הזאת ואת בנה" הוא שלח את ישמעאל למדבר עם לחם וחמת מים. ואינו מובן, הרי אברהם אבינו היה עמוד החדש, 'חסד לאברהם', וכשהגיעו שלושת המלאכים שנדמו לו כערביים, הוא קיבל אותם עם סעודת מלכים – בן בקר רך וטוב, חמאה וחלב. ואילו כאן לבנו ישמעאל, הוא נותן רק לחם ומים ושולח אותו למדבר לנפשו. איה היא מידת החדש?!

אלא הביאור הוא שאצל אברהם אבינו מה שקבע והדריך את מעשיו היה רק רצון ד'! וכשהקב"ה אומר לגרש, זו הצורה שמגרשים, עם לחם וחמת מים בלבד! וזה מה שראינו אצל הרב שך – רק רצון ד'! מצד אחד יוצא למלחמות קשות לשמירת דרך התורה, ומצד שני דואג ונושא בעול עם חברו באופן שאין לתאר.

רך כקנה

"אומרים על מרן הרב שך שהוא היה 'איש מלחמה' ואנשים לא יודעים כמה זה לא נכון. הוא אמנם ניהל מלחמות למען כבוד שמים, אבל בכל הנוגע לעצמו ולזולתו היה איש רך כקנה" אומר לנו הגאון שליט"א.

לתלמיד שבא מרקע חסידי, פנה ושאל מדוע אינו מתפלל בבית החסידים שבו הורגל להתפלל. כשהשיב התלמיד שבתקופה ההיא (שנת תשמ"ט) קשה להתפלל במחיצת אנשים בעלי פלוגתא של מרן, המדברים דברים שדוקרים כמחט בבשר החי, הגיב: אין זה נוגע, מסורת אבות לא עוזבים – וצריך להתרגל לשמוע ולשתוק. וציין לדוגמא ת"ח מתלמידיו שממשיך להתפלל בבית החסידים ואף שומע את השיעור הנמסר שם ע"י אחד מהעומדים בראש המלחמה הנטושה נגדו ואין זה מפריע לו כלל. התלמיד שב ושאל למה ילדיו צריכים לשמוע דיבורים כאלו, השיב מרן זצ"ל: וכי זה שאינך מתפלל במקום שהתפללו אבותיך – זהו כן חינוך לילדים? וכי זה חינוך שהם יידעו שלשם אתה 'לא' נכנס? ואחר כך המשיך: אומר לך מה לעשות: לך למקום שתוצה, אבל לפעמים תתפלל במקום מסורת אבותיך, העיקר שהילדים לא יראו שלשם 'לא' נכנסים. ואז אחז בזרועו ואמר בזה הלשון: יקירי, כבר הגיע הזמן לדעת שלא כאן, אצלנו, הכל כל כך טוב, ולא שם, אצלם, הכל כל כך לא טוב, יש לנו עוד מספיק מה ללמוד אחד מהשני... [מיין טייערע, איז שוין א צייט צו וויסן אז נישט ביי אונז אלץ אזוי גוט און נישט ביי זיי אלץ אזוי נישט גוט, מיר האבן נאך גענוג וואס צו לערנען איינער פון דער אנדערער]. "אני הייתי עד", מספר רבי מאיר סיפור מצמרר, "לפני אחת האסיפות של מועצת גדולי התורה, הרב שך ביקש מאחד העסקנים 'אני יכול לדבר אתכם משהו',

הרב שך אמר לו כמה דברים שכואבים לו ודרושים תיקון. ההוא שמע את הדברים ולא הגיב עליהם כלל. תחת זאת התייחס אל הרב שך כמו לילד קטן, נתן לו טפיחה על השכם, בעיניי ראיתי את זה, ואמר לו: 'ראש ישיבה, וועט זיין גוט, לאמיר אריין גיין אין אסיפה' (-יהיה טוב, בוא ניכנס לאספה) זו היתה תגובתו החצופה לבקשתו ותחננוניו של הרב שך. ואיך הגיב הרב שך? בצדקותו הוריד את הראש, השפיל מבטו לארץ, ונכנס לאספה כאילו כלום לא אירע".

"יש סיפור נורא שאינני יודע איך לספר זאת" ממשיך הגאון שליט"א בדבריו כשהוא בורר את מילותיו בקפידה "היה כינוס גדול שבמהלכו פגעו בכבודו של מרן זצ"ל באופן מחפיר. נהיה על כך רעש עולמי, הן בארץ והן בחו"ל, על כבוד התורה שחולל. אמנם הרב שך מצדו ביקש להשקיט את הרוחות הסוערות ולפרסם שלא אירעה כל פגיעה". "מי שגרם לפגיעה בראש הישיבה, פגש אותי לאחר תקופה. הוא חיתן את אחד מילדיו. הוא אמר לי שיש לו ביזיונות בחו"ל, והודה שנכשל במעשיו ואף התחרט על כך. לתדהמתי הוא הציע שהרב שך יבוא לסדר קידושין בחתונה של בנו, לא פחות ולא יותר, ובכך יראו כולם כי נסלח לו על הפגיעה".

"סיפרתי זאת למרן הרב שך. הוא אמר לי מה הנושא כאן ומה יש לדבר על כך. אני אלך לחתונה. לא צריך לעשות מזה ענין. ואכן מרן זצ"ל טרח ונסע לחתונה שהתקיימה הרחק מבני ברק. אמנם הוא לא סידר קידושין, אך השתתף שם כדי להראות שאינו מקפיד כלל".

האם אפשר להבין זאת? – כל העולם התורני סער וגעש על הפגיעה, ואילו מרן זיע"א משפיל את כבודו ונוסע לעיר אחרת להשתתף בחתונה של בן הפוגע. זו היתה הנהגתו של "איש המלחמות"...

היתה פעם אסיפה של מועצת גדולי בענין פא"י, ודעת מרנן הרב שך והסטייפלר היתה שלא ללכת עימם. אמנם בקרב חברי מועצת גדולי היה רוב דעות שצידדו ללכת עמם. הרב שך עזב את האסיפה באמצעה. נטש את הדיון ויצא. כמובן נהיה רעש גדול מכך וביקשו ממני לברר מדוע הוא יצא באמצע. שאלתי אותו האם הוא יצא כאות מחאה על ההחלטה? אמר לי הרב שך: "לא עשיתי שום מחאה, יצאתי כי שמעתי את אחד העסקנים אומר שיש להם רוב להחליט בעד צירוף פא"י. והמיעוט צריך לבטל את דעתו מפני הרוב, משום כך יצאתי כדי שלא יהיה כאן ענין של רוב ומיעוט שאז המיעוט צריך להתבטל כמי שאינו". אפשר ללמוד

הרבה מאוד ממהלך זה של מרן זצוק"ל. גם מקום מנוחתו של רבנו הגדול זיע"א בכני ברק, הוא תוצאה של ויתור מפליג מצדו לאחרים, כדרכו כל ימיו, כפי שמספר רבי מאיר שליט"א שהשתתף בהלוויה של מרן הגאון רבי אהרן קוטלר זצ"ל לצדו של מרן הרב שך זצ"ל בהר המנוחות, ושמע ממנו כי "כאן אני רוצה להיות". וכידוע, אף קנה חלקת קבר במקום. אולם לבסוף, כדרכו להפקיר את כל אשר לו, הוא ויתר על מקומו לטובת מקורבו רבי יצחק אפשטיין זצ"ל, שנפטר בהיותו צעיר לימים.

"הרב שך צדק!"

יש כיום המנסים לטשטש את השקפת הרב שך בכמה וכמה עניינים. האם הוא היה נגד הפגנות? יש לי סיפור על זה. היתה אשה שהתייעצה עם מרן זיע"א בענייני שלום בית. בתוך הדברים, אחת הטענות שלה על בעלה היתה שהוא חסיד של רבי אהרן קצנלבוך והוא יותר מדי קנאי... אמר לה הרב שך: "תדעי לך, מה שמצב האידישקייט בירושלים הוא יותר טוב משאר הערים, זה רק בזכות ההפגנות שלהם..."

סיפור נוסף באותו ענין. כשנערכו הפגנות נגד בניית אצטדיון בירושלים, אגודת ישראל ביקשה לערוך הפגנה גדולה, בהשתתפות כל חוגי היהדות החרדית. אולם בעדה החרדית ביקשו לערוך הפגנה משלהם. הרב שך התקשר אלי הביתה וביקש שאמסור לראשי אגודה בירושלים שאין לאף אחד מונופול על ההפגנות, וזכותם של אנשי העדה החרדית לערוך הפגנה משלהם. יש יהודי בבני ברק שנכנס אל הרב שך לפני עשרות שנים, ושאל אותו האם לרשום את בנו כאזרח אמריקאי, או כאזרח ישראלי, שתי אפשרויות היו לפניו. הרב שך שאל האם זה נוגע לפרנסה? הוא אמר שאין זה קשור לפרנסה. אמר הרב שך: 'תרשום אותו כאזרח אמריקאי, כי אי אפשר לדעת מה יהיה כאן עם הצבא'. אותו אדם פגש אחר כך יהודים חשובים בבני ברק שאמרו לו, אלו חלומות ופחדים של הרב שך... והנה ראות עינינו שהרב שך צדק בדבריו!

תפקידו של יהודי בעולם

"שמעתי פעם ממרן זיע"א ביאור נפלא על מסירות נפשו של רבי עקיבא שסרקו את בשרו במסרקות של ברזל, וכל כך נאים הדברים למי שאמרם", אומר לנו הגאון

הגאון הגדול רבי מאיר הייזלר שליט"א לצד רעו וידידו הגאון הגדול רבי ברוך שמואל דויטש שליט"א

הגדול רבי מאיר שליט"א בסיום השיחה הארוכה.

מרן הרב שך הביא את הגמרא במנחות (כט:) "אמר רב יהודה אמר רב, בשעה שעלה משה למרום מצאו להקב"ה שיושב וקושר כתרים לאותיות, אמר לפניו רבש"ע מי מעכב על ידך, אמר לו אדם אחד יש שעתיד להיות בסוף כמה דורות ועקיבא בן יוסף שמו שעתיד לדרוש על כל קרן וקרן תילין תילין של הלכות... אמר לפניו רבונו של עולם הראיתני תורתו, הראני שכרו. אמר לו חזור, חזר לאחוריו ראה ששוקלן בשרו במקולין, אמר לפניו רבש"ע זו תורה וזו שכרה? א"ל שתוק כך עלה במחשבה".

שאל ראש הישיבה קושיא עצומה, מדוע בשלב הקודם, לפני שיצאה נשמתו, כשסרקו את בשרו במסרקות של ברזל, אז משה רבנו לא שאל אותו דבר, את אותה קושיא – "זו תורה וזו שכרה?"

אלא ביאר ראש הישיבה, כשיהודי קורא קריאת שמע ויחד עם זאת סורקים אותו במסרקות של ברזל, זו לא קושיא, זהו יהודי! סורקים את בשרו במסרקות של ברזל והוא קורא קריאת שמע, זה התפקיד של יהודי בעולם! רק אחרי זה כשרבי עקיבא כבר נפטר, נשמתו יצאה בטהרה באחד, והם שוקלים את בשרו במקולין, אז יצאה הקושיא.

מסיים הגאון רבי מאיר הייזלר שליט"א בהתרגשות: "כך אפשר לסכם את חייו ומסירות נפשו של רבנו הגדול האבי עזרי זיע"א – מי שיודע כמה סרקו את בשרו במסרקות של ברזל, ביוז אותו, הוא סבל עלבונות וביזיונות, העלילו עליו שהוא בעל מחלוקת, אבל אין זו קושיא, זה לא אכפת לו! הוא קיבל מסרקות של ברזל, וקרא ד' אחד!"

למעלה משעתיים ישבנו סמוך לשולחנו של הגאון הגדול רבי מאיר הייזלר שליט"א, מאזינים בשקיקה לכל הגיג, מרותקים לכל מילה. דמות דיוקנו של רבו הגדול מרן האבי עזרי זיע"א עומדת לנגד עיני תלמידו המובהק. המעשים היקרים, הפנינים הנפלאים, נשזרים אחד לשני במארג מופלא. יוצרים יחדיו הרמוניה מפוארת של תורה ומעשים טובים, מידות נפלאות שאין בנמצא לצד עמידה עיקשת על מסורת הדורות – דמותו של גדול הדור!

לאחר השיחה הארוכה והמרוממת במחיצת הגאון רבי מאיר שליט"א דומה כי דמות הענק שבענקים, רבנו הגדול זיע"א, מקבלת בעינינו ממד נוסף של גדלות נוראה ועצומה. וכפי שמעידים הסיפורים המופתיים שקלחו מפיו של רבי מאיר שליט"א במהלך השיחה הארוכה והמיוחדת.

וכל זה בא ללמדנו כי עלינו לעמוד על המשמר לבל נסטה מהדרך הברורה שהנחיל לנו רבנו האבי עזרי, כפי שציטט הגאון הגדול שליט"א בתחילת דבריו את מילותיו של רש"י "התבונני בדרכי אבותיך ולכי בדרכיהם..." וכפי שהדגיש במהלך השיחה הארוכה שוב ושוב: "זה היה מרן הרב שך! כך היה הקו שלו וההנהגה שלו, הוא היה המשך של דורות הראשונים, הוא הלך בעקבי הצאן על משכנות הרועים".

לדורות עולם 27

מוסף זכרון מיוחד של בטאון עולם התורה הפלס

תלמידו הגאון הגדול רבי זבולון שוב שליט"א:

"ליגען אין לערנען, טראכטן אין לערנען, און שרייבן אלע הערות וואס מען האט"

"מרן ראש הישיבה זצוק"ל אמר לי קודם חתונתי: כך נעשים גדול בתורה - שלושה דברים: להיות שקוע בתורה, לחשוב בתורה, ולכתוב כל הערה שיש". • כתלמיד מובהק, מוסר באוזנינו הגאון הגדול רבי זבולון שוב שליט"א דברי הדרכה ששמע מפי רבינו הגדול, על הדרך שבה עלה ונתעלה עד שהגיע לרום מעלתו "כי גדול האיש מאד ורב גבורה בתורה בחריפות ובבקיאות, ועומק הפשט בכל מקצועות התורה" (לשון מרן הגרי"ז מבריסק בהסכמתו ל"אבי עזרי")

הרב מאיר יעקובי

הלימוד בצורה מבוהלת לידע הכל - 'אחריתה לא תבורך'

כתוב במשלי (כ' כ"א) "נחלה מבוהלת בראשונה ואחריתה לא תבורך". מה זה 'נחלה מבוהלת', מבאר הגר"א כלומר שהוא בהול במלאכתו, ואחריתה לא תבורך, כי דרך הבהול שבתחילתה רוצה שתגמר, וכשאל לסופה אז הוא אץ וממהר מאוד לכן ואחריתה לא תבורך, וכן בתורה, הלומד איזה ספר או מסכת וכאשר יתחיל מגמתו שיסיים, ויבהל ברוחו וממהר מאוד, לא יבורך, שבאחריתה לא ידע אף התחלתה, ומגודל בהלתו לא יבורך, עכ"ל. יש מושג שצריכים לדעת את כל התורה, אבל איך מגיעים לדעת את כל התורה, אומר הגר"א לא בבהלה, פעמים שאדם לומד בבהלה הרי הוא מוכרח לדעת את הכל, אז יתחיל ללמוד מהר מהר דף היומי" כפי הלשון של היום, לגמור כדי לדעת את המסכת, "ואחריתה לא תבורך", ואף אם הוא ידע, אבל עדיין לעומק הפשט הוא עוד לא התחיל בכלל, א"כ איך מגיעים באמת לדעת את 'אחריתה', ואיך מגיעים לאחריתה 'תבורך'?

כתוב במדרש שוחר טוב (תהילים א' י"ח) "נמשלו דברי תורה למים, מה המים יורדין טיפין טיפין ונעשין נחלים נחלים, אף דברי תורה, אדם לומד הלכה אחת היום, והלכה אחת למחר, עד שמתגבר ונובע כמעין". מה כתוב כאן, איך בן אדם זוכה ללמוד תורה, הוא לא בלחץ, אלא הלכה אחת היום, הלכה אחת למחר, עד שנעשה כמעין הנובע, מה הפשט "הלכה אחת היום והלכה אחת למחר", בודאי שאין הכוונה שאחרי התפילה הוא פותח איזה

עסק' גם בדברים אחרים זה לא נקרא שהוא "שקוע בתורה".

מלבד זאת יש מושג שקוע בתורה בשעת הלימוד, והיינו שבשעת הלימוד הראש יהיה שקוע אך ורק בתורה בלא לחשוב על דברים אחרים. וכמו שראיתי אצל מרן זצ"ל, כשניגשו אליו לדבר בלימוד, לפעמים הרבה זמן עמדו על ידו והוא לא ראה, הוא ישב וחשב והיה שקוע במה שלמד ולא ראה שעומדים על ידו.

"שקוע בתורה" הכוונה היא ברגע שאני לומד אני רוצה לדעת מה כתוב פה, זה כל העסק שלי, אין לי שום דבר בעולם שכעת נוגע לי ואיכפת לי, ואך ורק דבר אחד איכפת לי, שאני רוצה לדעת מה אומר הרשב"א, מה כתוב בתוס', אם אני לא מצליח להבין, אני מדבר עם מישהו אחר לנסות להבין, זה "יגע" בתורה. יש השואלים לפעמים מדוע הם שוכחים, הם לומדים ולא מצליחים לזכור, התשובה היא, יש ברית שאפשר לשמור שלא לשכוח, מהו הברית, "שכל היגע בתלמודו בבית הכנסת לא במהרה הוא משכח".

המעלה של מחשבה בלימוד בשעות הפנויות

ב. לחשוב בלימוד. אפילו ברגע שסוגר את הגמרא, וסיים כעת את לימודו, הוא עדיין לא סוגר את הראש, ואף שהולך כעת לעשות את הדברים הארעיים שלו, שזה לא העסק שלו, אבל באותו רגע הוא לא עוזב כבר את הגמרא, עדיין הראש שלו חושב בלימוד, וזה נקרא לחשוב בלימוד. ופעם אמר לי מרן זצ"ל איזה סברא, ואמר לי שסברא זו התחדשה לו באבו גוש, מה זה אבו גוש? אבו גוש זה כפר ערבי בין ירושלים לתל אביב, והוא היה נוסע מבני ברק לירושלים, היה די הרבה פעמים שנסעתי איתו לירושלים, ישבו שמה עסקנים, והוא ישב בצד כל הזמן וחשב בלימוד, הם ישבו

ויגע בדרך זו של הלכה אחת היום והלכה אחת למחר, וע"י זכה להגיע למעיין הנובע. וכן ראיתי למעשה הרבה פעמים בישיבה, שבזמנים שלמדנו מסכתות אחרות, פעם למדנו חולין, ופעם למדנו נזיר, ברגע שניגשתי לדבר עם מרן זצ"ל במסכת אחרת בלימוד, תיכף הוא אמר, כן תוס' אומר ככה, אפילו שזה לא היה מסכת ישיבתית, במקום הוא כבר אמר מה כתוב שם, ראו בחוש שהוא חי את הכל, כמו שכתב מרן הגרי"ז 'בכל מקצועות התורה'.

בלימוד בשקיעות ובפרישות מעניני העולם זוכים לגדול בתורה

מרן זצ"ל אמר לי פעם, איך נעשים גדול בתורה, ואמר שלושה דברים, ליגען אין לערנען [להיות שקוע בתורה], טראכטן אין לערנען [לחשוב בתורה], און שרייבן אלע הערות וואס מען האט [לכתוב כל הערה שיש], זה גדול בתורה. נסביר את הדברים, זאת אומרת שאם הוא אמר לי את זה כנראה שהוא מבין שזה מה שעשה אותו לגדול, ובזכות זה הוא הגיע למה שהוא הגיע.

א. להיות שקוע בתורה. יש שני אפשרויות, יש שקוע בתורה כמו שכתוב בגמ' בעירובין דף נה. "תורה לא בשמים היא לא תמצא בגסי הרוח, ולא מעבר לים היא, לא תמצא לא בסחרנים ולא בתגרים". והיינו שבכדי להגיע לידיעת התורה באמת, צריך להיות שהתורה בלבד היא תהיה העסק שלו, ולא יהיו לו עוד דברים בראש שהוא מתעניין בהם, אמנם ודאי שלכל אחד יש עוד דברים שהוא צריך לסדר, אבל 'העסק' שלו זה רק בתורה, זה אולי הפשט שקוע בתורה, 'שקוע' הפשט שהוא רוצה רק לדעת תורה, הוא לא רוצה לדעת מה קורה פה, ומה קרה שמה, זה לא 'עסק' שלו, אך אם הוא מעוניין לדעת גם מה קורה שם ויש לו

משנה ברורה ולומד הלכה, ואח"כ כל היום הוא מסתובב, ומחר הוא לומד עוד הלכה, שהרי הדבר ברור שבצורה זו אין שום הוה אמינא שיגיע למעיין הנובע, אלא הביאור הוא אדם לומד הלכה אחת היום, היום הוא שקוע בלדעת את ההלכה הזו, והלכה אחת למחר, למחר הוא שקוע כל היום בהלכה של מחר, זאת אומרת לא לקפוץ לתפוס דפים, אלא הלכה אחת, כל היום הוא לומד את ההלכה, "עד שנעשה כמעין הנובע", אז הוא זוכה באחריתו שנעשה כמעין הנובע, וזהו הדמיון למים.

הצורה להגיע לידיעה בכל חלקי התורה

למדים מזה שאין לאדם להתייחס ולומר, כמה אני כבר לומד, איך אני יכול להגיע לגדלות, התשובה, הלכה אחת היום והלכה אחת למחר, במשך הזמן הוא יתהפך להיות מעיין הנובע, ברגע שלומד ולומד בתמידות הוא מגיע לדרגת מעיין נובע, אבל במצב של "נחלה מבוהלת בראשונה" אי אפשר להגיע למעיין הנובע.

וזהו הדרך להגיע לידיעת עומק הפשט בכל מקצועות התורה, ע"י שבאמת לומדים כל סוגיא וסוגיא כמו שצריך, אמנם כמובן שלא הכוונה ללמוד את הסוגיא שבוע שבועיים אותו קטע גמרא [יתכן שבאמת אם לומדים כל השבועיים מתשע עד אחת וחצי, ונמצאים כל הזמן ולומדים, אז כל מה שלומדים במשך שבועיים, יוכלו להספיק בתוך שני ימים או שלושה], במקום שעתיים, לעשות את זה כל היום, אז באמת יגיע לדרגה של מעיין הנובע, כמובן אם מקצצים קצת מהזמן מכאן וקצת מהזמן מכאן לא יוכלו להגיע לדרגה של מעיין הנובע.

זהו הדבר הראשון שצריכים לדעת, וכאן אנו מדברים על אחד שהגיע למה שמרן הגרי"ז העיד עליו שהוא יודע "עומק הפשט בכל מקצועות התורה", וזה רק מפני שעמל

ודיברו והוא חשב בלימוד, באבו גוש ברגע שעבר את שער הגיא פתאום התחדש לו הסברא הזו, זה הפשט לחשוב בלימוד. ואפשר לומר שרוב הסברות הטובות שכן אדם זוכה להגיע איתן לתוך הסוגיא, זה בא על ידי מחשבה בלימוד, כי ברגע שיושב על יד המסכת הוא עדיין מתוח ורוצה לדעת וזה מפריע לצלילות הדעת, אבל אח"כ שהוא חושב בלימוד, יכול להביא יותר סברות כיון שהראש פתוח וצלול יותר, ואולי זה גם זכות שהקב"ה נותן לו פתאום שע"י מחשבה בלימוד הוא זוכה להגיע לעיקר הנקודה של הסוגיא.

כתוב במתני' באבות (פ"ג מ"ד) 'הניעור כלילה והמהלך בדרך יחידי והמפנה לבו לבטלה הרי זה מתחייב בנפשו', למה מתחייב בנפשו, אומר רבינו יונה המהלך בדרך אף אחד לא מפריע לו, הוא הולך לבד יש לו זמן, יש לו היכי תימצא לנצל את הזמן, לחשוב על מה שלמד היום, לחשוב על השיעור, לסכם מה שלמד, זה זמן שאף אחד לא מפריע לו, ובאותו רגע היה יכול הרבה לקחת, ובמקום לקחת הוא מפנה לבו לבטלה, הרי זה מתחייב בנפשו, זה סכנת נפשות, בזמן שלא יכול ללמוד אך היתה לו אפשרות לחשוב בלימוד, ואינו חושב בלימוד הרי זה מתחייב בנפשו. ישנם חושבים לפעמים כשנוסעים באוטובוס שזהו זמן לדברים אחרים, אדרבה, עכשיו זה הזמן לנצל, לקבל את עיקר המעלות של ידיעת התורה והבנת התורה.

בהרגשה שהתורה היא עצם חיותינו ניתן להגיע למחשבה בלימוד

זה הביאור בתפילת אהבת עולם "על כן ד' אלוקינו בשכבינו ובקומינו נשיח בחוקיך" מפני שזה מגדול אהבתך אז "נשיח בחוקיך", ומה הפשט "נשיח", נפגוש משהו אחר נדבר איתו בתורה, וכמו שמבאר החרדים עה"פ בתהילים "מה אהבתי תורתך כל היום היא שיחתך", מה זה שיחה? שיחה הכוונה היא דברים שאדם מדבר בלי מחשבה, וזה אומר דוד המלך מה אהבתי תורתך, אני כל כך אוהב את התורה, לכך כל היום היא "שיחתך", אני פוגש את השני אני מתחיל לדבר איתו, מה אני שואל אותו? מה נשמע ברשב"א, מה נשמע בגמרא, מה נשמע בתוס', זה השיחה שלי, ולא שאני בא לדבר איתו קודם כל את השטויות, ואח"כ נזכרים גם כן לחשוב משהו לדבר איתו בלימוד, על כן, כיון שהתורה ניתנה לנו מגדול האהבה, "בשכבינו ובקומינו נשיח בחוקיך ונשמח בדברי תורתך ובמצוותיך לעולם ועד", לא רק לקיים את זה, אלא ונשמח, נעשה את זה בשמחה.

אמנם עדיין לא הגענו בזה לדרגה שהראש יהיה כל הזמן תפוס בתורה, ובכדי שהראש יהיה תפוס בתורה צריך להיות "כי הם חיינו ואורך ימינו", להרגיש שזה החיים שלנו, חיים בלי תורה זה לא חיים, אזי נזכה להגיע ל"ובהם נהגה יומם ולילה", והיינו מפני שהתורה היא מתנה גדולה לכך נשיח בחוקך ונשמח בדברי תורתך, וברגע שזה חלק מהחיים שלנו, ובהם נהגה יומם ולילה, לכך נחשוב בלימוד יומם ולילה.

זאת אומרת מה שחושבים בלימוד זה לא רק מצוה ללמוד תורה, אלא צריך להרגיש 'זה החיים שלי', אם עובר רגע שזמן עובר לבטלה בלי מחשבה בלימוד, זה רגע מת ! ! זה לא כלום, אין לזה תורת חיים בכלל, "כי הם חיינו", רק חיים עם תורה זה נחשב חיים, "ובהם נהגה יומם ולילה", מחשבה בתורה, ומחשבה הפשט הוא להכניס את הראש כולו בתורה, כל הזמן לחשוב בתורה. זהו הדבר השני שאמר מרן זצ"ל "לחשוב בלמוד".

על ידי הכתיבה הסברא מתבררת ומתחדדת והיא קנין לנצח

ג. לכתוב כל הערה שיש. כך נעשים גדול בתורה, מה הפשט בדבר הזה, יש בזה שני דברים, א. לכתוב. ב. כל הערה שיש. מה הפירוש לכתוב הערות, היו פעמים שאמר לי "חשבתי איזה סברא אבל עדיין אני לא יכול להגיד לך את זה מפני שלא כתבתי את זה", ביאור הדבר, שהכתיבה לפעמים מסדרת את הסברא בראש, במחשבה לבד אדם יכול לרמות את עצמו, אבל אם הוא כותב ורואה את מה שכותב, אז הוא רואה אם הוא מבין או לא מבין.

נשים לב, כדי להיות גדול בתורה "לכתוב כל הערה שיש", מרן זצ"ל לא אמר לי לכתוב את כל ה'חידושים' שיש, אלא לכתוב כל הערה, מה זה הערה? הערה הכוונה היא יש לך קושיא תכתוב את זה, יש לך תירוץ תכתוב את זה, לא צריך ללכת למצב של כתיבת מערכות, או כתיבת חבורות שלמות, מספיק לכתוב 'הערות', ואם אתה כותב הערות אפילו ברגע שאתה עוזב את הסוגיא ואח"כ אתה פותח ומסתכל בהערות, פתאום כל הסוגיא נהיית חיה לפניך בחזרה, מפני שבמציאות אחד שיש לו הערות על מסכת ב"ב הוא יסתכל אח"כ בהערות הוא כל כך יהנה מזה וזה יזכיר לו, זה היה על תוס', זה היה על הרשב"א, הכתיבה נותנת שהסוגיא נשארת אצלו. ולא רק זה, אלא עצם הדבר שכותב את ההערות אז זה מראה שהוא מחשיב אותם, אבל

לדבר בלימוד כמה שהוא מדבר בלימוד הוא עדיין לא מחשיב שיש לו איזה קושיא או תירוץ, אבל אם הוא יודע שיש לו הערה או דיוק ברש"י והוא כותב את זה, זה נשאר אצלו, וע"י זה הולך להחשיב כל הערה כמו מרגלית, עוד מרגלית ועוד מרגלית.

בנוגע לחבורות, מרן זצ"ל לא כל כך אחז מחבורות, הוא לא אחז שצריך להגיד דווקא חבורה שלמה עם קושיות ותירוצים, ובכלל לא צריך לשבת ללמוד בשביל לעשות חבורה, צריך לשבת וללמוד כדי להבין מה שכתוב, להבין כל נקודה במה שכתוב, ואם יוצא שבדיוק הכל מתאים, אז זה נפלא עד מאוד. הגאון הגדול רבי יחיאל מיכל פינשטיין זצ"ל אמר, מה ההבדל בין חבורות לבין כתיבת הערות, הוא דייק שצריך לכתוב כל 'הערה' שיש, ולא צריך דווקא לכתוב חידושים.

כל אחד רוצה להיות גדול בתורה, כל אחד רוצה לדעת תורה, דבר ראשון להיות שקוע בתורה, עוזב נא בן אדם הבלי העולם הזה, כמו שכתוב בסליחות, לעזוב את כל העסקים האלו, תהיה שקוע אך ורק בתורה, מתי שאתה לומד אתה נמצא בתוך הגמרא. דבר שני לחשוב בלימוד, אפילו מתי שאתה גומר ללמוד תחשוב לבד בלימוד, או אם אתה פוגש אחר תדבר איתו בלימוד. דבר שלישי לכתוב כל הערה שיש. זה שלושת היסודות שמרן זצ"ל אמר שזה סיבה להיות גדול בתורה.

בנוגע למה שאמרנו "לחשוב בלימוד", היסוד של לחשוב בלימוד יש לזה שני סוגי מחשבות, ראשית לעבור עוד פעם את התוס' על הרש"י, לחשוב מה רש"י אומר, מה תוס' אומר, וחזן מזה יש לחשוב עוד פעם על העומק.

הצורה הנכונה לכתיבת חידושי תורה

פעם באתי אליו עם ספר כמעט מסודר להדפסה, שאלתי אותו אם להדפיס, אז הוא אמר לי, לא, אתה מדאי צעיר, מי שמדפיס בצעירותו מתחרט אח"כ, העזתי פני ושאלתי הראש ישיבה גם הדפיס בצעירותו נלמעה

היתה לי טעות, מפני שהדפיס כשהיה כבר יותר מבוגר ממני, אבל יותר מעניין התשובה שאמר לי, אמר לי מרן זצ"ל אם תכתוב ותמחוק חמש עשרה פעמים כמו שאני עשיתי אז אתה יכול להדפיס, וכונתו כשאדם אומר סברא הוא כל כך שמח בסברא אפילו הוא כבר רושם את הסברא, אבל עדיין הוא עוד לא גומר את הסברא, הוא לא אומר די גמרתי, אלא עוד פעם לחשוב על הסברא, עוד פעם לחשוב אם זה ככה או ככה, אפילו אם כתבת תוריד את הדף, תכתוב עוד פעם, זאת אומרת אל תאמר כבר כתבתי חבל על הזמן, לא להיבהל, כתיבה שנייה, שלישית, עדיין זה כלום, עד חמש עשרה פעמים הוא כתב ומחק.

בתחילה באמת כמו שאמר לי לא הדפסתי, ואח"כ אחרי תקופה של שנתיים שאלתי אותו האם עכשיו אני יכול להדפיס, אז הוא אמר לי איזה מילה, ואח"כ הוא שאל אותי איך אתה כותב את זה, אמרתי לו אני לומד את זה עם חברותא, ואח"כ אני אומר שיעור, ואח"כ ביקורת, "אם ככה אתה כבר יכול להדפיס", מה הוא אמר לי בזה, אי אפשר לכתוב בלי חברותא, בלי חברותא אתה יכול לכתוב ולחשוב שאתה אומר הכי טוב, אם אתה לא אומר את זה בפה למישהו שישמע את זה ויקבל את זה ממך, אתה לא בטוח שאתה יודע, נראה לך שאתה יודע, לפני שכותבים או שמדפיסים, צריך לדבר על זה עם מישהו, להוציא מהפה שמישהו ישמע את זה, לקבל ביקורת, אז תדע שזה טוב, אבל אם תכתוב בלי ביקורת זה מסוכן.

ב'חברותא' צריך שתהא התאמה בין אחד לשני

מה נקרא חברותא, פעם מישהו לא הסתדר עם החברותא שלו, וביקש שאני יבוא איתו אל מרן זצ"ל, אז הוא אמר לו אתה לומד עם פלוני, תפסיק, אתה לא מתאים, ביאור הדבר בחברותא צריך שתהיה התאמה, אך לא מאה אחוז, מי שמחפש מאה אחוז חברותא, הוא אף פעם לא ימצא חברותא, והוא ישאר לבד, ואם לומדים לבד אז כמו שאמרנו לא יודעים כלום, המהות

לדורות עולם 29

מוסף זכרון מיוחד של בטאון עולם התורה הפלס

מרן הרב שך צמח - מהקשיים שהיו מנת חלקו

הגאון הגדול שליט"א במספד לזכרו של רבינו הגדול זיע"א השבוע בשיבת תפארת שמואל בירושלים

כל מה שהיה נראה שקושי וכבל לאברהם אבינו, במבט לאחור ראו, עד כמה זה היה לטובתו של אברהם אבינו! ככה צריך להסתכל על הקשיים! לא רק שהתגברות, זה התכלית שלנו בעולם, אלא אף יותר מזה, שלאחר זמן רואים, שמה שהיה נראה כרעה, כקושי - זה באמת היה לטובתך! אם יש קושי, אל תגיד: 'אני לא יכול', 'קשה לי' - לא! זה לטובתך! מכל קושי האדם נבנה! מכל קושי האדם מקבל שכר כפול ומכופל...

זה מה שהיה מרן הרב שך - לכאורה במבט שטחי, כל חייו היו חיי סבל ומכאוב, כמה הוא סבל בחיים שלו, אבל באמת, כל מה שהוא עלה לגדולה בדרגה כזו, והיה 'הרב שך' - זה רק בגלל הקשיים שהוא מנת חלקו! - "תורה שלמדתי באף - היא שעמדה לי!..." (ילקוט שמעוני קהלת פ"ב) - כל הקשיים, מלחמת העולם הראשונה, אח"כ השנייה, וכו' וכו' כל שאר הקשיים - זה מה שעשה את מרן הרב שך! מזה הוא נבנה! הוא הסתכל על כל קושי וידע, שזה סיבה לעלות, זה לא סיבה לרדת ולהישר.

נלמד ונלך בדרכיו, נדע את האמת ואת התפקיד שלנו בעולם, כי עיקר מציאות האדם בעולם הזה הוא רק לקיים מצוות ולעבוד ולעמוד בנסיון!...

(דברי זכרון על מרן רבינו הגדול זיע"א בשיבה לצעירים 'חכמת שלמה' ב"ב, י"ז חשוון תשפ"א)

בהקדמה (מהדורה ראשונה), בבארו את הסתירה, שמצד אחד רואים בפסוקים שהתורה נתנה בשבי, ומצד שני רואים שהיא ניתנה במתנה, וגם שניתנה בלקיחה והמדרש מביאם יחד, ולכאורה הם שלושה עניינים נפרדים, ואיך יתקיימו שלשתן יחד, ועי"ש מה שביאר, ונביא רק החלק הנוגע לענייננו: "להורות לנו, שאי אפשר לזכות בכתרה של תורה, אך ורק על ידי שבי, והיינו שיש מלחמה ובשעת מלחמה יש שבי שלוקחין שלל, של אנשים ושל רכוש - ואם אדם רוצה לזכות במה שהוא באיזה מעלה שהיא, מוכרח לערוך מלחמה, כי הלא "יצרו של אדם מתגבר עליו בכל יום, וצופה רשע להמיתו" וכו'. אבל זאת נחמתינו, הצער והיסורים בזמנינו, הפחד והדאגה מהמקרים הנוראים כהיום ומהעתיד, אשר "לב רשעים כים נגרש, השקט לא יוכלו", וע"ז הוא שנאמר בתהלים (פרק כג) "שבטך ומשענתך המה ינחמוני" שבטך - היינו היסורים, ומשענתך - זהו הבטחון על חסדי ד', וכו' וע"ז משענתנו, כי בתקופתנו עבר עלינו כל פרשת החורבן הנורא, ואין לך בית שלא נגעה בה יד ד', והיינו נתונים להרג ולאבדון בכל מיני מיתות משונות, אנשים נשים וטף באכזריות וכליון גמור, ורק המעט שהשאר ד' לנו לפליטה, וכו' וע"ז תקוותינו גם להבא "עכ"ל.

- רואים אנו במדרשים שכל הקשיים,

בנוהג שבעולם, כשלאדם קל לעשות את מה שהוא צריך - הוא עושה, אבל כשזה קשה לו לעשות, יש לו תירוצים למה לא לעשות, הוא אומר 'קשה לי'... - 'קשה לי' זה תשובה למה האדם לא עושה את מה שהוא צריך לעשות...

מרן הגרא"מ שך זצ"ל בהקדמה לספרו אבי עזרי (דברים אחדים להוצאה חדשה) כותב את הקשיים הרבים שהיו מנת חלקו, הוא מתאר את מה שעבר במלחמת העולם הראשונה, שהוא היה מנותק כמה שנים מהוריו ומכריו, הוא ישב לבדו בבית הכנסת, אכל לחם חסד - קצת פת חרבה שאנשים הועילו בטובם להביא לו, ומזה הוא חי. וכן הוא ישב ולמד, ולמד - ואין לו בעולמו אלא ד' אמת של הלכה בלבד -

"מה אשיב לד' על כל תגמולוהי עלי, מימי צעירותי שעבר עלי זמן ועידן בחוסר כל, מה שאי אפשר לתאר מיום המלחמה הראשונה בשנת תרע"ד, שעל ידי גזירת המלכות נגלו כל היהודים מערי ליטא, ולא ידעתי איפה ההורים שלי, שאני הייתי לבד בסלוצק, ולא היה לי קשר אתם, וכך עבר עלי כמה שנים, והסבל היה רב"...

- מזה צמח מרן הרב שך! אם הרב שך היה אומר קשה לי, ופוסק ממשנתו, לא היה לנו הרב שך! לא היה לנו את האבי עזרי - כמה היינו חסרים! וכמו שכותב מרן הרב שך שם

של חברותא מספיק שבועים אחוז חברותא, אבל יש לפעמים חברותא שלכל אחד יש ראש אחר, אז הם לא מתאימים. אבל אני לא יודע אם בחרו יכול להחליט אם הם לא מתאימים, אלא צריך להתייעץ, לדעת, יש לפעמים אדם אחד שהראש שלו חושב מהר, ואחד שהראש שלו חושב לאט, זה לא נדבק.

להספיק לכל הפחות ארבע דפים לשבוע עם חזרה

כל אחד יודע את עיקר השיטה של מרן זצ"ל בדרך הלימוד, הוא אמר שצריכים ללמוד ארבע דפים בשבוע. כשכבר הייתי מגיד שיעור שאלתי אותו פעם, אם נגיד ארבע דפים לשבוע כל הבחורים יברחו לי, אז הוא אמר לי אחר הצהרים הם לומדים סדר שני, הם חוזרים על זה ויודעים את זה, זה גם מספיק, זה מה שהוא אמר לי, מוכרחים לדעת ארבע דפים לשבוע, אם נשאר ברך וחצי דף בשבוע, ואחרי צהרים לא ללמוד, אוי ואבוי נישאר עמי הארץ גמורים, צריכים ללמוד ארבע דפים, זה לא סתירה למה שאמרנו בתחילה, ארבע דפים צריכים ללמוד בשבוע ולא פחות, ללמוד בבוקר עיון, בצהרים יותר מהר, אבל מתי זה טוב ללמוד אחרי הצהרים בקיאות מתי שיודעים את זה, כל אחד צריך לדעת שהוא חייב לדעת ארבע דפים בשבוע, אם הוא לא יודע ארבע דפים בשבוע, מה יהיה בסוף הזמן, כמה דפים הוא ידע, הוא יבוא הביתה שבור, ובזמן הבא יבוא בלי חשק, ומי יודע מה בסוף יקרה ממנו. אבל אם הוא יודע ארבע דפים בשבוע, לומד וחוזר ויודע, אז אח"כ בסוף הזמן הוא בא שמח, שמחת עולם על ראשו, קודם אמרנו "הלכה אחת היום והלכה אחת למחר", עכשיו אנו אומרים ארבע דפים לשבוע.

לנצל את כל הסדרים ולקבוע עליהם חזרות

זה מה שמרן זצ"ל אמר לי מוכרחים לדעת ארבע דפים לשבוע, לא לחשוב אחרת, לא לחשוב אחרת, זה ממש הנשמה, ארבע דפים בשבוע ללמוד, בבוקר, אחרי צהרים, סדר שלישי, יום שיש, להשלים בסך הכל ארבע דפים בשבוע. אבל בתנאי לדעת את זה לחזור את זה, כל אחד יודע שסדר ליל שב"ק בחורף בכל הישיבות זה "ווארים סדר", פתאום לא תפסו שזה לא קיץ עכשיו, בקיץ גומרים את האוכל בעשר, היום זה חורף, גומרים את האוכל בשבע, הסדר צריך להיות בקול סערה, למה, כי אנחנו רוצים שיהיה לנו גם קמח וגם תורה, אי אפשר להגיע לקמח ותורה אם לא חוזרים על זה, שיהיה לכל הפחות סדר אחד לחזור על הבוקר, סדר אחד לחזור על אחרי צהרים, על סדר שלישי, לעשות חזרות בלי סוף, ואז ישארו תלמידי חכמים והזמן לא ילך לבזבז. אמנם עיקר הלימוד למעשה היה צריך ללמוד בבוקר ארבע דפים, אבל אמרתי לו שזה לא שייך, אז הוא אמר לי "גם אם תלמדו בסך הכל ארבע דפים זה גם טוב, אבל בתנאי שיחזרו על זה".

תלמידו הגאון הגדול רבי מרדכי גרוס שליט"א גאב"ד חניכי הישיבות: "רבינו הגדול זכה 'לדבקה בו' יתברך ממש, ומכאן הייתה השמחה התדירית שהיה שרוי בה למרות סאת יסוריו מילדותו ועד זקנותו"

הרב משולם אינדורסקי

כשעה לאחר צאת השבת, בה קראנו בניית "תיבת נח" ע"פ ציווי השי"ת להינצל על ידה מן המים הזידונים, התכנסו ובאו בביתו של גאב"ד חניכי הישיבות שליט"א כמה צורבי דרבנן, שביקשו לשמוע ממשנתו הבהירה והעמוקה לקראת יום הזכרון הקרב ובא - עשרים שנה להסתלקות הבנאי הגדול של תיבת נח בדור האחרון, הלא הוא מורו ורבו רשכבה"ג מרן האבי עזרי זיע"א.

עשרים שנה חלפו, ואצל הגאון הגדול שליט"א הדברים חיים וקיימים. הוא לא מפסיק לרגע לפעול מכוחו, לאורו, ועל פיו של מורו ורבו המובהק - מכוחו הינו גאב"ד חניכי הישיבות, והוראותיו, הדרכותיו והנחיותיו הינם נר לרגלו.

קיבלנו רשות להטות אוזן, ואף להשתמש בקולמוס.

בעת מסירת הדברים, היו המה מאירים ושמחים כאילו בעל השמועה רבינו הגדול זיע"א לנגד עינינו. תפילתנו שנוכה שישתמרו הדברים כצורתם, וכפי שנשמעו מפי תלמידו הגאון הגדול שליט"א.

"זכינו לראות אצל רבינו האבי עזרי תופעה מיוחדת במינה, והיא, שרוב עיסוקיו בצרכי ציבור ובעניני הכלל, לא גרעו כהוא זה משקיעותו בתורת ד'. כך זכינו לראות בעינינו, איך שבאותו היום שבו הרעיש רבינו את העולם נגד "היתר הממזרים" הידוע, הרי לאחר שפעל את פעולתו בענין, מיד לאחר מכן הגיע לשיבה ובעיני ראיתי אז את גודל שקיעותו בתורה"ק, וכמדומה שאף מסר שיעור כללי באותו יום. ולא מיבעיא ואין צריך לומר, שיחד עם כל עיסוקיו בהנהגת הציבור היה שקוע בלימוד באופן מוחלט, אלא אף כאשר פעל בנושאים ציבוריים כבדי משקל שדרשו ממנו לבצע פעולות חובקות עולם, כמו באופן שהזכרנו, שרבינו יצא אז נגד המדינה, ונגד הרב הראשי, כל אלו הדברים לא היו אצלו סתירה לעמל ושקיעותו בתורה"ק באופן מוחלט".

"ההבנה בזה, שהוא זצ"ל היה דבוק ב"אמת", ו"אמת" היינו תורה כמש"כ "תתן אמת ליעקב", וגם מה שיצא רבינו נגד "היתר הממזרים" היה זה מכוח דביקותו בכח האמת, ומי שדבק במידת האמת מבין, שע"פ מידה זו צריכה הבריאה להתנהל, וממילא הוא מבין שלהיתר ממזרים ח"ו הוא בניגוד מוחלט למדת האמת, כי זהו שקר בעצמותו. וביודעי קאמינא, שקודם שיצא רבינו כנגד ה"היתר" הוא עבר על הקונטרס הבא לפרש טעם ההיתר, מרישא ועד גמירא,

רבינו הגדול בסנדקאות לבנו בכורו של הגאון הגדול שליט"א

אחתום ראשון". [במאמר המוסגר, כשבאתי למרן הגרש"ז להחתימו, אמר לי "ישנו מושג שנקרא "כבוד המדומה" ומקור המושג הזה הוא מהתשב"ץ, והנושא הזה "מי יחתום ראשון" זהו רק "מדומה"..."].

"זו היתה אפוא הנקודה אצל רבינו זצ"ל, שהיתה לו אחריות על הציבור, וראה זכות וחובה לעצמו להוציא את האמת לאור, ומכיון שזו היתה מידתו, אף כשהוא מתעסק עם עניני חולין כביכול, אך אין בזה סתירה לתורה, כי הלא זוהי נקודת התורה בעצמה - מידת האמת, ואפשר לומר אם כן, שההתעסקות של מרן זצ"ל בכל המאבקים שניהל "הן הן גופי תורה", ועומק ההבנה בזה שאמת זהו דביקות בהשי"ת, כמאמר חז"ל "חותמו של הקב"ה אמת", ומי שזוכה לזה להדבק ברבנו של עולם, אזי הוא נמצא באטמוספירה אחרת ולא שייך לדון עליו כאילו הוא עוזב דברי תורה כביכול ומתעסק בעניני ציבור, משום שגם בעיסוקיו בעניני ציבור הוא דבק באמת וע"י כך בקוב"ה בעצמו, וכזה היה מרן זצ"ל".

"יתירה מכך, כתוב בפסוק "ואתם הדבקים בד' אלוקיכם חיים כולכם היום" ונאמר על כך בספרא "בעולם הזה אתם הדבקים וגו' אך לעתיד לבוא אתם כד' אלוקיכם, מה ד' אלוקיכם אש אוכלה אף אתם אש אוכלה", ובאמת ישנם כאלו ששקועים בתורה כראוי, אז הם זוכים כבר

בעולם הזה להגיע למדרגת "כד' אלוקיכם", וזהו מדרגת רבינו זצ"ל שזוהי ממש אטמוספירה אחרת, ובכל עת, ובכל עיסוקו, היה דבק בהשי"ת ממש, ללא שום נגיעות צדדיות אחרות".

"וכיצד הגיע רבינו למידה זו? - זהו משום שעמל בנקיות ובכוונה טהורה בלא שום נגיעות, וכך נודרך והעפיל למדרגה זו, שכל מעשיו והנהגתו הם דביקות בהשי"ת. וידוע הרי שמרן זצ"ל חידש שיטה חדשה בהבנת הסוגיות, ובתחילה באמת כמעט ולא נכנסו לשיעוריו, וכל ספרא דבי רב אבי עזרי זוהי שיטה שרבים באמת אינם מבינים את דבריו, רק שהוא זצ"ל סבר שזוהי האמת לאמיתה של תורה, ולכן העמיד כך את הדברים ולכן כפי שראינו אצלו, המעשים היו נקיים לחלוטין בלי משא פנים לאיש, ובלי שום חשבונות, בלתי לד' לבדו, ומי שהולך כך אזי הוא צועד יחד עם הקב"ה בעצמו, וכאשר אנו רואים ת"ח שאינם נקיים מנגיעות בהנהגתם, זהו משום שגם כשלומדים הם את התורה"ק זהו עם נגיעות זרות".

"ובזה יובן מה שראינו אצלו את מדת השמחה באופן נפלא, ותמיד היה שרוי בחדוותא עילאה, ודבר זה מובן היטב, דמכיון שזכה "לדבקה בו" הרי "עז וחדוה במקומו" ומזה הטעם היה מרן זצ"ל תמיד בשמחה, למרות סאת יסוריו שעברו עליו ממש מילדותו ועד זקנותו, ואעפ"כ תמיד היה שרוי בשמחה גדולה, וכמו שאמרו חז"ל "ליכא עציבו קמי קוב"ה".

"וממדת האמת שהיתה נר לרגליו, מטעם זה הייתה לו היכולת לכתוב השגות על "חידושי רבינו חיים הלוי" וכן השגות על רבינו הרב מבריסק שהיה רבו. וכך היה להבדיל, כאשר הקים הרב שך את מפלגת "דגל התורה", כולם תמחו כיצד הוא לוקח כזה סיכון, להקים מפלגה שאין לה סיכוי להכניס אפילו ציר אחד... והטעם שבכל זאת מרן זצ"ל עשה זאת, זהו כמו שאמרנו שהיה דבוק במדת האמת, ומאחר שהכריע ברוחב דעתו שכן צריך להיות ע"פ אמת, כי הצד השני לא הולך בדרך האמת, הוא עשה והצליח ממש מחוץ לדרך הטבע".

"ובזה נדחית הטענה שהיו שטענו איך זה שהרב שך לוקח סיכון, הרי אם לא יעברו זהו ממש חילול השם, ולדברינו אין מקום לטענה זאת כלל, משום שאם לפי האמת זוהי דרך ההנהגה הנדרשת כעת, אין מקום כלל להסתכל על הסיכון שבדבר, וזה דבר פשוט מאד, ובאמת כל המערכות שנוהלו ע"י מרן הרב שך, היו ממש שלא ע"פ דרך הטבע, וזאת משום שמי שדבק בתורה, וע"י כך ברבש"ע אזי הוא יכול פעול מחוץ לדרך הטבע, כפי שבעינינו ראינו אצל רבינו

זצ"ל".

"ומסתברא מילתא, שכאשר פועלים ע"פ אמת משום שכך זהו רצון ד', אזי איך שלא תהיה התוצאה, אין זה נקרא "חילול השם". ויש הסבורים, שהרב שך היה בטוח שיצליח במערכותיו ורק משום כך יצא לפועל, פשוט שאין זה נכון, וכידוע שהוא ביקש בשעתו בהקמת המפלגה שיצומו להצלחת המערכה. וכפי שנשמע מפיו, בכל מלחמותיו, אף פעם לא לחם נגד אנשים, וכלשונו של החת"ס בתשובותיו, שכאשר הוא נלחם במלחמתה של תורה עם מאן דהוא, ומתבטא בהתבטאויות שונות, הרי אינו מדבר כלל אודות האדם אלא רק לגופו של דברי תורה, וכך היה רבינו זצ"ל לוחם נגד השיטה שסבר שאיננה נכונה ויכולה להביא לידי מכשול וכו', אך אף פעם לא לחם לגופו של אדם, ומי שזכה להכיר את עדינותו הגדולה, מעצמו יבין שלא יתכן שהוא לחם נגד אנשים".

"וכמו שאמרנו הוא הצליח מחוץ לדרך הטבע, ולדוגמא המערכה שהרב שך ניהל נגד הכת המשיחית הידועה, הרי כל בר דעת מבין שלפי דרך הטבע אין סיכוי למערכה זו שהרי מן הצד שכנגד עומדים ממש המוני אדם, וכולם מעריצים את רבם וסורים למרותו, ואם נעמיד את מספר המעריצים שהיו למרן הרב שך, מול המעריצים שלהם, הרי אי אפשר בכלל להשוות, אך כל זאת לא הפריע למרן זצ"ל לומר את דברו ברמה ולהשמיע את קול האמת, ובאמת גם בזה דעתו של הרב שך נשמעה והתקבלה אצל ציבור מאד גדול, וזה שלא ע"פ דרך הטבע".

בין השומעים נכח אחד מנכדיו של מרן הגרי"ש אלישיב זצ"ל, שמספר לרבינו גאב"ד חניכי הישיבות כדלהלן: - סבא סיפר לי, שזמן רב לפני שהרב שך יצא בגלוי נגד הכת הנ"ל, כבר ידענו שהם פסולים, אבל את הכוח והסייעתא דשמיא לצאת בגלוי, דבר זה היה רק למרן הרב שך, והוסיף סבא וסיפר: "מספר שנים קודם שיצא הרב שך נגדם, פנה אלי יהודי וסיפר שבנו התחיל לרדת מהדרך, וישנה ישיבה בצרפת, אשר שם יוכלו לסייע לבנו ולהחזירו למוטב, והוא שואל האם לשלוח את בנו לשם. שאלתי אותו למי שייכת הישיבה שם, והוא ענה שהיא שייכת לחב"ד, ענית לו מיד, "בשום פנים שלא יסע לשם, עדיף לכם שהוא יתקלקל כאן, משיתקלקל שם, משום שעליהם נאמר כל באיה לא ישובון", ואז אמר לי סבא, אתה יודע שבכרית מילה, הם תולים תמונת רבם מתחת לתינוק, ומראים בזה כאילו שרבם הוא הסנדק, אך דע לך, שהגם שזה חמור מאד, אך הבעיה של הכת הזאת, היא הרבה יותר חמורה...

"עוד זכה הרב שך זצ"ל למה שלא זכו גדולים וטובים, וזהו מדרגת "חכם הרואה את הנולד", וגם לזה זכה ע"י צמלו בתורה לשמה, וכך זה ראינו אצלו אפילו בשאלות של יום יום, ממש הפלא ופלא, וכמובן שהוא השתמש בכח הזה, לאחר ששמע את השאלה שנשאל בקשב רב, ולאחר שנכנס עם שכלו לעומק הענין, אז השתמש בכח הנ"ל, ויש לדעת שכל מעלותיו לא באו לו כי אם על ידי עמל ויגיעה, במתנת שמים, ומטבעו לא היה מוכשר ולא גאון, אך לאחר העמל נפתחו מעיינותיו".

במשמר הכשרות

"בנושא הכשרות שהרב שך הקים בזמנו, ישנם שטועים בסיבת הדבר מה גרם לו להקים אז את ההכשר, והטעם האמיתי שמרן זצ"ל הקים את ההכשר אז, זה היה בשביל לשמר את טוהר ההשקפה, כי לא היה מרוצה מהכשר אחר ששם היו ראשי ההכשר עם השקפות פסולות, וכבר היו אז בשעתו כאלו שבאו למרן בטענה: והלא ישנם הכשרים נוספים, ומה לו לטרוח בהקמת הכשר, ובזמנו זכיתי להיות השליח שלו לנסות להביא לפתרון הבעיה ובכך לחסוך את הקמת ההכשר, וטרחנו בזה טובא, אך לא עלה הדבר בידינו, מכיון שהדבר היה תלוי בדעת אחרים, והם סירבו, ואז הכריע מרן על הקמת ההכשר, משום שסבר שאדם שנגוע בדעות כוזבות, אזי לא ניתן לסמוך עליו גם בעניני כשרות, וזכיתי אני להקים אז את ההכשר כאשר מרן זצ"ל פנה אלי אז ואמר לי "הייתי רוצה שאתה תהיה הגאב"ד, אבל מצד הנראות הציבורית, צריך למנות גאב"ד מבוגר יותר" ועל כן מינה אז הרב שך לגאב"ד את הגאון הגדול ר' חיים שאול קרליץ זצ"ל ואז קבע הרב שך שהרב אלישיב יהיה הפוסק שעל פיו תנהג מערכת הכשרות, ומאז, הקשרים בין שני שרי קודש, מרנן הגרא"מ שך והגרי"ש אלישיב עם השנים הקשר הלך והתעצם [כאשר כזכור, את ההכשר הקים הרב שך קודם הקמת המפלגה]. (הרב שלמה פרנקל שליט"א מוסיף ומספר ששמע ממקור נאמן, שבשעתו הרב שך קבע שרבינו הגאון הגדול שליט"א יכריע בשאלות הלכתיות שיעלו על הפרק, ומה שלא יחפוץ להכריע יפנו בזה לקבל הכרעת מרן הגרי"ש אלישיב. נכדו של מרן הגרי"ש, הגרא"צ ישראלזון שליט"א, מציין כיצד היה הסבא קם בפני הגאון הגדול שליט"א, בשונה מת"ח אחרים בני גילו אשר בפניהם הסבא לא היה קם).

"ובשעתו, היינו מעבירים למרן זצ"ל ומספרים לו על רוב מוחלט של הנעשה במערכת הכשרות ולא מבעיא בענין השחיטה, כאשר היינו אנו הראשונים

לשחוט בקר בחו"ל ובזמנו לא היתה אף מערכת כשרות שעשתה זאת, וסדר הדברים היה שנכנסתי למרן זצ"ל ואמרתי לו, שישנם קולות מסוימות אשר בשחיטה המקומית נאלצים כולם להקל, ואילו בחו"ל ניתן לנהוג באופן של לכתחילה, אמר הרב שך שצריך לשמוע את דעת הרב אלישיב בענין, כמובן שעליתי לירושלים כשהסוגיא ברורה לי לאחר בירור מקיף ויסודי, לאחר ששמע הרב אלישיב את דברי, הביע את הסכמתו אך הוסיף, שיש לשמוע גם את דעתו של הגאון ר' יונה ראם, בבואי אליו סרב לחלוטין לאשר זאת, וכאשר ביקשתי טעם לאיסור, הוא פירט כמה וכמה טעמים לאיסור, פרכתי את כולם אחד לאחד, אך הוא לא חזר בו מדבריו, חזרתי עם דבריו להרב אלישיב, והנה לאחר מספר ימים, הגיע רבי יונה עצמו להרב אלישיב וזעק שם את זעקתו שלא תקום ולא תהיה "שחיטת חו"ל" (דיבר על הנוהג שמכניסים מוט לחלל הבהמה קודם שחיטה, דרך הוושט, והוא אמר שמכניסים את המוט לתוך הריאות, וזה אינו נכון). לאחר שיצא ר' יונה מן הבית, אמר הרב אלישיב כהאי לישנא: "אם אתה מבין ששחיטת חו"ל זה גלאט א"כ אני נותן את הסכמתי לשחיטה". משם חזרנו להרב שך שכמובן הביע את הסכמתו ובאמת בס"ד זכינו אז לנסוע לחו"ל ולהביא לציבור יראי ד' בשר גלאט למהדרין".

"והנה מיד בשובנו ארצה הוציאו כל הבר"צים השונים הודעות ש"אסור לאכול את הבשר שנשחט בחו"ל" וזהו "שחוטי חוץ", אמנם, לאחר כארבעה חודשים החלו כל הבר"צים לקיים שחיטות בקר בחו"ל, וכשנעניין בדבר נראה, שהטעם ששחיטת חו"ל כ"כ הצליחה, זהו מכח הסייעתא דשמיא של אותו זמן רבינו האבי עזרי שלא חשש מלעשות דבר שכולם היו נגדו, וזהו כמו שאמרנו משום שדבק במדת האמת, וממילא אין מקום לשאלות וספקות".

"היה בהמשך הזמן נושא נוסף, של הסרדינים, אמרנו להרב שך שבכדצ"ים השונים לא בודקים סימני טהרה בכל דג בנפרד, רק סומכים על רובא, וע"ז הוא אמר: שמכיון שבענין זה נכתב בתורה

"והבדלתם" וגו' א"כ בזה אי אפשר לסמוך על רוב".

"מנהגנו היה לעלות לביתו של מרן הגרי"ש קודם כל שחיטה, ולאחר השחיטה עלינו שוב לביתו, בכדי לספר על כל השאלות שהתעוררו, כמו"כ לאחר כל שחיטה עלינו גם לבית הרב שך ונהיה לנו מנהג להביא להרב שך לשון בקר מהשחיטה הטריה ואמרנו ע"ד הרמז שהר"ך שך היה "מדברנא דאומתיה" (ומוסיף הרב פרנקל שבזכרוננו, שזכה פעם להשתתף במעמד זה, והיה זה בשלהי חודש אב, ומרן הרב שך קרא לחתנו שליט"א וביקש שיכשלו עבורו את הלשון לישיבת בראשית, וכך הוה). היה לנו גם מנהג להביא להרב שך בכל שנה ריבת אתרוגים, ובשנה אחת כשכבר קשתה לו הראיה, שאל אותנו האם זה נקי מתולעים".

"ככלל, הרב שך לא התערב במה שנוגע לחלק ההלכתי בהכשר, בנושא ההלכתי ההכרעה היתה שמורה להרב אלישיב בלבד, ורק במקרים שהתעוררו שאלות מיוחדות במינן ומעניינות סיפרנו על כך להרב שך".

החזק במוסר

"ידוע שמרן זצ"ל לא פחות משהיה גדול בתורה, היה גם גדול במוסר, והיה רגיל על לשונו שהמשיגה האור יחזקאל הוא ה"אמא" שלו, וממנו קיבל את תורת המוסר, ואף היה משתתף בשיחותיו של המשיגה שנמסרו בישיבה, ובאמת כשמתבוננים בשיחות של רבינו האבי עזרי, רואים דמיון רב לדרכו של המשיגה במוסר, וזה, להעמיד את האמונה והבטחון בחוש, ולהעמיד ב"חוש" את אופן בנין מידותיו של האדם, זו היתה דרכם במוסר להעמיד בחוש, ומי שחיפש קושיות ותירוצים במוסר, לא מצא זאת אצל הרב שך כי הוא רק העמיד את מאמרי חז"ל וביארם בטוב טעם ודעת".

"ואין ספק שהטעם שגדולי ת"ח הטו אזנם כאפרכסת להקשיב לדברי הרב שך, זהו משום שהיה ברור להם שהרב שך מדבר מהחכמה, בינה, דעת, מח ולב, ולכן כל מה

32 לדורות עולם

רבינו הגדול מרן הגרא"מ שך זצוק"ל - עשרים שנה להסתלקותו

שיוצא מפיו זה תורה, הוא לא חידש שם חידושים גדולים ושיחותיו של הרב שך היו דומים גם לדרך המוסר המוכאת בספר "אור יהל" של המשגיח ר' לייב חסמן, שבספרו היה מרן זצ"ל הוגה רבות ושם לא נכתבו חידושים מיוחדים רק ביאורים ישרים בדברי חז"ל".

"פרשה בפני עצמה, זהו לימוד המוסר של הרב שך, הרב שך היה לומד מוסר בקול ובהתפעלות הלב והנפש, ובשפתיים דולקות, והזמן שהיה ניתן לראות ולשמע את הלימוד המוסר של הרב שך, זה היה עם דמדומי חמה, קודם צאת שבת קודש, אז הוא היה יושב בהיכל הישיבה, שהיה חשוך בשעות אלו, ולומד מוסר, לפעמים אפילו בבכיות ממש, אך באותו הרגע בו נדלק האור בהיכל הישיבה במוצ"ש, מיד השתתק קולו, וזכיתי אני עצמי להיות עד למעמד זה פעמים רבות".

"כך זכינו לראות אצל מרן הרב שך, תופעה מופלאה שאין לה אח ורע, כיצד כל הציבור סרר למוצא פיו, בארץ ובחו"ל, ודבר זה לא מצינו אצל מי מהגדולים לפניו שהיה כן, וכן לאחריו לא היה כן, וההבנה בזה כפי שביארנו שכולם הרגישו שהדבר היחיד שמנחה אותו בכל פעולותיו זוהי מדת האמת שבערה בקרבו, ולכן כולם חפצו לשמוע בקולו, וידוע שהאמת תכונתה לבקוע, ואף אדם שאינו שומר תורה ומצוות, אך בשמעו דברי אמת, הדברים מחלחלים לתוך תוכו, כי "אמת" אין גבולות".

"כולנו ראינו איך שבגיל מבוגר הרב שך הנהיג את הציבור החרדי, וראו אצלו כ"כ הרבה חכמה והבנה, בפרקטיקה, במילי דעלמא, הגם שמילדותו עמל בתורה הקדושה בלי גבול ולא ידע צורת מטבע, אבל ההבנה בזה, שהתורה נותנת לעמליה את כל החכמה שבעולם, וכפי שאמרנו, כל הדברים הטובים שהיו להרב שך, הכל בא לו רק מכח התורה ולא זולתה, ודווקא בגלל שהוא היה "דרופתקי דאורייתא" הוא זכה לכל הטוב המונח בתורה".

"ולדוגמא, ניתן לראות כאשר מעיינים בדברי הרמח"ל כמה חכמה והבנה במילי דעלמא מונח שם, וישאל השואל, מהיכן ידע והבין הרמח"ל במילי דעלמא, הלא מעודו, כל עיסקו לא היה אלא בתורת ד', אלא וודאי שזהו מכח התורה. וכזאת ראינו אצל רבינו הרב אלישיב, שידע לענות על כל שאלה שנשאל בכל ענין שהוא, הגם שהיה מופשט מכל ענינא דעלמא מילדותו רק

רבינו הגדול בשמחת האירוסין של הגאון הגדול שליט"א
ההבנה בזה כנ"ל".

חרדת הדין

"עוד דבר שראינו אצל הרב שך, שהגם שעמל בתורה מילדותו ממש מתוך יסורים, ועד פטירתו עמל בתורה בכל כוחו, והיסורים לא עזבוהו לרגע קט, וגם זכה להעמיד את עולם התורה ואת בני התורה בארץ ובחו"ל, וכחול אשר על שפת הים רבו זכויותיו, עם כל זה הוא היה מפחד מיום המוות, מדין שמים, ופעמים הרבה בכה בחרדה גדולה על עצמו, מה יהא עליו בעלמא דאתי".

"וההבנה בזה, כמובא בגמרא (ברכות כח:) וכשחלה ר"י בן זכאי נכנסו תלמידיו לבקרו, כיון שראה אותם התחיל לבכות אמרו לו תלמידיו נר ישראל עמוד הימיני פטיש החזק מפני מה אתה בוכה, אמר להם, אילו לפני מלך בשר ודם היו מוליכין אותי שהיום כאן ומחר בקבר שאם כועס עלי אין כעסו כעס עולם ואם אוסרני אין איסורו איסור עולם, ואם ממיתני אין מיתתו מיתת עולם, ואני יכול לפייסו בממון ולשחדו בדברים אעפ"כ הייתי בוכה, ועכשיו שמוליכים אותי לפני ממ"ה הקב"ה שהוא חי וקיים לעולם ולעולמי עולמים שאם כועס עלי כעסו כעס עולם ואם אוסרני איסורו איסור עולם, ואם ממיתני מיתתו מיתת עולם, ואיני יכול לפייסו בדברים ולא לשחדו בממון, ולא עוד אלא שיש לפני שתי דרכים, אחת של גן עדן ואחת של גיהנם, ואיני יודע באיזו מוליכים אותי, ולא אבכה?!".

ומובא בספרים, בעומק ההבנה בפחד של ר' יוחנן בן זכאי, שהוא פחד, שאם יש לו הווה אמינא לחשוב שמוליכים אותו לגן עדן הרי זה עצמו סימן שלא הגיע למדרגה הראויה, כי האדם, ככל שיהיה גדול בתורה ובמעשים עליו לפחד מדין שמים ולחשוב

מצד עצמו הוא אפס ותוהו וע"כ לא פחדו מהמוות עצמו אלא רק מהדין וחשבון כלפי מעלה, שזה לעולם אינו מביא לצער. ופעם בשמועס בחודש אלול אמר רבינו "כמה מאושרים עלינו להיות עם הידיעה שהקב"ה עומד לשפוט אותנו", וזאת משום שהכרה במשפט מביא שמחה ולכן כתוב שלובשים לבנים כי אנו יודעים שנזכה בדין, וזהו מכח האמונה שאנו מאמינים שנזכה בדין, והאמונה הזו מביאה שמחה".

"ראינו גם כיצד גדולי התורה בשעתו, עמדו לפניו בהכנעה וביטול את דעתם מפני דעתו, וזאת למרות שהפרשי הגילאים בינם לבינו לא היו גדולים, וההבנה בזה, שהכל הכירו בזה שאצל הרב שך, "שכינה מדברת מתוך גורנו" כפי שאמר הסטייפלער, והדברים האלו אינם ביטויים בעלמא אלא זו האמת בעצמה".

"ראינו אצלו איך שזכה לתורה במדה גדושה, יחד עם מדות טובות וענווה, ממש פלאי פלאות, ובמיוחד העובדה שלמרות שידע רבינו להעריך כל רגע של לימוד התורה וכבר נודע הגישמאק, והשמחה שהיה לו מלימוד התורה, ואעפ"כ הוא הקדיש מזמנו לענות לשואלים, ג' פעמים בכל שבוע, ובכל פעם נמשך כמה שעות, ולפעמים אפילו ד' שעות, וההבנה בזה מפני שכל רצונו היה "לעשות רצונך אלוהי חפצתי" ומכיון שהבין שכלל ישראל צריך לו, וזהו רצון ד', אזי הקדיש לצורך זה "חתיתת חיים". ובזה יובן הכל, שכאשר האדם עושה את רצון ד', יסוריו אינם יסורים, והוא המאושר באדם, כי הוא מקיים את חובת האדם בעולמו".

"ודבר זה אנו יכולים וצריכים ללמוד מהרב שך, תמיד לחשוב "מה ד' אלוהיך שואל מעימך", ומחשבה זו צריכה להנחות אותנו בכל ההתנהלות של החיים".

"אנו רוצים לומר דבר נוסף שנוגע לנו היום, הלא הרב שך כתב בצוואה, שמי שילמד משנה אחת או "מחשבה אחת של מוסר" לעילוי נשמתו, אזי הוא ישתדל בשבילו למעלה, והרי אנו נמצאים היום במצב שאנו זקוקים לכל כך הרבה זכויות, כי הרי מכים אותנו מכל הכיוונים, בין בידי אדם ובין בידי שמים, למה שלא יקבלו על עצמם כל הציבור ללמוד בכל יום "משנה אחת" לעילוי נשמת אלעזר מנחם מן ב"ר עזריאל, ואם הרב שך הבטיח שיעמדו לזכות יחיד שילמד, הרי אם ילמדו רבים, ודאי וודאי שימליץ טוב עליהם, והרי רובא דרובא של הציבור של בני התורה, המקור של התורה וההשקפה שלהם הוא מהרב שך".

כצאתנו את הקודש, מטען רוחני עצום על שכמנו, בהירות הדעת, יראת שמים טהורה, בינת הלב עם מלוא החופן של ענוה ונעימות, קיבלנו דוגמא חיה ומוחשית למה שניתן היה לקבל מרבינו האבי עזרי. תפילתנו, ימים על ימי מלך תוספי, יהא רעוא שיזכה הגאון הגדול גאב"ד חניכי הישיבות שליט"א לאורך ימים ושנים טובות ביישוב הדעת ומנוחת הנפש, בריות גופא ונהורא מעליא לחזק ידיים ולאמץ כוח להמשך עבודת קדשו עד יבא ינון בב"א.

לדורות עולם 33

מוסף זכרון מיוחד של בטאון עולם התורה הפלס

ומרומתו על כל המעשים

שיחת זכרון מאלפת על משנתו ופועלו של רבינו הגדול זיע"א
עם רבה של ראשון לציון הגאון רבי יהודה דוד הלוי וואלפא שליט"א

הרב יוחנן קאהן

לקראת מלאות עשרים שנה להיעלות הענן בהסתלקותו לישיבה של מעלה של רבינו הגדול זצוק"ל, זכינו לשמוע מזכרונות רבה של ראשון לציון שליט"א, שזכה לקרבתו הגדולה של מרן זצוק"ל משך שנים ארוכות, ועמד לימין מרן זצוק"ל במערכות השונות על מסורת התורה וההלכה.

עמל התורה ללא שיעור

"בתחילת הדברים יודגש יסוד היסודות עליו מושתתת מסורת הנהגת הדור ומסירת התורה. עלינו לדעת שרק מי שהוכר כגדול בתורה ויראה על ידי מוסרי התורה שלפניו, הוא מי שלאחר מכן יוכל להנהיג את כלל הציבור. וכבר כתב על כך מרן בעל הקהילות יעקב זצוק"ל, שפרסומו של מנהיג אינו מתחיל בכך שהוא מפורסם על ידי המון העם".

"זה מה שראינו אצל מרן זצוק"ל כאשר שנים רבות בטרם החל להנהיג את הדור כקברניט ספינת היהדות החרדית בכלל ועולם התורה בפרט, הוכר כאחד מגדולי התורה והיראה על ידי מרנן גדולי הדור, דודו מרן הגרא"ז מלצר זצוק"ל, מרן החזו"א זצוק"ל ובמיוחד רבו מרן הגרי"ז זצוק"ל גאב"ד בריסק, שכתב עליו בהסכמתו לספרו "אבי עזרי" שאינו צריך להסכמתו".

"במשך עשרות בשנים ארוכות היה ידוע שמו של מרן זצוק"ל רק בהיכלי התורה והישיבות, בהם התבדרו שמועותיו, וכן למתי מספר מראשי הציבור שידעו עד כמה העריכו רבותינו גדולי הדור את דעתו ושיקול דעתו. רק בעשרות שנותיו האחרונות, התפרסם כקברניט של כלל היהדות החרדית. זאת כאשר ראה את רוחות הסער וגלי השצף של דעות כוזבות והשקפות פסולות של משיחיות כזב ולאומיות פסולה, ואז ניצב הוא זצוק"ל בחזית המערכה ללחום במסירות נפש ממש מול אותם שלא בחלו בשום דרך למנוע ממנו את להמשיך במלחמה

נגדם".

מאיזו תקופה מתחילים זכרונותיו של הרב שליט"א על רבינו הגדול זצוק"ל? "עוד בטרם היותי לאיש זכיתי לראות מקרוב פעמים רבות את מרן זצוק"ל בשנים הראשונות להגעתו לארה"ק, כשהולך ברחובות שכונת "כרם" הירושלמית - בה התגורר סבי הגאון הגדול רבי עזריאל אהרן ידלר זצוק"ל, כשהוא מהרהר בדברי תורה ומניף ידיו הנה והנה מתוך שקיעות עצומה בדברי תורה, ולא אחת ולא שתיים היה עומד בקרן הרחוב ומדבר בדברי תורה בריתחא דאורייתא עם גדולי התורה שהתגוררו באותה עת בשכונה".

"בהמשך נודע שמו כאחד הגדולים ומחשובי ראי פני מלכי רבנן דודו מרן הגרא"ז מלצר ומרן הגרי"ז גאב"ד בריסק זצוק"ל. בשיעוריו בהיכלי הישיבות בהן הרביץ תורה, הייתה תורתו מכרזת עליו - ראו גידולים שגידלתי".

בשדה הרבנות

האם הרב קיבל מרבינו הגדול זצוק"ל הוראות מיוחדות בנוגע להנהגת הרבנות בעיר ראשון לציון?

"בשעתו כשחומת השבת נפרצה בפתיחת חנויות ברחובה הראשי של העיר, כשהייתי חוזר מהתפילה ורואה את חילול השבת לא התאפקתי ומחיתי בקול רם על הפרצה בפני בעלי החנויות. לפעמים לבדי, לפעמים יחד עם אחד או שניים מילדיי ולפעמים עם מתפללים שליוו אותי".

"באותה תקופה התחילה גם לפרוח תנועת התשובה, כשבס"ד הקמנו בברכתם ועצתם של גדולי הדור זצוק"ל את המכון ללימודי היהדות שבמשך נקבע שמו "מצאנו מים", שמאות משפחות ואלפי יחידים זכו לשאוב את מי התורה ולהתקרב לאביהם שבשמיים".

"באותה הפעמים שננסתי למענו של מרן זצוק"ל העליתי בפניו את נושא חילולי השבת בעיר ועל רצונם של יראי השם והחרדים לדברו לצאת למאבק להפסקת חילולי השבת, ושאלתי לדעתו. מרן זצוק"ל

התנגד לרעיון בטענה שראשון לציון שונה מערים אחרות בהן הורה כן לצאת למלחמה, בגלל מיעוט החרדים שיבואו להשתתף במחאות מול ריבוי הפרצות, בהוסיפו שבמקום להתאמץ לסגור עוד חנות אחת שבעליה יחלל שבת בביתו, עדיף להשקיע מאמץ לקרב עוד יהודי ועוד משפחה לאביהם שבשמיים באופן שיפסיקו לחלל שבת באופן מוחלט". הרב שליט"א מוסיף ואומר, ש"ברור שאין ללמוד מהוראתו בעיר אחת לגבי הוראה בעיר אחרת".

"ההתייחסות של מרן זצוק"ל לנושא המיוחד של ראשון לציון הייתה במקרה נוסף. פנה אלינו יהודי נכבד בהצעה להקים יחד ישיבה גדולה במרכז העיר כשהדאגה לאחזקת הישיבה מבחינה כלכלית תהיה עליו, ואנחנו נדאג רק להשגת מבנה להקמת הישיבה. כשהבאנו את ההצעה בפני מרן זצוק"ל הוא התנגד לה, בטענה שאין זה ראוי לפתוח ישיבה בעיר חילונית מובהקת עם כל הבעיות הנלוות לכך".

"מאידך, בד בבד עם הקמת והרחבת הפעילות בקרב בעלי התשובה, הורה לנו מרן זצוק"ל להקים בצמוד ל"מצאנו מים" את כולל האברכים, גם אם לא כל ואפילו רוב האברכים יתגוררו בעיר, באומרו שעצם לימוד התורה בעיר יש בזה כוח להשפיע

שפע של קדושה ורוח טהרה על הציבור".

עולם התשובה

אלו הוראות מיוחדות קבלתם ממרן זצוק"ל בנוגע לדרך העבודה עם בעלי התשובה?

"באופן כללי סבר מרן זצוק"ל שבעלי משפחות שהתרגלו לרמת חיים מסוימת, ועבדו במקומות עבודה שונים וזה עתה החלו לשמור תורה ומצוות, ימשיכו בעבודתם, יקבעו עיתים לתורה בשיעורים וכדומה, כשבהמשך היו כאלו שיכלו לצאת לגמלאות בגיל צעיר יחסית או שזכו למקור פרנסה אחר ייכנסו לכוללים וישיבות".

"זכורני מקרה עם בחורה די מבוגרת, בת לסוחר נכבד בעיר שהחלה לשמור תורה ומצוות, והתקשתה במציאת זיווג כרצונה שבעלה יקדיש את כל ימיו ללימוד התורה, בטענה שהמקצוע בו היא עוסקת יש בו כדי לפרנס ברווח משפחה גדולה בלעה"ר. כשהתעכב זיווגה והיו מי שהציעו לה ש"תתפשר" על מי שלומד רק חצי יום לא הסכימה לשמוע, בעומדה על דעתה שרצונה להינשא אך ורק למי שכל חייו יוקדשו לתורה. עלינו עמה לבית מרן זצוק"ל ששמע את דבריה וניכרים היו דברי אמת שחשקה נפשה להיות עזר לבן עליה אמיתי. מרן זצוק"ל הסכים עמה ואמר שאם רצונה שלם להקים בית של תורה, אז בוודאי היא תזכה לכך. ואכן לאחר זמן הוצע לה בן תורה אמיתי, תלמיד חכם מופלג וב"ה הם הקימו בית גדול לתורה וחסד".

"כמו כן הקפדנו מאוד על כך שהמרצים והדרשנים שידברו בפני ציבור משתתפי השיעורים יהיו כאלו שרוח חכמים נוחה מהם. היו כאלו שבתחילה הורה לנו מרן זצוק"ל שלא להביאם וכעבור תקופה אמר לנו בלא ששאלנו שפלוגי שינה טעמו וכבר אפשר להביא אותו לדבר בפני הציבור. גם כאשר חלק מהמשתתפים בקשו ואף העמידו כתנאי את המשך השתתפותם בשיעורים, את הבאת המרצים והדרשנים שנפסלו על ידי מרן זצוק"ל, הורה שלא לוותר ולא להביאם. חלקם, למרות שכבר

היו נראים כחרדים, שינו טעמים וברכות השנים חברו לתנועות ומפלגות שרחוקים מלהיקרא תנועות חרדיות".

"כך גם ביחס לספרים וחוברות שניתן היה למצוא אותם ברבים מאוצרי הספרים בשיבות וכדומה, הורה לנו מרן זצוק"ל שלא להחזיק את הספרים בבית המדרש ובספרייה של מצאנו מים. גם כאשר היו מבין המשתתפים והתורמים שאיימו להפסיק את תרומותיהם למוסדות הורה מרן זצוק"ל שלא לוותר ולא להניח להם להשאיר את הספרים גם לא בספסל בו הם יושבים".

"מרן זצוק"ל עקב מקרוב אחר התפתחות המוסדות והפעילות בקרב הציבור הכללי, וכאשר היינו עולים עם תלמידי השיעורים וראשי המשפחות שהתחזקו למענו היה מקבל אותנו בכבוד רב. דרישות שלום ממעקב זה היינו מקבלים מעת לעת ממחוטנו של מרן זצוק"ל, מכובדנו הרב רבי פרץ שטייניץ זצ"ל, שמרן היה מתעניין גם אצלו על הדרשות שלנו בבתי הכנסת ועל התפתחות המוסדות".

"עם התרבות משפחות בעלי התשובה עלה רעיון להקים בעיר קריה חרדית שתאכלס במשפחות של אברכים בני תורה לצד המשפחות שהתחזקו, מהלך שקיבל את ברכתו של מרן זצוק"ל, והדבר אף קיבל את האישורים הנדרשים מהרשויות, העיריה ומשרד השיכון. לצערנו, עקב מחירי הקרקע הגבוהים בעיר, התברר שגם לאחר נכונות של משרד השיכון להוזיל את מחיר הקרקע, היו העלויות גבוהות בעשרות אחוזים מאשר במקומות אחרים. מה עוד שתקופה קצרה לאחר מכן החלה הבנייה גם בקריות החדשות שנבנו אותה עת בהכוונת מרן הגר"ש אויערבאך זצוק"ל ברמת שלמה בירושלים ובבית שמש".

"גם אויביו ישלים עמו"

כאחד מזקני הרבנים בארץ ישראל לאורך ימים ושנים טובות, וודאי זכורה לכם התקופה בה עמד רבינו הגדול זצוק"ל בראש הלוחמים נגד הפרצות בטהרת ישראל ובמאבק נגד פסק הדין של הרה"ר להתיר את "האח והאחות" לבוא בקהל?

"אכן מרנן ורבנן גדולי התורה זצוק"ל יצאו אז ב'קול גדול ולא יסף' וכדברי התרגום 'ולא פסק', נגד 'ההיתר' עצמו ולפסילת כל פסקיו של הרב המתיר. ליאישית לא זכורים הוראות מיוחדות שקיבלתי ממרן זצוק"ל בנושא זה. בקבלת פנים רשמית שנערכה לרה"ר דאז בעיר, הודעתי שלא אצטרף ולא אשתתף בקבלת. הדברים יצרו הד והתפרסמו בקרב ראשי הציבור הכללי והדתי, נוצרה סערה ציבורית עד כדי שהיו מי שתבעו לפטר אותי ממשרתי במידה ולא אשתתף במעמד קבלת הפנים. לא שלפני כן 'ליקקתי דבש' מאנשי המפד"ל, כביכול הרב 'מחמיר מידי', ובעל השקפות קיצוניות נגד הציונות והלאומיות".

"בקרב ראשי הציבור הכללי שהעריכו את עמדותי על משמר היהדות וההלכה, היו מי שהציעו לי לצאת לחו"ל עד לאחר הביקור והיה אף פרופ' נכבד שהציע שאתאשפז אצלו במחלקה ביום הביקור וכך לא יוכלו לטעון שביזיתי את כבודה של הרבנות הממלכתית. אך בהוראת מרן בעל

הקהילות יעקב זצוק"ל לא שיניתי מסדר יומי אף בעת שהגיעה פמליית הרה"ר דאז למרגלות בית הכנסת הגדול בעיר, והיה זה מיד לאחר סיום תפילת מנחה עם חברי כולל האברכים. אני מצידי הייתי מוכן לעזוב את משרתי עבור כך ואף אמרתי זאת לראש העיר דאז מר חנניה גיבשטיין שהבטיח לעמוד לימיני ולמנוע כל פגיעה במעמדי. ואגב זכור אותו האיש לטובה, שבשנים בהן כיהן כראש העיר תמך תמיכה הגונה וקבועה במוסדותינו לקירוב אחינו בני ישראל לאביהם שבשמים".

איך באמת עברה המחאה הפומבית הזו בקרב הרה"ר דאז?

"אני יכול רק לומר דבר אחד. ואולי אולי יהיו הדברים לזכותו ומכך נלמד היאך רואים פעמים רבות בקיום הפסוק: 'ברצות ד' דרכי איש גם אויביו ישלים עמו'. לאחר שהרה"ר דאז כבר לא כיהן בתפקידו הוזמנתי ע"י משפחה שלימדתי את בנם הי"ד להשתתף בשמחת הכנסת ספר תורה לבית הכנסת של הרה"ר דאז. אמרתי להם שעם כל הרצון לקחת חלק בשמחתם לא אוכל להשתתף באירוע מחשש לתגובתו של הרה"ר. הם שבו אלי ואמרו שהם דיברו עם הרה"ר ואין מצידו שום מניעה שאשתתף בשמחתם. הגעתי להשתתף בשמחה ומיד כשראני בפתח בית הכנסת קם לקראתי וקבל את פני בכבוד גדול, ולאורך כל השמחה טרח להדגיש את ההערכה והכבוד אותו הוא רוחש לי, והיה הדבר לפלא".

הכישא נתחייב בה...

האם זכורות לרב הוראות באשר להנהגת הרבנות?

"מספר שנים לאחר שהתמנתי כרב בראשון לציון חשתי שאין בכוחי יותר לשאת באחריות הכבדה המוטלת על רבני הערים בארץ ישראל, לאור כל הקשיים הניצבים לפנייהם, הן מצד בעלי המפעלים עצמם

והן מצד עסקני המפלגות הדתיות שחיפשו תמיד להגיע לפשרות בכל ענייני הרבנות. עליתי לכמה וכמה מגדולי הדור ובקשתי את רשותם לעזוב את תפקיד הרבנות, אך מכולם קיבלתי תשובה דומה, שתוכנה היה שאין להפקיר שום משרת רבנות כשאנינו בטוחים שמי שימלא את מקומנו ישמור על מסורת הרבנות בדרך רבותינו גדולי הדור. זכורני את דבריו של מרן זצוק"ל שאמר לי אז בקשר למשרת הרבנות את דברי רבה "הכישא נתחייב בה", ודברי פי חכם חן...".

"הכל מתנהל על ידי המזכיר"

"ידוע שמרן זצוק"ל התנגד מאוד להקמת ארגונים כלל עולמיים של רבנים והמשיך בכך את הוראת מרן הגר"ע גרודזינסקי זצוק"ל מוילנא ומרן הגר"ז גאב"ד בריסק זצוק"ל, כמו גם לקיום כינוסים של רבנים מכל העולם. מרן זצוק"ל היה חוזר ואומר בשמו של מרן הגר"ע זצוק"ל, שכמו בארגונים אחרים בסופו של דבר הדברים מתנהלים על ידי המזכיר ולא דווקא על ידי ראשי הארגון, כך גם בארגון רבנים בסופו של דבר מי שיהנה את העניינים יהיה המזכיר".

"היה פעם שרב מסויים פנה אלי בבקשה שאצטרף עמו להקמת ארגון רבנים כלל עולמי, והוא מוכן להתחייב לפעול אך ורק כפי הוראות מרן זצוק"ל ואף למנות את מרן זצוק"ל כנשיא הארגון. הסברתי לו שלא אוכל להצטרף עמו ובמיעוט הבנתי את דרכו של מרן ראש הישיבה זצוק"ל ברי לי 'כביעתא בכותחא' שהוא יתנגד בכל תוקף לרעיון. לאחר שהפציר בי מספר פעמים בקשתי מבאי ביתו של מרן זצוק"ל שישאלו את מרן האם יסכים לקבל את אותו רב יחד עמי, כשקבלתי את הסכמת מרן נכנסתי יחד עם אותו רב למרן זצוק"ל ששמע את ההצעה וכפי שצפיתי שלל אותה מכל וכל. אותו רב

קיבל את הכרעת מרן וגנו את הרעיון. ייתכן בהחלט שכל מטרתו של אותו רב, שלא היה מהרבנים החרדיים ביותר, הייתה לזכות להיכנס למעונו של מרן זצוק"ל".

"זכיתי שמרן פנה אלי בבקשה לשכנע רבנים מסויימים שלא להשתתף בכינוסי רבנים שדנו בנושא 'מיהו יהודי'. רבים לא הבינו את התנגדותו של מרן זצוק"ל למאבק הזה, היו מי שהבינו שמרן זצוק"ל מתנגד לכך בגלל התנגדותו הכללית לפעילות והדעות הפסולות של אלו שנושא 'מיהו יהודי' היה הדבר היחיד עליו לחמו, כשמנגד הם לא שיתפו פעולה עם מאבקי היהדות החרדית בנושאי גיוס בנות, ניתוחי מתים ועוד. כיום, כאשר תחת מסווה של 'גיוס כהלכה' מתבצעים אלפי גיורים שאין להם כל תוקף כ'גיורי צה"ל' ובתי הדין המיוחדים לגיוס, כשאלפי נכרים מתבוללים רח"ל בכרם בית ישראל, מתברר שתיוקן שכזה לא רק שלא היה מונע הכנסתם של גרי כזב לעם ישראל, אלא היה מונע אתה ההתנגדות של מיעוט רבנים שעומדים עדיין על משמרת טהרת הייחוס".

"זקמת ועלית"

"בשנים הראשונות לכהונתי ברבנות נתתי את ההכשר למפעל המצות בראשון לציון וזכיתי שקהילתו של הגאון הגדול רבי חיים קרייזווירטה זצוק"ל קנתה בהוראתו את המצות ממפעל זה שעמד תחת השגחתו. מאוחר יותר נמנעתי מסיבות שונות לתת את ההכשר למפעל זה במישך שנים ארוכות. בשנותיו האחרונות של מרן זצוק"ל פנו אלי מנהלי המפעל בבקשה שאשוב ואתן להם הכשר. הצעתי להם שאתן להם מכתב עם הסכמה שרבנות אחרת תיתן להם הכשר, אך הם התעקשו וביקשו את ההכשר שלנו. עליתי למרן זצוק"ל ושאלתי האם לסרב לתת להם הכשר מאחר וברור לי שהמצות לא יהיו מהודרות ביותר או

להיענות לבקשתם. היה זה לאחר שבג"ץ החל להתערב בעבודת הרבנים וכפה על רבנויות לתת הכשרים למלונות בהם היו חילולי שבת ועוד".

"מרן זצוק"ל אמר לי שקשה לו לענות לי, והוא חושש שמא יהיה עלי שוב לנהל מאבק מול גורמים שלטוניים ומשפטיים, והורה לי שאשאל על כך את מרן ראש הישיבה רבי שמואל אויערבאך זצוק"ל. כשפרשתי את השאלה לכל פרטיה בפני מרן הגר"ש זצוק"ל הוא אמר לי: "עליך לתת את ההכשר גם אם המצות לא יהיו מהודרות ביותר, ובס"ד תזכה שבהמשך יעשו במפעל זה מצות מהודרות ביותר שאף בני משפחתך ובני תורה יוכלו לאכול אותם ללא פקפוק". ואכן נתתי להם את ההכשר במשך שנתיים ובשנה השלישית החלו לאפות שם "מצה שמורה" בהידורים רבים מאד, כשלהכשר שלנו הצטרפו גם רבני אחד מהבד"צים המהודרים".

היו מקרים נוספים בהם רבינו הגדול האבי עזרי זצוק"ל הפנה אתכם לשאול את רבן וליבן של ישראל מרן הגר"ש אויערבאך זצוק"ל?

"אכן, כאשר החלטנו להקים את ה'חיידר' בראשון לציון עלינו למרן זצוק"ל ובקשנו שיקח עליו את עול נשיאות הת"ת, אך מרן זצוק"ל ענה שקשה עליו לקבל נשיאות של מוסדות נוספים, והורה לנו שנבקש ממרן הגר"ש שיעמוד בנשיאות הת"ת וככל שירה לנו כן נעשה. זכינו בס"ד להנהגתו של מרן הגר"ש זצוק"ל ששם עינו לטובה על התלמוד תורה והישיבה לצעירים לבוגרי החדר, שעד היום מתנהל על פי הוראותיו בכל הנושאים של עצמאות חינוכית מוחלטת ללא התערבות זרה".

בחזית מול התנועה המשיחית

רבינו הגדול זכה והיה שומר הגחלת של מסורת ההשקפה התורנית בדור האחרון בפרט נגד דעות כוזבות של לאומיות ומשיחיות, האם הרב שליט"א יכול לשתף אותנו מזכרונותיו על מאבקים אלו?

"בתקופה בה ייסד מרן זצוק"ל את תנועת דגל התורה, נופפו רבים בסיסמה שאסור להחרים 'עדה קדושה', כשחלק ניכר מהתעמולה המפלגתית של דגל הייתה הטענות נגד קיפוח חלקם של בני התורה בייצוג המפלגתי ותקציבים שהושגו ע"י הנציגות החרדית דאז".

"קבוצת אברכים צעירים החליטה בהוראת הגאון הגדול רבי אשר ליכטשטיין זצוק"ל ראש ישיבת קמניץ, להוציא כרוז עם ציטוטים מדברי אנשי אותה 'עדה קדושה'. דברים שהם בגדר עבודה זרה ממש, ואכמ"ל. עסקנים שראו בבית הדפוס את הכרוז הזה פחדו שפרסומו של הכרוז מספר ימים לפני הבחירות עלול ליצור תעמולה נגדית ואף להזיק לסיכוי ההצלחה של התנועה, הורו לעצור את ההדפסה ואסרו על הפצת הכרוזים שכבר הודפסו. אחד מאותם אברכים הצליח לקחת עמו כרוז אחד מבית הדפוס ובקשני לעלות למרן זצוק"ל ולשאול האם לפרסם את הכרוז או לא. היה זה ליל שישי שלפני הבחירות, נכנסתי

זאת התורה לא תהא מוחלפת

"מרן זצוק"ל בהליכותיו קיים מאמר חז"ל 'ודבקת בדרכיו' מה הוא רחום אף אתה היה רחום. הן באופן פרטי באהבת חסד ללא שיעור וללא גבול והן בבריחה ממחלוקת ח"ו. בזכרוננו שאחד מאלו שקידשו מלחמה נגד מרן זצוק"ל, על מאבקו נגד תופעת המשיחיות, זאת בהכפשות נוראיות ובביטויים חריפים, ערך שמחה, הורה מרן זצוק"ל לבני משפחתו של אותו אדם שהם חייבים להשתתף בשמחה ושאיין לערב את המחלוקת על דעותיהם הפסולות במחלוקת אישית ח"ו".

הם מביאים את המשל הידוע על הגנרל הזקן שרצה להמשיך את המלחמה באותם דרכים כפי שהיה בצעירותו, כשיתר הלוחמים הצעירים אמרו לו שקו החזית השתנה וממילא צריך לשנות את דרכי הלחימה למצב העכשווי...

"הדברים נכונים ביחס להוראות מסויימות וסייגים שהיו נהוגים מסיבות מסויימות. לא ביסודות הדת והתורה. מרן זצוק"ל כאמור, לא חידש שום הוראה או הנהגה. הוא רק חזר על יסודי ועיקרי הדת. האם אלו שטוענים שהשתנו העיתים סוברים שהלאומיות והישראליות הם עיקרי האמונה?".

"ידוע הסיפור על הצדיק רבי אריה לוי זצוק"ל שבאחת השבתות עבר בסמוך להפגנה נגד חילול שבת והצטרף למוחים וזעק בקול גדול "שבת" "שבת", בהסבירו ש"כאשר כואב זועקים". מרן זצוק"ל כאב את כאבה של התורה שהיו מי שניסו לשנות את עיקריה והוא זעק, והוא העמיד תלמידים שגם הם זועקים עד היום. וכל עוד יהיו יהודים יראי שמים שיכאב להם מהפגיעה בתורה וכבוד שמים יהיו כאלו שזעקו ויצעקו, זאת התורה לא תהא מוחלפת ולא תהא תורה אחרת מאת הבורא יתברך שמו".

יש הטוענים שכיום השתנו הזמנים ואין מקום להמשיך בדרכו ובהשקפתו של רבינו הגדול זצוק"ל, מה הרב יכול לומר על טענה זו?

"אין דבר כזה דרך והשקפה של הרב שך! יש תורה! מרן הרב שך זצוק"ל לא אמר דברים שהוא חידש. הוא חזר פעם אחר פעם שעם ישראל הוא עם התורה, ושאיין אומתנו אומה אלא בתורתה, תורה שבכתב ותורה שבעל פה, ולא בלאומיות או אדמה וחבל ארץ. הוא לא הפסיק לתבוע מלהאמין באמונה שלימה ב"ג עיקרים. כל מה שמרן התאמץ להחדיר, היו יסודות האמונה ו"ג עיקרים, בהם שיזאת התורה המצויה בידינו היא הנתונה למשה רבינו עליו השלום, שיזאת התורה לא תהא מוחלפת ולא תהא תורה אחרת מאת הבורא יתברך שמו".

"זכורני כאשר שני אברכים מהעיר עשו מעשה והוציאו מקברה נכרית שנקברה בקבר ישראל והעבירו אותה לבית קברות נכרי, התחוללה סערה רבתית והם אף ישבו בכלא וקדשו שם שמים ברבים. באותה תקופה נקראתי להופיע בפני אחת מוועדות הכנסת, שם פנתה אלי אחת מחברות הכנסת הלוחמניות ביותר נגד התורה והיהדות החרדית ואמרה לי: "אני מבינה מה שאתה אומר שזו ההלכה, אבל אנחנו דורשים שתשנו את ההלכה", אמרתי לה שאנו הרבנים לא יכולים לשנות את התורה, ואז היא אמרה לי "אז שהרב שך ישנה את ההלכה". הייתי זקוק לדקות ארוכות להסביר לה שגם מרן זצוק"ל לא יכול לשנות את התורה, אף לא הרמב"ם ולא אליהו הנביא... כל מי שחושב שאפשר לשנות ממה שהורה לנו הרב שך ביסודות האמונה ומסורת התורה, דומה הוא לאותה חברת כנסת שחשבה שניתן לשנות את התורה חלילה".

ואנשיו, כי זהו הענף עליו יושבת הרבנות ואם ייכרת הענף תיכרת הרבנות. בתשובה קם אחד מזקני הרבנים בארץ ישראל, והכריז: "אנחנו לא יושבים על ענף, אנחנו דבקים בתורה הקדושה בעץ החיים וברור שעץ החיים הזה הוא יותר חזק מכל ענף מפלגתי כזה או אחר". נכון ששילמנו מחיר כבד בהפסד תורמים למוסדות וכו', אך לא היה כל ספק שחייבים לעזור בכל הכוח להצלחת מרן זצוק"ל. בשעתו אף הגיעה לביתי משלחת של זקנים ורבנים מקרב אותם אנשים, ואמרו שהם אינם יכולים לבוא ולמחות בביתו של מרן זצוק"ל שכביכול נלחם חינוך בחסידות - דבר שהופך פעמים רבות בדיבור ובכתב ע"י מרן זצוק"ל - לכן הם באים לעשות את המחאה בביתי".

"זכור לטוב אחד הרבנים שהשתתף במחאה זו, שלאחר חודש תמוז תשנ"ד הגיע לביתי ובקשני לסור באופן מיוחד לבית מרן זצוק"ל ולהיות שליחו לבקש סליחה ומחילה על השתתפותו במחאה כשעתה הוברר לו שכל דבריו של מרן על חזון המשיחיות נכונים".

"משאו ההיסטורי של מרן זצוק"ל בוועידה הראשונה של דגה"ת שהתקיימה בר"ח ניסן תש"ן על החילוניות הישראלית ומפלגות השמאל, כשהוא זעק מנהמת ליבו "במה אתם יהודים?", הביא בעקבותיו גל נוסף של התערורות לתשובה בקרב רבים מאחינו בני ישראל".

"למרבה הכאב היו כאלו מבין אלו שמרן זצוק"ל נלחם בדעותיהם הכוזבות שהסיתו את מי שכיחן אז כראש העיר כאן בראשון לציון שפירסם בעיתונות מאמר שכוון לבזות את מרן זצוק"ל. פניתי אליו ומחיתי על מעשהו החמור והנפסד

ואף שלחתי לו מכתב מחאה בו הסברתי והוכחתי לו עד כמה דבריו של מרן זצוק"ל צודקים. הוא חזר בו מהדברים ושלח למרן זצוק"ל מכתב בו מבקש סליחתו ואף פרסם את שליחת המכתב ובקשת הסליחה בכלי התקשורת הכלליים".

רוח הקודש פיעמה בו

לקראת סיום השיחה מספר לנו הגר"ד וואלאף שליט"א, על מקרה מדהים בו ראה עין בעין שרוח הקודש מפעמת בקרבו של מרן זצוק"ל. "באחד מלילות שישי עליתי למעונו של מרן זצוק"ל ובין יתר הדברים סיפרתי לו שאני מתעתד לצאת לחו"ל לפגוש באחד מנדיבי העם ומגדולי תמכין דאורייתא בדורנו, ובקשתי שמרן זצוק"ל יעניק לי את ברכת הדרך. מה מאוד התפלאתי שבסיום השיחה ברכני שאצליח בכל מעשיו, ולא ברכני בברכת "צאתכם ובואכם לשלום" כפי שהיה מברכני בכל פעם שסיפרתי לו על נסיעותיי לחו"ל".

"זכורני", מוסיף הגר"ד שליט"א, "שבצאתי מחדרו פגשתי את נכדו חביבו הרה"ג רבי חיים ברגמן שליט"א - שהוא ובני ביתו היו מסורים בכל נפש לכל צרכי מרן זצוק"ל - ושאלני מדוע נפלד פניי בצאתי מחדרו של מרן זצוק"ל. אמרתי לו שסיפרתי למרן על דבר כוונתי לצאת לחו"ל ביום ראשון הקרוב, אך לא זכיתי לקבל את ברכתו לנסיעה זו, וככל הנראה אבטל אותה".

"כשהגעתי לביתי בשעת לילה מאוחרת מצאתי פתק בו היה כתוב שהתקשרו מבית הנדיב להודיע שהפגישה בוטלה אך התרומה הנכבדה תישלח בהקדם..."

36 לדורות עולם

רבינו הגדול מרן הגרא"מ שך זצוק"ל - עשרים שנה להסתלקותו

הגאון רבי זליג ראובן זלזניק שליט"א, ראש ישיבת חברון החדשה

"וכך מרן זכה לבנות 'עולם של תורה' - לדורי דורות!"

"במו עיני זכיתי לראות תדיר איך שהצלחתו של עולם התורה על כל חלקיו ומרכיביו הייתה ממש בנפשו בלי שום גוזמא; כל הקשור לקיומן של ישיבות וקהילות ברחבי הארץ והעולם, רבצו על לוח ליבו והתנהלו מחדרו של מי שזכה באחריות בלתי נתפסת וסייעתא דשמיא בלי סוף לאחוז באמת הבניין של עולם התורה בדור האחרון ולדורי דורות". • ברגעים קסומים במחיצתו של ראש ישיבת חברון החדשה המתרפק בערגה על עשרות שנים לאחור, עברנו לימי ההוד בקירבתו הנודעת שזכה לה אצל מורו ורבו רבינו הגדול זיע"א, נכנסנו לחדרי משכיתו, אוצרו ובית גנזיו ונטלנו מן המיטב והמאלף

הרב משולם אינדורסקי

ראש ישיבת חברון משוחח כאן עמנו, אך ראשו ורובו נתונים בימים רחוקים... במחיצתו של חכימא דיהודאי, האוחז בידו וממתיק סוד באהבה גלויה, כאשר באמנה אתו מימים ימימה.

פיו של ראש הישיבה קולח ושוטף מכל הני מילי בשימי, ניחוח של עבר מלא בקדושה וטהרה מתפשט בחלל החדר, יחד עם תחושת געגוע בלתי ניתנת לתיאור.

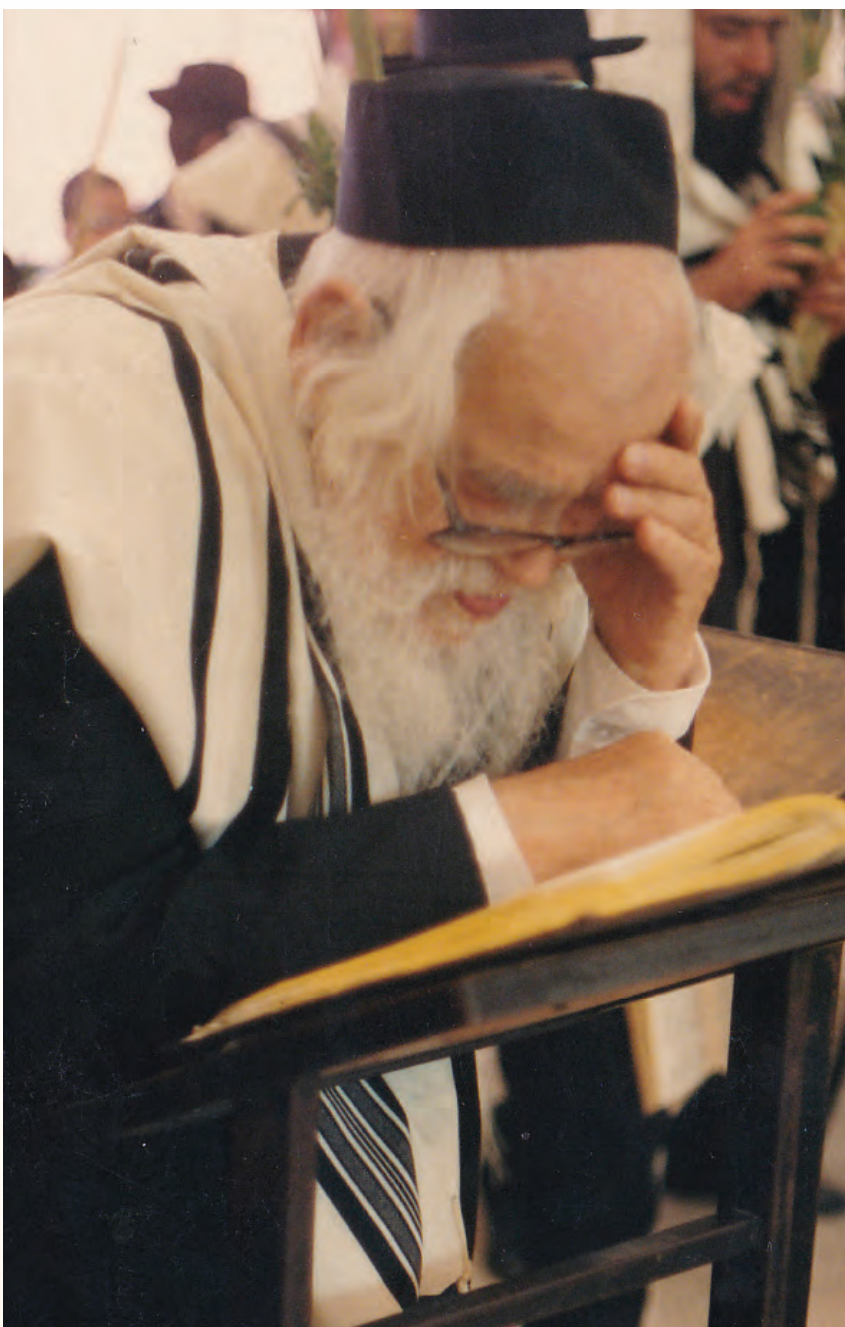
קיבלנו רשות להאזין ולרשום עבור מוסף הזכרון "לדורות עולם", להרוות צמאון בני הדור הצעיר בטללי תחייה ממעינו הזך של רבינו הגדול זיע"א.

ביקשנו לשמוע על שורשי ההיכרות והקירבה למרן רבינו הגדול זיע"א.

אבי זצ"ל וכן אחיו התאום רבי יצחק זלזניק, בהיותם בחורים זכו ללון בצל קורות ביתו של רבינו הגרא"ז מלצר זצוק"ל. אחריהם, בשנות זקנותו של רבי איסר זלמן, זכה ללון שם אחיהם הצעיר רבי אפרים זצ"ל. בשעתו הרב שך היה מגיע מפעם לפעם יחד עם רעייתו הרבעצין גוטל לסעוד על שולחנו של הדוד רבי איסר זלמן, לעתים היה זה משום שלא היתה הפת מצויה בביתם לגודל עניותם, ומשם, מהמפגשים בבית של רבי איסר זלמן, הכיר אבא את הרב שך, ועם הזמן ההיכרות הלכה והעמיקה.

באירוסי הרב שך עם הרבעצין גוטל, נשמעו מפי רבי איסר זלמן שני דברים מבהילים. האחד, הוא פנה לכולה גוטל ואמר לה, בבית הורי, הילדים היו מאוד חלושים, חלקם אף נפטרו, ואני עצמי גם הייתי חלוש, ואמך ע"ה שהיתה גדולה ממני בכמה שנים, היא טיפלה בי במסירות יתירה, ואף היתה לוקחת אותי לחיידר, וכשהייתי צריך כלי

כתיבה, אמא שלך יצאה לרחוב לחפש עופרת בכדי שיהיה לי כלי כתיבה, ובעצם, היא גידלה אותי, ואין גבול להכרת הטוב שאני מחוייב לה. כעת כשאני מביא לך את ר' לייזר, אזי בזה אני משיב טובה לאמא שלך מלוא חופניים...

ואז הוסיף רבי איסר זלמן ואמר משפט, אותו שמעתי מר' אלתר הורוויץ המכונה "ר' אלתר סטראבינר" שהיה נוכח שם באירוסין, וכך סיפר: משנות בחרותו הצעירות של הרב שך ידעו הכל שהוא מתמיד נורא, ירא שמים נורא, שקוע בלימוד באופן נורא, וגם ידעו כולם שהוא מופקע מכל עניני עוה"ז ואין לו בהם שום שייכות והבנה, ואף אחד לא העלה על דעתו שיש לו היכולת להנהיג דור, ומה התפלאו הכל לשמוע את רבי איסר זלמן אומר לגוטל אחייניתו בעת אירוסיה "גם אם יהיה לך בית עם עשרה חדרים, לא יהיה לך מקום לאחסן את רוב הכבוד שירדוף אחרי ר' לייזר". סיים ר' אלתר את הסיפור ואמר: "בשעה ששמעו מפי ר' איסר זלמן כך, כל הבחורים חבריו של הרב שך מסלוצק שנכחו שם חייכו, והיו בטוחים שר' איסר זלמן אומר דברי בדחנות לשמחת חתן וכלה יתומים... חלפו שנים עד שהעולם כולו ידע כי לא נפלה שעה מדבריו".

אלו השורשים עליהם צמחה הקירבה שזכינו לה אצל מרן. מנהגו של מרן היה, שאיננו מסדר קידושין ביום שלישי, משום שזהו יום אמירת השיעור כללי. ואמנם שמחת החתונה שלנו התקיימה ביום שלישי, ואעפ"כ הטריח הרב שך את עצמו ובא לסדר לנו חופה וקידושין.

בבואי להזמין את ראשי הישיבה דחברון לשמחת החתונה, כשנכנסתי לרבי שמחה זיסל ברוידא, הוא התעניין מי מסדר הקידושין, וכשעניתי שהרב שך הוא המסדר תמה ואמר: "אחת עשרה שנה לומד אתה בישיבת חברון, ולבסוף בחתונתך מתכבד בסידור קידושין ראש ישיבת פוניבז'..."

לדורות עולם 37

מוסף זכרון מיוחד של בטאון עולם התורה הפלס

בשיעור כללי בהיכל הישיבה בשנת תשנ"ב

ירוחם ליבוביץ שני מכתבים חריפים, בהם התבטא בין היתר בלשון הפסוק "לא יסורו הבדים", כשהוא מבקש להניאו מלנטוש את ישיבת גרודנא המעטירה לטובת ישיבת ר' יצחק אלחנן. (בשעתו גם עלתה הצעה שישמש מרן הגר"ש שקופ כראש ישיבה כאן בא"י, דובר על כך ב'עץ חיים', ולא כעת המקום לגלול פרשה נפרדת זו).

בני ישיבת חברון, שמהם היו מבוגרים מאד כאמור, ואפילו קרובים לגילו של הגר"י סרנא, התנגדו למינויו והחליטו להזמין את הגר"ש שקופ מן הגולה לבא ולשמש אחר כבוד כראש ישיבת חברון. הוסכם בין הצדדים שהולכים לדין תורה אצל רב אחד, ששאל את הגר"י סרנא מה תשובה בפיו על טענת הבחורים שאינם יכולים להיות תחת ראש ישיבה אשר הוא כמעט בן גילם. השיב על כך רבי יחזקאל, שהלא בישיבת עץ חיים ישנו ראש ישיבה בא בימים וענק בתורה, הלא הוא הגרא"ז מלצר, ומה ימנע מבחור לגשת ולשמוע משיעוריו ולשוחח עמו בד"ת כאוות נפשו. על סמך תשובה זו הוכרע מינויו של מרן הגר"ח סרנא לראש הישיבה דישיבת חברון.

אף בזמני היו הרבה בחורים בחברון שרוב תורתם היה מהגר"י פרצוביץ ממיר, וכל זאת לא נגע ולא פגע ולא גרע מכבודם של ראשי ורבני הישיבה איש לפי כבודו ומעלתו.

בפוניבז' לא כך הם פני הדברים, ודבר זה רשום על שמו של מרן הרב שך, אשר העמיד את צורת הישיבה באופן שונה לחלוטין. הרב שך העמיד שבני הישיבה הם תלמידיהם של ראשי ורבני הישיבה בתורה ובמוסר, וראש הישיבה הוא הסמכות הבלעדית בישיבתו, על פיו ישק דבר כקטן כגדול ואליז ישמעון.

באופן אישי, מהיכן הגעתם אל ישיבת חברון?

בהיותי בגיל ישיבה קטנה התגוררו הורי בשוויץ, ואחותי תחי' אשר היתה בגיל

דברי שבח והערצה על ישיבת חברון ורבניה וגדוליה, והוא הפליג במיוחד את העובדה שהמבנה החינוכי של הישיבה יוצר הזדמנות לנסוק לגבהים רוחניים גבוה מעל גבוה. מציאות זו נוצרה דווקא מכורח העובדה שלא נתנו בישיבה הכוונה תורנית-רוחנית מוגדרת.

תופעה מעניינת התרחשה אז בישיבה, שהיתה בזמני בשכונת גאולה, שבשעה שהתקיימה בישיבת מיר הסמוכה שיחת מוסר מפי מרן הגר"ח שמואלביץ, היה מתרוקן היכל הישיבה דחברון מיושביו כמעט לחלוטין. דבר זה לא הפריע ולא גרע כי הוא זה מכבודם של רבני הישיבה, וכאמור, זה היה בתור "שיטה" ואף אחד מרבני הישיבה לא עמד בדרכו של בחור בבואו לדלות חכמה ומוסר מבארם של גדולי תורה שונים. כך גם היה בזמן שיעוריו של מרן הגר"ח נחום פרצוביץ ממיר, והנהגה זו טבועה ומושרשת בסוד ויסוד קיומה של ישיבת חברון.

מעניינת היא העובדה ההיסטורית הבאה: מרן הגאון רבי משה מרדכי אפשטיין זצ"ל שהיה ראש ישיבת חברון, נפטר לבית עולמו בשנת תרצ"ד ובפסירתו היה חתנו רבי יחזקאל סרנא כבן מ"ג שנים בלבד. כשדובר בו נכבדות לראשות ישיבת חברון, היו אז בישיבה בחורים בני שלושים וחמש ויותר, ובאותה עת מרן הגר"ש שקאפ, שהיה ראש הישיבה דגרודנא, הגיע למצב שאינו יכול להשאר שם, וזאת מפאת הרעב הנורא ששרר אז בישיבה, והגר"ש זצ"ל נפשו העדינה לא יכלה שאת את המצב שם, ובעקבות כך כמעט וקיבל רבי שמעון את ההצעה שהוצעה לו מישיבת "רבי יצחק אלחנן" בארה"ב לבא ולשמש בקודש בראשות ישיבתם, כשמחשבתו אף היתה לשלוח את משכורתו שיקבל שם, מידי חודש בחודשו, לגרודנא למען החיות נפש בני הישיבה הרעבים ללחם.

ואז שלח המשגיח דמיר מרן הגה"צ רבי

קבוצה יפה שהצביעו צ', אלו היו היותר 'פרומערס' בישיבה, שתמיד נטו יותר להבין את דעתו של מרן הרב שך ולנהוג על פיו. יש לזכור שמתוך מכלול תלמידי ישיבת חברון דאז, היה גם אחוז מסויים של בוגרי תיכון שמטבעם של דברים לא נטו לפרומקייט.

כמעבר חד להיום, אם נביט על מאבקי של רבינו הדרכי שמואל, נראה שגם מקומם של תלמידי חברון בני גילי ומעלה, לא נפקד מקומם מהמחנה הנאמן לדרך, אם כי ודאי שהרוח הכללית שנשבה מישיבת חברון כבר אז, היו בה שינויים מסוימים. די אם נזכיר את העובדה שמרן הרב שך אסר על בחורים בפוניבז' להוציא רשיון ולנהוג על רכב, משא"כ בחברון, שם יכלו הבחורים להחנות את רכבם למרגלות הישיבה. היה בזמנו יהודי בירושלים, ערליכער וחרף מוח בשם ר' לייבלה וויספיש, והוא אמר אז שהמשגיח הגה"צ ר' מאיר חדש זצוק"ל הגיע לישיבת חברון וראה את המצב ש"איש הישר בעיניו יעשה", וברוב חכמתו הבין שלא ניתן להלחם בתופעה זו, ועל כן החליט שזו תהיה שיטת הישיבה... כמובן שזהו על דרך הלצה בלבד, כי צורת התנהלות הישיבה דחברון יסודתה בהררי קודש, ורבים גדולים וטובים צמחו וגדלו לגובה רב ע"י שיטה נפלאה זו. גם בזמני בישיבה, לא היתה לראשי הישיבה סמכות ברמה כזו שבני הישיבה ירגישו שהם כפופים אליהם, ובוודאי ש"פחד" מראשי הישיבה לא היה בנמצא. האפשרות לזרוק בחור מהישיבה לא הייתה קיימת אז, והמציאות היא שבישיבת פוניבז' כבר אז המצב היה שונה לחלוטין, והתלמידים היו תחת סמכות מלאה של ראשי הישיבה גדולי התורה. ומי שייצר מציאות זו, ומי שקבע שכך תתנהל ישיבת פוניבז', היה זה רבינו הרב שך. הסמכות בישיבת פוניבז' היתה כה חזקה, עד שלא עלה על דל דעתו של בחור בישיבה האפשרות שלא לציית לדברי הרב שך באופן מוחלט.

פעמים רבות שמעתי מפי הרב שך

בקשתי רשות לשאול, האם ראש הישיבה זוכר את חתונתו של הגר"ר מנחם בן מנחם. "בודאי שאני זוכר" השיב הגר"ש על אתר. הוספתי לשאול: "האם ראש הישיבה זוכר, שמשפחת החתן כיבדה אז את הרב שך בסידור הקידושין?". - בוודאי זוכר אני, השיב הגר"ש, והוסיף מזכרונותיו שבשעתו הרב שך התנגד ואמר שהגאון רבי משה חברוני, שהוא ראש הישיבה בה לומד החתן, יסדר את הקידושין, ואכן כך הווה.

עניתי ואמרתי, הוי אומר שהרב שך הבין שהראש ישיבה של החתן, הוא זה שעליו לסדר קידושין בחופת תלמידו, ואולם הנה כשנכנסתי אני להזמינו לחתונה היה ברור כי הוא מבין שעליו לסדר קידושין בחתונתי... כשמעו כך, הצדיק אותי הגר"ש ברוידא ואמר "קיבלתי את דבריך". [אגב, כששאלתיו למתי להזמין את המונית, ביטל את הצעתו. לתומי סברתי, שהגר"ש אינו מתכוין להגיע כלל לחתונה. לבסוף הגיע ורקד בהתלהבות. צא ולמד, מידותיהם הטהורות של רבותינו זצ"ל עד היכן מגיעות].

את הטעם האמיתי שהזמנתי את הרב שך לסדר קידושין, והסיבה שבגללה הסכים לכך, לא אוכל לפרט.

במה הייתה שונה "חברון" דאז, מ"פוניבז'" - ממלכתו של רבינו הגדול זיע"א - ובמה התבטאה הנהגתו של מרן כלפי בני ישיבת חברון?

ככלל בישיבת חברון היו שתי קבוצות בענין היחס למאבקי של מרן הרב שך בכלליות, ולשם דוגמא, במלחמה כנגד "היתור הממזרים" המפורסם, יצאו שני מכתבים כנגד "ההיתור", האחד הוא מכתבם של מרנ הרב שך והסטייפלר, והוא מכתב חריף ביותר ובו הם מתבטאים כנגד מציאת ההיתור שהוא "כאחד הרבנים הרפורמים", ואילו גדולי ירושלים כתבו מכתב נפרד כנגד "ההיתור". באותה תקופה ניכרה בישיבה התפלגות בין הבחורים כאשר חלק מזוהים עם גישתם של גדולי ב"ב, ואילו האחרים מזוהים דווקא עם גדולי ירושלים.

בהיותי בחור בישיבה, התקיימו בחירות פנימיות באגודת ישראל דאז, והיתה אפשרות בחירה בין שתי סיעות, האחת סיעת שלומי אמונים של הרב מנחם פרוש עם האות שי, והשניה היתה מפלגת צא"י של הרב שלמה לורנץ יחד עם הר' סירוקה והר' בריילנט. בשביל להתפקד היה נדרש לשלם 5 לירות, ובשעתו הגיע נציג מטעמם לישיבה בזמן הארוחה, וחילק לכל בחור 5 לירות בכדי שיצביע עבור רשימתם. המתיחות הייתה גדולה, והיה אז הסכם שגדולי התורה היושבים ראשונה במלכות אינם מתערבים בענין זה ולא יביעו דעתם בפומבי. אני עצמי שאלתי אז את פי הרב שך כדת מה לעשות, והוא השיב לי: "אענה לך תשובה ביום הבחירות עצמן". למעשה, בליל הבחירות יצא מכתב שעליו חתמו מרנ הרב שך והסטייפלר בו הם מורים להצביע צ' דהיינו צא"י - הרשימה של הרב לורנץ, ובעקבות המכתב שרר תסכול מאד גדול במחנה השני. לאחר מאמצים הם הצליחו ג"כ להוציא מכתב תמיכה עבורם, ממרנ הגר"י אברמסקי והגר"ח שמואלביץ, ובישיבת חברון דאז, רוב הבחורים הצביעו לסיעת שלומי אמונים, אם כי היתה

בית ספר, ושם בביה"ס היו גויים, הורי לא חפצו לשלוח את בתם למקום שכזה וביקשו שאסע יחד עמה לארץ ישראל שתקבל פה חינוך כראוי לבת ישראל כשרה. אבא אמר לי אז כי בכדי שתהיה סיבה מוצדקת לשלוח בחור בגיל ישיבה קטנה לארץ ישראל, יש צורך ללכת ללמוד אצל משהו בעל שיעור קומה, ולכן שלחני אבא ללמוד ב"שי"ק אור ישראל בפתח תקווה אצל הגאון רבי יוסף רחובסקי זצ"ל.

ואכן, הגעתי ארצה יחד עם אחותי,

ונכנסתי ללמוד שיעור ג' אצל הגאון ר' יוסף. בס"ד זכיתי לקרבה מרובה ממנו, ובסיום השנה הודיע לי נחרצות: 'אתה הולך בשנה הבאה ללמוד אצל אחי', כשכוונתו לאחיו מרן הגר"ש ראש ישיבת פוניבז'. בדעתי היה ללכת לחברון, אך ר' יוסף לא ויתר והתפלא: "מה לך ולחברון, הלא אביך איננו חברונר...". לאחר כשנה, כבר הייתי בחור מן המניין בישיבת חברון, ובאחת השבחות התארחתי בעיר ב"ב. כאשר עליתי במוצ"ש על קו 54 לפתע אני רואה את הגאון ר' יוסף,

כשהוא יושב - כנראה חזר מביקור אצל אחיו הגר"ש - וכשראה אותי לחץ את ידי בחמימות ובחביבות יתירה, כשהוא שואל לשלומי ומתעניין במצבי בחוס רב.

אמנם נסעתי פעם במיוחד מירושלים לבני ברק בכדי להשתתף בשיעור של ר' שמואל, ובאמת היה זה מעמד מיוחד במינו, השיעור נאמר עם אצילות מיוחדת במינה וצורת הגשת הדברים היתה אף היא שובת לב, ועם זאת אינני מתחרט על כך שהלכתי ללמוד בישיבת חברון. ומעשה שהיה

בלמדי בכולל בשנים שלאחר החתונה, והכולל היה מורכב מפוניבז'רס וחברונ'רס כאחד, כאשר היו בו גם מעט בריסקר'ס, ותמיד התווכחנו האם להמשיך ללמוד את המסכתות של נשים נזיקין או להתפרס על מסכתות נוספות. מעניין היה לראות שהפוניבז'רס התעקשו תמיד ללמוד דוקא נשים נזיקין, ובזכרונני שאמרתי להם אז "ראו נא, אתם למדתם אצל הגר"ש רחובסקי, והוא לימד אתכם "מנגינות" מלאות חן, מדוייקות להפליא ומלאות טעם, אך דעו

בשולי השיחה, ביקשנו לשמוע על תוכנות כעד ראייה מן הקודש פנימה, הליכות והנהגות שיש בהם לימוד על הלכי רוחו ותרומיות מידותיו של רבינו הגדול זיע"א מול הכלל והפרט.

אב נאמן לעולם הישיבות

בהיותי בחור, היתה ישיבה שנקלעה למשבר פנימי חריף, כאשר אחד מרבניה התעקש בענין מסוים, בשונה מדעתם של שאר רבני הישיבה שם, "והאניה חישבה להשבר..." תוך כדי הסערה, ביום מן הימים מופיע מרן הרב שך במלוא הדרו בפתח מעונו של אותו רב מהישיבה ההיא - זאת למרות המרחק הרב והקושי הגדול בנסיעה מביתו של הרב שך לביתו - ושווה בביתו זמן ממושך. בעצם בתוך הדברים הרב שך כמעט ציווה עליו כיצד יש לו לנהוג בכדי שהישיבה תשוב לעלות על מסלול בטוח. אותו רב היה אדם גדול ובעל שיעור קומה בזכות עצמו, והיטב חרה לו על צורת הנהגה זו. בצר לו פנה לאחד ממיודעיו שהיה גם ממקורבי הרב שך, וביקשו שישטח בפני מרן את פליאתו על פשרה של התנהלותו זאת, והלא זוכרים אנו מהישיבות שהיו בחו"ל לפני השואה, שגם בהם נתגלעו מחלוקות מפעם לפעם, ותמיד הסתדר הענין, או שהגיעו אנשי הצוות ביניהם לעמק השווה, או לחילופין פנו לרב מוסכם מטעם שישמש כבורר ביניהם, אך מצב כזה שגדול הדור מגיע לרב המעמיד תלמידים, ומצווה עליו כיצד לנהוג, לא נראה תקין בעיניו...

הזדרזו השליח לבית מרן, ובהגיעו, פרש לפניו את שאלתו-שליחותו. מרן ענה כך: "הן אמת, צדקו דבריו שכך נהגו במחלוקות שהתגלעו בחו"ל בשעתו, אך שונה היא המציאות בעולם התורה והישיבות בין מה שהיה בחו"ל בזמנו, לבין צורת הדברים כהיום הזה: בחו"ל כאשר פרצה מחלוקת בתוך הישיבה, היה זה ענין פנימי לחלוטין בתוך אותה הישיבה, ועד שהגיעה איזו ידיעה משם אל מקום תורה אחר, חלף זמן כה רב, אשר במהלכו הספיקה המחלוקת לדעוך, ולא היה צורך בהתערבות מבחוץ, אך כאן בארץ ישראל, המשיך מרן הרב שך, שונה היא המציאות לחלוטין, ואם בישיבה פלוגית ישנה מחלוקת, אפילו אם איננה הישיבה המרכזית ביותר, הרי עד צהרי היום כל עולם הישיבות חדל מללמוד, ובמקום זאת טוחנים ולועסים את דבר המחלוקת...". המסר שבתשובה היה ברור. האחריות האישית שחש מרן זיע"א על עולם הישיבות, בבת עיניו, המונח על כתפיו, היא זו שעמדה מאחורי הענין.

הייתה זו הזדמנות לקבל הצעה ומושג, באיזו מידה של אחריות וכובד ראש נשא הרב שך על כתפיו את משא עולם התורה.

שומר סוד

פעם בהיותי במעונו, כשנפרדתי ממנו לקראת צאתי בדרכי חזרה לירושלים, פנה אלי הרב שך ואמר לי כך: "במטותא ממך כשתגיע לירושלים, תפנה נא לרב פלוני (אותו רב היה מחשובי הדיינים והרבנים) ואמור לו בשמי,

שבהתנהלותו בנושא פלוני, הוא איננו נוהג נכון, ועליו לנהוג להיפך". העזתי פני ושאלתי, הן אמנם ברור הדבר שאותו רב מחוייב לציית לרבינו למרות גדולתו העצומה שלו עצמו, אך חוששני שיתקומם ויפגע מכך שראש הישיבה מערב אותי כבחור בעניניו הפרטיים שלו, ובפרט אם איננו מתמצא ומכיר שאני ממש ממקורבי ראש הישיבה, יכאב לו הדבר למאוד. ענה לי הרב שך "הצדק אתך! הייתי צריך לשלוח לעניין זה את מי שמפורסם למקורבי, אך כעת לאחר שכבר ספרתי לך את העניין, לא אספר זאת לאיש נוסף יהיה מי שיהיה, ואם כן עליך לבצע את השליחות".

הסיבה שהרב שך פנה אלי מתחילה בשליחות זו, היתה משום שבאמת זכיתי להיות ממקורביו הגדולים ולא עמד בראשו באותה העת העובדה שאני אינני מוכר לרבים כמקורבו, אך מבחילי הדבר לחשוב עד היכן פעל בנקיות ובזהירות בכבוד כל אדם ות"ח בפרט, שלא כאותם הסבורים שלנאמניהם ניתן לגלות הכל גם על חשבון פרטיותם וכבודם של אחרים. לא כן חזינו בקודש!

"אמרתי לה שאדאג לה..."

פעם בעת לומדי בישיבת חברון בירושלים, התקבל בבית הורי טלפון מרבינו שמבקש שארד אליו לב"ב. בקשה כזו מצידי לא היתה דבר שבשגרה כלל, מה גם שבשעתו הנסיעה מירושלים לב"ב לא היתה קלה ונוחה. עשיתי כמצוותי וירדתי לב"ב. בבואי לפניו, פתח הרב שך וסיפר לי כך: ישנה נערה תושבת תל אביב, שגדלה בבית מאוד מודרני, אך היא עצמה התחזקה מאוד, והיא באה אלי לשאול שהיא מעוניינת ללכת וללמוד במקום שמחנכים ליראת שמים ומדות טובות, כראוי לרמתה הרוחנית, אך הוריה לא מעונינים בכך ושאלתה בפיה כדת מה לעשות. המשיך הרב שך ואמר: אני הוריתי לה, שלא תבצע פעולות נגד הוריה, רק עליה להישאר במקומה ולהתחזק לעצמה. ממשיך הרב שך: "ואז היא שאלה אותי בדאגה "ומה אעשה שאגיע לגיל שידוכים, מהיכן אמצא שידוך המתאים לרמתי, מאחר שהנני לומדת במוסד שאינו הולם את רמתי הרוחנית?..." ועניתי לה שלא תדאג, כשתגיע לגיל שידוכים, אני עצמי אדאג לשידוך שלה.

ואז פנה אלי מרן בבקשה נרגשת, "תבין איזו אחריות מוטלת עלי, הרי אני הבטחתי לה שאדאג לה לשידוך...". ואז הוא בירר אצלי על בחור מסוים - שכפי הנראה כבר אחז עמה באמצע פגישות - בירור יסודי בחקירות ודרישות עד לפרטי פרטים, שאלות שהקיפו את כל תהלוכותיו של הבחור בכל עת וזמן, הרבה יותר מאב המברר עבורו בתו... בל נשכח שמדובר בבת ישראל שרבינו לא הכירה, ולא הכיר את משפחתה מעולם, ורק משום שלפני מספר שנים יצאו מפיו הק' המילים "אני אדאג לשידוכים שלך" די היה לו בזה בשביל להתמסר עבורה בכל לבו וכוחו, כרועה עדור ירעה בזרועו יקבץ טלאים ובחיקו ישא. מדובר על בת שלפי הנתונים המשפחתיים אין זה קל למצוא עבורה שידוך ראוי, אך האחריות שהיתה להרב שך על היחיד מבחילה על כל רעיון, וזאת בד בבד ותוך כדי לקיחת אחריות על כל כלל ישראל.

חקירות ודרישות

בתקופה בה עמדו על הפרק בחירות לרבנות הראשית, הייתה לרבינו התלבטות כלפי אדם מסוים, האם לדחות ולהשפיע ולגרום לכך שיבחר כרב הראשי. מדובר היה בת"ח שידע ד' חלקי שו"ע, שימש כדיין כחמש עשרה שנה, האיש לא היה מתוקן בהשקפותיו, אך עדיין אולי בגדר הרע במיעוטו ועדיף על פני אחרים גרועים יותר. למרן זצ"ל הייתה השפעה במשהו על הגוף הבוחר. והנה ביום מן הימים נקראתי למעונו של רבינו, אשר בבואי שאלני, אמור לי זעליג, אתה הרי השתתפת בהספד על אדם פלוני בתאריך פלוני, אשר התקיים בבית הכנסת הרמב"ן בעיר העתיקה בירושלים, ואותו אדם הספיד שם, ברצוני לדעת מה הוא אמר שם...

עניתי לרבינו כי אכן הייתי שם כמלווה של אחד הספדנים, וכאשר בקשו ממני שהתלוויתי אליו לקום ולהספיד הוא הסכים, אך תנאי התנה שהוא מספיד אחרון, ואני שאלתי, מדוע אתם מבקשים להספיד אחרון, והוא ענה: "אני אינני יודע מי יספיד כאן, ויתכן שיספידו כאן גם כאלו שאינם מהחוגים שלנו, ומכיון שאז יהיה צורך להגיב על דבריהם, הרי זכות התגובה שמורה לאחרון, ולכן ברצוני להספיד אחרון בכדי להגיב את שיהיה צורך להגיב". ואז, המשכתי וסיפרתי להרב שך, אותו אדם עליו הוא מבקש לברר אכן הספיד שם גם כן, והוא היה הספדן הראשון, ובהיות שהנפטר שעליו נערך ההספד היה בוגר צבא, ונהרג תוך כדי שירות מילואים, מצא לנכון הספדן להשוות רח"ל את מלחמות הצבא לחילות בית דוד, וכך האריך עוד לדבר שם דברים שאינם תואמים כלל את השקפת עולמו. מרן ביקש לדעת באופן מדוייק מה אמר אותו אדם בהספדו, וכיצד הגיבו על דבריו, ושמע הכל.

אפס קצוה של מושג אין לי עד היום, אגב, מהיכן נודעה לו עובדת השתתפותי באותו הספד בעיר העתיקה בירושלים, ומנין ידע בכלל על עצם קיומו של ההספד, דברים אלו הם בגדר תעלומה עבורי גם היום, לאחר כמעט חמישים שנה.

עכ"פ סיפרתי להרב שך את תוכן דבריו שם - בין היתר דיבר על הנושא שאולי ניתן ללמוד תנ"ך ללא פירוש חז"ל... - ואז אמר לי הרב שך כי עוד לפני שדיברנו כבר הגיע להבנה, שאין זה טוב שההוא יהיה רב ראשי, והדברים ששמע ממני מחזקים אצלו את ההבנה הזו. הרב שך אף נכנס עמי אל החדר הפנימי, שם הוציא מתוך תיקיה מעטפה ובתוכה קטעי עתונות לרוב המלאים בציטוטים מדבריו של אותו אדם בהזדמנויות שונות.

היה זה שיעור חי עבורי, כיצד בטרם קיבל רבינו הכרעה ציבורית הוא למד את הסוגיא היטב, והצליח בסייעתא דשמיא מופלגת להגיע לכל הנתונים השייכים לאותו נידון. רק אז, מתוך אחריות עצומה הכריע ברוחב דעתו הגדולה, וזאת למרות שיכול היה להכריע גם לפי חוש הריח והפקחות הנדירים שהיו לו - אך הוא לא סמך עליהם, רק בירר לעומק ולרוחב.

העובדות הללו אינם "סיפורים", אלא הם אורחותיו של רבינו, ונותנים צוהר להביט על גדלות נפשו ומעשיו, ותן לחכם ויחכם עוד.

לדורות עולם 39

מוסף זכרון מיוחד של בטאון עולם התורה הפלס

נא, אדם הלומד מנגינה, איננו יודע לנגן מנגינה אחרת אותה הוא לא למד, אם כי את המנגינה שהוא כן למד, הוא יידע היטב לחזור עליה ללא זיופים, אך בזה מסתכמת ידיעתו... ואם למדתם אצל ר' שמואל לנגן את נשים נזיקין, הרי אינכם יודעים 'לנגן' מסכתות אחרות, אך אני, שלמדתי אצל רבי נחום פרצוביץ זצ"ל והוא לימד אותנו לקרוא תווים, ומי שיודע לקרוא תווים, הוא יודע לנגן את כל סוגי המנגינות".

בשעתו בפוניבז' בשנים קדמוניות באמת רוב הבחורים היו כרוכים בדרך לימודו של מרן הגר"ש רחובסקי. כמוכן היו גם תלמידים מובהקים של מרן הרב שך. אנכי זכיתי לקרבה נדירה וקשר עמוק ומיוחד במינו אצל רבינו הרב שך, ולא הפסדתי כשלא באתי ללמוד כתלמיד מן המניין בשיבת פוניבז', משום שבאופיי הנני מתאים דווקא לשיבת חברון. אך האמת ניתנת להיאמר שאת מה שנתן הרב שך לתלמידיו, לא ניתן היה לקבל בשום מקום אחר, והוא מלבד מה שהקרינה דמותו, אשר כידוע היה הרב שך צדיק יסוד עולם, קדוש ונורא, ולא לדידי ולדכותי להעיד על כך.

הייתה לכת"ר הזכות לעסוק בעריכת "ליקוטי אבי עזרי".

בזמנו כאשר הוציאו לאור ליקוטים מספרי אבי עזרי על סדר המסכתות, התבקשתי ע"י חתנו הגרמ"צ ברגמן שליט"א לערוך את השיעורים על פרק יש נוחלין שבמסכת בבא בתרא, ואני השבתי לו אז, שהלא אני עצמי לא זכיתי להשתתף בגופי בשיעוריו של הרב שך, והרי אין ברשותך קלטות שמהם ניתן יהיה לערוך בכתובים, וכל שיש בידך זהו רק מחברות מכתבי תלמידים, ואין ניתן לדעת מי כתב, ועד כמה דייק בדברים, ואם כבר עורכים את דבריו יש לתת זאת לתלמידיו ששמעו ומכירים את מהלך השיעורים. [אמנם גם בירושלים מסר מרן הרב שך שיעורים בשיבת עץ חיים ובשיבת פורת יוסף, היתה לי אז הזכות להתלוות אליו, ושם שמעתי את שיעורו וכן זכיתי לשמוע הרבה משיחותיו]. אך הגרמ"צ התעקש, ובהיות שהוא שהה אז בארה"ב סוכם שאשלח לו פקס עם דוגמת עריכה. הגרמ"צ הביע את שביעות רצונו וכך הגיע הדבר לידי ביצוע בס"ד. לאחר מ"כ התבקשתי לסדר את ה"קונטרס בענין הרהקת נזיקין" שחיבר מרן, וחפצו שאסדר זאת לפי קטעים ואוסף כותרות. גם שם זיכני הבורא יתברך לבצע את הדבר על הצד היותר טוב.

כשהוציאו בפוניבז' את "שיעורי הר"מים" סירב הרב שך להכניס את שיעוריו שלו, למרות שהופיעו שם שיעוריהם של ראשי הישיבה האחרים מרנן ר' דוד פוברסקי ור' שמואל רחובסקי. טעמו היה משום שסבר שקשה לכתוב זאת במדויק, ולכוון למה שנאמר בלי טעויות, וזאת בשונה מספרא דבי רב אבי עזרי אשר אותו כתב הרב שך בעצמו, ולמרות שהוא לא היה אמן בכתובה, אך ידע לכתוב בדיוק את האמת בעצמה, כפי שבאה לידי ביטוי במחוור ולבו הזכים.

מרן זיע"א נשא בעול הכלל, ובעול הפרט, בד בבד...

זכיתי לשמש בקודש בהרבצת תורה במשך

"ר' לייבצ'קעס" ע"ש שלמדו אצל ר' לייב חסמן - ועז רצונו שבנו יקבל ממנו]. ואין צריך לומר שהמניינים בשטיבלאך זכרון משה היו בצמצום גדול ביחס למה שמתרחש כהיום. כשעה לאחר זמן מעריב, כבר לא ניתן היה להשיג מנין. וכבר היה מעשה שחיפשו בליל שבת קדש בשיבת מיר עשירי למנין...

ברור לכל, שחלק כביר מן ה"יש" המבורך הקיים כיום כאן בארץ ישראל בציבור החרדי, זהו מכוחו של אותו זקן, רבינו הרב שך. גדול היה כוחו בבניית חורבות ובהפחת רוח חיים במדבר שממה, וניתן לומר שהרב שך היה להוט להקמת ישיבות ומקומות תורה יותר ממה שלהוטים אנשי נדל"ן אחר נכס לקנותו.

ובאמת הפוניבז' רב היה ידוע כבעל חזון לבניית תורה, ומשום מה מרן הרב שך פחות מוכר כ"בעל חזון" להציף את ארץ ישראל בתורה, אך האמת היא שהרב שך היה "בעל חזון" גדול לא פחות ואף מבחינת הביצוע בפועל, גם בזה זכה הרב שך מן שמיא למה שלא זכה אף אחד. הרב שך זכה לעשות "ארץ ישראל של תורה", "ארץ ישראל של ישיבות". ולא רק בארץ ישראל הקים הרב שך תורה, וכבר נודע לכל שמצודתו היתה פרוסה על פני תבל, הוא דאג לכל ישיבה ברחבי ארה"ב, וידע את אשר נעשה שם לפרטי פרטים, ולא הפסיק לסייע, בכל מיני דרכים, ובמו עיני זכיתי

הורי התגוררו ברח' עובדיה, והיה שם ביהכ"נ שהוקם בביתו של ר' שלום אייזן, ובזכרוני שלקבץ מנין למנחה ומעריב היה זה פרוייקט לא קל בכלל... אפילו המנין בשבת בבוקר, לא היה עמוס במיוחד. בבנין שבו התגוררו הורי ברח' עובדיה 18 היינו המשפחה החרדית היחידה בכל הבנין.

מלבד גאולה, התגוררו מעט יהודים חרדים בשערי חסד, בבתי רנד, בבתי ברוידא, וכמה בודדים בקרית משה - וזאת היתה ירושלים החרדית. כשלמדתי בילדותי בת"ת יבנה, היה זה החיידר היחידי בירושלים בו לומדים בעברית - לצד "עץ חיים" "מאה שערים" "חיי עולם" אשר היו כולם בשפת האידיש. לאחר תקופה הקימו את "המסורה", וחיידר נוסף באידיש "קמניץ". ואז, היו בכל כיתה בחיידר "יבנה" כעשרים ילדים, שכשמונה מתוכם היו מבתי היתומים דיסקין ובלומנטל. (אגב, יחד עמי בכיתה למד בנו של הגר"נ פרצוביץ, שסיפר לי שר' אשר ליכטנשטיין רצה להקים חיידר ע"ש רבינו ברוך בער מקמניץ, והיות שר' נחום היה תלמידו של הגר"ב א"כ מתבקש הדבר שבנו יעבור לחיידר החדש. אבל ר' נחום סירב לשלוח את בנו לקמניץ, בטענה שהמנהל של יבנה הינו ר' יעקב קורלנסקי אשר קיבל הרבה יראת שמים בלמדו אצל הגר"ל חסמן בעל "אור יהל" - הוא ור' שלום שבדרון היו ידועים בירושלים בשם

שנים מספר בשיבת "כנסת שלום" בב"ב שהיתה בראשות הגאון הרב רפול שליט"א, ואת חטאי אני מזכיר, שבשעת שנתמניתי שם, בתחילה הרב שך סבר שמתאים לי באופן אישי להרכיב תורה במקום אחר [היה זה בתקופה שלאחר פטירת מרן הגר"י הוטנר, ונוצר חשש על המשך קיום ישיבתו "פחד יצחק" בירושלים, כי חתנו הגאון הגדול רבי יונתן דיוויד שקל לנסוע לארה"ב לשיבת "רבינו חיים ברלין", ומרן הרב שך רצה לגרום לכך שישאר בא"י]. במשך שנות הרבצת תורה שזכיתי להכנס פעמים רבות להרב שך עבור קשיים שונים של בחורים, זכיתי לחזות כמו עיני פעם אחר פעם את דאגתו לכל יחיד ויחיד, אפילו שאיננו מכירו כלל, ממש עד כלות הנפש, כפשוטו, כך ראיתי שהדברים מונחים על לבו והוא איננו שוכח את מצוקתו של אף אחד כשהוא מתעניין ללא הרף, מכוון ומדריך ונושא בעול.

וזאת יש לדעת, שלפני כמה עשרות שנים, היה כאן בארץ ישראל מדבר שממה רוחני ועזובה רבה, אני כאיש ירושלים, יכול לומר שבשנות בחורתי לפני כחמשים שנה לא היו בירושלים כל הקריות והשכונות המאוכלסות כיום ברכבות יהודים שומרי תורה ומצוות, ובעיקר מה שהיה אז בירושלים החרדית היה זה שכונת גאולה וסביבתה, כאשר כל בנין מורכב משתי קומות עם שמונה דיירים. לשם דוגמא,

40 לדורות עולם

רבינו הגדול מרן הגרא"מ שך זצוק"ל - עשרים שנה להסתלקותו

לראות מספר רב של פעמים איך שהצלחתו של עולם התורה על כל חלקיו ומרכיביו היה ממש בנפשו בלי שום גוזמא. אין ספור ויכוחים ומחלוקות שהיו בתוך ישיבות, כמו גם הקמתן של ישיבות וקהילות ברחבי העולם, ועוד ועוד דברים הקשורים לקיומו של עולם התורה, התנהלו מחדרו שבביתו, ובהרבה מקרים זכיתי להיות עד שמיעה, איך שגדול הדור, חכימא דיהודאי עם אחריות בלתי נתפסת וסייעתא דשמיא בלי סוף, זכה לאחוז באמת הבניין של עולם התורה בדור האחרון ולדורי דורות.

אירע פעם שישבתי מחוץ לחדרו שבביתו, ובתוך החדר פנימה היו שני אנשי צוות משיבה מסוימת אשר התגלעו וויכוחים חריפים ביניהם והישיבה חישבה להתפרק, ובהיות שדלת חדרו של הרב שך נשארה מעט פתוחה, שמעתי את כל שדובר שם בפנים, וכשיצאו המה ונכנסתי אני, הרב שך בפיקחותו הבין ששמעתי את כל שיחתם, ואז הוא פנה אלי ואמר לי "אני מבין, הלא זה אינו יכול, וזה אינו יכול, מדוע א"כ אינם מסתדרים יחדיו?"... ואז הוסיף הרב שך ואמר דבר מבהיל: "אין היום בני אדם, החפץ חיים היה בן אדם!"...

תמיד הינן בכלל ישראל את היחידים, שליחיו של הקב"ה שמקבלים מן שמיא רגש אחריות ואכפתיות מיוחדים במינם, כלפי כלל ישראל, עולם הישיבות עולם התורה, וזאת מבלי שקיבלו לכך כתב מינוי, וכל

הענין הזה איננו טבעי כלל, רק הוא מחוץ לדרך הטבע ממש. וכזאת ראינו בעינינו אצל רבינו הדרכי שמואל אשר גם שם ברי הדבר שכל הנהגתו והצלחתו לפעול גדולות ונצורות, אין זה לפי הכוחות הטבעיים, רק מחוץ לדרך הטבע ממש.

אני הקטן זכיתי להכיר את ר' שמואל גם קודם שנטל אדרת ההנהגה, ויכולני לומר בבירור, שאין זה אותו איש כלל וכלל, ואין זאת אלא שבהיותו שליח ממרום להציל את כלל ישראל, אזי קיבל הוא כוחות אדירים מלעילא שלא לפי טבעו מחוץ להשגת אנוש. הידידים הכי גדולים לא האמינו שיצליח במערכותיו, והצלחתו היא ממש בגדר פלאי פלאים, וזהו האופן שבו הקב"ה מקיים את מה שהבטיח "כי לא תשכח מפי זרעו".

וכן אצל רבינו הרב שך הדבר תמוה ביותר, כי הלא הוא היה בצעירותו שקט ומופנם, צנוע וביישן, ומקומו היה בפינה עם הגמרא, וכל חייו נסכו סביב תורה בלבד, ווארט של הבריסקר רב ושטיקל תורה של ר' איסר זלמן, והנה לפתע האיש הזה נהיה האיש המפורסם ביותר בעולם החרדי ומחוצה לו, ועל פיו יישק דבר ברחבי העולם החרדי בכל העולם, וכל הדברים הגורליים ביותר נחתכים על ידו, והוא מיעץ ומגלה הבנה נדירה ממש בכל נושא וענין גם מחוץ לדברי תורה – הלא זהו ממש היפך הטבע, רק הביאור כמו שאמרנו.

אצל משה רבינו כתוב שהקב"ה הראה לו כל מה שעתידים לחדש בכל הדורות כולם, דהיינו שהכל מכוחו של משה רבינו ובכל דור יש ניצוץ של זה. במידה מרובה מאד רבי שמואל התמודד מול מציאות קשה בהרבה מזו שעמה התמודד הרב שך, אצל הרב שך הכל חפצו בקרבתו, אך אצל רבינו ראינו ממש איך פעל כנגד כל העולם, בעוז ובגבורה שלא מעלמא הדין, והוא הצליח! זה לא נתפס, וקשה להאמין שזהו סיפור על בן דורנו, וכשתימצי לומר – ר' שמואל שמר על מורשת הרב שך, הוא זיהה שמבקשים להחריבה מן השורש, וע"ז נלחם בחירוף נפש. ומלבד מה שהיו לו העיניים לראות אחרית דבר מראשיתו, הרי גם קיבל מן שמיא את כוחות הנפש ותעצומות הרוח בכדי להלחם באיתני עולם, ואת מודל צורת המערכה, תכסיסי המלחמה וכליה, את אלו קיבל ר' שמואל בירושה מהרב שך עצמו כפי הידוע שזכה לשמשו רבות.

ומן הכלל אל הפרט – במספר לא מבוטל של מקרים נשלחתי ע"י הרב שך לדאוג ולפעול בעניני שידוכים של בחורים משיבת חברון, אשר הרב שך כמעט לא הכירם, ואין לי מושג מהיכן ידע על מצבם, ואף לא שאלתיו על כך, רק זאת אדע, שכאשר שמע הרב שך על בחור ישיבה הזקוק לסיוע, מיד, באותו הרגע נהפך ונהיה הדבר לעניינו האישי, ורבץ כעול על כתפיו עד שבא הדבר על תיקונו. בדרך כלל היו אלו מקרים מורכבים ברמות שונות, ותמיד הוא התעניין לאחמ"כ מה עשיתי בענין וכיצד זה מתקדם. הנהגה זו ראינו גם אצל רבינו בעל דרכי שמואל, ולמעלה בקודש אצל רבינו בעל ה"אחיעזר" זצוק"ל.

חיבה יתירה נודעה מהרב שך לבני עדות המזרח ובייחוד לבני הישיבות ובגוריהם, כך במשך תקופה הגיע לירושלים למסור שיעורים בשיבת פורת יוסף, ולדוגמא הרב שך הרגיש שתלמידיו מבני משפחת טולדנו, נאמנים לו עד כלות, והרבה יותר מתלמידים אחרים... כך סבר הרב שך! וכל אלו שהקימו בשעתו את ארגון "מרכיצי תורה ספרדים" היו תלמידיו בלב ונפש. וכשבאו אליו תלמידיו בני משפחת טולדנו, ועוד, מבני עדות המזרח, מעיין האהבה שהיה נשפך באותה עת מלבו של הרב שך אל תלמידיו אלו, הוא בלתי ניתן לתיאור כלל, זו היתה אהבת לב ונפש לא יכולנה הנייר, זו היתה אהבה שמגיעה מהמקום הכי עמוק והכי כנה בלב, ובאופן כללי היו להרב שך קשרים רבים והשפעה רבה על עולם הישיבות הספרדי והוא סבר שיש להם את חלקם בתורה המיועד רק להם. ניתן היה ממש לראות בחוש, איך שהדבר ממש בנפשו, שיצליחו הישיבות הספרדיות לשם ולתפארה.

וכשהיה מדובר על סידור בת במוסד לימודים, לא היסס הרב שך לרגע, והיה הולך בעצמו לבית המנהלת בכדי לפעול בעניין. וכשהיו באים אליו מקרים של צעירים וצעירות מבני עדות המזרח הנזקקים לסיוע והכוונתו, מפליא היה לראות כיצד הרב שך מצוי בעומק פרטי הפרטים של המנטליות וסגנון החיים העשיר של בני עדות המזרח, וזאת למרות שהוא עצמו מגיע מרקע שונה, וזהו משום שהוא היה בעל לב ענק ונפש ומידות קדושות בתכלית, והרגיש אהבה עצומה לכל יהודי, מכח כל אלו קיבל את

הסייעתא דשמיא לרדת לעומקן של דברים באומנות מדהימה.

צורת הישיבות, מהותן ותפקידן בדורנו, היו אכן יסוד להנהגת מרן.

אם נבוא להגדיר, מהו תפקידה של ישיבה בעם ישראל במשנתו של הרב שך, אזי נאמר זאת כך: הרב שך ראה בישיבה "בית יוצר לדור הבא"!

ובאמת דבר זה נהיה בגרמת הרב שך, שהישיבות אכן נהיו בית יוצר לדור הבא. למשל בזמנו בהיותי ילד, אני זוכר את היחס שנתנו אפי" ת"ח מופלגים, כיצד התייחסו בכבוד לרבנות הראשית וכד', והרב שך זכה להעמיד דורות שלמים, שלא זו בלבד שעמלים בתורה באופן נפלא, אלא גם בעיני "דעות" חושבים נכון. הרב שך הצליח לשנות את היחס למדינה. לפני בוא הרב שך היו שחשבו שהדור של החרדים הליטאים עומד להסתים, וישארו רק קבוצה של ירושלימ'רס. בזכותו של אותו צדיק קם דור...

לא ניתן להבין בשכל אנושי, כיצד ביצע הרב שך את המהפך, כיצד הצליח בכאלו ממדים בלתי נתפסים. ואם כאשר אנו רואים אברכים שמחתנים את כל ילדיהם, בלי שניתן להבין מהיכן, הרי זהו נס נסתר, אך הצלחתו של הרב שך על דורות שלמים, זהו ממש נס גלוי.

הרב שך הרים תבל ומלואו, וגם זאת לא אדע, אם היתה לו תכנית מסודרת אשר ידע שעמה ישנה פני תבל, או שבכל עת פעל לפי מה שהבין שזהו רצון ד' באותו העת, מבלי לחשבן את התוצאה. ואם לצערנו בעינינו ראינו את הס"מ מגייס את כל חיילותיו בכדי להלחם בדרכו של הרב שך ובמפעלותיו, הרי מדבר זה לבד מבינים אנו, מה גדלו מעשי הרב שך.

הרבה מאותם שנלחמים בדרך הרב שך, יודעני בהם מהיכרות קרובה ש"כשרים היו באותה שעה" והיו בשעתו נאמנים לו באופן מוחלט, ואינני מוצא מקום הבנה ולו הקלוש ביותר, כיצד שינו הללו את טעמם בבת אחת, אתמהא. לאחר שראיתי גדולים וטובים שהיו נאמנים ולפתע בגדו בדרכו במצח נחושה, זכיתי לבדל של הבנה בדברי חז"ל "אל תאמין בעצמך". הלא אם ישמעו הם עצמם הקלטה מדבריהם שדיברו באותה העת שהיו נאמנים, ייחסו הם בלי ספק את הדברים לאחד מאלו הצועדים לאורו של ר' שמואל... ולצערנו לא מדובר בכאלו שהלכו עם הרב שך משום שזה היה "הזרם המצליח", אלא באש ובמים, מתוך אידיאולוגיה והבנה, ורבים כאלו בגדו.

וידועים דברי הגר"ח מבריסק, שכאשר ישנן מספר קרשיות איז שומה עלינו לתרץ את כולן עם תירוץ אחד. והתירוץ הוא שגם לנו אין ביטוח, ומי ערב לנו שתמיד נשאר נאמנים לדרך האמת, והלא גם עלינו אומרת המשנה "אל תאמין בעצמך" וכו', ועלינו לחדד לעצמנו את דרך האמת, ולהחיות את ההרגשים והחוושים דבר יום ביומו.

אם נרצה להגדיר מהי דרך הרב שך, נאמר זאת כך: דרך הרב שך היא לפעול בנקיות ע"פ תורה, בלי חשבונות ומבלי להתחשב בדעת בעלי בתים, וכדעת בעלי בתים שבתוך כל אחד ואחד, כי אין דבר אחר בעולם לצעוד על פיו מלבד דעת תורה צרופה.

לדורות עולם 41

מוסף זכרון מיוחד של בטאון עולם התורה הפלס

רבן של ישראל

עובדות מופלאות מחיי רבינו הגדול זצוק"ל, בשיחה עם הגה"צ רבי יהודה שינקר שליט"א

זאב פלדמן

לרגל יום השנה העשרים לסילוקו של רבינו הגדול מרן ה'אבי עזרי' זצוק"ל, פנינו אל הגה"צ רבי יהודה שינקר שליט"א, לשמוע מפיו זכרונות נעלים ומעשי רב מאוצרו הבלום, ואכן זכינו שהטעימנו מיערת הדבש והשקנו מיין המשומר בשיחה מיוחדת שיש בה טעם זקנים ודעת חכמים. מהו הזכרון הראשון שיש לכם מדמותו של רבינו הגדול זצ"ל בימי מגוריו בירושלים?

זכורני את דמותו מלפני כשבעים שנה, בעת מגוריו בשכונת 'כרם' בירושלים. באותה עת למדתי אצל הגה"צ רבי אברהם מרדכי כהן זצ"ל, אביו של ראש ישיבת חברון הגאון הגדול רבי אהרן כהן זצ"ל, ששימש כמלמד פרטי בשכונת 'כרם', ואז הייתי זוכה לראות את מרן זצ"ל שבאותם שנים כיהן בישיבת קלעצק ברחובות. במשך כל ימות השבוע שהה מרן זצ"ל בישיבה ורק בימי חמישי היה שב לביתו שבשכונת 'כרם'. כך מידי יום חמישי, היה מראה קבוע נגלה לנגד עיני - מרן זצ"ל חוזר לביתו, כשהוא צועד עם גמרא תחת בית שחיו וכל כולו שקוע בלימוד, כשאנינו מסתכל ומביט ימין ושמאל, אלא רק בתורה הקדושה כל הוויתו.

באותם שנים כמעט ולא הכירוהו בעיר הקודש ירושלים, מחמת שכל ימות השבוע שהה, כאמור, ברחובות, ורק לשבתות היה חוזר לבית, כאשר גם אז היה שקוע בתלמודו. אולם אלו שכן הכירוהו, ידעו שהוא עמל בתורה בצורה נוראה.

עוד זוכר אני את רעייתו הרבנית גוטל ע"ה מאותם ימים בשכונת 'כרם'. אגב, אני נזכר שבאחד הימים פנתה אלי הרבנית שך ושאלה אותי "בחור'ל, איפה אתה גר?... השבתי לה "ב'מחנה יהודה...". לאחר מכן ביקשה ממני "קח את חתיכת העוף שבידי ותמסור אותה לרבי איסר זלמן". היה זה תבשיל עוף שטרחה והכינה עבור דודה מרן הגרא"ז מלצר זצ"ל, לאחר שבאותה תקופה שרר מחסור בעופות. ואכן, עשיתי את השליחות וצעדתי לביתו של רבי איסר זלמן שהיה בקרבת מקום. אין לתאר את קבלת הפנים המאירה והמיוחדת שקבלה אותי הרבנית ביילא הינדא מלצר ע"ה בבואי עם העוף...

מה הנכם יודעים על קרבתו הגדולה של מרן ה'אבי עזרי' זצ"ל למרן הרב

קביעת מזוזה בבית החולים מעייני הישועה של מקורבו הרב ד"ר משה רוטשילד ז"ל

מבריסק זצ"ל?

כבר באותם שנים ידועה היתה קרבתו הרבה למרן הרב מבריסק זצ"ל, והיותו בן בית של ממש אצלו. ישנם עובדות רבות וידועות על הקשר המיוחד עמו וההערכה המרובה שרחש לו, אולם אספר לכם עובדא שאינה ידועה בשמו של בנו מרן הגאון רבי משולם דוד הלוי זצ"ל.

ידועה הסכמתו המפורסמת של מרן הגרי"ז זצ"ל לספר 'אבי עזרי', בה כתב: "הראני מע"כ ידי"ג הגאון הגדול מ'ר' אלעזר מנחם שך שליט"א קונטרסים מספרו "אבי עזרי" חלק שני ובקשני לעיין בהם ולתת הסכמתי עליהם. והאמת כי הגאון ר' אלעזר מנחם הג"ל שליט"א, אינו צריך כלל לשום הסכמה ממי שהוא, כי גדול האיש מאד ורב גבורה בתורה בחריפות ובקיאות ועמק הפשט בכל מקצועות התורה כאחד מגדולי דורנו, וכבר איתמחי גברא בשיעוריו ובספרו חלק ראשון שכבר הדפיס לפני שמונה שנים, ולא לי ולדכוותי להעיד עליו ועל חידושו, אבל חז"ל אמרו רצונו של אדם זהו כבודו ולכן באתי בדברים הקצרים האלה. ואני מברכו באהבה מקרב ולב כי יזכהו ד' לגמור מעשהו להדפיס ולהפיץ

מעצנות תורתו לרבים ויהנו רבים מאור תורתו כי טוב".

אחר כתיבת ההסכמה, עיין בנו הגרמ"ד זצ"ל בהסכמה והאיר ביראת הכבוד על הנכתב בהסכמה "בכל מקצועות התורה?" זה לא ידוע כל כך. מרן הרב זצ"ל עיין שוב בנכתב, קרא את ההסכמה פעם נוספת, ולאחר מכן אמר לו: "מה שכתוב, כך זה"... יחד עם תורתו ועמלו הנשגב בה, נתייחד מרן זצ"ל ביראתו ובמוסריו...

אכן, תדיר היה משריש וחוזר על חובת יראת ד' הכרוכה יחד עם עמלה של התורה. אספר לכם מה שראיתי בעיני את דאגתו הגדולה לתורת היראה והמוסר. באחד הימים קרא לי מרן זצ"ל, כשבאותה עת כיהנתי בישיבה לצעירים שהקמנו בבני ברק בשם 'כנסת יחזקאל' על שמו של מרן הגר"י סרנא זצ"ל, אשר שימשה כמכינה לשיבת חברון בגאולה שנתחדשה על ידי בנו הגאון רבי חיים סרנא זצ"ל.

כאשר הגעתי אל מרן זצ"ל, ביקש שאכנס לשמש כמשגיח בישיבת פוניבז'. נדהמתי מהבקשה והתפלאתי: "אולי ראש הישיבה טועה ב...". והוא השיב: "כך גם אמר לי רבי יחזקאל לוינשטיין בקלצק..."

עדיין עמדתי נדהם ואמרתי שאיני ראוי לזה, ושוב הגיב מרן זצ"ל: "הייתי עם המשגיח בקלצק, והוא אמר לי כך ולאחר מכן הצליח מאד". אך לא היה לו די בזה, ומיד המשיך מרן זצ"ל ואמר לי: "בפוניבז' אנו צריכים כעת עשרים משגיחים וזה גם כן לא מספיק, אבל צריך גם משגיח על המשגיחים". השתוממתי והתפלאתי בפניו: "ראש הישיבה מטיל עלי עוד תפקיד?...". והשיב לי "כן". משאמרתי לו שאני זקוק לחשוב על דבר זה, הגיב "כל המשגיחים הטובים אומרים שהם לא מתאימים לתפקידם", אולם הוסיף מעצמו שישנו ענין מסוים שאולי מחמתו לא ייצא הדבר אל הפועל.

בתוך הדברים שאל אותי מרן זצ"ל: "באיזה ספרים אתה משתמש לומר שיחות?", והוסיף לשאול: "אתה זוכר את רבי לייב חסמן?", עניתי שאני קרוי על שמו ומשתמש רבות בספרו 'אור יהל'. מרן זצ"ל עצמו היה לומד רבות ב'אור הצפון' למרן הסבא מסלבודקא זצ"ל וב'אור יהל' למרן הגה"צ רבי לייב חסמן זצ"ל והיה מצטטם רבות בשיחותיו.

לאחר מכן סגר מרן זצ"ל את דלת חדרו ואמר לי "רבי יחזקאל לוינשטיין בקלצק

42 לדורות עולם

רבינו הגדול מרן הגרא"מ שך זצוק"ל - עשרים שנה להסתלקותו

אמר לי שלא קם ממקומו, כי כל זמן שיושב במקומו ישנו בחור שנשאר בבית המדרש ולא יוצא. זהו תפקידו של משגיח, לשהות כל הזמן בישיבה".

אנו מוסיפים כי את עובדא זו הזכיר רבינו הגדול זצ"ל בקצרה במשא הספרדו בהלווייתו של מרן המשגיח זצ"ל: "אמר לי עוד בתקופת קלצק כשכיהן משגיח בישיבת מרן הגר"א קוטלר זצ"ל, שאיננו פורש מן הישיבה אף לחצי שעה בחששו פן כשיצא יקום אחריו בחור פלוני ויתבטל מתלמודו", ובאחד ממשאותיו בפני מרביצי תורה ויראה, הרחיב מרן זצ"ל: "שנים רבות ראיתי את עבודתו של המשגיח זצ"ל. התמסרותו לתלמידים הרשימה אותי מאוד. יום יום, אחר תפילת שחרית, הוא היה מבקש ממני לשוחח עם מספר בחורים, מי בלימוד ומי במוסר, והיה מוכח איך הוא חי את בעיותיו של כל תלמיד וכל חייו מסורים אליו. רבי חצק'ל היה יושב בהיכל הישיבה ושונה את פרקו במשך כל שעות היום. למרות שהיה לו חדר משלו, שמתי לב שהעדיף לשבת באולם שבו ישבו התלמידים. שאלתי אותו מדוע הוא מבכר לשבת בישיבה ואינו סר לחדרו אפילו לשעה קלה, הוא ענה לי, שהוא יושב בהיכל הישיבה בשביל טובתם של שניים מן התלמידים. נראה לו, שאם יפנה וילך לחדרו, יעזוב אחד הבחורים את האולם וילך לענייניו... ובנוגע לבחור נוסף, אולי ילמד יותר טוב בגלל נוכחותו, לכן הוא נשאר... זהו משגיח..."

כך ראה מרן זצ"ל את חובת לימוד המוסר בדרכם של גדולי המוסר ואת תפקידו של מנהל רוחני.

ומתוך עמלה של תורה, החל מרן זצ"ל לישא במשא העם וליטול על שכמו עול הנהגת הכלל...

זכורני שהיה זה דבר פלא, כיצד מרן זצ"ל שהיה מנותק לגמרי מכל עניני העולם הזה, ולא היה לו בעולמו אלא רק תורה, תורה ותורה, נכנס לעניני הנהגת הכלל והעמיד את ציבור היראים בדור האחרון.

חובה לציין דבר יסודי שניכר היה בהנהגתו של מרן זצ"ל. תמיד היה שגור על פיו: 'שמעתי מהחפץ חיים', 'שמעתי מרבי חיים עוזר', 'שמעתי מרבי איסר זלמן', 'שמעתי מהחזון איש', 'שמעתי מהרב מבריסק'. גדלותו היתה שלא אמר מעצמו שום דבר, אלא רק העביר במסורה את מה ששמע מגדולי הדור, ופסק על פי מה ששמע מפייהם.

כל ימיו עמד לנגד עיניו מה ששמע מגדולי הדור, פעל על פי זאת והעביר זאת במסורה. לדוגמא, עם בואו ארצה, כיהן מרן זצ"ל בישיבת תל אביב, כשהוא מרביץ תורה לתלמידיו. באותם ימים היה מצבו הכלכלי של מרן זצ"ל דחוק ביותר והיה בחוסר כל ממש ולנוכח זאת ניאות להצעה זו, אלא שמרן החזון איש זצ"ל הורה לו לאחר תקופה לעזוב את משרתו וכך עשה על אתר.

אנו מוסיפים את הדברים ששח מרן זצ"ל על כהונתו זו והתפטרותו ממנה בהוראתו של מרן החזון איש זצ"ל, כפי שסיפר באזני הגאון רבי יוסף ליס זצ"ל, שהעלה על הכתב בדקדוק את מה ששמע ממרן זצ"ל: "בבואי לארץ הקודש בשנת ת"ש הגעתי בעירום ובחוסר כל, לא היה לי כדי להחיות נפש אפילו על יום, וכלי חפצים הנחוצים, כי על יד הגבול בדקו אחר כל מה שמוציאים ואפילו החפצים האישיים. ובכן, נכנסתי לבית דודי מרן הגרא"ז מלצר זצ"ל, והיינו שם. אחר איזה ימים שלח אלי הרב... והציע לי להכנס לישיבתו בתור ראש ישיבה. ישיבתו אז עדיין היתה בלי לימודים זרים, ישיבה רגילה, והיו שם בחורים הגונים.

משמו של מרן החזון איש זצ"ל טרם הייתי יודע עד כמה מגיע, כיון דעדיין לא פקע שמיה אז עד כדי כך.

הגרא"ז ז"ל התיישב בדבר, יום, ואמר לי לקבל את המשרה המוצעת, וקבלתי. הר' ... נתן לי אז 13 לא"י, שהיה הון רב, ובאלו גם קניתי רהיטים - אלו שהם תחת ידי כעת, מאז הן - ושכרתי לי דירה במרכז בעלי מלאכה בתל אביב, הייתי שם והצלחתי שם, וההנהלה היתה שבעת רצון ממני.

אחר כן נוכחתי כי ה'עולם' מרנן אחרי בשל משרתי שם. לא ידעתי למה ועל מה, כיון שהישיבה, כאמור, אז התנהלה כישיבה רגילה, בלי לימודים זרים, וגם ממנו, מהר'... עצמו, לא היו נשמעים מפיו דברים אשר לא כן. פעם אחת, כשהייתי בחדרי אשר בבנין הישיבה, בא אלי א"פ, שהיה עדיין בחור, - הגאון הגדול רבי אברהם פרבשטיין זצ"ל, לימים ראש ישיבת חברון, והיה רגיל בבית הגרא"ז ז"ל, ולזאת הכרתי אותו, ומצאני כשאני משוקע במחשבות. שאלני על מה פני זועפים, ואמרתי לו שאני מרגיש שיש רינון סביבותי על שאני תופש משרה בכאן ואינני מבין למה. ואמר לי: 'הלא מרן החזון איש בבני ברק, יבואו נא דבריכם אליו ושאלו את פיו. נסעתי, אפוא, ישר מהישיבה להחזון איש'.

ז"ל וספרתי לו שמשום מה העולם מרנן על מה שאני נמצא בישיבת הר'... ושאלתי עצה כדת מה לעשות. הוא ז"ל ענה לי כי בודאי יש לעזוב את המשרה, והוסיף, כי לפי שאנו יודעים מכס עוד מחו"ל (לא ידעתי מאין לו זה), הרי פליאה עליכם על שנכנסתם לשם. והתחיל לשפוך סוללה על הר'... לא על הישיבה כי אם עליו בעצמו, ואמר: 'באם בעולם האמת יטענו עליכם, הלא חתמו לכם פרנסה, ואיך הרבתם בנפשכם ועזבתם את הפרנסה הלזו, תשיבו, כי פרנסה זו אינני רוצה בה, ושוב לא יטענו עליכם מאומה'. אמרתי לו, הלא צריך אני מראש לילך לביתי להכין אותה לצעדי זה? וענה לי 'מצוה הבאה לידך אל תחמיצנה' ותו לא מידי. נסעתי, איפוא, ישר מבית מרן החזון איש ז"ל להר'... מבלי לסור קודם לביתי, ואמרתי

לו שאני מתפטר משרתי. הוא תמה, ואני באחת, התפטרתי, ולא כלום. ובאותו יום הסתלקתי מהישיבה, ואחר כך הלכתי להודיע לביתי שהתפטרתי. לאחר מכן, כשהייתי אצל מרן הגרא"ז ז"ל וספרתי לו גופא דעובדא, הוא היה שבע רצון מאוד (- ער איז געווען זייער צופרידען) מזה".

מוסיף איש שיחנו שליט"א: את כל מסורת הדורות שקיבל מגדולי הדורות, השקיע מרן זצ"ל במלחמות ה' שניהל כחומה בצורה. עד היום זכורה זעקתו של מרן זצ"ל בעת פרשת 'היתר הממזרים' כאשר זעק מנהמת לבו על השריפה שבוערת לנוכח עקירת התורה: "לעיתים יש צורך לצאת בנאומים ובמאמרים, אך לעיתים יש צורך לזעוק, כי כאשר פורצת שריפה הרי למטורף ייחשב הצועד לאיטו בנחת ויאמר אינני יודע לדבר. כאשר שורפים את התורה יש לזעוק חמס - הצילו! הצילו! יש הלכה כאשר רואים ספר תורה שנשרף חייבים לקרוע, כששומעים ברכת השם חייבים לקרוע, כאשר שורפים את מן התורה חייבים לקרוע, אמש זה התרחש, זה נמשך מזמן, ממש תולשים חתיכות מן ספר תורה, שורפים! תולשים את התורה בפני קהל ועדה, לפני כל העולם, חילול ד' שכזה, ביזיון שכזה, כיצד נוכל לשבת על יד השולחן בשקט. רבותי, זה הביא אותי לכאן לצעוק לפני הציבור - שורפים את התורה!", ומאותה עת החל להתפרסם בצורה מיוחדת כעומד על משמר היהדות בעוז ובתעצומות. מה עוד נחרט בזכרונכם מדמותו הכבירה של מרן זצ"ל?

מלבד כל מעלותיו הנשגבות, הרי שהענווה והפשטות העצומה שלו היו לשם דבר. וזכורני שבהיותו משמש כבר בראשות ישיבת פוניבז', כיצד ראיתיו צועד בעצמו לחנויות שונות כמכבסה וחנויות ירקות וכו'.

כך הלך בעצמו, בלי גבאים ומלווים. רבות ניתן עוד להאריך ולגולל פרקי הוד ממסכת חייו של מרן זצ"ל, אולם קצרה היריעה. נציב את דמותו הטהורה לנגד עינינו ולאורו נלך, לטוב לנו כל הימים.

לדורות עולם 43

מוסף זכרון מיוחד של בטאון עולם התורה הפלס

הגה"צ רבי ישראל אליהו ויינטרויב זצוק"ל

"הארי האחרון שנשאר לנו מדור של אריות בעלי דעה"

בדברי מספד שנשא בבית המדרש יוצאי פוניבז' צעירים בב"ב, עם כלות השלושים להסתלקותו של רבינו הגדול זצוק"ל, השמיע דברי התעוררות יסודיים ומאלפים על גדלותו הנוראה והחיזוק הנוגע למעשה מהסתלקותו - לפנינו חלק מתוך הדברים הבהירים, היפים לכל עת

הרב אריה חיימסון

יעויין במדרש רבה שיר השירים על הפסוק 'עת הזמיר הגיע' דאמרו שם אין בן דוד בא אלא בדור שפניו חצופות ככלב וחייב כליה. זאת אומרת, דבורות של סוף הגלות עקבתא דמשיחא, אז מצב הדורות הוא פניו חצופות ככלב, ובבית דין של מעלה יש על זה דין חייב כליה רחמנא ליצלן, חייב ופטור זהו כבר פסק דין, לא סתם אפשרות שיהיה כך. ומכל מקום אף על פי כן, ממשיכים הלאה ומתקיימים. ונשאל איך אפשר להמשיך? והתירוץ שלוקחים גדולים שאיכותם שקול כנגד כל הכלל, ובהסתלקותם מתקיימת הגזירה של מעלה, בנפש זו שחובקת בה כללות כל הציבור בכל האיכות שלה.

צריכים לדעת מה שאמרו חז"ל על הפסוק 'ואקח את ג' הרועים בחדש אחד', ופירושו דמדובר על משה אהרן ומרים. והקשו הלא לא מתו בפרק אחד? ותרצו כי כל זמן אשר משה עדיין חי, היה נחשב להקב"ה כאילו אהרן ומרים עדיין חיים, כיון שהציג משה את שלשתם בחיותו. רבותי, כן היה כאן, הארי האחרון שנשאר לנו מדור של אריות בעלי דעה (הח"ח ז"ל הגר"ע ז"ל הרב מבריסק ז"ל ועוד ועוד מגדולי דור ותקופה ההיא, שנחשב דור דעה לנו) היה מרן זצ"ל. שימש אותם בשימושה של תורה והיה נחשב כאחד מחבורתא קדישא ההיא. כזה (במעשיו הכבידים ובעוצם שקידתו ושקיעו בתורה) נהיה בדורנו אדם הגדול בענקים בדורנו שבאיכותו היה לו שקילות ככל הציבור, ובסילוקו פרע החוב שהיה רובץ על הציבור בב"ד של מעלה.

אבל עצם ענין זה עצמו צריך להבין, דאם ראובן יתחייב בב"ד של מעלה איך יפטרונו שמעון, ראובן חוטא ושמעון לוקה, אתמהה. אבל הבנת הדברים יבואר על פי מה שכתוב ביומא (דף פו): 'יחיד שעשה תשובה מוחלין לו ולכל העולם', ואינו מוכן, השאר שלא עשו תשובה למה יתכפרו, הלא אין ויתור למעלה. ובגליון הש"ס לרעק"א הביא שם דברי הרמ"ע

מפאנו להסבירו, דכל ישראל ערבים זה לזה, א"כ נפש כל אחד מישראל, דכל אחד מעורב כולם, על כן כשאחד עושה תשובה מתפשט זה לכל חלקיו בהציבור. וא"כ במדה מסוימה היה ענין התשובה בכא אחד מן הציבור יעו"ש. וכ"ה בשבועות (דף לט). עה"פ וכשלו איש באחיו, איש בעון אחיו דכל ישראל ערבים זה בזה, לא אמר ערבים זה לזה אלא זה בזה, כי כל אחד נמצא תוך כל הציבור, וכמו שהוא נתבע בחטאו כן אחרים נתבעים כי הוא נמצא גם בהם וכן מגדר ערבות יכולים להוציא אחרים יד"ח במצות שבדיבור (עיי' ר"ה דף כט סע"א ברש"י). ומכח ענין הערבות יכולה להיות תשלומין של שמעון על חובו של ראובן. כאן, ע"י ערבות פרע מרן זצ"ל החוב שהלוה, הציבור היה חייב, זה גופא שלפני מסע ההלויה היה שברון לב נורא להציבור שהיו שם, אשר דוגמתה לא נראתה גם מקדמת דנא, ובלי מכין לכאורה למה? אבל הם הם הדברים, דחלקיו של נפשו המופלא שהיה מעורב בתוך כ"א מהציבור פתאום נקרע ממנו חיות זו, והגם דאיהו לא חזי מזליה חזי (מגילה דף ג' ע"א) והורגש שמשוה נורא מאד נהיה בתוך תוכם ממש, בתת הכרה שלהם. כי היה מרן זצ"ל בחיים חיותו מעורב בפועל בצרכי כל אחד מהציבור, והמפורסם אין צריך לראיה על כן הורגשה הפרידה והקרע כאן ביותר בהיות שבפועל עירב חיותו בהם ג"כ. אמנם רבותי החוב נפרע, אבל לומר מעתה שלום עלי נפשי ואני חוזר בשלמות נפש למסלול החיים, טעות מרה היא, דינא דגמרא ושו"ע חו"מ הוא דאם הערב פורע חוב הלוח מחויב הלוח לשלם הפסדו של הערב. רבותי, כיון שמרן זצ"ל פרע חוב הציבור צריך הציבור למלא הפסדו. אבל רבותי, איפה הוא המטבע שבכחו ליפרע הנזק כאן. שכל קומת תורתו נסתלק עי"ז ואסף הכל אל מקום מנוחתו? אחת היא וננסה להסבירה בעז"ה.

אמרו חז"ל (כתובות דף י"ז) דמי ששנה תורה ונסתלק צריך שיעור של שישים ריבוא ללותו, ולמדו זה מהיקש נטילתה של תורה לנתינתה, מה נתינתה בשישים ריבוא אף נטילתה בשישים ריבוא יעו"ש. פשטות

הדברים הוא, דבמתן תורה, דאז ירדה תורה לעולם, התגלה שם כבודה של תורה וחלות גילוי זה הוא על ס' ריבוא, כן בנטילתה צריך להיראות מה נטיל והסתלק מן העולם, וזה חל על ס' ריבוא דוקא, והוא כבודה של תורה. (ע"ע מו"ק דף כ"ה כל העומד וכו').

אמנם רציתי להעמיק חקר בזה, הנה בפטירת ת"ח נהיה חילול כבוד שמים, כי מקודם היה מצוי בעולם ועמו כל הרכוש הרוחני שלו שהם כולו כבוד שמים, ובפרט כשמדובר על איכות ששוקלת נגד כל הציבור כי הרי נהיה חלל נורא כאן. אמנם, כל אדם הוא עולם מלא, מכל יו"ד מאמרות שבהם נברא העולם, ובעולם הגדול אחר שגמר השי"ת כל היו"ד מאמרות, ויש כאן עולם מלא, אז עשה סיכום ומסקנא מן הכל. וזהו מה דאחר מעשה בראשית כתיב, בסוף יום ו', וירא אלקים את כל אשר עשה והנה טוב מאד, ואמרו חז"ל דהוספת תיבת 'מאד' כאן (כי בגמר כל יום כתיב רק וירא אלקים כי טוב) פי' מאד זה מלאך המות, מאד זה יצה"ר, והתמיה מבוארת הלא ב' אלו מהרסי עולם הם, ואיך יתכן שמתחסיס אל הטוב, וביותר אל ה'מאד' של הטוב. ובאדרת אליהו שם להגר"א ז"ל פירש דיש אפשרות לכלול היצה"ר תוך עבודת ד', והוא מ"ש על הא דכתיב 'ואהבת את ד' אלוך בכל לבבך', ודרשו בב' יצריך, וכחות היצה"ר גדולים מאד, ויכול כח התשוקה שלו - הגלמי - להיות עזר וסיוע בתשוקת הקדש, זה נקרא 'מאד' של הטוב, כי נתוסף הוא למערכת הטוב יעו"ש.

אף אנו נאמר בבנין עולם מלא של האדם צריך שיהיה סיומו כסיום עולם הגדול, סיום וירא כל אשר עשה והנה טוב מאד. ובשם הגר"א ז"ל, כי ביום סילוקו של צדיק ות"ח מתקבצים אז כל עבודותיו שעבד להשי"ת כל ימי חייו, וכך הוא קומתו אז, והרי זה וירא את כל אשר עשה' בעולמו הפרטי, אבל היוצא מזה הוא ו'הנה טוב מאד'. דגם כח ההרס תיהפך כאן לדחיפה וחלק מעבודת ד' שלו. וזהו רק בעת שעצם הסילוק נהפך לריבוי כבוד, זהו ענין נטילתה כנתינתה הנאמר במי ששנה, אשר כבוד התורה שנעשה מחמת ההלויה דיש כאן

לויה של ס' ריבוא שהוא התגלות ערכה ויקרה של תורה.

אמנם כאן בהלויה של מרן זצ"ל היה ענין אחר לגמרי, פי' חדש התבאר כאן בהלכה זו של לקיחה כנתינה, פי' זה נקרא כך: מה נתינתה היה עיקר תמציתה 'אתה הראת לדעת כי ד' הוא האלקים אין עוד'. זהו עומקה צורתא דשמעתא של כל התורה. כי הרי זה המסקנא שיצא מכל גילוי התורה כשירדה לעולם, כך לקיחתה הוא במהלך גילוי ההרגשה הבוררה דאין עוד מלבדו ית"ש. וכך, בלי הספדים נשבר לב הציבור ונפתח עתה האפשרות להזרים בתוכו ההרגשה ברורה דד' הוא האלקים בשמים ממעל ועל הארץ מתחת אין עוד. כי בעת שנשבר רגש האנכי של האדם אז אין חציצה בינו לבוראו, ועומד הוא אז ברגשי כניעה אל השי"ת וגדולים צדיקים במיתתם יותר מבחיהם, ופעל מרן זצ"ל נפלאות כאן, שבעודו בחיים לימד תורה לישראל, ובהסתלקו נפתח להם עומק הצורתא דשמעתא דכל התורה. זהו קולות האדירים כשאגת הארי שיצא אז מפי הציבור בפסוקי קבלת עול מלכות שמים, ב"ג מדות הרחמים ופסוקי תחינה, הלא דבר נפלא ונורא הוא מי יכילנו.

התואר בן תורה אינו מי שרק לומד תורה, בן תורה הוא צורבא דרבנן, אשר פירוש לשון 'צורבא' הוא כויה (תשו' הגאונים לרב האי גאון) הוא שרף בכח אש התורה הבוער בו את הדברים שהם מחוץ לתורה, הוא התקשר בתורה בציור ישראל ואורייתא חד, תשוקת נפשו הוא תורה, כמו שיש מדור דור מסורה לדברי תורה, להעבירה מדור לדור בלי שינוי וסטיה ממנה ח"ו, כך יש לנו מסורה מדור דור מהו צורבא מרבנן ומהו צורת בן תורה, והגם דהדורות יורדים ונחלשים, אבל קיי הדברים לא ישתנו, וע"ז נשען כל בית ישראל מדור דור, על התחזקות בקו המסורה האמיתי. דברי תורה כצורתם ולאמיתם נמצאים רק בבן תורה ובצורבא מרבנן, אבל אם ח"ו יטושש צורת בן תורה

אין זה סטיה פרטי, רק סילוף כל התורה כולה, כי לא יתישבו דברי תורה הבאים במסורה ללב שסטה לדרך אחר, חסר כאן כל הישראל ואורייתא חד, בדורנו, וזה קרוב לשלשים שנה שהתחיל בהציבור נטיה להתעניין בכל דבר חדש שהמציא עולם המודרני, ומוכרחים להתעניין בזה ולכוללו במסלול החיים. כשגברה נטיה זו אז התחיל לפשוט צורה ולהלביש צורה חדשה, צריכים ר"ל להתפשר עם הנוהג ברחוב, א"א להיות מבודד ממושגי החיים שהסביבה והרחוב המציא, וכאן נכנס בתוך ביהמ"ד לאט לאט שינוי פני החיים הפנימיים המצמיחים לומדי תורה להגיע לדוגת בן תורה. וכאן נהיה הסכנה על המסורה מדור דור שלא יפסק ח"ו. המלך החכם צוח בשה"ש (א' ח') 'אם לא תדעי לך היפה בנשים צאי לך בעקבי הצאן ורעי את גדיותיך על משכנות הרועים'. הקיום היחיד לנו בגלות המר הבוער בגופנו ונפשינו, הוא ללכת דוקא בעקב דורות שלפנינו, 'ורעי גדיותיך על משכנות הרועים' בביהמ"ד בלי שום סטיה, ושם דוקא מובטחת הקיום. אמנם בדורנו יש הרגש כי זקנה אמך ומבקשים דוקא חדשות וחושבים ששם בתוך עולם המודרני יתחזק קיומם ח"ו.

אמרו חז"ל (ברכות דף ז' ב') שמה שזכה אלישע להיות גדול הדור אחרי אליהו הוא על פי מה שכתוב 'אשר יצק מים על ידי אליהו', ומזה למדו שגדולה שימושה של תורה יותר מלימודה, למד לא כתיב אלא יצק, והנה אם לצייר ששמש אליהו כעבד לרבו, הלא אין צריך ציור זה דוקא, דבודאי היה מביא בגדיו אחריו לבית המרחץ וכדו', ופי' בזה המאירי שיצק מים היינו שהראה לו אליהו אין ליטול ידיים והעמידו על ברירות צורתא דשמעתא דנטילה. זהו המסקנא הברורה שקיבל מרבו אחרי כל עצמת יגיעתו בסוגיא זו. זה נקרא שימוש אשר גדולה היא מלימודה (וע"ע תוס' כתובות דף י"ז בהך דר"ע שביטל כמה שעות - בשביל קבורת המת - משימושה של תורה ונורא הדברים שם אכ"מ).

רבותי, ידוע כמה הקפיד מרן זצ"ל על ענין סטיה מהנמסר מדור דור בציור בן תורה ות"ח והיה לוחם בזה ממש. אמנם אין לך שימושה של תורה יותר מלדעת מהו בן תורה, ומהו ת"ח, הוא עצמו היה דוגמא חיה של בן תורה ות"ח אמיתי, ארי החי שנשאר לנו מתמונה זו ששלט בשעתו בדור גדולי דעה לפני פנינו. כמדומה שמה שהקרין ממנו מהו באמת בן תורה, זהו שימושה היותר גדולה בתורה שקבלו ממנו הקרובים אליו, ובעת אשר מתישר הלב אז נהפך האדם בית קיבול לחלקו המיוחד בתורה, זהו ממש היסוד לכה"ת. והשאיירהו מן השמים לדורנו שלא נשכח צורת בן תורה מהו, והוא מבטיח המשך קיומנו. וכאן אחרי שרבה בציבור הנטיה לחדשות והרכבת כלאים כבית המדרש ובבית, לקינו מדה במדה בזה, הנציג האחרון להודיע שדרך הישן הוא הדרך היחידי לזכות בתורה, לוקח מאתנו כי החדש האסור מן התורה לא תתיישב בישן המותר ומצוה מן התורה. כן רבותי נגמרה תקופת הזהר של דרך הבטוחה וירדנו פלאים לתוך תקופת השינוי אשר מי ישרנו לאיפה נתגלגל בירידתה, כח בקשת השינוי בעת שמתלבשת להדגיש זה 'טרייף שבטרייף' הוא.

מעיקרי הדברים למעשה שצריכים להוציא מהסתלקות מרן ז"ל מובא בתשרי הגאונים עשר מילין דחסידותא דהוה נהוג בהם רב, ואחר סילוקו מן העולם קבלו יו"ד תלמידיו המובהקים וחלקו ביניהם שכל א' יקח לעצמו מדה א' ויקיימה בהחלט עיין עליו בספר שערי תשובה להגאונים. ענינו דאין זה כדי להשאיר זכר לרבה, דהרי אמרו (ציון על קברם להודיע שהשאירו כאן זכר שפעם היו) דדבריהם הם זכרונם. אבל מובן הדברים הוא, דכמה פעמים הזכירו בש"ס מאמוראים שהיה להם דין תורה עם פשוטי עם, ונפסק שהם חייבים, ושאלו הפוסק, דינא הכי, בתמיה, והשיבו כן ועשית הישר והטוב וכדו'. פי' כי מה שהוא לפנינו משורת הדין לכלל הציבור, הוי זה שורת הדין לת"ח, כי רמת החיים הוגבה לרקע הלפנים מן הכל, ושם הוא הוי הלפנים שורת הדין, זהו שו"ע חלק ה' שלא כתובה להציבור, העשר מילים דחסידותא דהוה נהוג בהם רב זהו רמת

השורת הדין שרב הגיע לה, וכאן בלטה רמת הגדלות של רב. וזה רצו התלמידים להשאיר בעולם, המצאות עדיין אותה דרגא, ולזה חילקו היוד מילי דחסידותא דהוה נהוג בהם רב. וכתוב (משלי כ"ה ג') 'ולב מלכים אין חקר', על המלך מוטל כל צרכיהם של הציבור ואחריותם עליו, מי מן העם שיכול לעמוד על עומק לב זה להבינו, רואים הם רק ביצוע ציווי לא יותר, וזה מדובר במלך בשר ודם המושל על בני מדינתו. אמנם יש עוד סוג מלך והוא המלך האמיתי, מאן מלכי רבנן דכתיב בי (בתורה) מלכים ימלוכו (סוף הנזקין), בתורתם מנהיגים את כל מה שיש בעולמינו וגם כל הנמצאים בעולמות עילאין דעילאין, לבם הוא באמת לב מלכים אין חקר, וכבר אמרו ז"ל דאין אדם עומד על דעת רבו עד ארבעים שנה, על לבו של רב לא חשבו תלמידיו לעמוד, כאן הוא רוממות גדלותו של רב בעצם. נקודה זו א"א להוציא לחוץ. אמנם ההשלכות שלה התגלו בעשר מילי דחסידותא דהוה נהוג בו רב. וכיון דיצא מהאין חקר להתלבש בלבוש של מדות גלויות, על כן הם שייכים להיות נשאים

בגבול עוה"ז גם אחרי סילוק הלב הגדול לגנזי מרומים. זהו ג"כ המכוון בירושלמי הנ"ל דבריהם הם זכרונם. היינו, דהגם דהם מלכים, ולב מלכים אין חקר, מ"מ הנפש מתקשר בכח הפה להופיע בחוץ, ויהי האדם לנפש חיה' ותרגם אונקלוס 'לרוח ממללא', אותה קו דק של אור הנמשכת מהלב העמוק לגבול גלויות בעוה"ז, היא יכולה להשאר בעוה"ז. השארת רב בעולם מיעוט בעובדת הסתלקות של רב. כי הרבי, בלבוש הגלויות שלו תוך עוה"ז, ממשיך החיים שלו עת שהוא מלוכש בנפש תלמידיו, שהם בניו.

הגם שמרן זצ"ל היה מגוון מאד, מתערב בכל עניני הכלל והפרט ומלוכש בשלל גוונים של מעשים טובים מופלגים ומופלאים, מ"מ ידוע שציפור נפשו ממש היה השיקוע של כל כחו וכשרונו בעמל התורה עד להפליא, ויגיעה עצומה לעמוד על גדר אמינה של תורה בחלקו הפרטי בתורה. וזה היה מנעוריו ממש עד לשיבתו המופלגת, וכיון דאיפליג איפלג, והגם שאנו איננו מסוגל לזה, אבל מ"מ במדה מסוימת ואחוז קטן נוכל להשתייך לה. ובהיות צורת התמדה זו העשר מילין דחסידותא דהוה נהוג בה מרן זצ"ל, על כן יכולים להשאיר עדיין בעולמינו רושם הגדלות שלו דשבק חיים לכל ישראל, ולא מבוקש מופלג הוא, אם נציע שכ"א יקבל ע"ע בל"ג 15 דקות בתוך סדר לימודו אשר בהם יהיה מחשבתו מיוחד ומוקדש רק להד"ת שעסוק בהם עכשיו, ולא ישוטט אז במחשבתו חוצה להענין. זה נקרא שיקוע אמיתי וגמורה בד"ת, ואז יגיע את עצמו על הנושא ההוא לעמוד על אמינות טבעה. מגלגל שעות המעל"ע של מרן זצ"ל שזה היה מסלול החיים, אחזנו על ידי זה על כל פנים במדה קטנה. [נבודאי אחרי אחיזה זו ויתרגל בהמשך הזמן אל סוג לימוד כזה, מעצמו ירצה להרחיב הזמן הנ"ל לחצי שעה ועוד. זהו עיקר צורת מנוחת הדעת בתורה אשר היא סולם כל העליות מאז].

ואמרו במשנה סוף ברכות ב' תנאים בביאור פסוק עת לעשות לך הפרו תורתך יעו"ש, ובפיהמ"ש להר"מ שם ביאר א' מהם. וכתב, דלפעמים יש גזירה רעה על הדור, אבל אין יכולים לבצעו משום דכח התורה מגינה על הדור ואז הקב"ה מסבב סיבות ומצבים קשים כדי שלא יוכלו לעסוק כה [וע"ע ברמב"ם פ"ט מתשובה בזה] ואז ניתן מקום להוציא הגזרה לפועל, ר"ל, יעו"ש.

בהיות כי הסברנו, כי האיכות של מרן זצ"ל, אחרית האריות דדור דעה, היה בו שקילות נגד כל הדור, א"כ הסתלקות תורתו כרוך בזה מצב וחלל נורא של ביטול תורה והרי מעתה צריכים לפחד ולרעוד מהאפשרות דהפרו תורתך כדי לבצע העת לעשות לך, ח"ו. ורק כיון שעת ההסתלקות נהפכה לשעה של רגשות עילאין והונח גרעין שיתכן לצמוח מעתה אם ישקוהו מים חיים, א"כ במדה זו התמעט איכות ההפרו תורתך בזה. ועם לקיחת המשך הנהגה מן המילי דחסידותא דהוה נהוג בהו מרן זצ"ל הרי החיים ששבק נהיה מהם נפשות חיות בעמילות תורה מעין אותם דמרן זצ"ל, זהו תקותינו להשאיר המגן הגדול שהגין על דורנו בקדרשת לימוד תורה שלו, וכמו שעד עתה הגין על הדור כמ"כ גדולים צדיקים במיתתם יותר מבחייהם' להגין על דורנו עד ביאת גואל צדק בב"א.

לדורות עולם 45

מוסף זכרון מיוחד של בטאון עולם התורה הפלס

לאורו של 'הישיש הקדוש'

"לשכת הגזית... אורים ותומים של דורנו... והאיר את עינינו בכל הענינים שבתורה ושבעולם..." - כותב הגאון המופלא רבי משה מרדכי שולזינגר זצ"ל, בעל "משמר הלוי", אחר הסתלקות מרן רבינו הגדול זיע"א • מסכת "רבינו האבי עזרי" באספקלרייתו המאירה של תלמידו הגרמ"מ זצוק"ל

י. שכטר

גאון עוזנו ותפארתנו

בתחילתו של מאמר השקפתי אחד מעטו של הגרמ"מ, שנרשם כמשלש חודשים אחרי הסתלקות רבנו הגדול מרן הרב שך זיע"א, הוא מוצא לנכון - כמו הרבה פעמים נוספות - לבסס ולהעמיד דבריו, דרך ציטוטים נרחבים, על אדני מכתביו ומאמריו הבהירים של מרן זיע"א. כיון שכן, טובל הגרמ"מ קולמוסו במילות פתיחה של זכרונות-נעימים מימים לא-רחוקים... וכך הוא כותב:

הנה כבוד מרן הישיש הקדוש מוואבוילניק רבנו הגדול והקדוש גאון עוזנו ותפארתנו ה"אבי עזרי" זצוק"ל היה לנו ללשכת הגזית ולאורים ותומים של דורנו, והאיר את עינינו בכל הענינים שבתורה ושבעולם [כלשון הרגיל ב"חובות הלבבות": עניני תורתו ועולמו], וכל הנוטל עצה ממנו לא נכשל ולא יכשל ולא יבוש ולא יכלם לעולם ועד.

והיתה משנתו סדורה וברורה ובהירה וזכה וטהורה אצלו, מתוך עוצם יגיעת התורה הנוראה שלו, ומהסייעתא דשמיא העצומה שהי' לו מסוד ד' ליראיו, ולבבו הטהור והזך כחד מקמאי דקמן, ולא אמר דבר עד אשר צירף ושקל היטב בשכל הקודש והביא בכור המבחן מאה פעמים ויותר ---

ומה מתוקים ונחמדים היו הימים והשנים שזכינו יום יום כסייעתא דשמיא לראות ולשמע ממרן הקדוש זצוק"ל, באיזה כובד ראש, ויראת שמים טהורה, והכנעה, וענוה, ושיקול הדעת לכאן

גברא בשיעוריו ובספרו חלק ראשון שכבר הדפיס לפני שמונה שנים... לא כי, אלא כך הוא הדבר "בכל ענין", כפשוטו! ואף הוא היה ממשיל על כך במתק לשונו, משמו של הרב'ה הרב אברמסקי, בהמחשה נפלאה: - אם נזקקים לשם איזה צורך לראות למרחק של מאה מטר, והנה אחד קצר-רואי, רואה רק למרחק של 20 מטר, חבירו לעומת זאת רואה עד 50 מטר, אחד נוסף רואה 80 מטר, והנה אחד רואה 90... אבל אף אחד מהם עדיין לא רואה שום דבר, כיון שצריכים לראות למאה מטר. גם כאשר יבואו אלו שראיתם מיוחדת, ורואים הם עד למרחק של 98, ואפילו 99 מטר - גם אלו עדיין לא רואים ולא כלום... אך ורק אותו אחד מיוחד שרואה למרחק של 100 מטר - הוא הוא הרואה היחידי!

- כי כשהנקודה מצויה במרחק של מאה מטר, אין כאן כאלו שרואים "80 אחוזים" או "90 אחוזים"... הם אינם רואים את הנקודה!... מי שרואה את הנקודה הרחוקה, עליו ניתן להיאמר כי "הוא רואה מה שאף אחד אחר לא רואה"!

- ומשכן, כמה נמלצת אפוא אותה הגדרה קצרה: "והאיר את עינינו בכל הענינים שבתורה ושבעולם..."

האדם השלם

באשר לא ידע אדם את עתו, אמרתי לעשות חשבון עם נפשי על כל העבר ובפרט על כל נעלם שאפשר לטעות ולהתעות בין טוב לרע לחשוב שזו מצוה, אבל האמת שזו עבירה, ומעשה זו ממדה רעה יסודה. ועל זה ידון כל הדוויים, ואוי לנו מיום הדין או לנו מיום התוכחה ומי יצדק לפניך בדין. עכ"פ להאיש הקטן והעני בדעת שהחשבון שלי מראה שאורחא רחיקתא וזוודאי קלילא,

עם הרב שך, האיך היה מביט בו להבחין בתגובתו, ועד כמה היה מכבדו ומייקרו ביחוד, בכל מיני אופנים...

השיב לו הרב מבריסק לר"ד פינקל: "רבי לייזר האט א פליין אין קאפ, און אין יעדער ענין - זעט ער וואס קיינער זעט נישט!" [= "רבי לייזר (כך היה כינויו בשנים ההם), יש לו "ברק" בראש, ובכל ענין הוא רואה מה שאף אחד אחר איננו רואה!"]

"ופירוש המילים הללו "בכל ענין הוא רואה מה שאף אחד אחר לא רואה" - היה ממשיך רבי משה מרדכי - "אין משמעותו של "כל ענין" רק בכל מקצועות התורה, וכמו שכתב הגרי"ז בהסכמתו על ה"אבי-עזרי": "והאמת כי הגאון ר' אלעזר מנחם הנ"ל אינו צריך לשום הסכמה ממי שהוא, כי גדול האיש מאד ורב גוברי' בתורה בחריפות ובבקיאות, בעומק הפשט בכל מקצועות התורה כאחד מגדולי דורנו. וכבר איתמחי

ולכאן בלי הרף ביגיעת המוחין עד בלי די, הי' דן ושוקל בכל ענין, עד שהיה מוציא הוראה וחוות דעת נקי' זכה וטהורה משמחת לב ומאירת עינים.

"ברק"

באין-ספור הזדמנויות, כשעמד רבי משה מרדכי להסביר לבני-דורו את טיבה של מתנה זו שזכו לה מן שמיא, היה שונה בלשון ששמע רבי דוד פינקל (בנו של רבי משה, ונכד ה"סבא" מסלבודקה), שהיה מקורב מאד אצל מרן הגרי"ז מבריסק, ושאל אותו פעם: - "במה גדול כוחו של הרב שך?...".

- ועוד בטרם חזר רבי משה מרדכי על תשובת מרן הגרי"ז, היה מתאר בארוכה את הרקע לשאלה הזו; כיצד היה נפנה הגרי"ז תמיד מכל סובביו בכדי לדבר בלימוד

מרן זיע"א בבית הגרמ"מ בסנדקאות. תשרי תשמ"ז

העצה היחידה היא לקיים מה שנאמר כמשנה שוב יום אחד לפני מיתתך, פן ואולי ירחם ד' ולב יודע מרת נפשו כמה המרה את ד' במזיד ובשוגג, והלא שתי דרכים לפני כ"א חרדת ריו"ח בן זכאי, וכש"כ וכש"כ לאיש פשוט כמוני. ---

ותפלתי שאזכה לעמוד לפני הקב"ה אחר תשובה שלמה. (מתוך הצוואה)

ההתמזגות המופלאה שראה הגרמ"מ בדמותו המופתית של מרן הרב שך, אשר הוא הנושא על שכמו את עול הנהגת הדור, הכלל והפרט, בכל שטחי החיים, מתוך דעת תורה צרופה ומסורת הדורות הטהורה - מחד גיסא, ומצד שני: עבודת המוסר הפרטית הנוראה, עשרות רבות בשנים ללא הפוגה, דרכה העפיל מרן אל מרומי מדרגות האדם השלם במידותיו, בנקיותו ובכל פועליו, ואותה היה תובע בעצם אישיותו ובכל מכתביו ומאמריו משך שנות דור - אלו היו קווי-המיתאר בהם שורטטה דמותו המאירה של מרן הרב שך, בפי הגרמ"מ.

ואל יהא דבר זה קל בעיניך. כי על כן, ראה ראה רבי משה מרדכי בעבודת המוסר ותיקון המידות אבן-יסוד מכרעת, כבדת-משקל ומשמעותית, במסלול אשר צעד בו מרן זיע"א, ואשר חפץ להנחילו לבני התורה, בניו אהוביו.

כל עסקיו של מרן עם הציבור לשם שמים, משך כל שנותיו הארוכות, בוא וראה באיזו צורה הן פועלות: - "...בי"ב אב תשנ"ד" - כך מתאר רבי משה מרדכי את אחת הפעמים האחרונות שנכנס אל הקודש פנימה, "ישבו אצל מרן זצוק"ל שלשה אנשים: כבוד עבדו הנאמן של מרן, הגרמ"ש קרליץ זצ"ל הגאב"ד ד"שארי"ת ישראל", ויבדלחטור"א כבוד אהובו של מרן, הגר"נ אינפלד, ואני עני כותב השורות הללו, שבאנו אז למרן זצוק"ל באיזה ענין, ולא אוכל לשכוח את סערת נפשו הקדושה של מרן באותה פגישה, ודיבר אלינו בבכיות נוראות בהתרגשות עצומה ואמר: עשרות עשרות שנים שאני אינני חי בכלל לעצמי, שום דבר אינני צריך לעצמי, וכל היום והלילה הנני רק מסור לזולת, כל מה שיחיד או ציבור צריך, או מבקש, מיד אני רץ לפעול ולעשות עם כל הלב, רק בשביל הזולת... ובכה, ובכה, ובכה... והוסיף: ואני

הולך לבדי, אינני שולח שליחים, רק מתייגע לבד להיטיב לזולת...".

מחשבות אחדות של מוסר

וכן אני מבקש... וילמדו בעד עליו נשמתו אפילו משנה אחת או מחשבה אחת של מוסר...

ממני הפורש מכם באהבה, אלעזר מנחם מן שך (מתוך הצוואה)

אותה "מחשבה אחת של מוסר", שצויה מרן זיע"א לדורו בפטירתו - אבל יותר מכך: בחייו - זורמת היא כמו מאליה במשנתו של רבי משה מרדכי אל שני אפיקים מרכזיים, יסודות מוסריים שהם בבואות-חייו של מרן, הבאים לידי ביטוי ומכים על הקודקוד ללא הרף כמעט בכל דרשה ב"דרשות משמר הלוי": האחת היא מידת ההטבה - גמילות חסד עם הזולת בכל לב, וחברתה היא מעלת הנקיות - טהרת המעשים מכל סיג של נגיעה ועקמומיות.

הלב של רבי חיים עוזר

"הטבה" - כיצד...?

ליל בדיקת חמץ תשמ"ו. יושב היה רבי משה מרדכי אצל מרן זיע"א בביתו שבגבעת הישיבה, והנה פותח מרן ומספר על טוב-ליבו של אביהם של כל בני הגולה, מרן הגאון רבי חיים עוזר מוילנא: פעם אחת, והיה זה זמן לא רב לפני פרוץ המלחמה העולמית השנייה, נועדו בביתו של רבי חיים-עוזר כל מנהלי המוסדות החרדיים מליטא, בפגישה חשובה עם מנהל הג'וינט, (מרן נקב בשמו), יהודי שאינו שומר תורה ומצוות. כשהסתיימה הפגישה, פנה המנהל אל רבי חיים-עוזר בבקשה: עד כה הרי עסקנו בצרכי הכלל, כעת מבקש אני מהרבי, אם אוכל לעשות איזו טובה אישית ופרטית לרבי בעצמו! ... השיבו רח"ע: אכן כן, זקוק אני לטובה אישית. הלה היטה אוזן קשבת לשמוע מהי הבקשה האישית הנדרשת, ורבי חיים-עוזר ממשך: - עוזרת-הבית העובדת כאן, זקוקה זה מכבר לנעליים חדשות, אולם מידת רגליה גבוהה, ואין

בנמצא כאן מנעלים התואמים לה. אדוני הלא נוסע מכאן לקובנא עיר הבירה, שם יש בתי-חרושת גדולים לנעליים, יעשה נא עמדי טובה אישית זו: יקח ממני את מספר מידת הנעליים הדרושים, ובהגיעו שמה ישלח בדואר לכאן זוג נעליים חדש עבור העוזרת... וסיים מרן, שכה עמוקה היתה התרשמותו של אותו מנהל מן הבקשה האצילית הזו, עד שחזר לארה"ב ושב הוא ומשפחתו בתשובה שלימה לחיים של תורה.

שאל רבי משה מרדכי את מרן: האם רבי חיים-עוזר נולד עם מידות טובות שכאלו?... השיב על כך מרן בהחלטיות, והיה רבי משה מרדכי משנן בהתרגשות מיוחדת תשובה זו: "בלי ספק נולד רבי חיים-עוזר עם טוב-לב מופלג, אבל אם לא היה לומד מוסר ועובד על המידות בכל יום, היה מאבד הכל ונהיה כאדם פשוט!".

- והיה מרן מפרט ומונה את ספרי המוסר שלא משו משולחנו של מרן הגרמ"ע: "חובות הלבבות", "שערי תשובה", "מסילת ישרים", "אורחות צדיקים"...

נקי, נקי, נקי...

"נקיות" - עד היכן מגעת?

"כאן על הגבעה הזו" - החזה הגרמ"מ בידו במספר הענק בבית המדרש "ירחי כלה", במוצאי-השבת שאחרי ההלווית מרן זיע"א - "עמד ישיש קדוש אחד, וזעק תמיד: דעו לכם, ה'שפיך' של המוסר, ראש-הפסגה שלו, זה שיהיה הכל 'ריין, ריין, ריין...' (= נקי, נקי, נקי...), **בלי 'נגיעות'!...**"

"ולא רק זעק כן, אלא כך עבד הוואבויילניקער את עם ישראל כל הימים, 'בהתפשטות העקמומיות של העצמיות הפרטית' (לשונו של הגר"י אברמסקי על הגרמ"ע זצוק"ל), אין צריך לעצמו שום דבר, לא משרות, לא חזקות ולא קנינים, לא ירושות ולא תפקידים... כסדר היה תובע מעצמו, מצרף ומברר מידותיו אם אין כאן חלילה איזו נגיעה נסתרת... כך נבנתה מציאותו, כולו קודש, כלתי לה' לבדו!".

[באותה הזדמנות סיפר הגרמ"מ, כי בתקופת מערכת הבחירות הקשה של 'דגל התורה', כאשר כל קול היה יקר וחשוב, והלעג וההפרעות מסביב עלו למעלה ראש, היתה המערכה זקוקה כמובן להרבה כסף, כי אם אין כסף - אין פעילות, אין קולות ואין מנדטים... ואכן כזה היה המצב העגום, אין כסף. באחד הימים הלא-קלים הללו, פוגש הגרמ"מ ברחוב וילקומירר באברך פלוני יקר מאד, אשר את נפשו הוא חייב למרן הרב שך, באשר היה בעבר חילוני גמור, ומרן זיע"א החזירו בתשובה ועשאו לבן תורה מובהק. סח האברך להגרמ"מ, שעולה הוא כעת אל מרן ראש הישיבה עם סכום עתק של כסף, שנפל לו בירושה באותם ימים והוא אינו זקוק לו כעת, ובדעתו להציע לראש הישיבה את הכסף כהלואה עבור מערכת הבחירות. הגרמ"מ ביקש מהאברך שיואיל לסור אליו בדרכו חזר משם, כי משתוקק הוא לשמוע כיצד התגלגלו הדברים... כשחזר, היה נרגש עד עומק נפשו, וסיפר דברים כהוייתם: באתי לראש הישיבה, הנחתי את הכסף, ואמרתי שברצוני למסור זאת כהלואה. הראש-ישיבה לא הרהר לרגע, ואמר: תקח

את זה מיד בחזרה, אף אחד אינו יכול להיות אחראי לפרעון החוב!...]. והרי מעשה אישי שהשפיע עמוקות על הגרמ"מ כבר בעת התרחשותו, ואף הזכירו בסילודין בתוך ימי-האבל על מרן זיע"א בהספד הענק לאלפי בנות הסמינרים בירושלים (תוך העלמת שמו שלו כבעל-המעשה, כדרכו):

היה זה עת נכנס הגרמ"מ אל מרן זיע"א יחד עם יהודי אחד, שביקש להתייעץ בענין חשוב. כשסיימו להרצות את הענין, התחיל מרן לדבר מענינים אחרים. גם כאשר חזר לענין שלשמו באו, השיב מרן קצרות: אינני יודע. מפני חשיבות הענין עבור אותו שואל, הם לא הירפו, ואף כאשר מרן התנמנם מעט, והתעורר שוב, המשיכו ושאלו: "ומה בקשר לענין ההוא?...". - הרים מרן את ראשו, ואמר: "אני פוחד!". ובעודם תמהים, המשיך והסביר: "אדם צריך לקחת בחשבון, שכשיבוא לעולם העליון אחרי אריכות ימיו, יפגישו אותו שם עם כל האנשים שיעץ להם עצות במשך כל ימי חייו, ועליו לדאוג כעת שלא יטענו אז כלפיו שהעצה שנתן לא היתה הוגנת... לכן, כאשר אין לי עצה שבטוחני בה שאהיה שלם עמה בעלמא דקשוט - אינני מייעץ. אני פוחד..."

»

"מוואבויילניק"...

"הוא היה גאון-הגאונים" קרא הגרמ"מ אחר מיטתו של מרן, "כבר בשנות תשי"ב, אמר רבנו הקדוש החזון-איש לבחור שישן אצלו: דע לך, אחרי רבי איסר זלמן והבריסקר רב, רבי לייזר שך הוא משכמו ומעלה!... הדברים מבהילים!".

ובהזדמנות אחרת, מתוך שהזכיר בדרשה - בחיי מרן - את התבטאות הסטייפלר זיע"א על ספר ה"אבי עזרי", הוא משתתף מרגשות-לבבו אף על נוסחת ה..."שער-בלאט" (עמוד השער) של ה"אבי עזרי":

כשיצא אחד החלקים של ה"קהלות יעקב", ביקש הסטייפלר מבחור אחד שיכניס את הספר לרב שך (שליט"א), ואמר: הוא לא צריך את הספר שלי, אבל זו זכות בשבילי שהספר יהיה אצלו בבית!...! אחר כך הוסיף: אסביר לך מה ההבדל בין "אבי עזרי" ל"קהלות יעקב", "אבי עזרי" הוא אחרון, ו"קהלות יעקב" הוא 'בעל מחבר'!... רק הסטייפלר יכול להגיד את זה -- הסטייפלר הקדוש יכול גם לפרגן כך, וגם להסביר טוב את הענין.

מי שקצת מתמצא בספרי "אבי עזרי" מבין היטב מה שמדברים. "אבי עזרי", בכל דף ודף מהספר, הוא אחרון! פה הוא מתמודד עם ה'קצות', ופה הוא מתמודד עם ה'נתיבות', ופה הוא מתמודד עם רעק"א... (אחד אמר פעם להרב מבריסק, כיצד זה שר' לייזר ב"אבי עזרי" מקשה על ר' חיים?...! אמר לו הרב מבריסק: הרי הוא יחיד בדור שמבין מה שהאבא אומר!...), ובכל התורה כולה, בכל יסודות התורה, כל מה שבן תורה יושב ולומד; אם זה נשים, אם זה נזיקין, מועד, קדשים, כמו שהוא פותח 'קצות' ו'נתיבות' והוא רואה שיש מהלכים נוראיים - כמו שיש מהלך של הצל"ח, ויש של רבי עקיבא איגר, ויש של ה"חתם סופר", כך גם

לדורות עולם 47

מוסף זכרון מיוחד של בטאון עולם התורה **הפלט**

יש איש אחד צנוע, שכל מה שהוא מפרגן להגיד על עצמו זה רק דבר אחד - שהוא "נולד" ... כפי שכתוב על כל "שער בלאט" של "אבי עזרי" ... כתוב השם של המחבר, ומה הוא? - אולי אב"ד, או ר"מ, רב ראשי, נשיא המוסדות והמחוז והגליל? לא! - הוא "מוואבילניק" ...!

--זה מה שהוא כותב, הוא מוואבילניק! הוא נולד פעם! ... - היתה משפחה בוואבילניק, היתה לו אמא צדקנית, נולד לה פעם ילד תשיעי בוואבילניק, באיזו עיירה קטנה עם כמה משפחות יהודיות כפלך קובנא, שם נולד ... שם, בהיותו ילד בן חמש, האמא שלו שכחה פעם אחת להעיר אותו לזמן קריאת שמע של ה"מגן אברהם", ובאותו יום - ילד בן חמש - הוא קרא קריאת שמע בזמן השני, של הגר"א, ובכל אותו היום הוא לא אכל, ומירר בכבי מרוב עגמת נפש... - והוא נשאר ... "מוואבילניק" ... עוד לפני שאתה פותח את הספר, כבר בשער אתה רואה עם מי יש לך עסק... על ה"שער בלאט" של ה"אחיעזר" גם כן כתוב: "מאתי חיים עוזר גרודז'ינסקי - ווילנא". לא מו"צ, ולא ראש המוצי"ס, ולא אב"ד. - וילנא! ...! לפחות הוא מודיע שהיום הוא בוילנא, הוא לא רק נולד באיזיא...

"שהגעתי למצבי היום..."

כיוצא בזה סח פעם רבי משה מרדכי, כי נכנס אצל מרן זיע"א בכ"ז בטבת תשנ"ג, יומיים לפני יום הולדתו התשעים וחמש של מרן, ולפתע הגיש לו מרן דף בכתב יד-קדשו, שהעלה על הכתב באותו יום - והמה ה"דברים אחרים" למהדורה החדשה, האחרונה, של ספרי ה"אבי עזרי".

"השורות הספורות שמופיעות שם, הלא מצמררות כל לב מרגיש" יאמר הגרמ"מ לימים. "בשורות אלו הוא עושה סיכום של תשעים וחמש השנים האחרונות... וכך כותב: "מה אשיב לך" על כל תגובותיו עלי, מימי צעירותי שעבר עלי זמן ועידן בחוסר כל מה שאי אפשר לתאר מיום המלחמה הראשונה בשנת תרע"ד, שע"י גזירת המלכות נגלו כל היהודים מערי ליטא, ולא ידעתי איפה ההורים שלי, שאני הייתי לבד בסלוצק ולא הי' לי קשר אתם, וכך עבר עלי כמה שנים, והסבל הי' רב".

"...וכאן מדלג הוא על פני כמה עשרות בשנים, וממשיך וכותב: "אבל ב"ה לא לפי מעשי רק מחסדו של הקב"ה שהגעתי למצבי היום".

"ומה הוא מצבי כיום?... אני רבן של כל בני הגולה?... אני "הרב שך" - שכל מי ששומע את שמו, חצי עולם מזדעזע לכיוון זה וחצי לכיוון זה...? אני גברא דמסתפינא מיניה, כל העולם חרד למוצא פיו, כולם צריכים אותו, נשיאים ורוזני ארץ מתענינים בדבריו הדק היטב...? - לא זה הוא כותב... מה הוא כותב: "הגעתי למצבי היום להסתופף בשיבה הקדושה היא ישיבת פוניבז' ועלי רק לחזק את עצמי בתורה ויראה ולחזק אחרים ושיתרבה כבוד שמים על ידי".

"הוא לא כותב "ללמד בישיבת פוניבז'", ואפי' לא "תלמיד בישיבת פוניבז'", אלא הוא "מסתופף

בישיבת פוניבז', - "בחרתי הסתופף בבית אלוקי" ...!

"...וממשיך וכותב: "וזכיתי במשך השנים לחבר ספרי אבי עזרי על הרמב"ם בחמשה מהדורות ועכשיו בס"ד יוצא לאור כל המהדורות ביחד על סדר הרמב"ם בארבעה חלקים. ואני מתפלל להקב"ה שיתקבלו ספרי אלו בבי מדרשא, כי הרבה עמל ויגיעה השקעתי בזה, ומה שרחוק מן האמת הרחקתי, כי ידעתי שזו מלאכת שמים, ועיני ד' פקוחות על כולם ועל הכל". "בשורה זו "עניני ד' פקוחות על כולם ועל הכל" - כתוב הכל. "כולם", בלי יוצא מן הכלל, "ועל הכל", על כל מעשה על כל דיבור ועל כל הרהור, על כל עשיה, על כל מחדל, על כל עצה, על כל דבר. "וביחוד מה שנוגע לדברי תורה החיוב לכוון רק אל האמת, רק אם כותבים במפורש שזה לפלפולא, ואני מתפלל שלא יגרם לי שום מכשול ח"ו". - כמה לימוד המוסר יש בשורות אלו! ...

בתור שריד יחיד ואחרון

ראשיתה של שנת תשמ"ט. הימים ימי הקמת תנועת "דגל התורה", וההתענינות התקשורתית בעולם כולו סביב קברניט המהפכה, מרן ראש הישיבה זיע"א, גואה והולכת. תילי תילים של פרשנויות ונהרות דיו של הגיגים נשפכים מכל עבר, בנסיון לפצח את המחזה, להבין את פשר דמות-הפלאים של הישיש מגבעת הישיבה, שעבר זה מכבר את גיל התשעים...

ביום שלמחרת "כנס היסוד" של דגה"ת, הגיע אל בית רבי משה מרדכי יהודי מגולת צרפת, העורך ומו"ל ירחון תורני נכבד ליהודי המקום שם. לבקשתו, נעתר רבי משה מרדכי לפשט מעט את המושג האגדי "הרב שך" עבור קוראי העיתון הרחוקים, ולהסביר במילים פשוטות מי הוא זה המרגיז ממלכות...

שאלת ההיסטוריה של מרן כ"מנהיג" והמניעים לכך, תפסו כמובן מקום מרכזי בראיון, ואלו הדברים המאלפים שהשיב הגרמ"מ, כפי שהתפרסמו:

...כל כך היה שקוע בתלמודו, עד שלא ידע כלום מהויות העולם, עד שבא רבי אהרן קוטלר והכניסו למועצת גדולי התורה בעל-כרחו ממש, כי לא היה זה כפי מהותו שהיה מנותק מכל העולם - אלא שר' אהרן הרחיק ראות וקבע כי דוקא הוא מתאים לתפקיד זה, להכריע בהכרעות חשובות העומדות על הפרק.

בכל השנים שהיה במועצת גדוה"ת הי' אהוב וחביב עם כולם, כל האדמו"רים והרבנים, שהתרשמו כולם מאישיותו הקורנת וענותנותו המופלגת שכל אחד הרגיש טוב במחיצתו נוכדברי הרמב"ם הל' סנהדרין פ"ב ה"ז שהדיין צריך להיות אדם שחברתו טובה...], אלא שידע תמיד להבדיל בין עיקר לטפל, ולשמור ולהישמר מכל פגיעה בעיקרי האמונה, וכעין שאמר ר' חיים בריסקער: אני מעולם לא נתקוטטתי עם שום אדם, אלא שאמרתי את דעתי, ויש שראו שזה לא מתאים להם...

תמיד היה חוזר ומשנן שאינו אומר כלום מעצמו, אלא שאני יהודי זקן שקיבל מגדולי הדור הקודם, ר' חיים עוזר, החפץ חיים, הגרי"ז, ועומד על המשמר לשמירת הישיבות בטהרתן. ואומר תמיד שידוע לו מנסיונו הרב שמי שאין בו יראת שמים גם תורה אין בו... למעשה הוא היום השריד האחרון לרמ"י ליטא שממשיך את השושלת מהגר"א ותלמידו רבי חיים וואלוז'ינר אבי הישיבות, ולכן טבעי הדבר שאין היום מקום תורה בארץ ובחו"ל שלא נתון תחת מרותו, כי יודעים כולם שמה שאומר הם דברים אמיתיים שקיבלם מרבותיו, ועוד יודעים שהוא מופשט לגמרי מכל נגיעות שהם, ויותר מכל מסביר את המשיכה המפליאה אליו הפסוק "לענוים יתן חן", שמרגיש את עצמו כמו ידיד טוב, אח טוב, של כל יהודי, ו"כמים הפנים לפנים כן לב האדם" וכו'.

אין לו כלום מהנאות העוה"ז, וכמו שאמר אתמול [כנס היסוד ל"דגל התורה"]:

"אין לי לא ממון ולא כבוד, לא ירושות ולא חזקות...", כל ימיו יסורים ומכאובים, דברים שלא מפורסמים.

טוב לבו המופלג מזכיר, אם מותר לומר, את ר' חיים עוזר שהי' איש לבבי בצורה לא תתואר, בניגוד לאומות העולם שכגודל הגאונות כך גודל הגאווה, ובאמת נוהג תמיד להאריך בסיפורים על טובו של רח"ע.

הדמות הלוחמת שנצמדה לו היא בניגוד לטבעו, אלא שמאז פטירת הבריסקער רב והסטייפלר כשהתחילו להתרופף כל מיני יסודות, הרגיש עצמו מחוייב נגד טבעו, בתור שריד יחיד ואחרון, ללחום את מלחמת הקודש בכל הפורצים פרצות, מתוך ישרות וערלקייט, עדי ביאת משיח צדקנו בב"א...

ליד עריסת "דגל התורה"

ערב "כנס היסוד" המדובר, בליל שבת-בראשית, עלה ונכנס הגרמ"מ אל מרן זיע"א בביתו. על השלחן היה פתוח המדרש בפרשת השבוע, המספר על המחלוקת שבין קין והבל - מדרש אותו יזכיר מרן למחרת, במשאו המפורסם בכנס-היסוד.

מרן מצא אז לנכון לבשר בשמחה להגרמ"מ - על רקע תחושת ההכרעה הגורלית הכבדה שריחפה אז בחלל - כי מרן הגרי"ש אלישיב נתן הסכמתו ללכת איתו יד ביד בהקמת והנהגת התנועה, וליבו סמוך ובטוח שתהיה הצלחה בס"ד: "אתם רואים... אני לא מפחד, רבי יוסף שלום לא מפחד, וגם אתם לא תפחדו..."

כפי עדות הנוכחים, מרן פנה אז אל הגרמ"מ בלשון זו: "לכם הרי יש את השפה (-שפראך)...!". הגרמ"מ ראה זאת כבקשה מפורשת מפי גדול-הדור, ובזמן הקצר שנותר עד זמן הבחירות, השמיע לפחות חמש דרשות מרכזיות, ביניהן גם בכנסים בחיפה ובנתניה, על מהות המערכה של עולם התורה הנאבק על זכות הקיום של דעת התורה, לאורו של מרן "הישיש הקדוש".

עולם התורה מתלכד

בד בבד, מתוך אהבת-האמת והזהירות המחוייבת, אין הגרמ"מ מסתפק בתרועת חצוצרות-מלחמה, כזו שמזינה את העשיה באהבת-הניצוח גרידא, והוא רואה לנכון להקדיש דברים נרחבים כלפי-פנים, ולבאר באר היטב את זכותו וחובתו בשעה זו - לצעוד לאורו של מרן זיע"א ולהכריז "ה' הוא האלקים" - לא למען טובת הנאה כזו ואחרת, ואף לא למען מועמד כזה או אחר. בתוך דבריו מתרגש הגרמ"מ בתיאור החזיון המופלא של התלכדות עולם התורה כולו, סביב מרן ראש הישיבה - אשר מידי דברו בו, המו מעיו עליו:

ולא רק שאפילו אם תמצי לומר כך, עדיין חובה להצביע, אלא שבאמת רבים אשר אתנו מאשר אתם! ... כל עולם התורה, ואף כל יהודי חרדי באשר הוא שם, בלי חשבונות אחרים, מזדהה הוא עם דגל התורה.

- כי מה יש בדגל התורה? כל עולם התורה, כל גדולי התורה, כל ראשי הישיבות,

ובראשם מרן ראש הישיבה שליט"א, שהוא - כפי שהיה הסטייפלר זצ"ל חוזר ואומר - הדעת תורה של הדור, הוא המתנה הטובה שהקב"ה נתן לדור יתום כזה, מה שהוא אומר התורה אומרת, מה שהוא פוסק זה פסק משמים, מושכל ראשון שלו הוא הלכה, לא צריך לחפש בספרים, רק תציע לפניו את השאלה, ומה שאומר לך במושכל ראשון זו הלכה - כך אמר מרן הסטייפלר זצוק"ל... וכל יהודי חרדי באשר הוא שם, זהו המצע שלו, זוהי שאיפתו. וכי מה יש ליהודי חרדי ללא גדולי תורה, שבלעדיהם אנו מגששים באפילה... הלא את הבנים שולחים כולם לישיבות, סומכים על ראשי הישיבות... והנה חזיון מפליא, שלא נראה זה שנים רבות: כל עולם הישיבות מקצה העולם ועד קצהו, תחת הנהגתו של היהודי הישיש הקדוש הזה, שאין לו מהעוה"ז ולא כלום, כפי שהוא עצמו אמר, אין לי ממון, אין לי כבוד, אין לי ירושות וחזקות - הוא לא צריך... נשאר כפי שהיה בסלבודקא בשנת תרע"ע ותרע"א, ובקרלין, ובנובהרדוק, ובירושלים, וכפי שהיה בפתח תקוה, אותו יהודי שאין לו ולא כלום עם עוה"ז, אלא הוא עם הגמרא אתו, עם הרשב"א, הרמב"ם, הקצות-החושן, הפני-יהושע והרבי-עקיבא-איגר, זה מה שיש לו. היהודי שקידש את עצמו ביבמות ובכתובות, שטיהר חלבו ודמו בזבחים ובמנחות, בנגעים ובאהלות, וחזן מזה אין לו שום דבר, ולא צריך שום דבר.

יהודי שהיה אהוב ומקובל כל כך אצל גדולי עולם. יהודי שכל מה שאומר לא מדנפשיה, אלא מה שקיבל מגדולי הדורות הקודמים - הרי הוא אדם שקיבל משלשה דורות! - מה שזכה לשמוע מהחפץ חיים, מה שזכה לשמוע מרבי חיים עוזר, מה שזכה לשמוע מר' איצל'ה מפוניבז', מה שזכה לשמוע מר' משה מרדכי מסלבודקא, הכל בלוע בדמו...

והוא הוא שהיה כל כך אהוב ונחמד אצל רשכבה"ג הגאון הנורא, לשמו ולזכרו תאות נפש, הרב מבריסק זצוק"ל, שכידוע אמר בשנותיו האחרונות, אין שום אדם בעולם שמבין אותי חוץ מהרב שך. - היה זה בחצי שנה האחרונה לחייו, מאמצע שנת תשי"ט עד היום הנורא בין השמשות של יוהכ"פ תש"ך, רצה הגרי"ז שהרב שך יהיה אצלו, ולא זוהי ידו מתוך ידו, ואז אמר עליו כך, אין אדם בעולם שמבין כמוהו מה אני מדבר.

"לא יוכל אף אחד לנגוע!"

"מי מאתנו לא חייב לו את נפשו? ...!" קרא הגרמ"מ אחרי פטירת הרב שך, "אלמלא עשרות שנים של ההשקפות שהוא נטע בנו, כמה מבינינו היו מתהלכים כאן, ד' ישמור, מעוטרים בטלית ובתפילין, אבל עם "צלם" גדול בלב... על כל סטיה קלה היה מתגבר כארי... כמה חסרים לנו המכתבים שלו, מפעם לפעם: "אני כותב מנהמת ליבי"... "השקט לא אוכל"... "אני כותב בדמע"... "אחי יקירי"...".

פרק הרה-גורל בתחילתן של אותן "עשרות שנים", מאורע שנוכר בדברי הימים כאחת המערכות הפומביות הראשונות של קנאת מרן זיע"א לכבוד שמים בלי

חשבונות, אירע ביום ז' בחשון תשל"ג. פרשת "היתר" פסולי חיתון ע"י הרה"ר דאז עמדה על הפרק, ומרן היה זה שנועק על שריפת התורה.

"נועק" - כפשוטו ממש. באותו היום הנזכר התקיימה ישיבת מרכז אגו"י בתל אביב. מרן, שכמובן לא הוזמן לאסיפה ואף לא היה קשור פורמלית לאותו גוף שהתכנס, קם ונסע לשם, התפרץ לחדר והניע את אמות הסיפים בזעקה קורעת-לב: - רבותי, ברצת אש, מתלקחת להבה... ו-ו-ר-פ-י-ם את התורה! -

בעקבות כך, התקיימה במוצאי השבת הקרובה עצרת מחאה רבתי באולמי וגשל בב"ב, בהשתתפות המונים (ובראשם מרן הסטייפלר, שבאורח נדיר הטיח עצמו להשתתף בגופו ולהביע בכך את חשיבות המערכה), שם הרעיד מרן בשנית את השומעים, כאשר ציטט את דברי הרשב"א הכותב נגד מי שרצה לזייף את התורה: "עלה על דעתך שאין שום בעלים על התורה, ויכול כל אחד לדרוש במה שלבו חפץ, אני ערודני חי, ואני עומד על המשמר לבלתי לישא פנים לשום אדם, ולא תיגע קרצו של יוד...". - והכריז: "אני אינני יכול לומר לשון זה על עצמי, שכל זמן שעודני חי התורה תשאר בטהרתה, אבל אני אומר: כל זמן שהישיבות קיימות בעם ישראל - תשאר התורה בטהרתה; לא יוכל אף אחד לנגוע, ולא יוכל אף אחד לשנות!...". והקול הלך מסוף העולם ועד סופו... (שעות ספורות אחרי כן, סיפר לימים הגרמ"מ, באשמורת הבוקר של יום ראשון, בא אל מרן לביתו רבי דוד פרנקל זצ"ל - כדרכו שהיה מגיע תמיד בשעה זו - ואמר: "באתי כדי למחות... הראש-ישיבה אמר אמש, שהוא לא יכול להגיד "כל זמן שאני חי" וכו'. ואני - מוחה על הדיבור הזה, כי אכן כן הדבר, כל זמן שהראש-ישיבה חי וקיים בינינו - התורה תישמר בטהרתה!...").

ביום ששי של ערב העצרת, בפניא דמעלי שבתא, נכנס רבי משה מרדכי אל מעונו של מרן, ושאלתו בפיו: "מה עם השיעור של מוצאי-שבת?... האם לבטל לימוד תורה דרבים עבור ההשתתפות בכנס המתוכנן?". מרן, בענותו, השיב מיד: "תגידו את השיעור, ולא לקצר... אחרי השיעור - מי שרוצה, שיבוא...". אחר הוסיף ואמר: "והלא זו היא המחאה הכי גדולה... הוא רוצה לעקור את התורה - אתם לומדים תורה!".

עם סיום השיעור במוצאי שבת, הזדרזו כולם כאיש אחד ללכת ל"וגשל". כשהגיעו לירכתי האולם, היה כבר מרן בדרכו חוצה, אחרי סיום משאו. כשראה את הגרמ"מ, צהבו פניו המאירות בקורת רוח, ואמר: "בורך השם, מ'האט געלערנט...".

כל המשנה ידו על התחתונה

משנתו ההשקפתית של מרן - הן בחיי הכלל הציבוריים והן בשאלות פרטיות - נשענה על בסיס עתיק ואיתן אחד, אשר ימיו כימי היותו אומה נבחרת: שימור המסורת. זהו המבט המדריך והמכוון בכל משעולי החיים: להביט תמיד אחורה, אל הדורות הקודמים, אבותינו ואבות-אבותינו.

ולא עוד, אלא שהיה מרן מעמיד הוראותיו והדרכותיו השונות על אדני אסכולה זו בלבד, כאשר הוא רואה בה

הכרעה ניצחת כשלעצמה, הרבה יותר מכל סברות שבעולם - הניתנות מעצם טבען לויכוח, לשקלא-וטריא ולפירכא... כמה פעמים אף השתמש מרן להבהרת המושג היסודי הזה בלשון המשנה: "כל המשנה - ידו על התחתונה".

כך למשל סיפר הגרמ"מ בתוך דרשה בפ"ת: "אדם אחד דתי בא למרן (שליט"א), ואמר שהוא דתי, גידלו אותו באיזו שיטה מסוימת, והוא בא במטותא לשאול מה ההוכחה שהשיטה הזו אינה נכונה. אמר לו מרן בפשטות: - האם אתה מודה שהשיטה שלכם היא שיטה חדשה? אתה מודה שגדולי הדורות הקודמים לא היו בשיטה הזו? אם כך, אין צורך בשום הוכחה: 'כל המשנה ידו על התחתונה'! 'כל המשנה עליו להביא ראיה'!".

כיוצא בזה סיפר בהספד על מרן בקרית ספר, מה ששמע מאחד מבני משפחת בעלי-המעשה ממש: "לישיבת 'ירחי כלה' המתקיימת בישיבת פוניבז' בחודש אב, היו באים בקביעות מדי שנה בני זוג שהיו משתייכים לחוגים 'דתיים לאומיים', וכל בניהם ובנותיהם היו במוסדות של אותם חוגים. מאז שהתחילו לבוא ל'ירחי כלה' נגלה לעיניהם עולם חדש, ונכנסו למבוכה גדולה. הם היו מלאי פקפוקים האם דרכם היא דרך נכונה, ומאידיך קשה להשתנות, ובגילם המבוגר יחסית קשה לקבל החלטות כאלו ולבצען. אולם עמדה להם כנראה זכות אבות, או זכות של איזו תפילה של סבתא שעליה נאמר במדרש 'יש תפילה מועלת למאה שנה', כלומר שמועלת לדורותיו אחריו, ובשנה אחת החליטו שיכנסו למרן ויציעו לפניו את ספקותיהם. הם התקבלו אצל מרן בלבביות רבה, ואמרו לו: יש לנו שאלה לשאול את הרב, כאן אנו רואים את הדרך של הישיבות ושל הרב שך, וזה בניגוד לגמרי לעולם שאנו נמצאים - איך נוכל לדעת מהי הדרך הנכונה?... במקום לענות להם בדרשות והסברים, מרן אמר מיד: 'אתם מדברים על שתי דרכים, אבל אתם מסכימים שהדרך של הישיבות היא הדרך הישנה, היא הדרך הסלולה ממשה רבנו, ממעמד הר סיני, והדרך שלכם היא חדשה, מכמה עשרות שנים בלבד?... במשנה נאמר 'כל המשנה ידו על התחתונה'...". בו ברגע נכנסה בהם רוח טהרה, הלכו והוציאו את כל הבנים מהמוסדות שלמדו בהם ושלחו אותם לישיבות, את הבנות הוציאו מה'מזרחי' ושלחו אותם ל'בית-יעקב', ופתחו חיים חדשים. ועד היכן הגיעו הדברים? - אחד מבניהם שכבר למד שם, לא הסכים לעזוב ונותר בדרכו. מקץ שנתיים ימים באו שוב למרן, ושאלה בפיהם: בנם זה עומד להתחתן, ובדעתו לרשום בהזמנה שהתחתונה תתקיים ב'ירושלים השלימה'... והאב צריך לחתום על ההזמנה בשם 'הורי החתן'... איך הוא יכול לחתום על כזה זיוף? והלא אין לנו 'ירושלים השלימה'! - מרן חיך את חיוכו הלבבי, ואיחל לו מזל טוב...".

היו גם מקרים בהם סירב מרן להזדקק לשאלות מעשיות שונות, מפני ש"אין לי בזה מסורת, ואיני יכול לפסוק!". כאשר מאידך גיסא, לא פעם אירע שישבו אצל מרן שעה ארוכה והסבירו מדוע צריך בודאי לעשות כך או אחרת, אולם מרן אפילו לא התווכח, אלא פסק בהחלטיות: "אצל החפץ-חיים ראינו לא כך... אפשר שצודקים

אתם מסברא, אבל את כלל ישראל לא מנהיגים עם סברות של בעלי כשרונות, את כלל ישראל מנהיגים עם מסורה...".

קצר המצע מהציע את כל ההזדמנויות בהן נשמעה הסברת המושג הזה, בטוב-טעם, מפי הגרמ"מ - אולם הנה דוגמא אחת מובהקת לכך, מדרשת חול-המועד פסח שהיה דורש בקביעות בביהכ"ס צא"י בפ"ת. היה זה בחוה"מ פסח תש"נ, כשתי שבועות אחרי הועידה הארצית של דגל התורה וזעקת "במה אתם יהודים?!" של מרן שטלטלה את העולם כולו - וכה סיפר הגרמ"מ:

"סיפר לי אברך אחד, שביום ראשון י"ג ניסן, יום בדיקת חמץ, התפלל שחרית בהיכל ישיבת פוניבז'. אחרי התפילה, תוך שהוא מביט במרן הרב שך (שליט"א) שמקפל את הטלית, חלף בו הרהור: הנה עומד אני בסמוך לאדם שארבע מאות מיליון איש בכל העולם שמעו את הדברים שלו, כולם מפלפלים בזה, להלכות נפתחים... האם אין זו טיפשות מצידי שלא לשאול משהו?... ממחשבה למעשה, החל להפוך בדעתו מה לשאול, עד שניגש אל ראש הישיבה עם "שאלה" שכזו: - הנה היום בערב בדיקת חמץ... רציתי לשאול, האם אפשר לבדוק חמץ עם "פנס"?

ראש הישיבה עדיין מקפל את הטלית, ותוך כדי כך הוא אומר לו: "יקירי, בשביל מה אתה צריך פנס? ... מה לא טוב לבדוק עם נר, כמו שאבא שלך בדק וכמו שסבא שלך בדק?!". והוא משיב: - אומרים שפנס מאיר יותר...

אמר לו מרן: בשביל מה אתה צריך שיאיר לך יותר?! אצל האבא שלך היה מספיק אור, ואצל הסבא שלך היה מספיק אור - אל תחפש יותר אור מאשר אצל האבא ואצל הסבא!..."

וסיכם הגרמ"מ את המסר החד, שזכה לקבל אותו אברך בהיסח-הדעת מפני רבן של ישראל, שומר הגחלת: "מי שהולך בדרך של האבות, הוא מאושר, והדורות שלו מאושרים - עד סוף כל הדורות. ומי שעושה שינויים, למחצה לשליש ולרביע - ידו על התחתונה".

זקניד ויאמרו לך

בפעם אחרת, והיה זה כבר אחרי הסתלקות מרן זיע"א, נתבקש הגרמ"מ לבוא ולהשמיע דברים במסיבת סיום חומש בראשית, לילידי ת"ת בבני ברק. מכיון שעמד לפניו המלמד-דרדקי והזכיר את דברי הגמרא בקדושין על מעלת המלמד את בן בנו תורה, הוסיף והזכיר אחריו גם הגרמ"מ כיצד היה שגור על לשונו של מרן תמיד ענין זה של העדיפות והתועלת הגדולה מלימוד תורה מפי זקנים, כאשר היה מרן מנמק ואומר את הסיבה לכך, מכיון שהזקנים קרובים יותר ל"הר סיני".

הוסיף הגרמ"מ וסיפר, כי בשבת חורפית אחת בשנת תשמ"ב, בבוקרו של יום השבת אחרי התפילה, ראה לפתע את מרן הרב שך יוצא מבית אחד ברחוב הרב דסלר, שם התקיימה זה עתה ברית מילה שמרן כובד בה בסנדקאות. צורת הליכתו פשוטה, עם מעיל עליון חורפי, בלי מלוים וללא משמשים, ואף כאשר ביקש ללוותו

לדורות עולם 49

מוסף זכרון מיוחד של בטאון עולם התורה הפלס

היממה "אח רחמן" [מאז הניתוח האחרון ברגלו, ומתחלפים במשמרות], ובלילה אחד קרא ה"אח" להנכד שישן שם ואמר שהרב מדבר מהשינה והוא איננו מבין [לא יידיש, ולא המבטא], ושמע הנכד [כך סיפר לי] שמדבר מהשינה: מי שרוצה להקים ישיבה - רק אם אין לו שום נגיעות, אם יש איזו נגיעה בשבילו או משפחתו - אסור לו להקים ישיבה. לא רק שלא יצליח אלא אסור... וחזר על זה פעמים רבות... מלבד שאומר פסוקים הרבה של אמונה... ובלילה אחד אמר פתאום שמרגיש כאילו זה הסוף, ואמר לחתנו, במצב הנ"ל: אינני מפתח משום דבר, ומאף אחד, רק מהרבוש"ע... לפני מי אתה עתיד ליתן דין וחשבון...

הימים הנוראים

בהקדמת הספר "פניני רבנו אבי עזרי", קובעים עורכי הספר - בני הגרמ"מ - לזכרון את דברי הימים האחרונים של מרן זיע"א בהאי עלמא, ימי מלחמה של "עליונים מבקשין את רבי ותחתונים מבקשין את רבי" - כשהם מסמיכים לכך את לשונו של רש"י הקדוש על משה רעיא מהימנא: "להודיע שבחן של רועי ישראל כמה הם חביבים על ישראל".

- החרדה הגדולה שאפפה את המוני בית ישראל בכל העולם באותם ששה ימים; הידיעות המבהילות ממצב ליבן של ישראל שהיכו כבדק והמיסו כל לב; וזעקות שבר של פרקי תהלים ו"ק-ל נא רפא..." שבקעו מכל פינה ללא הרף; תפילות רבבות תינוקות של בית רבן טהורים; אויות ה"ימים נוראים" וה"קבלות" שהורגשה בחוש בכל מקומות התורה; עצרות אלפים ומשמרות התפילה יום וליל בשיבת פוניבז'; דברי כיבושין והתעוררות שנישאו בכל היכלי הישיבות הקדושות; המעמד הנורא בשעת ה"החייאה" ביום רביעי אחה"צ, שלאחריו שבה רוחו וחזרה נשימתו של מרן, והוא הובהל ל"תל השומר"; עצרת התפילה על קבר מרן החזון-איש בליל היא"צ, כשהקולות הולכים ושמעים למרחקים; שעות רצופות של תפילת כל עולם התורה בלבבות מפרפרים באותו יום חמישי, היום האחרון... ---

"...אף רבים מאחינו אשר לדאבונינו רחוקים מתורה ומצוות, העידו על עצמם

ישראל לא נמשך אחרי משיחיות שקר, אם לא היתה פורענות על עם ישראל כמו שהיה בימי ש"צ שר"י וכל השמדות שהיו בעקבות זה, אם ברור אצלך שאין מסלול אחר רק תורה בטהרה, רק תורה בקדושה, רק ישיבה בלי שום תחליפים, אם יודעים ברור מה החיוב של חינוך בנות ישראל, בלי שום שינויים וסטיות, ואם יודעים שהיתר של פסולי חיתון זה עקירת הדת, זה שריפת התורה - הכל זה מכוחו של מרן זצוק"ל.

לעת דמדומי חמה

אף בשנים האחרונות לחיי מרן, כאשר נחלש מאד וחדל מלצאת אל העם, היה הגרמ"מ שואב חיוזק מכל בדל של מילה או אף תנועה של מרן, ועיניו נשואות תדיר בתפילה למרום: "ורוח קדשך אל תקח ממנו!"...

בהרגשים עזים שכאלו ספוגות השורות הבאות, שיצאו מתחת ידיו כפי הנראה בשנת תשנ"ו:

אגב: אמנם מרן שליט"א אומר לכולם שאיננו לומד וכו', אבל הכוונה שזה לא כמו שהי' רגיל כל שנותיו בעיזוז שקידתו הנוראה, אבל כל יום יושב לפניו כל לפנה"צ ה"חברותא" שלו ומקריא לו גמרא רש"י תוספות [היום לומדים יבמות, ולפני כן נדרים, ותמיד נשחט, וזבחים, ותמורה...], ומרן מתקן לו תוך כדי קריאה.... ושואל הערות [זה בעיני ראייתי. נכנסתי פעם באמצע, ואמרתי: יש כאן קושיא... ואמר: לא, עכשיו לומדים...]. ומה נהדר המראה כשהנ"ל לומד לפניו חומש רש"י של הסדרה, וסיפר לי אחד ששמע בשבוע של פרשת ויחי שהקריא לו את הרש"י הארוכים ומרן תיקן לו באמצע. ומדברים אתו טובא בלימוד, הן ביבמות [!] והן בשאר ענינים, והגיעה שאלה חמורה על האבי עזרי מבני הישיבה דלייקווד, ועמל על זה כל אחה"צ, ושלת תשובה בכתב [נכמדו] חתנו שליט"א כתב מפיו, וקרא אלי את הדברים, והוא חתם]. והנני רושם כל זאת, כי משער אני שיעניין את הדר"ג, וכמובן יש מה ללמוד טובא מכל זה. ושמעתי ששאל אחד שאלה חמורה בחולה שיש לו גידול באיזור בית הבליעה ואמרו הרופאים שצריך להסירו ואפשר עם הושט, וישאר הקנה, ואז יאכל דרך צינור, ואפשר עם הקנה, וישאר הושט, אבל לא יוכל לדבר, ומבחינה רפואית אין הבדל, ושאלו את מרן, וענה על אתר: להוריד את הושט, אבל להשאיר את הקנה, ויהי האדם לנפש חיה לרוח ממללא, אם אינו מדבר אינו אדם, וצריך שישאר אדם... כך סיפר לי הרה"ג ר' ישראל מאיר זכריש ששמע מהשואלים, או ממי שהי' שם בשעת השאלה ותשובה. ונוכרתי: הי' אצלו הרב שלמה לורניץ, ואמר לו מרן: אגיד לכם את האמת, אני ממש מתבייש לבוא ככה לפני הרבוש"ע... איך שעם זיך פאר זיך אליין... ואמר לו הנ"ל: מרן צריך להתבייש? מי עוד כמוהו עשה כל כך הרבה להרכות תורה וחרדים ותתי"ם וישיבות קטנות וגדולות וכוללים וכו' וכו'... ונאנח מרן ואמר: מעשים? !... דער עיקר איז די ריינקייט, זאל זיין אלץ לשם שמים, אָן נגיעות... [מעשים? !... העיקר זה הנקיות, שיהיה הכל לשם שמים, בלי נגיעות...]. ונמצא אצלו כל

בענין זה בפני אלפים, בהספד גדול שהתקיים באולמי "היכלי מלכות" בכלות השבעה להסתלקות מרן (ונדפס ב"פניני רבנו אבי עזרי" תחת הכותרת "טוב אתה לישראל יותר מאב ואם") - דברים המעמידים באור בוהק את הסתכלותו של מרן עצמו על דרכו הסלולה, לאורה הוליך בטח את בני דורו:

בערב שב"ק קבלתי טלפון מאדם חשוב, אביו היה אדם גדול מאוד, מגדולי תלמידיו של מרן רבי איסר זלמן מלצר זיע"א, והיה ידיד נפש של מרן הרב שך עוד מירושלים, בשכונת כרם, מלפני כחמשים וששים שנה. הוא ביקש לומר דבר שעלה בדעתו, והוא חושב שיתכן שזה אמת. הבוקר בשב"ק דברנו זאת בשיעור, והשומעים אמרו שחייבים למסור את זה כאן לציבור יפה יפה - זה מחשבת מוסר נוראה...

- הלא יש צוואה של הרב שך, והקריאו שני סעיפים לרבים: הסעיף הראשון הנורא שצריך לעשות חשבון הנפש, דברים שאדם חושב שזה מצוה וזה יכול להיות ח"ו עבירה, וזה בא מיסוד של מידה רעה, שמידה רעה של נגיעה מסמאת לאדם את העיניים, וזה מלאך המות של בן אדם. זו נקודה אחת. ונקודה שניה "שמסרתי את נפשי עליכם..." אני מבקש - אומר מרן - שתעשו חסד עם נשמת, תלמדו משנה אחת, ומחשבת מוסר אחת, ואם אוכל אמליץ טוב עליכם...

ואמר לי הנ"ל בטלפון: זה משונה, כי בדרך כלל בהליות שמקריאים ברבים צוואות, יש סעיף מרכזי שהנפטר מבקש מחילה... יש אף שמבקשים שכל אחד ואחד יאמר בפה שהוא מוחל לפלוני בן פלוני - ואילו בכל הצוואה הגדולה של הרב שך אין אפילו רמז שהוא מבקש מחילה ממישהו...! - ולמה? מי בא בסוד קדושים, אבל הנ"ל רוצה ללמוד את הענין, לחשוב "מחשבת מוסר אחת", ונראה לו להסביר כך: אילו הרב שך היה כותב שהוא מבקש מחילה, ושיגידו במפורש שמוחלים לר' אלעזר מנחם מן בן ר' עזריאל - אזי מיד למחרת פטירתו היו מתייבבים כל מי שמשתייך לקשת הרחבה מאד שנקראת "מפלגת נפגעי הרב שך", כל מיני נפגעים, אם זה "הרב הצנחן", אם זה הכת המשיחית שאיימה להחריב את כל האמונה, אם אלו "ישיבות" תכניות, אם זה "מכללה", אם זה "מערכא", אם זה זכר ל"הקהל", אם זה מפלגה שחשבו שתהיה חרדית והקדיחה תבשילה ברבים, אם זה "התלמוד המבואר", וכו' וכו', והיו כותבים בחוצפה ובגסות: הנה סוף כל סוף הוא מבקש מאתנו מחילה! (עפא לפומייהו)...

ולכן, מרן הרב שך בצוואתו, איננו מבקש מחילה מאף אחד! הוא שלם עם הכל, הוא יעמוד בפני הקב"ה ויקבל שכר על הכל! ...! ("בזמן המלחמה הגדולה על הצלת ה"אני מאמין באמונה שלימה בביאת המשיח", הזכירו לפני מרן מהענין שריי"ח בן זכאי אמר לפני פטירתו הכינו כסא לחזקתו מלך יהודה שבא (ברכות כ"ח ב'), ואמרו שמסתמא אף הוא יבוא הגר"א לקראתו להודות לו... הגיב על כך מרן: מה פתאום הגר"א? בזמן הפטירה יבוא לקראתי לקבל את פני ולהודות לי הרב הקדוש הגר"ז בעל התניא זיע"א?").

מרן הרי הציל את כל הדור הזה. כל אחד ואחד, כל יהודי ויהודי מסוף העולם ועד סופו שיסודות האמונה חזקים אצלו, ומה שלא כשר - טרף אצלו, וכל מה שנוגע להשקפות במחשבה בדיבור ובמעשה, זה הכל מכוחו של יהודי אחד... - - אם כלל

במעלה הרחוב לכיוון הבית, סירב ונעמד על מקומו. הגרמ"מ ביקש רשות לומר בפניו קטע אחד מדברי ספר "המקנה" בקדושין, שנלמדו אמש בליל-השבת כאן בשיעור ב"ירחי כלה" - הנסוכים על אותה מימרא שהזכיר המלמד - שדבריו עולים בקנה אחד ממש עם דברי מרן, ומתוכם מתבאר גם כן שמעלת הלימוד אצל הסב הזקן היא בכך, שהוא קרוב יותר באופן יחסי אל מעמד קבלת התורה - ונהנה מרן מן הדברים.

לשמור מכל משמר

במסגרת הנהגת-הכלל שהוטלה מן שמיא על מרן זיע"א, קומם מרן את קומתם ועצמאותם של בני התורה וחניכי הישיבות הקדושות, בהקמת מסגרות ראויות הנדרשות לחיי קהילה תורניים.

כמובן מאלי, ראה רבי משה מרדכי את עצמו תמיד כחייל המוכן ומזומן, לעשות כמיטב יכולתו לביצור ושימור מפעלות מרן זיע"א, בלי שום חשבונות אישיים של "רווח" ו"הפסד" אמיתיים או מדומים, אלא אך ורק למען הרבות כבוד שמים. בהזדמנויות רבות השליך נפשו מנגד בהתמסרות עצומה למען כבוד התורה של מרן הרב שך, והדברים זכורים לכל שומעי דרשותיו - בהם העמיד תמיד את מרן כמנהיג הדור, נושא לפיד היהדות ושומר משמרתה.

ואין הדברים אמורים דוקא כלפי מפעלות מרן שניצבו ב"קום ועשה", אלא אף בהרכבה מן הנושאים הבעורים העומדים על הפרק, שגדר רבי משה מרדכי גדר ועמד בפרץ, היה הוא כ"ידא אריכתא" של מרן זיע"א ופעל בשליחותו.

בתקופת-סערה מיוחדת אחת, עת יצא רבי משה מרדכי ללחום כארי על תיקונה של פירצה רוחנית חמורה, קמו כנגדו עזי-נפש מן העבר השני ולא בחלו באיומים גלויים כלפיו, במעשים גלויים ובהטרדות מתמשכות. והיי באחד הימים לעת בוקר, הגיע אליו לפתע רבי דוד צבי קצבורג, נאמן בית מרן זיע"א, ומסר לו שמרן דואג לשלומו כל העת, והינו מתעניין ומברר שוב ושוב אודות הענין.

תיכף בשעות הקרובות, נכנס הגרמ"מ אצל מרן זיע"א בלויית אחד מבניו, ואמר: "באתי הנה רק להראות שאני חי...". תפסו אז מרן בשתי ידיו בחיבה עצומה, ובירכו בלבביות כמה פעמים: "יישר כח... יישר כח... לך בכחך זה והושעת את ישראל...". מיד אחרי כן, נכנס אל חדרו של מרן זיע"א הגאון הגדול רבי שמואל מרקוביץ שליט"א. פנה אליו מרן ואמר: "אני חייב לו יישר כח", הוא עושה את העבודה שלי... אם לא הוא, הרי שאני הייתי צריך לעשות זאת!..."

מה אין בצוואת מרן הרב שך?...

לסיומה של יריעת הנהגת הציבור ושימור המסורת הטהורה של מרן זיע"א במשנתו של רבי משה מרדכי, ראוי להעתיק דברים מרעידים שנשא

50 לדורות עולם

רבינו הגדול מרן הגרא"מ שך זצוק"ל - עשרים שנה להסתלקותו

שהיתה להם התעוררות תשובה משמעותית התפללות והזעקות של רבבות שלומי אמוני ישראל, על אף שלקוצר בינתם הביעו את תמיהתם בגלוי על מה נזעקו רבבות בני אדם, ועל מה צעקתם, ומה חרדתם על חייו של רב זקן מופלג הספון בביתו. אך לעומת זה בהיכלי התורה נשמע קול הקורא "כולנו חייבים להשתדל בכל הכוחות בתפילה וזעקה אל ה' כי ירחם על עמו ישראל, ויקיים בנו מאור עינינו אשר כל בית ישראל נשען עליו — מבלי ספק שגאון ישראל ותפארתו מורנו ראש הישיבה שליט"א, הינו עמוד התורה שבדור, וממנו מושפע שפע התורה והבנתה לכל בני הדור" - כלשונו של הגאון רבי משה שמואל שפירא (שליט"א), ראש הישיבה דבאר יעקב, בדברי חיזוק והתעוררות על חובת התפלה לרפואתו של רבנו..."

כבה אור העולם

אתא ליל-ששי, אחר חצות. רבי משה מרדכי רכון בביתו על תלמודו, כאשר נשמעו לפתע מכיוון היכל ישיבת פוניבז', ברום הגבעה הסמוכה, קולות אדירים של תפילה, שכמותם לא היו גם בכל הימים האחרונים, עת נישאו תפילות רבים בהיכל מידי כמה שעות...

קולות התפילה הרמים בשעת לילה מאוחרת זו, שהזכירו את זעקות "אבינו מלכנו" שבשעת נעילה ביום-הכיפורים, לא בישרו טוב... - הגרמ"מ מיהר לעלות על מונית, בלויית אחד מבניו, בנסיעה חפוזת לכיוון בית החולים תל השומר. הדממה המעיקה בחלל הרכב, הופרה שוב ושוב משעטת מוניות נוספות שעשו דרכן מימין ומשמאל, גם הן, לאותו כיוון...

תלמידים רבים של מרן נהרו ונקבצו אותה שעה קשה אל קומת ה"טיפול נמרץ" בבית החולים, שם פעם עדיין לבבו של גדול-הדור, לבבו של הדור כולו, את פעימותיו האחרונות... מה נורא היה המחזה של ראשי ישיבות ואלופי תורה, בעיניים אדומות מבכי, ממאנים להאמין כי הגיעה שעת פרישה באהבה...

עוד שעה ארוכה רעדו כותלי האולם הסמוך למיטתו של מרן, מזעקות י"ג מידות של רחמים, פסוקי "שמע ישראל" וקבלת עול מלכות שמים.

בשעה 2:37 בלילה, אור לט"ז מרחשון, ניצחו אראלים וכבה אור העולם. נפלה עטרת ראשנו, רכב ישראל ופרשיו. רפו כל ידים, ואבן מקיר תזעק: אוי לו לעולם שאבד מנהיגו, אוי לה לספינה שאבד קברניטה ---

יתמות

עוד לפני שהובאה המיטה הטהורה עד מהרה מ"תל השומר" אל היכל הישיבה - וישב הגרמ"מ אל ביתו, לשקו ולתעניתו. ע"פ החלטת חתנו של מרן, הגאון הגדול רבי מאיר צבי ברגמן שליט"א, נקבע מועד ההלויה לשעה עשר בבוקר. (אגב - כחכם עדיף מנביא, נטל הגרמ"מ את הגרמ"צ הצידה, בטרם עזב את המקום, ולחש באוזנו מילים ספורות: "ההלויה... אתם מוכרחים להיות חזקים! ... זה לא פשוט...". כזכור, בשעות הבאות נכחו להגרמ"צ לחצים כבירים מעברים רבים וחצרות שונות, שחפצו בכל מחיר להשמיע דברים בההלויה שכמותה לא היתה... מפי עד ראייה).

כשעתיים קודם תחילת ההלויה, שעה שעדיין לא היה מלא ההיכל בהמון אדם, עלה הגרמ"מ אל הישיבה, וניגש אל מקום הבימה, שם הונחה המיטה הטהורה. מתאר זאת אחד מבניו ברשימה:

התלויתי אז לאבא, והייתי עד-ראיה מקרוב למחזה קודע לב, שלעולם לא ימוש מזכרוני: - אבא קרב בלאט עד סמוך למיטה, ושם ניצב על עומדו, שפוף ונכה-רוח... תהומות אינסופיים של כאב ניבטו מבין ריסי עיניו... ראייתי אז למולי אדם, שזה עתה נותר כדד, יתום - וכפעם האחרונה בחייו! ...

היתה זו החוליה האחרונה בשרשרת של התייתמויות פרטיות, שפגעו כחץ בלבבו הרגיש... דימיתי כיצד הוא מעביר, מבעד לעיניו העצומות, את ט"ז בטבת תשי"ז - (אביו זצ"ל)... ערב יום הכיפורים תש"ך - (הבריסקר רב)... כ"ד באלול תשל"ו - (הרב אברמסקי)... י"ג באב תש"מ - (רבי ועלוועל צ'צ'יק)... כ"ג באב תשמ"ה - (הסטייפלר)... - והנה כעת הוא נפרד מן "שריד פליטת סופרינו", כפי מטבע-הלשון שהיה שגור כל-כך בפיו בשנים האחרונות -

אבא הצביע ביד רועדת על המיטה הטהורה, אחר על הנרות הרבים שדלקו סביב, ואמר לי בקול חנוק, כשהוא מדגיש כל מילה: "כך, כך הוא אמר, הרב שך... - יבוא אותו היום שבו אשכב על הארץ, ונרות ידלקו סביב סביב... ואז תבינו היטב מה שהיה לכם, ומה שאיבדתם..." אמר ולא יסף. אחר כך קרא שני קפיטלאך תהלים, נפנה בשכרון ויצא מן האולם.

מאיגרא רמא

ואכן, ימים יגידו כי בהסתלקותו של מרן רבינו הגדול זיע"א, הנשר הגדול הסוכך באברתו על בני דורו, תמה לה תקופה בחיי רבי משה מרדכי. - נסתם חזון מישראל. התחושה הברורה סביביו היתה, כמו אותה הגדרה שמסר ה"חפץ חיים" בידי תלמידו הקדוש רבי אלחנן וסרמן, במענה לשאלתו ששאל פעם: - הרי שהורגלנו לחלוקה של תקופות; תקופת תנאים לחוד ותקופת אמוראים לחוד, תקופת רבנן סבוראי לחוד, תקופת גאונים לחוד ותקופת ראשונים לחוד. תינח בימי חז"ל שהיתה

בידם לחלק, לפי שהיו יודעים מה שכתוב ב"ספרא דאדם קדמאה", כגון: "רבי ורבי נתן סוף משנה, רב אשי ורבינא סוף הוראה". ברם, משם ואילך, איפה קו הגבול להבחין אימתי נחתמת תקופה פלונית ומתחלת תקופה חדשה?... - השיבו הח"ח: "הדורות פוחתים והולכים בהתמדה, כל דור מתמעט מקודמו, אולם תהליך ההתמעטות שבתוך התקופה עצמה מתרחש בהדרגה, באיטיות, הדור הבא עודנו משתייך - מבחינה מהותית - לאותה חטיבה של הדור הקודם; ואילו כשמתחלפת תקופה, מתהווה בבת אחת פער עצום, ירידת הדור היא אז בבחינת נפילה "מאיגרא רמא לבירא עמיקתא", וכל אימת שרואים כי הדור בכלל אינו מאותו סוג של הדור הקודם מבינים שהתחיל זמן חדש".

"אף זאת", הוסיף ה"חפץ חיים", "קבלה בדינו, שבסוף כל תקופה חי ופועל גברא רבה שהוא גדול כמעט מכל גדולי תקופתו ומשתייך במהותו לדורות קודמים, דהיינו שלפי ערך גדולתו מתאים היה יותר לזמנים קדמונים. לדוגמא: רב האי גאון, אחרון לתקופת הגאונים, נחשב לגדול שבגאונים, ודוקא הודות לגדולתו מרגישים ביתר שאת עם סילוקו מהעולם כי אכן תמה ונשלמה תקופתו. אין בכלל מה להשוות. כך הוא הדבר בכל פעם שמסתיימת תקופה".

את המעשה אשר יעשו

אפס כי לא יטוש ד' את עמו, ונחלתו לא יעזוב. אף אם נכזבה התוחלת לקבל פני משיח צדקנו יחד עם מרן, אשר אמרנו בצילו נחיה עד ביאת גואל, אבל הלא שומה עלינו לדעת את המעשה אשר נעשה.

ונכוננים הדברים הן כלפי הנהגת הכלל כולו - כפי שהגיד הגרמ"מ בהספדו הראשון, במוצאי השבת, בבית המדרש "ירחי כלה", במילים קצרות העתידות לפעול ולהשפיע בדרמטיות על מהלך עשור השנים הקרוב: "מרן הרב שך אמר: 'יבוא זמן שאני לא אוכל לענות לכם, ואז תשאלו הכל את מרן הגאון רבי יוסף שלום אלישיב שליט"א, רק אותו תשאלו! אליו תשמעון!'..."

אבל גם כלפי הפרט, תפקידו הפרטי של כל בן תורה בשעה כזו, לא ליפול ליאוש חלילה, אלא להכיר היטב כי "אין לנו שיעור אלא התורה הזאת!" - ואת התורה הזאת, יש ויש לנו! ...

"לא אשכח" כותב הרב משה ישראלזון, "שנכנסתי אל רבי משה מרדכי כמה ימים אחר שנפטר מרן הגרא"מ שך זצוק"ל, וישב והיו עיניו זולגות דמעות ממש, והוא מראה לי באצבע את דברי הרמב"ם הפתוח לפניו, ושם נאמר: "כתר תורה הרי מונח ועומד ומוכן לכל... כל מי שירצה יבוא ויטול!".

"תזכרו שאתם תלמידי הרב שך!"

"גדולים צדיקים במיתתם..." בנפשו של הגרמ"מ היה הדבר, להמשיך ולְשַׁמֵּר - לעצמו ולזולתו - את הזכרונות הצורכים ממורשתו הברוכה של מרן רבנו הגדול זיע"א, להוסיף ולצעוד בנפתולי החיים לאור האבוקות הנוצצות שזרע מרן בדם-

ליבו בכל פינה ופינה, להבין כי זו הדרך בה ישכון אור, אין בלתי ומינה לא תזוע. הנה דברים מפיו, כפי שנשמעה תביעה-משאלה זו מקירות לבבו הטהור:

--- *התורה היא הערך הכי גדול שיש לנו, היא ורק היא חיינו ואורך ימינו, אין לנו מסלול אחר, אף אחד לא יזיז אותנו מזה, על זה בכל הדורות יהודים נשחטו ונהרגו, על זה נלך באש ובמים. - אנחנו מצפים שכל התלמידים שלו מכל הדורות, כל אלו שזכו לשבת אל מול פני המנורה הטהורה, וכל אלו שהוא בנה אותם ואת נפשם הם חייבים לו, שיזכרו שצריך למסור על כך את הנפש. "נראתה לו דמות דיוקנו של רבו"! - אלמלא הוא אין היינו נראים... הוא הגדיר היטב, ברור, מה כשר ומה טרף... נזכור תמיד, יש כל מיני נסיגות בחיים, כל מיני קשיים, כל מיני לחצים, כל מיני ענינים, נזכור תמיד שאנחנו תלמידים של הרב שך. זו עצה טובה, אם אחד בא אליך עם איזה רעיון, תאמר לו: סליחה, אני תלמיד של הרב שך! ...*

--- *צריך לדעת שיש ו' כרכים של "מכתבים ומאמרים", אין בעיה מבעיות החיים ומשאלות הזמן שלא כתוב שם. אם אתה רוצה להתקדם בחיים, תקח ותלמד אותם מתחלתם ועד סופם, ותחזור ותשנן... הדעת תורה הברורה והבהירה של מרן, אור גדול בעינים, התשובות הבהירות לכל דבר, כבוד הבריות לכל אחד, הצניעות והענוה... וכן הספרים "בזאת אני בוטח", ו"משולחנו של רבנו"... כל דבר עם מסורת מה"חפץ חיים", מהסבא מסלבודקא, מהרב מבריסק, ודבר שאין מסורת לא עושים, ודבר שאין מסורת לא מחדשים, ושב ואל תעשה עדיף...*

--- *זה מה שרבנו לימד: כל אחד ואחד באשר הוא שם, באיזה תפקיד שהוא נמצא, שיראה מה הוא יכול להרבות בהטבה וחסד עם כל מי שצריך. הבני-תורה שיושבים ולומדים, עושים את החסד הכי גדול עם כל הבריה, שמחזיקים את כל העולם, כולם חיים בזכותם, אבל מי שלא זכה לזה, באיזה תפקיד שהוא נמצא, יש הרבה מה לעשות בחסד והטבה.*

וכך הוא הדרך כל אחד ואחד: תחפש איך לעשות טובות ליהודים, לא מיבעי ללומדי תורה שבזכותם העולם עומד, אלא לכל יהודי ויהודי. "והלך לפניך צדקך" - אומרים חז"ל: שלשה דברים יש לאדם, הרכוש שלו, הידידים שלו, והמצוות ומעשים טובים, וכשהוא הולך לעולמו, הרכוש נשאר בבית, והידידים מלוים אותו עד הקבורה, אבל התורה ומצוות ומעשים טובים מקדימים לפניו בעולם העליון, שנאמר "והלך לפניך צדקך". "כבוד ד' יאספק" - מה שהרכיב בעוה"ז כבוד שמים, כל ענין של כבוד שמים, אם אתה יכול - תעזור לכבוד השם, כל אחד יכול לעשות דברים גדולים, אין דברים קטנים, בשמים הכל דברים גדולים, ואז תזכה ש"כבוד ד' יאספק".

--- *לאחר פטירת ה"חזון איש", היו הרבה הספדים, כתב רבי משה שנפלד זצ"ל שהחזו"א אומר: "הלואי אותי עזבו ואת תורתו שמרו"...*

--- *וזה מה שהרב שך אומר לנו: תזכרו שאתם תלמידי הרב שך! ...* (להכנת הכתבה נעזרנו בספר 'רבי משה מרדכי')

לדורות עולם 51

מוסף זכרון מיוחד של בטאון עולם התורה הפלס

"האור ניכר בהעדרו"

ראיון מטלטל עם הרה"ג נתן זאב גרוסמן, עורך בטאון עולם התורה 'הפלס', נאמנו ואיש סודו של רבינו הגדול מרן ה'אבי עזרי' זצוק"ל בתקופות סוערות, בהן כיהן כשליחו האישי כעורך העתון 'יתד נאמן' • "צריכים להתבונן עתה בתקופה של עשרים שנה ללא מרן הרב שך, לראות ולבחון בצוותא מה עבר על היהדות החרדית ועולם התורה בתקופה זו, מה הסער הגדול הזה, ולהבין מה התחולל כאן בלעדיו, בבחינת האור ניכר בהעדרו"

י. פיש וח. יוסף

להשמיע ברמה דעת תורה צרופה בדברים שעומדים על הפרק, הרי שבד בכד עם זה נשאר במהותו בן תורה ותלמיד חכם מופלג.

כך מעיד גם יבדל"א הגאון הגדול רבי ברוך שמואל דויטש שליט"א אודות "הנודע בעולם הישיבות במאמרי ההשקפה ויסודי דעת תורה - אשר ביודעי ומכירי איך שמרן הגרא"מ שך זצ"ל"ה סמך את ידיו עליו באומרו שהוא מבין לשרשי הדברים!"

כאמור, השליחות של מרן הרב שך לא נעשתה בנקל, אלא תחת לחצים ורדיפות, שמטרתם ברורה, וכפי שהעיד בשעתו מרן הגרמ"י ליפקוביץ זצוק"ל במכתב ששיגר למרן הגר"ש אלישיב זצוק"ל נגד המפיצים "דברי הכפשה ועלילות" - "והדבר כואב בהיות שידוע שהוא נאמן בדרכו שהיא דרך דעת התורה, כפי אשר היתווה מרן הרב שך (שליט"א) והוא ממשיך בנאמנות לשמוע ולהפיץ דעת התורה המקובלת בידיו". (במכתבו זה ביקש כי מרן הגר"ש "ימצא את הדרך להשתיק דברי שוא", וסיים בהביעו דעתו, כי הלוחמים הללו הם הם מחוללי המחלוקות: "והקב"ה שחותרו שלום יערה רוח טהרה על אנשי המפיצים שיחזרו בתשובה ולהפסיק לגרום מחלוקת בישראל").

לקראת עשרים שנה להסתלקותו של רבינו הגדול זצוק"ל, ביקשנו לחזור למסע מרתק, עם הרב נתן זאב גרוסמן, לשמוע על אותם רגעי הוד באורו של הרב שך, לחזור אל המערכות הגדולות.

לא קל היה לשכנעו לצאת מגדרו ולהסכים, לראשונה, להתראיין. אין זה טבעי בעיניו להפוך צד, להפוך ממראיין למרואיין, ממי שמסקר לזה שמסקר. הוא חזר ואמר כי לידו, מי שהוא בגדר שליח, אינו אמור להיות יעד וכתובת לכשעצמו. כך נהג תמיד.

בכל זאת, בחלוף עשרים שנה, מפני צורך השעה, לזכור ולהזכיר נשכחות, למען הדור אשר לא ידע, ניגשנו בבקשה לצאת לרגע קט מן הצללים, לגלות טפח ואולי יותר, מימי ההוד והשליחות הגדולה, מאותם ימים ולילות ושעות ארוכות בצילו של מרן זיע"א, וגם - כיצד שורדים מאז כבה האור הגדול ומה הלקחים שניתן להפיק מאז ועד עתה, ובפרט לאחר כל הזעזועים ורעידות האדמה שעברו עלינו מאז ההסתלקות. ביקשנוהו רק דבר אחד: "לפתוח שער" ולהאיר הפעם סוגיות אלו.

י. פיש

המטרה היתה ברורה, להעמיד בראש החלק ההסברתי, את מי שיוכל לשקף נאמנה את דרכם של גדולי הדור, של עיני העדה, להעביר ולהביע את דעתם בבהירות, בלי כחל וסרק. תמיד היו אלו האנשים הקרובים והנאמנים ביותר אלה שעמדו והעבירו את קול ד' בכוח, קול ד' בהדר.

בעל האבי עזרי זיע"א, היה מי שידע טוב מכולם, עד כמה חשוב הוא בתקופתנו הצורך הדחוף ביכולת להביע את דעת התורה את ההשקפה הברורה. בדור בו ראשי השלטון וגורמים נוספים הקדישו (ומקדישים ה") זמן, כסף וכוח רב, כדי לפגוע וחלילה לעקור, את המציאות של קיום יהדות חרדית, בשלל דרכים, תוך פגיעה בבני הישיבות, בלומדי התורה, בחינוך הטהור, ובכל היקר והקדוש לנו, הביא את מרן לקום ולעשות מעשה, למצוא את הדרך להשמיע את דעת התורה ברמה.

למעלה משלושים שנה חלפו, האירועים ההיסטוריים חלפו בקצב בלתי נתפס, כשרק עם חלוף השנים, ניתן היה לחוש את עוצמת חזונו של רבינו הגדול, להשפיע ולהעביר דעת תורה צרופה.

באותם ימים, קרא מרן זיע"א להרה"ג רבי נתן זאב גרוסמן שליט"א - אז עורך 'יתד נאמן' וכיום עורך 'הפלס' - לעמוד כחומה בצורה, להשמיע דעת תורה צרופה וברורה. היה זה האיש עליו סמך מרן באופן הברור ביותר, בימים בהם ניהל ה'אבי עזרי' מאבקים ומערכות. היה זה שלוחו הנאמן באופן רצוף, מהבודדים שידעו לעמוד כחומה כנגד כל הלחצים מסוגים שונים ומשונים, ולהשמיע את דעתו בלי עוררין, בלי שינוי, דעת תורה ברורה.

הדבר קיבל ביטוי בעדויותיהם של גדולי ישראל, וכך היא לשונו של מרן הגר"ש אלישיב זצוק"ל המובא במכתבו של הגר"ע אויערבאך שליט"א, במכתב לספר 'פותח שער', בו העיד כי הוא "האיש אשר מונה על ידי רשכבה"ג מרן הגרא"מ שך זצוק"ל להיות עורך יתד נאמן לשאת ולטא נאמנה דעת והשקפת תורה בכל המערכות הצבוריות".

ובמכתבו של הגאון רבי שמואל בירנבוים זצוק"ל המגדירו "האי ספרא וסייפא, שלוחא דרבנן, רוחו של גאון ישראל הגרא"מ שך זצוק"ל אשר זכה לצקת מים על ידו חופף עליו... ועל אף טרדותיו ועיסוקיו הרבים בצרכי ציבור באמונה משך שנים רבות כאשר שימש כשופרו הנאמן של מרנא בעל האבי עזרי' זצוק"ל

דומה, כי רק תמול שלשום, התחממנו לאורה של חמה, המאור הגדול, רבן של כל בני הגולה, מי שנשא את עול הדור על כתפיו, רבינו מרן בעל האבי עזרי זיע"א, אביהם וליבן של ישראל, וכפי שהיה אומר מרן הגר"ש זצ"ל שבמשך שנים רבות לא היה לכלל ישראל מנהיג שכזה.

אמנם, רק כמה עשרות בשנים חלפו, שנים שהן פרק זמן זעיר במונחים היסטוריים, אך שנות דור במבט של דורות, של המציאות הרוחנית של כלל ישראל, מאותם ששתלן הקב"ה, בכל דור ודור, כאשר רוחו הנהגתו וה"בנין זקנים" של רבינו בעל ה'אבי עזרי', הם היסודות העמוקים, שמחזיקים על גבם, את שדרת בריח התיכון, ועצם הלוח, של עולם התורה, זה הממשיך בצורתו הטהורה, דור אחר דור.

שם, ברחוב ראב"ד, נהם הארי החי, הרועה הנאמן, לשמור על המסורה והמסורת, לרומם ולקומם עולה של תורה, הבנאי הגדול שהעמיד לגיונות של תורה, והשומר הנאמן, מי שחזה בעיני רוחו את הסכנות המאיימות, שידע לעמוד במלחמה היום-יומית, כנגד ראשי השלטון ושולחיהם, המנסים לפגוע בכל היקר והקדוש לנו, מי שחשף בלא רחם, את מזימותיהם, כמו גם כנגד מסלפי דרך מבפנים, ובכוחו וחכמתו, עמד בגבורה, למנוע תחושה של תמימים או מיתממים.

בכל הדורות היו אלו גדולי הדור עיני העדה, שידעו לנווט את הספינה המטלטלת, שידעו לשמר את שדרת החיים היהודיים, ומכוננים את כלי המלחמה, אותם שנועדו לשמירה והצלה של היהדות.

כך נאזרו תמיד בעוז ובגבורה, והצליחו לעמוד כחומה בצורה, ושימשו דוגמא לדורות, כיצד ניתן גם במצבים שנראים בלתי אפשריים, כאשר יד הרודפים גוברת, לשמור על נר התמיד של היהדות הצרופה, ולהעמיד את מיטב הכוחות אל מול אותם אלו שביקשו לעקור את היהדות.

הרשימה ארוכה, בכל הגליות היתה חובת ביצור החומות, והשמעת דעת התורה הברורה, כחובה ראשונה במעלה, בלעדיה, לא ניתן יהיה להעביר את לפיד אש התורה, והדברים התבטאו גם ביוזמותיהם לייסד שופרות נאמנים.

כך למשל עמד בעל ה'ערוך לנר' זי"ע ויסד את העתון הראשון המייצג את השקפת היהדות, שעמד כנגד פורצי החומות בעם, הרפורמים והמשכילים השונים, בבטאון שנקרא 'שומר ציון הנאמן', וכך לדורות, עד לדור שעבר, כרבי משה שיינפלד זצ"ל, נאמנם של מרנן החזו"א זצוק"ל והרב מבריסק זצוק"ל.

עוד בטרם הצגנו את השאלה הראשונה, הקדים הרב גרוסמן ואמר לנו: ראשית כל - כמובן שאיני הכתובת ואינני האיש המתאים להעלות דברי זיכרון ולהצביע על עוצם גדלות רבן של ישראל שהאיר את שמי היהדות עשרות בשנים.

כבר הרחיבו בענין זה גדולים וטובים, והרבה מאוד סופר ב-20 שנות היתמות שמאז הסתלקותו אודות דמות הענקים של מרן זי"ע התובעת ומחייבת כל אחד ואחד להעפיל במעלות עמלה של תורה ובמסילה העולה בית אלוקים. לא אני הכתובת לדבר על כל המכלול הנשגב הזה. הייתי בס"ה שליח לתחום מוגדר של ענייני הציבור, ומתוקף כך זכיתי להסתופף בצילו ולהימנות על רבים שהיו עדים למחזה הנורא של העמדת האמת על תלה בתקופה סוערת שבה השלים לכונן ולעצב את דמותו של עולם התורה והיראה ולבצר חומותיו.

לכן, כאמור, אינני בא לדבר עכשיו על גדלותו של מרן הרב שך, אלא על "עשרים שנה לרב שך". או ליתר דיוק: "עשרים שנה בלי הרב שך". לראות ולהתבונן בצוותא מה עבר על היהדות החרדית ועולם התורה בעשרים השנים האחרונות, ולהבין מה התחולל כאן בלעדי, מה הסער הגדול הזה, בבחינת "האור ניכר בהעדרו".

אבל בכל זאת, אולי נשמע קודם לכן בתמציתיות כיצד ניתן לסכם את אשר פעל רבן של ישראל כל עוד זכינו לאורו, והמורשת שהותיר לנו לדורות.

קשה מאוד לסכם עולם שלם שנבנה ולמצות זאת בכמה משפטים, אבל אפשר לנסות בסייעתא דשמיא.

מלבד הרבצת התורה והעמדת התלמידים, כמו החדרת רוח רוממות והתעלות בהיכלי התורה בכל אתר ואתר, פעל רבינו הגדול במישור הציבורי לכונן מהמסד ועד הטפחות את היהדות החרדית ועולם התורה בדור האחרון. בידו האחת השריש את ההשקפה התורתית בטהרתה, כשהוא מביע דעת תורה על כל ענייני השעה, ובידו השניה דאג במישור המעשי לבנות ולשמר את בתי חיינו, היכלי התורה, הישיבות והכוללים, מוסדות החינוך והפצת התורה, כמו גם ההתארגנויות הציבוריות.

במישור הרעיוני, העביר בצורה בהירה וחדה את שהנחילו גדולי הדורות האחרונים מול הנסיגנות והאיזמים הרוחניים של האידיאות החילוניות וגורוותיהן, התנועה הלאומית וחוגי ההשכלה, כמו גם החוגים הפשרניים למיניהם שהתחברו למחטיאי הרבים.

כל זאת העביר ומסר באספקלריה של דורנו, כמעתיק השמועה ושריד לדור דעה שהביע את המבט המזוכך של התבוננות תורתית צרופה על בעיות השעה בתקופתנו. בדברים בכתב ובע"פ הזהיר מפני סכנתה של הציונות ותולדותיה הגלויות והנסתרות, וללא הרף החדיר בעצמותינו, כי אל המדינה יש להתייחס כמדר גלוי במלכות שמים הקורא תיגר על עיקרי אמונתנו.

כך גם הגדיר את סכנותיהן של המפלגות השונות, בין אלה משמאל שמבקשות להתנתק לחלוטין מהיהדות תוך השלטת ליברליות והפקרות, ובין אלה מימין שפועלות במסווה קצת יותר "מסורתי" כביכול, אך מחדירות תרבות לאומית

וכוחניות כפרנית תוך התגרות באומות העולם. ובתווך, החוגים הדתיים-לאומיים והחרדים-לאומיים שניסו להשתלב ולשלב בין האידיאות הזרות לבין שמירת מצוות בדרך, תוך פשרות וסילופים מתעתעים.

אגב, במאמר המוסגר יש לציין כי ברור שכוונתו בדבריו על מפלגות הימין והשמאל היתה להצביע על הפן המודגש בכל אחד מהגושים הללו, אם כי תמיד היו גם מגמות הרסניות משותפות לכולם, ובפרט ברבות השנים עם הקמת וריאציות פוליטיות שונות, היטשטשו יותר ההבדלים בין שני הגושים: ממשלות ימין עסקו גם בעקירת התורה ומחיקת ערכי יסוד, ומפלגות הנוטות לשמאל-מרכז הצטרפו לאמירות לאומיות ראוותניות, כך שההיבטים השונים של "נהיה כגויים" מבית היוצר של הציונות ההסטורית, הופיעו במקביל, ברמה כזו או אחרת, בקרב כל ממשיכי דרכה ההרסנית.

בנוסף, עמד והתריע כנגד כל פירצה וקלקלה שעלתה על סדר היום. כמו פרצות בהלכה והנפקת "היתרים" מפוקפקים ע"פ דרישות השלטון; יוזמות שניסו לשנות את צביון עולם הישיבות והכוללים ולערער על ערך הקדשת החיים לתורה; מוסדות חינוך לבנים או לבנות שניסו להנחיל דרכים חדשות; גורמי כלאיים בנוסח "ישיבות תיכוניות" ובפרט אלה שקמו במסווה של "צביון חרדי"; החדרת רעיונות הימין ו"ההתנחלויות" לשולי הציבור החרדי; התנועה המשיחית ורעיונותיה; שינויים בצורת הש"ס והחומש, ועוד כהנה וכהנה.

קשה לפרט את הכל, אך עינו היתה פקוחה בדריכות מתמדת במשך עשרות בשנים, כדי לעמוד על המשמר ולהעמיד את עולם התורה וציבור היראים, במתכונת

המקורית והשורשית שנמסרה מדור לדור ע"י מעתיקי השמועה מהר סיני ועד ימינו אנו.

כל זה בעיקר במישור הרעיוני-ההשקפתי של 'הלכות דעות', וכיצד זה בא לידי במישורים המעשיים?

כאמור, רבינו הגדול הרב שך קבע מסמרות, הציב תחומים, בנה חומות וסיגים, הגדיר הגדרות וגדר גדרים - בנוגע לכל חיי היהדות. כל אלפי תלמידיו ושומעי לקחו, הן באופן ישיר והן מפי כתביו, כל מרכיבי התורה שבדור וכל יהודי באשר הוא שאוזנו היתה כרויה ורגישה לדבריו - ידעו, כי הוא מנחיל לנו תורה שלימה, משחזר ומחיה את היהדות השורשית ואת עולם התורה שנחרבו בשואה וכמעט ונכחדו שוב תחת השלטון הכפרני וריבוי הדעות הכוזבות של הדור האחרון.

את הכל יסד וכונן ברוחו הגדולה, ע"פ מה שקיבל מרביות מעתיקי השמועה, כשאינו חס על זמנו היקר לו מכל, כדי להנחיל לנו דבר דבור על אופניו, ללא כל ספק; ללא כל עירפול וחוסר-בהירות.

ובאותה מידה עיצב בכל הנושאים המעשיים את הצביון התורתי הנכון ואת דרכי הנהגת הציבור, כפי שקיבל ממסורי התורה מדור לדור.

כידוע, מרנן גאב"ד בריסק והחזון איש צוק"ל וכל גדולי הדור ההוא, החיו את העצמות היבשות, לקחו אודים מוצלים מאש ואת השרידים אשר קרא ד', וכוננו מחדש את עולם התורה לאחר החורבן. הם הניחו את היסודות, ומרן הרב שך צוק"ל המשיך במלאכה ועיצב את התבנית והצורה, לפרטי פרטים, כשידו האחת אוזחת באמת

הבנין לכונן מרכזי תורה ולהרחיב גבולות הקדושה, וידו השניה אוזחת בחרבה של תורה להילחם נגד כל מסלפי דרך למיניהם. הוא העמיד את הדברים בצורה חדה וברורה: איך נראה כלל-ישראל ואיך נראה עולם התורה; כיצד נבנות ישיבות קטנות וגדולות; מה היא צורתם של ישיבה וכולל; איך נראה בית יהודי, אם יהודיה, תינוקות של בית רבן ובנות ישראל; איך נראה בן תורה ואיך נראה "בעל בית" ירא אלוקים; מה תבניתם המוגדרת של תלמודי תורה ושל מוסדות 'בית יעקב' לבנות; היאך פועלים במערכות הציבור, בזירה הפוליטית ובענייני הכלל וכו'.

כך שלמעשה כל היש המבורך שקם בכ-60 השנים האחרונות, נעשה בהכוונתו ובהדרכתו על כל צעד ושעל.

אני נזכר באנקדוטה שבזמן הקמת 'דגל התורה' בשנת תשמ"ט, היה איזה חוג בית לציבור אברכים ספרדים, והנואם שם אמר בתוך דבריו שכל אחד מהם מחוייב לסייע למפעלי וקריאותיו של מרן זצ"ל, והתבטא "הרי בלי הרב שך לא היה עולם התורה הספרדי קם ושוורד". קטע אותו אחד האברכים ואמר: "רק הספרדים? הרי בלי הרב שך לא היה גם עולם התורה האשכנזי..."

ולגבי הפעילות הציבורית?

לגבי המישור הציבורי, צריך להדגיש כי בד בבד לעשיה הפרקטית בשטח, עמד מרן הרב שך על המשמר להעמיד דברים על אמתותם, לבל יהיה ח"ו סחף בלתי רצוי. דהיינו, לדעת ולהבין שכל הפעולות שנעשות ביחס לשלטון החילוני שנכפה עלינו, כדי להציל מן הארי ומן הדוב, הרי הן

לדורות עולם 53

מוסף זכרון מיוחד של בטאון עולם התורה הפלס

הקריירות ההרסנית החלה לעטוף את כל האטמוספירה הציבורית. מי שנשארו במתכונת המקורית ועדיין משמרים את דרכו של מרן הרב שך, הם רק ציבור בני התורה "המבינים בעם", כפי שהגדירם רבינו ה'דרכי שמואל'.

מדובר בציבור חשוב ואיכותי ששרד את 20 השנים האחרונות, למרות כל הנסיונות האינטנסיביים של מחיקת והשכחת העבר ע"י "ההנהגה החדשה". אלו אברכים יקרים ומשפחותיהם, שלכאורה לא היה ביניהם איזה קשר אישי או חברתי מוקדם, אלא התקבצו יחד, "אחד מעיר ושנים ממשפחה", להמשיך את הדרך.

אלפי בני תורה אשר למדו בשיבות שונות, בסגנונות שונים, אבל הצד השווה שבהם שכל אחד במקומו נשאב לאמת הפנימית שבקעה מגרונם של מרן הרב שך ונמסרה לאחר מכן ע"י הדברים בדרכו. כל אחד מהם הבין כי רק ההיצמדות לדרך זו המסורה לנו, היא הערבות היחידה להישרדות עולם התורה ככלל, וכן כל יחיד ויחיד, מול הגלים הזידוניים של תקופתנו.

ציבור זה נותר לפליטה עד עתה, שומר ודבוק בדרך המסורה לנו ללא פשרות ושינויים, והאמת היא שרק בזכות קיומו נמנעים גם אחרים מלדרת מטה מטה, הלאה והלאה.

אגב, הגדרה זו לכשעצמה - "המבינים

ב"יום שאחרי" ומאז והלאה. כי אחרי שבמשך השנים, בכל הספרים וכינוסי הזכרון ומוספי הזכרון, האירו רבים וטובים את דמותו של מרן הרב שך, הגיעה העת לדבר על "עשרים שנה לרב שך", על "עשרים שנה בלי הרב שך". לערוך סיכום וחשבון נפש.

כי במידה מסוימת, זו הדרך הנכונה ביותר, וגם הכואבת ביותר, להבין מה בנה ומה חולל, מה פעל ומה שימר. כאשר נבחין ונכיר את החורבן, את הקריסה הנוראה וההתפוררות המתמשכת שחלה מאז הסתלקותו, ואשר מתעצמת והולכת ברבות השנים. הרי זה, כאמור, בבחינת "האור ניכר בהעדרו".

מילים קשות; "חורבן", "התפוררות", "קריסה", האמנם כן? הכל נהרס?

ברור שלא הכל. שהרי בחדשי שמים, נותרו השרידים אשר קרא ד', וברוך שמסר עולמו לשומרים. אבל אין ספק שמאז הסתלקותו וברבות השנים, רואים כי המימסד שאחריו נגרר רוב הציבור בצורה עיוורת - "הזרם המרכזי", כמו שמגדירים זאת בימינו - שינה לגמרי את דמותו. הרבה דברים מהותיים השתנו ללא הכר, ונושאים שמעולם לא היה איש מעלה על דעתו בחלומותיו השחורים ביותר, כי יוטל בהם ספק כלשהו, הפכו "נושא לדיון".

גרוע מהשמאל ביחסו לכמה עניינים יסודיים, אבל בד בבד היה מרן הרב שך תוקף ללא הרף את הממשלה ואת ראש הממשלה דאז, כשהוא מזוהר במיוחד מפני קלקוליו וסכנותיו של הימין, מתריע מפני הגישה הלאומנית וההתנחלויות וכדו', ומתריע שלא להתפתות אחר דיבוריו ה"מסורתיים" כביכול של ראה"מ. מאותה סיבה גם הורה להבהיר לראשי הקואליציה דאז כי נציגינו יצביעו נגד כל יוזמה לאומית, כשם שלא יתנו ידם לחקיקה שפוגעת בענייני הדת.

כך עשה זאת השכם והערב, כדי לטעת עמוק בלבבות כי באמת איננו קשורים אליהם כלל: מלחמה לנו עם החילוניות והציונות למיניה כולל גירסת האידיאלוגיה הימנית שלה, וגם אם יש מגע רופף עמהם כדי למנוע בעדם להרוס וכדי להציל מהם אי אלו הישגים לקיום היהדות, עלינו לדעת שדרכם מסוכנת לכלל ישראל ואין חלקנו עמהם, והמלחמה נגדם נמשכת במלוא עוצה.

וכמה רחוקים הדברים מההתנהלות העכשווית של המפלגות החרדיות והעדר הנוהה אחריהן, כאשר בשנים האחרונות אופפת אותם אווירה של תלות מוחלטת ב'גוש הימין' כאילו הפכו לחלק טבעי ממנו, ותוך סגידה עיוורת כלפי העומד בראשו. הדברים ידועים ואין צורך להרחיב בהם.

אכן מורשת גדולה ועצומה הנחיל לנו, אז מה קרה ברבות השנים שעל כך שמענו מקודם כי "האור ניכר בהעדרו".

צריך לזכור ולהזכיר את דברי רבינו עט"ר מרן הגרי"ש אלישיב זצוק"ל, שאמר כמה פעמים לאחר הסתלקות מרן הרב שך, ובפעם הראשונה היה זה בדברים שמסר בשעתו לעצרות המספר במלאת השבעה והשלושים לפטירה, כאשר עורר כי חובתנו להמשיך ולעמוד על המשמר, שלא לעשות שינויים מהמסורה שבידינו ומכל מה שקיבלנו בענייני חינוך והעמדת התורה וכו', כפי שהנחילנו רבינו הגדול זצוק"ל.

זו אכן הנקודה, שהכל יודעים, כי היא היתה יסוד מוסד בהשקפה התורתית שהנחיל לנו מרן הרב שך זצוק"ל, והיא אשר עמדה במרכז כל הוראותיו והדרכותיו לדורנו. עיקרון יסודי זה מקיף וכולל, שכן ההידבקות בדרך המסורה לנו בלא שינויים וחדשנויות, היא אשר משמרת ומקיימת את הכל: את הישיבות הקדושות, את בתי המדרש, את מוסדות החינוך וענייני הנהגת הכלל.

בענין זה הנחיל לנו שוב ושוב, כשהוא אינו מתעייף מלחזור על כך ללא לאות בכל הזדמנות, שכל קיומנו כציבור תורתי הקשור למקורו, אל מקבלי התורה מסיני, מותנה בהיצמדות מוחלטת למסורת שבידינו, ללא כל שינוי.

ועל כך אנו מזהרים ועומדים מפיו ומפי כתביו, כי כל שינוי וכל סטייה, אפילו קלה שבקלות, מן הדרך המסורה לנו, תעמיד ח"ו בסכנה את כל עולם התורה שהוקם ברוב עמל ויגיעה.

ובוודאי כאשר מתחוללת רפורמה רבתי, כפי שאירע לדאבון לב כולנו בעשרים השנים האחרונות מאז ככה אורו שהאיר את חשכת דורנו.

וזה מה שאמרתי בהתחלה, כי לעניות דעתי יותר חשוב לדבר עכשיו על מה שקרה

כהוראת שעה שיש לה שיעור וגבול, וצריך לבחון את המצב בכל זמן וזמן.

הרי לאחר קום המדינה היו חוגים יקרים שהחליטו לאור רבותיהם שאין להשתתף בבחירות ואין לקיים כל מגע עם מוסדות השלטון. אמנם גדולי ישראל שלאורם אנו הולכים הורונו כי אמנם אין כל היתר להשתתף במוסדות הכפרניים שכל מהותם האידיאה הלאומית כמו ההסתדרות הציונית והקונגרס הציוני, אבל ביחס למסגרות המעשיות של ניהול ענייני המדינה, אזי בליט ברירה ובמצב שנוצר, מחוייבים לבחור נציגים ולהשתתף בכנסת וכו', כדי לעמוד על המשמר, לנסות ולסכל את מזימות צוררי התורה ולהשיב חורפינו דבר. לכן פסקו שיש להשתתף בבחירות ולהצביע עבור שליחים נאמנים ואף קבעו שיש בכך חוב קדוש, וכך הורה גם מרן הרב שך פעמים רבות.

אמנם, בד בבד הזהיר, והחדיר, כי יש להנחיל ללא הרף שמדובר בס"ה בהתנגבות אל חצר הגזול כדי להיאבק עמו ולהציל טרפו מידו, ולדעת שאין זה "הותרה" באופן גורף אלא כעין "דחוייה" שיש לכך גבולות. לא הולכים לבחירות בכל מצב ולא נוטלים תקציבים בכל מצב. לעתים הולכים לבחירות וזה חוב קדוש, ולעתים אין למי להצביע ואז אין בכך כל סרך מצוה ואדרבה יש בכך סיוע לעוברי עבירה. בנוסף, גם כשבוחרים נציגים נאמנים, לעתים כחלק משליחותם עליהם להיכנס לקואליציה השלטונית ולעתים מחוייבים לפרוש ממנה. דוגמא נוספת: ניתן ליטול תקציבים למוסדות, כל עוד אין בכך סכנה של השפעה חיצונית, אבל נפסיק לקחת ברגע שתיווצר תלות שמאפשרת התערבות שלטונית בסדרי החינוך וכדו', וכפי שבאמת נוהג ציבור בני התורה בשנים האחרונות.

אתכל זה הנחיל בחייו ללא הרף, וממילא יש לדעת שכל מה שהורנו ממשין דרכו רבינו ה'דרכי שמואל' בשנים האחרונות, נעשה ע"פ הכללים הללו שקבע רבינו הגדול הרב שך. ולכן, על רקע המצב העגום שהתפתח בשטח בשנים הללו, כאשר מצד אחד השלטון החילוני החל להרגיש חופשי להתערב במוסדות, ומצד שני המימסד הפוליטי החרדי הידרדר לפשרנות סידרתית ולא ניתן היה לסמוך עליו, נעשה צורך לקבוע כי במצב זה יש להקים מוסדות על טהרת הקודש של עצמאות חינוכית, וכמו כן אסור לבחור לכנסת עבור הנציגים הללו שבחירתם היא בגדר מסייע לעוברי עבירה. אין בכך כל שינוי ובוודאי לא "חרטה" ח"ו מהדרך שקיבלנו, או פנייה לשיטה אחרת, אלא אדרבה הם הם הדברים, זה מה שהדריכנו מרן הרב שך לעשות במצב כזה, וכפי שכבר היתה בחייו מערכת בחירות שבה הורה שלא להצביע כלל, וכן התבטא לא אחת שבאם תהיה התערבות שלטונית אז יש למנוע השפעתם, ואז אין להישען עליהם ולקחת תקציביהם.

אגב, עוד הרבה לפני תקופת 'הפלס' כבר פירסמתי מאמר בו הבאתי את דעת מרן הרב שך בענין זה. אולי ארחיב על כך בהמשך.

יש לציין עוד, שגם בתקופה שבה הורה להשתתף בקואליציה עם מפלגת הליכוד, משום שראה אז שהימין פחות

בעם" - קולעת מאוד אל המטרה, אל מה שחינך והנחיל מרן הרב שך: לחשוב ולהתבונן. הוא השמיע ברמה את קול האמת בדורנו, ותבע להיות "מבין דבר מתוך דבר", לקיים חובת האדם להבין ולהשכיל, ולהסיק את המסקנות.

זאת בכל התחומים, אך בפרט בכל הנוגע לחובתנו להמשיך ולשמור על הדרך המסורה לנו, שאותה הנחיל לדורנו כפי שקיבל מרבותינו מעתיקי השמועה, דור אחר דור, מהר סיני ועד לדורנו אנו.

כל מי שזכה לקבל ממנו תורה, הן בשיעוריו המעמיקים, הן בשיחות המוסר המאלפות שלו והן בדבריו בסוגיות אקטואליות של השקפה תורתית בענייני השעה, סג ממנו מסר בסיסי ומרכזי, שהועבר כחוט השני בכל מילה שיצאה מפיו או מקולמוסו: לא לחיות בשטחיות! להיזהר מפני הרדידות וקלילות הדעת! הוא קרא לחשוב, להתבונן, להפעיל ביקורת עצמית ולהעמיק בכל דבר - ולהתעלות מעל המחשבה הפשטנית, ההמונית והשטחית, ההורסת כל חלקה טובה.

כך חינך כי השטחיות, ההמוניות, הנהיה אחר "דעת הקהל" וההיתפסות לחשיבה הגסה והאינסטינקטיבית של הרחוב - אותן נהג רבינו להגדיר בביטול כ"עולם-גולם" - מהוות האנטי-תזה, המראה ההפוכה, למחשבותיו של בן תורה ויהודי ירא ד'.

דעתו היתה שכל בעיות הדור, כל הסילופים, ההשקפות המעוותות ובלבול הדעות, שהיכו שורש גם בין יהודים שומרי מצוות - שורשן באותו חטא קדמון של חוסר התבוננות נכונה.

ואכן, מאז הפסיק קולו להישמע ברמה, החלה השטחיות וההמוניות להשתלט ולהתפשט, מלבד כאמור אלה ששמרו על עצמם בציפורניים לשרוד כמבינים בעם בתוך ים הרדידות המחשבית.

אמנם, מולם עמדו ה-ר-ב, "רוב מנין ובנין" כמו שקראו לזה, אותה הדעה השלטת, הקובעת והמכתיבה, שפטורה מלחשוב ומלנמק, אשר מרן הרב שך היה מכנה אותה כ"עולם-גולם". וכאשר התהפכו היוצרות, והשטחיות ההמונית שלטה ברמה, החלה הגלישה במדרון החלקלק.

ועל כך זעק מרן ה'דרכי שמואל', שהגענו בתקופתנו למצב שבו צריכים להסביר אמיתות יסוד פשוטות מכיוון שלא מבינים דברים שצריך להבין כל ילד בן תשע.

אם מדברים על החורבן שהתחולל בהעדרו, מתי כל זה החל?

מכיוון שמדובר בתהליכים שחלקם החלו בסתר וחלקם בגלוי ובעזות מצח, קשה להניח את האצבע על נקודת זמן מדויקת. אמנם, זה ברור שההתחלה היתה

סביב הסתלקותו של מרן הרב שך, ואח"כ זה נמשך ונמשך והתעצם, עד השפל שהגענו בשנים האחרונות.

צריך להדגיש שהמגמה החלה להסתמן כבר בתקופה האחרונה לחיי חיותו, ובפרט כאשר היה חלש ביותר ומוטל על ערש דווי, שאז כבר היו שהרגישו כי "אזל גברא דמסתפינא מיניה", וכמה מהרעיונות ההרסניים כבר התבשלו אז. אך כמובן שהמגמה החריפה לאחר שנסתלק לגנוי מרומים, שאז כבר היו כאלה שהעזו להכריז רשמית, בלשונם, כי "תם עידן" ועל כן אפשר לצאת לדרך חדשה...

וכך ניתן היה לראות אז כיצד "יציצו כל פועלי אוון". כל השועלים הקטנים המחבלים בכרמים, יצאו ממחבואיהם וממחילותיהם הנסתרות, והחלו להרוס כל חלקה טובה, כאשר כמה מהם מקדמים עצמם עד קידמת הבמה ויוצרים את "ההנהגה החדשה" של הרפורמטורים למיניהם ששנים רבות ייחלו לרגע הזה.

בוא ונאמר זאת כך: אם מציינים עכשיו "20 שנה לפטירת הרב שך", אז בשנים הללו אפשר לציין עוד כמה תאריכים עגולים, עגומים, שנרשמו במקביל: "20 שנה לועדת טל", "20 שנה לנחל החרדי והמסלולים הצבאיים", "20 שנה לאמנת כינרת" וכו'.

כל זה קרה בשצף-קצף ואח"כ צבר תאוצה, שנה אחר שנה, ולמשל בשנה הנוכחית יציין לוח השנה ההסטורי עוד "תאריך עגול" עגום - מלאת 10 שנים לשנת תשע"ב, להשתלטות הסופית של המתחדשים למיניהם על כלל מפעליו של מרן הרב שך, והפיכתם בעזות מצח לכלי שרת למימוש מגמות הפוכות לחלוטין.

איך זה בעצם קרה? איך מצליחים בתוך תקופה קצרה להשכיח את הכל ולהפוך את הקערה על פיה?

היו כאן כמה מגמות שהתרחשו במקביל. דבר ראשון: עוד בטרם נתייחס למה שהתחולל במזיד ובצורה אקטיבית, הרבה קלקלות צמחו על הקרקע הפוריה של האדישות והשאננות.

מרן הרב שך ביטא בכל ישותו עירנות ואיכפתיות עמוקה, והחדיר זאת בעורקים של הדור. הוא עמד והתריע בצורה בלתי פוסקת כי אין לומר "שלום עלי נפשי" ואין לחמוק מאחריות. חובתנו להיות עירניים לכל איום ופירצה ולעמוד הכן "עם היד על ההדק", להתייחס בחשדנות ובדריכות למציאות החיים בה אנו שרויים ולמאורעות הסובבים אותנו, מתוך תחושת אחריות עמוקה מול כל נסיון לפרוץ גדרים ולפגוע בדרך המסורה לנו מדור דור.

כאשר זו היתה האווירה המתמדת, אז דבר ראשון - הרבה מבין כל אלה שחלמו לפרוץ גדרים בתחומים שונים, נאלצו לשמור את גחמותיהם לעצמם. הם פשוט פחדו כי באם יגישו תוכניותיהם, אז בו ביום יוקעו בראש חוצות ויעמדו בפני "מלחמת עולם". מציאות זו לכשעצמה, שחילחלה בכל מקום, פתרה הרבה בעיות שרק משום כך פשוט לא יצאו מהכח אל הפועל.

בקיצור, כאשר קיים מגדלור של איכפתיות עמוקה, שמקרינ סביביו עירנות ודריכות לעמידה על משמר התורה, אזי

קיים מתח מתמיד באוויר, וכך שוררת הכרה ציבורית כי ברור כשמש ש"כל המשנה ידו על התחתונה" וכי מי שיעז לפגוע בקוצו של יו"ד מיד ייצאו כנגדו בחרב ובחנית.

והאטמוספירה הזו השתנתה בהדרגתיות מאז הסתלקותו. בתחילה טיפין טיפין עד שלבסוף נקברה כל החמימות והאיכפתיות תחת מפולת שלגים מקפיאה.

איך זה קרה? - כל אחד יודע. המושכים בחוטים דאגו לעשות "ויפל תרדמה" על כל הדור. מי לא מכיר את המסרים הציניים והצונזים, לעיתים גם בתוספת לעג מר, העוויות בזו ותנועות יד מבטלות, ששידרו "הכל שטויות", "תפסיקו לעשות ענין מכל דבר" וכו' וכו', כדי לצנן כל התעוררות דקדושה, באמצעות ליצנות צינית מפעפעת שהרי היא כ"מגן המשוש בשמן".

הביטול הקריר והצונן הזה, שמשום מה היו קצרי דעת שראו בו איזו "חכמה מבריקה" ו"חריפות מחודדת", שימשו התשתית למחיקת כל הלהט האיכפתי שהחדיר מרן הרב שך.

אגב, זה לא היה רק בענייני הציבור. התזה של "הדור חלש", הפכה למעין דגל אידיאולוגי, תוך כדי שמבטלים ומנמיכים כל התעוררות דקדושה, ומוחקים כל טיפת הערכה למעלתם הרוחנית של לומדי התורה בתקופתנו.

כל בן ישיבה שמע שוב ושוב, שכביכול הוא אפס ועולם התורה כולו אפס מאופס, שהרי ממילא הכל לא שווה כלום, התורה אינה תורה והתפילה אינה תפילה והתשובה אינה תשובה וכו' וכו', מלל ציני מתמשך ששפך מים צוננים וליצנות מפעפעת מול כל שאיפה נכונה, כך שהקביעה השרירותית אודות "חולשת הדור" נועדה להפוך לנבואה שמגשימה את עצמה.

ועוד זכור כיצד זעק על כך רבינו שמואל מדם לכו בכינוס בחודש סיון תשע"ז, כאשר אמר בכאב כי בכל הדורות דאגו כל גדולי ישראל רק לרומם את בני דורם, לחזקם ולהעלותם, ונזהרו שלא להשרות כל אוירה של ירידה, חולשה ורפיון ח"ו.

כך היה בכל דבר, ובפרט בענייני הציבור ואחריות הכלל. "אין טעם למחות", "שום דבר לא יעזור", "אולי מקסימום נמשוך קצת את העגלה ולא יותר", "ממילא אף אחד לא חושב לשם שמים", ועוד כהנה וכהנה קיתונות של צוננים, דיבורי "חכמה וחרפות" שהצליחו להחליש ולרפות ידיים.

וממילא, ההמשך היה צפוי. כמו שכותב ה'חובת הלבבות' על דרכי היצר ופעולותיו: "אתה ישן לו והוא ער לך". ברגע שאסור להתעורר ואסור למחות ואסור להתריע, וכאשר נופלת תרדמה על הדור, ישנם גורמים מהעבר השני של המיתרס ששומעים את הכרזות הנסיגה והמנגינה התבוסתנית, וברגע בו הצליחו לאבחן בנקל את השיתוק המתפשט, הם ממהרים לשווק את יוזמותיהם הפסולות, מתוך ידיעה מוקדמת שאין כל חשש שתתנהל מערכה כלשהי נגדם.

וכך נוצרו הקלקלות השונות, שבאו לידי ביטוי בסידרת התאריכים העגומים של "20 שנה" שהזכרתי קודם.

כי זה באמת תהליך צפוי ומתבקש. כאשר משביתים את חזיתות המלחמה, מניפים את דגל הפאסיביות, משליכים

לדורות עולם 55

מוסף זכרון מיוחד של בטאון עולם התורה הפלס

לאשפה את כלי הנשק ומעקרים את המוטיבציה של הלוחמים, אז צפוי לחלוטין שהאויב ייצא לכבוש כל חלקה טובה ויידע כי שום מכשול לא יעמוד בפניו. זו היתה הסיבה הראשונה.

והיין מזה, האם נעשו גם צעדים אקטיביים שהביאו לשינוי שהתחולל?

בוודאי. כמו שציינתי, זו היתה רק ההתחלה. במקביל החלה מגמה הרסנית ב"קום ועשה". זה ניכר כבר בתקופה האחרונה לחייו של מרן הרב שך, כאשר חלה ונחלש, והמגמה התגברה כמובן לאחר הסתלקותו.

באותם ימים החלו לפעול עסקנים כ"משתפי פעולה" של המגמות החילוניות שצצו מכל עבר וקראו לעריכת שינויים בצורתו של עולם התורה והציבור החרדי, לאחר שהעריכו כי הסכר האחרון - מרן הרב שך - כבר אינו עומד מולם.

הדברים נכתבו בפירוש במכתבו הנוקב של רבינו שמואל שהתירע באותם ימים נגד הפשרות והשינויים שהחלו להישמע בענין הגיוס, כולל "דיונים" שונים והקמת "מסגרות צבאיות" וכדו'.

ועל כך כתב במכתב שפורסם בחורף תשנ"ט בעמודו הראשון של "יתד נאמן": "באנו על השערוריה הנוראה, אשר אנשים המכונים עסקנים נוטלים על עצמם לנסות להתפשר בדברים העומדים ברומו של עולם, בקיום התורה והיהדות, ואין הם לא שלוחי דרחמנא ולא שלוחי דידן. וחלילה חלילה להחריש בעת כזאת, ולא תהא כזאת בישראל לפגוע ביסוד קיומנו, וגם לעקור ח"ו כל אשר מסר נפשו גאון עוזנו מדברנא דאומתיה אשר לבו כל ישראל מרן רשכבה"ג בעל האבי עזרי, לגדור גדר ולעמוד בפרץ לבל יבולע ח"ו כל אשר קדוש לנו ויסודי היהדות".

הדברים שנכתבו אז בצורה מפורשת, חוללו סערה רבה, כי לאחר שנדפסו שחור על גבי לבן, התעוררו מבקשי האמת ושמו לב שדבריו קלעו אל המטרה, ובכך התעוררה ההרגשה הפנימית של רבים וטובים, שאכן מדובר כאן במגמה של מחיקת ועקירת כל מה שהנחיל לנו מרן הרב שך.

צריך לציין שהיה זה המכתב הראשון וגם האחרון שפורסם אז בהבעת המסר הזה ב"יתד נאמן", ובכלל נגד הפשרנות בנושא הגיוס לצבא. תוך זמן קצר נוצר המצב העגום של "אין ידיו תקיפה" להביע את האמת שלנו, כאשר התברר שמדובר ברשעות שהשעה משחקת לה, ואין כאן המקום להאריך בענין זה.

אמנם, לגבי עצם הדבר צריכים לדעת, ולזכור, כי היה זה מסע שיטתי שעשה אז את צעדיו הראשונים, מאז החל מרן הרב שך להיחלש ופורצי הגדר הרגישו שהוא מוטל על ערש דווי. אז החל הכל, ורבינו שמואל במבטו הרואה למרחוק, התירע על זה כבר בתחילת המגמה, שמדובר כאן בתוכנית זדונית ומכוונת "לעקור ח"ו כל אשר מסר נפשו גאון עוזנו מדברנא דאומתיה אשר לבו כל ישראל מרן רשכבה"ג בעל האבי עזרי, לגדור גדר ולעמוד בפרץ לבל יבולע ח"ו כל אשר קדוש לנו ויסודי היהדות".

המזלג.

כבר באותם ימים שידרו הגורמים האלה את המסר כי "השעה משחקת להם", כדי שהציבור יבין בהקדם האפשרי את מה שמכנים בשפת העם "על איזה צד מרוחה החמאה". בכך ירויחו דבר ראשון את תמיכתם של ה"כדאיניקים" למיניהם. כאשר בד בבד המסר הזה גם יתן תירוץ לחלושי הלבבות לתרץ עצמם ולומר כי אינם מחוייבים עוד בהעמדת האמת כי "אסור להתגרות ברשע שהשעה משחקת לו" ועוד תירוצים שונים ומשונים.

ובאמת, המתחדשים למיניהם החלו להשתלט על כל המפעלים הציבוריים שיסד מרן הרב שך בדם וביזע. באותו שלב כבר השתלטו כמעט על הכל, מלבד "יתד נאמן", שנשאר באותם ימים "הסכר האחרון", עד שההשתלטות הסתיימה גם בגזילת העתון בקיץ תשע"ב. אבל מה שכבר כן נעשה, בדמות ההשתלטות על התחום הפוליטי והמפלגתי, הספיק להם כדי להעביר את המסר: כאן נמצאות עמדות הכח ואוי למי שלא יקבל מרות.

כל זה התלווה בקמפיין יח"צני אגרסיבי, מגוחך ונלעג, שהתנהל בארץ ובעיקר בחו"ל, במסעות שיווק מתוקשרים אל מעבר לים, שמעולם לא שמענו תקדים לכך. הקמפיין הזה נועד ליצור "יש מאין", להכתיב הנהגה חדשה שמעולם לא נשמע קולה ואשר מרן הרב שך הזהיר מפניה.

אגב, במאמר המוסגר אציין שהיו מגדולי התורה בחו"ל שחששו בתחילה לתת ידם לכך, אך למרבה הצער היו כאן בארץ כאלה ש"הרגיעו" אותם ואמרו כי "אין שום בעיה, והרב שך ותלמידיו וכל 'אנשי המפלגה' הזו סתם מתנגדים לכל דבר". והתוצאות ידועות.

עכשיו צריך לדעת שישנה נטיה טבעית של אנשים שהם חסרי חוט שדרה, או שעכ"פ מוכרים כחלושי אופי ואולי חלושים בכלל, כאלה שאינם יכולים לעמוד בקשרי המלחמה, שבכל מצב הם מיישרים קו עם

דברים. למשל, מי שקרא את החלקים השונים של "יתד נאמן" בשבועות שלאחר הפטירה, הרגיש כאילו הוא קורא שני עתונים שונים...

ברוב חלקי העתון הופיעו המסרים הברורים על חובתנו להמשיך ולדבוק בדרך שנמסרה לנו וכו'. לעומת זאת, באחד מהחלקים של "יתד נאמן", שנשלט כבר אז ע"י אותה קבוצה, הופיעו מאמרי "הספד" שאמרו: היה לנו גדול בתורה שנפטר, הסתיימה התקופה, ועכשיו צריך להגשים את דרכה של "ההנהגה החדשה". המהדרים שבהם אף הוסיפו וכתבו ברוב עזות וחוצפה שזה כנראה היה גם רצונו של מרן זצ"ל...

זה היה כל "ההספד" שהיה להם לומר. שחור על גבי לבן.

במקביל הופיעו בתקשורת הכללית דברים בוטים ומפורשים יותר. השליח המרכזי להפצת דבר הרפורמה החרדית - מי ששימש ככא-כוח של הרעיונות המתחדשים בשבתו ב'ועדת טל' ובי'אמנת כינרת' ועוד - התראיין באיזה עתון, ואמר שעכשיו, לאחר פטירת הרב שך, יש לצפות שיתחוללו שינויים בעמדות החרדיות בנושאי הגיוס ועוד.

זה מה שנאמר אז, כשהדברים כוונו בעיקר לאוזניים החילוניות, אך גם טופטפו פנימה.

אבל, כאמור, כל זה החל כבר כשלוש שנים קודם לכן, לאחר שנודע כי מרן הרב שך נחלש ביותר, ואז אלה שחלקו על דרכו, ואשר לא היה להם פתחון פה בתקופתו, החלו להרים ראשם ולהודיע: הגיע הזמן למהפכה.

ואיך כל זה עבר בלא תגובה וללא כל מחאה?

(לאחר שתיקה ארוכה) זו באמת שאלה מרכזית שהתשובות עליה ידועות לי היטב, אך איני יודע עד כמה אפשר להתבטא. "אוי לי אם אומר ואוי לי אם לא אומר". ננסה בכל זאת להסביר מעט על קצה

כיום מדהים לשמוע ולשחזר כי הכל היה מונח אז על השולחן, בגלוי ולנגד העיניים.

אכן, מכתב זה חשף בפומבי ולעיני הכל את המזימות הנסתרות, שברבות השנים החריפו ויצאו יותר ויותר אל הפועל. יודעי דבר ומי שהתמצא מה קורה מאחורי הקלעים, ידעו היטב מה קורה, ולבם נחמץ בקרבם. אבל על פני השטח היה נסיון לתת תחושה כאילו "הכל כרגיל" וכאילו אף אחד לא מעז לערער ח"ו על חובתנו לשמר את שהנחיל לנו מרן הרב שך ואת עצם העמידה על משמר ההשקפה הנכונה. מחנה הרפורמציה שעשה במחשך מעשיו אפילו "נפגע" וטען שהחשד הזה הוא השמצה לשמה...

אמנם רבינו שמואל הניח את האצבע על מוקד הבעיה והזהיר: זה מה שמתחיל לקרות כאן.

עכשיו, כאשר נשמעת התמיהה שבפיקס, אני באמת עושה חשבון, מהיכן יידעו זאת בני הדור הצעיר. בעצם, אפילו כאלה שהם כבר לא כ"כ צעירים. צריך לזכור. אברכים שהם היום בני ארבעים, היו כשנתפרסם מכתב זה בסוף ישיבה קטנה או תחילת ישיבה גדולה. הבחורים של היום עוד בטרם נולדו, והאברכים בני שלושים למדו בחיידר.

זאת אומרת שקיים כאן דור שלם, משני עברי המיתרס, שכבר נולדו אל המצב הזה ולא הכירו עולם אחר.

אולי דווקא משום כך חובתנו לזכור ולהזכיר - זכור את אשר עשו כל אנשי "אשר קרן", שקמו להכחיד את כל מה שקיבלנו מרבינו הגדול, שהעביר לדורנו תורה כמסירתה.

אבל האם הכל נעשה רק בסתר, במחשכים, או שהיה שלב שהדברים נאמרו בפירוש.

זה קרה בצורה הדרגתית. אחר ההסתלקות נעשו כל הזמן נסיונות לטפטף

המגמה השלטת ומכפיפים עצמם לעמדות הכוח.

כך החלו לזלוג רבים ובהם גם כאלה שנחשבו בעבר תלמידיו או מקורביו של מרן הרב שך, ואפילו מסביבתו הקרובה ביותר, הקרובים ממש. כל אלה אמרו לעצמם: "מה אפשר לעשות, זה המצב"; "אי אפשר ללכת נגד הזרם".

זו היתה תקופה של מבוכה, של בלבול, של אובדן עשתונות. רבים וטובים עמדו מן הצד בחיבוק ידיים. החובה לעמוד בפרץ מול נושאי דגל הרפורמה ההשקפתית, נפלה על יחידים, ששמו אצבע כדי לסתום את החור שבסכר, וגם הם לא ממש קיבלו גיבוי - אם נתבטא בעדינות - ואף ספגו שדרים ומסרים כאילו מדובר בעיקשות ובנחרצות יתירה ומוטב שלא יעוררו בעיות...

אמנם, אי אפשר לומר שלא היה גיבוי בעצם, כי אדרבה מרנן זצוק"ל הגר"ש אויערבאך, והגרמ"ש שפירא, והגרמ"י ליפקוביץ, והגרד"צ קרלנשטיין, ועוד, עמדו וכאבו את המצב, וניסו לגבות מבחור ולדרבן את העוסקים במלאכה להמשיך ולעמוד על האמת בלא טשטוש. אמנם, זה לא עזר כי מי שקבע בשטח, נקטו בשב ואל תעשה ובכך איפשרו את המצב העגום. זה מה שניתן לומר בקול, בקיצור נמרץ. אמרתי יותר מדי ביחס למה שאפשר להגיד, אבל פחות מדי ביחס למה שהתחולל באמת. פחות מדי ביחס למועקה שמקננת בלב מזה כ-23 שנים.

קשה, קשה מאוד להתמודד עם הכאב הצורב שצף ועולה כאשר משחזרים את הימים ההם, בהם החל החורבן שפירותיו הבאושים ניכרים מאז ועד עתה.

האם דעתו של מרן הרב שך בנושא נקודתי זה היתה ידועה באותם ימים?

בוודאי. אין אחד מהמקורבים ובני הבית, שלא ידע כי הוא מזהיר מפניהם. כך גם העסקנים שפעלו בשליחותו. אולי היו בציבור התמים שלא ידעו. אבל מי שהיה צריך לדעת, ידע היטב. אמנם דעתו בנושא נשמעה בעיקר בערוב ימיו, פשוט משום שבעבר לא העלה בדעתו שיתכן שציבור תורתי נכון יילך בדרך זו, וסבר שהדבר לא נחשב כאופציה. אבל ברגע ששמע שזה המצב, נחרד מכך, ועל אף שכבר החל אז להיחלש בריאותית ולא יצא מכתלי ביתו, התריע ככל שביכולתו.

למשל, אני יודע בבירור על אחד הנציגים הבכירים אשר מרן הרב שך הזהיר אותו בפירוש: "אל תדרוך שם! מה אתה מחפש שם?!" - זה לא סוד, ויש לכך עדים, ואגב, גם אותו עסקן נשאל על כך, ואף בתקופה שלאחר תשע"ב, ואישר את אמיתות הדבר ולא הכחיש זאת.

האם זה עוז? - מה פתאום. גם אותו עסקן בכיר העדיף את שיקולי הכדאיות, ואולי מצא דרך להצדיק את עצמו ועטף זאת בשיקולים "לשם שמים" כי "אין ברירה" ו"זה המצב הריאלי" וכדו'.

זה לא רק הוא. גם חשובים ממנו, כל מיני ראשי מוסדות וחובשי איצטלה דרבנן, כאלה שהרב שך גידל אותם ובנה את עולמם, וידעו היטב את האמת, וגם מתוך ביתו ממש - אבל אבל "מה אפשר לעשות", "צריכים תורמים", "צריכים את עזרת המפלגה"...

וממילא גם רבים מהמון העם אמרו

לעצמם: אם הם מפנים עורף למורם ורבים, ומתכחשים לדרך שעליה חונכו, אז כנראה שהמצליחות והכדאיות הפכו להשקפת עולם, וממילא "ועשית כאשר יורוך", "מי רואה אותם יוצאים ואינו יוצא אחריהם".

כל אלה שכחו אז הרבה דברים, תוך כדי "מחיקת העבר", אבל בעיקר שכחו את המסר הנוקב שהיה אומר מרן הרב שך בשמו של מרן החפץ חיים: בזמן מלחמה, בשדה הקרב, אזי כל חייל פשוט צריך לנהוג כגנרל. אם הגנרלים נופלים חללים, או נפצעים, או נמלטים, אז אין ברירה והעול נופל על החיילים מן השורה.

אבל מה קרה למעשה? - כל אחד חיכה שמישהו אחר יעשה...

ראיתי פעם שהמהרי"ל דיסקין זיע"א אומר שבחטא העגל הרי העבירה עצמה נעשתה רק ע"י קומץ קטן יחסית לשישים ריבוא, וכל בני ישראל נעשו משום שלא מחו בהם, ונשאלת השאלה מדוע באמת לא מחו. על כך ביאר שכל אחד ואחד מהשישים ריבוא דן את האחרים לכף חובה והסיק לבסוף: הרי כולם, חוץ ממני, כולם ממילא שותקים, אז מה יעזור שאני אצעק לבד, וכך אמר לעצמו גם חברו, וזה שלצידו, וכן הלאה וכן הלאה, נמצא שהיו ששים ריבוא ששתקו כי כולם חיכו ל"כולם"...

מה היה הביטוי המעשי של כל זה בשטח?

הרפורמה יצאה אל הפועל במהירות יחסית. אגב, לימים נודע כי כל אותם "חכמים להרע" לא גיבשו את גישתם רק עם היחלשותו והסתלקותו של מרן הרב שך. להיפך. הרוח החוכמולוגית והמהפכנית הזו, "לתקן" את הציבור החרדי ולהכין מסגרות ומהלכים שיתאימו ל"דור החלש", קיננה בהם שנים רבות. את דעתם ביטאו רק בשיחות אישיות. הם לא העזו לפצות פיהם בענין זה ברבים, כי ידעו מה תהיה התגובה על כך כל עוד הרב שך בתוקפו. אבל הרצון הזה "לתקן" את מה שקילקל הרב שך וכל הרוח הקיצונית שלו" ו"לפעול באופן ריאלי", הרגשה זו פיעפעה בהם כארס של עכנאי במשך שנים, ורק אמרו בליבם "מתי יבוא דבר זה לידי ואקיימנו". ולכן ברגע שבו נודע כי אין להם עוד לחשוש מהגברא דמיסתפינא מיניה, הכל התפרץ כלבה רותחת. מיד החלו במסע ל"התגלות" ההנהגה החדשה, כמו גם הדרכים החדשות. כפי שכבר הוזכר, על רקע השינוי שהורגש באוויר, התעוררו כל מבקשי נפשו של הציבור החרדי לממש את מזימותיהם, לפרוץ פרצות ולהנהיג נורמות חדשות, בידועם כי מעתה לא תעמוד חזית עיקשת כנגדם, ולהיפך - מקבלי ההחלטות יגלו הבנה למדיניות החדשה.

אלה היו הימים הקשים של "ועדת טל" ו"הנחל החרדי" ועוד. כל התקדימים הונחו אז, כאשר מהם, מתולדותיהם ותולדות תולדותיהם, אנו סובלים עד עצם היום הזה, בחורבן שמתחולל לנגד עינינו.

אני הרגשתי זאת ויכול להעיד על כך מכלי ראשון, בכל הנוגע לנסיגות ההשתקה שנעשו אז. למעשה, "יתד נאמן" היה הבעיה היחידה שעמדה בפניהם. כי כאמור, המפלגה והפוליטיקאים כבר נפלו בידיהם כפרי בשל, וכבר שירתו בחשאי את כל המגמות והיו כחומר ביד היוצר.

החשש היחיד שנשאר היה מפני "מה יכתבו בעתון".

צריכים להזכיר שבכל שנות קיומו של "יתד נאמן", עד שהחלו הזעזועים, זו היתה התחושה באוויר: מה יגיב העתון. החשש הזה בלם הרבה פרצות, וזו היתה אחת המטרות המרכזיות שמשום כך יסד מרן הרב שך את העתון.

אבל החל מהתקופה המדוברת, נמצאו דרכים שונות ומשונות למנוע מהעתון לבטא בצורה ברורה ואינטנסיבית כדרכו, את המחאה כנגד היוזמות החדשות.

אגב, הנסיון לסתום את פיו של העתון ולמנוע ממנו למחות על עיקרי הדת, הוא זה שהיה ה"מכה בפטיש" שהביא בשנת תשמ"ט את הרב שך להחלטה הדרמטית על הפרישה מאגו"י והקמת דגה"ת. אולי עוד ידובר על כך בהמשך.

עכ"פ באותה תקופה החלה "צנזורה" אגרסיבית נגד כל מאמר רעיוני בנושא.

איך זה נעשה בפועל, ומה היתה ההצדקה של המשתיקים?

בהתחלה נשמעו כל מיני תירוצים קלושים, של "מה צריך לכתוב על זה", "ממילא איננו תומכים, אלו יוזמות שבאות מבחוץ ומה זה ענין שלנו" וכדו'.

לאחר מכן, ככל שהוספתי והתעקשתי כי זו חובתו של העתון, השופר של מרן הרב שך, למחות ולהתריע בפומבי מפני הסכנה המסתמנת, נמצאו תירוצים חדשים.

זה התבצע בדרכים מתוחכמות ונכלוליות. ואסביר: הרי למעשה גם אלה שבליבם פנימה תמכו ברפורמות השונות, ועודדו אותם בחשאי ומאחורי הקלעים, כלפי חוץ אמרו שהם מתנגדים או לפחות אינם תומכים. זמן רב התנהל המשחק הזה בשני קולות. מצד אחד, באופן רשמי וייצוגי, הם בכלל נגד, אבל מצד שני הם מעודדים בקריצה בחדרי חדריהם. מצד אחד, אין להם שום קשר לזה, ומצד שני - אבל שהעתון לא יכתוב נגד...

כשהיו נשאלים המציאו את הפלפול המגוחך שאמר: באמת הם נגד, אבל מכיוון שיש שחושבים שהם בעד, אז אם העתון יכתוב נגד התופעה, זה יתפרש כאילו נגדם...

לכן עדיף שהעתון לא יכתוב בכלל. כמובן שהאופציה שייכתבו מאמרים נגד הרעיונות הפסולים, תוך הבהרה שהדברים נכתבים על דעת כולם ובשם כולם, זה לא עלה, כי ידעו שברגע שהעתון ייצא בחרב ובחנית ובהסברה אינטנסיבית, זה באמת יקטול את הרעיונות בעודם באיבם, ויקלקל את כל המשחק.

אספר עובדה מאלפת בענין זה. באחד הביקורים שלי באותה תקופה במעונו של מרן הגרמ"י ליפקוביץ זצוק"ל, סיפר לי כי היה אצלו אחד "המקורבים", משיג ומגיד מישרים, שאמר לו כי הוא בא ב"שליחות ישירה" כדי למסור שאין זה נכון מה שאומרים שיש איזה גיבוי לענין "הנחל" החרדי, כי זה לא נכון וזו סתם שמועה והשמצה ואין לזה בסיס וכדו'.

וסיפר הגרמ"י: "אז אמרתי לו שאני שולח אותו בשליחות חוזרת ושואל: אם באמת אין שום גיבוי, ואם באמת מתנגדים לזה, אז למה לא נותנים לגרוסמן לכתוב ב'יתד נאמן' נגד הנחל" החרדי... שלחתי אותו עם השאלה הזו, ומאז הוא לא חזר

אליי עם תשובה לשאלתי..."

אגב, במאמר המוסגר אספר, כי הטרור שהופעל בתקופת "יתד" בדרישה אלימה שלא לכתוב בענינים אלה כי "זה יביא למלחמה נוראית" היה כה עוצמתי, עד כי גם לאחר שהוקם 'הפלס' היו אפילו בציבור שלנו כמה כאלה שהצטמרו בכל פעם שהחל העתון להתקף במפורש את "הנחל" וכדו', ומתוך השיגרה שהורגלו בה וההפחדה שהוחדרה בעצמותיהם בתקופה הקודמת, חשבו כי "מה צריך את זה" ו"למה חייבים לכתוב ממש בפירוש". כששמע על כך רבינו שמואל, נרתע ממקומו והזדעזע, ואמר כשהוא נזעק כולו: "אז בשביל מה הקמנו את 'הפלס'?! בשביל להמשיך את העוולות והסתרת האמת?!"... אני מספר סיפור בלתי נתפס זה כדי שמי שלא חי את המצב דאז יבין, עד היכן היו הדברים מגיעים. ההשתקה האלימה היתה כה אגרסיבית, וכל אחד מכיר בסביבותיו כי היו גם בינינו כאלה שחיו במשך שנים כמו ב"תקופת האנוסים" ודאגו להתחבא ולהחביא את עקרונותיהם, מרוב חרדה והיסטריה, עד שהחלו לגלות בתוכם תחת הטראומה הזו תסמינים של מה שנקרא "תסמונת שטוקהולם".

הוזכר שהנסיון למנוע מהעתון להביע דעת תורה, היה הרקע להקמת דגה"ת בשעתו. מה בדיוק קרה אז?

זה היה בימים המתוחים שקדמו להחלטה להתפרד ולהקים מפלגה חדשה, בשלהי אלול תשמ"ח ותחילת תשרי תשמ"ט. הנושא של הקמת מפלגה עצמאית עדיין לא עלה כהצעת מעשית, אלא לכל היותר, כאופציה לשעת חירום. בחדרי חדרים התנהל יום אחר יום מו"מ מתיש, ארוך וממושך, על תביעותיהם של נציגי עולם התורה (הגוף המייצג נקרא אז "התאחדות בני התורה").

כידוע, הנושא המרכזי היתה ההתייחסות לתנועה המשיחית של דורנו, שרבינו הגדול זצוק"ל התריע מפניה ומחה נגד מעשיה בכל כוחו. באחד הימים העלו עסקנים מסויימים "הצעת פשרה" שקבעה, כי תוכרו מעין "הפסקת אש" והתייחסות של "שב ואל תעשה" משני הצדדים גם יחד: אגו"י ובטאונה לא יתנו מקום לפירסומי החוג הידוע, ומנגד יתחייב "יתד נאמן" שלא לכתוב מאמרים נגד אותו חוג ופעולותיו המשיחיות.

מכיוון שמאז הטיל עלי מרן זצוק"ל שליחותו ב"יתד נאמן", הייתי מצווה ועומד על ידו, לבוא ולדווח לו "בכל עת ובכל שעה", על כל ענין והתפתחות הנוגעים לתפקודו של העתון, ובפרט בענינים עקרוניים. מיהרתי אפוא לביתו כדי לספר לו על ההסכם המתגבש.

היתה זו שעת לילה מאוחרת ומרן זצוק"ל כבר פרש לחדרו והתכוון לעלות על יצועו לשינה מועטת. כששמעתי זאת בפתח הבית, שקלתי אולי אשוב מחר בבוקר. אך בינתיים שמע מרן זצוק"ל כי אני ממתיך בדלת וקרא לי אל חדרו.

דיווחתי על תוכנו של ההסכם המתגבש, ואז קפץ מרן ממיתו באומרו: "לא יקום ולא יהיה - יתד" חייב לכתוב מה שצריך!" הדירה שכבר היתה חשוכה, כאילו ניצורה לחיים. "גיב מיר דעם טלפון" -

לדורות עולם 57

מוסף זכרון מיוחד של בטאון עולם התורה הפלס

הביאו לי את הטלפון - אמר מרן וביקש שישגו לו את משה גפני (שהיה בצוות המו"מ שבו התגבשה ההצעה). מרן הרב שך זצ"ל אמר לו: "שמעתי שרוצים להכניס סעיף ש'יתד' לא יוכל לכתוב על אלה - לא יקום ולא יהיה! אף אחד בעולם - 'קיינער נישט אין דער וועלט' - לא יוכל למנוע מ'יתד' לכתוב את האמת! אם לא נותנים לנו לכתוב ב'יתד' את מה שצריך, אז 'למה זה אנוכי', בשביל מה יש לנו את ה'יתד' אם לא בשביל להגיד האמת, אפילו אם לא רוצים לשמוע אותה!" מרן זצוק"ל היה נתון בסערת רוח, שכמעט לא ראיתי כמותה. ניתן היה להבחין, כי הדבר נוגע "בנפשו" ממש. סופו של הסיפור ידוע, הויכוח בנושא הפך לאבן נגף והביא למבוי סתום גם בנושאים נוספים, עד שהחליט רבינו זצוק"ל להקים את 'דגל התורה'.

ובתקופה שעליה אנו מדברים, חזרה ההרגשה שמנסים למנוע מהעתון למלא את ייעודו ותפקידו?

בדיוק כך. אמנם בנסיבות אחרות ובנושא אחר, אבל מיום ליום חילחלה הרגשת המועקה והמצוקה הזו שאם לא נותנים לכתוב דברים עקרוניים בסיסיים, אז מה בעצם התועלת בעתון ו'למה זה אנוכי'. צריך להבין: הרב שך הקים את העתון במסירות נפש, דאג את דאגתו וראה בו כלי מרכזי במאבקים הציבוריים, בהנחלת ההשקפה הנכונה ובעמידה על המשמר מפני סילוף הדרך. וכאשר שופרו שותק, הרי זה בבחינת "שתיקה כהודאה" ח"ו. אם הבטאון של הרב שך לא מגיב בעוצמה המתבקשת, זאת אומרת שכביכול אין כאן בעיה של ממש.

כך נוצרה מציאות מעוותת. בעקבות הלחץ שהופעל על העתון מאז נחלש מרן הרב שך, כשעשו הכל כדי למנוע מהעתון מלהתריע על הקלקלות שהתפתחו באותה תקופה, נוצר מצב בלתי אפשרי. העתון קיים באופן פורמלי, אך כגוף בלי נשמה. זו היתה מציאות שיש בה כמעט 'גניבת דעת' של הציבור שרואה בעתון את כלי מבטאו של הרב שך, את השופר שאמור להביע את ההשקפה התורתית בכל נושא שעל סדר היום, והנה הוא שותק. וליתר דיוק - מושק. שותק, מושק ומשותק.

הכאב והתיסכול הזה היה מנת חלקם של כל מי שהיו בסוד הענינים. בסופו של דבר, בחודש אייר תשס"א, הודעתי שאיני יכול יותר לפעול במצב בלתי אפשרי זה, ולכן אני מתפטר מכל תפקידי בעתון.

באותה תקופה גם התרבו ההתקפות נגדי, תוך שורה של השמצות בחוצות והתנכלויות בלתי פוסקות, תוך מסע של רצח אופי כנגד "אויב העם" שמסרב לקבל על עצמו את ההנהגה החדשה. זמן רב הפצירו בי משפחתי, בפרט הורי היקרים שיחי, לקום ולעזוב. הם אמרו לי שלא יתכן שאדם מותקף בצורה כזו, ולא מקבל גיבוי והגנה. אם לאחר שהרב שך נחלש, אין מי שעומד מאחוריו ומגבה אותו - אמרו לי - אז מה הטעם להמשיך.

אך זו בלבד לא היתה סיבה לעזוב. אם הייתי מרגיש, שלמרות הכל יש לי יד חופשית למלא את שליחותי, הייתי מוכן

לסבול ולהמשיך. אינני הטיפוס שנבהל מאיומים והתנכלויות, וכבר עברתי הרבה. כל עוד ניתן למלא את משימת הקודש, אפשר להתעלם מהכל. אבל אם פשוט לא נותנים לפעול. אם לוקחים ממך את העט, מוחקים ומאמרים ומשבשים מסרים - שאין חולק באמיתותם ובנחיצותם - רק מתוך כניעה לבריונותם של המבקשים להשתלט ולהשליט דעותיהם החדשות, אז באמת "למה זה אנוכי".

כצפוי, המעשה הדרמטי הביא לתגובות שונות. מענין שגם אלה שהיו אמורים להיות מרוצים מכך שהצליחו פתאום להתפטר מכאב הראש, לא היו ממש מרוצים. הם הבינו שההתפטרות והרקע שלה מתפרשים כביטוי פומבי והכרזה ברורה שהעתון אינו עוד שופרו של מרן הרב שך. הם העדיפו את המצב שבו העתון נחשב רשמית עתונו של הרב שך, אך בפועל הוא מסורס ומנוטרל, וכך גם ייקל עליהם לשווק אט אט את האשליה והשקר הגדול כאילו בעצם עולם כמנהגו נוהג ונמשכת תקופת הזהב של הרב שך, והכל כרגיל, כביכול.

הרגשתי אז שכשאומרים לי שעליי להמשיך בעתון כשליחו של מרן הרב שך, הרי זה כ"קמיע נגד גזלנים".

ישנו משל על סוחר גדול שנתפס בידי שודדים, והם החלו לרוקן ממנו את ארנקו, את כספו וזהבו, ואז הבחינו שהוא אוזו במשהו בכוח בידו. הם המשיכו לרוקן את רכושו, ואף הפשיטו ממנו את בגדיו יקרי הערך, והוא ממשיך לקמוץ את אותו חפץ עלום באגרופו וזועק "את זה לא אתן לכם בשום אופן, גם אם תהרגו אותי". כשראו את נחישותו, אמרו לו השודדים: בסדר, אבל רק תרגיע את סקרנותנו, מה יש לך שם ששווה לך יותר מכל האוצרות שנטלנו ממך, האם מדובר באיזה יהלום גדול או משהו דומה. השיב להם האיש, כשהוא כבר חבול וערום ומרוקן לגמרי מכל רכושו: תבינו זה הדבר החשוב ביותר שיש לי כשאני יוצא לדרכי -

"קמיע נגד גזלנים"...

כך גם הרצון לדרוש ממישהו שימשיך לפעול כשליח המופקד על שמירת בית גנזיו של הרב שך, לאחר שכבר פרצו לתוכו וריקנו אותו, הרי זה כ"קמיע נגד גזלנים".

באותם ימים פנו אליי גדולי התורה בכתב ובע"פ וביקשוני לחזור בי ולהמשיך, למרות הכל. כך דיבר עמי בענין זה מרן רבי שמואל אויערבאך זצוק"ל - גם בשמו של מרן הגרי"ש אלישיב זצוק"ל - וכן מורי ורבי מרן רבי דב צבי קרלנשטיין זצוק"ל.

איני יכול לפרוס את כל הדברים שנאמרו. אספר רק אמירה אחת של רבינו ה'דרכי שמואל' שטילטלה אותי והבהירה לי את דעתי על חומרת המצב המידרדר והיכן אנחנו עומדים.

בשיחה זו חזרתי ושטחתי את הרגשתי, שאינני יכול לשמש עוד "סטמפל", חותמת, שיוצרת אשליה כאילו זהו עדיין העתון של מרן הרב שך, כאשר אי אפשר להביע דעה בדברים ברורים ויסודיים. ואז ציינתי כדוגמא, שיש בעיה של הקמת "הנחל" החדרי" ועוד, עם כל הכרוך בכך, ואי אפשר לכתוב על זה. אז מה הטעם - שאלתי - להישאר במקום שבו אי אפשר להביע דבר כה בסיסי ומתבקש.

רבינו שמואל אמר שאכן המצב נורא, אבל עלול להיות גרוע יותר, ולכן לדעתו אני מחוייב להישאר ולהציל מה שאפשר להציל, בתקווה ובתפילה שהמצב ישתנה.

אבל מה אני מועיל - שאלתי.

על כך היישיר ענינו ואמר בקול כואב: אתה מתאונן שאינך יכול לכתוב בעתונו של הרב שך נגד "הנחל החדרי", ואני אומר לך שאם לא היית שם, כבר היו כותבים בעד "הנחל החדרי". אז מכיוון שאתה יכול למנוע ולעצור במידה מסויימת את המשך ההתדרדרות, זה כדאי. נקווה שהמצב ישתנה, אבל בינתיים זה מה שאנחנו מצילים. אמנם לא נותנים לכתוב נגד, אבל לפחות לא כותבים בעד...

כאמור, הדברים די החרידו אותי. הבנתי אז שרבינו שמואל, בהכירו את הנפשות הפועלות, סבור שהם עלולים להגיע הרבה יותר רחוק וכי הם רק מייחלים ומצפים לרגע שלא ייבצר מהם כל אשר יזמו לעשות.

ומצד שני, דעתו היתה שכל זמן שאפשר לעצור את ההידרדרות, אפילו בצורה חלקית ובלתי מושלמת, חובה לעמוד בפרץ ככל האפשר, מתוך תקווה שאולי ניתן יהיה לפעול יותר בעתיד, ובלבד שבינתיים לא יגשימו את כל מזימותיהם ולא נעמוד בפני שוקת שבורה.

למעשה, קיבלתי את הדברים, וחזרתי לתפקידי, אם כי בלב כבד ובחורדה מפני העתיד. כאמור, זה היה בחודשים האחרונים לחייו של מרן הרב שך זיע"א, וכחצי שנה לאחר מכן נסתלק לגנזי מרומים, ואז החלה תקופה קשה יותר.

כפי שנאמר מקודם, הנסיון להתחיל "עידן חדש" היה עוד לפני פטירתו, מאז נחלש, אז מה החריף לאחר הפטירה?

מה שקודם לכן עשו באופן "חצי רשמי", נעשה מעתה בצורה ברורה יותר. אז, כפי שכבר סיפרתי, התחילו "מאמרי ההספד", במרכאות כפולות, שפורסמו באחד מחלקי "יתד נאמן", שבהם המסר היה: זהו זה, נ-ג-מ-ר. רק צריך לסיים קצת לבכות ולהספיד, ועכשיו - עם הפנים לעתיד, לבסס "הנהגה חדשה". וכאמור, היה גם מי שאמר זאת בצורה בוטה בראיון לעתון חילוני.

אמנם, הכל ידעו שכאשר החל מרן הרב שך להיחלש, נסע לירושלים וביקש כי מרן הרב אלישיב יטול על עצמו את האחריות ויטפל בכל הענינים כדי לשמור משמרתו של מרן הרב שך. את רצונו זה ביטא באותה תקופה כמה פעמים, ואף הדגיש כי בכוונת מכון הוא נוסע מבני ברק לירושלים, ופונה לכתובת זו, משום שזה רצונו בדווקא. ובאמת, מרן הרב אלישיב היה דורש בתוקף שלא יעשו שינויים כלשהם וישמרו בדקדוק

58 לדורות עולם

רבינו הגדול מרן הגרא"מ שך זצוק"ל - עשרים שנה להסתלקותו

על דרכו של מרן הרב שך, אבל נתגלגלו הדברים שהיו אז כוחות אחרים שפעלו, והשתלטו, ולהם היתה מטרה הפוכה לחלוטין.

היו גם עסקנים ותועמלנים, שידעו את נפשו המזוככת ומידת ענוותנותו של מרן הרב אלישיב, וכי גם אם יסכים לקחת אחריות בפועל ובענינים מעשיים, מכל מקום יסלוד מכל טקסי וסממני "הכתרות" למיניהם, וניצלו זאת כדי ליזום באופן מלאכותי צרמוניות של "פולחן אישיות" בכתובות אחרות, כדי לסחוף את ההמון אחריהם. אז החלו להישמע הסיסמאות שהפכו בהמשך לכל הפזמונים המבחילים בסגנון "יש מנהיג לדור", "לאורו נסע ונלך" וכו'.

גם כל השיח השתנה לחלוטין, בהתאם. אם בתקופת מרן הרב שך, השיח התמקד בתכנים, בעקרונות, במסרים השקפתיים ורעיוניים, ואוזנו של הציבור היתה כרויה לשמוע דעת תורה בכל נושא, ובתקופתו התמקדו ב"מה" ולא ב"מי". מאז היתה תפנית חדה, והכל התמקד ב"מי" ולא ב"מה". אולי בגלל שפשוט לא היה "מה" לשמוע, ובפרט שאת המסר האמיתי הנסתר אודות הרצון לשנות את הכל, אי אפשר היה להשמיע בקול רם. אז אם זה המצב, עדיף להחליט שהעיקר זה לרקוד "יש מנהיג לדור", "לאורו-לאורו-לאורו".

כדאי לציין בענין זה, כי גם בנקודה זו גופא הביע מרן הרב שך את דעתו הנחרצת, באחת משיחותיו, כאשר אמר שגם אם מדובר בגדול בתורה, אבל אם הופכים את היוצרות, ועושים את העיקר מפולחן האישיות, אז זה "גובל בלא תעשה לך אלהים אחרים". הדברים ידועים וכבר פורסמו כמה פעמים.

היה אז עוד תהליך שהחל להתרחש במקביל: החלה רוח רעה של האדרת הכלים המיסדיים והפוליטיים, כאילו הם מטרה לעצמה. וכך החלו לבצבץ כל החללים המפלגתיים למיניהם.

צריך להדגיש: מרן הרב שך סבר כי חובה להקים מסגרות ציבוריות וארגוניות, ולדאוג לקורת גג גם במישור הפוליטי, כדי שיהיו אלה "כלים" לשמר את ההשקפה הנכונה. עוד זכורים דבריו בענין זה שאמר כי עלינו ללמוד לקח מהשבר שהיה בשעתו כאשר התנועה הציונית הצליחה להתבסס על רקע חוסר האונים וחוסר המעש מול המסע שניהלו אז הגורמים הלאומיים ל"כיבוש הקהילות".

יחד עם זאת, סבר כי מדובר בכלי ובמכשיר ולא במטרה לכשעצמה, ובאם הכלים לא ממלאים ייעודם כראוי, אז יש "לכתת נחש הנחושת". משום כך החליט בתשמ"ט לעזוב את מפלגת אגו"י שנשא בעולה עשרות בשנים, לאחר שחשש כי שינתה פניה והחלה לצאת ממנה קלקלה גדולה בענייני אמונה. כך גם ניתק כמה שנים אח"כ כל קשר עם מפלגת ש"ס שאותה יסד, לאחר שהצטרפה לממשלת השמד דאז.

היה איזה עסקן חרדי בכיר באחת המפלגות, שעמד אז המום וביטא לי את הרגשתו והרגשת חבריו במערכת הפוליטית ביחס לשני המקרים. הם עמדו ותמהו: איך הוא מוכן לאבד במו ידיו עמדות כח והשפעה כה משמעותיות שהיו בידו? לזרוק הכל? ללכת לארץ לא זרועה ולהסתכן

בצעידה אל ישימון פוליטי וציבורי, רק בגלל טענה עקרונית כזו או אחרת? אך זו היתה דעתו הנחושה. הכלים והאמצעים יש להם זכות קיום, רק אם מצדיקים את ה"תוך" שלהם.

לעומת זאת, בתקופה החדשה שהחלה, נרשמו בענין זה שני תהליכים מקבילים: מצד אחד, המסגרת האירגונית החלה לשכוח את ייעודה, התרוקנה מתוכן ואף הפכה כלי שרת בידי המגמות הקלוקלות, ומצד שני הכלים הללו נהיו "עיקר" בפני עצמו.

כך החל לגדול דור שהתרגל למציאות של "שריפת נשמה וגוף קיים", והיה אפשר לשווק לו כי הוא ממשיך בדרכו של הרב שך אם רק ימשיך ליסוע באותה רכבת, גם אם אין לה קטר ואין לה יעד.

כיצד, למעשה, המשיכו מאז להתנהל המאבקים השונים.

זה לא היה קל. כבר הזכרתי שהיו נושאים מהותיים אקטואליים, שלא נתנו לכתוב על כך בחופשיות, ואם כבר כתבו החומר היה עובר "צנזורה" קשה ויסודית, מחקו ושינו, שינו ומחקו, עד שהקורא לא יכל כמעט להבין מה מדובר ובוודאי לא את חומרת הדברים.

בוודאי תשאלו: ומה עשו אלה שהיו נאמנים לדרך, ידעו את ההשקפה הנכונה ורצו את דרכו של הרב שך? - התשובה לכך היא, שבוודאי היו כאלה, אמנם היה קשה לקבל מהם סיוע של ממש, אלא רק לעתים רחוקות ובצורה מדודה. לדעתי אולי אפשר לדון אותם לכף זכות. הרי הטילו עליהם מורא בצורה נוראה, והאווירה היתה של "אוי לרשע ואוי לשכנו", וכל מי שיעזר לכותב הטורדני להעלות לדיון בעתון את הנושאים השנויים במחלוקת, אז גם דינו שלו יהיה כ"מורד במלכות" וממילא יצטרך לחשוש לעורו, למישרתו ולעתידו בכלל, כי גם הוא יהפוך ל"אויב העם". למעשה, אמרו להם: יש עקשן אחד שמסרב להתערכך, הוא אולי לא יודע לקרוא מפה ואיננו מבין שבהתעקשות שלו לכתוב הוא גוזר את גורלו לעוף בהמשך, אבל למה כולכם צריכים להתאבד איתו ביחד?...

אז פה ושם היתה קצת עזרה, אבל באופן כללי "אימת המלכות" הכריעה את הכף, והיה צריך להמשיך ולהתמודד לבד נגד כולם ונגד הזרם. היו מי שפחדו ונקטו בשב ואל תעשה, וגם מי שקצת עזר, אבל לא היה זה בכל העוצמה המתבקשת. באותה תקופה חשבתי לתומי שפשוט אין בכוחם, וכי הם עושים את המקסימום, אבל לימים כשראיתי כיצד יוצאים ל"מלחמות עולם" אגרסיביות בראש חוצות על דברים אחרים, עם כל הברען והמילים הכי קשות, חשבתי לעצמי: חבל שלא ראינו את זה ובאותה עוצמה גם באותם ימים.

אמנם, לא אלמן ישראל. היו אז קומץ של אברכים צעירים יקרים, שרקמו תוכנית להסברה "מחתרתית", ועמהם אברך יקר ממקורביו הגדולים של מרן הרב שך שלקח על עצמו לממן את הענין. וכך התחלנו להוציא חוברות שבהן נדפסה ההסברה הנחוזה שהיתה אמורה באמת להופיע בעתון. כל זה החל מיד כשהחלו היוזמות ההרסניות והתברר שבעתון מונעים לכתוב, דהיינו כבר בשנים האחרונות כשהרב שך

נחלש. למשל, כשהחלו דיוני 'ועדת טל' הנודעת לשימצה, והציבור החרדי לא הבין מה "מבשלים" שם, יצאה טיטוה ראשונה של דו"ח הועדה, שהוטל עליו איפול מוחלט, אבל הצלחנו להשיג זאת, בדרך לא דרך, ובתוך יום יצאה חוברת עם חשיפת כל החומרים המזעזעים שנכללו שם. כך יצאה עוד חוברת ועוד חוברת, על מנת לשים מקלות בגלגלים של העושים במחשך מעשיהם, שקיוו להשתקה מוחלטת של כל ביקורת בזכות ההשתקה שכבר השיגו במדיניות של "יתד נאמן".

זכורני שכאשר יצאה אחת החוברות החיוניות הללו, הגעתי באישון לילה לביהמ"ד של 'מעלות התורה' כדי להראות זאת למרן רבי שמואל, וכשראיתו שקוע בלימודו המתנתי שעה ארוכה. לבסוף, כשיצא וקרא במהירות את הדברים, אמר בכאב: זה אמנם טוב מאוד, אבל מצד שני "הקשיבה אל רינתי כי דלותי מאוד". כאן הזכיר את המשל של המגיד מדובנא על הילד ממשפחה דלה שהיה רוקד משמחה ביום שבו שלחו לו מהבית איזו פרוסת לחם יבש, וחבריו אמרו לעצמם, אם זו הסיבה לשמחתו, הדבר מוכיח איזו חרפת עניות שוררת בביתו. כך, מבאר המגיד מדובנא, אנו אומרים לרשב"ע: "הקשיבה אל רינתי", הביטה וראה היאך אנחנו מרוצים מכל הישג קטנטן ופעוט בעבודת ד', ומזה ניתן להבין "כי דלותי מאוד".

נאנח רבינו שמואל והוסיף: אוי לנו שהגענו לכך, שבכלל צריכים להסביר ולהתמודד עם דברים כאלה. אוי לנו גם שבבטאנו של מרן הרב שך, אי אפשר לכתוב את האמת, וצריכים להוציא חוברות בחשאי. ואם אנחנו מרוצים במצב הזה, מההצלה פורתא הזו, אזי "הקשיבה אל רינתי - כי דלותי מאוד"...

אולי בשלב זה, כדאי שנחזור לתקופות קודמות. פשוט כדי להבין את עוצמת העוול בכך שלא נתנו לבטאנו של מרן הרב שך למלא את תפקידו, לכן כדאי שנשמע על השנים שבהן הקים הרב שך את העתון. אחרי הכל הרי כבר חלפו מאז כ-35 שנים.

קשה במסגרת זו למצוא את כל פעולותיו ומסירות נפשו של מרן הרב שך למען יסוד וכינון העיתון. אף שבכל ענין ציבורי היה חוגר עוז ופועל בכוחות על אנושיים, כאן יצא מגדרו אפילו מעל ומעבר לעוצמות הגבוהות של ההתמסרות וההתלהבות דקדושה, שהיו מנת חלקו בכל ענייני הכלל. הוא גייס משאבים, פנה לנדיבי עם שישקיעו מהונם בעתון, אם ברכישת מניות ואם כמלווים לטווח קצר וארוך; הטיל על מקורביו לבדוק כל עניני הדפוס וההוצאה הטכנית, הרכבת מערכת וצוות עובדים, ועדה רוחנית המפקחת על כל הנדפס וכו' - וכל זאת עשה בכל הכוחות ובכל המסירות, כשהוא עוקב ומעורב בכל פרט ופרט.

צריך לציין שהקמת עתון חדש היתה נראית אז כחלום באספמיא, חסר כל סיכוי. אני זוכר שערב הקמת העיתון פנה אליי עסקן ותיק ובכיר באגו"י, שכבר איננו בין החיים, ואמר, במלוא הכנות: "תעשה לי טובה. תיגש לרב שך ותגיד לו שאני בעל נסיון, יודע אני כמה היה קשה לפני עשרות

שנים להקים את 'המודיע' ולהחזיקו, אף שמאחוריו היתה מפלגה ממוסדת, שאיחדה את כל היהדות החרדית כולה. להקים עיתון זה לא פשוט, ובפרט שלא יהיה עיתון כללי של כל החוגים, וקוראיו יהיו רק חלק מהציבור החרדי. אין לזה סיכוי! זה אולי יחזיק מעמד שבע, שבעיים, לכל היותר חודשים ספורים - ואז העתון יפשוט רגל. תאמין לי, אני מתכוון לטובתו של ראש הישיבה ועצה טובה קמ"ל. מוטב לוותר על הענין מראש, שלא יהיו בזיונות!"

אמנם, ניתן היה לחשוב, שאותו עסקן, מודרך ממבט בלתי אובייקטיבי, שביקש למנוע תחרות וכדו', אך ניכר היה כי בא באמת להציג ניתוח ריאלי לחלוטין, באופן עניני והגיוני, משיקולים מקצועיים נטו. מה גם שלתחושה זו היו אז שותפים רבים וטובים מקרב מחננו.

ואכן, זו היתה באמת "התחזית הריאלית". אך מרן הרב שך לא הרים ידיים, הוא ראה ביסוד העתון מטרה חיונית ממדרגה ראשונה, עוגן הצלה לקיום השקפתה של תורה בדורנו, ולכן פעל והפעיל בכל כוחו, ובאי ביתו יכלו לראות יום יום עד כמה הדבר בנפשו.

חשוב לספר כל זאת היום, כדי שנבין את הרקע למאמצים האדירים שהושקעו לפני כעשר שנים, ומאז ועד עתה, כדי להקים את בטאון עולם התורה 'הפלט', לאחר שה'יתד' נפל שבי ביד צר וניתן היה לומר עליו "באו זרים בנחלתך".

כאשר רבינו שמואל הגדיר כי 'הפלט' הוא "יסודה וקיומה של תורה", היה זה משום שגם בענין זה צעד בדרכו של מרן הרב שך, שסבר שהקמת עתון יומי שיביע את האמת הצרופה ויעמוד על המשמר, זהו צורך חיוני ממדרגה ראשונה בתקופתנו, עד שכל ביטוי שייאמר על כך לא יפריז בחשיבותו.

מה היו דבריו ומסריו של מרן הרב שך בענין זה של עצם הצורך בעתון?

ישנן עובדות רבות. ניתן להזכיר כמה מהן. סיפר לי בשעתו עד נאמן שערב הקמת ה'יתד', כשהכל ידעו כמה מרן הרב שך מוסר נפשו על הענין, החליטו כמה תלמידים לגייס כסף להלוואה לצורך העתון. כל אחד נתן מה שביכולתו וגייס מחבריו, עד שהגיעו לסכום של כמה אלפי דולר. כשהביאו את הסכום למרן, נתמלא שמחה עצומה, ובאותה הזדמנות הסביר להם: כאשר ביקש רבינו החפץ חיים לעלות לארץ הקודש, החליט לתרום כסף לענין אחד שיהיה לזכותו. מכל האפשרויות שעמדו לפניו, הוא בחר לייסד באר מים. כי באר מים, אומרים חז"ל, היא בבחינת 'צרכי רבים'. דעו לכם, הוסיף מרן הרב שך, "הקמת העתון היא ה'צרכי רבים' של תקופתנו!"

העתון הוקם על ידיו בעשר אצבעותיו ממש. וכמו בכל דבר אחר, סירב להנות ממנו בתוקף, לא הוא ולא משפחתו, עד כדי כך הגיעו הדברים, שהקפיד לשלם את "דמי המנוי" על העתון שנשלח לביתו, כמו כל מנוי מן השורה!

כמובן שלא העזנו מעולם להעלות את הנושא ולתבוע ממנו את דמי המנוי, אך בכל פגישה עמו, עוד בטרם פצינו פינו לשואלו ולהיוועץ עמו בעניינים העומדים על הפרק - הקדים ושאל: "ומה עם דמי המנוי? כמה

לדורות עולם 59

מוסף זכרון מיוחד של בטאון עולם התורה הפלט

חודשים אני חייב?" ניסינו להתחמק, כי החשבון המדויק אינו בידנו וכו', אך הוא לא ויתר, מיהר להוציא כסף מכיסו, ואף נזף בנו על שאנו מגסים להתחכם ולפטור אותו מהתשלום.

בכך ביקש להעביר לנו את המסר, כי דמי מגוי על העתון זו אינה חובה מאולצת, אלא זכות שהוא רוצה ליטול בה חלק מדי חודש בחודשו, וזאת על אף שכל העתון כולו נוסד על ידו.

כידוע, מרן הרב שך כתב בשעתו במכתבו שכל מגוי ומגוי בעתון, "יש לו חלק בחיזוק הדת בארצנו הקדושה!" ואף הוא עצמו, על אף שכל חיזוק הדת שנעשה באה"ק היה בפעולתו, מכוחו וכח-כוחו - אמר לנו ללא הרף כי הוא רצה ליטול חלק במצוה כמו כל אחד אחר. איני יכול להעלות בדעתי מה היה אומר אילו היה שומע שישנם כאלה שמכירים בחינויותו של הדבר, אך רואים "פריבילגיה" ו"כבוד" בזה שיתחמקו מתשלום דמי מגוי.

אנו שומעים על מאמציו ומסירותו העצומה להקמת העתון ולהחזקתו, אך כיצד הגדיר את עצם הצורך בעתון יומי שמיועד לציבור שכולו שקוע בתורה?

כמה וכמה פעמים ביאר דעתו, כי יש לראות בעתון צורך חינוכי, המשמש כמחסום נגד פירצות הדור וכחומה בצורה מפני השקפות זרות מבחוץ.

נצטט כמה שורות מתוך מכתבו שכתב בשלהי שנת תשמ"ט על הצורך בהכרת כוחה של "המילה הכתובה" והמסקנות שיש להסיק מכך: "ידוע כי בעוונותינו הרבים הסכילו הכתבנים והמשכילים להכניס בעיתונים השקפתם המנוגדת להשקפת התורה, וטבע של אנשים שאין להם דעת עצמם אלא כל מה שכתוב ומודפס, זה נלקט אצלם, ואין מבקרים אם כך היה באמת או אחרת... ואני יודע עד כמה הצטערו גדולי ישראל בעבר להוציא עיתון יומי, אבל היה סיבות מסיבות שונות שלא יצא לפועל. והמשכילים הם הם הגורמים העיקריים, בירידה של הדור אצל הצעירים בגלל שלא שמעו תשובה גלויה והרבה סילופים כאן על ידי זה. ותסלחו שאני שואל לכם אנשים החרדים גדולי תורה, איך אפשר להעלים עין ולראות את ה'אמת' בהעיתונים האחרים, וכי יש שם מאמרי חיזוק הדת באחת מהם... ואני מבקש סליחתכם שאני כותב לפני גדולים וטובים ממני, כי בלי עיתון לגמרי אין השפעה... תאמינו לי שאני כותב בצער, שאני צריך להסביר את זה לבני תורה... וזה לא צריך לגרום לביטול תורה, כי לא צריכים אלא רק קריאה, לדעת האמת בלי סילוף, והאמת כמו שהוא".

בדברים ששמענו מפיו בשעתו הוסיף לתאר בפרוטרוט כי השפעת המשכילים על כלל ישראל נבעה מכך שלא היה אז עתון חרדי שישב חורפינו דבר. הוא סיפר, כי רעיונות להקמת עיתון חרדי עלו בשעתו בהתייעצויות של גדולי ופרנסי הדורות שעברו, אלא שהיו שהעלו התלבטויות וספקות שונים, וכך נדחה הדבר שוב ושוב: "ומה קרה כל אותו הזמן? - עתוני המשכילים הפיצו רעל, השפיעו על יהודים תמימים והרסו אלפי בתים בישראל, כי לא היה מי שישב להם. אצלנו עסקו

בשאלות של ספק-ספיקא, והם המשיכו לעולל הרס ודאי" - זעק בכאב.

הוא הדגיש גם, כי בתקופתנו הדבר נחוץ פי כמה וכמה, לנוכח ריבוי התקשורת על כל אגפיה, מה שיוצר ערפל רעיוני ובלבול דעות. במכתבו משנת תשמ"ו כתב, כי רוב העתונים מחדירים רעל כפירה ודעות כוזבות על כל מה שקדוש לנו - "ויש שבגלוי לא נראה שזה מינות וכפירה ודעות כוזבות, אבל הדברים הללו נקלטים בלב, שהקריאה היא בשטחיות מבלי להתעמק והרכה נכשלים בזה", בין היתר הדגיש שגם בעתונים היותר טובים, לפעמים אין הדברים נכתבים בבהירות הראויה ולא מגיבים על דברים מסויימים (מפני דרכי שלום וכדו').

הנחיצות הזו אכן הורגשה היטב, כאשר במשך שנות קיומו של העתון לאורו של מרן הרב שך, היו רבים שהביעו תודה עמוקה על שהעתון "פתח את עיניהם" בנושאים שונים. נציין רק דוגמא אחת, שכמעט ונשכחה בשנים האחרונות. רבים לא הבינו בתחילה מה פסול מצא רבינו הגדול צוק"ל בדרך הנהגתו של חוג מסויים, שבאמצעות מערכת תעמולה משומנת ומאסיבית הציג תמיד את עצמו כמי שעוסק בדברים חיוביים וכדו'. אך לבסוף הבינו גם הבינו היטב עד כמה פסולה הנהגתו של חוג זה, לאחר שהדבר הוכח בעובדות ומסמכים, שללא העתון לא היו מגיעים מעולם לעיני הציבור - ואז דעתו של מרן הרב שך היתה אמנם מתקבלת, אך רק בתור "אומר לך על ימין שהוא שמאל" אבל נראית תמוהה ובלתי מובנת בעיני הציבור, ששטפו את מוחו במשך עשרות שנים.

בסופו של דבר התפרצה ההתלהטות המשיחית במלוא עוצמתה. וכולם נעשו אז "חכמים לאחר מעשה", אך בל נשכח שהיו כמה שנים בהם שאלת ההתייחסות לחוג זה היתה שנויה במחלוקת, זו רק דוגמא אחת מני דוגמאות רבות על מאבקים רעיוניים, שלולא העתון לא היו נקלטים ומובנים בלב הציבור.

אגב, אותו החשש שריחף אז בכל מקום "מה יגיב מחר יתד", התחלף בשנים האחרונות ב"מה יגיב הפלס"... שמעתי מאחד מקוראי 'הפלס', שהחליט יום אחד להפסיק את המגוי משיקוליו, עד אשר הזדמן לו לקיים שיחה אקראית עם יו"ר החנה"ע הרב אברהם יוסף לייזרזון זצ"ל - שהיה פועל רבות ובמסירות למען שמירת ליזרזון: אין לך מושג כמה פעמים עולה השם 'הפלס' בישיבות של הנהלת החנה"ע. בכל פעם שנמצאים בדיון פנימי אודות איזו דרישה חדשה של משרד החינוך, והאם וכיצד להתגמש בה, קם מישהו ואומר: ומה יגיב 'הפלס' על זה?! - ואז הנושא יורד מסדר היום...

כיום הצורך בכלי ביטוי, נראה מובן מאלי, איך אפשר בלעדיו. אך בתחילת הדרך האיר עינינו בכך מרן הרב שך, ומאידך גיסא (להבדיל) ידעו להעריך את סוד כוחו של העתון אלה שחששו ממנו, שלחמו בו ושראו עם הקמתו בעיני רוחם את המהפך שהוא עתיד לחולל יום יום בדעת הקהל, שעוצבה עד אז בצורה מוכתבת ומגמתית. עובדה היא, שגם אלה שהפנו עורף לדרכו של מרן הרב שך, ואשר המתינו לפטירתו כדי שיוכלו להנחיל גישה הפוכה

ודעות אחרות לחלוטין, הבינו שלא יוכלו לעשות זאת בלי העתון, ולכן בסופו של דבר השתלטו לפני כעשר שנים על העתון וגזלו בצורה מחפירה את מפעל חייו של מרן הרב שך, כדי להופכו לקרדום לחפור בו מגמות ומטרות הפוכות.

ועד כמה היתה המעורבות המעשית והאישית של מרן הרב שך בהכוונת תכני העתון?

מאז הקים את העתון, הקפיד שיהיה זה כלי שממלא את ייעודו: הבעת ההשקפה הטהורה שקיבל מרן מרביותיו והנחילה לדורנו. בענין זה דיבר ותבע כ"בעלים", לא ויתר ולא התפשר, כי ראה בעתון את הגוף שנושא באחריות למחות ולהתריע, להעמיד הדת על תילה, כשופרו של עולם התורה שאינו רשאי לנקוט ב"שב ואל תעשה".

מאז הוטלה עליי שליחותו, זכיתי במשך תקופה של למעלה מעשר שנים להיכנס למעונו ולדבר עמו ביחידות מדי שבוע, ולעתים בתקופות סוערות גם מדי יום ביומו. זאת, בנוסף לביקורים שהייתי עושה מדי פעם עם בני משפחתי שגם על כך יש מה לספר כמה סיפורים מאלפים, אבל איני רוצה לדבר על עניינים ברובד האישי ומה שלא נוגע לתחום הציבורי.

אגב, היו תקופות ממושכות שבהן הייתי יוצא מירושלים לבני ברק ושוהה במשרדי מערכת העתון מבוקר ועד שעת לילה מאוחרת. חששתי לנהוג חזרה באישון לילה מתוך עייפות של עבודה רצופה, וחיפשתי מקום לנוח בו מנוחת צהריים. כשסיפרתי לו על כך באקראי, הציע לי בפשטות שיש חדר ומיטה פנויה בביתו... ואכן, מאז הייתי מגיע לשם פעמים רבות גם כדי לנוח. אמנם חששתי מעצם הדבר שמא הדבר יגרום להרגיש "כמו בבית" ויפגע בתחושה שצריך להרגיש בבית רבו מתוך אימה ויראה - וק"ו לגבי רבן של ישראל - ולכן עשיתי זאת "בהבלעה", באותן פעמים שבהן נכנסתי לדבר ולהיוועץ עמו, ובסוף כל שיחה ביקשתי מחדש את רשותו לנוח בחדר הצדדי. אני נזכר שפעם אחת הזמינו איזו ישיבה דחופה שתתכנס בביתו, והוא היה צריך לצאת מחדרו כדי שיוכלו לארגן מקום וכסאות לכל הנאספים. באותה שעה הרב שך המתין שיסיימו וצעד ברחבי הבית הלך ושוב כשהוא שקוע בעיונו, כדרכו, ולפתע נכנס בטעות ומבלי משים לחדר זה כשהוא שקוע בשרעפיו. כשהדלת נפתחה וראיתי את דמותו בפתח החדר, קפצתי מהמיטה כנשון נחש. כשהבחין בכך, חיך וסגר את הדלת כשהוא מסמן לי בידו לחזור למנוחתו...

עכ"פ באותן שיחות היה מחווה דעתו בעניינים שהיו על סדר יומו של העתון ובכלל, כאשר פעמים רבות היה מבקש קודם לברר היטב את העובדות ומה בדיוק מתרחש, ולשמוע גם מה המידע שבידי, וכפי ששאל במקביל גם אחרים, כדרכו לבדוק בצורה יסודית ולחקור כל נושא לפרטי פרטים אצל אנשים רבים ו"להשוות גירסאות" כדי להגיע לחקר האמת בצורה מלאה בטרם יגבש ויחווה דעתו.

אגב, אני תמיד אומר בכאב, שאת מידת הזמן וההשקעה שהיה הרב שך משקיע בבירורים יסודיים ואינטנסיביים כדי לבחון כל הצעה ביחס לאיזה אברך

שישמש כ'משיב' לסדר שלישי בשיעור א' בישיבה-קטנה פה ושם, על מנת לעמוד על טיבו ואופיו האמיתי של המועמד - אז אפילו עשירית מזה לא נהגו אחרים להשקיע בבואם להכריע בחטף ובשטחיות בנושאים הרי גורל הנוגעים לעתיד עולם התורה כולו... מטבע הדברים, אנשים מסתפקים באיזה בירור טלגרפי מהיר ואקראי אצל שכנים ומכרים, בלא לערוך חקירה יסודית ומדוקדקת, אבל מרן הרב שך חש שכובד האחריות שעל כתפיו מחייב אותו להגיע למיצוי האמת ולאיסוף מירב האינפורמציה שניתן להשיג בטרם יגבש החלטה.

מלבד הביקורים הקבועים, היו גם מקרים שהזעיק אותי בטלפון להגיע לביתו בהקדם בגלל נושא דחוף שעלה על הפרק. אגב, בגלל אופי השיחות הללו יצא ממילא ששמעתי מיד בזמן אמת ובאופן ישיר את דעתו בנושאים השוטפים ורצתי למערכת כדי לכתוב בהתאם, והיו כאלה שהיה בליבם על כך שהם שומעים לראשונה את דעת הרב שך ביכלי שני רק כשהם פותחים את העתון למחרת בבוקר. היו ביניהם אף שירדו לחיי וטענו שגם לאחר הוראת הרב שך אני עדיין מחוייב לדווח להם ולקבל מהם אישור...

לגבי שלל השיחות הללו, איני יכול לבוא ולפרט, כי קשה לשחזר כיום את כל השיחות בעניינים השוטפים, וישנם גם דברים שאיני יודע האם יש רשות לספר. אבל התוכן העקרוני של דבריו והצד השובה שבהם נחרט לתמיד.

הוא דרש ותבע במפגיע "לא לישון", אלא לעמוד הכן ובדריכות לבלום כל פירצה ולהתריע מפני כל שיבוש רעיוני, כאשר הוא עוקב ובוחר כאו"א האם ממלא תפקידו בנאמנות.

אגב, בשיחות הללו היה גם ניתן לשמוע לעתים למרבה הצער, את אכזבתו דווקא מכאלה שראה בהם תלמידיו ואשר יורדים לסוף דעתו ומבינים את ההשקפה הנכונה, אך בגלל כניעה ללחצים או מתוך מחשבה פזיזה, היו מקרים שלא פעלו בשיקול הדעת, ולכן ראה בכך "פירכא" עליהם. הייתי עד גם למקרים שבהם התקשר מחדרו בנוכחותי למתוח ביקורת כזו, בצורה קשה מאוד, אך כאמור, לא הכל אפשר לספר כיום מפני הכבוד.

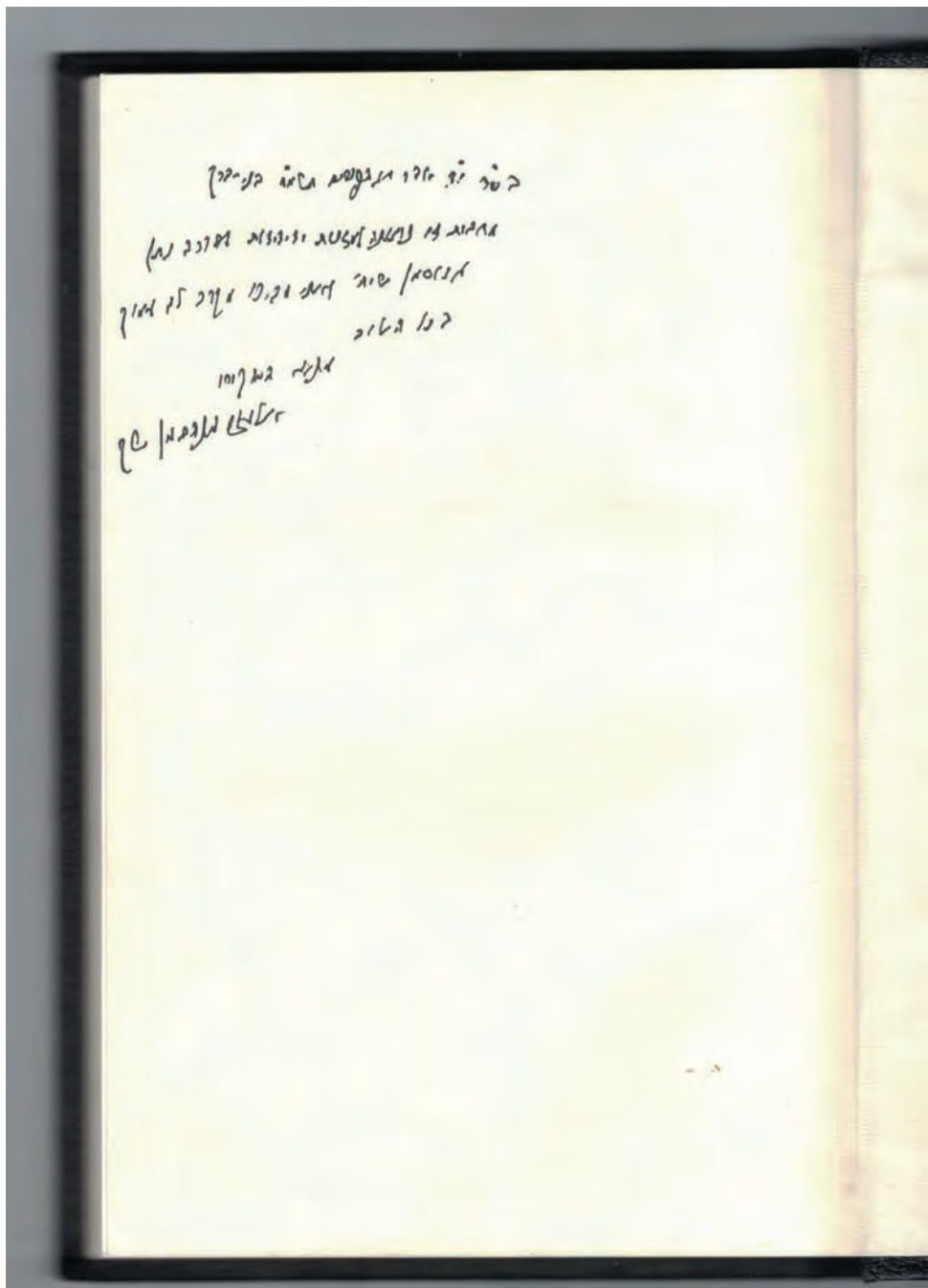
לעצם הענין, ביחס לכל המאבקים הרעיוניים הספציפיים שהיו בכל השנים, הוא סבר כי כל המערכות להעמדת הדת על תילה לא היו מתאפשרות ללא העתון. ועל כן, גם כאשר כתב מרן מכתבים נוקבים ונשא דברו ברבים כדי למחות על ענין מסוים ולחזק בדקי הדת - לא היה מסתפק בכך, אלא הדרך באופן אישי ובתמציתיות כיצד לנהל את המאבק ודרכי ההסברה. וכמה היה רווה נחת כשהקריאו בפניו מאמרים שלמים - מילה במילה - קודם פירסומם, וראה שהדברים שנכתבו כיוונו היטב לדעתו והם מובעים ללא חת וללא מורא.

ההכרה כי העתון משמש כתשתית לכל מאבקי הדת והנחלת ההשקפה הנכונה לדורנו, עמדה ברקע של היחסים עם חוגים אחרים ביהדות החרדית, ולכן, כידוע, גם כאשר עשה מרן הרב שך כל שבידו כדי להשיב את השלום ולהביא לאיחוד הכוחות ביהדות החרדית, שני דברים היו אצלו בגדר תנאי כל יעבור: אין מה לדבר על סגירת העתון כישות עצמאית ואין להעלות על

60 לדורות עולם

רבינו הגדול מרן הגרא"מ שך זצוק"ל - עשרים שנה להסתלקותו

בס"ד י"ד אדר חג הפורים תשמ"ח בני ברק. מחברת זו נתונה למזכרת ידידות להרב נתן גרוסמן שיח'. ואני מברכו מקרב לב עמוק בכל הטוב. מנאי המוקירו אלעזר מנחם מן שך

הדעת שימנעו ממנו להביע את דעת התורה בכל נושא שהוא.

כפי שניתן להבין, העוסקים בשליחותיו היו גם נתונים תחת ביקורת כזו או אחרת, בשל עמדותיו של העתון שלא היו פופולאריות. כיצד היה מחזק מול מיתקפות כאלה?

החיזוק הגדול ביותר היה בעצם המסר שחזר והביע על חובת האיכפתיות והעירנות בכל נושא. למעשה הדברים חזרו ונשנו, עד שנכנסו בעצמות, וכל המעורבים בעתון והעוסקים במלאכת הקודש ידעו, עד כמה מקפיד רבינו זצוק"ל, שדעת תורה הטהורה שקיבל ממעתיקי השמועה, תבוא לידי ביטוי בעיתון בצורה מלאה וברורה, ללא כחל וללא סרק, ללא מורא וללא חת.

דבר זה נחשב בעיניו כענין עקרוני ממדרגה ראשונה ולא שעה לטענות כאילו הבעת דעה נחרצת בנושאים מסויימים עלולה לעורר "פילוג" וכדו'. כי אין לנו את "הלוקסוס" המאפשר לנקוט במידת "שב ואל תעשה", ולשים מחסום לפינו משיקולים צדיים כאלה ואחרים - כי הרי לשם כך יסד את העתון וזו כל זכות קיומו.

"מתונים מדי", לא נשמעה כלפיי מעולם, והביקורת ששמעתי מפעם לפעם היתה הפוכה בתכלית. או אז הסביר מרן זצוק"ל, כי באו אליו באותה תקופה עסקנים שונים הקשורים אליו, שהתריעו כי לדעתם המאמרים תקיפים מדי ועוסקים בנושאים שאינם מקובלים על כל החוגים, ולפיכך מוטב לכתוב על דברים כלליים ומוסכמים ושאינם שנויים במחלוקת וכדו'. ובשל כך ביקשוהו "להרגיע" את הכותב - ולכן, כנגד מגמה זו, החליט להבהיר את דעתו, ההפוכה מן הקצה אל הקצה, כי אדרבה, אם יש תביעה, ביקורת וחששות על המאמרים, אזי יש מקום לביקורת רק אם נוצר ספק שמא הדברים מתונים מדי - ולא להיפך...

לכן אמר כי יש לעמוד על המשמר דווקא לאידך גיסא - שהכותב לא ייתפס ח"ו למתניות בשל לחצים המגיעים מאותה רוח וגישה שאותן הגדיר כ"רוח מה יפית".

מהראוי להזכיר גם, שבאותו מעמד הבהיר מרן, כי אין כל הבדל בין השקפת עולם התורה לבין חוגים הקרואים "קנאים", וזאת בכל הנוגע להתייחסות לציונות, להשכלה, למדינה וכל הרעיונות הזרים וגורוריהם בדורות האחרונים.

המסר היה שאנו שוללים באותה מידה של נחרצות ותקיפות את כל הדעות הללו, של חוגים לאומיים ופשרניים, וממילא אין בינינו ובין חוגי 'הקנאים' כל הבדל עקרוני (מלבד השאלות המעשיות של השתתפות בבחירות וכדו', הנוגעת לשאלת דרכי המלחמה ולא להתנגדות העקרונית).

"עליך לדעת", אמר, "כי ב"יתד נאמן" צריכים לכתוב בדיוק אותה הגישה שכותבים ב'העדה' ו'החומה' וכדו' ביחס לציונות, לחילונים ולגרוריהם. אין כל הבדל, והשינוי היחידי הוא, בסגנון הכתיבה, שבמקומות אחרים נגררים לפעמים אגב אורחא של הבעת ההשקפה הקנאית, גם לסגנון פרוע ובוטה. ואנו מחוייבים להביע אותן הדעות נגד פורקי עול ומסלפי הדרך, אך שלא באופן גס, אלא בצורה מכובדת והולמת, כדרכם של בני תורה".

כדאי להזכיר את הדברים, גם בגלל הרישא וגם בגלל הסיפא. מצד אחד, יש להביע את המסרים בצורה חד משמעית, אבל מצד שני אין להשתמש בסגנון וולגרי ופרוע. הלשון קולמוס הלב, כמו שכותב רבינו בחיי בתחילת פרשת בהר, וגם כאשר יש צורך להביע אמת נוקבת, חייבים לשמור על הפרופורציות מבחינת הסגנון.

מלבד התחום הרעיוני המוגדר, היתה מעורבות נוספת בעניינים הנוגעים לקיומו של העתון.

כבר הזכרתי עד כמה דאג מרן לקיום הכלכלי של העתון בראותו את הנחיצות הגדולה שיהיה עתון יומי שיבטא את דעת התורה המסורה לנו. כך גם ביקש שהעתון יעמוד על רמה מקצועית נאותה באופן כללי, ושלא יהיה רק עלון השקפתי גרידא. כי המטרה היא ליצור תחליף שיתן מענה לכל הצורך בעתון, בצורה כשרה ומוקפדת, וסבר שרק עתון יומי איכותי ומקצועי יהיה לו מעמד וגב ציבורי איתן, יוכל גם לנהל את מערכות היהדות ולהביע דעה רעיונית נחרצת על העניינים שעולים לסדר היום.

בענין זה כדאי להזכיר שהעתון עמד בשעתו לא רק מול ביקורת עויינת מבחוץ,

אלא גם מול טענות מבית, מגורמים שונים שאולי עיקר כוונתם היתה לטובה, אך שגו בחוסר הכרת והבנת צבינו ואופיו של העתון. הללו טענו כלפי המערכת כי העתון עוסק יתר על המידה בסיקור חדשותי נרחב, כולל הנעשה בפוליטיקה החילונית ובכלי התקשורת וכדו'. טענות מוכרות החוזרות על עצמן מפעם לפעם, בדרך כלל מתוך "כוונות טובות", אם כי לעתים הן משמשות גם ככלי שרת וכנשק דמגוגי בפיהם של כאלה שמטרתם האמיתית להחליש את כח השפעתו של העתון.

היושבים במערכת העתון כשליחי מרן הרב שך ידעו שכל הכיוון הזה מנוגד לדרך שבה ביקש מרן לבצע את משימת הקמת העתון, שכאמור רצה שיהיה זה "עתון יומי", על כל המשתמע מכך, אשר גם יתן תחליף הולם לעתונים אחרים וגם ישמש פלטפורמה קבועה לפרסום השקפה ודעת תורה בענייני השעה.

אזכיר שבשעתו, כאשר עלו טענות כאלה, שיגר הגאון הגדול רבי חיים שאול קרליץ זצ"ל, מי שהיה גאב"ד 'שארית ישראל' ומרבני הועדה הרוחנית של 'יתד נאמן', מכתב חד-משמעי, הקורא למערכת העתון להמשיך במילוי שליחותה גם בתחום זה.

בדבריו כתב אז כי מתחילת יסודו של העיתון הועלו שאלות אלו על שולחן מרנן ורבנן, והכל נעשה בהכוונתם המפורטת: "כל יסוד ענין העיתונות החרדית נוסד מכמה וכמה סיבות, שיהיה 'עתון' כשר ונקי, אבל שיהיה 'צייטונג' כלשונם, שמדווח על ענייני העולם ומביע דעת התורה על כל בעיות השעה. ועתון אינו 'ספר מוסר'. וכבר אמרו גדולי ישראל, שאחד מיסודי עתון חרדי הוא להשיב חורפינו דבר. וגם שכדי שישגי העתון את מטרותיו, צריך שיהיה ממש עתון מענין ולא בטאון תורתי השקפתי". בהמשך כתב על החשיבות שרחש מרן הרב שך לקיומו של העתון - "והרבה יותר מזה שמענו ממנו כמה וכמה פעמים מפיו בעל פה, ועד כמה היה תמיד מקפיד על המפריעים".

אני נזכר שהיה גם מקרה שבו מרכיץ תורה חשוב הביע בפומבי ביקורת בתחום זה, ואז מרן ה'דרכי שמואל' התקשר עליו ודרש ממנו בתוקף לחזור בו בפומבי ולתקן את הרושם שנוצר.

בענין שהוזכר מקודם, כי מרן אמר שיש לבטא את דעתו שהתנגדותו לציונות היא במלוא החומרה והחדות, כמו חוגי הקנאים ביותר, אולי ניתן להרחיב קצת על המשמעויות המעשיות, ובפרט לנוכח התנהלות ציבור בני התורה בשנים האחרונות בענין הבחירות ועצמאות המוסדות - האם יש כאן שינוי מהותי מדעתו של מרן הרב שך בתקופתו? הוזכר מקודם שבשעתו כבר פורסם מאמר בענין זה?

לעצם הענין, כפי שאמרתי: אין שום שינוי בדרךנו. עמדתנו עקבית לאור רבותינו, וברור שההתנהלות המעשית של ציבור בני התורה בשנים הללו לאור דברי רבינו שמואל זי"ע, היא המשך ישיר לדרכו של מרן הרב שך, וכך גם הוא היה מורה כיום. זה לא "ניחוש והשערה" או "פרשנות למפרע", אלא הוא כבר אמר זאת בשעתו, בצורה ברורה. ואכן, בשנים האחרונות

לדורות עולם 61

מוסף זכרון מיוחד של בטאון עולם התורה הפלס

פרסום ראשון - מכתבי מרנן גדולי ישראל זצוק"ל מחודש אייר תשס"א

”בדבר הנדון והסוגיא המשתייכת במישרין לכל יראי ד’ באמת, ולכל אשר בשם ישראל יכונה - בענין המשך עבודתו עבודת הקודש עבודתו הציבורית אשר לו בכתב העת”

”הנה אף שאיני ראוי לצוות לאחרים מה שיעשו, ואף שהנך מתלמידי המצוינים של ישיבת גרודנא הק’ מ”מ איני ראוי, אכן עזות נכנסה בי, לצוות עליך למען תורתנו הקדושה, למען חינוכו של דור העתיד, אשר הינו כיום מתענג על דבריך ומקבל מהם השפעה חיובית, כפי שאני ראיתי בעצמי הרבה פעמים, ואין אני מתבייש לומר כי אף שהנני זקן ממך הרבה בשנים, מ”מ גם אני מרגיש בעצמי תועלת מדבריך הברורים והבהירים”.

”כמוכן שכל בקשתי היא רק שתנסה עוד תקופה מסויימת למרות הקשיים המרובים שיודע אני שיש לך, ואקוה להשי”ת שיותר בס”ד לא יהיו הפרעות, ושייפסקו הרדיפות הקשות שהנך נרדף. והנני חוזר וכופל, אין בקשתי בשביל טובתך האישית אלא למען חינוך אמיתי על דרך רבותינו זיע”א ויבל”ח, אשר הנך היחידי שזכה בס”ד לזה” (בחתירתו כתב: ”מנאי המדוכא ביסורים - דוב צבי קרלנשטיין”).

כאמור, מכתבים אלה מתפרסמים עתה בפרסום ראשון. במקביל, מן הראוי לפרסם שוב מכתב שכבר התפרסם בעבר, ואשר נכתב באותה שנה ע”י רה”י הגאון הגדול רבי מיכל יהודה ליפקוביץ זצוק”ל.

מכתב זה נכתב כמה חודשים קודם לכן, ונושא את התאריך ”מרצש”ק כי תשא תשס”א. המכתב נועד למרן הגרי”ש אלישיב זצוק”ל, לחזק ידיו לעמוד על המשמר שהעתון ועורכיו ימשיכו בדרכם ללא שינוי. היה זה כאשר אינשי דלא מעלי הפיצו כחתי פלסתר נגד עורך העתון בטענה כי הוא עושה ”מחלוקות” נגד גורמים פסולים למיניהם, וזאת במטרה לרפות ידיו בעמידתו על שליחותו בשמירת וחזוק ההשקפה הטהורה.

במכתב זה ששיגר הגרמ”ל זצוק”ל לחתנו יבדל”א הגאון רבי בנימין דוד אלישיב שליט”א, בנו של מרן הגרי”ש, כתב:

”באתי בדברי הקצרים כי ראיתי שהפיצו דברים חריפים נגד הרב ר’ נתן גרוסמן שיחי, דברים חמורים, דברי הכפשה ועלילות”.

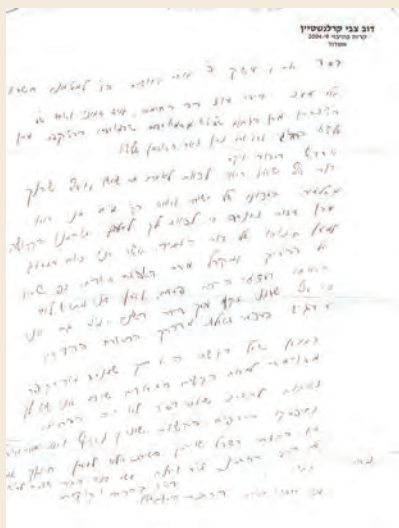
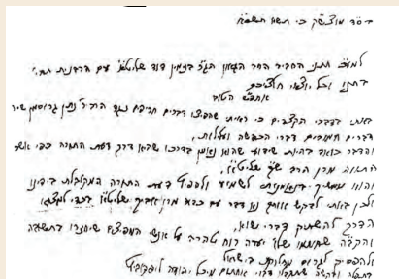
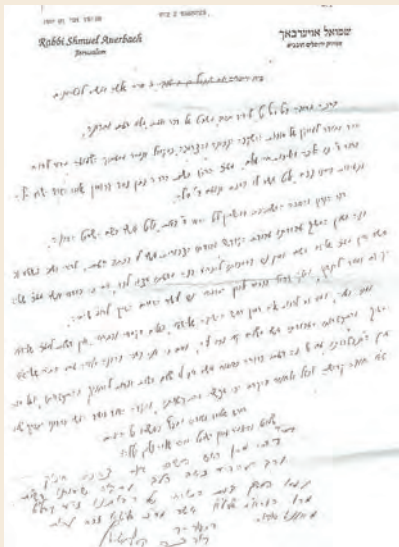
”והדבר כואב בהיות שידוע שהוא נאמן בדרכו שהיא דרך דעת התורה, כפי אשר היתווה מרן הרב שך (שליט”א) והוא ממשיך בנאמנות לשמוע ולהפיץ דעת התורה המקובלת בידני. ולכן באתי לבקש אותך, נא דבר עם כבוד מרן אביך (שליט”א) בכדי למצוא הדרך להשתק דברי שוא”.

”והקב”ה שחותמו שלום יערה רוח טהרה על אנשי המפיצים שיחזרו בתשובה ולהפסיק לגרום מחלוקת בישראל”.

דוב צבי קרלנשטיין זצוק”ל: ”דברי מרן ראש הישיבה אינם צריכים חזוק ורק להביע כאב הלב ותקוה שיעזרנו השי”ת למען המשך דעת התורה של רבותינו זיע”א ויבדל”א מרן הגרא”מ שליט”א אשר מע”כ שליט”א זכה להיות מאנשי סודו”.

שלושה ימים לאחר מכן שיגר ראש ישיבת גרודנא זצוק”ל מכתב נוסף (הנושא את התאריך ”יום ו’ עש”ק פ’ אחרי קדושים כ”ו למטמונים תשס”א”) ובו כתב:

”אל מע”כ ידידי עוז רב רחמיאמי, איש אמונו וסודו של רשכבה”ג מרן הגרא”מ שליט”א מהמיוחדים שבמיוחדים בהשקפת מרן שליט”א הרה”ג וכו’ וכו’ נתן זאב גרוסמן שליט”א”.

בשיחה המרתקת עלה סיפור שאינו ידוע לרבים, אודות ההחלטה הדרמטית להתפטר מן העתון ”יתד נאמן” בחודש אייר תשס”א, לאחר שהגיעו מים עד נפש והתברר שגורמים שונים מונעים מהעורך למלא את שליחות הקודש ולהביע ברמה את השקפת התורה שקיבל מרבינו הגדול זיע”א (שהיה אז בשנה האחרונה לחייו).

כפי שסופר במהלך הראיון, באותם ימים פנו אליו רבותינו גדולי ישראל זצוק”ל, בכתב ובע”פ, וביקשוהו לשוב למלאכת הקודש, כשהם מציינים כי למרות שגם הם מודעים למלוא המשמעות העגומה של המצב - חובה להמשיך.

מפי באי ביתו של רבינו מרן ה’דרכי שמואל’ זצוק”ל שמענו, כי באותם ימים הקדיש לכך מרן שעות רבות, בימים ובלילות - וכפי שהוא כותב להלן כי פעל בשליחות קמאי ובתראי - כשהוא אפוף דאגה עמוקה מפני המצב המתרחש ומה שעמד ברקע, ורואה בכך השלכות קשות לטווח ארוך.

לפנינו, בפרסום ראשון, שניים מהמכתבים שנשלחו אז.

רבינו מרן הגר”ש איירעבאך זצוק”ל כותב (בתאריך ”יום שנכפל בו כי טוב, ח’ אייר שלשה ועשרים למטמונים”) - ”ברכה מרובה בכל מכל כל, לידיד חביב, משכיל על דבר אמת, מלא דעת ותבונה, יורד וחודר לעומקן של סוגיות ההשקפה הנכונה והצרופה, כמקובל וכמסר ממעתיקי השמועה מדור לדור בדבר ד’ זו הלכה והליכות חיי עולם, מע”כ הרה”ג כש”ת הרב ר’ נתן זאב גרוסמן, שלומו הטוב ישגא סלה ונעימות בימינו נצח, ולכל אשר לו ברכה ונועם ד’ סלה”.

מרן זצוק”ל מציין בפתח מכתבו, כי הוא עוסק ב”דבר הנדון והסוגיא המשותיכת במישרין לכל יראי ד’ באמת, ולכל אשר בשם ישראל יכונה - וזה בענין המשך עבודתו עבודת הקודש עבודתו הציבורית אשר לו בכתב העת”.

מרן ה’דרכי שמואל’ כותב: ”ואני בעיני, ואני גם לרבות שליח דמרן ראש הישיבה שליט”א, ושליח דקמאי ובתראי, אין רשות למע”כ שליט”א להמשיך בהתפטרותו מעבודתו אשר משמיא קא זכו ליה”.

בדבריו הדגיש ש”אם כי אני בעיני בהבנה מלאה עם כת”ר שליט”א בענין התפטרותו, עם כל זה דעתי ברורה כאמור אשר אין לו שום רשות וזכות להחזיק בהתפטרותו”.

בסיום נכתב: ”על מע”כ שליט”א חובה קדושה לבטל ולחזור בהקדם הכי אפשרי מהתפטרותו. והקב”ה הטוב ומטיב יעשה כרצונו יתברך שמו”.

(קודם חתימתו הוסיף רבינו זצוק”ל: ”דורש שלומו וטובתו וחפץ באשרו כל הימים”).

על מכתב זה הוסיף הגאון הגדול רבי

כשהגיע רגע המבחן, ראו הכל כיצד ציבור בני התורה הדבקים בדרכו, עומדים בגאון גם במבחן זה והוכיחו את הנאמנות המלאה לדרכו הצרופה.

בענין הבחירות, היתה דעתו כי אין כאן ציווי אוטומטי המופעל מדי בחירות, והשאלה האם קיים ’חוב קדוש’ להצביע, או להיפך, צריכה להיבחן ע”פ הנסיבות. וכבר הוזכר שלכן לפני כחמישים שנה היתה מערכת בחירות בה קבע שאסור להצביע, כי לא עמדו לבחירה שליחים שניתן לסמוך עליהם. כך, ומאותה סיבה, נוהג גם ציבור בני התורה בשנים האחרונות כפי שהורנו ה’דרכי שמואל’.

יש להזכיר שגם בענין ההשתתפות בקואליציה הפרלמנטרית, היתה דעת מרן הרב שך כי יש לשקול זאת בכל פעם, כי אין בזה היתר מוחלט ואין איסור מוחלט. בשנת תשל”ז ולאחר מכן הורה שיש להשתתף בקואליציה, לאחר שתוקנו נושאים חיוניים בענייני הדת וניתן היה להבטיח שהממשלה לא תפגע בדברים שבציפור נפשנו.

היו כאלה בחוגים אחרים שמתחו ביקורת וטענו שהמהלך הזה יגרום ל”הרגל נעשה טבע”, ותהיה כאן ”התמכרות” קבועה להשתתפות בקואליציה באשר היא ולא נעמוד בנסיון כשהיה צורך לפרוש. אבל החשש התבדה בגדול. הוכח בשטח, כי ברגע בו היתה סיטואציה שבה סבר מרן הרב שך שאין להשתתף בקואליציה כי מדובר בשותפות הרסנית, הורה לח”כים הכפופים לו להיות באופוזיציה, ואף יצא בחרב ובחנית נגד מפלגה שהחליטה להשתתף באותה קואליציה, והזהיר שאין למכור את העקרונות משום פיתויים כספיים וכדו’.

אגב, כבר הזכרתי שגם בשנים שבהן סבר שיש להשתתף בקואליציה, היה מבהיר מעל כל במה שלמרות שכן פועלים בשטח בדרכי השתדלנות, אבל יש לחנך ללא הרף שאין דרכם דרכנו, ובאותם ימים התריע ללא הרף מפני הגישה של ”מסורתיות ריקה” כמו גם הגישה הלאומית של חוגי הימין.

כך גם לגבי השאלה של תקציבים למוסדות החינוך. מרן הרב שך סבר, כדעת רבותינו מאז קום המדינה, כי אין מניעה ליטול תקציבים ואין זה ”כסף טמא בחפצא”, ובלבד שעומדים על המשמר שלא תהיה השפעה והתערבות חיצונית, וכי תובטח עצמאות חינוכית מלאה. אמנם, ברגע שבו ייעשו נסיונות התערבות תוך שימוש בשוט התקציבי, אזי יש להתנתק מכל תלות כספית וארגונית.

כל זה לא הומצא כהמצאה חדשה היום ואין זה ”הסבר למפרע”. שנים לפני הקמת ה’פלס’, פירסמתי מאמר ב”יתד נאמן” תחת הכותרת ”על חבל דק”, ובו הבאתי דעת מרן הרב שך על כך. לא נביא את כל אריכות הדברים ואצטט רק כמה קטעים: ”יש לזכור ללא הרף, כי לא מדובר ב’התורה’ אלא ב’דחיה’... כל היתר ההשתתפות ניתן בשל צורך שעה, ולכן הינו מוגבל ומסוייג בתנאים שונים, וברגע בו אין היתר להשתתף, חוזר הדבר לאיסורו, ללא כחל וסרק”. ובהמשך: ”הוא הדין באשר לקבלת תקציבים. רבותינו התיירו זאת, אך במקביל הזהירו להישמר מפני כל חשש של השפעה לרעה.

62 לדורות עולם

רבינו הגדול מרן הגרא”מ שך זצוק”ל - עשרים שנה להסתלקותו

רבותינו סברו, כי ניתן לקחת תקציבים ובר-בבד לעמוד על המשמר שלא תהיה לשלטון כל זכות להתערב באורחות חיינו ובמוסדות החינוך מכח ההשפעה התקציבית. מרן ראש הישיבה (שליט"א) הבהיר בשעתו, כי ברגע בו יביא אותנו השלטון לעימות חזיתי בנוסח 'או התערבות חילונית או כסף', בכל מישור רעיוני שאינו מקובל עלינו, אזי נדחה בבזבז כל הצעה להתמכרות תמורת שוחד ממוני".

באותו מאמר צוטטה שיחתו של מרן מחודש אב תשנ"ב, בה מחה על טענותיהם של אלה שהתירו לעצמם להשתתף בממשלת השמד דאז: "טענתם של המתחברים היא, שאם יצביעו נגד הממשלה, הם לא יקבלו ממנה כסף למוסדותיהם. אך אין כל היתר למכור את הנשמה תמורת כסף! מלך סדום אמר לאברהם אבינו: 'תן לי הנפש והרכוש קח לך', אך אברהם אבינו סירב לקחת ממנו כסף, מחשש שאם יקח ממנו כסף, סופו יהיה שמלך סדום יקנה על ידי זה את נפשו הוא! באים הללו ומתחברים איתם, כדי שיקבלו מהם כסף להחזיק את החדרים שלהם. אך בינתיים מתחברים הם לרשעים, לומדים ממעשיהם ומקבלים השפעה מהם... מי צריך את הכסף הזה? חיינו שנים רבות גם בלי כסף. ברוסיה החזיקו יהודים את ילדיהם בחדרים, גם בלי לקבל סיוע מהממשלה... אסור להתחבר איתם, אפילו אם ישלחו אניה שלימה עם כסף, צריך לירוק על הכסף - אפשר להתקיים גם בלעדי".

בהמשך כתבתי: "ואכן, כך הורו מרן ורבנן 'צוק' ו'יבדל'א, שאם ח"ו ידרשו מאיתנו תמורת תקציבי חינוך לשנות את תוכניות הלימודים בת"תים או בי"ת יעקב' בניגוד לדעת התורה, ויבקשו לכפות על מוסדות התורה את דעותיהם, אזי נצטרך להבהיר להם, שלא נשתעבד לכסף הממשלתי ונמסור נפשנו להחזיק תורה בלעדיו - כפי שאמר מרן ראש הישיבה (שליט"א)".

כל זה, כאמור, לא נכתב ב'הפלט', אלא שנים רבות קודם, במאמר ב'יתד נאמן' שהביע דעת מרן הרב שך בצורה ברורה, לשעה ולדורות.

אז, לסיכום - מה שקורה בשנים האחרונות, אין בכך כל שינוי, לא 'חרטה' ולא 'חזרה בתשובה', כפי שסבורים קצרי דעת, שמעולם לא ירדו לסוף דעתו של מרן הרב שך וממשיך דרכו מרן רבי שמואל אויערבאך.

ההיפך - השנים הללו רק הוכיחו כי עמדנו במבחן! כל אלה שנחפזו לצאת בשעתו נגד מרן הרב שך בטענה כי הדרך שלותביא התמכרות ל'בחירות', 'קואליציה', 'תקציבים' וכו' - ראו בשנים הללו כי תלמידיו ותלמידי תלמידיו האמיתיים, לא פיתחו כל תלות בנושאים שלגביהם הורה כי יש לבחון אותם מחדש בכל עת ובכל סיטואציה ע"פ הנתונים והמצב בשטח.

אולי דווקא משום כך יש ביניהם כאלה שמאז נפרד הציבור הליטאי לשני חלקים לפני כעשר שנים, עם המהפך ב'יתד' והקמת 'הפלט', הם מעדיפים לתקוף בצורה אובססיבית דווקא את ציבור בני התורה המבינים בעם שצעדו בשנים הללו לאורו של רבינו שמואל אגב, אי אפשר לשכוח כי אותם

קולניים שנשמע קולם בחוצפה ובליצנות ארסית כלפי מרן הרב שך ותלמידיו, מילאו פיהם מים לאחר הסתלקותו, בתקופה בה קמה "ההנהגה החדשה" שתמכה בנח"ל וב'ועדת טל' וכו'. דווקא אז פתאום נעלם מהם חוש הביקורת המחודד, ודווקא כלפי אלה שחלקו על מרן הרב שך ודרכו, מהצד השמאלי, דווקא הם קיבלו "חסינות מהותית" ושתיקה רועמת, ולא זכו בקושי לאחוזים בודדים מהקיתונות שהטיחו נגד מרן הרב שך. די היה בכך כאיגלאי מילתא למפרע וכדי להוכיח את מידת "הכנות והאמת" במלחמתם האובססיבית נגד מרן הרב שך ותלמידיו.

זה מה שראינו לפני כעשרים שנה. והדבר חזר על עצמו בעשר השנים האחרונות. מי שהורגלו לדקלם כמו תופי "קואליציה-קואליציה", נגד מרן הרב שך ותלמידיו, כשהם נתקעים בשנת תשל"ז, המשיכו לדקלם כרשמקול מקולקל "הכל בגלל הקואליציה", גם בשנים שבהן תלמידי מרן הרב שך כבר לא השתתפו כלל בקואליציה, אף לא הצביעו בבחירות, ואף כשבאותן שנים גם הקימו במסירות נפש מוסדות חינוך ללא תלות תקציבית. אבל את התופים אי אפשר לבלבל עם עובדות, וכל החיצים המילוליים המשיכו להישמע באובססיביות נגד בני התורה שהוכיחו נאמנות רעיונית מלאה, ולא הופנו נגד כל ההידרדרות הניכרת אצל מייצגי "האביב הליטאי". כנראה אינם מסוגלים לסלוח לציבור יקר זה, שהפריך בפומבי את כל התיאוריות שלהם.

אם כבר הוזכר, כבדרך אגב, המיתקפות שהיו נגד מרן הרב שך בשעתו, והרי מלבד המיתקפות החילוניות ידוע שהיו שלחמו בו גם 'מבפנים' ומכמה כיוונים, כיצד ניתן להסביר זאת שהיו שבחרו להפריע למי שהעמיד הדת על תלה, וגם בענין זה מה הלקח שלנו כפרספקטיבה של 20 שנה לאחור?

זה מתחלק לכמה כיוונים וכמה רקעים וסיבות. ובתמצית: היו כאלה שלא סימפטו מעולם את הנסיקה 'המטאורית' שלו ואת המעמד הייחודי וחסר התקדים שהיה לו והשפעתו הנדירה על עולם התורה והיהדות החרדית, לאחר שכל זה השיג בעשר אצבעותיו 'יש מאין' וללא כל יתרון מוקדם של 'יחוס' וכדו'. ממש כפי שנאמר בפרקי אבות על הלומד תורה לשמה שנהנין ממנו עצה ותושיה ובינה וגבורה, ונותנת לו מלכות וממשלה. לא נאריך, אבל במקומות שונים ורכים ברחבי עולם הישיבות היו בעלי "שמות הסטוריים" ו"יחוס" שסברו שהכל מסור ל"שושלות" ול"משפחות האצולה" וכדו', ופשוט לא הבינו ולא הפנימו היאך יתכן שאיזה בן למשפחה פשוטה מעיירה נידחת, הגיע למה שהגיע בעשר אצבעותיו. אבל לא זו היתה הסיבה העיקרית, כי גם רובם של העומדים מנגד על הרקע הזה, לא ראו מקום להפריע לו, והשלימו עם המציאות... עיקר המלחמה נגדו היתה ממניעים אחרים, ובאה גם מכאלה שלא משתייכים לזה - אם כי לעתים קיבלו מהם גיבוי פאסיבי - ומדובר במי שיצאו כנגד רבינו הגדול ופעליו, וזאת בתור "חכמים בעיניהם".

כאשר הורה מרן הרב שך שכדי להעמיד

הדת על תלה, יש לפרוש בכאב מהמימסד הקיים, אז כמובן דעת ההמון השטחי והאספסוף היתה שזו "מחלוקת", ועל כן הם קראו לו "בעל מחלוקת" - עפ"ל. לגישה הפופוליסטית הזו הצטרפו גם יהודים נכבדים יותר שהשמיעו למעשה את דעת ההמון הנ"ל והציגו עצמם בתור "המחנה השפוי והשקול".

עכשיו, ביחס לשאלה מה הלקח שניתן להסיק למפרע, הרי היום אנחנו יודעים ורואים את האמת. אותה אסכולה שהטיפה לוותר על העקרונות "למען השלום", וללא הרף ירתה חיצו "שלום ואחדות" משוחים ברעל דוקרני כלפי מרן הרב שך ותלמידיו, הם הם אלה שבתשע השנים האחרונות הובילו מלחמה פרועה ואכזרית, לא נגד גורמים חילוניים ופשוניים, אלא דווקא נגד בני התורה המבינים בעם. לפתע שכחו את כל הטפותיהם הסידרתיות מן העבר כי "צריך לעשות הכל למען האחדות ולוותר למען השלום" וכי יש "להיזהר ממחלוקת לשם שמים" וכו' וכו'.

רבינו שמואל אמר לי זאת בחודש אייר תשע"ז (לאחר המעצרים והחקירות), ולאחר מכן חזר על כך פעמים רבות. בדבריו אמר כי "לא יאומן לראות כיצד דווקא אלה האומרים כל השנים שיש לנקוט בדרך של 'גדול השלום' כלפי החילונים וכלפי שולי המחנה ואשר אומרים שכביכול חייבים להתחשב בזה ש'הדור חלש' ולהקל עליו וכי אין בכוח דורנו להילחם כמו פעם וכדו', הם הם שקוראים להקדיש את כל כלי המלחמה אך ורק כדי לרדוף בחימה שפוכה את העומדים על משמר היהדות".

בדבריו אז אמר כי אי אפשר לקלוט את המצב הנורא השורר בשנים האחרונות כיצד עצם קיומם של בני התורה העומדים על המשמר גורם לשנאה עיוורת שכזו שניכרת בכל מקום ומחלחלת גם לילדים רכים ומביאה להשחתת המידות רח"ל. אכן, הבולמוס האובססיבי הזה לסתימת פיות ולהשתקת דעת רבנן ותלמידיהן בדרכים טוטאליטריות ובריוניות, רדיפות, חחרמות, נסיונות להרס ישיבה ח"ו וכו' וכו' - עומד בניגוד מוחלט להתנהלותם של הללו מול גורמים זרים: רק כאן אין פשרות! רק כאן הופך הקו המתון למיליטנטי!

וכבר נכתב על כך בשעתו ב'הפלט' שניתן לראות כאן עין בעין את מה שהגדיר מרן בעל 'קהילות יעקב' 'צוק' בדבריו שכתב: "יתראה שהפשרן הלזה השונא את שומרי התורה לפי שאינם משתווים עמו בפשרותיו, הוא בידדות גמורה עם רשעים גמורים ולא איכפת לו כלל מה שאינם משתווים עמו ובמה שמורדים בהקב"ה רח"ל. ואת הת"ח השומרים את התורה באמת, אותם ישנא ויחפוץ לראות ברעתם - ד' ישמרנו"....

הדבר הגיע לשיא כאשר דווקא לאחר שנוצרה המחלוקת העזה הזו, הצטרפו לעולם המפלגתי של אנשי 'דגל' בגלגולה הנוכחי, אותם החוגים שתמיד עמדו מנגד ופעלו ברוב חוצפתם כדי לעשות כל שביכולתם לעמוד בדרכו של רבינו הגדול 'צוק'ל, בטענה שאינם יכולים להסכים בשום אופן עם "מצב של מחלוקת".... עוד זכור כיצד הפיצו אלה בשנת תשמ"ט-תש"נ דברי תעמולה עוינת נגד מאבקיו הרעיוניים של מרן, והסבירו כיצד

המלחמה הרעיונית פוגעת ב"עדינות נפשם" עד אשר ממש אינם יכולים לסבול כל רבב של מלחמה ומאבק אשר "משחיתים את הדור הצעיר"....

מדהים לצטט כיום כי אז הם כתבו כך: "האם אכן, באמת, כדאי לשם כך, לשם כל זאת, להשחית את הנשמות, ולהורידנו, אותנו ואת בנינו ובנותינו, לדיוטות תחתונות כ"כ מבחינת ערכיות מוסרית ונפשית, להסתאבות חברתית ופרטית מבחינת התנהגות יהודית ותורתית. והעיקר - הוא רק 'לנצח'! רק זה העיקר. האם באמת כדאי לשם כך להכניס את כולנו לקלחת גיהנומית זו של מלחמות ומריבות נוראות, ושל חרב איש ברעהו?!" האם בזה נחנך את ילדינו, ונשתית את כל עולמנו עולם התורה, על שנאה ואויבות על אלימות ותוקפנות, על אנחנו עוד 'נראה להם' לכל מי שמפריע לנו. הזאת תהא צורתה הרוחנית של עולם התורה בדור הבא, ובמקום ציבור תורני נעלה ומרומם, ניהפך לציבור אלים וחשוף זרוע מלחמה - כדי לטרוף זרוע אף קדקוד של כל מי שמצר צעדינו או שאינו נושא חן בעינינו?" וכו' וכו' וכו'.

לקרוא את הדברים כיום, ולא להאמין, כיצד אלה שביטאו כזו "רגישות של רדיפת שלום ואהבת הבריות", ולכן התנגדו בתוקף לקיומם של מפעלי הארגונים של מרן הרב שך, בגלל רצונם לברוח מכל חשש של "מחלוקת" - החליטו דווקא בשנים האחרונות כי הגיע הזמן לקפוץ אל היורה הרוחת ולהצטרף במרץ לאותו מימסד פוליטי שכה היה מגונה בעיניהם... דווקא עכשיו, כאשר התנהלה על ידם המחלוקת הנוראה ביותר שהיתה אי פעם ביהדות החרדית. דווקא עכשיו הגיע הזמן להצטרף אל "חינוך ילדינו לקלחת גיהנומית של מלחמות ומריבות נוראות, ושל חרב איש ברעהו, שנאה ואויבות", אל מצב שבו "במקום ציבור תורני נעלה ומרומם, ניהפך לציבור אלים וחשוף זרוע מלחמה - כדי לטרוף זרוע אף קדקוד של כל מי שאינו נושא חן בעינינו?"

הדבר בולט במיוחד מכיוון שכידוע, המציאות הוכיחה שלבסוף התברר ש"נבואות הזעם" של אותו חוג שהושמעו בשנת תשמ"ט, לא התממשו כלל. כי, למעשה, אותה מחלוקת לשם שמים על טהרת ההשקפה שהוביל מרן הרב שך התנהלה בס"ה תקופה קצרה ביותר כצורך שעה, ומיד לאחר שהוקעו אותן דעות משיחיות וכדו', הוחזרה שוב על ידו האחדות המלאה ביהדות התורה. עד אשר כל "נבואות הזעם" הנ"ל של "שוחרי השלום" דאו התבדו לחלוטין.

ולעומת זאת, דווקא בשנים האחרונות אנחנו רואים כי אותו חוג כה שבע נחת וסיפוק מהמחלוקת הנוראה העכשוית, עד כי החליט לפתע שהנה עתה הגיעה שעתו "לקפוץ פנימה" ולהצטרף למערכת הפוליטית שכה סלד ממנה כאשר הונהגה ע"י מרן 'צוק'ל...

כל מי שיצאו אז בחוצפה ועזות פנים נגד הרב שך, וייחלו בקול רם להחרבת מפעליו שהקים בדם לבו, החליטו שעכשיו הגיע הזמן לנצל את המסגרות הפוליטיות הללו שהיו כה מגונות בעיניהם, כי רק לאחר שאותם גופים ארגוניים נגזלו מידי תלמידיו וממשיכי דרכו, לפתע כל "המפלגתיות"

לדורות עולם 63

מוסף זכרון מיוחד של בטאון עולם התורה הפלט

למעשה מקפיד להישמר ולהיזהר רק מפני המכשולים הקודמים. ואינו שם לב כאשר המנסים להפילו בפח מתעטפים בצורות חדשות ובלתי-מוכרות לו.

לדוגמא, זכורים הדברים החריפים שהשמיע מרן הרב שך בנושא הגיוס לצבא, ונגד כל פשרות בנושא, וזכורה אזהרתו הנוקבת באחרית ימיו: "רבנותי, תדעו שאיסור גמור ללכת לצבא - וצריך למסור הנפש על זה. כל אבא צריך לשמור ולהשגיח על ילדיו, כי איסור גמור לשלוח את בנו לצבא. תפרסמו בשמי ובשם כולם שאסור לשלוח הילדים לצבא - ואין להרשות להם לקחת".

האם יש מי שאינו מבין כי הדברים שוללים מכל וכל את סידרת הפשרות וההידברויות שנעשו בנושא זה?!

ובכלל - כל מי שהיה מפנים את מה שהנחיל לנו מרן הרב שך וכפי שקיבל מרבנותו, כי כל רעיון הציונות וקיום המדינה מהווה סתירה בעצם לעיקרי אמונתו והכרזת מרד במלכות שמים, אז האם משהו היה מעלה בדעתו רעיונות מעוותים כאלה כאילו "כור ההיתוך" של משמידי התורה, הוא זה שימצא "פתרון" עבור "חלשים" ו"נושרים" כביכול.

מי שהדברים ברורים לו כשמש, האם היה מסכים שהמדינה הכפרנית הזו תשלט בחיי עולם התורה, תנווט אברכים ל"שנת הכרעה" או תקבע "מכסות" ו"יעדים" ו"גילאים" וכו'.

בקיצור: וכי יש מי שיכול לרמות את עצמו שכל הרעיונות הללו הם בגדר "שאלות חדשות" שלא קיבלנו לגביהם משנה סדורה? אלא אם כן הוא מבקש לחקות את השוטה מהמשל של הסבא מנובהרדוק...

לסיכום, וכפי שפתחתי, במלאת עשרים שנה לפטירתו של רבינו הגדול זצוק"ל, ובראותנו מה קרה בעשרים שנה הללו בבחינת "האור ניכר בהעדרו", צריך כל אחד להסיק את המסקנות, כי כל מה שהנחיל לנו אקטואלי גם לימינו אלו, ורק בהיצמדות לדרך המסורה לנו נשרוד מכל נסיונות התקופה.

אלא "תירוצים חדשים"! מרן הרב שך היה נוהג להזכיר אימרה חריפה של מרן הסבא מנובהרדוק, שהיא משל נוקב על הנהגת האדם בכלל במלחמת היצר, ונוגעת גם לנידון דידן.

העולם נוהג לומר "טיפש אפשר להכניס בשק". אך הטיפש שומע זאת ואומר: "עתה אדע ממה להיזהר ולא אפול בפח פעם נוספת". מעתה והלאה, בכל פעם שיראה אנשים האוחזים שק בידיהם, יתרחק הוא מהם כמטחורי קשת. או אז, האורבים לו, גונזים את השק, ועתה מכינים מזוודה גדולה ומכניסים את הטיפש בתוכה. לאחר שנחלץ הטיפש ברוב זעמו מהמזוודה בה נכלא, הוא שוב "מפיק לקח" - להיזהר ממזוודות. ואז שמים אותו ללעג ולקלס, כשלוכדים אותו בארון, ומסקנתו היא כמובן שעליו להיזהר מארונות וכו' וכו'...

ואמר מרן הסבא מנובהרדוק: "איזה שוטה מופלג הוא זה, שגם לאחר פעמים רבות, אינו יודע ממי להיזהר, ושם עיניו רק למקרים המשתנים ולא לאנשים שמחפשים ללכודו, כל פעם באמצעי אחר. אך אנו עצמנו נוהגים בטפשות זו, ואנו מתגוננים רק מפני המלחמה שכבר חלפה. היצר הרע מנסה ללכודנו בכל פעם בהמצאה אחרת, וכשמבחינים אנו בתעלוליו וגודרים גדרים, אנו נזהרים רק מהנסיון האחרון של היצר, זה שכבר התנסו בו, ואינו חושבים שבכל פעם יהפוך פניו ויחדש" שקים ומזוודות וארונות ללכוד אותנו בהם"...

אף בעניינינו יש לומר, שכל רעיונות הכזב של הדורות האחרונים - ההתבוללות בעמים, אימוץ ערכים זרים ומושגים חילוניים, מיתקפת המודרניזציה הפסולה, הרפורמה בהלכה, הציונות וההשכלה וגוריהן - אינם יורדים מסדר היום ורק לובשים לבוש חדש בכל תקופה ותקופה. ועל כן רבינו הגדול הרב שך הנחיל לנו את שקיבל ממעתיקי השמועה, להיזהר מפני כל שינוי וחיידוש, כי זו הדרך היחידה לקיומנו והישרדותנו בדרך המסורה לנו מדורי דורות. לבל נהיה כאותו שוטה מן המשל הנוכרדוקאי הנוקב, שחושב בליבו שעליו נאמר "אין חכם כבעל הנסיון", אך

בכינוס 'אז נדברו' באולמי ה'ארנה', באומרו כי מדובר בציבור שרוצה להמשיך ב'תקופת הזהב' של מרן הרב שך, לאחוז ולא להרפות.

כמו כן היה חוזר ומזכיר את דבריו של מרנא החתם סופר זי"ע בצוואתו "ולא תאמרו נשתנו העיתים, כי יש לנו אב זקן יתברך שמו, לא נשתנה ולא ישונה".

זה היה מאז ומעולם ה'סמל' וה'דגל' של תלמידיו ותלמידי תלמידיו של מרן הרב שך. הגאון המופלא רבי משה מרדכי שולזינגר זצוק"ל, היה רגיל לנסח זאת באמירתו הקולעת: "יש לי עצה בשבילכם, כדי שלא תצטרכו להטריח ולהסביר את עצמכם בארוכה, בכל פעם שתחושו כמי שצריכים להסביר מדוע אינכם נגדרים אחר רעיונות חדשים, רוחות זרות ופשרניות למיניהן - תגידו רק משפט אחד: 'אנחנו תלמידים של מרן הרב שך'. תאמינו לי, שרק כאשר תאמרו משפט זה: 'אנחנו תלמידים של הרב שך', וכבר הכל יבינו את עמדתכם"...

אז כיצד בכל זאת הצליחו אז להטות את לבם של רבים אחר הדרך שחוללה את השינויים?

הדבר נעשה תוך תעמולה דמגוגית בדרכים שונות ומשונות, ובעיקר תוך השימוש המיתמם במושג "שאלות חדשות". כביכול לא באים לשנות מהדרך המסורה, אלא רק עלו וצצו לפתע "שאלות חדשות". כביכול הכל ממש חדש-חדש, נושאים שלא שמעתן אוזן מפי הרב שך. וכי הרב שך דיבר פעם על 'אמנת כינרת', על 'ועדת טל' ו'נצח יהודה'....

אמנם בני התורה המבינים בעם לא נפלו שבי אחר הסיסמאות המתעצעות. הם ידעו שקיבלנו מרבינו הגדול משנה סדורה של השקפה תורתית ברורה, שנחשבת כנכסי צאן ברזל של היהדות החרדית. וידעו להשיב לכל פורצי הגדר, שביקשו להחדיר דעות כוזבות בדלת האחורית, כי אין אלו "שאלות חדשות". השאלות הן אותן שאלות, עוטפות צורה ולובשות צורה, במסווה ובתחפושת - אך השאלות הן אותן שאלות. אין כאן אפוא "שאלות חדשות",

הפכה למצוה רבה.

אכן, "איגלאי מילתא למפרע" וזיכו אותנו מן השמים לראות בצורה בהירה כמה "אמת וכנות" היו ביסוד ההפרעות וההצקות לדרכו של מרן הרב שך שנעשו אז "באיצטלה דקדושה".

ולכן, כשמדברים היום על "20 שנה אחרי הרב שך", אז מצד אחד רואים את האור שניכר בהעדרו, ומצד שני זו תקופה שבה יכלו מבקשי האמת לפקוח עיניים. בינו שנות דור ודור, ויסופר זאת לדור אחרון, מה שהיה פעם ומול מה שקורה היום.

נחזור למשבר הרעיוני שהתחולל מאז לפני כ-20 שנה, בתקופה שלאחר מרן הרב שך. כיום קשה להבין היאך הצליחו תועמלני "המהפך" לשכנע ציבור גדול כי הציבור החרדי יכול לצאת מעתה לדרך חדשה ולערער על כל המוסכמות העקרוניות שחונכנו ע"י הרב שך?

דבר ראשון, התכונה הטבעית של האדם, ללכת עם "השלטון", עם "ההצלחה" ו"המצליחנים". יתכן וזה היה האלמנט העיקרי, ולכן אותם מהפכנים עשו הכל כדי להשתלט על כל הגופים הציבוריים אשר מרן הרב שך הקים בדם התמצית שלו, כי שיערו שדרך זו ייקל עליהם לסחוף את הציבור.

בנוסף, כבר אמרתי מקודם, שאז התחילו להכריז, כי זהו זה, "תם עידן הרב שך", ועכשיו יש "הנהגה חדשה", כמובן תוך כדי שימוש עם כל המוטיבים של "פיתח בדורו" ו"שופט שבימין" וכו'.

בענין זה כבר אמר מרן הרב אלישיב אמירה חדה ונוקבת. בשיחתו שניתנה ל"יתד" ערב יום השנה העשירי לפטירת מרן הרב שך, אמר: "מרן זצוק"ל ניהל מערכות רבות של השקפה. כשהמסר העיקרי שהותיר לנו הוא שלא לסטות בקוצו של יו"ד מן הדרך המסורה לנו מרבנותינו. על כך הוא עמל והתייגע ואת זה צריכים אנו לשמר מכל משמר. לא לתת לשינויים לחדור לקרב מחננו. במסר הזה טמון על רגל אחת משנתו ההשקפתית של הרב שך. ושמא יאמרו אנשים מסוימים כי דבריו נגעו לשעתו ולדורו אך אינם שייכים לדורות עולם, - הנה, מי שלא רצה לשמוע, אמר כן גם בימי חייו של הרב שך... אנחנו צריכים לדעת שיזאת התורה לא תהא מוחלפת. מה שהיה טוב לדורות הראשונים, טוב גם לאחרונים".

אכן, אלה שחלקו על דרכו של מרן הרב שך, חלקו עליו כבר בחייו, וכבר אז סברו כי הם חכמים ממנו, וכי רק כאשר תיפול ההנהגה לידיהם, "יתקנו" ו"יסדרו מחדש" את כל הציבור החרדי בצורה "נורמלית". הדברים ידועים לכל מי שאוחזו היתה כרויה למסרים שטופטפו בעבר.

ת"ח אחד אמר לי אז על כך: יש כאן פרדוקס גלוי. משמיעים עכשיו כל הזמן סיסמאות בנוסח "שופט שבימין". אבל יש כאן סתירה מיניה וביה: מה קורה באם "השופט שבימין" הוא הוא זה שחלק על "השופט שבימיו"...

אמנם, ציבור בני התורה המבינים בעם, לא נכנעו לרוח זו. וכפי שאמר רבינו שמואל במשא התקופה שנשא

64 לדורות עולם

רבינו הגדול מרן הגרא"מ שך זצוק"ל - עשרים שנה להסתלקותו

מתוך האהל

שיחת זכרון מקיפה ומרתקת במעונו של הר"ר דוד סגל בליקווד, מקורבם הנודע, איש אמונם ויד ימינם של רבינו הגדול מרן ה"אבי עזרי" ומרן רבינו ה"דרכי שמואל", אשר ליווה מקרוב את המערכות הציבוריות הכבירות לאורך עשרות בשנים

אלי פריימן

קול התורה המפכה מבין רחובותיה של לייקווד, העיר הגדולה לתורה וליראה, ממלא את הלב היהודי בתחושת גאווה ואושר על מעצמה של תורה, "נתח מממלכת התורה העולמית שביסס מרן זי"ע", אומר לנו בהתרגשות הר"ר דוד סגל שליט"א, ששימש מאות ואלפי שעות לצידו של רבינו הגדול מרן הגרא"מ שך זצ"ל, עוד מהיותו בחור צעיר ולאורך שנים, בנושאים ציבוריים רבים.

בשיחה עם ר' דוד, מכסה הוא טפחיים או יותר. איש מעש הוא ולא איש דברים, ובודאי לא אודות דברים רגילים ושליחויות שביצע והוציא לפועל בשליחות רבינו הגדול לאורך השנים, אך הטפח המתגלה בדברים שקולחים מפיו מהווים לימוד לדור, לזה שחי וחוה את ימי רבינו, ולדור הצעיר שאחריו, לידע ולהודיע את המבט על פעלו של מרן בעל "אבי עזרי", באספקלריא הנכונה.

הזורע בדמעה'

בפתח שיחתנו מדגיש ר' דוד שהוא אינו בא "לספר סיפורים" או עובדות לשם סיפור, אלא להאיר ולו במעט את דמותו של "אביהן של ישראל" [נכפי שכניהו רבינו מרן הגר"ש אויערבאך זצ"ל], של הברית התיכון, של מעביר המסורת, של בונה עולם התורה, של הממשיך הישיר לגדולי הדורות מהדורות הקודמים, ומי שבעצם היווה את הבסיס לכל מה שהוקם והתקיים מאז ועד היום, עצם הלוז של היהדות התורנית והישיביתית. "אני זוכר שאחד מראשי הכוללים הידועים, שהצליח באיסוף כספים ברחבי תבל, אמר לי שמרביצי תורה אחרים השיגו הרבה יותר כסף ממה שהרב שך הצליח להשיג. תמהתי לעומתו: "מי יצר את הכל? אתם הרי קוטפים מן המוכן. מי בנה את המושג בכלל של התמיכה בישיבות? מי עמל ויגע והזיע והקים את עולם הישיבות ואת מושגי התמיכה העצומה בהם? ידוע וזכור הסכומים האגדיים שנתנו משפחת רייכמן לבקשתו הישירה של מרן זי"ע להחזקת עולם התורה (כמאה מיליון דולר

של אותם הימים, ששוים היום הרבה יותר), אבל לא זו בלבד, כל המושג שגבירים נותנים לישיבות, והעמדת עולם התורה, הישיבות והכוללים על ידי כך, מי יסד זאת כמו ידיו, בחכמה, בתבונה, ביזע ובדמעות, בשנים רבות של מסירות נפש, אם לא רבינו? כל ההמשך מכאן ואילך זה כבר קטיפה וקציר של אותם זרעים".

"בנוסף", מוסיף ר' דוד, "ידו של מרן הגיעה לכל מקום בו הוא פעל, אפילו את הנדיב פרידברג מקנדה, שנתן את כספו בעיקר לציבור הדתי לאומי, מרן זצ"ל ידע לכוון למקומות הפחות בעייתיים ויותר יראי-שמים. זו דוגמא אחת מנושאים רבים בהם מרן הרב שך יצר את התודעה והטמיע אותה בציבור, כך בנושא הזה של החזקת תורה, וכך בנושאים רבים אחרים, של צורת בני תורה, של צורת הישיבות, של העמידה על המסורת, של לדעת איך לקרב כל יחיד באהבה עצומה ומאידך להיות תקיף על משמר הישיבות. בנושא החזקת תורה, כפי שאמרתי, מרן הרב שך הצליח ליצור את התודעה בקרב הנדיבים שנותנים לישיבות, הוא בנה הכל. מכאן, כל מה שאחרים עשו - עשו על גביו, כננס על גבי ענק".

ללא בטלנות

רבינו מרן הגר"ש אויערבאך זצ"ל תיאר תמיד את תביעתו התמידית של רבינו הגדול מרן הגרא"מ שך זצ"ל לעבודה ללא לאות, וזה לא רק בלימוד...

"מרן זי"ע, היה מתנה לדור משמים בדור שאחרי השואה, כשרפו ידיים, והוא תבע בכוחות עצומים, לא נתן לעצמו רגע של מנוחה, ולא רק בלימוד, ונספר קצת בהמשך על השקיעות העצומה שלו כל ה'מעט לעת', אבל מי שיודע הדבר הכי גרוע אצלו היה "בטלן". אני אומר לך ששמעתי ממרן הרב שך עשרות ביטויים מפליגים מאוד על רבינו בעל הדרכי שמואל, על תורתו ויראתו, אבל אני חושב שאחד המיוחדים שבהם, היה: "אני רואה שהוא לא בטלן", ולא רק ביחס לביטול תורה, אלא למי שעושה מה שצריך ובלי הנחות.

זה היה מרן שיסד את כל מה שיש היום; כל מה שנשאר היום, בתורה, בעולם

הישיבות, בהנהגת הציבור, בכל עצם הקיום של היהדות הישיביתית.

מרן זי"ע היה אומר, שכולם חושבים שה'חפץ חיים' זי"ע, היה תם ו'בטלן', יושב אהל במובן הזה, אבל האמת בדיוק הפוך, הוא היה הפיקח הגדול שתפס את הדברים לעומק, הוא לא נח ולא שקט, כדי להקים את התורה ולגדור את הפרצות. הרב שך סיפר שהוא עצמו היה שליח של הישיבה בקלעצק לחפץ חיים, לגבי איזה ענין של ירושה לטובת הישיבה, והחפץ חיים במהירות ובפיקחות עמוקה תפס את כוונת המשפחה, היה לו את ההבנה בעומק כוחות הנפש, בחכמה ובתבונה עמוקה. וזה היה רבינו הגדול, כשבאמת תמיד עמדה מול עיניו דמותו של ה'חפץ חיים', וכפי שרואים משיחותיו, תמיד היו שגורים על פיו עובדות ומימרות מרבינו הכהן הגדול מראדק, ובוזה, בכוח הזה של "ללא בטלנות", של פיקחות והבנה לעומק של כל דבר ובעשייה בלתי פוסקת, הצליח להעמיד את כלל ישראל".

המדד להערכה

כאמור, מוסיף ר' דוד, זה היווה אצלו גם מדד להערכה, כשהכיר אדם שהוא גדול בתורה, ויכול לעשות, ולא עושה לעצמו הנחות, ומבין הכל לעומק, זו היתה ההגדרה שהוא לא 'בטלן'. ככל שמאידך ידע להתבטא בחריפות כלפי מי שישב ולא עשה, הרי שכאשר היה מי שפעל ותפס הכל לעומק, הוא הפליג בשבחיו, וכזו גם הייתה ההתפעלות שלו מר' שמואל וההערכה העצומה. אני זוכר כמה פעמים, בגודל ההערכה אליו, הפציר ברבינו מרן הגר"ש אויערבאך זצ"ל להיכנס לכהן כחבר במועצת גדולי התורה, ורבי שמואל תמיד סירב, היו לו סיבות משלו מדוע הוא לא רצה, ומדובר על לפני עשרות שנים, כשרבי שמואל היה ממש צעיר ביחס לשאר החברים. זו הייתה בקשה שחזרה שוב ושוב.

אני נזכר שבאחד הענינים הציבוריים, הרב שך רצה לכבד במיוחד את רבי שמואל, והודיע לו שהוא מתכוון לבוא לבקר אותו, כפי שאכן קרה בסוף. רבי שמואל בענותותו הרגיש שזה יהיה מגוחך שהרב שך יגיע אליו, ומשכך הוא סירב בתוקף.

[במאמר המוסגר אזכיר, שהיה מקרה הפוך בו הרב שך הרגיש שבקשתו של רבי שמואל מגוחכת... היה זה כאשר רבי שמואל ביקש הסכמה לספרו 'דרכי שמואל' על אהלות. הייתי שם, וזה היה ניכר שהרב שך באמת הרגיש 'מי אני שאתן לרבי שמואל הסכמה?'. הרב שך התעקש ואמר לו "אני אגיע", רבי שמואל ענה לו בחיוך: 'אם הראש ישיבה יבוא, אני לא אפתח את הדלת...' - והרב שך ענה: 'ככה מדבר יהודי? אני אגיע ואתה תפתח לי את הדלת'. ואכן כך היה, כפי שזכור ביקורו של מרן הרב שך בבית של רבי שמואל ברחוב אבן שפרוט.

אני זוכר שבביקורים של רבי שמואל אצל מרן, רבי שמואל תמיד ביקש מיד כשנכנס לחדר להוריד את הכובע והחליפה, לעומת זאת כאשר מרן הרב שך שמע או ראה שרבי שמואל מגיע, היה רץ ללבוש את הפראק וההמבורג לכבודו. לא אשכח איך אחד הנכדים אמר לי פעם, 'אני לא מבין, הרב שך לובש לכבודו את החליפה ורבי שמואל מבקש להוריד'. סיפרתי זאת לרבי שמואל, הוא השתומם ושאל: 'הוא לא מבין? אינני רוצה שהרב שך יטרח לרוץ וללבוש את החליפה, ואם אני מוריד מיד את שלי, הוא נשאר בחדר'...".

מדבריהם נשמע, וחשוב לנו להבין, שרבינו מרן הגר"ש אויערבאך זצ"ל פעל לצידו של רבינו הגדול זי"ע"א בהנהגתו הרמה בעניני הציבור.

"חשוב שידעו והדברים יהיו ברורים, למען ידעו הדורות הבאים, ולא יתקבע שיבוש היסטורי פרי דמיונם ומקלדתם של אינטרנטנים, שלא ידעו ולא היו קשורים כלל למרן זי"ע".

"הסדר האמיתי היה שבכל המערכות, בכל התקופה שלפני הקמת 'דגל התורה', רבי שמואל היה יד ימינו של מרן הרב שך. הכל היה מתואם איתו, גם הקשר ההדוק עם רבינו מרן הגר"ש אלישיב זצ"ל, היה מכוחו של רבי שמואל".

זכורני, אגב, שהיה ליהודי חשוב והרבני של התלכטות אם ללכת בדרכו של רבי שמואל, כשיצאה איזו הוראה ממנו ודעת אחרים היתה הפוכה, הם ניגשו לבנו של רבי אריה לוי"ן זצ"ל בבקשה שיערוך גורל הגר"א, והתשובה היתה 'בימים ההם אין מלך בישראל'. הוא הצביע להם על

הרד"ק שאומר, שכאן התחילה מלכותו של שמואל... הרבנית אמרה שהיא רוצה תשובה מפסוק ולא מרד"ק... ואז הוא עשה גורל נוסף, ויצא הפסוק 'ותקרא שמו שמואל'...

ושוב אדגיש את הדברים הפשוטים, למען יידעו הדורות, כי נכנס שיבוש בדעות ובידיעת ההיסטוריה: כל מה שקיים בכלל, כל הישיבות, כל הכוללים, הכל זה עמלו ויגיעו של מרן זצ"ל, כל הנושאים הפוליטיים, עצם ההליכה בתוך הפוליטיקה הישראלית, במציאות שהרב שך היה נכנס ולא נכנס, מניף עליהם את השוט... קבלת תקציבים מחד, כשמאידך הוא זועק 'אני ארים את ידי ואומר ללכת מהארץ!...' כל ההתנהלות הפוליטית האחרת, עם החשיבה על כל צעד, זה היה רבינו הגדול זצ"ל. אפילו עצם ההצבעה, כשהיו שטענו כנגדו שזה 'נגד דעת הרב מבריסק', אני זוכר שהרב שך אמר בציניות לגבי אותם אנשים: 'אולי אני שקרן, אבל הסטייפלר שגם אמר להצביע הרי דובר אמת'...

כל המושגים הבסיסיים שיוצאי הישיבות בני דורנו גדלו עליהם, הכל מכוחו. כל ההרחקה של המזרחי, וההטמעה של ההבנה - ולצערנו גם בזה לא יאומן שיש מי שמקרר כיום נושא זה - שהם 'טרייף', שללכת עם המזרחי זה מופרך מיסודו, כידוע מה שדיבר על זה בשיחותיו, ואיך שדבריו לחלו ועשו פירות. הרי את ישיבת אופקים הקמנו ממזרחניקעס ש'גשרפר', וכל מה שפעלנו שם היה בגיבוי ובהכוונה מלאה של מרן זצ"ל, שהיה בעצם אבי כל הפעילות הזאת (ראה במסגרת).

אני זוכר שהבאתי למרן הרב שך את ששת האברכים הכי מובחרים של 'מרכז הרב' לדיאלוג על השקפה. הם שאלו את הרב שך למה בישיבות לא לומדים יותר 'מחשבה', לא רק מוסר, קצת מחשבה ומהר"ל. הרב שך שמע וענה להם: ידידי, אני רוצה להגיד לכם משהו, היה יהודי בשם רבי חיים ואלאז'ניצר, שמעתם עליו? רבי חיים ואלאז'ניצר ייסד את הישיבה הגדולה באלאז'ין, הוא קבע כמה זמן מכל דבר יש ללמוד בישיבות, יש לנו מסורת בדבר הזה, אנחנו לא מחפשים עצות חדשות איך לנהל את עולם הישיבות, יש לנו מסורת בזה.

זכורני כיצד הגיע למרן זצ"ל אדם גדול שמסר שיחות במחשבה מעמיקה, ושמע שדעת מרן לא היתה נוחה מכך, הוא בא לרב שך לשאול מדוע, ומרן אמר לו: 'למה לא לדבר אמונה בדברים פשוטים'. אותו אדם גדול ניסה להתחכם: 'הרי את הדברים הללו קיבלתי כאן בישיבה מהרב דסלר', והרב שך ענה לו כמידתו: 'בזה הלכה כר' חזקל'...

נושא בעול הכלל

"אציין כדוגמא, נקודה שהיתה באותה נסיעה לאופקים, לפתיחת הישיבה. כאשר הרב שך הגיע לשם, הוא מיד התעניין על המוסד של הבנות, היכן הוא, מה המרחק. הוא היה מעורה בכל פרט, לא השאיר שום דבר שיתדר לבד, והדבר המפליא היה שעל צווארו היו כל הקהילות והמוסדות, זה היה בארץ וזה היה ברחבי העולם,

באופן טבעי. והנה הגיע טלפון מארה"ב, על שידוך שהוצע כמה שנים קודם לכן, והבחורה היתה בת דודה שלו. באותו זמן הבחור שאל את הרב שך על העניין, והוא אמר לו ללכת לסטייפלר ולכתוב לו בפתק שהוא נשלח מהרב שך, הסטייפלר אמר 'אמנם הרופאים אומרים שבדבר זה יש סיכונים, אבל אני אומר בכל שידוך יש סיכונים, עוד שני אחוזים של סיכון, זה לא שיקול'. הבחור שאל שוב 'האם זה משונה?' והסטייפלר החל לצחוק ואמר: 'היום יש דברים כ"כ משונים ואין זה משונה כבר'. הבחור חזר לרב שך, והוא ענה לו ואמר: 'הכל בסדר, תלך על השידוך הזה, חסידים עושים, ואצל חסידים זה מקובל'. אלא שלמעשה האמא של הבחורה סירבה לשידוך. אבל בדיוק בשלב הזה של ההסתפקות של הרב שך, הגיע הטלפון מאמריקה שהוסרה ההתנגדות ומוכנים לשידוך.

דוגמה נוספת לרוח השם שליוותה אותו: אני זוכר שהבאתי אדם חרדי, שהשווער שלו התקרב לעולם התורה, הוא היה גביר אדיר, אך נתן רק לבתי חולים ואוניברסיטאות. אותו אדם בא לרב שך לשאול האם ללחוץ על השווער שלו יותר שיתרום לעולם התורה. הוא היה אדם צעיר עם כובע מרופט, נראה כעני ורש, הגיע עם אשתו וילד קטן, אני נכנסתי איתם. ואז הרב שך אומר לו, ישירות: 'אתה תתן לישיבות'. הרגשתי מאוד לא נעים, בטח הוא יחשוב שעשיתי לו תרגיל, התערבתי ואמרתי לרב שך שהוא שואל על השווער שלו ולא לגבי עצמו, אך הרב שך מזיז לי את היד בעדינות, ומדבר לזוג ואומר: 'מי שלא נותן צדקה, עם מה יגיע למעלה?! הנה' - ממשיך הרב שך ומספר - 'הייתי בהלוויה של אשתו של גרוס (עשיר גדול, שהיה נותן הרבה צדקות) ושמעתי מה הוא אומר, הוא אומר: אתם רואים, לוקחים לשם רק את התכריכים, זה

מרן זצ"ל את זה בחוש. וכפי שהגדיר זאת רבינו מרן הגר"ש אויערבאך זצ"ל בהספדו על מרן זצ"ל שאמר: 'אלו שעומדים בראש מערכות קודש, עלולים לפגוע פה ושם ב'שטייגען', במחויבות, ואצל מרן זי"ע ראינו בעין, איך יחד עם השמירה והעמידה בפרץ, יש את עמל התורה, את הדבקות בתורה ללא הפסק כמעט. כיצד כשהיה מגיע למקומות, כמו חתונות וכד', מי ששם לב ראה שהמוח כל כולו שקוע בתורה, ועם זאת הזהירות הנוראה, הזהירות הנוראה - הייתי כופל את זה עוד ועוד, מאה פעמים, רק שאין זמן... - של בין אדם לחברו, להזהר שאף אחד לא ייפגע, הכל ביחד, זה היה המועט המחזיק את המרובה, בכמות ובאיכות'.

סייעתא דשמיא בכל צעד ושעל

"למעשה אני חושב שברור היה לכל מי שזכה להתחמם לאורו של מרן זצ"ל, שמה שהוא היה אומר על ה'חפץ חיים' זי"ע, שהקב"ה היה מגלגל על לשונו שיאמר מה שהוא הדבר הנכון, כך ממש ראינו אצל מרן הרב שך זצ"ל, שבכל נושא היה חושב, מתלבט, אבל עונה בסוף תשובה ודאית, וראו ששכינה בוקעת מתוך גרונו". "אספר לך סיפור שליויתי באופן קרוב, כדוגמא לסייעתא דשמיא המיוחדת שאפפה את מרן זצ"ל. היה בחור שהיה כבר מבוגר, והרב שך היה דוחף ומדרבן אותו... ואז הוא ניגש ואמר שהציעו לו בת מהמכללה, והרב שך אמר לו: 'לא אומר לך לא, אבל...'. למעשה הבחור שלח את הצד השני להתייעץ ולשאול את הרב שך, והוא אמר שיתנו לו כמה ימים. ואז הרב שך קרא לו ואמר: 'אתה ידיד שלי, אני מתייעץ איתך'... בקיצור, לא ידעתי איך יסתיים מצב-ביש זה

ואולי הציבור היום לא כל כך יודע, אבל היו בלי סוף מוסדות וקהילות ששייכים לציבורים אחרים, שהרב שך היה מעורה עד אחרון הפרטים, מלווה, מיעץ ומכוון, כאמור גם כאלה שהיו ממש בחוגים שונים, היתה לו אחריות על כלל ישראל". "אפשר למנות בלי סוף קהילות, ישיבות, מוסדות לבנים ולבנות, מכל העדות והחוגים, ואין ספור יחידים שהוא נשא על ליבו, ניווט ביד אמן, ויצר את התבנית של כלל ישראל בדור האחרון, הצורה של עולם התורה, באופן שמימי ממש".

"עליית קיר במוח"

"וכל זה היה לצד השקיעות הנוראה בתורה. אני זוכר שדיברתי פעם בהתפעלות עם רבי רפאל דוד אויערבאך זצ"ל (אחי מרן הגרש"ז זצ"ל) על השקיעות הזאת בתורה, לצד המעורבות בענייני הכלל, הוא אז קרא עליו את דברי ה'יפה עינים' בריש מסכת שבת: 'וכל באי שערי עירי הרואים אותי כותב חידושים ומסכים יאפפוני המון טרדת מענינים שונים, המה ראו כן תמהו על הדבר שאני מקשיב להשיבם דבר לאשורו, ואני כותב על הספר בדיו חידושי תורה. ותהלה לקל, מקום יש בראש להניח בו שני ענינים ממינים שונים, וכאילו נעשה עליית קיר קטנה במוח למשכן מחשבת דברי תורה, אשר שם לא תבוא רגל הטרדה. גם בעיני ייפלא, רק תודות לאלוקי מרום, ואשא כפי ואברכה את ד' קל עליון". וחידשתי בזה, שבמקרה של הרב שך, זה לא כמו שמסופר על מרן רבינו חיים עוזר גרודזנסקי זצ"ל, שהיה יכול בכשרון גאוני לעשות שני דברים יחד, כי ב'יפה עינים' רואים שגם אצלו זה היה פלא, סוג של ס"ד, לא משהו מובנה ולא סוג של ראש שיכול לעשות ביחד, אלא כאמור סייעתא דשמיא, וכמו שראינו אצל

מה שלוקחים, בסוף רק זה נשאר.

הם נהיו חיוורים כסיד, הילד כמעט נפל לאשה מהידים... אני הייתי נבוך, לא דיברתי איתם מילה ויצאתי, הם יצאו ולייתי אותם למכונת, הבעל הסתורד עם אשתו, ואז הוא פונה אלי ואומר: 'אתה מכיר מוסד שצריך כסף?' אמרתי: 'כן, בודאי', זה היה בימים שהקמתי את הישיבה של הגרא"ר זורייבין זצ"ל. האיש הוציא מכיסו פנקס צ'קים, וורושם לישיבה מאה אלף דולר... וזה לא היה הצ'ק האחרון שהוא נתן, ולא המאה האחרונים.

"אני אומר לך" - מתלהב ר' דוד, כמו הוא לא נמצא בניו ג'רזי, אלא ברחוב ראב"ד בבני ברק עשרות שנים לאחר, ועיניו מצטעפות בדוק של זכרון חי - 'מה שאתה קורא על ה'חפץ חיים', יכלת לראות אצל הרב שך, ממש רוח הקודש שדיברה מגרוננו, עין בעין, לא סיפור אחד ולא שנים, סייעתא דשמיא מופלאה למי שהיה כל כולו חפצא של תורה, חפצא של יראה, של מסירות לכלל עד כלות הנפש".

תשמ"ט - וסביבותיה...

איש שיחנו - ר' דוד - היה מהאנשים הקרובים לרבינו הגדול הגרא"מ שך זצ"ל, בימים הסוערים של הקמת דגל התורה. התעקשנו כמובן לשמוע על אותם ימים, והוא נעתר: "הכסף היחידי שמישהו נתן למען הקמת 'דגל התורה' היה הכסף שהגיע דרך רבינו מרן הגר"ש אויערבאך זצ"ל. מרן זצ"ל ביקש ממנו שיבקש מר' משה רייכמן ז"ל, למרות שר' משה היה מרקע חסידי, ולא 'התלהב' מהענין, אבל רבי שמואל דרש וקיבל שש מאות אלף דולר של אותם הימים. והיה גם המשך: אחרי תקופה, כשהיו הבחירות לעיריות, ר' משה רייכמן ניגש וטען ש'כבר צריך שלום'. רבי שמואל זצ"ל שלח אותי עם ר' משה רייכמן לרבינו מרן הגר"ש אלישיב זצ"ל. זו היתה הפעם הראשונה שרייכמן היה אצל מרן הגר"ש זצ"ל. נכנסנו למעונו, אך הרב אלישיב אמר: לא, צריכים שיפנימו שיש פה ציבור, עדיין לא ללכת יחד".

ואכן הדבר היה ממש בנפשו של הרב שך, אני זוכר את הלחץ העצום של ה'שני מנדטים', זה היה ממש על סף אחוז החסימה, הייתי אז מעורב בכל המהלכים, אחד הדברים שהכי הכעיסו וכאבו לרב שך, זו האמירה שהוא כביכול נגד חסידים, ומי שזוכר פעם אחת הוא גם התבטא בחריפות על מי שפעל בכיוון הזה, ואמר שהוא "יתן את הדין", ורח"ל היהודי הזה שחל"ח בדרך נוראה.

למעשה, הרב שך הרבה דיבר על חב"ד לפני שהבינו מה הבעיה בזה, הוא אמר שלא מבינים, הוא תפס את זה מהתחלה, ומעניין שרבי שמואל סיפר לי, שפעם כשדיברו על זה ומישהו הזכיר אישיות אחרת, הרב שך הדגיש: אני לא נכנס ולא מתכוון עוד דברים, לא לדבר על חסידות מסוימת, ולא על חסידים בכלל, רק על הנושא הזה.

המדהים הוא שהוא היה מעורב בכל הפרטים של ההתמודדות בבחירות, בזמנו כשראה שההסברה חריפה מדי, הוא ביקש ממני להקים מטה נפרד, חדש, ובו כמה שמות מוכרים מאוד כיום, שהם יהיו אלו

שיהיו מאחורי הנושא של ההסברה. ראו גם אז איך האחריות הנוראה מלווה על כל צעד ושעל, היה חשוב מאוד להרב שך להוציא את ה'עוקץ' החסידי' מהכותרות, את ההשמצה שזה כביכול נגד חסידים. וכך המטה שהיה בבית של הרה"ג ר' אליהו בן שלמה, ברחוב בית שמאי בבני ברק, ריכז את הפעילות סביב הענין הזה. כך גם היה במשלחת שהגענו מטעמו לכ"ק האדמו"ר מבעלזא שליט"א, הוא ניווט הכל ביד אמן. היתה תקופה שמרן עזב את מועצת גדוה"ת דאז, המשותפת.

"נכון, לא ידעו למה הוא פרש, אבל תקופה לאחר מכן היינו אצלו קבוצה של בחורים לדבר בלימוד, וברגע של קירוב הדעת אמר לנו מרן זצ"ל: 'אתם לא סוחרים. אני אוחו שמי שלומד טוב, יכול בחצי שנה לגמור מסכת, ובשנתיים - ארבע מסכתות, ויכול להכנס למועצת...'. הוא ידע להעביר את המסרים כפי שצריך, לתפוס את השור בקרניו במשפט אחד".

"בכל מקרה, בתקופה ההיא היה מתח עצום, חב"ד התגייסו למאבק, ולמעשה הם הכניסו את המושג של הקמיעות לבחירות (לפני ש"ס), הם קיבלו חמש מנדטים ואנחנו שנים. אני זוכר", מוסיף ר' דוד בחיוך, "שרבי שמואל שאל אז, מאיפה היה להם חמש? ועניתי לו שבאילת לבדה הם קיבלו 3,000 קולות. רבי שמואל הגיב בחיוך: 'נו, באילת אין כבוד התורה, זה לא חידוש'".

"כל עולם התורה היה בלחץ, הרב שך שם את כל כובד משקלו. אני זוכר שמוקדם בבוקר יום הבחירות דפק אצלי שכני, רה"י דאיתרי הגר"י ברטלר שליט"א, ואמר: 'אתה יודע מה שקורה בקלפיות, כל הפתקים קרועים ופסולים, בטח הם עושים כך בכל מקום, יהיה פה אסון...'. עזבתי הכל, נסעתי ישר לוועדת הבחירות, שם ישב היו"ר. נכנסתי, הוא ישב ולידו נציג אגו"י ונציג דגה"ת, הם ניסו למנוע ממני לגשת, ואני מנסה להסביר, אך הוא עונה לי: 'הם כבר טענו שאתם עושים אותו דבר, אין לי כוח למריבות שלכם, הם אמרו שכנראה תעלילו עליהם כזה דבר, תעזוב אותי'.

אמרתי לו: 'מה שפה אמרו לכם זה שקר וכזב, לא פסלו להם אף קול, והראיה - תבדקו כמה קולות פסולים יהיו בסוף ל'עץ' ובאיזה כמויות, מה שהם אמרו נועד להטות את דעתו של היו"ר'. הוא הביט בי ואמר: 'אם זה ככה, אני אשקול מה לעשות. עוד לא היה תקדים, זה יהיה מסובך, אבל אם זה חלק מקנוניה בהיקף ארצי, אני לא יכול לעבור על כך לסדר היום'. ואכן בסוף היו חסרים קולות, ואז הגעתי ליו"ר וביקשתי לפרוע את השטר, והוא ענה 'אני אכשיר רק כמה קולות שצריך כדי לעבור את אחוז החסימה, אבל לא את הכל. מה זה יעזור אם תקבלו עוד, הרי לא תגיעו לעוד מנדט'. רצנו לרב שך, והשמחה הייתה עצומה, כי אכן היה רגעים לא מעטים שהיה ממש חשש שהכל יכשל".

הדרמה הפוליטית שלא תישכח מאותה קדנציה, היא נסיון 'התרגיל' של הקמת ממשלת פרס...

"אכן, בשתי האצבעות הללו שהיו לדגה"ת בכנסת, גם בזה ראו את סייעתא דשמיא גלויה. הוא היה בענין הזה כנגד כולם, היה קשה לו כל הענין, אמרו לו שהוא מסתכן שהוא לוקח על הכתפים שלו מהלך

מסוכן, ולמעשה בסוף התברר שעם שתי האצבעות הללו, הוא היה האדם שהמפתח בידו, כי אגודה עם החמש הצטרפו לגוש הימין. הרב שך לא זו עד שכולם הצטרפו, השתים שלו היו צריכים להכריע, כולם שכחו מהחמש של אגודה...

וכשהיה צריך להכריע, הוא ביקש לשבת עם רבינו מרן הגר"ש אלישיב זצ"ל, אני הבאתי אותו מירושלים. בחוץ חיכו העיתונאים לראות מה יחליטו "שני הזקנים", כלשונם, מה יהיה גורלה של המדינה... כשהגענו, הרב אלישיב אמר לי: 'זה יקח חמש דקות'.

ואכן הוא נכנס אל הבית, הרב שך והרב אלישיב הסתגרו שניהם בחדר. הרב אלישיב יוצא אחרי שבע דקות, אני מסתכל על השעון ומביט בו, והוא מיד קולט שאני זוכר את מה שאמר 'חמש דקות' והנה עברו שבע, והוא אמר לי: 'חמש דקות, אבל גם הייתי צריך להוריד את המעיל ולהחזיר...'. ואז הוא אמר לי: 'הרב שך אמר שהשמאל אותו שמאל, מי שחושב שהשתנה יש לו טעות, הם עוקרי דת, ובודאי שראוי שהימין ישלוט. אבל מבחינה ביטחונית, הימין מקדש את יישוב ארץ ישראל גם במחיר של סכנת נפשות, ועומד על כך שלא להחזיר שטחים, וזה מסכן את כלל ישראל, לכן עדיף שנעשה ממשלת אחדות'.

הרב אלישיב ענה שהוא גם חושב כך ביסוד הדברים, אבל העלה סברא בהיפוך - מבחינה רוחנית עדיף את השמאל, שבמקרה של הליכה איתם ידעו שאנחנו מוכנים לקבל אותם ולא יהיו אוטומטית נגדנו, ומבחינה בטחונית השמאל מסוכן, כי הם יתנו את הכל לפני המו"מ, הליכוד יתנו חלק אחרי משא ומתן... למעשה הם יצאו עם החלטה של אחדות".

לימים אמרתי לנתניהו: 'אתה רוצה לדעת מה זה דאגה לעם ישראל? תראה כאן, לא חושבים על כספים, לא על ג'ובים, חושבים על עם ישראל. זה מבט של גדולי התורה, שהם באמת אוהבי ציון האמיתיים'.

לבדוק לעומק

"בכלל אצל הרב שך היתה ראייה חדה, הוא ראה כל דבר ובדק כל דבר. אני נזכר, פעם הבאתי אליו את מנכ"ל משרד הדתות י"מ סלומון שהיה חולה לב, הוא היה עושה עשה סדר במשרד הדתות ולא הסכים שיהיה רישומיים לא מדויקים, למעשה הוא היה ב'קצר' עם ראשי המוסדות, הם החרימו אותו ובאחד הימים הוא ביקש ממני שאני אכניס אותו. נכנסתי איתו לרב שך, והוא הזכיר לרב שך שהוא למד בפוניבז' בצעירותו, ופנה אליו ואמר שיש לו בעיות בלב. הרב שך התעניין ושאל מה הרופאים אומרים, ניתח את כל המצב הרפואי, הציע שישאל עוד רופאים, ואני רואה שהרב שך מתחיל לתקתק על השולחן באצבעותיו, הבנתי שהגיע הזמן ללכת, אני מסמן לו שאנחנו יוצאים.

אנחנו קמים ללכת, ואז הרב שך תופס אותו ואומר לו: 'שב, עכשיו תגיד לי באמת על מה באת', וסלומון אומר לו 'באתי רק להתייעץ אודות הלב, באמת', והרב שך ממשיך: 'אבל מה באמת אתה רוצה?'... הוא פשוט היה כל הזמן בכוננות, כל הזמן

דרוך, כל הזמן, בכל מאורע של יחיד או של הכלל, כל מי שנכנס, למה הוא מתכוון, מה עומד מאחורי הביקור, וכך הלאה".

בכה על העדריות

"רבינו מרן הגר"ש אויערבאך זצ"ל הגדיר באחד ההספדים את רבינו הגדול מרן בעל 'אבי עזרי', ואמר: 'היה מזהיר לא להיות שטחי, לא לעשות דברים בשטחיות. עלינו להיזהר לא להיות שטחיים, לתפוס את העומק, את הנקודה העיקרית, לא את הדברים שמסביב, אלא שבאמת כל אחד יעשה חשבון הנפש לעצמו, לתפוס את הדברים בעומק וב'פארנעס', ולא בשטחיות'. ואכן זה תמיד היה אצלו עיקר גדול, גם בימים שכל העולם פחדו ממנו ממוצא פיו, שהוא שלט ביד רמה, הרב שך אמר לי: 'הציבור זה עדר'. הוא הביא דוגמא של ישיבה, 'כולם הולכים לשם, מה יש שם? בגלל כמה בחורים טובים'... הוא בכה על העדריות, הוא כאב את זה.

הוא מחד היה איש שלום, אבל מאידך ידע איפה יש להיאבק ולעמוד למען כבוד שמים בלי לחשוש, והמיוחד שהיה יכול לסמוך עליו בזה, היה רבי שמואל. ליויתי את רבי שמואל בימים של מכתב ציבורי שזעזע את העולם, הייתי עם רבי שמואל אצל הרב שך, שניסה לגייס עוד גדולים שיחתמו אותו, נסענו מהרב שך לבקש מהם שיחתמו, אך הם סירבו, וכשרבי שמואל חזר לרב שך, הוא אמר לו: 'רבי שמואל, לבד!' והוא עונה לו: 'מה אני ומי אני'... והרב שך לא מוותר. למחרת פרסום המכתב הייתי אצל הרב שך, הוא ביקש להודות לרבי שמואל, ומיד התקשר לטלפון הציבורי בישיבת 'מעלות התורה', חיפש את רבי שמואל והודה לו אישית, ואמר לו: 'זה לא לכבודי, אני לא חיפשתי כבוד, זה גופי תורה'. ומי שידע כמה הוא ברח מהכבוד, הוא סלד מזה, הפנים שלו התעוותו כששרו לו 'ימים וכיו"ב'.

גומל חסדים

"דומה", אומר ר' דוד, "שלשנו של רבינו יונה על דמות האדם הגדול, התקיימה בכל מילה ברב שך. כך כותב רבינו יונה: 'והנה הצדקה בממונו, וגמילות חסדים בין בגופו בין בממונו. כי חייב אדם לטרוח בדרישת טוב לעמו ולשקוד בעמל נפשו על תקנת חברו, אם דל ואם עשיר. וזאת מן החמורות ומן העיקרים הנדרשים מן האדם'. זוהי שאפינה את החסדים העצומים של מרן זצ"ל, רבים הם ואי אפשר לפרוטם. כבר כבחור צעיר ראיתי פעם שאחרי מעריב, הרב שך נשאר ומביט באיזה אברך שהאריך בתפילתו, המתין עוד ועוד, עד שהחל לצאת, והנה ראיתי שהג"ל מסיים בדיוק, רצתי לרב שך ואמרתי לו שהוא סיים, שאלתי אם לקרוא לו, הוא אומר: לא לא. הסתקרנתי, ראיתי איך הוא ניגש אליו בשקט, ונותן לו המחאה.

לימים נודע לי איך הוא תמך בלי סוף ביחידים, איש לא ידע מהשני, והוא החזיק ראש על כל אחד, והכל לבדו. אני נזכר שמעין זה ראיתי פעם את

לדורות עולם 67

מוסף זכרון מיוחד של בטאון עולם התורה הפלס

איש שיחנו הרב דוד סגל בלייקווד ליד ארון הקודש לע"נ מרן זיע"א

ונשארה לו אהבה עצומה לחרדים. וכל זה במנותק מההשקפה התורנית הבהירה, שבה הוא לא נשא פנים לאיש".

"מרן זצ"ל היה חכם עצום, ובחכמתו הרבה קירב רחוקים. מי שיודע, כל עולם התשובה היה מכוחו שלו. אני נזכר במעשה: בן דודי שמשמש כרב של קהילה בגולה, ביקשני להיכנס עמו לרב שך, הוא שאלו מה לעשות באחד מבני הקהילה מגיע לביהכ"נ בשבת עם רכב רח"ל, והוא סבור שהרב לא יודע על כך. הרב שך ענה לו: 'אתה לא ראית אותו, פשוט לא ראית... אבל בדרשות

הוא עסק בצרכי ציבור באמונה, דוקא בזה הוא ידע שכל מה שעשה היה באמונה".

לקרב כל יהודי באהבה

"מחד, הוא היה רודף שלום שאין כמוהו, מקרין אהבת הבריות לכל אדם, הבאתי אליו יום אחד את י. כץ שהיה חבר כנסת, הוא היה מסתובב עם מקל לאחר שנפצע במלחמת תשל"ד. הוא סיפר לי שכאשר הוא נפצע קשה, הרב שך היה בא לבקר ולקרב אותו,

מרן הגרש"ז אויערבאך זצ"ל יושב בבנק הפועלים בבית וגן עם פקיד, ועובר על רשימות, זה היה נראה לי לא כבוד התורה, ניגשתי והצעתי שאולי אוכל לסייע, הוא דחה אותי והסביר לי לאחר מכן: 'זה דברים שאסור לאיש לדעת, אני לא יכול לתת לאיש מלבדי לעשות את זה'.

וכך הרב שך היה עושה בלי סוף מתן בסתר, בכל מיני דברים, בצורות שונות ומשונות, היה לו בחדר ארון עם כסף, שרק לו היה מפתח, רק הוא החזיק".

"אני נזכר", מחי"ר ר' דוד, "שפעם אחת הייתי נוכח כאשר היתה איזו מחלוקת בין שני ראשי ישיבות, שני אנשים נכבדים, שלבסוף עשו שלום, ובאו לרב שך לספר לו שהנה הם השלימו, ראית אותו מרוגש ומוחא כפים, ושר 'תלמידי חכמים מרבים שלום בעולם', איזו שמחה היתה לו כשעשו שלום. ניגש לארון הסודי ובקושי הצליח לפתוח. לא ידעתי מה הוא מוציא להם משם, והנה הוא הוציא שתי חבילות שוקולד והעניק להם לכבוד המאורע שהם עשו שלום..."

השמחה הזו היתה רק אצל מי שעשה כל מעשיו כרצון הקב"ה ובאמונה. סיפרתי כבר בעבר, מה שהרב שך אמר לרבי שמואל, שכאשר הוא יגיע לעולם האמת, הוא לא יודע אם יחזיק תלמודו בידו, אבל דבר אחד הוא לא יוותר לומר לפני כסא הכבוד, כי

את ישיבת אופקים הקמתם במטרה להביא בחורים דת"לים ליישיבה קדושה? - ביקשנו להבין מר' דוד.

"היישיבה הוקמה בעמל ויגיעה. כאשר היה צריך להקים את הישיבה באופקים היו 12 משפחות באופקים, הייתי אז בשיעור ג', והרב שך ביקש ממני שאביא 'תיכונים' שיפתחו את הישיבה, כי כבר בגיל צעיר היה לי קשר מסוים עם אנשים שם. וכך זכיתי להעביר בחורים רבים לעולם הישיבות. אמרתי לרב שך שאני מוכן, אך מאחר ומדובר ביישוב קטן, הרי שאם הראש ישיבה רוצה שאביא, אני מבקש שעל כל בחור שאני מביא, הוא יאשר לבחור מפוניבו' לבוא גם. בפוניבו' לא היה אז מושג של לצאת לחיזוק, חוץ מאשר לגרודנא, זה היה כמעט כמו להוציא עבד ממזרים... כשהמדובר הוא על זמן אלול.

הרב שך אמר לי: 'תן לי לחשוב'. למחרת הוא קורא לי בבית המדרש, מושך אותי הצידה ואומר: 'חשבתי על זה, ומכיון שגם מסלובודקה שלחו, אני מאשר לך לכל בחור שאתה מביא, שיקבל חברותא מפה, אבל, הוא סייג, 'אתה צריך שרבי דוד פוברסקי גם יסכים'. נבהלתי, אך מרן זצ"ל אמר לי: 'זה בסדר, יש לך פה, אתה תדע מה להגיד, יהיה בסדר'.

ניגשתי לביתו של רבי דוד זצ"ל, עלייתי במדרגות, וכמובן לא יכולתי לומר שזה בשם הרב שך, זה לא דרך ארץ. ניגשתי ואמרתי לו שפותחים ישיבה, במטרה לחזק בחורים רחוקים, ואני מבקש אישור לקחת בחורים מפוניבו' עבור חברותא לכל אחד מהבחורים ההם.

הידים של רבי דוד התחילו לרעוד, זה היה לקראת אלול, הוא זעק: 'אלול! באלול באים מבחוץ, ואילו אתה רוצה להוציא בחורים מהישיבה?!'...

אני אומר לו: 'מסלובודקה שלחו, והוא עונה לי: 'בסלובודקה לפחות למדו חמש שנים קודם, ואתה רוצה לקחת בחורים צעירים יותר'. אמרתי מיד: 'אז ניקח מבוגרים שלמדו חמש שנים בישיבה', רבי דוד התחיל שוב לרעוד ואמר: 'א' חכם, א' מבין, א' קשיא פון סלובודקה', הוא חזר על זה שוב ושוב, תפס אותי ביד, הולך לדלת למדרגות, אני יורד והוא עומד למעלה ועדיין אומר: 'א' חכם, א' מבין, א' קשיא פון סלובודקה'...

68 לדורות עולם

רבינו הגדול מרן הגרא"מ שך זצוק"ל - עשרים שנה להסתלקותו

תתחיל לדבר על שמירת שבת, שיפנים לאט לאט ויבין מה עליו לעשות'.

ובזמן שהרב שך מדריך אותו, בחוץ עמדו חברי הכנסת, על הפרק עמדו ענינים ציבוריים חשובים, והרב שך יושב בסבלנות ונותן הדרכה הכי צדד לקרב רחוקים. הנכד, רבי חיים ברגמן דפק בעוז, הוא אמר לי: 'יש פה הרבה אנשים', עניתי לו: 'מה אני יכול לעשות, זה לא תלוי בי'. הרב שך עוזב הכל ומדריך חצי שעה מה לעשות ואיך להתקדם עם יהודי אחד...

עוד מעשה מופלא ששמעתי מהגאון ר' דוד צבי קצבורג זצ"ל, שבדידו הוה עובדא, המלמד על האחריות המופלאה, האכפתיות מכל יחיד: 'תיכונים' שהגיע ליישיבה בכפר חסידים, הוא היה גאון במוזיקה, ושלח מכתב בו הוא שאל את הרב שך מה לעשות עם המוזיקה, אם יכול לשמוע. ועוד שאלה או שתיים על העבר. הרב שך אמר לר' דוד קצבורג: 'תעלה על אוטובוס, תיסע לשם, תבדוק מי זה, תתהה על קנקנו ותחזור אלי'. ר' דוד קצבורג נסע, בדק, ראה בחור אחד עם קסקט, מתמיד עצום, ביור במקום, חזר לרב שך, ורק אז הוא כתב לו מכתב חזרה.

אני עצמי שאלתי אותו פעם על בחור, מה עדיף, לשלוח אותו לאופקים או לכפר חסידים? זה היה כשהיתה לי קביעות אצלו כל יום שיש, [גיליתי שיש זמן 'פנוי', ולימים כבר עוד גילו את השעות הללו], ואז כששאלתי הוא אמר לי כמסית לפי תומו: 'אנשים באים, שואלים שאלות ואני עונה, חושבים שזה פשוט, הנה כדוגמא אתה שואל ואומר לי 'הרי זה שתי ישיבות חרדיות, מה יכול להיות', אבל דוד תחשוב, אם במקום אחד הוא יירד קצת, מאשר בישיבה השניה, ודור שני עוד פחות, ודור שאחרי כבר מישוהו יתקלקל, איזה אחריות וכתפיים צריך, חושבים שזה קל'...

לבסוף הוא ענה, ואותו בחור למד בשני המקומות... ולבסוף התארס עם כלה מבית יעקב. ההורים שלו איימו שהם לא יבואו לחתונה, הבחור שאל את הרב שך מה לעשות, והוא שלח אותו לסטיפלער, שאמר לו: אתה לא יודע לדבר עם ההורים, אתה דבוק באמת, ואתה אומר להם את האמת שזה בגלל שהיא בת בית יעקב, כי לא אכפת לך מהם, לא כך מדברים, אמור להם, אני רוצה להינשא עמה, ואם אני איני מתחתן איתה, איני יכול לאכול ולישון, זה הם יוכלו להבין... כשאמא שלו שמעה את זה, היא מיד הבינה, והם הגיעו כמובן אל החתונה".

השיחה ממשיכה ומתארכת, עדויות רבות עוד טמונות בצקלוננו של איש שיחנו, שליווה את רוב המערכות הציבוריות של רבינו הגדול, ור' דוד מסיים מעין הפתיחה: "כפי שהתחלתי, אני מדגיש, אין המטרה ב'סיפור לשם סיפור', רק ראוי שהדור הצעיר ידע יזכור וילמד, שהיה לנו אב זקן, שהעמיד את צורת הישיבות וצורת כלל ישראל. זכינו שמי שהמשיך ורומם את דרכו זו, היה רבינו בעל 'דרכי שמואל', ומה נכון יותר מלהציג את הזכרונות בבטאון של בני התורה, ממשיכי הדרך המסורה, שושלת הקודש של עולם הישיבות".

מקורבו של רבנו הגדול זיע"א, הרב חיים אפשטיין שליט"א, בראיון מיוחד:

"מרן הרב שך תמך בזמנו בממשלת הימין, אך נזהר מאוד שלא להתחבר עימם"

"נוכחתי בפגישה המפורסמת, בה הביא מרן הרב שך את דברי היעב"ץ על 'המון פשוטי העם' - לא היה כאן חלילה חיבור עם הימין כפי שמנסים להציג כיום" • חשיפה ראשונה ומרתקת: כיצד ניצחו בני התורה בבחירות החוזרות לכנסת, בזכות עצתו של רבנו הגדול זיע"א • הרב חיים אפשטיין שליט"א, יו"ר סיעת בני תורה בירושלים, שזכה להסתופף בצל רבנו הגדול זיע"א עוד משנות ילדותו, בשלל עובדות מרתקות

יחזקאל מן

יום השנה העשרים להסתלקותו של רבנו הגדול מרן ראש הישיבה בעל האבי עזרי זיע"א הוא הזדמנות נאותה לשוחח עם מקורביו עסקני הציבור, שיצאו בעקבות רבנו הגדול למערכות על הדת עקובות בדמים ובדמעות, בדרך לא זרועה.

העוסקים בצרכי ציבור בני התורה באותם ימים, תחת הנהגתו של מרן הרב שך זיע"א, נזקקו לצקלונות רבים של אמונה וציזית לדעת תורה. כל אלו שנענו לקריאתו הרמה של רבנו הגדול 'מי לד' אלי', עסקו אז בצרכי ציבור 'באמונה', תרתי משמע; הן ביושר, באמינות ובהגינות. הן באמונה בצדקת דרכו של רבנו הגדול זיע"א, מתוך תקווה ואמונה שחרף כל הקשיים העצומים ונבואות הזעם, כבוד התורה לא ייפגע וההצלחה בוא תבוא.

הדור הצעיר איננו מודע למאבקים הקשים שניהל מרן הרב שך זיע"א פעמים רבות בגפו, ללא גב ותמיכה. מה הביא את מרן זיע"א לאזור עצמו בגבורה, ולצאת למערכות הרות גורל על עתידו של עולם התורה חרף כל הקשיים העצומים? וכיצד בחכמתו ובתבונת לבו צלח את הררי הקשיים?

על כך ביקשנו לשוחח עם שלוחא דרבנן, הרב חיים אפשטיין שליט"א, שזכה לקרבה של ממש והסתופף בצלו של מרן זצוק"ל עוד משנות ילדותו. עמו יצא ועמו בא בחדרי המלחמה, להעמיד הדת על תלה.

הרב ירחמיאל בויאר והרב מנחם כרמל אצל רבינו הגדול זיע"א

פנינו אל יו"ר סיעת בני תורה בירושלים, הרב חיים אפשטיין שליט"א, וביקשנו לשמוע ממתי הכל התחיל, כיצד ואיך זכה להתקרב, לסייע ולצקת מים על ידיו של מרן האבי עזרי זיע"א.

"סבי הגאון הקדוש רבי נח אימרמן הי"ד שנרצח בחברון במאורעות תרפ"ט, למד בחברותא עם מרן הרב שך בשיבת סלבודקא, כפי שמרן רה"י העיד לי בהזדמנות", מספר הרב חיים אפשטיין. "גם אבי מורי הגאון רבי יצחק הלוי אפשטיין זצ"ל דיין בביה"ד בתל אביב, מפארי גידוליה של ישיבת קלצק, היה תלמידו של מרן זיע"א עוד מימי שהותו בקלצק".

כאשר מרן הרב שך עמד להגיע לארץ ישראל, ואבי מורי כבר התגורר כאן, ביקש

שך: "איזה חסד זה היה איתנו. אין לך מושג כמה היינו רעבים. מאז שיצאנו מטרקיה ולאורך ימי הנדודים בדרכים, אבא לא נתן לנו לאכול כמעט כלום. ואז פתאום הגיע אביך עם הסלים המלאים שהדודה הטובה, הרבנית מלצר, שלחה לנו, כך יכולנו לשבוע אחר טלטולי הדרך".

ההערכה של מרן זיע"א לאבא הייתה רבה מאוד. שנה אחת בליל התקדש יו"ט ראשון של חג הפסח, היה זה לאחר שובה של הרבנית שך ע"ה מבית החולים, ומחמת הצורך בשקט בכדי לשמור על בריאותה, לא יכלו לשהות עמה ילדים קטנים, ולכן לא סעדו נכדיו של מרן זיע"א בשולחן ליל הסדר כהרגלם. לשאלת אבי זצ"ל שניגש למרן זיע"א לאחר תפילת מעריב בכדי להתעניין מי סמוך על שולחנו בשולחן הסדר, השיב מרן זיע"א כי אין אף אחד.

אבא שמע את הדברים והציע מיד למרן זיע"א כי מכיון שיש לו כבר ילד גדול ומבין, הוא יוכל לשלוח אותו למעון קדשו. הרב שך השיב בחיוב, ואכן, זכות עצומה נפלה בחלקו של אחי הגדול הרב יואל שליט"א שזכה להסב על שולחנו של ראש הישיבה ולשמוע את סיפור יציאת מצרים.

בילדותי התגוררנו בבני ברק, באזור שכיום נמצאת שכונת רמת אלחנן. היינו עולים בכל שבת לפוניבו' להתפלל ונכנסים לבקר בבית מרן זיע"א. אבא זצ"ל היה מתייעץ בכל דבר עם מרן זיע"א ואף סייע לו בעניינים שונים. כשחלתה הרבנית ונזקקה להתאשפז בבית החולים, אבא יצר

מרן הגרא"ז מלצר מאבי שילך לקבל את פניו, משום שלא ניתן להמתין עד שיגיע לירושלים. רבי איסר זלמן היה בטוח שהרב שך לא יאכל מאומה עד שיגיע ליעדו ויפגוש יהודים שומרי תורה, משום שאלת המעשרות והמצוות התלויות בארץ. מי יודע באיזה חרפת רעב יימצאו הוא ובני משפחתו כתוצאה מהדרך הארוכה עד לירושלים.

אבא אכן מיהר ונסע לראש הנקרה לקבל את פניו של רבנו הגדול זיע"א ומשפחתו, ובידיו סלים מלאים במזון שהכינה הרבנית מלצר עבור בני המשפחה. בדרכו עבר דרך כפר חסידים, שם הצטייד בביצים וחלב טרי, עבור מרן זיע"א וזוגתו הרבנית ושני ילדיו הקטנים.

לימים אמר לי בנו של מרן, ר' אפרים

לדורות עולם 69

מוסף זכרון מיוחד של בטאון עולם התורה הפלס

לו קשרים עם הרופאים בתל השומר לצורך רפואתה של הרבנית. בתקופת מחלתו של אבא זצ"ל, שנסתלק בקיצור ימים ושנים לאחר מחלה קשה, היה אבא צמוד בכל שאלה ובעיה רפואית להוראותיו של מורו ורבו מרן זיע"א, שאף הטריח עצמו שוב ושוב בכדי לבקרו ולהדריכו כל העת.

זכורני בתור ילד קטן כבן 11 שנים, שאבא היה חולה מאוד. הוא סבל מגידול בראש, אמנם גידול לא ממאיר, אך באותם ימים האמצעים הרפואיים בארץ לטיפול במצב זה היו דלים ומועטים. התכנית היתה להטיסו לחו"ל ביום רביעי בשבוע לטיפול רפואי. אלא שימים ספורים קודם לכן, בעיצומה של שבת קודש, התדרדר לפתע מצבו. באותה תקופה התגוררנו בגבעת רוקח, ויצאנו במהירות לביתו של מרן הרב שך, להודיעו על המצב הקשה.

מרן זיע"א הגיע לביתנו יחד עם הגאון הצדיק רבי משה טיקוצ'ינסקי זצוק"ל שהתגורר בשכונת אלינו, והם דנו מה לעשות עם אבא נוכח המצב הקשה. זו היתה שאלת פיקוח נפש דחופה ואני זוכר שהם חייגו בטלפון בשינוי עם יד שמאל לדרוש ברופאים, האם להקדים את הטיסה. באותם ימים שדה התעופה היה סגור בשבתות, ונערכו דיונים כיצד ניתן להטיסו באמצעות מטוס צבאי דרך מדינות אחרות.

לאחר שתי טיסות לחו"ל וכמה טיפולים רפואיים שנערכו שם, נפטר אבא זצ"ל בשנת תשכ"ה. מאז היה לנו מרן זיע"א כאבא ממש, מדי שבת קודש בסעודת היום היה טורח ועולה לביתנו, כשעצם ביקורו משמח את אמי האלמנה. הוא העניק תשומת לב לנו הילדים, שמע את הקורות עמנו במשך השבוע והתעניין על החומר הנלמד ב'חידר'.

אחר כך היינו מלווים אותו כבדת דרך, אז היה נעצר ומסתובב לראות שאנו שבים הביתה. ענוותנותו של מרן זיע"א אינה ניתנת לתיאור במילים, איך שרגע אחד לבטלה הרי היה אצלו גרוע ממיתה, אך הוא 'מצא' זמן לשבת עמנו ולקבלנו בביתו במאור פנים עצום בכל זמן ועת.

הרב חיים אפשטיין מבקש להזכיר נשכחות, וחוזר לימי המערכה בשנת תשמ"ט בעת ייסוד דגל התורה: "רבנו הגדול זיע"א התרחק כמטחורי קשת מכל דבר שריח מחלוקת נודף ממנו והיה איש של שלום בכל מאודו. דווקא בגלל זה ידעו הציבור והבינו אל נכון כי אם אירע ואותו זקן וצדיק יוצא מגדרו למערכה רבתי על עולם התורה, אזי הכל גופי תורה וקידוש שם שמיים. אברכי משי עדיני נפש הלכו באש ובמים, לוו כספים ומסרו נפשם בצורה שאי אפשר לתאר. אנשים הלכו באמת ובתמים ללא כחל וללא שרק להילחם לשם שמיים, גדולי ישראל יצאו לרחובה של עיר כדי לנסות ולהשפיע."

"הכל ידעו, כי אם המשימה נכשלת חלילה, זהו ביזיון התורה שאין שני לו. לא נוכל יותר להרים את הראש. כולם ידעו והבינו שחייבים ניצחון ושגורל עולם התורה מונח על כף המאזניים.

וזה מה שהחזיק את הציבור מול גלי השנאה וההסתה חסרי התקדים שהשתוללו באותם ימים ברחובות."

"עמדנו חדשים לבקרים בפני הסתה פרוצה. את רחובות הערים בבני ברק ובירושלים לא היה ניתן לראות מרוב כתבי פלסתר כנגדנו. כל שעה יצא 'פאשקוויל' חדש. הרחוב כולו היה דלוק בשנאה נגדנו. לעיתים תכופות, במהלך מערכת הבחירות, אירעו מקרי אלימות, והאווירה כולה הייתה נוראה. אך הציבור התורתי מנגד היה כולו נלהב מהמאבק על דעת התורה וכבוד התורה, על עמידה עיקשת, על זכות להביע דעה וללכת בדרך רבותיו מאורי הדורות מדור דור."

"אין אלו רק פרקי היסטוריה מפוארים. עלינו ללמוד מכך, את מה שהציבור נוטה לשכוח, כי גם הדרך של מרן הרב שך לא היתה סוגה בשושנים. רק לאחר מאבקים נחושים ומאמצים כבירים מתוך מסירות נפש, הגיעה ההצלחה והמנוחה."

הרב אפשטיין מבקש לספר על פקחות הנפלאה של מרן הרב שך זצוק"ל, וחושף לראשונה בשיחה עמנו מעשה מופלא שהתרחש עמו, לו היה עד מתחילתו ועד סופו, בעת שהתקיימו בחירות חוזרות לכנסת בשתי קלפיות בהן התגלו זיופים במערכת הבחירות תשמ"ט.

זכור, אחרי שדגל התורה זכתה בשנת תשמ"ט בשני נציגים בכנסת, הוגש ערעור על ידי מפלגת התחיה בגין זיופים שהתגלו בשתי קלפיות, אחת בבני ברק ואחת ברמת גן. ההתמודדות החוזרת היתה אפוא בין נציג דגל התורה לנציג התחיה.

באותם ימים, רבים בקרב הציבור החרדי ייחלו למפלגה של דגל התורה. השנאה העמוקה לבני התורה פעפעה והתגעשה לאחר שהעזו להתמודד לראשונה לכנסת בהוראת מרן הרב שך זצוק"ל במערכה כבירה על כבוד התורה וקיום הדת.

כפי שאכן התברר לבסוף, מפלגת התחיה הימנית-חילונית קיבלה 59 קולות בתוככי בני ברק! זאת כתוצאה מאותה שנאה עמוקה שרחשו מצביעים חרדים לציבור בני התורה הליטאי. השנאה

העבירה את אותם 59 מצביעים על דעתם ועל דעת קונם, עד שהעזו לבחור בנציג של מפלגה חילונית, תוך חילול ד' גדול ונורא, ומבחינתם העיקר היה להפיל את נציגו של הרב שך בכל מחיר שיהיה.

גורלו של הנציג השני כמו גם כבודו של מרן הרב שך, עמדו אפוא על כף המאזניים. הפסד בסיבוב החוזר היה ממיט כתם וכישלון על ההישג האדיר שהשיג אז הציבור הליטאי שצעד כולו לאורו של רבנו הגדול זיע"א.

"פגשתי אז יהודי שהוא חשבונאי מתוחכם" מספר הרב אפשטיין, "והוא החל לחשב לי חישובים שונים על פיהם ייתכן בהחלט כי בקונסטלציה מסוימת גם דגל התורה וגם התחיה יכניסו נציג לכנסת, ומי שיפסיד מנדט יהיה דווקא הליכוד, בגין הסכם עודפים עליו חתמו עם התחיה."

כעת - אמר לי אותו אדם - ניתנה בידנו עילה לבטל או לפחות לדחות את הבחירות החוזרות, אם נחשוף את הבעיה המשפטית שנוצרה. שכן החוק אומר שאם מוגש ערעור על התוצאות, תוך בקשה לעריכת בחירות חוזרות, צריך להודיע בתוך 14 יום לצדדים העלולים להיפגע מכך, דבר שלא התרחש משום שאיש לא העלה זאת על דעתו.

נכנסתי מיד למרן הרב שך וסיפרתי לו על כך. הרב שך שאל אותי אם אני מכיר עורך דין שיועד לשמור סוד. השגתי את העו"ד שייצג אותנו כבר בהליכי הבחירות, והרב שך ביקש שיבוא. הוא בדיוק היה באזור תל-אביב ויצאתי לשם להביא אותו אל הרב שך.

מרן זצוק"ל שאל אותנו מה יפסקו בית המשפט, האם הם יאמרו שכבר 'נפסקה ההלכה' ואין אפשרות לבטל את הבחירות? העו"ד סבר שכך אכן יהיה ולא יבטלו את הבחירות. אם כך, ביקש הרב שך, שאף אחד לא יידע מהבעיה המשפטית הזו.

רציתי לעבור שוב על החומר המשפטי, וביקשתי רשות לעבור על תוצאות המפלגות השונות יחד עם ידידי הרב יהושע פולק שהוא בקיא ורגיל בענייני הבחירות, בכהונתו כחבר ועדת הבחירות מטעם אגודת ישראל. הרב שך הסכים בתנאי שאף הוא לא יספר זאת לאף אחד וישמור את הדבר בסוד.

ישבנו שנינו יחד עם עורך הדין ובדקנו את התוצאות, ומכל החישובים המסובכים יצא לנו שאם כל מצביעי הליכוד בקלפי ברמת גן, יצביעו שוב לליכוד ולא למפלגת התחיה, נציג דגל התורה יפסיד את מקומו בכנסת. אך אם הם יצביעו התחיה, ייפול דווקא נציג הליכוד, ודגל התורה תישאר עם שני המנדטים.

נוכח זאת שמרנו על דממה מוחלטת. היה לנו ברור לחלוטין כי אם היה מתפתח מאבק בין התחיה לליכוד על קולות הקלפי ההיא, הרי דגל התורה היתה מפסידה את הנציג השני במאה אחוז. ובמיוחד לנוכח העובדה שהצלחנו לגייס לטובתנו את פעילי הליכוד שסברו כי אין להם מה להפסיד ופעלו לטובת דגל התורה. שכרנו עבורם טלפונים סלולריים, שאז לא היו בנמצא, והם עבדו לשכנע את מצביעי הליכוד להצביע עבורנו.

ישבנו ביום הבחירות אחר הצהריים בכפר המכביה, שם היתה ועדת הבחירות המרכזית. פתאום שואל ח"כ מיקי איתן, אחד מבכירי הליכוד, את יו"ר ועדת

70 לדורות עולם

רבינו הגדול מרן הגרא"מ שך זצוק"ל - עשרים שנה להסתלקותו

הבחירות, מה יקרה אם מצביעי הליכוד לא ייצאו להצביע או שיצביעו למפלגות אחרות. היו"ר אמרה שלא בדקה את הדבר... אולם לפתע התעשתה וקלטה את הבעיה ואמרה כי יכול להיות שהליכוד יפסיד מנדט.

מיקי איתן תפס את ראשו והחל לצעוק: 'איך אמרתי לקאופמן (-נציג הליכוד המתגנדר) שהוא יכול לצאת ללונדון בשקט ומקומו מובטח...' הם ניסו לצאת לתקשורת עם הידיעה המרעישת כדי לעזור את מצביעי הליכוד לצאת ולהצביע. מיד פניתי לעו"ד שנכח במקום והוא ביקש להוציא צו איסור פרסום על כל ידיעה שעלולה להשפיע על תוצאות הבחירות. במקביל ניתקנו את מכשירי הסלולר של פעילי הליכוד באופן מיידי כדי שלא יוכלו להודיע להם על ההתפתחות המרעישת.

סוף מעשה שדגל התורה זכתה בנציג השני על חשבון התחיה, אולם לא רבים יודעים כי אותה פקחות של הרב שך שהזהיר אותנו לשתוק ולשמור על הסוד, היא שעמדה והביאה את הניצחון המוחץ של דגל התורה באותם ימים.

הסייעתא דשמיא של מרן הרב שך היתה מוחשית. ראינו בחוש כי אך כפסע היה בין הניצחון המוחץ לכישלון צורב ונוראי. ללא ספק רק הוראתו של מרן זיע"א שלא לספר דבר היא שהביאה בחסדי שמים לתוצאה המיוחלת.

הרב חיים אפשטיין ממשיך בדבריו: שואלים אותי כיצד כיום אנו בני התורה נמנעים מלהשתתף בבחירות לכנסת, הרי רבנו הגדול מרן זיע"א קבע זאת לחובה וקידש מערכות ומלחמות על העמדת נציגים לבני התורה?

אני נוהג להשיב על כך, כי בכנס היסוד של דגל התורה בבנייני האומה בירושלים, בסוף הגאון המרטיט אמר מרן זיע"א כמה מילים משמעותיות. הוא הכריז את שמות הנציגים הראשונים ואמר "מיר האבן א צוטריו", "יש לנו אמון בהם". לצערנו, כיום לאחר שתנועת דגל התורה סתתה מן הדרך, נציגיה הצביעו בעד חוק השמד של גיוס בני ישיבות ותמכו ביעדי הגיוס, ובעוד שלל חוקים נוספים עליהם אנו צריכים לקרוע קריעה - אין לנו אמון בהם כלל וכלל ובוודאי שאיננו יכולים להצביע עבורם.

המטרה של רבנו הגדול זיע"א בהקמת דגל התורה לא הייתה כדי לקחת חלק בפוליטיקה הכללית, אלא חרדתו מפני הבלבול ההשקפתי שנוצר באותם ימים ע"י המגמה המשיחית, כשגופים רבים וממוסדים ב'אגודת ישראל' מיאנו למחות על כך.

דבר נוסף למענו הורה מרן זיע"א על היציאה למערכה הגדולה - הוא דחיקת בני התורה לקרן זוית. לא הייתה השפעה והתחשבות אמיתית בצרכי ציבור בני התורה ורבותיו. ובעצם הדברים קשורים זה בזה - כאשר דוחקים את בני התורה מהמישור הייצוגי והציבורי, עלולות להיות לכך השפעות מרחיקות לכת גם בתחום הרעיוני.

שמעתי מספר פעמים את מרן הרב שך יושב עם נציגי 'דגל התורה' ושלוחיה בחדרו, תוך שהוא מספר להם על יהודי

מרן הרב שך והגר"י קולין בחתונת הרב חיים אפשטיין

יקר שעסק בצרכי ציבור באמונה, בשם רבי מרדכי דובין הי"ד, שנשלח לייצג את הציבור היהודי בריגא שבלטביה. הרב דובין היה נוהג לעמוד מידי יום לאחר תפילת שחרית, כשהטלית ותפילין בידו, ותורות ארוכים של אנשים באו אליו לתנות את בעיותיהם ולבקש את עזרתו מול השלטונות.

לאחר זמן ארוך שפעמים אף התארך למספר שעות, היה רץ הרב דובין לסדר את הדברים והבקשות במשרדי הרשויות - עד שחזר לבית הכנסת לתפילת מנחה ומערב, כשהטלית והתפילין עדיין תחת בית שחיו... תוך שהוא פונה לכל הנצרכים לעדכנם בהתפתחות הנוגעת לעניינם.

מרן זיע"א אמר בהתרגשות בספרו סיפור זה: "כך צריך להיות. העיקר זה לעשות חסד ולסייע לכלל ולפרט". שאיפתו של הרב שך היתה שהנציגים יהיו מיטיבים באמת עם הציבור, שיידעו לשם מה נשלחו - לעמוד על משמר היהדות ולהיות כתובת עבור בני התורה באשר הם.

"בנאום הידוע בבנייני האומה בעת ייסוד דגל התורה" אמר הרב חיים אפשטיין, "הוא התבטא ואמר 'אין לי ירושות ואין לי חזקות'. זה היה כל כך אמת לאמתה. הוא לא דאג לעצמו לשום דבר, את כל כולו מסר למען אחרים".

"הייתי פעם בביתו של מרן זיע"א וניגש אלי אחד מבני משפחתו וביקש ממני עזרה במציאת משרת עבודה לאחד מבני המשפחה המורחבת. השיחה התנהלה במקום צדדי ובלחש, אולם הרב שך ברגישותו הרבה חש בכך. הוא קרא לי וביקש לדעת על מה דיברנו. סיפרתי לו את האמת, והוא בנקיות כפיו אמר 'זה לא קשור אלי, זה לא בא ממני'. הוא סירב שנפעל למען מי מבני המשפחה לאחר שסבר כי אין להם זכות קדימה על פני אחרים".

"בזמנו" מספר ר' חיים אפשטיין, "היו אנשי השמאל ומשרד החינוך מארגנים מפגשי נוער וקייטנות משותפות ליהודים וערבים. הרב שך הזדעזע מהיוזמה המסוכנת".

"נכנסתי אל הרב שך באותו זמן ואמרתי לו כי הם פועלים להיפך ממה שמצאנו אצל אברהם אבינו בפרשת לך לך. כי במריבה בין רועי לוט לרועי אברהם, הם ערכו שלום ביניהם, וכל מטרת השלום היתה להיפרד איש מעל אחיו, זה לימין וזה לשמאל. ואילו אנשי השמאל, להבדיל בין הטמא לטהור, כל מטרתם בשלום עם הערבים היא לחבר וליצור אחווה מסוכנת בין העמים. מרן זיע"א נהנה מאוד מהדברים ואמר שזה רעיון טוב מאוד".

"ובאמת זה היה עיקר ההשקפה של מרן הרב שך - להיפרד מהציונות ומהחילוניות! בכל מעשיו נזהר ונשמר שלא יהיה חיבור עם המגמות המסוכנות. מעולם הוא לא הסכים להיפגש עם ראש הממשלה או נשיא המדינה. הוא שמר מרחק מכל הזדהות וחנופה לסמלי המדינה הציונית".

"מרן הרב שך נזהר להתחבר גם עם הימין. גם עם ראש הממשלה מטעם הימין הוא לא אבה להיפגש בביתו. נוכחתי בפגישה המפורסמת עם שר הביטחון רבין, בה השתתף גם הגאון הגדול רבי ברוך שמואל הכהן דויטש שליט"א, הרב שך הביא את דברי החכם יעב"ץ 'ראיתי המון פשוטי העם שמסרו גופם ונפשם על קידוש ד', והמשכילים המירו את דתם וכבודם ביום מר'. והמשיך מרן זיע"א ואמר לרבין, דע לך שהמצב היום הוא כי 'המון פשוטי העם' נמצאים בימין, ולכן אנחנו כתנועה איננו יכולים ללכת כנגד המון פשוטי העם, כי הם יהודים עם נקודה של אמת וקשורים ליהדות

בנימי נפשם - אך לא היה כאן חלילה חיבור עם הימין כפי שמנסים להציג כיום".

הרב אפשטיין נזכר באנקדוטה נוספת: "כשבויעים לפני שהתרחש התרגיל הידוע בשנת תש"ן של הניסיון להקמת ממשלת שמאל בראשות ש. פרס, הייתי בנסיעה עם הרב רביץ ז"ל לצפון הארץ. בדרך נודע לנו כי פרס התאשפז בבית החולים פוריה בטבריה. החלטנו לעבור דרך בית החולים ולבקרו".

"נכנסנו לחדר האשפוז ואנו מוצאים את ש. פרס עסוק בקריאת ספר שחובר על הרב שך עוד בחייו. שם הספר היה 'הרב שך שהמפתח בידו' אותו כתב עיתונאי בשם מ. הורביץ. בספר הוצג מרן זיע"א כמי שנוטה לשמאל, בשל השקפתו הידועה הסוברת שיש להחזיר שטחים תמורת שלום. אמרתי אז לפרס שזה לא נכון והרב שך אינו קשור ואינו מחובר לא לימין ולא לשמאל, ולימים התברר כי אכן התרגיל נכשל".

"זכורני מחזה מפעים שנוכחתי בו" מספר הרב אפשטיין, "היה זה לאחר שהתקיים כנס ענק ברחובה של עיר, ברחוב בן יעקב בבני ברק, בחול המועד סוכות. מרן זצוק"ל נאם בכנס בדברים העומדים ברומו של עולם. בסיום הכנס חזרתי יחד עם הרב שך לביתו, שרחש מבקרים רבים שהמתינו להיוועץ בו ולהקביל פניו ברגל. אולם כשנכנס הביתה פנה מיד לסוכה וצלל במהירות לתוך הגמרא בעומק העיון. הוא לא רצה לשמוע משום דבר אחר".

"כי ככל שמדברים על פעליו הכבירים של רבנו הגדול הרב שך זצוק"ל" מסיים הרב חיים אפשטיין, "יש לזכור כי הוא כל הזמן ישב ולמד. את כל ההחלטות הגורליות קיבל מרן זצוק"ל מתוך דף הגמרא".

לדורות עולם 71

מוסף זכרון מיוחד של בטאון עולם התורה הפלס

בקודש פנימה

שיחות זכרון מרתקות עם בניהם של אנשי אמונו הבלתי-נשכחים
- הגאון רבי אהרן נחום מילצקי זצ"ל והרה"ג רבי דוד צבי קצבורג זצ"ל -
על עשרות שנות קירבה רצופת אהבה בנקיות בלתי נתפסת

ארז כהן

'איש אמונו', 'מקורבו', 'עושה דברו', 'תלמידו', 'נאמנו', 'איש סודו'... כל התארים הללו הולמים את הגאון רבי אהרן נחום מילצקי זצ"ל, בבואנו לעמוד על סוד קשרו העמוק עם רבינו הגדול בעל האבי עזרי זי"ע, קשר בל ינתק של שלושים וחמש שנים, מעת בואו אל הקודש, עת נקרא להשיב לב בנים לאביהם שבשמים, ועד זיבולא בתרייתא, הלילה האחרון בו נלקח מרן זי"ע מביתו נאוה קודש לבית החולים, אז שהה במחיצתו רבי אהרן נחום זצ"ל בהיות זה ליל 'משמרתו', כבחינת 'אם תראה אותי לוקח מאתך'.

אך אם נבוא להגדיר זאת במילה אחת נאמר - 'אהובו', אהב רבינו הגדול זי"ע את רבי אהרן נחום כנפשו, וסמך שתי ידיו עליו בכל דבר וענין, ו'כמים פנים לפני' חזרה אהבה בלי מיצרים, אהבה שפעמים קלקלה השורה, והיא זו שגרמה שנפשו נקשרה כנפשו כל ימי חייו.

לקראת מלאת עשרים שנים מעת כבה נר ישראל, רצינו להסיר מעט את הלוט מקשר מופלא זה, פנינו אל בניו יבלחט"א של הגאון רבי אהרן נחום זצ"ל בכדי לשמוע מפייהם ומזכרונותיהם על חיים שלמים בצילו של האילן הגדול שכל בית ישראל נשען עליו. אישי שיחנו, מפארי תלמידי החכמים שבבני ברק, האחים הגאון רבי צבי שליט"א והגאון רבי ראובן שליט"א, נתכנסו יחדיו לשעה ארוכה של שיחה שכולה רצופת אהבה, בערגה והתרפקות על אותם הימים בהם האיר האור הגדול כחמה בתקופתה, עדי בא השמש לפני עשרים שנים.

האמת ניתנה להיאמר, כי בבואנו אל שיחתם של ת"ח הצריכה לימוד, סברנו כי משנים ארוכות כל כך של קשר תמידי ויומיומי, בוודאי נדלה אוצרות בלתי פוסקים ממעיינו הזך של רבינו הגדול, אך להוותנו, נתבדינו. לא פחות מפיו החתום הנודע של הגר"צ קצבורג זצ"ל, כך גם מעטים וספורים הם הדברים שהשיח הג"ר אהרן נחום זצ"ל לפני בניו. בהיותו 'איש אמונים' אמיתי, אצורים וחמומים היו באוצרותיו כל אותן עשרות שנים, ומלבד דברים שיש בהם כדי לימוד וחינוך, או

שנתגלו באקראי, לקח אותם עמו אלי קבר. אף כאשר תמהנו באזניהם, האם לא הייתה להם קירבה מיוחדת, האם הם לא שהו בבית הגדול שעות רבות בעיתים הרי גורל, בהם נעו מוסדי תבל, מקולו של הארי הזקן 'זה האיש מרגיז ממלכות' - נענינו בשלילה, לא זו בלבד, היו אף דברים שאחרים 'זכו' בהם כדוגמת 'סידור קידושין', והיה זה כמובן מאליו שלבן של חביבו ואיש אמונו ייעשה אף כן, אך לא כן רבי אהרן נחום, אם ראש הישיבה אינו חש בטוב, אינו מעלה על דעתו כלל להטריחו... ואם תימצא לומר, זהו הסיפור הגדול ביותר על קשר זה, הסיפור ש'אין סיפור'...

שעת מוצאי שבת קודש, פנינו לביתו של הגאון רבי ראובן מילצקי שליט"א, שם כבר המתין עלינו אחיו הגדול הגאון רבי צבי שליט"א, לשיחה למוסף הזכרון של בטאון עולם התורה. בהיות והשיחה נתארכה ובה שמענו מאנשי שיחנו יחדיו פרקי זכרונות בקורות העיתים, הובאו הדברים כחטיבה אחת, מלבד עניינים ייחודיים שהיו מעדותו של אחד מהם. כך שמענו אודות הורתה ולידתה של 'תנועת התשובה', בידי של רבינו הגדול, כאשר הוא מורה ומדריך על כל צעד ושעל, והכל בהשקט ובהצנע בבריחה מכל פרסום כל דהו, על ה'צופה' הגדול לבית ישראל שחזה בעיני רוחו את כל העתיד להתרחש, ועוד ועוד, עד לתיאור המרטיט של ה'הושענא רבה' האחרון לחייו, בו דבק ב'הושענות' בבכיות נוראות ולא נתן שיטלום ממנו, כמרגיש את חתימת הדין הנוראה שנחתמה על הדור כולו שיאבד את רועו ומנהיגו הגדול בעוד פחות מחודש... מענין לענין באותו הענין נגענו בעובדות הזכורות לאישי שיחנו בעצמם אודות רבינו הגדול, בערגה 'מי יתנו ירחי קדם'.

אנו פותחים ורוצים לדעת - מאימתי החל הקשר של אביכם זצ"ל עם מרן זי"ע, האם היה מתלמידיו?

לא ולא, אבינו היה תלמיד ישיבת חיי עולם בירושלים, ולא הכיר כלל את מרן ראש הישיבה עד לשנת תשכ"ז.

היה זה אחר מלחמת תשכ"ז הידועה בשמה 'ששת הימים', כידוע הייתה אז התעוררות גדולה מפאת המאורעות

שסיבבה ההשגחה העליונה, כאשר שבו המקומות הקדושים בתוך ימים ספורים, ובני ישמעאל נסו בבהלה מכל המקומות, הציבור הישראלי הסתובב באופוריה גדולה, דבר שהיווה כר מבורך לפניו אל הלכבות הפתוחים במטרה להשיב לב אבות על בנים. בשונה מכולם, ואף מבין רבים מאנשי היהדות החרדית, מרן ראש הישיבה ראה אז דברים אחרים, כך סיפר ר' צבי פרנקרייך, כי הוא כינס באותם ימים תלמידי חכמים מתלמידיו ונשא בפניהם דברים כדרכנות, הוא דיבר ב'פסימיות' גדולה, אף אחד כמעט לא הבין על מה הוא מדבר, וכך אמר בין דבריו המפליאים, כי צריך, לדעתו, להחזיר מיידית את כל ה'שטחים'... הוא דיבר בלהט על תחושת ה'כוחי ועוצם ידי' הפושה בחוצות, וכפר ב'נצחון' הגדול, באמרו שכעת הרי הערבים לא ישתקו, ואף אם כעת הם בחד, בעוד מעט זמן יקומו וידרשו את שלהם, ואז תהיה שפיכות דמים נוראה, דברים שלעתיד נתבררו כחכם עדיף מנביא, 'הרואה את הנולד'.

אך יחד עם זאת, לא הזניח את האחים התועים, בהיות והיה מקום להתעוררות רוחנית אדירה, נתכנסו כמה מבוגרי פוניבז', במטרה להקים את 'תנועת התשובה'. כידוע, רבינו הגדול לא הייתה דעתו נוחה מ'פעילות' של בני ישיבות ועוד כיוצא בזה, שהייתה מקובלת בשנים שלפני כן באישור

הגרא"נ מילצקי עם מרן זי"ע

של גדולי תורה אחרים, ובישיבה, הוא עצר זאת לגמרי, אחר התאונה הטראגית הידועה בה נספו ארבעה בני ישיבה בדרכם לפעילות. אך כאן היה מדובר על מיסוד תנועה מסודרת של אישים שהוכשרו לכך, עם הוראות ברורות והדרכה מפורטת על כל פעולה וכל יוזמה, כדי שלא ייצאו ח"ו מכשולות מתחת ידיהם, ובאו לתקן ונמצאו מקלקלים.

כך נועצו יחדיו בענין גדול זה, כמה תלמידי חכמים ואנשי מעשה, ביניהם היו, מי שהיו חברי ההנהלה לימים, הגאונים הצדיקים רבי בן ציון במברגר, רבי חיים פרידלנדר זצ"ל ויבלחט"א רבי יעקב גלוסקינס ו עוד, לצד אלו שפעלו בשטח כדוגמת ר' שמחה כהן, ר' עזריה הידלסהיימר, ר' יחזקאל שיין ועוד.

וכך עלו הם ללשכת הגזית לדעת את המעשה אשר יעשו, ובדברם, אמרו שצריכים איש ארגון שיעמוד בראשם, וישא בעול ההקמה וההתפתחות. באותה תקופה היה זה אחר שאבא פרש מכהונתו בראשות ישיבת סאטוב בקרית ישמח משה, על כן הועלה שמו כמי שראוי לאיצטלה זו. [היה לו ולאחיו דודנו הגאון רבי משה יוסף זצ"ל עבר של עיסוק בשיעורי תורה לנוער ועוד כיוצא בזה מטעם צא"י בירושלים].

כך הגיע ר' יעקב ברלוביץ לאבא בהיותו בדאצ'ה בירושלים, לומר לו שהרב שך קורא לו. כאמור, עד אז לא היה לו שום קשר אליו, אבא נחפז לנסוע בני ברקה ועלה למעונו של מרן, ומיני אז החלה תקופה חדשה בחייו, תקופה שנמשכה עד ליומו האחרון של רבינו עלי אדמות.

הראש ישיבה פנה אליו ותיאר לו את תכנית הקמת תנועת התשובה, אבא נתרשם מאוד ואמר, שהוא מוכן ליטול זאת על עצמו, מלבד דבר אחד, והוא נסיעות לחוץ לארץ לצורך גיוס כספים. היה לו בזה צוואה מאביו שלא יוצאים מארץ הקודש בלא הכרח ברור. מרן אישר, וכך הוקמה תנועת התשובה 'מורשת אבות' שלימים נקראה אף בשם 'אל המקורות'. אבא היה המנהל הכללי, והוא ניהל זאת בחכמה שנים רבות, כל זמן שהייתה קיימת.

מאותו מפגש ראשוני, הוא 'גילה' את הראש ישיבה, הוא ראה את החכמה שלו, את עיניו הצופיות למרחוק, את דעת התורה, ונפשו נקשרה כנפשו. אף מרן זצוק"ל ראה

בו איש אמונים, שיודע לנצור את לשונו ולשמור סוד, והחל לקרבו יותר ויותר. צריך לזכור שבשנים ההם, מרן זי"ע עדיין לא היה מפורסם בחלק של הנהגת הדור, אמנם הוא כבר כיהן במועצת גדולי התורה משנת תשט"ז, אז נכנס על פי בקשת מרן ר' אהרן קוטלר, אך עיקר ההנהגה הציבורית שזכינו לה, החלה מפרשיית גורן הידועה, בהיתר ה'אח והאחות', בשנת תשל"ד, כאשר רבינו הגדול הגיע במפתיע לכינוס אגודת ישראל בתל אביב, ושם נשא מחאה חריפה ונוקבת [זכורה אמרתו שעשתה רעש עצום: "אם הם מותרים לבוא בקהל - אזי הוא (גורן) אסור לבוא בקהל..."], ואז יצא בקול רעש גדול בכינוסי גדולי ישראל עד שנותר שמו לדיראון עולם. אך בשנים שלפני כן עוד לא יצא שמו בחלק זה, אבל כאמור, אבא ראה אותו אז ונתקשר עמו בכל לבו. זה אף היה לאחר פטירת אביו הגאון הצדיק רבי חייקל זצוק"ל שאליו היה קשור ביותר, ונועץ בו על כל דבר וענין, וכעת מצא למי לבוא וליטול עצה ודעת תורה צרופה.

עד כמה רבינו היה מעורב במעשיה ופעולותיה של 'מורשת אבות'?
בהכל...

לא היה דבר וחצי דבר שלא עשו בלי הוראה והדרכה ברורה ממנו, זה מה שיצר את הקשר החזק של אבא, שבתחילה היה מגיע אליו בעיתים מזומנות, ולבסוף זה הפך להגעה יומיומית.

אחד הדברים שהורה מרן היה, לפעול בשקט מוחלט, ללא שום פרסום, שום סיקור לא היה על הפעולות שנעשו, לא מיבעיא בעיתונים וכדומה, אלא בשום צורה שהיא. זו הסיבה שפרק זה נותר די עלום ולא רבים יודעים על מפעלותיו הכבירים...

אכן, היו הם שנים פוריות שקירבו המונים לצור מחצבתם, ואדרבה, אבא היה מציין את פקחותו העצומה של רבינו, בהוראתו הנחרצת שלא לעשות שום פרסום ותעמולה סביב הפעולות, כי בכך ניתנה להם רשות כניסה לכל המקומות, מהם מבצרי הציונות ה'שמורים' ביותר... הם נכנסו ל'תיכונים' הממלכתיים, לצבא, למשטרה, והכל בהסכמה מלאה...

היו מוסרים סדרות שיעורים על עניני התורה והיהדות, הם עצמם היו קוראים להם ופותחים בפניהם את כל השערים... זה אך ורק בגלל השקט, ובנוסף היו שיעורים לעם שבשדות, בכל ערי הפריפריה, הדפיסו וערכו חומרים רבים, וכך הוביל מרן זי"ע בשקט מוחלט מהפכה אדירה.

מה למשל היו ההוראות?
לא היה דבר שלא הייתה הוראה ברורה ממנו, לדוגמא בהרצאות ושיעורים שנמסרו לפני ציבור חפשי, הוא הורה שהנשים תהיינה מאחורי הגברים ולא במקביל, זאת כדי שהם יהיו מרוכזים בדובר ולא בקשר עין ביניהם... גם שיהיה סדין פרוס שהמרצה לא יראה אותן, ועוד על זו הדרך, לא זזו בשום דבר בלי הוראה מפורטת.

אחר כך הגיעה המלחמה בתשל"ד שכוונתה 'מלחמת יום כיפור' ואז נוצר המשבר הגדול, כאשר כל אלילות הצבא וכו' התנפצה, ואז הייתה פעילות רבה, היו נוסעים לבתי חולים לדבר עם פצועים, היינו מתלויים בשעות שביני וביני להליכה ל'אסף הרופא' לשיר ולנגן להם... חילקו ערכות ליל

בסמוך לישיבה, עם משמשו הרד"צ קצבורג

הסדר לפני פסח, והכל בשקט מוחלט! בתקופה ההיא, הייתה סיסמא שהוציא אי מי ישראל בטח בצה"ל... (עפ"ל), כתגובת נגד, התנועה הדפיסה אלפי 'סטיקרים' של 'ישראל בטח בד' וכן 'שמע ישראל ד' אלוהינו ד' אחד', והיו מסתובבים להדביק זאת על כלי הרכב ועוד... זה עשה רעש גדול. **רבי ראובן**: למדתי אז ב'חמד', יצאנו לבסיס צבאי שהיה באיזור ו'הדבקנו' על הטנקים והנגמשי"ם... הם שמחו עם זה כל כך...]. ואף כל זה נעשה בהדרכה ישירה ממרן זצוק"ל.

בהמשך אף היו פעולות נוספות, כהדפסת חוברות שנועדו לבעלי תשובה בענייני יהדות ועוד.

כפי שנאמר אז החל הקשר הרצוף עם מרן זי"ע, שנמשך עד ליומו האחרון ממש, אבא היה נאמן לו בכל נימי לבו ונפשו, הוא דבק בו ללא סייג, הוא ראה את עניני הצופיות למרחוק, את דעת תורתו הגדולה, את התבונה והדעת, באופנים שלא ייאמנו... **רבי צבי**: הרי הראיה שלו את הנולד הייתה מבהילה ממש, אפשר לציין הרבה מעשים מדבר זה. כבר אמרנו איך שלאחר 'ששת הימים' הוא עמד ואמר ברורות, כי לא תהיה מגווחה מהערכים, והיו צריכים מיידית להשיב את כל ה'שטחים'. בשנת תשמ"א, היה כינוס למען רשימת אגודת ישראל ב'היכל התרבות' בתל אביב, לפני הבחירות, וזה היה אחרי המהפך של שלטון הימין, הראש ישיבה עמד ודיבר, שהשמאלנים אינם יושבים בשקט, ואם לא יצליחו להשיב את השלטון לידיהם, הם 'מטפחים' את השופטים השמאלנים, ודרך הבג"ץ הם ישלטו... דברים שלמים, ואין מה לומר, בימינו אנו, נתבררו כמציאות ממשית, הוא כבר חזה זאת אז!

זה ממש כפי שהבריסקער רב התבטא, **ר' לייזר ער האט א בליץ אין קאפ** - יש לו 'ברק' בראש, ובכל ענין הוא רואה מה שאף אחד אינו רואה! ראו את זה ממש בחורש. **רבי ראובן**: כשהייתה מלחמת 'שלום הגליל', נפוצה שמועה כי חיה"א חיסל במבצע מהיר את כל המטוסים הסורים... היה זה יום שני, ורבינו אמר שיחה בישיבה, בפרשת שלח, ותיאר את חטא המרגלים,

עשרות השנים...

וביותר, היו לו אף 'הפסדים'... אחרי פרשיית גורן, הייתה לגורן כמוכך שנאה עצומה לרבינו זצ"ל, שהוא זה שפתח את המלחמה האדירה נגדו, והוקיעו מכרם בית ישראל, אבא עבר את כל מבחני הדיינות בהצלחה גדולה, (הוא נבחן עם כמה מרעיו, שנתמנו בהמשך, אצל הגאון הגדול רש"ש קרליץ זצ"ל אב"ד פ"ת, והצליח מאוד אף יותר מאחרים) כאחיו דודנו הגאון רבי משה יוסף זצ"ל, חשב להתמנות כדיין, אך גורן שהיה מתוקף תפקידו אחראי על מינוי הדיינים אמר, שלרב מילצקי לא יתן בשום אופן להיות דיין, מפאת קרבתו לרב שך, והוסיף, כי יצמחו שערות בכף ידו ביום שאבא יתמנה כדיין... לימים כשהוקמה 'דגל התורה' דאז על ידי מרן זצ"ל, ח"כ ר' אברהם רביץ נהיה סגן שר הדתות, ולרב ראשי נתמנה רבי ישראל מאיר לאו שליט"א וזה היה בהסכמתו של מרן זצ"ל, אמר ר"א רביץ לאבא, הרב מילצקי, כעת אתם הראשון להיות דיין... אבא אמר, שהוא צריך לשאול בדעת מרן, נכנס אליו ושאלו, ורבינו חשב וחשב, וענה בשלילה! אבא סבר וקיבל, ולא הקשה מדוע...! וצריכים לדעת שבאותן ימים הוא לא היה משופע בממון, ומשרה כזו היתה הכנסה שאינה מבוטלת כלל, אך הוא, אפילו לא הקשה 'מאי טעמא'!

סיבת הדברים בפשטות הייתה, שרבינו לא רצה שייראה שמי שקרוב כל כך אליו, ממונה למשרה מטעם הרה"ר, אבל אבא אפילו לא שאל... הראש ישיבה פסק, ותו לא!

כאמור, הרה"ר היה הרב לאו, הוא עצמו פנה לאבא ושאלו, 'הרב מילצקי אתה מועמד'?... הוא הכירו מתקופת לימודם יחד ב'היכל התלמוד' בתל אביב, ואבא אמר לו שאיננו חפץ במשרה, לפליאתו מדוע, אמר לו - הוא לא רצה לומר שזו התשובה שקיבל ממרן זצוק"ל - כי כבר עברו כמה שנים מלימודו, וכעת אינו מונח היטב בהלכות הנצרכות... הוא ניסה לשכנעו שאין צורך לדעת מיידית, אלא תוך כדי הישיבה בהרכבים נכנסים שוב לענין, אך אבא סירב לשמוע, [כשהגיע לנחמנו סיפר לנו, כי בתקופה ההיא סיפר זאת ליצחק רביץ והוא לא האמין למשמע אזניו, בהגיבו, 'הרב לאו, האם אתה שמעת פעם על שופט שמציעים לו משרה מליאה והוא מסרב כי אינו מונח כעת בנבכי המשפטים'?!...].

אבל הוא אפילו לא שאל... זה ממש לא יאומן!

בגלל ה'נקיות' הזו הוא סמך עליו, ואף אחרים ידעו, שמי שיש לו איזו בעיה להכנס אל הרב שך, יכול להגיע בימי שלישי בלילה, כשאבא היה בבית. הוא לא מנע מאף אחד... היו אף מגדולי ישראל שהיו נכנסים אז... אחרי שנת תשמ"ט, היו עשרות אנשים שפנו דרך אבא לבקשת מחילה ממרן זי"ע, על מעשיהם ודיבוריהם הנלוזים, תמיד הוא היה עונה, 'אם הוא עשה את מה שרבו אמר לו, אין לי שום קפידא עליו...!'.
היה אז אחד מחברי הכנסת שסרו באותם ימים למשמעתו של מרן זצ"ל, אבא סיפר שהוא שב ואמר לאותו אחד פעמים רבות והזהירו 'אן פוילע שטיקעס' - ללא שום דברים ולקייחות 'מתחת לשולחן', הוא הכיר הכל לפני ולפנים... אך אותו אחד לא שמע לדעת תורתו, כפי שחשש... ולימים

שהייתה להם 'נגיעה' קלה שבקלות לפי דרגתם ולכן נפל, ומיד אמר, במלחמה שלהם הם הרי כולם רק 'נגיעות' אז בוודאי שלא יצליחו, השומעים לא הבינו על מה הוא מדבר... אני זוכר שעמדתי במרפסת עם בחור שאמר לי, וכי הראש ישיבה איננו מעודכן במה שקורה, ב'הצלחות' הגדולות?... וכך הלוא היה.

כך ב'מבצע אנטבה' לא חת ועזק מנהמת לבו, 'מי התיר להם' - לסכן כך כל כך הרבה נפשות.

ומאז - היה קשר יומיומי?
כפי שאמרנו, הקשר החל בעניני 'מורשת אבות' והלך ונהיה תדיר יותר, עד שהפך למידי יום ביומו. מרן זצוק"ל ראה בו אדם נאמן ביותר, וידע שיכול לסמוך על דברו, הוא היה רוצה להתעדכן ממנו על כל מיני מאורעות, אבא היה הולך לברר בשבילו, אף כשהיו אנשים שאמרו לו דברים, ולעיתים אף אישים חשובים ביותר, הוא לא סמך על אף אחד והיה שולח לברר היטב, היו כאלו שנפגעו מזה... הם לא ידעו שכלפי כולם זה כך, הוא לא סמך על דיבורים בלבד, וכך היה שולח את אבא לברר פרטים ופרטי פרטים.

בהמשך נהיה מצב שהוא היה נמצא בעת שרבינו אכל 'פת שחרית', הוא הרי לא אכל כידוע, מיד בבוקר, מפאת שזו השעה שילדי בתי הספר הולכים ללימודיהם ללא 'שמע ישראל'... אלא רק לאחר שמונה וחצי, וככלל, הוא לא נתן כמעט לאיש להיות בעת האוכל, מלבד ה'חברותא' הגאון ר' דוד צימרמן שליט"א, להבחל"ח נאמנו ר' דוד צבי קצבורג זצ"ל שזכה לשמשו במסירות, ולאבא. בהמשך השנים, כשנקבעו ה'משמרות' של אלו שישנו בבית, אבא החל ללון לילה אחד בכל שבוע, וזה היה בימי שלישי בלילה. זה אף היה הלילה האחרון שרבינו היה בבית, אבא זכה להיות שם כשהתמוטט, ונלקח לבית החולים בפעם האחרונה...

מרן ראה בו 'איש אמונים', ואכן כך זה היה, הוא לא עשה שום 'דווחים' על חשבון קרבתו היתירה. כשישבנו 'שבעה', הגיע נאמן ביתו ר' יחזקאל אסחייק לנחם, והוא אמר, שלא נתקל בכזו נקיות, אדם שלא עשה שום חשבון ושום רוח במשך כל

לדורות עולם 73

מוסף זכרון מיוחד של בטאון עולם התורה הפלס

נתפס בידי השלטון כעובר על החוק, ונענש על כך במאסר.

לאחר גורן, נתמנה לרב ראשי אחד מן הרבנים, שהיה מוכר כלפי חוץ כירא שמים. כשאבא בא ובישר זאת לרבינו, הוא נמלא חרדה ואמר, 'אוי, ער איז ערגער פון גורן' - 'הוא יותר גרוע מגורן'... הדברים היו לפלא ממש. לימים, אותו רב הכריח את כל הארץ למכור 'היתר מכירה' בשמיטה, וגרם להרס עצום של חומת קדושת שביעית. כאן שוב ראו את ראייתו למרחוק.

מה עוד זכור לכם באופן אישי מרבינו? אנו עצמנו, לא הייתה לנו שום 'פרוטקציה', אף בתור ילדים, קבלנו יחס כמו כל הילדים שנכנסו, וכן בישיבה, אדרבה למשל - אומר הג"ר ראובן - כשהרב שך לא הרגיש טוב, ואני נישאתי, היה ברור לי שהוא מסדר הקידושין, שאם לבנו של אבא לא, אז למי עוד לא... אך אבא זצ"ל חרץ שאין על מה לדבר, הוא אינו מטריח את הראש ישיבה בשום אופן!

וכך, הוא אף שמר וחתם את פיו, אם לא היה דבר שנצרך לימוד, לא שמעו ממנו שום דבר, על אף שהיה מידי יום אצלו, ובשנים והתקופות ה'סוערות' ביותר, בכל המערכות הגדולות, 'איש אמונים'!

דומה שזהו הסיפור הגדול ביותר, זה שאין לכם מה לספר...

רבי ראובן: היה פעם סיפור אישי שקשור למשפחה, שבקשו ממני שאבא יבקש מרבינו לערוך 'גורל הגר"א', הילכה שמועה על 'גורל הגר"א' שנעשה פעם על ידו, אבא לא רצה בעצמו לבקש... אך הסכים שאתלווה אליו ואבקש בעצמי. וכך עשינו. למשמע הבקשה, הראש ישיבה ענה ואמר שפעם ניסה לעשות, והדפים התערבבו, ויצא לו מרבי אהרן (קוטלר) ש'תמים תהיה' עדיף...

אבא היה מביא לו את הידיעות הנצרכות בענייני העולם, ומוסיף 'פרשנות' על המתרחש, ברוב תבונה הוא ידע להבין את ההתרחשויות, למשל כשבגין עלה לשלטון, מרן היה בחרדה גדולה, בחששו שיעשה כעת מלחמות רבות, אך אבא שהיה מאנשי ירושלים, שבאותן תקופות של ימי בחרותו הכירו את מעשי האצ"ל וכו', אמר לו, הראש ישיבה יראה, כשהוא כבר יישב שם, הוא יתמתן... כפי שאירע.

בימים של המשא ומתן עם רבין, (לפני 'ממשלת השמד' הידועה) היו אז את קולות החכ"ם של דגל התורה וש"ס דאז, שסרו למשמעתו בימים ההם, ורבינו 'משך' את המשא ומתן עד לסוף הזמן שהיה ניתן להקים את הממשלה... אבא אמר לו, הראש ישיבה רצה לעייף אותו... רבינו הפטיר כנגדו 'איהר זאגט גוט' - אתם אומרים טוב...

הייתה אף פגישה של רבין אצל רבינו זצ"ל, כשהגיע מלווה בר"א רביץ, כולם היו בטוחים שירצו ללכת איתם, ולתדהמת כולם, מרן הוכיחו בעוז, היכן האחריות שלכם, ברצונכם לעשות הסכמי 'שלום' עם הערבים, וזה, כאמור, מי שבתשכ"ז אמר שצריכים להשיב מיידית את כל מה שכבשו, אך כעת אמר, סחר מכר זה 'תן וקח' ולא 'קח וקח'... כשהוא ניסה לומר, אנחנו ניתן כספים לכל הישיבות... מרן אמר לו: 'מר רבין, השוחד יעזור עיני חכמים, אנחנו

לא לוקחים שוחד'... בצאתו, אמר במר נפשו כשהבין שכלתה אליו הרעה לר"א רביץ, עוד במדרגות הבית, 'הטעית אותנו'... כך זה היה, לא היה אצלו שום משוא פנים. לפני אחד הכינוסים בכיכר הישיבה, היו מהעסקנים שהתחננו בפניו, שלא יזכיר את חב"ד כי זה הורס את הכל... והוא, נשא את אחד המשאות החריפים ביותר נגדם...!!

ה'נקיות' שלו הרי הייתה מבהילה. רבי צבי: זכורני ששמעתי בשעתו מת"ח שרבינו קירבו, באחת הפעמים כשישב אצלו, סיפר לו מרן זי"ע כי ישב אצלו אחד חשוב, כמדומה שאמר שהוא מנהל רוחני, ודיבר שעה ארוכה אודות דבר מסויים 'כוללי מלא נגיע'... - כלשונו של מרן, וכאן החל רבינו לבכות ממש ואמר בסערת רוח בדפקו באצבעו על השולחן: 'מי יודע, מי יודע, הרי אני נזקק להכריע בכל כך הרבה דברים, מי יודע אם זה בלי 'נגיעה'... מי יודע אם זה ריין ריין ריין... (נקי, נקי, נקי)?'!

כך נמשך הקשר לאורך כל השנים, ובכל המערכות?

אכן, הוא היה שלוחו הנאמן בכל המפעלים הגדולים, כ'יתד נאמן', ו'דגל התורה' דאז, וכמו כן בהקמת 'שארית', הוא פעל רבות במסירות גדולה להעמדת הכשרות כרצונו הטהור, באותם ימים הוא ניגש לאחד הרבנים שבבני ברק והוכיחו על כך שאשתו ממשיכה וקונה בחנויות של 'לנדא'...

אבא היה מתלווה אליו לכל הכינוסים הגדולים, אף כדי לשמור עליו, כאיש בעל כח, הייתה אף מטרה כזאת... והיו תקופות שהיו חייבים 'שמירה' כזו. מרן היה רגיל לשאול אותו אחר כך, האם הבינו אותו היטב, האם מה שרצה לומר הועבר.

הייתה מערכה ייחודית שאבא ניהל אותה, והיא הבאת בית הכנסת 'איצקוביץ' לידיהם של בני התורה, שיהפך לבית כנסת של אברכים, ולא 'פול ליד' ה'מזרחי' ששלטו בו באותם ימים. זה היה כלל לא פשוט, והכריע רבות את המציאות של מרכז בני ברק. היו לזה משמעות רבות. זה היה בשנת תשנ"ב, אך בכדי שלא לגרום טירדות לרבינו מן הצד השני שהיה בענין, לא הכניסו לתורף העניינים. אך כשהצליחו בסייעתא דשמיא להביא אל התוצאה, נכנס ובישר זאת למרן, ששמח שמחה עצומה. ואז אמר לו 'צריכים לבנות', אמר לו אבא, וכסף מנלן? אמר לו רבינו, 'תתחילו

היה לחרדת אלוקים... הוא תפס בהם בכל כוחו, עד שממש לא הצליחו להוציאם מידו, הוא בכה בכי תמרורים ממש, מי יודע מה הרגיש... [ידוע הרי מהחתם סופר מה שהתבטא, שאת ר"ה וי"כ עבר, אבל בהושענא רבה לא עבר, ומיד אחרי כן נסתלק]. אבי מורי התקשר אלי מיד אחר כך, מספר הג"ר ראובן, ואמר לי 'בשורות לא טובות, בשורות לא טובות'... בספרו לי מה שקרה. לאחר פחות מחודש, הבנו...

"יצק מים על ידי רבותינו מצוקי ארץ מרנן ה'אור יחזקאל' וה'אבי עזרי' נ"ע, איש סודם, שימשם באמונה ועשה עצמו כאין". כה נחרת על גבי מצבת קבורתו של הרב הגאון הצדיק רבי דוד צבי קצבורג זצ"ל, בחלקה הסמוכה ונראית למול מקום מנוחת רבו הגדול מרן זי"ע. אכן רבי דוד צבי היווה אות ומופת לעבד נאמן ממש, שהיו ידי אמונה עד בא השמש, וזכה לשמשו במסירות גדולה עד לימי האחרונים, כאשר מרן זי"ע רואה בו שליח ואיש סוד להקים עולה של תורה, לפעול ולהפעיל בתוככי המערכות הכבירות, ועוד ועוד, והוא 'עשה עצמו כאין' כפשוטו, ולא החזיק טיבותא לנפשיה.

רובי מעשיו וענייניו נטל עמו ר' דוד צבי אלי קבר, בהיותו איש סוד כפשוטו, שחתם את פיו באלף עזקאין. מעט שבמעט זכינו לדלות ולשמוע מפי כמה מבני 'בלחט"א בקוצר אמרים, לרגל מוסף הזיכרון במלאת עשרים שנה להסתלקות רבינו הגדול.

תקוותינו שיהיו הדברים לרוממות בני התורה, לעורר זכותם להיות מגן וצינה, בחינת 'מה כאן עומד ומשמש אף שם עומד ומשמש'.

בשנים האחרונות, אבא היה ישן הרבה מן הלילות בבית מרן, וזאת מלבד הלילות שהיו קבועים לו, כי כל פעם שאי מי מאלו שהיו רגילים לישון לא היה יכול, אבא היה ממלא את מקומו. הכל החל מן התקופה שרבינו נפל, והיו צריכים ללוותו כל הלילה

74 לדורות עולם

רבינו הגדול מרן הגרא"מ שך זצוק"ל - עשרים שנה להסתלקותו

"מרן קם ואמר 'אני הולך להגיד אצלכם שיעור לחזק את הישיבה'!"

הראשונה שאל והתעניין לעומק בפרטים ובפרטי פרטים, ושלח אותי לבדוק כמה נקודות ולחזור אליי, בפעם השנייה שוב חשב רבות והתייעץ עם אנשים הקרובים לענין, ושוב שלח אותי לבדוק ולברר באיזה תנאים ובאיזה צורה ניתן לקבל מהם, ורק בפעם השלישית כשהייתה לו משנה סדורה בענין, הורה לי: ר' משה לך בכוחך זה וסדר את התמיכה. ומאז נהנה כל עולם הישיבות מתוספת תקציבית נכבדת לעול החזקת עולם התורה.

"ברבות השנים התברר כמה עזר הדבר לעולם הישיבות ובפרט לישיבות הקטנות, ומה התועלת בזהירות הרבה שנלוותה לענין. הרב שך ראה כבר אז לפני שלושים שנה את ההתפתחות המדהימה והגידול המבורך, ואת הצורך העתידי במאות מוסדות חדשים בצבור החרדי, והוא הבין שתמיכה תקציבית נכבדה תתן עידוד ליזמים לפתיחת עוד ועוד ישיבות על טהרת הקודש ללא סכנה השקפתית לעתיד הישיבות הקדושות."

"זו הנהגת כלל ישראל מתוך שני דברים הכרחיים: א. ראייה למרחקים עצומים, פתרון בעיות ההוה ובעיות עתידיות. ב. פעילות מעשית בגופו ממש למען הכלל, ושום דבר לא בא על חשבון החסד והעזרה לצרתו של כל יחיד, ולמען זה היה מפנה את כל כולו להיות נושא בעול עם כל אדם. אותו הרב שך שבבוקר לחם מלחמות ד' בעוז, ולפעמים נגד כל העולם כולו, הרי זכור לכולם המעמד המרגש בו עמד מרן זצ"ל בפני המצלמות מכל העולם כולו, ולא נרתע לדבר נגד עוכרי ישראל השולטים במדינה ולומר להם את כל האמת בפניהם, ואותו הרב שך היה בערב מקדיש שעה ארוכה לפייס אלמנה במצוקה או בחור במשבר..."

והבחורים!"

"הרב שך לא רק נתן עצות, אלא פעל ועשה בגופו כי הוא הרגיש את צרות וקשיי עם ישראל כענין אישי שלו, הוא היה איש של הכלל, ואיש של כל יחיד ויחיד בכלל."

"אני זוכר ערב אחד שנכנסנו אל הקודש פנימה עם בעיה קשה ביותר, ובמשך שלש שעות הוא דן ושקל, וקרא לאנשים וטילפן, ובהגיע השעה שתים עשרה בלילה (!) בראותו שהענין לא סודר, הוא קרא להרב יחזקאל אסחייק, לבש את המעיל ואמר לו: 'אנחנו נוסעים עכשיו לביתו של רב גדול בירושלים, ר' יחזקאל ניסה לשכנעו ולהזכיר לו שמהבוקר השכם לא נח וטיפול בעשרות ענינים, והשעה מאוחרת וכו', הרב שך אמר לו רק: 'יחזקאל, מהר'...! נסעתי איתו במכונית, ובשעה אחת בלילה עלה במדרגות, דפק על דלת ביתו כדי לדבר עם אותו רב ולפתור את הבעיה. אנו מתפעלים בלי סוף איך אדם עושה עבור השני במסירות נפש כזאת עצומה, אך זה טעות - הוא עשה עבור עצמו... הוא נשא את עולם הישיבות על כתפיו, ואנו לא היינו הישיבה היחידה, כאלה היו לו מאות, ומה לא יעשה אדם עבור עניינו שלו, זהו הנהגה מדורות קודמים שזיכה אותנו הקב"ה בדור מיוחד כזה."

"מבטו היה תמיד צופה למרחוק, הוא היה רואה תמיד את הרבדים העמוקים של כל ענין וענין, זכורני לפני עשרות שנים שהישיבות קבלו הקצבות רק ממשרד הדתות, והקומץ לא השביע את הארי, והיתה אפשרות לתמיכה ממשרד החינוך והחשש היה שמעצבי המשרד יתערבו בתכנים וכדו', נכנסתי לרבינו זצוק"ל להיועץ בסוגיא זו שלש פעמים, בפעם

אחד ממקורבי רבינו היה הגאון רבי משה שרים זצ"ל נשיא מוסדות מסילת התורה בירושלים, כשבהדרכתו הצמודה והוראותיו המפורטות זכה להקים עולה של תורה לבני ובנות ישראל מבני עדות המזרח. בעת אשכבתיה דרבי, נשא דברי מספר בתארו את דאגתו המבהילה של רבינו לכלל עולם התורה, ולכל מקום תורה באופן נפרד, ולכל יחיד ויחיד, וכן היאך סודרה תמיכת הישיבות בזהירות מופלגת שלא ייצא שום מכשול מתחת ידיו. לפנינו מקצת מדבריו המופלאים, כפי שנדפסו בשעתו:

"רבים הגדולים שהיה אפשר לשאוב מהם עצה ותושיה ופתרון לבעיות השעה אך אצל מרן הרב שך זצוק"ל היה משהו שונה, משהו מדורות עברו, הוא היה נכנס לעובי הבעיה והיה אפשר להרגיש בחוש שאט אט הופך הענין להיות בעיה שלו... הוא היה עובר לצידו השני של השולחן, אם אפשר לקרוא לזה כך, לעמוד איתנו ולפתור את הבעיות שנוצרו בישיבה שלו..."

"לפעמים היינו מתחרטים שבאנו לשטוח בפניו את בעיותינו משום שראינו את הצער בעיניו ואת הלהט שנכנס לכל רמ"ח איבריו לפתרון השאלות, ולא נח ולא שקט והזמין או טילפן על אתר, ולפעמים הלך בעצמו לאנשים היכולים להטות כתף ולעזור לו בענין."

"אינני יכול לשכוח איך פעם אחת כשהיה בסביבות גיל תשעים וחמש באנו וסיפרנו לו על חולשה ורפיון בישיבה, מרן רבינו הגדול קם ואמר 'אני הולך להגיד אצלכם שיעור לחזק את הישיבה', ולא עזרו תחנוניו שאיננו רוצים להטריח חס ושלום, הוא אכן הופיע למחרת בהיכל הישיבה לחזק את רבני הישיבה האברכים

אם נצרך לקום מהמיטה. אבא סיפר שהייתה פעם שגילה שמרן קם בשקט והלך לבדו, כדי לא להעירו, רק לפי מיקום נעלי הבית גילה זאת..."

פעם שהייתי לצידו של אבא בצהרי היום בבית מרן זי"ע, וברוב חולשתו פנה לנוח מעט, היה זה בימי הזקנה, ואמר לאבא שהוא הולך לישון זמן מה, תוך כדי שנתו, לפתע נשמע קולו הקורא לאבא, אבא נכנס לחדר, ואני שומע את רבינו מבקשו שיביא גמרא 'פסחים', הלך והביא, בקש רבינו, שיקריא לו תוספות בתחילת פרק 'כל שעה'... הקריא, ושב למנוחתו...

בפעם אחרת, היה זה כבר בשנותיו האחרונות ממש, (בתשנ"ז או תשנ"ח), פנה רבינו למנוחת הצהריים, ולפני כן ביקש מאבא שיאמר עמו את הידיו של רב ניסים גאון...! וכך עשו, לא היה זה בזמן של חולי או חולשה מסוימת, וידיו דרב ניסים גאון' לפני שהולכים לנוח בצהריים...

על אותם הלילות הרבים שזכה אבא לשמשו, זכורה פעם אחת בעת שמחת אירוסים אחד מבניו, שפנה מרן זי"ע לאמנו תבלחט"א, והודה לה בכל לב על כך שאבא יכול להיות בביתו כל כך הרבה פעמים, ובירכה ברכות מופלאות ומופלגות לאין שיעור...

בשעתו כשאבא נכנס לענין של 'ישיבת ירוחם' בשליחותו של מרן זי"ע, כך סיפר, היה זה לאחר שהמקום היה בקשיים כלכליים גדולים מאוד, באחד מהזמנים הייתה שאילה על 'אגרטור', (כמדומה שנגנב מהישיבה על ידי הברואים שבנגב), והיה מצב שיש כסף או לגנטור או למשכורות, והכריע רבינו שהאגרטור קודם.

כידוע רבינו היה זריז בכל מעשיו, ובמיוחד בקיום המצוות. אי אפשר לשכוח איך שבחנוכה, החנוכה כבר הייתה מוכנה כמה שעות קודם, ולפני זמן ההדלקה כבר היה מדליק את השמש ויושב ללמוד עד שיגיע הזמן ויוכל להדליק את הנרות. גם כשהכינו את הבית לפסח, ובשנים האחרונות אבא היה מנקה את היכן שהיה נצרך, הוא היה עוקב ושואל אותו 'דא איז שוין געמאכט' - את זה כבר עשית? וכל זה זמן מופלג לפני חג הפסח.

יש לי סיפור אישי, נזכר אחד הבנים, בתקופה שהחלו לעשות 'בר מצוות' באולם, ולא כפי שהיה נהוג שעשו בבית ובמעט הוצאות, רבינו היה מתמרמר על כך מאוד מאוד, בכל פעם שהיו מגיעים אליי עם הזמנה, היה מברך במזל טוב כמו זה חתונה, ולכשראה שזו בר מצוה היה מוכיח ותוהה, מדוע לא מספיק לקנות 'קסקט' ולשתות אביס'ל לחיים?... והיה מביע את מורת רוחו מכך שקונים כובעים ומוציאים הוצאות, זה היה ממש בנפשו, שאברכים יוציאו כסף על דברים שאינם נצרכים, והיה מוכיח על כך.

הבר מצוה שלי באמת נעשתה במתכונת מצומצמת מאוד, ולבשתי קסקט גם ביום חול וגם בשבת, בשבתות הייתי היחיד בישיבה... אבל כל פעם הייתי נכנס עם אבא ושואל, האם אפשר כבר לקנות כובע, ורבינו היה עונה, לשם מה, אני קניתי לראשונה בגיל עשרים... כשהגעתי לשיעור ג' לקראת הישיבה גדולה חשתי שאיני מסוגל יותר, וכשאבא שאלו ענה, 'מקען שוין' - הוא כבר יכול... [אחד האחים מוסיף - אכן הוא זכה ביאבי עזרי' עם הקדשה חמה ליבר מצוה]

ואף נמנתה על חוג אחר ביהדות התורתית, אותו בחור למד בישיבה לצעירים שעמדה תחת הדרכתו של רבינו זי"ע, ומפאת מקרים שאירעו עמו הוציאוהו מן הישיבה בסוף השנה השניה, עד לחודש אלול לא מצא ישיבה, ועל כן החליט לנסות ולבקש ממרן זצוק"ל שיסייע לו בכניסה לישיבה. נכנס אצלו, ורבינו שאלו, היכן למדת עד היום? ענהו, בישיבה קטנה פלונית. ומשום מה הוציאוך משם? ענה הבחור, איני יודע... אמר לו מרן לתדהמתו כי רבה, אני אומר לך, מפני שלא הגעת לתפילות, וכך וכך היית עושה... ופירט לו את כל הסיבות... מכיון שהנהלת הישיבה נועצה בו בסוף הקיץ על דבר אותו בחור, זכר הוא לו את כל הפרטים... וזה מלפני חודש, ובחור שאיננו מכיר כלל, וחודש שבחודאי היה עמוס לעייפה בדורשי עצתו ודעת תורתו! כמוכן, שלאחר מכן הוא אף דאג לו למקום תורה אחר שיקבלו ויוכל לגדול שם כראוי. חביבותו של מרן לילדים הלוא ידועה

בעקבות כך, מה שאנחנו לא זכינו...]

דרכו של רבינו זי"ע הייתה לברר כל דבר וענין עד לשיטתו, כשהוא חוקר ובודק בשבע בדיקות וחקירות, ולפעמים היה מברר דברים שנראים כשוליים אבל היו הם נאגרים במוחו הכביר, ושומרים לעת הצורך. כשאבא היה שב משליחויות שלו, או מנסיעות, היה הוא שואל אותו לפרטי פרטים, היכן היה ועם מי הלך או נסע, ומה עשו וכו' וכו'.

אף כששבתי מלימודי בישיבת גרודנא, היה שואל אותי, היכן אוהזים, ומי אמר שיעור כללי, ועל מה, ועוד על זה הדרך. ולא מיבעיא כשזה היו דברים שנוגעים לעצה או הוראה שביקשו ממנו, הוא לא נח ולא שקט, בירר כל פרט לאשורו על פי אנשים נאמנים, כשאנינו סומך על אף שמועה או סיפורים שסופרו לו.

באותו ענין, זכורני מעשה מפעים המלמד על ירידתו לפרטי פרטים וזכירתם. היה לי חבר בשנות הישיבה קטנה, שמשפחתו לא הייתה קשורה למרן זי"ע,

היא, אף אנו כשזכינו לקרבתו, היינו מקבלים מידיי את הסוכריות הידועות, לעיתים היו פעמים שאף 'שיחק' עם אחד מאחינו בהעבירו חפץ מיד ליד... בעת המערכה הנודעת שניהל מרן זי"ע על רבנות בני ברק, באחת השבתות שלאחר מכן, הגיע אבא עם אחד הילדים לביתו, הוציא רבינו סוכריה כדרכו, אבל אמר לו, 'אתה יודע שכעת אי אפשר לסמוך כבר על ה'עירוב' ולכן אל תטלטל אותה, אלא תשמרנה עד לאחר שבת באיזה מקום...'. כך בעדינות החדיר אף בילד את הדעה הברורה.

נפטרנו בהודאה מרובה לאנשי שיחנו על הקדשת זמנם, ובברכה בשם משלחינו בני התורה, ומי יתן ונזכה מהרה ותקריים התחושה שעמדה בחלל החדר - 'זכור אהבת קדומים והחיה נרדמים וקרב הימים אשר בן ישי חי'.

75 לדורות עולם

מוסף זכרון מיוחד של בטאון עולם התורה הפלס

"אני בטוח שהוא ימליץ עלינו יושר - אם נלך בדרכיו..."

זכרונות מדבקות נפשו של ראש הישיבה דגרוֹדנא ה"מעגלי צדק" זצ"ל ברבינו הגדול זיע"א

הרב שלמה לך

באשדוד, והגיעו עם הוראה ממרן הרב שך זצוק"ל, הוראה שלא מצא חן בעני חלק מהציבור, וביקשו ממור"ר שילך למרן להסביר... לשכנע... ואמר מור"ר: אין תפקידי לייצר דעת תורה, תפקידי לשמוע ולציית לדעת תורה!!

לא רק ציות מוחלט היה למור"ר למרן זיע"א אלא גם נאמנות מוחלטת בכל מחיר, ואף מרן הכיר בנאמנות הגדולה של מור"ר אליו. היה פעם שמרן נתן הוראה בענין מסוים בכל ארץ ישראל שינהגו בצורה אחת, ובאשדוד מטעמים מסוימים נתן הוראה אחרת, אך ביקש ממור"ר שהוא יתן את ההוראה באשדוד ולא יאמר שזה הוראתו של מרן, וכמובן שהיו הרבה שלא הבינו איך מור"ר מורה כנגד דעתו המפורשת של מרן... והיו שהשמיצו... אבל מור"ר בנאמנות מוחלטת לא סיפר ולא רמז שאין זה הוראה שלו אלא של מרן.

באחת המערכות הציבוריות היה מכתב מכל גדולי ישראל, ומרן הרב שך נתבקש לחתום ראשון כדי שאחריו יחתמו שאר גדולי ישראל, ומרן שחרר שיעשו שימוש במכתב שלא כפי דעתו ורצונו סירב לתת את המכתב לעסקנים כשהוא רק עם חתימתו, ואמר שמור"ר יהיה אחראי על המכתב עד שיחתמו עליו שאר גדולי ישראל והוא יאשר את פרסומו, באומרו: כשהמכתב אצלו אני רגוע שלא ישתמשו בו נגד דעתי. מור"ר קבל את המכתב ממרן, ובאדיקות לא הסכים לרגע להעביר אותו לאחרים, והוא בעצמו נסע לראשי הישיבות ולאדמו"רים להחתימם על המכתב.

כמו שבחיי מרן חדר מור"ר לכל הוראה של מרן ולא זו בכו הוא זה מהוראותיו כך לאחר פטירתו. הוא חי את מרן ולא זו מהוראותיו.

כשדיברו עם מור"ר לעשות עוד הספדים בישיבה על מרן רשכבה"ג הגרא"מ שך זצוק"ל, אמר, אנחנו פה חיים כל הזמן את מרן הרב שך, אנחנו כאן כמו בבית האבל, זה כמו שבבית האבל אחד יקום להגיד הספד.

כמה מורנו ראש הישיבה נלחם ושמר שלא לשנות כי הוא זה מהוראותיו של רבינו הגדול הרב שך זצוק"ל גם בדברים שהיה נראה שהיום זה כבר לא שייך... גם בדברים שהוא היה בודד בשמירה שלו...

פעם סיפר: בחתונה אחת, שישבתי זמן ממושך שלא ברצוני ליד מי שנתמנה לרבנות נגד דעתו הגלויה והמפורסמת של

הגאון הגדול רד"צ קרלנשטיין עם רבינו הגדול זיע"א בחתונת תלמידים הרה"ג רבי שלמה וורצברגר

ושם בקשו ממני לדבר, ואמרתי שם שיש שני סוגים ששומעים לגדולים, יש שרוצים לעשות משהו והולכים לשאול, והגדול לא מתנגד, יכול להיות שהוא לא אוהב מזה, אבל מהסיבות שלו הוא לא מתנגד... ויש שעושים באמת רק מה שהגדולים אומרים, ודימתי את זה לקנין מצד הקונה של רבי שמעון שקאפ, שאם המקנה לא אכפת לו והקונה רוצה חל הקנין, אמרתי אנחנו מפלגה של קנין מצד המקנה ולא קנין מצד הקונה!... - אחרי שדיברתי מיד עזבתי את המקום, סיים מור"ר, ונראה לי שזה הוארט הכי טוב שלי בהלכות מפלגות.

באסיפה שהתקיימה בביתו של מורנו ראש הישיבה בהשתתפות רבנים ועסקנים מכל חלקי הציבור החרדים באשדוד, בנוגע לדרכי המאבק על שמירת הדת באשדוד. מורנו ראש הישיבה אחז בדעה מסוימת, כנגד דעתם של כל יושבי האסיפה. והנה נכנס אחד מהעסקנים ואמר: עכשיו אני חוזר מביתו של רבינו הגדול הגרא"מ שך ודעתו של כדעתם של יושבי האסיפה, ולא כדעתו של מורנו ראש הישיבה. וסיפר אחד ממשתתפי האסיפה: כשמורנו ראש הישיבה שמע את הדברים, מיד! המשיך את האסיפה איך לפעול על פי דעתו של הרב שך, כאילו שעד עכשיו הוא לא אחז בדעה אחרת כלל... הוא לא התעכב רגע לעכל את הדברים... ולא ראו עליו שום שינוי!

ושוב היה מעשה שהיו חילוקי דעות בנוגע לדרכי המאבק על שמירת הדת

לנהוג, היו לו צדדים לכאן ולכאן... ואמר, הבעיה שלי זה שאין לי בהירות מה אני צריך לעשות עכשיו, אם אליהו הנביא היה אומר לי, או אם הרב שך היה אומר לי מה אני צריך לעשות, אז לא היה לו שום ספק, שהייתי יודע שזה מה שאני צריך לעשות, "אם אליהו הנביא היה אומר לי, או אם הרב שך היה אומר לי" - בינו נא זאת!

כשמו"ר קבל מכתב תנחומים מ... והיה כתוב "לכבוד ידיד..." סיפר מור"ר, כשנפתח המוסד הזה, קראו להרבה ראשי ישיבות לאסיפה, וקראו גם לי, אז שלחתי לשאול את מרן הרב שך זצוק"ל, ואמר מרן אם קוראים לך אז תלך, ושאלתי, הרי מסתמא יבקשו לחתום על קריאה למען הענין, אז אמר מרן הרב שך שלא יחתום... וכשמרן אמר שזה לא יהיה שייך לסרב ולא לחתום, אז הרב שך אמר שלא ילך, ולאחר זמן כשדברו עם מרן על מוסד זה התבטא ואמר: הזמינו עשרות ראשי ישיבות ורק אחד שאל אותי!

סיפר מור"ר: לפני הכנס הארצי של דגל התורה בתשנ"א היה אסיפה של ועדת הרבנים של "דגל התורה", והיה שם מהרבנים (יותר מבוגר ממני) שדיבר הרב שך אוהב כך... והתחיל לדון אולי אחרת... הדבר מאוד חרה לי, האם זה דגל התורה, מה קורה פה, ולמחרת הכנס הגדול ביד אליהו היה ועידה לעסקנים בבניי האומה,

עשרים שנה חלפו מאז נסתלק מאתנו רבינו הגדול מרן רשכבה"ג הגרא"מ שך זצוק"ל, ואף שכבר כמה שנים קודם מרן היה ספון בביתו, ולא זכינו להנהגתו, אבל פעמים רבות שמעתי ממור"ר מורנו ראש הישיבה הגרד"צ קרלנשטיין זצוק"ל שכל זמן שמרן הרב שך חי עמנו הוא מגן על הדור כולו, וכל זמן שהוא נמצא יש עוד פחד למרוד בדרכו.

בשנת תש"ס כשמרן זצוק"ל היה ספון בביתו, פורצי גדר ישבו בועדת טל בענין גיוס בחורי ישיבה. מורנו ראש הישיבה מאוד נאנח על כל המצב, ואמר 'הכל מתמוטט', וסיפר: כשמרן הרב שך היה חלש וכבר כמעט לא קיבל אנשים, הוא אמר לי, אני כבר אין לי כוחות, מה אני מוסיף היום... אז אמרתי לו אני יכול לחלוק על זה. ואז אמרתי לו, כשה"חפץ חיים" רצה לעלות לא"י רבי חיים עוזר זצ"ל טען לו, איך הוא משאיר את הגולה, והח"ח אמר שהוא ממילא כבר אין לו כח, ואמר לו ר' חיים עוזר, מ"מ כשהסבא יושב בראש השולחן אפילו אם אין לו כבר כח, הנכדים לא משתוללים, אבל כשהסבא כבר לא יושב בראש השולחן הנכדים משתוללים. וסיים מור"ר, ומעניין שאני חשבתי שהרב שך יתן לי על הראש על זה, ואז הוא שתק.

מור"ר זצוק"ל דיבר על כל ההספדים וההמולה שהיתה בפטירתו של מרן רשכבה"ג הגרא"מ שך זצוק"ל, ובכל השנה, ובפרט ביארצייט הראשון, ואמר, להכל יש מהלך משמים, ותבינו טוב, היום אנשים הרבה יותר יפחדו למרוד במרן זצוק"ל, לא היה כזה רעש כ"כ הרבה הספדים, אצל אף אחד מגדולי ישראל שנפטרו, וזה מהלך שמים בכדי שיפחדו למרוד.

מור"ר במשך עשרות שנים לא זו מהוראותיו של מרן וחרד מכל סטייה אף הקטנה ביותר מדרכו של מרן, ומכל מחשבה שאפשר לעשות אחרת... אולי לא אמרו למרן את כל הפרטים... אולי נשכנע את מרן...

פעם התבטא מור"ר: כל דבר ששמעתי ממרן הרב שך זצוק"ל היה לימוד בשבילי. מכל דבר למדתי.

מה היה הוראה של מרן אצל מור"ר נוכל ללמד מהמעשה שהיה: מור"ר הסתפק מאוד באיזה נושא איך עליו

מורנו ראש הישיבה הגרד"צ זצוק"ל אמר בסוף דבריו בהספדו על רבינו הגדול ה"אבי עזרי" זצוק"ל: "עתה, לאחר שניטלה מאתנו האפשרות לשמוע בקולו, לפחות נקבל על עצמנו לשמור תורתו ודעותיו, ולהמשיך בדרכיו, כפי שהזכרנו, עיקר גדולותו באה מיגיעתו ומהתמדתו העצומה, ואמנם בעל כשרונות היה ומרן הרב מבריסק אמר עליו שמוחו מהיר כברק, אך לא בזאת זכה לכתרה של תורה. נתחזק אף אנו בהתמדה ובעמלה של תורה".

ולמחרת הלווייתו של רבינו הגדול אמר בישיבה: "אין הרב שך, באו נככה קצת על עצמנו... נשארנו בלי הרב שך, אבל נשארנו עם עצמנו. כל אדם יכול להיות גדול! ה"חזון איש" היה אומר שכל אחד בספק גדול הדור, אין לי את הרב שך אבל יש לי את עצמי, עם כשרונות או בלי כשרונות, אני מבקש ממכם, תעשו קבלה למען השם... עכשיו קודש ללימוד, וכמו שהרב שך אמר "מחשבה של מוסר", זו העבודה שלנו עכשיו, אל נהרוס את עצמנו בידיים! כל יום של בטלה אנחנו ממיטים את עצמנו! היום הזה מת! על יום שביטלנו היה צריך להגיד הספד, על היום שביטלנו... נתחזק כולנו, נקבל על עצמנו בקבלה, צריכים גדולי תורה, אני לא מפרז, יכולים מהבית מדרש הזה לצאת גדולי תורה, יכולים, יכולים, אנחנו זקוקים לגדולי תורה, תלמידי חכמים אנחנו צריכים".

רשכבה"ג הגרא"מ שך זצוק"ל, מי שאין דעת חכמים נוחה הימנו... ולא אמרתי לו שלום, פחדתי על עצמי שמא אכשל ואומר לו שלום, אז כל הזמן אמרתי לעצמי - כבוד התורה של הרב שך, כבוד התורה של הרב שך...

כששמע שבחור שעמו למד בחברותא עבר על אחת מתקנותיו של רבינו הגדול הגרא"מ שך, הפסיק עמו את החברותא, ואמר לו, אני אינני יכול ללמוד בחברותא עם בחור שעובר על תקנותיו של רבינו הגדול! ופעם שבחור בישיבה עבר על תקנה אחרת של רבינו הגדול, שהיה בזה גם ביזוי כבודו של רבינו הגדול, גער עליו ברכים, ואמר כאן זהו מקומו של רבינו הגדול, וכאן אתה מתחזף בריש גלי כנגד הוראותיו!

בדורנו, דור תהפוכות, שהניסיונות בטהרת ההשקפה ניסיונות הדעות הם על כל צד ושעל, כמה חרד מורנו ראש הישיבה זצוק"ל על עצמו ועל הציבור שלא יהיה סטייה ולו הקטנה ביותר מדרכם של רבותינו זי"ע"א. בהספדו את רבינו הגדול מרן זצוק"ל זעק: "מי ישמור עלינו שלא נסטה מדרך האב? אני בטוח שהוא ימליך עלינו יושר אם נלך בדרכיו... מי ישמור עלינו? אולי אתם לא מפקחים, אני מפחד על עצמי, אני עומד ליד ארון הקודש ואומר: אני מפחד על עצמי, מי ישמור עלינו? - אנחנו מבקשים מכל הקהל הקדוש הזה: נלך בדרכיו, לא נשנה כקוצו של יוד מדרכיו. צריכים ללכת במסלול ובדרך שלמדנו אצל רבותינו, היה את הפוניבז'ער רב, היה ר' חצקל, היה הרב שך, היה לנו ממי ללמוד, ואנחנו לא רק נלך בדרכיהם, צריכים להדבק בדרכם, אם לא תהיה דבקות יוכלו לגרור אותנו קצת לא להיות כל כך כזה. מדארף יאך אָנהלטן אין אונזערע רעבס - אנחנו צריכים להאחז חזק ברבותינו, ואם אין שם איזה ברזל לתפוס אז נדביק ברבותינו את כל עולם הרגש שלנו, והיו לנו כאלו רעבס'ס גדולים, אנשים ענקיים. זאת החובה שלנו היום... וכך נמשיך להיות עמלים בסוגיות ובסברות בכל העומק, וכשאנחנו עמלים בעומק דברי רבותינו בסברות שלהם, ובספרים שלהם, אנחנו קשורים אליהם. אם אנחנו קשורים לדברים שלהם, אנחנו נהיים קשורים אליהם חזק".

קודש קדשים, אבל אין לנו בזה הבנה.

דיברתי עם מו"ר זצוק"ל על השקיעות התורה של מרן הרב שך זצוק"ל, ואמר, אין להשוות בין השקיעות של מרן הרב שך לאחרים, שזה פחות וזה יותר, השקיעות של הרב שך הייתה שלא מעלמא הדין!

שח מו"ר: מרן הרב שך זצוק"ל היה מספר בעיקר בחול המועד, באמצע הזמן הוא היה שקוע בלימוד, לא האמנו שהוא כך יכול לספר, פעם בתשכ"ז היה בחור מסכן בישיבה שהרב שך קירב אותו, והוא התחנן בחיפה, והרב שך נסע איתנו לחתונה ברכבת לחיפה, ואז הוא דיבר... לא הכל אני יכול לספר.

והוא הוציא את המצית שלו ואמר, אני יצאתי ממלחמת סיני יותר מבן גוריון, הוא החזיר את הכל, אני יצאתי עם מצית... (שמישהו הביא לו משם). גם בזמן מלחמת סיני אחרי התפילה בשבת הרב שך דיבר בולזול על כל הניצחונות, והיה שם איזה רב בוגר קלעצק, הוא עזר הרבה לרב שך כשהוא הגיע לארץ (הוא הגיע לפני המלחמה), והוא אמר, ר' לייזער היה ניסים גדולים אפשר להגיד הלל... והרב שך ביטל

סיפר מרן זצוק"ל: אחרי מלחמת תשל"ד היה ראש ישיבה ליטאי אחד שדיבר שעכשיו משיח מגיע... וראשי ישיבות צעירים הלכו בעקבותיו, והביאו כל מיני מאמרי זוהר... מרן הרב שך אמר אז שיחה, ואמר, אי אפשר ללמוד גמרא בלי רש"י, מאמרי הזוהר זה כמו גמרא בלי רש"י, וכך הוא גמר את הסיפור, סיים מרן, זוהר זה

ניצוצות מפי תלמידו הגאון הגדול רבי עמנואל טולידאנו שליט"א

שלחו אחד מרבני הערים בארץ, לשאול ממרן זי"ע, כי בעירו עומד להתקיים מעמד 'סיום הרמב"ם', שכזכור נתקן על ידם, ושאלתו בפיו, מה עליו לעשות כרב העיר?

מרן זי"ע פסק נחרצות כי אסור לו להשתתף, ויש בזה משום חילול השם. אותו רב חשש לעצמו, ועל כן מצא עצה וטס לחוץ לארץ למספר ימים, וכך 'נמלט' מהאירוע... לאחר כמה ימים שאלני רבינו, מה בענין אותו רב. שחתי בפניו את מה שעשה, ענה מרן בכאב, וכי זו הייתה כוונתו? היה עליו להשאר בעיר ולא להשתתף!!

זהו 'נהנים ממנו עצה ותושיה בינה וגבורה', הוא לא נותר בעצה ותושיה, הוא עומד על ה'גבורה' הנצרכת לבינה, ומחזיר אותה....!

'א ערליכער איד דאס איז בעסער...'

אחד מבניי נכנס לרבינו הגדול וביקש ממנו ברכה. מרן בירכו שיהיה 'א ערליכער איד'. הבן שהיה צעיר בימים ביקש, רצוני בברכה שאהיה 'ראש ישיבה'... ענה מרן: 'א ערליכער איד דאס איז בעסער פון ראש ישיבה' - להיות ערליכער איד זה יותר מלהיות ראש ישיבה...

את המעטפה על השולחן...".

"לאחר מספר שבועות, אני מקבל בביתי בחיפה מעטפה, עם מכתב ששמו של ראש הישיבה מתנוסס עליו, ובתוכו כל הכסף בשלימותו... ובמכתב כתב לי הרב שך כך, ראיתי שכשנתת לי את הכסף, היה ניתן לראות על פניך את ה'רחמנות' על מצבי והדוחק ששורר בביתי, ושבידיך יש אפשרות לעזור למצב זה, כי ברוך ד' אתה במצב טוב, והנך 'מסודר', אני משיב את הכסף בשלימותו, כדי שתדע שהחיים שלי הם הרבה יותר מאושרים משלך...!".

היה צריך להישאר!

בתקופת המערכה האדירה שניהל רבינו הגדול כנגד התנועה המשיחית,

“וישכם אברהם בבקר אל המקום אשר עמד שם” ואין עמידה אלא תפילה
שנאמר ויעמוד פנחס ויפלל (ברכות כו ע”ב)

פניני תפילה

לקט שמועות בהלכות תפילה שנאמרו משמו של רבינו הגדול מרן הגרא”מ שך זצוק”ל

הרב מ. נתנזון

קריאת שמע

אמר מרן זצוק”ל שהוא נוהג לקרוא קריאת-שמע בבוקר מיד כשאפשר, אף שאחר כך יתפלל בישיבה. [ואמר דא”צ לזה תנאי]. (פניני רבינו האבי עזרי פרק ד).

שמו”ת ופסוקי דזמרה

בקין תש”ז שאלתי את מו”ר הגאון רבי אלעזר מנחם שך (שליט”א) באחד שלא גמר הפרשה שנים מקרא ואחד תרגום עד שבת בבקר קודם התפילה, ולאחר התפילה אין אפשרות שיגיד (כי יפסיד קידוש בישיבה), אם יקצר פסוקי דזמרה ויאמר רק מאשרי ועד כל הנשמה דזהו עיקר פסוד”ז, ובשאר הזמן יגמור שנים מקרא, או דיאמר פסוד”ז דשבת כרגיל. ודן מו”ר (שליט”א) --- והכריע מו”ר (שליט”א) שעדיף להגיד מאשרי ועד כל הנשמה, ולדלג שאר פסוד”ז ולומר שנים מקרא, כי אין יכול לאומן לאחר התפילה. (ישרון) חייב עמ’ ש מכתבי הגרש”ד מונק זצ”ל - וע”ש בהרחבה, ודעת מרן החזו”א בשאלה זו)

השלמת פסוד”ז לאחר התפילה

מי שלא אמר הפסוד”ז, אם צריך לומר לאחר התפילה, ונחלקו האחרונים כמבואר בשו”ע סי’ (נא) [נב] - מו”ר הגאון ר’ אלעזר מנחם שך (שליט”א) אמר לי, שמרן רי”ז מבריסק נהג לאומן אחר התפילה כמו הדעות שמחמירים. [ויש לדון דאולי אמר כקורא בתורה שזה לכו”ע]. (שם)

ספק בהזכרת גשם

שמעתי ממו”ר מרן הגרא”מ שך זצ”ל שקיבל מכתב שאלה באחד שיש לו ספק אם אמר בימות החמה ‘משיב הרוח ומוריד הגשם’ או ‘מוריד הטל’, וגם ספק אם אמר צ’ פעמים ‘רב להושיע מוריד הטל’, אם הוי בגדר ספק ספיקא, א’ אם אמר צ’ פעמים ממילא אין לו ספק, ב’ אפי’ לא אמר צ’ פעמים אולי אמר מוריד הטל. ואמר על זה מו”ר זצ”ל דאינו נכון, דאם לא אמר צ’ פעמים תלינן בודאי דאמר משיב

הרוח, דאם היה ספק היה אסור לו לחזור על תפילתו, עכ”ד. [וע”ע משנה ברורה סי’ קפח ס”ק טז ובשעה צ”צ]. (הגאון הגדול רבי זבולון שוב שליט”א - ישרון חייב עמ’ שג)

טלית ותפילין

מנהגו מידי יום ביומו היה [עד שנות שיבתו], להקדים לבוא להיכל הישיבה כשעה קודם תחילת התפילה, והיה משאיר את הטלית והתפילין מחוץ לבית המדרש, והיה נכנס לבית המדרש ואוסף את כל הספרים שהיו פזורים על הסטנדרים, ומסדרם במקומם בארון, ופעמים שהיה מרכזם במקום אחד, ובזמן זה היה ממלמל בשפתיו. כחצי שעה קודם התפילה, היה יוצא מבית המדרש, ומתעטף בטלית ומניח תפילין, ונכנס לבית המדרש כשהוא עטור בטלית ותפילין ויושב במקומו. (הגאון הגדול רבי מרדכי גרוס שליט”א - קובץ ‘תל תלפיות’ חלק נו)

ברכת ‘ולמלשינים’

מרן זצ”ל בשמו”ע בברכת ‘ולמלשינים’, לא היה אומר הנוסח “וכל אויבך מהרה יכרתו”, אלא “וכל אויבי עמך”. ואמר שחושש לבקש על אויבי ד’, דכלול בזה גם כת שונאי ד’, שכתב רבינו יונה בשער שלישי (אות ק”ס) דזה אפילו צדיקים גמורים ממש, אלא שאינם חפצים שאחרים יעבדו את ד’ כראוי ע”ש. [ודיבר מזה בדרשה בכנס ארצי לאברכים שהתקיים בת”א באסרו חג שבועות תשמ”א]. (פניני רבינו האבי עזרי פרק ד)

ברכת כהנים

בשעת ברכת כהנים היה ניכר שעומד כפשוטו לקבל ברכה, והיה עונה אמן בקול רם שהיה נשמע היטב לעומדים סביב, כמו שעונה אדם אמן על ברכת חברו שמברכו. (שם)

קרבנות במנחה

כשהיה הולך בהיכל הישיבה לפני מנחה ממקומו בסדר, למקומו בתפילה, היה אומר בדרך קרבנות. (שם)

בהלכות תפילת הדרך

ג”א שליט”א סיפר, שבכחות, לפני למעלה מארבעים שנה, עלה על האוטובוס, כדי לנסוע מבני ברק לתל אביב, וראה את רבינו יושב באוטובוס והתיישב לידו. באמצע הדרך ראה שרבינו אומר תפילת הדרך, ושאלו על כך, כיון דכבר היתה הדרך די מיושבת, ועפ”י הלכה היה מותר ללכת בשבת מב”ב לת”א בלי איסור של תחומין. אמר לו רבינו: הרי הדרכים בחזקת סכנה, שהרי יש תאונות דרכים רח”ל. (פניני רבינו אבי עזרי שם, וע”ע ‘מעשה איש’ ח”ד עמ’ קיד)

סיפר מרן הגרש”ז אויערבאך זצ”ל, שפעם הציע לפניו מרן הגרא”מ שך זצ”ל את ספיקו בענין תפילת הדרך, שמנהגו

“והוא המאושר בכל החיים...”

...“וכמה מקיל על האדם בחיים בעומדו בתפילה, ומבקש מהקדוש ברוך הוא על צרכיו, מבקש ומדבר, למי שנגלו לפניו כל תעלומות לבבו, מדבר למי שידוע כל מה שמעיק לו וכל מה שכואב לו, יודע ויכול לעזור לו, מדבר למי ששומע ורוצה לעזור, כי הלא טוב ומטיב הוא, ורוצה בטובתו, ויודע מה הוא הטוב בשבילו, בידיעה זו אין לו על מה להצטער על שום דבר, והוא המאושר בכל החיים” ---

(הקדמה ל’אבי עזרי’ נזיקין הוצאה שניה)

להמתין - קודם צאתו לדרך מב”ב לירושלים - מלבדך אשר יצר עד שעת הנסיעה, ואז בנסיעתו מברך אשר יצר ומסמך לה תפילת הדרך. אבל עדיין אין דעתו נוחה מזה, לפי שבאופן זה אין ברכת אשר יצר סמוכה לזמן חיובה (וראה במשנ”ב סי’ ז סק”ו שטוב לזיזר לברכה מיד). והשיבו הגרש”ז זצ”ל: אני איני מברך תפילת הדרך כלל בנסיעה כגון דא, (-כיון שהדרך מיושבת, וע”ש עוד בזה). ואמר מרן הגרא”מ זצ”ל: יש לכם על מי לסמוך בהנהגה זו, כי גם הגרי”ז זצ”ל לא היה אומר תפילת הדרך בכה”ג, אלא היה כוללה בברכת שומע תפילה שבשמו”ע. (הליכות שלמה ‘תפילה’ (פכ”א הע’ 11) - וע”י מבקשי תורה חלק לב עמ’ פא)

בקשות בשבת ויו”ט

סיפר הגאון הצדיק הגר”ס ארלנגר זצ”ל, שפעם שאלו הבחורים המבוגרים את רבינו הגדול מרן הגרא”מ שך זצוק”ל: איפה לכוין בתפילת הימים הנוראים על מציאת זיווג הגון? וענה: באמירת “שבענו מטובך”... [וכדאיתא בגמרא (יבמות סב ע”ב) שכל השרוי בלא אשה שרוי בלא “טובה”, שנאמר “לא טוב היות האדם לבדו”]. (לולי תורתך - פרשת בראשית)

בנידון להתפלל לזכות לאתרוג מהודר בט”ו בשבט שחל בשבת, השיב מרן ראש הישיבה זצוקללה”ה - לרבי דוד פרנקל זצ”ל - שאפשר להתפלל ע”ז בשבת, ויוסיפו בתפילת “אלוקי נצור”. (הגאון הגדול רבי מרדכי גרוס שליט”א - תל תלפיות חלק נו, וע”ש בטעמי דמילתא)

"נפשי תערוג"

שורות ערגה אל "הדור ההוא", אל אוירת "נועם הנשמות" שספגו התלמידים במחיצת מרן זצוק"ל - הרב הדומה לאב. דרך הלימוד, הריתחא דאורייתא שהיתה מהולה בחיות ועליצות הרוח, המסרים העמוקים לכל תחומי החיים שהושפעו אל התלמידים מתוך קירבת נפש אשר באה לידי ביטוי מים לב, במילים אשר חתמו את שירת חייו של מרן זיע"א: "הפורש מכם באהבה..."

אחד התלמידים

פעם, כשביקשו לספר על מה שהיה "פעם", התכוונו למרחק של יובל שנים. היום כשמדברים על תקופה שלפני עשרים שלשים שנה אלו כבר מושגים של פעם. הדור שבו הסתופפנו בצילו של מרן הרב שך זצוק"ל כבר נחשב "הדור ההוא". אך כל מי שחי את הדור ההוא נשאר עומד במקום ההוא וממשיך לנשום שם. שנות הישיבה זכורות לכל מי שלמד אצל ראש הישיבה זצ"ל כחויית נשמה שלא מסוגלת להישכח. הלימוד בצילו של היכל - השיעורים הכלליים שהטבילו את שומעיהם בנהר דינור של אש התורה מסיני, השיעורים היומיים בהם למדו ללמוד דף גמרא, ה"דיבור בלימוד" בשעות הסדרים שהחזיר מתח ושקיעות בלימוד במדה כוז שאפשר רק להתגעגע 'מי יתנני כירחי קדם'. ושיחות המוסר בימי שני אחת לשלשה שבועות. וב"ירחי כלה", מעמדות מרטיטם שהמתינו להם בכליון עיניים. עומדים צפופים ושומעים דברים היוצאים מן הלב וממסי כל לב. גחלי אש, כפטיש יפוצץ סלע.

ובתווך, שיחות החולין (כביכול) עם מרן זצ"ל. חז"ל אומרים על הפסוק 'ועלהו לא יבול' שאפילו שיחת תלמידי חכמים צריכה לימוד. מאילן חייו של מרן זצ"ל לא נבל שום עלה בודד. כל תלמיד אוצר בקרבו אוצר בלום של שיחות גדושות מח ולב. חלקן סופרו מפה לאוזן וחלקן לא יסופרו לעולם, שכן הן שמורות בבית גנזיו האישי של כל תלמיד שזכה ליצוק מים על ידי הרב הדומה למלאך.

במשך שנים שמעתי מרבינו זצ"ל הרבה דברים שטעמם כיון המשומר. חלקם נרשמו בשעתם למשמרת, והשאר נשארו בגדר 'כתבם על לוח לבך'. אין כאן לא דברים בעלי תוכן פרטי וגם לא דברים הכלולים בגדר 'כבוד ד' הסתר דבר', אבל יש כאן נועם שיח גדוש תוכן ומוסר השכל בדרכי העליה. מלבד זאת נכתבו דברים בעניני הציבור אשר ריחם לא נמר וטעמם לא פג עד עצם היום הזה.

פה אָמר ד' עֲמָדוֹ עַל דְּרָכִים וְרָאוּ וְשָׁאוּ לְנִתְבוֹת עוֹלָם אִי זֶה דֶּרֶךְ הַטּוֹב וְלֹכּוֹ בָּהּ

ומצאו מְרֻגָּע לְנַפְשָׁכֶם (ירמיהו ו, טז). והיו עֵינֵיךָ רְאוּת אֶת מוֹרֵךְ. וְאֲזַנְיָךְ תִּשְׁמָעֵנָה דְּבַר מֵאֲחֵרֶיךָ לֵאמֹר זֶה הַדֶּרֶךְ לָכּוֹ בּוֹ (ישעיהו פרק ל).

בישיבה

שאלתי שאלה בלימוד ומרן זצ"ל אמר לי שצריך לעיין ב'קצות החושן' שמדבר בקשר לעניין זה, כשהבאתי מארון הספרים את ה'קצות החושן' (כדרכו שלא ביקש במפורש אף פעם להביא לו ספר), אחז בידיו את ספר ה'קצות' והורה לי לפתוח אותו, ומאחר שלא ידעתי היכן ה'קצות' מדבר בענין זה משמשי בדפים בספר שאחז בידיו אל המפתחות שבסוף הספר כדי למצוא באמצעות המפתחות את המקום המבוקש. הרב שך סטר על ידי ואמר בהאי לישנא: בחור בגיל שלך (גיל 18) צריך להתבייש לחפש 'קצות' לפי המפתחות, צריך כבר לדעת את ה'קצות'...

דיברנו בלימוד קבוצת בחורים בסוף סדר א' ונשאלה שאלה אודות דברי הרמב"ן (בסוגיא בכתובות בדף כ'). מרן זצ"ל התחבט הרבה ונשאר בחוסר בהירות. אחד התלמידים שאל בתום לב: אז מה יהיה עם הרמב"ן? השיב מרן זצ"ל: מה יהיה? נלך עכשיו להתפלל מנחה ונבקש 'חננו מאתך דעה בינה והשכל'. ואז סיפר שהנצי"ב מוולוז'ין אמר על עצמו שביום שלא בכה ביאתה חונן - לא חידש חדושי תורה.

במסכת נדרים כותב רבי עקיבא איגר בגליון הש"ס קושיא, ואחר כך מוסיף "שוב מצאתי שעמד בזה בספר קצות החושן ואינו תחת ידי כי בניי שיחיו לקחוהו עמם לבית המדרש". מרן זצ"ל קרא את הדברים בשיעור ואמר לנו: עלינו לראות מכאן את גודל מדת הענווה של רבי עקיבא איגר. הרי הגאון המחבר ספר קצות החושן שיצא אז לאור היה בן דורו של רעק"א, ולמרות כן,

לא זו בלבד שרואה רעק"א צורך לכתוב "שוב מצאתי" שהקצוה"ח עומד בהערה שהוא עצמו העיר אותה מדעתו, אלא רעק"א גם טורח לכתוב שבניו לקחו עמם הספר לבית המדרש, ובטח כתב את הדברים הללו כדי לחבב את מעלת ספר הקצוה"ח בעיני הלומדים.

ניגשנו לשאל שאלה בלימוד בסדר א', וכשהראינו בגמרא על מה רצוננו לשאול הגיב: למה אינכם מתקדמים הלאה?! ולא הסכים לדבר. המשכנו ללמוד הלאה ולאחר ימים אחדים ניגשנו לשאול והגיב שוב למה אינכם לומדים יותר. שאלתי בכאב, למה מצפה הראש ישיבה מאתנו, והרי אף אחד עדיין לא הגיע למקום שאנחנו אווזים במסכת. למשמע הדברים הזדקף מרן זצ"ל והגיב בשאלה: אף אחד? מי זה אף אחד? על מי אתה מסתכל ובמי אתה מודד? ואז הראה בידו בתנועת יד על כל הישיבה ואמר: הראה לי בכל הישיבה כאן אחד שהוא 'רשכבה' ג', אפילו אחד בלבד נסה להראות לי! וסיים: אל תסתכלו על אף אחד. תהיו אתם מה שצריך להיות!

פעם שאל אותי אם אני יכול לראות בישיבות שסביב מקום מגורי (ונקב בשמן), היכן אווזים שם במסכת הנלמדת, האם לומדים בהספק כפי שתמיד היה מתריע, או שלומדים לאט. אמרתי אז לפני מרן זצ"ל שיש בנושא הזה חידה סתומה: שהרי העוול של ראשי פא"י שבגינו יצאו גדולי ישראל נגדם, היה, שהם סברו שרק בעניני הלכה גדולי ישראל מבינים ויש לקבל את דעתם, ואילו בעניני ציבור אין גדולי ישראל מבינים ואל להם להביע דעה. ועל כך כתב החזון איש את איגרתו הידועה שהגישא הזו להפריד את נושאי הציבור ולקבוע שאינם בסמכות גדולי התורה זו היא עקירת התורה. אבל, הוספתי, הרי את זה גם אנשי פא"י הבינו שבעניני התורה ודרכי הלימוד, גדולי התורה כן מבינים. והנה לעינינו קורה אצלנו תהליך הפוך, בעניני בחירות וציבור, על כל

דבר שיוצא מגדולי ישראל מתנהלת הסברה עזה עד כמה צריך להיות כפוף לדעת תורה 'ככל אשר יורוך', ואילו כשמדובר על צורת הלימוד, שבזה עיקר עסקם של גדולי ישראל, ובזה לית מאן דפליג שהם הם המבינים - דווקא בזה לא מתקבלת דעתם. היתכן?

מרן זצ"ל הקשיב לדברי עד תומם והפטיר: אוי כמה שאתה צודק... [הגאון הגדול רבי ברוך שמואל דויטש שליט"א אמר לי פעם ששוחח עם הגאון הגדול רבי צבי פרידמן שליט"א על כך שבנושא זה של דרך הלימוד בישיבות שכל כך נגע ללב, לא יצא מרן זצ"ל בחרב ובחנית כמו בשאר הנושאים שהתריע עליהם, אלא הסתפק בשיחות ובמכתבים רוויי כאב. והתשובה היתה ש"בישיבות לא נלחמים". ומרן הגאון רבי שמואל אויערבאך זצ"ל אמר באזני תלמיד, כי כאשר בתוך ההספד על מרן הגר"ש רחובסקי זצ"ל עבר מרן הגר"א מ שך זצ"ל לקונן על צורת לימוד העיון שהשתנתה והתריע כי נגרמים משברים לבחורים בגין דרך הלימוד האיטית, בהזכירו כי גם להגר"ש רחובסקי כאב הדבר עד מאד. באותה שעה, אמר (מרן הגר"ש אויערבאך) סברתי בלבי שאולי לא היה מתאים לדבר על הנושא הזה בפומביות כל כך, כאשר רבבות אלפי ישראל התקבצו לאשככתיא דרבי שמואל רחובסקי, ואולי לא כולם צריכים לשמוע את דברי הביקורת הללו. אך כשהבטתי בפני אבי מרן רבי שלמה זלמן זצ"ל שעמדתי על ידו, וראיתי איך הוא "בולע בשקיקה כל מילה" וניכר היה עד כמה הוא מזדהה עם כל הנאמר, ביטלתי דעתי].

נכחנו לראות הבדלי גישה מעניינים בדרכי הלימוד. כשלמדו מסכת כתובות, אמר מרן רבי דוד פוברסקי זצ"ל שיעור כללי שלם על קושיית רבי שלמה איגר הנסובה על "הוי אמינא" בגמרא שבדף ט', ואילו כשפניתי לדבר על הנושא הזה עם מרן זצ"ל, אמר לי בנחרצות: זו היא רק "הוי אמינא" והגמרא בעצמה לא נשארת בסברא זו, ואין לפלפל בזה. ותו לא מידי.

לדורות עולם 79

מוסף זכרון מיוחד של בטאון עולם התורה הפלס

כשהתחלנו לשמוע מפיו שיעור יומי, היה צריך אומץ כדי להתחיל לגשת לדבר בלימוד. וכשהרהבתי עוז וניגשתי לשאול על קטע רשב"א בבבא בתרא בדף ב', אשר את תחילת דברי הרשב"א הביא בשיעור, ושאלתי נסובה על המשך הדברים, הגיב מרן זצ"ל בקפידה: וכי מי אמר לך לעיין גם את דברי הרשב"א הללו? וכי הכל צריך לראות? צריך לעיין רק את הדברים העיקריים בסוגיא! זו היתה קבלת הפנים הראשונה.

זמן לא רב אחרי שנכנסנו לשיעור ג' והתחלנו לשמוע מפיו את השיעור היומי במסכת בבא בתרא, ראה אותי יורד במדרגות מאולם הישיבה אל חדר האוכל אחרי תפלת מנחה, מרן זצ"ל פנה אלי ושאל אותי: למה לא היית היום בשיעור? לא הבנתי מדוע שואל כך וענית: הייתי בשיעור! היית? שאל בחיוך נסתר, ושמעת את הקושיא שהקשינו על הרשב"א ונשארונו בלי תירוץ? אז איך אתה מסוגל ללכת לאכול ארוחת צהרים? כנראה שלא היית בשיעור...

פעם כאשר רצה להמחיש לנו שהסוגיא צריכה להיות מסוכמת ומסודרת בראש, סיפר שבחן ילד של אחד מחשובי האברכים על פרשת 'תולדות' והילד הסביר מלה במלה: 'אלה תולדות יצחק בן אברהם', יצחק היה הבן של אברהם. 'אברהם הוליד את יצחק', אברהם הוליד את יצחק. שאלתי אותו, אמר מרן זצ"ל, נו אמור לי לסיכום אז איך קראו לאבא של יצחק? והילד ענה על אתר בבטחה: הרבי לא דיבר על זה בשיעור...

ניגשתי בסדר א' לשאול שאלה אודות הפרק הגלמוד בסדר שני, ובגלל שהשאלה לא נגעה ללימוד המשותף עם החברותא של סדר א' הוא לא הצטרף לשיחה אלא המשיך ללמוד במקומו. מרן זצ"ל שאלני היכן החברותא? וכשמע את הסיבה שהחברותא לא הצטרף לשיחה נענה ואמר בקפידה: 'סאיז ניט קיין הנהגה וואס מפירט זאך אזוי' - זו איננה הנהגה ראויה שמתנהגים כך! להשאיר את החברותא יושב לבדו ומחכה, ולבוא לדבר בלימוד על עניין אחר שאין לו חלק בו? היית צריך למצוא זמן אחר לשאול בענינים אלו ולא להשאיר את החברותא לבד לחכות לך. הוא לא צריך לסבול מכך שבחרת כעת לעסוק בענינים שאינם קשורים ללימוד המשותף שלכם. וכשנבהלתי מפני התוכחה, האיר פניו אלי ואמר: תבין אותי, אינני כועס, אני רוצה שתבין, ככה לא מתנהגים!

כמה פעמים אמר לנו שיש ספר על הרמב"ם שמחברו כותב בהקדמה שהוא סגי

נהור מלידה! וכך למד מבלי לראות מעולם צורת אות, עד כדי כך שהצליח לכתוב חיבור שלם על הרמב"ם.

בחור אמר בפני מרן זצ"ל מהלך בלימוד (שטיקל תורה) שנועד להוכיח שדברי הקצות החושן עומדים לשיטתו בספרו אבני מלואים. מרן זצ"ל הגיב בחוסר שביעות רצון ואמר: נישט דאס הייסט לומדע'ס [לא זו נחשבת למדנות].

בחור הרצה באריכות סברא שנועדה ליישב את קושיית רבי עקיבא איגר בסוגיית 'מיטב'. מרן זצ"ל הקשיב לדברים עד תומם ואז הגיב: זה אמנם טוב, אבל זוהי סברא שגובלת ב"הגיון"... [סאיז גוט אבער דאס גרענעט זאך מיט הגיון]...

ופעם כשבחור דימה שני נושאים, סיפר מרן זצ"ל שהגאון רבי אלתר שמואלביץ זצ"ל דיבר בלימוד עם רבי איסר זלמן זצ"ל, וכשדימה שני נושאים מסויימים הבחין על פני הגרא"ז שאינו מסכים, שאל ר' אלתר האם יש לחלק בין הענינים? אמר ר' איסר זלמן שלפי דעתו אין מלכתחילה דמיון בין הנושאים וכשבכלל אין דמיון - אין צורך לחפש חילוקים... ('אז סאיז גאר נישט צו גישטעלט דארף מען נישט זוכן חילוקים').

כשבחור התעקש ליישב קושיא בסברא שלא נראתה למרן זצ"ל הוא הגיב: ר' איסר זלמן היה אומר שעדיף להשאיר בקושיא ולסבול מקושיא טובה, מאשר לסבול מתירוף לא טוב... ('סאיז בעסער ליידען פון אגוטע קשה איינשטוט ליידן פון אשלעכטע תירוף').

למרות שהאירה בשעת השיחה בלימוד היתה של אימה ויראה רתת וזיע, היא היתה שזורה בשמחת חיים, וחדותא דשמעתא. גילו ברעדה.

פעם במהלך שיחה בלימוד, השמיע דבר חידוש והוסיף ושיתף את התלמידים בחוויותיו: "אל תשאלו איזו עגמת נפש היתה לי היום. ישבתי ולמדתי ובמוחי התחדש החידוש שהשמעתי בפניכם עתה. לא ידעתי את נפשי מרוב שמחה, אלא שלפתע נמהלה שמחתי באכזבה כל שהיא. מה קרה? פתחתי ספר וגיליתי שחידוש זה אינו חדש כלל ועיקר. כתבו אותו בספר כבר לפני חמשים שנה... נו, פנה אל התלמידים ושאל בחיוך נסתר: נסו לפענח לאיזה מחבר זכיתי לכון? ...ליאבי עזרי! אני בעצמי כתבתי את החידוש הזה לפני חמשים ולא זכרתיו. והנה היום כשחדשתי שוב, נדמה היה לי שהוא חידוש שלי, איזו אכזבה..."

בשיעור יומי במסכת נדרים התחבט מה פשר דברי הרמב"ם שמצות אכילת קדשים אינה מצוה אבל היא "נגררת אחר המצוה". תלמיד אחד שהיה חביב לפניו התעקש לבאר את הדברים והתבטא: מה לא מובן? מרן זצ"ל השיב לו בחיוך: הבעיה שמציקה לי היא איך אומרים את המילים הללו ביידיש...

ידוע מה שכתב בהקדמת 'אבי עזרי' נזיקין לבאר דרכי הלימוד והעיון, לברר היטב הסוגיות בסברא ישרה כאשר כתב הגר"ח מוואלוז'ין בתשובתו בספר 'חוט המשולש' (יעווי"ש מה שהביא בהרחבה), והוסיף על זה מרן: "אולם כל זה הוא רק להשכיל ולהבין ע"פ היסודות וההנחות שגדרו לנו חז"ל, והגדרים מדורות שלפנינו וכו' משא"כ לפלפל ולשאול ולישא וליתן בעיקרי היסודות, מה טעם זה ומה טעם זה, אין זה ברור הלכה וביאור הדברים כלל, ולא ניתנה הרשות לזה, הוא רק להג הרבה ויגיעת בשר, ואין בשכלנו להגיע לזה וכו', וסיים: "והמשא ומתן בעיקרי יסודות והנחות, אינה מביאה לברור, אלא למבוכה ומהומה".

היו ניסוחים למדניים שלא ניתן היה לשוחח אודותם עם מרן זצ"ל. כשפעם שאל בחור שאלה וציטט הגדרה מהסוג הזה השיבו מרן זצ"ל: "אין אצלי בלקסיקון את המושג הזה..."

תלמיד אחר ניסה לשאול שאלה שהיתה 'מחור' לתחום - מה הפשט במושג 'פשטה קדושה בכולה', נענה מרן זצ"ל בחיוך נסתר: אל תשאל, זהו סוד צבאי...

לתלמיד אחר שהפציר, כיצד ניתן להבין את חילוק התוספות בנושא זה בין קדושין שנאמרו בסגנון 'הרי את מקודשת', לבין קדושין שנאמרו בסגנון 'הרי את מאורסת' - שאלה שהביאה גאון מזמנו למסקנות שלדעת מרן זצ"ל אין לאומרן - השיב בחיוך: אני מוכן לעשות עמך הסכם. אני אענה על שאלתך, אך בתנאי שתבטיח לי שאינך שב ומקשה על תשובתי... הבחור הסכים. ובכן אתה רוצה לדעת את ההבנה האמיתית בענין זה? - אמר מרן זצ"ל בבת שחוק: הפשט האמיתי הוא שצריך להמשיך הלאה לתוספות הבא... הבחור החל לשאול: אבל... ומרן זצ"ל קטע אותו: הרי הבטחת...

התגובה הקבועה על שאלות מסוג כזה היתה: "האט אזוי שטייט. האט אזוי איז דאס"... - כך כתוב, ככה זה. בקשר לזה רווח סיפור ביישיבה כי הגאון ר' משה מרדכי שולזינגר זצ"ל נכנס בפורים למעונו של מרן זצ"ל והכריז באזניו בבטחון: המן היה ליטוואק! ...מנין לך? השתאה מרן זצ"ל, והשיבו: האט אזוי שטייט, האט אזוי איז דאס! ומרן זצ"ל התמוגג בקול רם: אני שמח לראות שמבינים אותי...

התלויתי אחרי כשהלך בשבת אחרי התפילה לסנדקאות בבית ברחוב רבי עקיבא, לכל עובר אורח אמר מרן זצ"ל 'גוט

שבת' במאור פנים ואח"כ פנה אל המלוים ואמר בבת שחוק: אני בקוצר ראייתי אינני מסוגל לראות ממרחק, אבל את זה אני כן מצליח להבחין, למי עלי לומר "גוט שבת" ולמי עלי לומר "שבת שלום"... והוסיף וסיפר שבוולוז'ין הנוהג היה שאל בחור פנו בלשון נוכח: אתה (דו), ואילו אל אברך פנו בלשון נסתר: אתם (איהר), פעם היה בחור שגידל זקן ארוך, שאלוהו: האם 'אתה' בחור או 'אתם' אברך (דו ביסט אברור אדער איהר זייט אינגערמאן)...

הגאון ר' אליקים פשקס שליט"א סיפר שכששאל את מרן זצ"ל מה צריך לחפש בשידוך, השיב לו: דבר ראשון צריך שהבחור יהיה "מיושב", דבר שני צריך שיהיה בעל מדות טובות, ואז חייך ואמר: ומשהו צריך שיידע גם ללמוד...

כשדיברנו עמו בלימוד וביקש שיפתחו לעיין את דברי הרמב"ם בנושא, תמיד העיר שיביאו את הרמב"ם במהדורתו הישנה ולא את הרמב"ם מהדורת פרנקל, ואמר כמה פעמים "אני עם הרמב"ם הישן". הגאון ר' מאיר הייזלר שליט"א סיפר שכשמרן זצ"ל קרא את הסכמת הסטייפלר זצ"ל לרמב"ם מהדורת פרנקל בה כתב "לא בא כבושם הזה" הגיב בפליאה: והרמב"ם שהיה לרבי עקיבא איגר?... והרמב"ם שהיה לשאר רבותינו?...

פעמים רבות אחרי שמסר שיחה שאל אותי אם הבינו את השיחה ואם היתה תועלת והתעוררות מהשיחה. פעם אחת אמר לי בכאב ממש ששאל את אחד הלמדנים הבולטים ביישיבה (ונקב בשמו) האם הבינו את דבריו בשיחה, והלה ענה לו תשובה רפויה שממנה הבין שלא היתה תועלת מהשיחה. כשראיתי את צערו, בלית ברירה השבתי: זה לא אומר שמי שהוא למדן ו"מבין" בלימוד, הוא גם מבין בדברי מוסר שראש הישיבה מדבר, מכירני את אותו למדן שאין לו שום חוש לדברים האלו. וראיתי שמרן זצ"ל קיבל את הדברים ברצון.

נכנסתי לביתו וכשראני נטל את הספר 'קובץ מאמרים' של רבי אלחנן וסרמן הי"ד שהיה מונח בכוונת הספרים הקטנה שהיתה צמודה למקומו שעל יד השלחן, ופתח והראני קטע באמרו תקרא טוב מה שכתוב כאן. קראתי בקול רם לפניו את הכתוב שם: שמעתי מפה קדוש רבינו בעל חפץ חיים שליט"א בזה הלשון: דעם יצר הרע הארט נישט אז אייד זאל פאסטן און ווינען און דאוונען אגאנצע טאג, אבי ניט לערנען. - ליצר הרע לא אכפת שיהודי יצום ויבכה ויתפלל כל היום. העיקר שלא ילמד!

שוחחתי עם הרב שך בהיכל הישיבה,

80 לדורות עולם

רבינו הגדול מרן הגרא"מ שך זצוק"ל - עשרים שנה להסתלקותו

הבטלה היא על הראש של הנהלת הישיבה.

אמר לי מרן זצ"ל: וכי מוסר זהו דוקא מסילת ישרים ושערי תשובה? דע לך שאפשר ללמוד משנה ברורה באופן שלימוד זה יהיה הספר מוסר הגדול ביותר! הא כיצד? כשפותחים משנה ברורה ולומדים איך שעל כל פעולה ופעולה שיהודי עושה נאמרו לו הלכות כיצד להתנהג, איך לקום בבוקר ואיך להתלבש, איך לקשור השרוכים ואיך הנהגת ביהכ"ס, הרי זה מראה את החשיבות של יהודי אשר לכל מעשה שלו יש ערך וחשיבות, אין שום דבר סתם אלא כל מעשה קובע. לימוד כזה הרי זהו ה'ספר מוסר' הכי גדול שיכול להיות (דאס איז דער גרעסטער ספר מוסר). אבל במה דברים אמורים כשלומדים את ההלכה כך, עם מבט כזה.

פעם אמר לי מרן זצ"ל: אסור לאברך צעיר להתרגל להוציא כסף על דברים שאינם חיוניים, למרות שבשלב זה יש לו כסף די צרכו, משום שע"ז הוא יתרגל לרמת חיים שכוללת הוצאות של מותרות, ואחר כך כשהמשפחה תגדל ולא יהיה לו כפי הרגלו הוא יקח הלוואות וישקע בחובות ואף יצא מהלימוד ע"ז.

אמר לי פעם, ראה כמה קטן הוא האדם ואינו יודע כלום, הנה מי שהוא ביקש ממני שאציע לבחור שידוך וביקש שכשאציע את השידוך אומר להם שהם יכולים לברר אודות המדוברת אצל פלוני אלמוני. הצעתי, והם ביררו, והנה דוקא אותו פלוני אלמוני הסביר להם עד כמה השידוך לא מתאים לבחור הזה... יש ללמוד מזה איך שכן אדם מסתובב עם דמיון שמסתכלים עליו כך וכך ואינו יודע שהאמת הפוכה...

היה תלמיד שהתנסה משמים בנסיון לא פשוט והתמודד עמו בקושי רב, נפגש במרן זצ"ל בדרך הילוכו לאחר שהסתיימה תפילת מנחה בישיבה. "מה קורה? אתה נראה לא טוב, רואים על פניך את סבלך", פנה אליו בחום מרן זצ"ל שהיה מודע לבעייתו. "אני מתקשה להחזיק מעמד" השיב האברך וקולו נשנק. פניו של מרן זצ"ל התרככו "אתה לא צודק. אסור לקחת ככה ללב. אתה חייב להתחזק. תאמץ בד' כי הישועה בוא תבוא. "שמע בקולי", הוסיף והפגיע בו. התלמיד כבר פנה ללכת ומרן זצ"ל קורא אחריו "איך קוראים לאמא שלך? ואיך קוראים לאשה ולאמא שלה... תכתוב לי על פתק... אבל תחזיק מעמד, אני מבקש ממך, איך בעהט אייך...

סיפר לנו בתוך שיחה בלימוד בסדר א', שמרן הגאון רבי חיים עוזר זצ"ל סיפר לו

תורה אל יזדרז להוציאם, אלא יעבור עליהם עוד, אולי במחזור הבא שוב, והוסיף, הנה אברך ביקש ממני לכתוב לו הסכמה ואמנם כתבתי, אבל כשהביא לי את הספר הסתכלתי והתאכזבתי, וכי איזו צורה יש לספר זה, וכי מה בער לו כבר להוציא, למה לא חיכה עוד...

פעם אמר לי על דרכי אמירת שיעור שהרי יש רמות שונות של תלמידים: שיעור בישיבה אומרים ל"בינונים"! אחרי השיעור מוסיפים דברים למצויינים ומוסיפים הסבר לחלשים.

עוד אמר: צריך להגיד בשיעור סברות של ה'קצות החושן', ולהגיד את ה'נתיבות המשפט' שחולק עליו, ולהראות לתלמידים לאן הסברא נוטה ומה מסתבר יותר.

וכשאומרים את דברי רבי עקיבא איגר, מספיק להגיד את הקושיא של רבי עקיבא איגר לא חייבים להגיד את התירוצ.

ת"ח התאונן באזני מרן זצ"ל שהוא מוסר שיעורים בישיבה ועדיין לא למד חלק מענייני יורה דעה, אמר לו מרן זצ"ל: אמת שלא למדת, אבל כשתמשיך להיות ר"מ, תלמד עוד הבנה בתוספות ועוד הבנה ברשב"א. ואם אין זה מספק אותך אז אינך בנוי בשביל להיות ר"מ...

פעם אמר לי מרן זצ"ל בלהט שהיו צריכים לעשות שיעור יומי בימי ששי כמו בכל ימי השבוע. ואם יכולים לעשות כן ולא עושים ובגלל זה בימי ששי הבחורים לומדים פחות, הרי שכל האחריות של

בענוותנותו: האמנם כן? אולי תוכל להראות לי את דברי ה'נמוקי יוסף' בתוך הספר, הבאתי גמרא והראיתיו וקרא היטב, וניכר היה שהיתה לו מזה נייחא.

פעם עלה למקומו בכותל המזרח וכשעבר בין הטורים על יד מקומי ראה על הסטנדר שלי את הספר 'דברי יחזקאל', התבונן ושאלני רשות: האם אוכל לתת לו את הספר? נטלו ונשק לו, אימצו אל לבו ואמר לי: הער איז גיווען מיין רבי אין ישיבה קטנה... (ואולי לשונו היה: הער איז גיווען מיין הערשטער רבי - הרבי הראשון שלי).

כשסיימנו ללמוד אצלו שיעור יומי, הפסיק להגיד שיעור יומי מרוב חולשה. לשנה הבאה החל שוב ואמר עוד שנה ושמענוה גם כן, ושוב הפסיק. נכנסנו קבוצת תלמידים לביתו כדי לבקש שימשיך למסור שיעור יומי, ענה לנו: אני מעוניין יותר ממכם, אך מה אעשה שכשאני אומר שיעור, היום שלי אינו יום, האוכל אינו אוכל והשינה אינה שינה, הכל רק השיעור. ולזה כבר אין לי כח.

וכשהנהלת הישיבה לא ויתרה והפצירה בו להמשיך, נראה שלא עלה על דעתו כלל שמפצירים בו משום שרבים צריכים לו, אלא פירש את הדברים בתור לחץ של מעביד ובעל הבית כלפיו, שהוא שכיר תחתם, ואמר לי בחריפות רבה: איך בעל בית יכול ללחוץ אותי בצורה כזו, האם איננו רואה שאין לי כבר כח...

אמר לי פעם: גם מי שכותב חדושי

והראה לי באצבעו על אברך שישב ולמד בהיכל הישיבה בתנוחה רצינית מאד כמו בלימוד מוסר, וביקשני לגשת לעמוד מאחוריו ולהביט במה הוא עוסק ומה הוא לומד, עשיתי כן ושכתי אליו עם תשובה באיזו מסכת עוסק אותו אברך. אמר לי בפליאה: מה, הוא לומד גמרא? וכי ככה לומדים גמרא ככה עצב בלי חיות?... [אחר זמן התבררה לי כוונתו כי דן על אותו אברך למנותו בתפקיד רוחני מסוים].

עמדתי במקומו בכותל המזרח לדבר עמו, ופנה ואמר לי אולי תשב על ידי, לא הגבתי מרוב תמהון להצעה זו, בהמשך הדברים פנה שוב ואמר לי אולי תשב, והראה על מקום השקע שעל ידו בכותל המזרח, אמרתי שאיני צריך לשבת כי לא קשה לי לעמוד, חזר ואמר: אכן כן אבל אין לזה צורה ששנים מדברים ואחד יושב כשהשני עומד... אמרתי, וכי איך יתכן שאשב בכותל המזרח של ישיבת פוניבז'? נענה מרן זצ"ל ואמר באירוניה: מזרח, פוניבז', שנינו יודעים טוב טוב את האמת...

התלויתי אליו בבין הזמנים של חודש אב בשביל המוליך לביתו ושאלני מה מושך את האנשים לנסוע לנופש לשווייץ, עניתי שיש שם נוף מרהיב ומרגיע, והוספתי שרואים שם פלאי הבורא. למשמע דברי נעצר, תפס בזרועי ושאלני ממש בכאב: תאמר לי, האם בשביל לראות פלאי הבורא צריכים לנסוע עד שווייץ, האם כשאני עומד אתך כעת כאן ומביט על השמש ועל השמים וכי איננו רואים פלאי הבורא...

אחרי התקופה הארוכה שנעדר מהישיבה כשסבל כאבים קשים ברגלו, כשחזר, ניגשנו לדבר בלימוד, מרן זצ"ל תינה את צערו בפנינו וסיים: אני צריך את הברכה שלכם. סיפרתי באזניו על אדם פשוט שנוהג בקביעות לבקש מהכהנים שבשכונתו שיברכוהו בברכת כהנים ואומר להם: אם אתם תברכו אותי אזי בתמורה אני אברך אתכם, והברכה שלי שווה הרבה משום שהיא 'ברכת הדיוט' אמיתית שאודותיה אמרו חז"ל "אל תהי ברכת הדיוט קלה בעיניך"... מרן זצ"ל שמע את הדברים ופניו הרצינו ואמר: אל תגחכו מאותו יהודי, יום יבוא ועוד נראה כולנו את האמת מי היה ההדיוט האמיתי ומי היה חשוב באמת, נבוא לעולם שבו עליונים למטה ותחתונים למעלה, לא כל מי ש'חשוב' פה חשוב שם, ולא כל מי ש'פשוט' פה, 'פשוט' שם...

הזכרתי לפני מרן זצ"ל שם שצריך ישועה, אמר לי למה מבקשים ממני ברכות וכי אני רבי. ביקשתי רשות להשיב ואמרתי לפניו שכשכתוב במסכת בבא בתרא "מי שיש לו חולה בתוך ביתו ילך אצל חכם ויתפלל עליו", מוסיף ה'נמוקי יוסף': חכם היינו רב התופס ישיבה! ענה לי מרן זצ"ל

לדורות עולם 81

מוסף זכרון מיוחד של בטאון עולם התורה הפלס

כוס תה ובצדו שתי קוביות סוכר וכפית, ויצאה מהחדר. הרב מבריסק שב וקרא: רבקה! היא שבה והרב סימן לה שתכניס את קוביות הסוכר לכוס ותבחוש את התה... [כשסיפרתי זאת לאחד ממשפחת הרב מבריסק, אמר לי שיש לזכור שאשת הרב נספתה בשואה והבת הסתובבה בבית יתומה מאם, אולי הרב השתדל להראות לה כל הזמן שהוא זקוק לעזרתה...].

שמעתי משני תלמידים שהרב שך אמר על מה שכתוב בפגישת יתרו ומשה רבנו 'וישאלו איש לרעהו לשלום', ורש"י כתב איני יודע מי למי, כשהוא אומר משה איש האלוקים, הרי אומר איש לרעהו זה משה ליתרו. מכאן יש ללמוד שמי שחולק כבוד לזולתו, הוא הנקרא איש...

תלמיד חכם - תלמיד מובהק שישב ל"ע 'שבעה', נכנס בתום ה'שבעה' עם משפחתו אל מרן זצ"ל. מרן זצ"ל דיבר עמם דיבורי אמונה ותוך כדי כך ציטט את הזמר של רבי ישראל גנ'ארה 'רברבין עוברך ותקיפין... לו יחיה גבר שנין אלפין לא יעול גבורתך בחושבניא' ובאומרו זאת החל להתרגש ולזעוק: איך בכלל יכול אדם להתיימר להבין את מעשי הקב"ה... והתבטא אותו תלמיד חכם כי בשלב מסוים הם הבחינו שמרן זצ"ל מנותק מהם וכלל לא מבחין בנעשה מסביבו כשהוא שב וזועק בקול לא לו: לו יחיה גבר שנין אלפין, לא יעול גבורתך בחושבניא...

הבן אפרים שך סיפר לי שזוכר הוא את התמונה הקבועה שאביו חוזר ביום חמישי מרחובות אחרי שבוע שלם שהיה לומד ומלמד, נכנס הביתה מברך בחמימות את האמא והילדים, מניח את התיק ואומר: אני הולך לר' ועלועל...

עוד סיפר לי שכאשר נפטרה אמו הרבנית ע"ה הוא היה בחו"ל וקיבל שיחת טלפון ממרן זצ"ל שהאמא נפטרה ויש לויה. הוא, הבן, התחנן שיחכו לו עם הלוייה כי הוא עולה מיד על מטוס ויוצא לדרך ומרן זצ"ל ענה לו: לא שייך לחכות, בחורים עומדים ואומרים תהלים סביבה ולא לומדים, אני לא יכול לקחת אחריות כזו על עצמי. התחננתי, סיפר, שאני רוצה לבוא לומר קדיש והאבא אמר לי שהוא בטוח שהאמא היתה מסכימה לוותר על הקדיש כדי שלא יגרם ביטול תורה...

וכשנחלשו כוחותיו אמר לי פעם מרן זצ"ל בליל חג הסוכות: אצלי, החג השמח ביותר בשנה הוא חג הסוכות. משום שבמשך השנה, משנחלשה ראייתי עוברים עלי זמני חולשה שקשה עלי הלימוד, אבל בחג הסוכות, הרי כשיושבים בסוכה אפילו

מקומה... ועלינו ללמוד מזה מוסר השכל לנקות את האבק מעל נפשנו תדיר תדיר ולא לחכות עד שתצטברנה שכבות רבות מדי, שמא פתאום נגלה שהתכסינו לגמרי במעטה של עפר...

אחד התלמידים שמע ממרן זצ"ל שפעם דיברו עם רבנו חיים מבריסק על אודות ירושלים ואמרו לו שיש בירושלים צדיקים ששייכים לדור הקודם, הגיב ר' חיים: וגם יש בירושלים רשעים ששייכים לדור הבא...

עוד סיפר שכאשר שאלו את מרן זצ"ל מהי דרך ההנהגה הנכונה של אבות כלפי בניהם, האם לבקש מהילדים לטרוח עבור ההורים, או שעל האבות להשתדל לעשות לבד מה שיכולים ולבקש מילדיהם רק מה שצריכים את עזרתם. מרן זצ"ל השיב, הכרתי שני גדולי ישראל ולהם היו שתי הנהגות הפוכות בענין זה. ר' איסר זלמן לא ביקש ולא הטריח ולא היה מוכן שאף אחד יעזור לו, אלא הכל השתדל לעשות לבדו כפי יכולתו. ואילו אצל הרב מבריסק ישבתי והרב קרא לבתו: רבקה! כשבאה, ביקש שתגיש לו כוס תה. היא שבה עם צלחת ובה

צעירותו ממש) הורה לעצמו היתר בענין מסויים, ועכשיו בשעת חשבון הנפש יש לו ספק האם אכן צדק והורה לעצמו כדין או לא. לכן שלח לקרוא לרבי יוסף לשאול את דעתו. ורק לאחר שהורה לו בבירור שצדק להיתר נחה דעתו.

[ובנו של הגר"י זצ"ל סיפר לי שכאשר הגאון רבי נסים קרליץ זצ"ל הציע לאביו להיות דיין אצלו בבית דין, וכשמרן זצ"ל המליץ לו לקבל את ההצעה, שאל רבי יוסף ואמר שאינו יודע את כל הידיעות שדיינים יודעים, הוא סבור שהוא רק יודע את הסוגיות והשו"ע והוא מסוגל לחשוב מה הסברה הישרה בנידון. אמר לו מרן זצ"ל: לזה בדיוק התכוונתי, צריך שיהיה בבית דין כזה דיין!...]

סיפר לי הרב ישעי' ליברמן שיחי' שכשנכנס אמר לו מרן זצ"ל כי קרא ידיעה בעיתון שבמהלך חפירות ארכיאולוגיות מצאו עיר תחתית קבורה בעפר מתקופה מוקדמת. אמר לו מרן זצ"ל: איך התכסתה עיר שלמה בעפר? התשובה היא שזה לא קרה בבת אחת. הצטבר מתחילה אבק ומשלא ניקו את האבק עלתה על גביו שכבה נוספת של אבק וכך עוד ועוד שכבות אבק, עד שלבסוף כוסתה כל העיר ולא נודע

שפעם יצא מוילנא לענין חשוב ולא הספיק לחזור לוילנא לראש השנה אלא נשאר בדרך באיזו עיירה, והיה לו צער על שהוצרך להיות בראש השנה רחוק ממקומו. בהיותו שם פגש יהודי שנראה היה כאמריקאי ונתן לו שלום, ר' חיים עוזר שאל אותו מה מעשהו בעיירה זו, והלה השיב, שאח שלו היה גר בעיירה זו ונפטר, והשאר אלמנה מסכנה עם חמשה יתומים שאין מי שיפרנס אותם, והיות שהוא לא נשוי הוא בא לכאן לקיים מצות יבום... ר' חיים עוזר הזדעזע ואמר לו: הרי יש לאחיך בנים ואם כן אשתו אסורה באיסור כרת בתור אשת אח, כי מצות יבום זה רק למי שלא השאיר בנים. וסיפר מרן זצ"ל שאותו יהודי כנראה לא קיבל את דבריו ור' חיים עוזר המשיך ואמר בזה הלשון: ואם אתה חושב שמה שאני אומר לך זו "חיי אדם" חומרא, אז תביא חומש ואני אראה לך שכן כתוב בחומש... המשך הסיפור היה שהיהודי אמר שהוא לא ידע מכזה דבר אבל הוא יהיה מוכן לקבל רק אם הוילנע'ר רב יגיד לו שזה כך. אמר לו ר' חיים עוזר: אני הוילנע'ר רב... וכשיפר ר' חיים עוזר למרן זצ"ל את הסיפור סיים: אז הבנתי למה סובבו משמים שנשארתי שם...

פעם בתוך שיחה בלימוד אמר לנו מרן זצ"ל ששמע ממרן רבי איסר זלמן זצ"ל שכשמרן הגר"ח מבריסק היה אומר שיעור בולו'ין, היה מתקדם ולא היה מתעכב הרבה, אבל כשהגיע בכל מקום בש"ס לענין של טהרות, היה מתעכב יותר, משום שאין גמרא בסדר טהרות ואלו הגמרות הפזורות בש"ס הן ההזדמנות ללמוד טהרות.

כשביקר מרן זצ"ל את מרן רבי יעקב קמנצקי זצ"ל באכסניא שבה התארח בבית משפחת הרשקוביץ ברחוב השל"ה בסמוך לשיבה, ירדנו להקביל פניו, ושמעתי מאלו שעמדו קרוב שהשיחה בין שני גדולי הדור היתה אודות דברי החפץ חיים האומר בשם הגר"א שבתלמוד תורה כל מלה היא מצוה, והסתפקו האם גם כשלומדים בספר של אחרונים - נקטו לדוגמא את ספר 'דבר אברהם', האם גם בו כל מלה היא מצוה תלמוד תורה? ואם כן, עד היכן וכלפי מי הדברים אמורים. ומבין שניהם עלתה התשובה שמסתבר שהדבר תלוי אם המחבר בעצמו כשכתב את הספר דקדק בכל מלה שכתב... אזי לכל מלה מספרו יש משקל ואפשר שתתקיים בה מצות תלמוד תורה.

הגאון רבי יוסף הכהן רוט זצ"ל סיפר לי שבאחרית ימיו של הרב שך התקשרו מביתו של מרן זצ"ל אל רבי יוסף בשעה שש בבוקר ואמרו שמרן זצ"ל שואל אם אפשר להטות אותו לבוא אליו. כשהזדוּר ובא בבהלה, אמר לו מרן זצ"ל שמאחר שהיה קשה לו להירדם בלילה הוא שכב וערך חשבון נפש, והעביר מול עיניו שנים רבות, ובתוך כך נזכר שלפני שנים רבות מאד (ר"י רוט אמר לי שמדובר על שנות

בלי לעשות כלום כבר מקיימים מצוה!...

הרב דוד צבי קצבורג זצ"ל אמר לי שבאותה תקופה היה מתפלל באוזני מרן זצ"ל את התפילה וכבר לא נותר בו כח אפילו לחזור אחריו, אבל דבר אחד נשאר גם בתקופה קשה זו, בשעה שהיה ר"ד קצבורג מגיע לקטעים אשר בהם מרן זצ"ל מתרגש בעוד כוחותיו עמו, עכשיו היה מרן זצ"ל לוחץ בחזקה את ידו האחוזה בו... והרב שלמה הופמן זצ"ל סיפר לי שנכנס אליו באחרית ימיו ממש, כאשר אף אדם זר כבר לא נכנס, ומצא את מרן זצ"ל שקוע בהרהורים כפי שהיה בתקופה ההיא. ר' שלמה שהיידות עמו היתה עמוקה ביותר רכן אל מרן זצ"ל ואמר את שמו בקול רם כמה פעמים: שלמה הופמן, עד שהרגיש שזיהה אותו, ואז ר' שלמה שאל: ראש הישיבה נראה עצוב, ענהו מרן זצ"ל: עצוב? עצוב יכול להיות רק מי שיש לו עוד תכניות מהחיים, אני כבר לא בשלב הזה, אין לי כבר תוכניות, אני יכול רק לשמוח על כל רגע של חיים...

בעיני ציבור

דיברנו לפני מרן זצ"ל בלימוד בשבת אחר הצהריים (פרשת כי תצא תשמ"ג) והגיע הר' שלמה לורנץ ז"ל לשוחח עמו אודות הבחירות לעיריית בני ברק שהתקיימו אז. מרן זצ"ל פנה אלינו וביקש הישארו לעמוד כאן, אל תלכו, אני תיכף אשוב אליכם. המתנו במקומו כשלושת רבעי שעה וכשחזר וראה שעודנו עומדים שם נחה דעתו מכך שהמתנו לו, ואמר לנו: יקירי, כתוב "אם בטלת מן התורה יש לך בטלים הרבה כנגדך", כנראה ביטלתי מן התורה ועל כן נגזרים אלי (שלעפן זאך צו מיר) כל הבטלות. כתוב בחז"ל 'עד שלא ניתנה טלית על אדם אומרים לו פרוש לך מצרכי ציבור ומשניתנה טלית על האדם אומרים לו כלך לך אצל צרכי ציבור'. אני מוותר על הטלית... המשך ואמר: אמנם דברים אלו של ציבור אפשר לעשותם לשם שמים ואם עושים אותם לשם שמים הם מצוה, ויש על זה גן עדן, אך אל המעלה של 'תורה' זה לא מסוגל להגיע (צום תורה קומט דאס נישט). לדעת ללמוד לא יודעים מזה. ובעולם העליון צריכים תורה, שם הרי לומדים, ומה לומדים? מה שלמדו בעולם הזה, ולזה יעזור רק לימוד...

אחר כך אמר עוד את מה שהיה אומר לנו הרבה פעמים, שראייתו כבדה, וכשהראיה נעשית קשה העצה היחידה שיכולה להועיל לזה היא ללמוד בעל פה דף אחר דף, מסכתא אחרי מסכתא, ולחזור הרבה. והוסיף: הכרתי יהודים שעשו כן. פעם היו עושים כך בשביל שיוכלו לקיים 'ובלכתך בדרך' בדרכים וברכבות. רבינו נסים גאון מפרש את מה שאמרו 'אשרי מי שבא לכאן ותלמודו בידו' דהיינו שיודע את תלמודו בעל פה. השאגת אריה היה רב במינסק ולא היה לו ש"ס - היום לכל צעיר יש שלושה ש"סים... אך פעם לא לכל אחד היה ש"ס וקל וחומר שלא היה ש"ס וילנא. היתה בעירו אלמנה עשירה שהיה לה ש"ס

מעזבון בעלה, והשאגת אריה היה לוקח ממנה מסכת ומשנן אותה בעל פה ואחר כך מחליף למסכת אחרת, וכך למד. הגידולי תרומה כותב בהקדמת ספרו שכשכתב את ספרו היו בידו רק שלש מסכתות! וכשהוצרך לעוד מסכת נזדמנה לו בכל פעם המסכת שהיה צריך בדרך נס.

בזמן מלחמת 'שלום הגליל' בלבנון, ניגשנו באחד הבקרים לדבר בלימוד, תוך כדי שיחה הרב שך עצר והחל לדבר בכאב לב: מה יהיה מה יהיה, כל יום נופלים אידישע קרבנות. ופנה אלינו ואמר: אתם אולי מסתכלים עליהם כמבוגרים, אבל הרי אלו ילדים בני שמונה עשרה שנה, יש להם אבא ואמא, איך אפשר לשאת את הכאב הזה. וסיים: כל המלחמה הזו התחילה בגלל הגאווה של שרון שהחליט שאנחנו חזקים ואנחנו יכולים להכנס ללבנון...

באותו זמן אירע פיגוע מזעזע בכביש ירושלים ת"א, מחבל שנסע בקו 405 לירושלים דירדר את האוטובוס תוך כדי נסיעה אל התהום שבצד הדרך במבואות טלז סטון ויהודים רבים נהרגו הי"ד. האסון אירע בשעות הבוקר ובזמן שהיה מרן זצ"ל יורד בקביעות לביתו באמצע סדר ראשון שמע על כך. כששב אל הסדר וניגשנו לשוחח עמו בלימוד סיפר לנו מה שקרה זה עתה ואמר בכאב לב: אמש התקיימה אסיפה של מפלגת ה'ליכוד' בה הכריזו הנואמים הכרזות לאומניות קנטרניות נגד הערבים, אז הנה התשובה של הערבים...

בתקופה שיצא חוצץ נגד מהדורת ש"ס שטיינזלץ אמר לי כי פליאה בעיניו איך יתכן שהגדולים שחיו כאשר יצאה לאור מהדורת משניות קהתי לא מחו על כך שלא הדפיסו את פירוש הברטנורא על הדף. איך יתכן להדפיס משניות עם פירוש חדש בלי שיופיע על הדף פירוש הברטנורא? היו חייבים להדפיס המשניות במתכונת הקיימת עם פירוש הברטנורא ואם רוצה שיצרף לזה אח"כ את הפירוש שרוצה.

בשנת תשמ"א היו בחירות ומפלגת פא"י נפלה ולא עברה את אחוז החסימה, ומאז לא עלתה עוד. שררה בציבור שלנו אוירת נצחון ונצחנות כלפיהם. באמצע חודש טבת מרן זצ"ל אמר את השיעור היומי האחרון בטרם התחלף עם מרן הגר"ד פוברסקי זצ"ל, ודרכו היתה לומר בשיעור המסיים כמה דברי מוסר.

בדבריו הביא את את הפסוקים של מלחמת שאול בעמלק 'וירב בנחל' ודרשו חז"ל על עסקי נחל, שאמר שאול לעם: אם על חלל אחד אמרה תורה להביא עגלה ערופה איך כאן ציוה ד' להכרית נשים וטף עולל ויונק וכל בהמה. אם אדם חטא נשים וטף מה חטאו, ואם הם חטאו בהמה מה חטאה. יצאה בת קול ואמרה אל תצדק

הרבה ולא תרשע. וסופו מה היה שחמל העם על עמלק ולא הכריתם. ועי"ז יצא הקצף עליו והוא איבד את המלוכה. שאל רבי איסר זלמן זצ"ל: איך יתכן ששאול שואל שאלות של קל וחומר אחרי שהצטוה במפורש ע"י שמואל מפי ד' להכרית ולא לשייר שום זכר לעמלק. השיב ר' איסר זלמן וביאר: שאול לא התווכח עם ציווי ד', אלא שאול חשש שמא ע"י הריגת עמלק תדבק בעם מדת אכזריות ע"י שעושים דבר שבעצם יש בו אכזריות כל כך, לכן החליט שאול למסור בפני העם "שיחת מוסר" במטרה לעורר אותם לכך שרק בגלל המצוה הם עושים זאת, ואילו לא המצוה לא היה שיין להרוג אנשים נשים וטף, כי אם אדם חטא נשים וטף ובהמה מה חטאו. לכן אמנם צריך להרוג את כולם, אבל לעשות אך ורק בגלל שזו המצוה.

חזר רבי איסר זלמן ושאל אם כן למה נענש שאול, הרי טוב עשה שהוכיח את העם? והשיב, שאול נענש משום ששיחת מוסר אומרים לאחר מעשה ולא לפני המעשה... הנה צא וראה מה קרה בגלל אותה שיחה שהקדים שאול למלחמה, התוצאה היתה שהעם חמל על עמלק והשאיר את הצאן ואת אגג.

אחרי כל הקדמה זו אמר מרן זצ"ל: אנו צריכים לדבר על מה שנעשה כאן עכשיו. אבל לפני הבחירות לא ניתן היה לדבר פן לא תיעשה המצוה כפי שהיו צריכים לעשות, (כך היתה הוראת ודעת הסטייפלר זצ"ל ללחום במפלגת פא"י עד רדתה), אבל עכשיו אחרי שעשינו את מה שהצטוינו לעשות, וברור שזה מה שהיה צריך לעשות, עכשיו הזמן לדבר: ובכן, רבותי, צריכים לדעת שאסור לשמוח לאידם! ליהודים יש צער, ליהודים יש עגמת נפש. הם רצו והדבר לא עלה בידם. אסור לשמוח לאידם... (אידען האבן צער אידן האבן פארדרוס זיי האבן גיוואלט און סאיז זיי נישט איגינגען, מטאר זאך ניט פרייען).

שמעתי כי מרן זצ"ל אמר פעם בצער להגאון ר' אהרן רוטר שליט"א: לא מבינים אותי. אם אני אומר ביקורת על מישור, זה בגלל שיש צורך להגיב בביקורת מסויימת אודותי, אבל זה לא תמיד אומר שהוא כבר מופרך לגמרי. אבל מיד כשאני אומר איזו ביקורת מפרשים את דברי כאילו שללתי אותו לגמרי, וזה גורם שאינני יכול לדבר כלום!

הבן אפרים שך ז"ל סיפר לי שבאחד הימים התפרסם בתקשורת שהרב שך תקף את ראש הממשלה מנחם בגין על עמדותיו הלאומניות נגד החזרת שטחים, עמדות מסוכנות המעוררות את שנאת הישמעלים, ונאמר בתקשורת שהרב שך התבטא אז בסגנון וצורה בוטה כלפיו. הדברים הגיעו לידיעת בגין והוא פנה אל ר' מנחם פרוש ז"ל ושאל אם הדברים שהתפרסמו נכונים. ר"מ פרוש פנה ושאל את הבן אפרים, והוא השיב, אמור לראש הממשלה שאמנם אינני יודע מה אבא אמר, אבל אני יכול להיות בטוח שאת הדברים הללו בסגנונם כפי

שפורסמו, הוא לא אמר! ומגן לי הבטחון, משום שדיבורים כאלו אינם הסגנון של אבא! אחר כך סיפר את כל הסיפור לאביו, נענה מרן זצ"ל ואמר לו בשביעות רצון: אני רואה שכן קלטת אותי ואתה כן מבין אותי...

פעם אמר לתלמיד: שב ואלמד אותך איך אני חושב על כזו שאלה, צריך להבדיל בין ה'שאלה' עצמה לבין ה'בעיות' שהשאלה מעוררת. למשל אם יש שאלה היכן לעשות טיפול רפואי, מצד אחד יש סיכוי שיצליח שם יותר אך מצד שני מה עם הכסף וכדו', אלו הן 'בעיות' שתתעוררנה 'כתוצאה' מהשאלה אבל לא זו היא השאלה. השאלה היא שיש כאן חולה שצריך טיפול וצריכים לדעת היכן המקום המתאים ביותר לעשותו! זו ורק זו השאלה, ועל השאלה הזו יש תשובה ברורה. ואלא מה, כתוצאה מכך מתעוררות בעיות אלו ואחרות, נכון, אז צריך לחפש להן פתרון. צריך מוצא לכסף ובחור"ל צריך להשיג מתורגמן וצריך מקום להתארח וצריך שהנשארים כאן יוכלו להסתדר וכו', אבל כל זה לא מהווה חלק מהנידון כלל. מרן זצ"ל סיים: דע לך שמה שאנשים לא מסוגלים להחליט בכוחות עצמם, זה משום שהם מערעבים את השאלה עצמה עם הבעיות שמתעוררות מחמתה!

סיפרתי למרן זצ"ל שראיתי אדם שנכנס לקנות יין ומראהו חילוני לכל דבר, וביקש יין בהשגחת הבר"ץ בקבוק חדש (שלא עבר מילוי חוזר), וכששאלתיו מנין לו להקפיד על כך השיב כי בנו לומד בתלמוד תורה 'אהל יעקב' בתל אביב והוא אמר לו שצריך לקנות לליל הסדר בהשגחת הבר"ץ בקבוק חדש. מרן זצ"ל הגיב בהתפעלות. לאחר זמן התקשר אלי הרב ישעי' ליברמן שיחי' וסיפר שבא להתייעץ עם מרן זצ"ל שברצונו לסגור סניף ב"ס בית יעקב ביפו משום שלומדות בו מעט תלמידות וההוצאה הכספית רבה, לכן ברצונו לאחד את התלמידות עם ביה"ס אחר בתל אביב. מרן זצ"ל אמר לו שלא יעשה זאת שמא התלמידות לא תטרחנה לנסוע כל יום עד תל אביב ותעזובנה את בית יעקב, ואז הוסיף, אי אפשר לדעת מה ב"ס של חינוך עצמאי מסוגל להשפיע, הנה סיפר לי פלוני - והזכיר את שמי - שראה יהודי חילוני שביקש לקנות דוקא יין בהשגחת הבר"ץ לפסח, והכל בגלל בנו שלומד בחינוך העצמאי...

הלכתי בפאתי בני ברק בגבול רמת גן בשעת דמדומי חמה שבין היום הראשון ליום השני של ראש השנה, וראיתי רכב שמנסה להכנס לגבול בני ברק וילדים צועקים לעברו 'שבת' ומפריעים לו בנסיעתו, הנהגת, אשה מבוגרת, יצאה מהמכונית וצעקה בכעס לעבר הילדים: או שאתם זדים מהכביש או שאני דורסת אתכם! מדי עברי שם פניתי אליה בסבלנות ושאלתיה למה את צריכה להיכנס בכח, הרי בשילוט שעל הכביש כתוב שאין כניסה לרכבים בחגי ישראל. האשה הגיבה: והרי

לדורות עולם 83

מוסף זכרון מיוחד של בטאון עולם התורה הפלס

החג כבר נגמר ! השבתי לה : אכן נגמר החג הראשון אך עתה מתחיל היום השני של חג ראש השנה. תגובת האשה היתה בתדהמה מוחלטת: "מה? לראש השנה יש שני ימים? אני בכלל לא ידעתי". היא ביקשה סליחה ונסובה על עקבותיה לכיוון רמת גן. כשהייתי אח"כ אצל מרן זצ"ל סיפרתי לו את הסיפור מתוך הבנה שכאן המקום לכוזה סיפור, ואכן, מרן זצ"ל הגיב בדמעות וקול שנוק: אוי, מה עשו מעם ישראל, מי פילל ומי מילל שיהודי לא יידע שיש שני ימי ראש השנה...

פעם התקיים בארץ אירוע ספורט ענק כשבשורה הראשונה ישבו כל ראשי המדינה: הנשיא, ראש הממשלה וכו' וכו'. מרן זצ"ל אמר לי באותם הימים: אני מנסה ומייגע את ראשי להבין, כיצד יתכן הדבר, אנשים מכובדים בעיני העם המכבדים את עצמם, איך הם מסוגלים להריע על בעיטה בכדור, וכי אינם חשים עצמם מבוזים?...

"וד' אלוקים יַעֲזֹר לִי עַל כֵּן לֹא נִכְלַמְתִּי עַל כֵּן שְׁמִתִּי פָנִי בַּחֲלָמִישׁ וְאֶדַע כִּי לֹא אָבוֹשׁ" כשמרן זצ"ל לחם מלחמות ד' וכל העולם מבית ומחוץ היו נגדו, והוא לא חת ולא זע משום דבר, שאלתיו האם יש לי רשות לשאול שאלה? השיב בפסקנות: שאל כל אשר בלבבך לשאול! ואז שאלתי: במצב כזה, כשכולם נגד, מנין שואבים את העוז והתעצומות להיות בטוח בצדקת הדרך (פון ואנט נעמט זאך די זיכרקיט)? מרן זצ"ל השיב לאלתר: כי אין לי שום נגיעה עצמית! (וייל איך האב קיין נגיעה ניט)...

שאלתיו עוד, למדנו מפי רבינו שני כללי יסוד: אחד - שאסור להבליג ולשתוק כשרואים כבלע את הקודש. והשני - ש'בין אדם לחברו' זהו הדבר החמור ביותר ושום דבר לא יכול להצליח אם הוא כולל פגיעה בין אדם לחברו. ומעתה השאלה היא, איך מתמודדים כששני העקרונות הללו מתנגשים, כאשר המחאה על 'בלע את הקודש' מחייבת פגיעה ב'בין אדם לחברו'. מרן זצ"ל השיב: עושים מה שמתאפשר (וי עס לאזט זאך), אלא שמוכן מאליו שמי שמכשיל את הרבים יש לגביו גדרים אחרים...

כשפירסם מרן זצ"ל את המכתב החרוף ביותר על אנשי חב"ד בו כינה אותם 'הכת הידוע' ופירט אחת לאחת את הפירצות שנעשות על ידם, ובעקבות מכתב זה השתלשלה מלחמה איומה כנגדו, באותו יום כשראה אותי בסיום תפילת מנחה פנה אלי ושאל: האם ראית את המכתב? שאלתי: האמנם עד כדי כך? ומרן זצ"ל השיב לי דברים שאותם בכלל לא הזכיר

במכתבו וכך אמר: התנהגותם היא כפירה בעיקר, הם שמים את התמונה של הרבי מתחת הכרית של הסנדק בשעת ברית מילה. והוסיף, אפילו רבי יעקב לנדא שהיה חסיד חב"ד, כשהשתתף בברית מילה וראה מה שעושים, צעק על כך נמרצות - ולא שמעו לו.

כשמפלגת ש"ס התחברה למפלגות השמאל למורת רוחו ומרן זצ"ל הרעיש עולמות נגדם, הגעתי ומצאתיו יושב בליל שבת מכונס בעצמו ומהורהר, עם התנועה האופיינית בה היו ידיו פרוסות על צדי פניו. הרהבתי ושאלתיו האם ראש הישיבה עצוב ממה שנעשה? מרן זצ"ל השיב: זה לא עניין של עצבות, אני מהורהר כמי שאינו יודע מה צריך לעשות. אנחנו גידלנו אותם (מיר האבן זיי גיהאדוועט) ועכשיו הם מבעטים...

בתקופת הקמת דגה"ת, כשהמצב שיווע לעזרה של קהלים נוספים שיצטרפו ויתנו מעמד בר קיימא לתנועה החדשה, ביקשוני לומר למרן זצ"ל שאדמו"ר מסויים למד בישיבת פוניבז' וא"כ אפשר אולי לפנות אליו ולבקשו להצטרף. אמרתי זאת, ומרן זצ"ל השיבני על אתר: איך אפשר לעשות לו דבר כזה, הרי יש לו מתנגדים מבית (הער האט דארך אפוזיציה) והם ינצלו זאת כנגדו...

באותם הימים בהם הצטרפה חסידות בעלזא לדרך של מרן זצ"ל, שח לי כי הוא במבוכה כיצד לנהוג, באשר בעלזא הזמינו אותו לבר מצוה של בן האדמו"ר שליט"א, ומצד מדת דרך ארץ צריך להשתתף בשמחתם, אבל מאידך זה יפגע בעדה החרדית שהיו שרויים אז במחלוקת עמם, ו'בעדה החרדית לא צריך לפגוע'. הגבתי, הרי ראש הישיבה חלש מאד ולמה שלא יתנצל בפני בעלזא שקשה היה לו להגיע לירושלים לשמחתם. מרן זצ"ל הגיב במרירות: אי, מה אתה מדבר, צריך להיות בן אדם, ככה לא מתנהגים!

באותה תקופה כשהלוחמה כנגד מרן זצ"ל הגיעה לשיא שאי אפשר לתאר ולהבין איך עמד בה, היתה שבת אחת שהלוחמים כנגדו ביצעו צעד מתוחכם ומפתיע והעמידו סמוך לכניסת השבת מאות מכוניות לאורך כל הרחובות המרכזיים בבני ברק, כשהמכוניות מעוטרות בכרזות שיטנה כנגד. מרן זצ"ל שידע מכך אמר לי אז את הפסוק בקהלת (ט, יא): 'שבתי וראה תחת השמש כי לא לקלים המרצח ולא לגיבורים המלחמה'... וסיים: לד' הישועה.

באותם הימים דובר בפני מרן זצ"ל על אפשרות להוציא ספר שבו יובא המבט הנכון מדברי גדולי הדורות אודות כל אשר

נעשה, אמר לי מרן זצ"ל: יכולים להוציא, אך דע לך כי אין בזה תועלת, משום שבנוגע ללוחמים מבית (מיט די היימישע) במשך הזמן ייעשה ממילא שקט (ועט ווערן ממילא שטיל), ובנוגע ללוחמים מחוץ, שום דבר לא יעזור ולא יהיה אף פעם שקט.

בתקופה ההיא שאלני מרן זצ"ל איך אפשר להבין את העובדה שקהל החסידים לא מקבלים את הביקורת על חב"ד, הרי הם ברי דעת, וכי אינם רואים להיכן הדברים מגיעים? השבתי באימה כי מי שיודע את תהלוכות החסידים יודע שהמעמד של המושג 'רבי' כל כך חזק בעיניהם, עד שלא שואלים שום שאלה עליו, וממילא אין לתמוה מבחינתם אם הם אינם מוכנים להקשיב כל עיקר לביקורת על כל שהוא 'רבי'. מרן זצ"ל הקשיב ואמנם לא הגיב אך הבעת פניו הראתה ששמע את הדברים.

באותם הימים אמרתי לפניו כי בעלי הפלוגתא נגדו, מתוך בורות או מתוך תמימות אינם מבינים בכלל מה משמעות 'ראש ישיבה'. ולדוגמא ציינתי שבירחון תורני מסויים הופיעה בערב ראש השנה כתבה המסכמת את שמות כל גדולי ישראל - אדמו"רים וראשי ישיבות, שהלכו לעולמם באותה שנה, כאשר לצד האדמו"רים שנלב"ע כתבו: זצ"ל, ואילו לצד ראשי הישיבות שנלב"ע כתבו: ז"ל... הוי אומר שבעיניהם ראש ישיבה אינו צדיק... וממילא אם רואים שהם לא מבינים בכלל מה המעמד של מרן זצ"ל, יש פחות טענה עליהם על שאינם מקבלים את דבריו לעומת דעת אדמו"רים. מרן זצ"ל האזין לכל דברי, וכשסיימתי נאנח ואמר: אתה "אומר" את זה, ואילו אני "מרגיש" את זה...

רבי חיים ברמן סיפר לי שמרן זצ"ל אמר לו בכאב, רב פלוני שכל כך חולק עלי, האם פעם ויתר על שינת לילה בשביל עמל על תוספות קשה?... (הער האט אמאל אוועק גיגעבן א'נאכט פאר א'תוספות).

סיפר לי אפרים שך שהיה בקראון הייטס בחלוקת הדולרים וכשעבר הבית בו הרבי מלובביטש וביקשו להתעכב, אחר כך שאלו לשמו וכשהשיב את שמו אפרים שך, שאל: אתה הבן של הראש ישיבה? ונענע בראשו. פנה אליו ואמר לו, מסור לאבא שכל הדיבורים על משיח הם לא ממני, אלא מהחסידים.

כשחזר אל אביו וסיפר שחזר מארצות הברית, מיד אמר לו מרן זצ"ל בפיקחותו, נו, בטח היית בלובביטש, אז ספר לי מה אמר לך... וכשסיפר מה שאמר לו הדיבורים על משיח אינם ממנו אלא מהחסידים, הגיב לו על אתר: אז היה עליך להשיב לו, שאת הדברים הללו היה צריך לומר לחסידיו ולא לי...

במשאו הידוע ב'ירחי כלה' בו קרא בקול נשבר 'ידי פרושות לשלום', התבטא כי כל המהומה והמלחמה התעוררה בגלל שלא הגיעו לעמק השוה על חלוקת המקומות ברשימה לבחירות. רבים התפלאו, והרי המערכה ניטשה בגלל הקשר עם תנועת חב"ד. בליל שבת שאלתי לפשר הדברים ומרן זצ"ל השיב: אני היודע מה האמת, כל תחילת הריב מצידם הוא בגלל המקומות, אלא שכתוצאה מכך שלא הסתדרו אתנו על המקומות, הם הלכו להגן על חב"ד, ומכיוון שכך על זה יצאנו למערכה.

בתקופה שהתריע רבות על פירצות הדור באתי בליל שבת ומצאתיו יושב מדוכדך, שאלתי אם יש לי רשות לומר 'ווארט חסיד', השיב: אמור! אמרתי לפניו שבזמירות למוצאי שבת אומרים שבח על אליהו הנביא "איש דורות שנים עשר ראו עיניו" והלשון תמוה למה לא אמרו איש שחי שנים עשר דורות וכי מה היא ההדגשה ש"עיניו ראו" י"ב דורות. אלא, מובא מהרבי מקוצק, שכדי לראות מול העיניים את ירידת הדורות של שנים עשר דורות ובכל זאת להישאר 'איש' ולא לצאת מדעתו, לזה צריכים להיות אליהו הנביא... מרן זצ"ל שמע את הדברים והתמוגג מאד.

הנכד הרב נחום ברגמן שיחי' שהה על יד מרן זצ"ל בעת שאושפז בבית"ח 'מעייני הישועה' כשסבל מחוסר דם, והוא סיפר ששמע את מרן זצ"ל צועק בינו לבין קונו: רבוננו של עולם עוזר לי ורפא אותי ואני מבטיח לך שאהיה מוכן להלחם עם כל העולם למען כבוד שמך... (איך בין מוכן צו קעמפען מיט דעם גאנצן וועלט פאר דיין כבוד). [כשספרתי זאת להגר"י עדס שליט"א הזדעזע עד עומק נפשו יותר מכל סיפור אחר].

בזמן מחלוקת קשה הייתי בביתו ואמר לי: אילו רק יכולתי לקרוע את לבי ולהראות לך מה שבתוך לבי... ואז הוסיף ואמר: דע לך כי חוץ מתורה אין שום דבר, אפילו מוסר, אם הוא בא מתורה יש לו ערך ואם לאו אין לו שום ערך... (אז עס קומט פון תורה איז הער ווערט, א'נישט איז הער גאר נישט וערט).

כשדיבר ב'ירחי כלה' על השואה ואמר שצריכים לדעת שהקב"ה 'מאריך' אף וגבי דיליה' ומשנתמלאה הסאה הגיעה השואה, רעמו על כך בתקשורת החילונית על שכביכול פגע בזכרם של הקדושים המושלכים באש, ואל מקהלת המסיתים הצטרפו רבנים מסויימים שאמרו שאסור לדבר כך על השואה. מרן זצ"ל אמר לי אז: הם כופרים בעיקר. הם לא מאמינים ב'שכר ועונש'!

ואין מנחם...

זכרונות צורבים מרגעי הפרידה

אתה תלמידים שיודעים ש"קיבלו תועלת"? אוי, הלב נקרע, למשמע אוזן דאבה נפשנו... במאמץ עילאי מצליח רבי מאיר צבי שליט"א להמשיך עוד חצי משפט: "שיעשו חסד עמדי וילמדו בעד עלוי נשמתו"...

ושבו לא ניתן להמשיך. הקולות והברקים זועקים עד לשמים. נורא נוראות. אי אפשר לעמוד אפילו שעה אחת. אוי רבינו, לב טהור, לבן של ישראל, לנו נתת את כל נפשך, ומאתנו הנך מבקש בתחנונים "חסד"... "אפילו משנה אחת או מחשבה אחת של מוסר".

רבינו ראש הישיבה, לבך עורנו עלינו, לא תחפוץ להטריחנו, כל החסד חינום שתצפה מאתנו מסתכם בלימוד משנה אחת או מחשבה אחת של מוסר. מאתנו, אנו שדפקנו דלתיך יומם ולילה, שהעסקנו אותך בכל פרטי עניינינו, בעיותינו ומצוקות חיינו כקטן כגדול, ואתה, בלבך החנון היית לנו כותל דמעות של גיל ושל יגון, ועתה מה תבקש, רק חסד חינום, רק משנה אחת, רק מחשבה אחת, אוי, גדול יום ד' ומי יכילנו...

ושבו מבקיע קול המרוסק של הספדן, וממשיך להצליף על הלבבות המיוסרים: "והיה זה שכרי, כי גם אני מסרתי נפשי להצלחתכם בלימוד..."

הציבור אינו יודע את נפשו מרוב כאב. שנים על גבי שנים מסור את נפשו מרן זצ"ל למענם. הם רואים וחשים. מעייניו נתונים בהם ורק בהם. בשיעור היומי ובשיעור הכללי, בשיחות בלימוד שבשעת הסדרים, ובשיחות המוסר, בשבתות ובחגים. במקומו בכותל המזרח ובביתו. הכל למען התלמידים. כאשר מפיו לא נשמעת מלה אחת על עצמו. אנכי עפר ואפר. ונחנו מה. והנה, כעת, בעת נעילת שער, מתוודה מרן זצ"ל: "מסרתי נפשי להצלחתכם..."

רבי מאיר צבי שליט"א כבר אינו ממתין שהקולות יחדלון, בקול שופר הולך וחזק הוא ממשיך וחותר בבשר החי: "ואם יהיה בידי לעשות ולהמליץ לטובתכם, אעשה בלייני".

ויחרד כל העם אשר במחנה. אוי אבא רחום, אבינו רוענו, גם בעלותך השמימה אנו נשארים חקוקים על לבך הטהור. מרן זצ"ל אינו נוטש את הצאן, הוא נושא את שמוותינו על כתפיו לזכרון בעלותו לפני כסא הכבוד. אבי אבי, רכב ישראל ופרשיו...

ודברי הצוואה ממשיכים לפרק הרים ולשבר סלעים: "ותפילתי שאזכה לעמוד לפני הקדוש ברוך הוא בתשובה שלימה".

אל מול העיניים הטרטות מדמעות צפות ועולות כל אותן שיחות בהן צייר ותיאר מרן זצ"ל בחוש את הדין ואת החשבון, את הצורך לעמוד לפני הקדוש ברוך הוא ביום הדין "ריין, ריין, ריין", והנה, הנה היום בא בוער כתנור... ואז, או אז, מגיעים רגעי הנעילה. המילים שנכנסות להסטוריה מהדהדות: "...ממני, הפורש מכם באהבה!!!" זעקות השבר מפנות כעת את מקומן לבכי פשוט, ילולי יליל. כולם בוכים. כולם. זקנים עם נערים אנשים וטף מיבבים כילדים קטנים, והבכי מרקיע שחקים. הם פורשים ובוכים. אוי רבנו הגדול, קשה עלינו פרידתך. ובחללה של הישיבה הקדושה כמו מרחפת דמותו הקורנת והמאירה של מרן זצ"ל, פניו השופעות תמיד אהבה לתלמידיו כבניו, הפעם בוכיות אף הן, ובת קולו מהדהדרת בהיכל: אוי טייערע מיינע, טייערע מיינע - מילות החיבה בהן ליטף כל חייו את תלמידיו אהוביו ואימצם אל לבו הגדול בחום, אוי מיינ טייערע, גם לי קשה, קשה עד מאד, לבי לבי עליכם, אני פורש מכם באהבה...

"הוא פורש ובוכה והם פורשים ובוכים..." "קול ברמה נשמע נהי בכי תמרורים, מאנה להינחם כי איננו..."

מהדהדות למרחקים מרחבת הבית שעל הגבעה הדומה בשעה זו לרחבת הכותל המערבי, וסוחפות מכל קצוות העיר אלפים מבוטחים.

ובירושלים, פלטרין של מלך, מסתובבים רמקולים בחוצות ומזעיקים את עם ישראל אל שריד בית מקדשנו, למקום שהשכינה לא זזה ממנו, לבוא אל המלך ולהתחנן לפניו, נפשי בשאלתי ועמי בבקשתי. בחצות ליל הומה רחבת הכותל מהמון אדם. וכאשר שליח הציבור מבקיע שחקים בתחינתו "ימים על ימי מלך תוסיף שנותיו כמו דור ודור", נחמץ הלב בדאבה. אותה תפילה נשגבה, בה קידמו המוני בני תורה בשירה ובזמרה את פני מרן זצ"ל, בבואו לשאת את משא התקופה בכינוסי הציבור, פורצת כעת מלב נשבר. המנגינה נעצרה.

ובליל ששי באישון לילה. וימש חושך... אימה וחשכה גדולה. נשמת מרן זצ"ל עולה בטהרה השמימה. בנחת רוח. כשפניו מאירות וקורנות - כעדות בנו שנכח על ידו, משיב מרן זצ"ל את פקדון נשמתו אל האלוקים בו דבק באהבה וכיראה במשך מאה שנות חייו. ויהי ערב ויהי בוקר יום הששי ט"ז בחשוון, שמים בוכים, ארץ בוכה, כל צבא מרום נושאים נהי.

העולם עומד מלכת. המוני עם ישראל עולים לגבעת הישיבה אבלים וחפויי ראש, כולם, כולם. הישיבות ננעלות, בתי הספר והחדרים מתרוקנים, בתי המסחר שובתים, ששים ריבוא איש גודשים את סביבות הישיבה. ובהיכל הישיבה, במרכז, מיטתו של מרן זצ"ל, ומסביב, שקט שלפני הסערה.

לפני התיבה עובר בעל התפילה הקבוע לימים הנוראים, כי אם עד כה היו אלו ימי דין ומשפט, הרי שעתה מתקדש עיצומו של יום קדוש. יום כיפורים הוא.

ובהחילו לקרא פרקי תהילים, י"ג מדות וסליחות, פורצת לבת הר געש רותחת מלבם של מאות האלפים. כולם נושאים נהי בכי תמרורים. אבינו מלכנו, שמע קולנו. כל היגון וכל האנחה של צרות הכלל והפרט מתנקזים ברגעים נשגבים אלו, אל תוך התפילות הרוטטות, והקול הולך מסוף העולם ועד סופו. "יהי רצון מלפניך שיומע קול בכיות, שתשים דמעותינו בנאדך להיות, ותצילנו מכל גזירות קשות אכזריות, כי לך לבד עיינינו תלויות".

וכשזועק בעל התפילה 'שמע ישראל ד' אלוקיני ד' אחד', עונה אחריו שאגה אדירה ד' א-ח-ד. האמונה הפשוטה שבציפור נפשו של מרן זצ"ל אותה עמל כל ימיו להנחיל, זורמת עתה ללבבות הקרועים לרוחה.

ונתנה תוקף קדושת היום כי הוא נורא ואיום. הדמעות זולגות שוטפות, וברדתן הן רוחצות ומזככות את הנפשות. לפני ד' תטהרו.

ואז, אחר התפילות, מגיעים רגעי השיא הנוראים מכל. חתנא דבי נשיאה רבי מאיר צבי ברגמן שליט"א עומד להקריא את הצוואה המרעידה.

אזני הכל כרויות לשמוע מה היו מחשבותיו של מרן זצ"ל בעת עמדו לעזוב את העולם, מחשבות שאותן בודאי העלה על הכתב בצוואתו. וכאשר המלים המרטיטות מהדהדות בחלל אוזות את הקהל פלצות:

"וכן אני מבקש מכל אלו התלמידים היודעים שקיבלו תועלת ממני, הן בתורה, הן ביראת השם והן במדות..."

זהו, אי אפשר להמשיך. רעם אדיר של נהי ובכי מרעיד את היכל הישיבה. אוי אוי אוי, רבינו הגדול, האהוב והיקר לנו מכל, העניו מכל האדם, האמנם עד כדי כך? האמנם זה הכל? "התלמידים היודעים שקיבלו תועלת ממני"? והלא את כל חייהם הרוחניים חבים הם לך. רבינו המובהק, הלא לימדתנו דרכי לימוד, צורתא דשמעתתא על בוריה, הלא העמדתנו בקרן אורה של סברה עמוקה וישרה, הלא הנחת לנו אמונה בחוש, נקיון המידות, יראת הרוממות ויראת העונש, את כל תורת המדות שנית לנו. ועתה מבקש

חודש מר חשוון תשס"ב. "ימים נוראים" תרתי משמע. ימי חרדה ואימה שכלו ביגון ואנחה. ומאידך - ימי זיכוך בנהר דינור של דמע. מרן זצ"ל נחלה אנושות. אראלים אווזים בארון הקודש ומבקשים לקחתו אל על.

יום חמישי ח' במר חשוון, בערבו של יום, לבו של עם ישראל מחסיר פעימה. טלטלה עזה מניעה את אמות הסיפים. עמוד העולם מתרופף, והעולם כולו חל ונתקף פלצות.

המצוקים מתעשתים, ופורצים בזעקה מול האראלים. היכלי התורה, הישיבות הקדושות, בתי הכנסיות, בתי החינוך, תשב"ר ובתי יעקב, הומים בתפילה כמרקחה. 'תורה הקדושה התחנני בבקשה', משוועים זקנים עם נערים, 'רחם נא קהל עדת ישורון', 'ורוח קדשך אל תיקח ממנו'. רחם, רחם...

עצרות חיזוק ותפילה נערכות בריכוזי התורה. גדולי ראשי הישיבות נושאים דברי כיבושין ומעוררים לשוב אל ד' בחזקה, אולי יחוס עם עני ואביון אולי ירחם. בכותל המערבי מצטופפים באישון ליל המון אדם, באויר המחושמל מרחפת תחושת חוסר אונים, האימה הפחד ניתנים למישוש. בארז הלבנון נפלה שלהבת ואזובי הקיר זוחלים ורועדים.

יום השלישי י"ג בחשוון. התדרדרות חמורה הופכת את זעקת המצוקים למלחמה של ממש. שנים אווזים בטלית המסוככת על ראשו של דור שלם. אראלים ומצוקים אווזים בארון הקודש. כולם מבקשים את נפשו. אלו לחיי עולם ואלו. בכל היכלי הישיבות עומד הזמן מלכת. כולם כאחד זועקים בתפילה ומבקשים: אנא, פתח לנו שער בעת נעילת שער. תשובה, תפילה, צדקה, קברות צדיקים, כותל מערבי, י"ג מדות של רחמים, אולי ירחם... גדולי הדור שליט"א פונים בקריאה נרגשת: "היות שמנהיג הדור מרן הגאון רבי אלעזר מנחם מן בן בת שבע שך שליט"א זקוק לרחמי שמים מרובים, השי"ת יחזקהו וירפאהו, ספר תורה שרוי בצער, על כל אחד ואחד לעורר רחמי שמים עליו, להרבות ולהתחזק בתפילה בתורה ובמעשים טובים לרפואתו, והשי"ת ישלח דברו וירפאהו במהרה בתוך שאר חולי ישראל".

יום רביעי י"ד בחשוון, היום שלא ישכח לעולם. לפנות ערב מאבד מרן זצ"ל את נשימתו לרגעים ממושכים הנדמים כנצח. נשמת לבן של ישראל פורחת מגופו הטהור, ומבקשת להמריא למרום "להתענג על ד' וליהנות מזיו שכינתו, כי זהו העידון הגדול מכל העידנים שיכולים להמצא". ובארץ, רועדת האדמה. מקצה הארץ ועד קצוי תבל. משתררת אירת יום הדין, רבבות רבבות מבקיעים רקיעים בתפילתם, האמנם תמנו לגווע...?

והנה נס ופלא. המצוקים נצחו את האראלים. מי יודע, אולי זכותו של רבנו החזון איש שיום הזכרון שלו מתקדש ובא ברגעים הללו, היא שעמדה.

ואז, עם דמדומי חמה, מתרחש מאורע בלתי ניתן לתיאור.

מוציאים את מרן זצ"ל במיטת חליו משער ביתו, אל אמבולנס שאמור לפנותו להמשך טיפול בבית החולים. את האזור גודשים אלפי אלפי תלמידים חרדים ונרעשים שאינם מאמינים למראה עיניהם. הנה לנוכח עיניהם הרב הדומה למלאך, האהוב והנערץ, אשר כמעט קט פסו חייו, במראהו נורא ההוד כבימים ימימה, עוזב את ביתו, תל התפליות, אל דרך רחוקה, אשר מי יודע אם ישוב ממנה עוד...

ופתאום, בבת אחת, קרסו הלבבות. בחיל ורעדה פרצו ההמונים כאיש אחד בלב אחד בשאגות ובצרחות אימים, בתפילות ובתחנונים. זקנים עם נערים נמס לבם כמים. הם בוכים, הם צועקים, הם צורחים. "בת ציון צרחי במר על מות סרניך". י"ג מדות של רחמים

"את נפשי מסרתי לתלמידים"

רשימת זכרונות מאלפים ופתיתי הנהגות בקודש במחיצת רבינו הגדול
- כפי שנרשמו ונשתמרו בפנקסו של עד ראה

אחד מוטיקי תלמידי ישיבת פוניבז'

"רק בהסכמת ההורים!"

שכני, נער לאחר בר מצוה, תלמיד ממ"ד, ביקשני ללמוד עמו גמרא. לאחר תקופה אמר לי שרוצה ללמוד בישיבה. לקחתיו למרן רה"י זצ"ל, וענה לי בזה"ל "רק בהסכמת ההורים". הרהבתי עזו ואמרתי "אבל הראש ישיבה, הוא כל כך רוצה ללמוד". שב ואמר לי, "רק בהסכמת ההורים". ולכן לא פעלתי בענין זה. עסקן אחר נכנס לענין ועזר לו להכנס לישיבה קדושה. אביו בא לרה"י לאחר קבלת שבת למקום מושבו בהיכל הישיבה במזרח וצעק עלי. ראיתי זאת ורוחי נסערה, ידעתי הרי כי אין עוול בכף רה"י. לאחר תקופה היו צריכים לסדר לו ישיבה אחרת, ואחר כך עוד ישיבה, ובין הישיבות בא ללון בחדר בישיבה. רה"י ירד לחדרו לשוחח עמו, ואמר להרא"צ טויב "אולי בזכות המעשה הלא טבעי שאני עושה לו ירחם ד' עליו". אח"כ עבר לישיבה חסידית ונעלמו לי עקבותיו.

לאחר שנים פגשתי בנסיעה באוטובוס, כשהוא במצב רוחני ירוד. הודיתי לד' על השגחתו הפרטית ואמרתי מה גדלו דברי חכמים, שאמנם אין מצות כבוד אב בנושא זה, ואם אחר היה נשאל ודאי היה משיב שאין צורך לשמוע, וגם הרה"י ידע זאת, אבל הבין שנער בגילו ובמצבו ללא הסכמת ההורים לא יהא קיום לדרכו, ויתכן שירד עוד יותר ברוחניות.

"אדם צריך ללמוד!"

לביהמ"ד בב"ב היה בא יהודי קשיש ומבקש להצטרף ללמוד עם אחד או שנים שלמדו. כך היה עובר מאחד לשני. שמעתי ממנו שלמד בישיבת קלצק אצל רה"י זצ"ל, ונפגשו כאן בארץ בנוסעם באוטובוס. מתוך דבריו הבין רה"י שבהווה אינו לומד. אמר לו הרה"י וזה לשונו: אני מבין אותך. התרגלת ללמוד בישיבה בעיון, ולימוד שלא בעיון אינו לימוד, לכן אתה לא לומד. הרה"י שתק מעט, ואח"כ המשיך לומר "אבל האמת, אדם צריך ללמוד כמה שיכול".

ומשפט זה, הוא שגרם לו לשינוי ולתשוקה ללימוד כבולמוס.

הנה אם נתבונן בדבריו נראה שאין בהם כל חידוש. אבל אם רה"י היה נוקט לשון חריפה ותוקפו: כיצד בן ישיבה לשעבר המניח תפילין אינו לומד... יתכן והיה ממשיך בהרגלו. אולם רה"י כיבדו ואמר לו שהוא מבין אותו. הבנה אינה בהכרח גם הסכמה. ושתיקתו היתה בכוונה,

ורק אח"כ אמר לו את האמת. והיא שגרמה לו לחזור ללמוד במרץ נעורים. ושמעתי שגם לאחר שעבר להתגורר בבית אבות, המשיך ללמוד בכולל סמוך.

אוהב את הבריות ומקרבן לתורה

"היו מתלמידי של אהרן אוהב שלום ורודף שלום אוהב את הבריות ומקרבן לתורה". וזכורני כיצד גדולי תורה בקשו והפצירו בו שנים רבות לפרוש מאגו"י ולפתוח עיתון חדש, ודחאם לוותר למען השלום. עד שהגיעו מים עד נפש. אבל יש שעשו אותו לבעל מחלוקת ואת המבקשים לצדיקים.

בביכנ"ס חב"ד בב"ב ברח' רש"י הועברו התועדויות של מנהיג התנועה. בזמן ההוא היה טלפון ניח קווי של בזק בלבד והשיחות נשמעו ע"י חוט טלפון מאריך מדירה בבנין הסמוך. בעל הדירה הוא תלמידו של רה"י, מו"צ בבית ההוראה של הגר"ש וואזנר, ושאלו האם מותר לתת להם, שהרי נשמעים שם גם דברים שאין רוחו נוחה. ענה בזה הלשון: "צריך להזהר ביחסי שכנים".

"תזכור, מהיום אנחנו חברים!"

השאלה הראשונה ששאלני היא, מה אני אוכל בארוחת בוקר. שנים חשבתי שרצה לקרבני, ובלמוד לא רצה לדבר כי לא הכירני ואולי יגרם לי אי נעימות. אבל היום חושבני שבכנות דאג לי. עניתי שאוכל אני מה שנותנים בישיבה, מבלי לפרט. אבל חברי אמר שקונה בקיוסק, ורה"י הרים את ידו בתנועת ביטול ואמר: 'צריך לאכול הרבה לחם'.

כמה פעמים שאלני מדוע אני לא בא לדבר עמו בלימוד. כמה פעמים באתי אליו, ופעם הוסיף ואמר: תבוא, תבוא! אני אגיד לך כל מה שאני יודע.

פעם אמרתי לו, כאשר קשה לי, תחילה אני חושב, ואח"כ מחפש בספרים, ואח"כ מדבר עם בחורים, ואם אין לי תשובה אזי אני בא לרה"י, וכמה שאלות כאלו יש לי?...

והנה מצאתי בספר "פניני רבינו אבי עזרי" פנינה לא ידועה, שרה"י שאל בחור מדוע אתה לא בא אלי, והוסיף לו רה"י אבל עם חברים אתה מדבר, אזי כמו שעם חברים אתה מדבר, תדבר גם איתי. משער אני שאת דבריו אלו אמר לאחר תשובתי שאמרתי לו את השלבים הללו, ורצה לדלג על השלבים. וכאן רה"י הוסיף לו משפט מהמם: "אז תזכור, מהיום אנחנו חברים". לענ"ד אין זה עוד פנינה מ'פניני רבינו' אלא ה-פנינה.

במבט לאחור, זה רבות בשנים שאני בצער ואין לי נחמה, שהרי יכולתי להיות הרבה יותר קרוב לרה"י ולשוחח בלימוד, כי היה זמן בסדרי הישיבה וכן בבין הסדרים, והתביישתי לשאול, ועברתי וטעיתי בדבר משנה "לא הביישן למד" והוא מעוות שאינו יכול לתקן. על כל הורה ורב לשנן לנכנס לישיבה, להיות בקשר חזק עם כל ר"מ ומשגיח ולעשות קביעות, וגם אם אין מה לדבר, לפחות לגשת ולשמוע.

"את נפשי מסרתי לתלמידים"

היה בחור בישיבה כשרוני, מתמיד ונעים הליכות. כדי לעודדו ולהעלותו בלימוד דרש רה"י ממנו שיבוא אליו כל יום לדבר בלימוד. ואכן במשך תקופה בא כל יום, עד שאמר לחבריו - מתוך לחץ - איזה טיפש אני שפעם אחת אמר לי רה"י לבוא ואני בא בכל יום... אפסיק לבוא, ונראה אולי רה"י ישכח ממני. וגם אם לא, וישאלני מדוע לא באתי, אשיב שלא יכולתי לבוא כי נסעתי לים, "ואז ירד ממני"... שכידוע מי שנוסע לים באמצע השבוע הוא מופרך לגמרי, למטה מכל ביקורת.

ואמנם הפסיק לבוא. למחרת רה"י בא אליו למקומו ושאלו מדוע לא בא אתמול, וענה לו שהיה בים. רה"י ענה לו אף על פי כן תמשיך לבוא. אח"כ אמר הלה לחבריו, 'תראו זה לא פשוט, הוא באמת חושב שיש לי פוטנציאל'.

צריך להבין את משמעות דברי הרה"י. כל מחנך שמשקיע רבות בחניכיו ורואה שנשאר או ירד לדיוטא התחתונה, ולא זאת בלבד אלא הוא בטיפשותו או בחציפותו אומר גליות, היה מזניחו. וכאן מרן רה"י לא נרתע ואומר "ואעפ"כ תמשיך לבא". זאת משמעות דברי מרן רה"י בצוואתו "את נפשי מסרתי לתלמידים". ואמנם אותו בחור התעלה והיום הוא ראש ישיבה דגול, מנהיג, מתמיד ומחדש.

שלום בית

ידוע שרה"י היה מכיר באופי תלמידיו. והיה לו רצון ויכולת נפשית לפעול בהתאם למסקנתו. יתכן ולמד זאת מרבו הסבא מסלבודקה.

הכיר בי שאני עקשן, ובאהבה גדולה השתדל לחנכני. מיוזמתו אמר לי פעם שרוצה לתת עצה לשלום בית, כנראה שהבין שיתכן ועקשנותי תהיה בעוכרי ולכן מקדים תרופה למכה. ואמר לי בלשון זה "בוא ואומר לך איך עושים שיהיה שלום בבית, למשל צריך בבית שולחן, בעל רגיל שלא חושב הרבה אומר לאשתו, אני רוצה לקנות שולחן ולהניחו פה. אשה רגילה

תאמר לבעלה נכון חסר שולחן, אבל אני חושבת שיותר טוב שיונח שם. מה הבעל הרגיל שעדיין אינו חושב אומר לאשתו, "אני הבעל אני קובע אני רוצה שהשולחן יהיה פה", אבל מה עשית כאן, עשית קריג (אמר מילה זו לאט, ומשמעותה מלחמה), ועם מי, עם אשתך. ועל מה בסך הכל, על שולחן... ומה הבעל החכם, שלא רוצה לעשות קריג, מה הוא אומר לאשתו? הוא מתחיל ואומר: אני רואה שחסר לך שולחן, אני רוצה לקנות לך. אשה רגילה תענה: תודה רבה, באמת חסר לי שולחן. ואז הבעל ישאל אותה, היכן את רוצה שהשולחן יעמוד? אשה רגילה תאמר לבעלה: והיכן אתה רוצה שיעמוד? ואז הבעל יענה, אני חושב שפה מקום טוב בגלל כמה סיבות. אשה רגילה תשיב לבעלה: שיהיה פה". עד כאן לשון רה"י, והדברים נפלאים. כוונתו שאשה רוצה לעשות רצון הבעל, אבל רוצה להרגיש שהיא מעצמה נותנת לו. אבל אם מכתוב לה אזי אומרת את דעתה וכשם שפרצופיהם שונים כך דעותיהם.

לימים ראיתי בספר "אורחות הבית" ממשנת רבינו שכתב נכדו, ברמז, שבלי שימת לב אפשר לעשות מחלוקת אפילו על שולחן.

שפתותיו דובבות

כידוע רה"י אמר את שיעורו בהתלהבות. אבל צריך לדעת שכאשר היה לומד לבדו בהיכל הישיבה לא היה לומד בקול רעש גדול אלא דוקא בריכוז ובלחש.

מקומו בהיכל הישיבה בזמני הלימוד היה בקרן מערבית דרומית, ליד ארונות ספרים ופתח ההיכל, מקום הומה אדם, ולו לא הפריע. לעיתים דיברו לידו ואפילו מעל לראשו ולא שמע לא הרגיש.

שמעתי מת"ח ששאלו אם אפשר לומר מחידושי ללא הזכרת שמו, וענה לאחר מחשבה שבחיים לא אכפת לו אבל לא אח"כ. וכוונתו שבחיי ים הענין של "האומר בשם אומרו מביא גאולה לעולם", וזה לא ענינו, משא"כ לאחר מותו שהאומר בשמו שפתיו דובבות בקבר.

שביבי חכמה

אמר בשיחה יסוד שאינו ידוע: אדם ללא תורה, גם אם נראה בחוץ עדין נפש, אבל בתוכו הוא רוצח.

שמעתי ממנו אמרה בלשונו המיוחדת, "כמה חבל שאדם נולד קטן ללא ידיעות וחכמת חיים ועד שיודע הרבה הוא כבר מזקין ואין לו כוח לקיים. הרבה יותר טוב היה אם היה נולד כזקן מלא ידיעות והיו לו שנים רבות לחיות בשלמות. אבל יש עדיין אפשרות להיוולד תינוק ולחיות כל החיים

לקט הוראות בשם רבותינו מרן הגרא"מ שך זצ"ל ומרן ה'קהלות יעקב' זצ"ל

מרשימות הגאון רבי נתן נטע גוטסגנדה זצ"ל משנות צעירותו

כונת השמות

שמעתי בשם --- בענין הכונה בשמות הקדושים: הסטייפלר (שליט"א) [זצ"ל] אמר שהעצה לכתוב על כל דף בסידור את הפירוש, וכשאומרים השם להביט שם.

לכבד חילוני באוכל

סיפר לי - - - בשם חבר שהיה לו נוגע למעשה ושאל את מרן הרב שך (שליט"א) [זצ"ל] ופסק לו שאין לכבד באוכל יהודי שיודעים שלא יברך. [עי' סי' קסט ס"ב ומשנ"ב ס"ק יא].

"על פירותיה"

אכל מפירות הארץ ומפירות חו"ל: שמעתי בשם הגר"ח קנייבסקי בשם אביו (שליט"א) [זצ"ל] - דפשוט שחותם על "פירותיה". [וע"ע ארחות רבינו ח"א עמ' פח].

"על פרי הגפן"

עוד אמר, שאביו נוהג להגיד על יין מענבי הארץ על הגפן ולא "גפנה". [ובגמ' הוזכר מפורש רק לגבי "פירותיה"].

ביצה ובצל שעבר לילה

לענין סלט ביצים ובצל - רבי בן-ציון פלמן שמע מהגר"י קנייבסקי (שליט"א) [זצ"ל] דחשוב תבשיל ושרי. [וע"ע ארחות רבינו ח"א עמ' רי].

תפילת הדרך

בענין מקום אמירת "תפילת הדרך" בנסיעה מבני ברק לירושלים: סיפר - - - שהרב שך אומר בכביש גהה בסביבת המזבלה. [ואמנם כ"ז היה מלפני עשרות בשנים, וצ"ע בזמנינו. ויש שכו' שמנהג מרן זצ"ל היה לאומרה ביציאה מהעיר כשעלו על הכביש הבינעירוני. עי' קובץ מבקשי תורה חלק לב עמ' פא].

חנוכה - בחורי ישיבה

לענין נר חנוכה בבחורי ישיבה: הרב שך אמר שלהדליק בחדר צריך שיאכל או בקר וערב או צהרים. - - - אמר ששאל את רב"צ פלמן, ואמר לו שהסטייפלר אמר שתלוי בחנוכה בקביעות של עכשיו. למשל כשנמצאים בשבת בבית ומתכוונים לחזור במוצ"ש (הביתה), אז במוצ"ש צריך להדליק בבית שהיו שם בשבת. [ועי' שלמי תודה חנוכה סי' כג, ב].

ימי הספירה

לענין לבישת בגדים חדשים בימי הספירה - הרב שך פסק לי (בשנת תשכ"ח) לפני האירוסין דמותר. תספורת בל"ג בעומר: יש מתירים מבערב [עי' משנ"ב סי' תצג ס"ק יא], ובשנת תשכ"ח לפני ה'תנאים' אמר הרב שך (שליט"א) [זצ"ל] דמותר לי להקל.

יום טוב

שאלתי את מרן הרב שך (לאחר החתונה) כשכבתה הלהבה ביו"ט כי נגמר בלון הגז, האם אפשר להדליק מבלון הגז השני (דאולי הוי כמביא עצים שאינם מן המוכן, עי' סי' תקא ס"ג), והגיב מיד: אך מהיכן יהיה לך אש... (א. ה. ולמעשה כמדד' אכן אמר שמותר).

טבילת כלים

כשקניתי 'טרמוס' ניגש - - - עבורי להרב שך, וענה לו שלא צריך לפרקו כדי להטביל אלא אפשר להטבילו כמות שהוא.

צדקה

הרב שך אמר לי שמותר לפרוט כסף מקופת צדקה. (עי' דר"א פ"ח ממנחת"ע ציון קכא).

לגדל יתכן והתשובה היתה שונה. שאלתיו שאלה בענין הנוגע להלכה וענה לי "שאלה קשה, צריך לשאול את הרב אלישיב". באותה שעה היו בב"ב פוסקים ידועים.

בענין הדגל המונף על גג הישיבה סיפרו בישיבה שאמר "לא להתיחס לכך".

יד ביד

הנהלת הישיבה מינתה משגיח חדש, הוא הגה"צ רבי אליהו אליעזר דסלר שליט"א. כאשר היה צריך להיכנס להיכל הישיבה, מרן רה"י נכנס עמו כשהם שלובי זרוע, למען הרגשתו הטובה וכדי להודיע שהמנוי על דעתו.

אמנם קראתי שלפני עשרות שנים כשרה"י עלה לראשונה להיכל הישיבה לא עלה לבדו, אלא עלה שלוב זרוע עם המשגיח מרן הגה"צ רא"א דסלר זצ"ל. ולכן יש לשער שרה"י זכר והוזיר לו טובה ע"י נכד אחיו.

לעסוק בדברי תורה

החברותא שלו במשך י"ח שנים היה

הרה"ג ר' דוד צימרמן שליט"א. כאשר בתו התארסה, אמר לחתנו: "בחצי מיליון אברכים מוצאים אחד כמוהו. ולא רק זה אלא אני תלמידו". כך סיפר לי מיד בצאתו מבית רה"י. ורואים כאן את טוב עינו. שמעתי מהרה"ג ר' דוד צימרמן שליט"א שכל פעם התחילו ללמוד, חזרו לתחילת ענין.

עוד אמר שדעת רה"י לא היתה שצריך ללמוד דף אחד דווקא כל יום, אם כי כתב במכתב אחר כך "והעיקר ללמוד ברציפות בריכוז וריונות".

קפידא

בנו של ת"ח אחד הושפע להיות חסיד, הלך אל אותו האדמו"ר והפציר בו שלא ישוחחו עמו, לנו יש דרך אחרת בעבודת ד', ורוצה שבנו ימשיך בדרכו. הוא הרגיש שהאדמו"ר לא מתייחס אליו ואל מצוקתו. סיפר זאת למרן רה"י זצ"ל, וענה לו "הוא (הכוונה לאדמו"ר) לא מבין מה זה 'בן קם באביו' כי לא מרגיש". זמן קצר אח"כ היה לאדמו"ר צער גדול מבנו.

עצות בעניני שידוכים

כלל גדול אמר לי חו"ל: "לפני פגישה שניה אתה לא מכיר אותה בכלל, והיא לא מכירה אותך". כוונתו שבד"כ א"א לשלול לאחר פגישה אחת.

אמר לי אם אחד מהצדדים עצמם אינו רוצה להמשיך, בדרך כלל אי אפשר לשכנעו. ובאמת כך כתוב בספר חסידים עפ"ד אליעזר עבד אברהם בספר בראשית כ"ד מ"ט.

שמעתי שאמר לכוון ב"שבענו מטובך". תיקן שלא יתחתנו באלול, כתב מכתב בנושא זה. יש התמהים על העיכוב במצוה, והרי היא זכות ליום הדין, ונמחלים עוונות החתן. האמת: לא אסר נשואין, אלא שתלמידי ישיבות לא יבואו בגלל ביטול התורה הגדול שנגרם. והמציאות היא שלא גרם לעיכוב אלא להקדמת נישואין לחודש אב.

אין קץ לזכותו בתקנתו להמעט בפגישות מאורסים טרם הנישואין.

בריתו מכבוד

התנגד שילווחו ברחוב, אפילו ללא שירה, אפילו לא בשמחת תורה, וגער באמת במלווים.

התפלל בשמחת תורה בכולל פוניבז' וישב בצד מערב. וכן בשבת. בתקופת מגוריו ברח' הרב וסרמן התפלל בביהמ"ד ירחי כלה וישב בספסל המערבי. אמנם היו הרבה תלמידים שהביטו לעברו, בהיותו במרגלות הישיבה כשהם במרפסת הישיבה ליד המעקה, או הציצו מאחורי שיחים, אך כשהיה חשש שיביט לאחוריו, מיד כולם כאחד נסו פנימה מהמעקה.

הארת פניו הייתה נדירה. הגיע תייר לבקר בישיבה ושוחח עם רה"י זצ"ל, לאחר מכן אמר שהוא מרגיש שהוא ידיד ותיק שלו, לרוב שקיבלו בלבביות.

לדורות עולם 87

מוסף זכרון מיוחד של בטאון עולם התורה הפלס

צִפָּה נִתְתִּיךְ לְבֵית יִשְׂרָאֵל (יחזקאל ג, ז)

הרב טוביה שולזינגר

”צריך למסור הנפש” - נגד גזירת גיוס בני הישיבות

ונר אלוקים טרם יכבה, אייר תשנ”ח, כאשר עננים שחורים העיבו על עולם התורה בדמות גזירת גיוס בני הישיבות, ננער הארי מרבצו וזעק: ”צריך למסור הנפש על זה”. בכל השנים עמד בראש המערכה נגד מזימות השלטון להוציא בני הישיבות לשירות צבא, מאז תשכ”ז משרד הביטחון לא אישר פתיחת ישיבות גדולות וכוללים, כל הישיבות והכוללים נפתחו כסניפים לישיבות קיימות, והחל מקיץ תשל”ז עם כינון הממשלה החדשה היתה תשועה גדולה בכל הקשור למתן שחרור לבני ישיבות.

במשך כל השנים ע”מ לקבל דיחוי תורתו אומנותו היה על התלמיד להיות מגיל 16 בישיבה קטנה או להבדיל בתיכונות, תלמידי בתי ספר תיכוניים שלא למדו בישיבה לא היו זכאים לדיחוי, ומאז החל ההסכם עם הליכוד גם בעלי תשובה ובוגרי בתי ספר תיכוניים יכלו לקבל דיחוי.

עם השינוי בהסדר שחרור בני הישיבות מגיוס, שונו כיום הנהלים ותלמידי ישיבות תיכוניות של רשת בני עקיבא אינם זכאים לדיחוי ורק מוסדות כלאים המוגדרים כישיבות תיכוניות חרדיות תלמידיהם יקבלו מעמד בן ישיבה תורתו אומנותו. ישנם מספר ישיבות אשר במשך עשרות בשנים צבאו על פתחיהם בוגרי ישיבות בני עקיבא ובס”ד גדלו ועשו פרי לתורה ולתעודה, וכיום ממוסדות אלה אין כל אפשרות להגיע לישיבה קדושה. אחד מראשי ישיבות אלה אמר כי היום כל תלמידי הישיבה הם משוחררי צה”ל, עולם הישיבות מפסיד מידי שנה מאות תלמידים שבעבר היו מגיעים לישיבות קדושות, וזאת מלבד האלפים שהולכים לאבדון בגזירת היעדים והמכסות. מי יגלה עפר מעינין רבינו אלעזר מנחם מן, דבר שנצטער בו אותו צדיק לבל ידח ממנו נדח, רבנים ועסקנים הנושאים את שמו הטהור לשווא הביאו שואה על בחורי ישראל.

”והמטיב - שניתנו לקבורה”

”הרבה נעשה גם בשטח נתוחי מתים”, מדברי רבינו ד’ אייר תשמ”א. זכות ימות עולם בינו שנות דור ודור, באגרות משה (יור”ד ח”ב סי’ קנ”ג) בתשובה להרה”ג ר’ חיים עוזר שיינפלד זצ”ל (בן הרב ר’ משה זצ”ל) [אשר היה מהעומדים בראש המערכה נגד גזירת נתוחי מתים]: ”הנה השאלות המוזרות מאד בעוה”ר מצד גזירות הנוראות אשר בבתי

החולים שבארץ ישראל של נתוחי המתים ע”י בני פריצי ורשעי עמנו קשים מאד לפותרם מצד שא”א לחשוב במנוחה וישוב הדעת מרוב הצער והיגון אשר בזה”. ובסוף התשובה שם: ”והנני החותם בלב נשבר ונדכה על מעשה הנבלות והרשעות שאירע בעונותינו ע”י פריצי ורשעי עמנו ומצפה לישועות הי”ת”.

בארץ הקודש מתי ישראל היו למסשה בידי זוכי אדם דמיתקרי פתולוגים, ע”פ החוק די בחתימת שלש רופאים לבצע ניתוח, וכך כחמשים אחוזים ממתי ישראל חוללו, חלקי גופות ואיברים הושלכו לפחי אשפה כדומן על פני השדה, יהודים חששו להתאשפו בבתי חולים מחשש כי לא יזכו לבוא לקבר ישראל.

על כן יאמר בספר מלחמות ד’ את המערכות על כבוד המת שהחרידו את ארץ ישראל, הגאון רבי רפאל סאלאווייצקי זצ”ל עמד בראש המערכה והקים את הועדה להגנת כבוד האדם, רבנים ועסקנים אמיצי לב פעלו במסירות נפש להצלת מתי מצוה, עוד זכורה לתושבי בני ברק השערוריה הנוראה כאשר נודע אחת הסתלקות הרבנית נדל ע”ה שנערך ניתוח שלאחר המות ונעקר הלב, מידי פעם הצליחו למנוע ניתוחי מתים אך תעשיית ניתוחי המתים המשיכה, חלקי גופות נשלחו לחו”ל לצורך מחקר. זכורני בילדותי בכפר אתא בכל עת אשר איש או אשה הלכו לעולמם החלה מערכה אין לחלץ את הנפטר מסכיני הרופאים.

עם הקמת הממשלה הובטח תיקון חוק האנטומיה והפתולוגיה, ע”פ החוק החדש אין לבצע ניתוח שלאחר המות ללא הסכמת בני המשפחה. ניסוח החוק וכן חוק שירות לאומי נערך ע”י הגאון רבי יחזקאל ברטלר זצ”ל כשרבנו הגדול היה קורא בדקדוק כל סעיף וסעיף.

בשנת תשמ”א הוגשה הצעת החוק לכנסת, כאשר כל ארגוני הרופאים בסיוע התקשורת ניהלו מערכת הסתה נגד החוק ונגד הציבור החרדי. רבים אשר פעלו לסיכול החוק כולל חכ”ם מהמפד”ל. נציגי אגודת ישראל פעלו יומם ולילה בנסיגות שכנוע, ראש הממשלה בגין הפעיל את סמכותו על חברי הקואליציה ובס”ד החוק עבר.

תיקון החוק שינה את המצב והפך את הקערה על פיה. אם בעבר הרופאים התנהגו כבעלים על המתים, לא עוד. בני המשפחה קיבלו את הסמכות להחליט על גורל יקיריהם, ומאז ועד היום הוסר החרדה והפחד, הרופאים אינם מעזים לנתח ללא הסכמת המשפחה [מלבד במקרי מות לא טבעי אשר יש סמכות למשטרה לערוך ניתוח וניתן לערער על כך בבית משפט כאשר ברוב רובם של המקרים משחררים את המת ללא נתיחה].

”נענה רבי טרפון ואמר טוב אתה לישראל מטיפה של גשמים” (סנהדרין קא), ”הטוב והמטיב, הטוב שלא הסריחו והמטיב שניתנו לקבורה” (ברכות מז:). ”אין דור יתום שרבי אלעזר בן עזריה שריו בתוכו” (חגיגה ג). ”עיר קטנה ואנשים בה מעט ובא אליה מלך גדול וסבב אותה ובנה עליה מצודים גדולים ומצא בה איש

מסכן חכם ומלט הוא את העיר בחכמתו ואדם לא זכר את האיש המסכן ההוא”. כל אלה בהיות ההיכל על יסודותיו ומקדש הקדש על מכונותיו וכהן גדול עומד ומשרת, דורו ראו ושמוחו.

דבריו עושים פירות

בראשית שנת תשל”ד לא תקפ”ץ, עת פרוץ המלחמה בליל הושענא רבה, בני הישיבות וציבור בני התורה אשר בעיר בני ברק עלו להיכל הישיבה לשמוע דברי אלוקים חיים בעיני השעה. ואלה הדברים שנשמעו בחרדת קדש:

”בשעה זו שהיא עת מלחמה צריכים אנו לדעת שהמלחמה אינה בשדה הקרב בלבד שרק שם נלחמים והורגים זה את זה, אלא מעשים אלו גורמים השפעה של יתשחת הארץ’ והשפעה זו מתבטאת אצל בני האדם בקשיות עורף וקשיחות לב, והנסיגות ממלחמות קודמות הוכיח שאנשים שהיו רכים בטבעם הקשו את ערפם והכבירו את לבבם, אצל כולם נהיה קשיחות ואכזריות ואפילו אצל היושב בבית המדרש וכו’, מה עלינו לעשות כנגד השפעה זו, במה אפשר להלחם ולעצור את ההשפעה? אסור לנו לעמוד מנגד, והמלחמה מול השפעה זו היא רק ע”י לימוד התורה, יראת שמים ואהבת חסד, דוקא ע”י מדת החסד והרחמים, דוקא ע”י הטבה בין אדם לחברו ולהתחזק בדבר הנגדי דהיינו להגביר ולחזק את החסד וההטבה שבכוחם לעצור את כח האכזריות מלהתפשט, זהו התריס והמלחמה נגד השפעה הרע, זה מה שעלינו להתחזק בחסד ובהטבה (מחשבת מוסר ח”א עמ’ שע”ט-שפ”ג).

בין השומעים היה אברך בן חו”ל מתלמידי רבינו אשר נתעורר מהדברים וגמר בדעתו להקים ולכונן בית מדרש עבור צעירים הבאים מארצות הגולה לקרבם לתורה ולמצוות, וביקש לצאת לחוץ לארץ לבא לפני נדיבי עם לזכותם במצוה גדולה זו. הלך לקבל ברכת רבינו, נענה מרן רבינו האבי עזרי זיע”א וברכו בהצלחה בכל אשר יעשה ואמר לו שישתדל לא ליהנות מתרומות הנדיבים מלבד להוצאות הדרך. קיים התלמיד מצות רבו וזכה להעמיד תלמידים הרבה לתורה ולתעודה אשר בנו את ביתם על אדני התורה והיראה, הזכות יש לה קרן ויש לה פירות (קידושין מ.), אמרו צדיק כי טוב כי פרי מעלליהם יאכלו (ישעי’

ג.). דבריו עושים פירות.

טוב אתה לישראל יותר מאב ואם

סיפר תלמיד חכם מחשובי מרביצי התורה מראשוני תלמידי פוניבז’, שבאחד הימים בדרך הילוכו בחוצות ירושלים לפתע נראה מרן הרב שך, והוא מתקרב אלי ושואלני האם לרעייתי יש עבודה, השבתי לו בחיוב כי היא משמשת כמורה בבית יעקב, היכן הבית ספר ממשיך ראש הישיבה לשאול, השבתי בעיר רחוקה ממקום מגורי, נענה מרן זיע”א ואמר לי: היא צריכה עבודה קרוב לבית, בא עמי. וכך הלכנו עד שהגענו לבית החינוך העצמאי. מרן עולה במדרגות, נכנס אתי לאחד החדרים ופונה לאחד הפקידים שם ואומר לו ’לאברך זה צריך לסדר לאשתו עבודה קרוב לבית’, לא עברו ימים מרובים וסודרה העברתה סמוך למקום מגוריה.

וסיפר אותו ת”ח מרביץ תורה: לא הייתי מהקרובים לראש הישיבה, והתמסר אלי כך. בספר פניני רבינו האבי עזרי עמ’ כ”ג: מרן הרב אברמסקי אמר לנו פעם שמאורע שמתרחש במשך השבוע זה לא סתם שזה מתרחש בפרשת השבוע הזאת, והנה מרן נפטר בערב שבת קדש פרשת וירא, ומי מאתנו לא זוכר כמה נהרי נחלי דמעות הוא היה מוריד בשיחות שלו: ”גמילות חסדים בין בגופו בין בממונו כי חייב אדם לטרוח בדרישת טוב לעמו, ולשקוד בעמל נפשו על תקנת חבירו אם דל ואם עשיר, וזאת מן החמורות ומן העיקרים הנדרשים מן האדם שנאמר הגיד לך האדם מה טוב ומה ד’ דורש ממך כי אם עשות משפט ואהבת חסד” [לשון רבינו יונה שערי תשובה ש”ג י”ב], והישיש הקדוש גזע ישישים עלה מבבל היה חוזר בבכיות נוראות: ”חייב אדם לטרוח בדרישת טוב לעמו ולשקוד בעמל נפשו על תקנת חבירו אם דל ואם עשיר”

יגעתי בשתי אצבעותי ולא נהניתי אפילו באצבע קטנה

שמעתי מג”א מתלמידי מרן זיע”א: סח לי איש יקר מנדיבי עם, באתי לרבינו ובידי סכום גדול והבאתי לראש הישיבה ואמרתי כי חלק מיועד לחתנו הגאון הגדול רבי מאיר צבי שליט”א. נזעק רבינו ואמר קח, ומיד החזיר לי את הכסף. עד כמה גודל נקינות. עוד שמעתי מאיש נאמן ששמע מהגאון רבי משה ברגמן זצ”ל מחותנו של רבינו שאמר לו, ’ראה, מחותני ראש הישיבה, שולחים לו תרומות מכל העולם, לכולם הוא נותן חוץ מלמשפחתו’. וכבר כתב מרן החזון יחזקאל במאמר הספד על מרנא האחיעזר: ”בסילוקו מן העולם פנה הודה של עבודת הכלל אשר עבד כל ימי חייו בכשרון ודעת בצניעות ובתום לב ובהתפשטות העקמומיות של העצמיות הפרטית”.

”הפורש מכם באהבה”...

חזיתיה לרבי

מעט מזעיר מזכרונותיו של הגה”צ רבי אריה ליפקוביץ שליט”א
בצילו של מרן רבינו הגדול זיע”א

שמע ורשם: הרב משולם אינדורסקי

סבא בעל ה”מנחת יהודה” זצ”ל סיפר באחד ההספדים שנשא על הראש ישיבה, שפעם הגיע לביתו הישן ברחוב הרב וסרמן, ואמר לראש ישיבה על איזה בחור שלמד בזמנו בישי”ק (אצל סבא) וכעת לומד בישי”ג בפוניבז’, שהינו זקוק כעת לעזרה, וסבא אמר אז, ”כשאני הגעתי לראש ישיבה, זו היתה כבר שעת לילה, וחשבת, שאם אבקש מהרב שך בלילה, אזי הרב שך יגש לבחור הנ”ל בבוקר שלמחרת, אך לא כך הוה אלא מיד כשיצאתי אני מביתו, מיד לאחמ”כ יצא הרב שך עצמו, בריצה, כדרכו, לישיבה בכדי לחפש את הבחור הנ”ל”. ודבר זה ניתן היה לראות כסדר אצל הרב שך, איך ”שכל מעשיהם של צדיקים במהירות” ו”זריזין מקדימין”, וכשיש על הפרק דבר מצווה לעשות לא היה משתהה רגע קט, ”אשהווי מצווה לא משהינן”.

בזכרוני, שבאנו פעם לסבא זצ”ל ואמרנו לו שיתכן שבעוד זמן מה יבא מרן האבי עזרי לחצרו של סבא לברך ”ברכת האילנות” על עצי האתרוגים המפורסמים, והסיבה שחשבנו שיבוא היתה משום שקודם לכן דיברנו עם אחד מנכדיו של הרב שך, ואמרנו לו שבחצר של סבא ישנה פריחה יפה, והרב שך יכול לבוא לשם לברכת האילנות, והנכד השיב שזהו רעיון טוב ויתכן שבאמת סבא שלו יבא, ואני ואחי שהיינו אז ילדים קטנים, מגודל ההשתוקקות שהאבי עזרי יבא לחצרו של סבא, דימינו בנפשנו שהנה דבר זה כבר עומד לקרות, וכשבאנו לסבא לומר לו זאת, היה זה בעת שסעד פת שחרית, וכשמעו כדברים האלה, קפץ סבא ממקומו כנשוך נחש, ורץ לפתוח את דלת הבית בכדי שיוכל האבי עזרי להכנס משם למטבח, ומשם לחצר עם עצי האתרוגים, וכשראינו שסבא כ”כ חרד לבואו של האבי עזרי, אמרנו שאין זה דבר ודאי שיגיע, וגם אם כן, איננו יודעים מועד מדויק לכך... אך זאת זכינו לראות, איך שסבא חרד ממש בחרדת קודש לכבודו. פעם אירע שהרב שך היה צריך טובה כלשהי מסבא, וביודעו שסבא מתפלל שחרית בשב”ק בהיכל כולל פוניבז’ (כמדומה ששם התחילו תפילת שחרית בשב”ק מוקדם מהתפילה בישיבת פוניבז’ עצמה) אזי הלך הרב שך ועמד בסמוך לכולל פוניבז’ דקות ארוכות, והמתין עד שסבא יצא, ואז פנה אליו בבקשתו. וסבא בשעתו מאד התפעל מגודל ענוותנותו של האבי עזרי, שלא די שלא קרא לסבא לבא אליו – אשר אז בוודאי סבא היה רץ בשמחה לקיים דברי חכמים – אלא גם המתין בשבילו זמן ממושך ברחובה של עיר. גדולה ענווה...

וכשהוקמה תנועת ”דגל” ע”י מרן, סבא יצא מגדרו למען כבודו ונאם ודרש פעמים רבות שלא לפי טבעו ודרכו. סבתא ע”ה היתה שולחת עמנו הנכדים מדי פעם, צנצנת דבש עבור מרן זצ”ל, ואת הצנצנת הזו שלח אחיה, הגאון ר’ ראובן גרשנוביץ זצ”ל, עבור הרב שך, ובכדי לקבל ברכה מהרב שך, והסבתא ע”ה כשהיתה מביאה את הדבש להרב שך, היתה מבקשת גם עבור צאצאיה. באחת הפעמים שנשלחתי אני ע”י סבתא להרב שך, הגשתי לו את הדבש ובקשתי בשם הסבתא שהראש ישיבה יתפלל על כל הנכדים שיגדלו גדולי תורה, ענה לי הרב שך: ”עצם הדבר שזכית לכזאת סבתא שכ”כ מייחלת שצאצאיה יגדלו גדולי תורה, דבר זה עצמו מהווה סיבה שתגדלו גדולי תורה”. ואז הגשתי לראש ישיבה קוויטל מסבתא, והראש ישיבה קרא את הקוויטל ואמר קפיטל תהלים, וכשסיים לומר תהלים אמר, ”למה סבתא מבקשת ממני, הלא יש לה בעל תלמיד חכם!”. [נכעין זה אירע כשדודתי הרבנית שוורץ תחי’ חלתה בהיותה ילדה בדלקת פרקים חריפה, ונשקפה סכנה לחייה, וסבתא נסעה אז לירושלים ונכנסה להרב מטשעבין וביקשה שיתפלל, אמר לה הרב מטשעבין ”הלא בעלך הוא תופס ישיבה הוא יכול להתפלל בעצמו, בשביל מה את צריכה לבא אלי?”], ענתה לו סבתא: בעלי בעצמו שלח אותי לכאן, ואז הרב בייך מעומקא דליבא, אך סבתא התעקשה ואמרה ”אני מבקשת שהרבי”ה יבטיח לי שהבת תהיה בריאה” ולאחר דו”ד ביניהם, סבתא ע”ה קיבלה את מבוקשה, הרב מטשיבין הבטיח, והילדה

הבריאה בס”ד]. בהיותנו ילדים, תמיד חונכנו ע”י אבא שיחי’ להדבק בגדולי תורה ובצדיקים, ולהתחקות אחר מעשיהם, אך שתי הדמויות המרכזיות שעמדו מול עינינו היו מרנן בעל הקה”י ובעל האבי עזרי, ואמנם, כילדים השייכות שלנו עם הרב שך היתה שזכינו לראותו בעלותו לישיבה ובירידתו, בכניסתו לביתו וביציאתו. לפני תפילת מנחה בש”ק, היינו עומדים כילדים מחוץ לביתו, והיתה לו קביעות בשעה זו לדבר בלימוד עם תלמידו הג”ר עמנואל טולדנו, כשהם עולים יחדיו את גרם המדרגות המוביל לישיבה”ק, כשר’ עמנואל ידו אוחזת בידו של הרב שך באהבת עולם ובקשר בל ניתק, וכך היו הם נכנסים לישיבה”ק מצד דרום, ובבואם אל ההיכל, היה הרב שך נשען על סטנדר וכך המשיכו לדבר בלימוד עד תפילת מנחה, והמחזה הזה היה בו כדי להוסיף בליבנו קורטוב של אהבת תורה. בהיותנו ילדים, לאחר סעודה שלישית בביתנו, רצנו להיכל הישיבה”ק, בכדי להספיק לשמוע את הרב שך בלימוד המוסר, כי אז הוא היה לומד מוסר בהיכל הישיבה, בקום רם ובניגון מעורר, כאשר לעתים היה יושב ומהרהר לעצמו, ולעתים היה לומד בניגון שובה לב מכבשונם של בעלי המוסר מדורות עברו, ולעתים אף שמענו אותו מתייפח בכבי קורע לב, ויהי המקום לחרדת אלוקים, ובאחת הפעמים שמענוהו לומד בסערת נפש מיוחדת ובככיות נוראות, שלא כל מוחא סבל דא. ולאחר שסיים את הסדר מוסר וקם

ממקומו, היו פניו טהורות כשל תינוק, ומאירות באור עילאי, וכך היה לאחר תפילת מעריב בעת שעברו כולם להתברך בברכת א גוטע וואך, בהקו פניו הטהורות כשל תינוק בן יומו, באור הגנוז שלא מעלמא הדין, לאחמ”כ ראינו את הזריזות המיוחדת בהנהגתו כשירד מהישיבה לביתו, ראינו בחוש איך שהראש ישיבה רץ לעוד שבוע עמוס בתורה ועבודת ד’, ואנחנו שזכינו לכל המחזה הזה, רק מזה לבד היתה לנו עליה רוחנית, וחשק עצום לעלות ולהתעלות.

כשהיה עולה לישיבה”ק קודם קבלת שבת, הרגשנו בחוש את מאמר חז”ל ”בא שבת בא מנוחה”, והיה ממש ניתן לחוש זאת בעליל, איך שהרב שך נמצא בתוככי ”מנוחה שלמה שאתה רוצה בה” שבאה מכח ”ביום השביעי שבת וינפש”, וכשהיה מגיע להיכל הישיבה, לא היה הולך למקומו הקבוע, אלא היה יושב סמוך לבימה ושם היה אומר קבלת שבת (אינני יודע הטעם לשינוי מקומו באמירת קב”ש) וכאשר עברו לאחר מעריב בליל שבת לפני הרב שך לברך ולהתברך בברכת ”גוט שבת” היה אז נסוך על פניו הילה של קדושת השבת, ובשונה מימות החול שאז היתה ניכרת על הרב שך סערת נפש פנימית, שבאה מתוך תבערת לב לתורה ולמצוות, ולהרבות כבוד שמים, אך בשבת, היתה ניכרת עליו רוגע ומנוחה ושלווה הנפש שלא מעלמא הדין, רק מעולמה הון והקדוש של שבת מלכתא. ודבר זה איננו מעולם הדמיון כלל, רק זהו ממה שזכיתי לראות ולחוות מדי שבת בשבתו במשך שנים. גם לאחמ”כ כשירד מהישיבה לביתו לאחר התפילה כשהוא מלווה בתלמיד, ניתן היה לחוש את אוירת השבת, גם על דיבורו אז, ניתן היה להבחין בשינוי גדול מאופן דיבורו בחול ע”ד אמרם ”שלא דיבורך בשבת כדיבורך בחול” (ואין זה הפשט הפשוט בדברי חז”ל).

בדרך כלל בליל שבת היה סוער על שולחנו נכדו ר’ בן ציון ברגמן, ומיד כשנפתחה דלת הבית, היה הרב שך נכנס ואומר בקול מתנגן וברגש רב ”גוט שבת” מספר פעמים, ומיד לאחמ”כ התחיל לשוור ”שלום עליכם”, וזכיתי אני במשך שנים לא מועטות, ללוות את הרב שך ולעקוב ולהתחקות אחריו, מצאתו מביתו לישיבה קודם קבלת שבת ועד שובו לביתו לאחר מעריב ממש עד שסגר דלת ביתו בעדו, ומאחר שאמרנו חז”ל ”תניא ר’ יוסי בר יהודה אומר שני מלאכי השרת מלווין לו לאדם בערב שבת מבית הכנסת לביתו וכו’” יכולנו לומר שהגם שאין ביכולתנו לראות בעינינו מלאכי השרת, אך זאת ראינו בעינינו, אדם שניכר עליו בחוש ”שמלאכי השרת מלווין

לדורות עולם 89

מוסף זכרון מיוחד של בטאון עולם התורה הפלס

לו", ומזה הטעם היה נראה על פניו ככל שתיארנו לעיל, עד שהיה "הרב שך של שבת קודש".

ממתינים היינו משנה לשנה ומחכים במשך השנה למעמד נורא הוד של פתיחת ירחי כלא במשא הקודש של הרב שך, והיינו מסדרים את זמן היציאה לביה"ז באופן כזה שנוכל להשתתף במעמד הנשגב, וזאת למרות שבשעתו כילדים לא היינו כ"כ ברי הבנה בכדי להבין את הנאמר, אך כמו שכתוב ברמב"ם על "המלך" שהוא "לב העם" כאן הרגשנו שזהו מאן מלכי רבנן, ומשא הקודש הזה הוא "לב העם", "לב האומה" הנמשך מלב הארי החי.

תמיד במעמד זה דיבר הרב שך בענייני אמונה, והיו שנים שדיבר על הפסוק "סכותה לראשי ביום נשק", כשבכל שנה הוא הציע הבנה חדשה בביאור הפסוק, ובאחת השנים תיאר בתיאור חי את פלאי הבריאה, וציטט את דברי הר"מ, כיצד הדרך לאהבה כשיתבונן בבריאה ובברואיו, מיד הוא אוהב ומשבח... ואז החל לזעוק "אותם אלו שטסים עם חללית ועולים לחלל, הם הרי רואים בעיניהם את פלאי הבריאה", ואז זעק הרב שך ברגש רב ובניגון מעורר, "מה הם היו צריכים לזעוק? - מה רבו מעשיך ד'". לא אשכח את תחושותי באותה עת שזעק הרב שך "מה רבו", הרגשתי אז כאילו כל היכל הישיבה רועד מעוצמת הזעקה, והקירות והנברשת כאילו נענים למולו... הזעקה הזו נחרטה עמוק עמוק בליבי ומני אז, במשך עשרות שנים כאשר אני מגיע לפסוק זה, אם בתפילה, או בכל הזדמנות אחרת, אזי מהדהדת באוזני ובחדרי לבי זעקתו המתנגנת של הרב שך, וכך היו המעמדות האלו עבורנו ממש כמזון רוחני והיינו אז עושים כל טצדקי בכדי למצוא איזושהי עמדה שמשם נוכל לראות את הרב שך במשאו, ובשנים מאוחרות יותר הרביתי בתפילה להשי"ת שזוכה עור רבות בשנים לאורו של הרב שך, ובייחוד למשאות ה"ירחי כלה".

לא אוכל לשכוח את הספדו של הרב שך בהלווית בעל קה"י, הייתי אז סביב גיל הבר מצווה, וההרגשה היתה אז שהלב של כלל ישראל רותח מכאב, והוא עצמו בוכה ומיילל על כלל ישראל שאבד מנהיגו ונטלה אדרתו, וזה היה דומה ממש כמו אח שמבכה את פטירת אחיו התאום אשר לבו נשבר בקרבו, וגדול כאבו כים, מי יכילנו, בין דבריו התבטא "טייערע אידן, אני נשארתי יתום"... ולמשמע הדברים התייפחתי בבכי. לאחמ"כ, לתקופת השנה התקיים מספד גדול בביהכ"ז לדרמן, בשנת תשמ"ו, ושם הרב שך פתח ואמר "אמנם אין מספידים יותר מ"ב חודש, אבל כאן הרי לא באנו להספיד את הנפטר כי אם את עצמנו!". בסיום דבריו אמר שאנו אווזים כעת לפני אלול ועלינו להתחזק, ואז הביא בשם המשגיח ר' יחזקאל זצוק"ל, שבזמנו ברוסיה אם השלטונות היו תופסים מאן דהוא שאינו שומר על נקיון כדבעי, אזי אותו אחד היה נקנס בסכום כסף גדול מאד, ופעם, בעת שעברה שמועה שהפקחים מגיעים, מיד יצאו כולם כשמטאטא בידיהם, בכדי להוכיח שעסוקים הם בנקיון, ואז זעק הרב שך בשם המשגיח, "בואו לכל הפחות נצא עם המטאטא ביד..."

כשזכיתי להגיע לגיל ישי"ג, ואאמו"ר שיחי' שלחני ללמוד בהיכלה של ישיבת פוניבז', לשמחתי לא היה גבול, הנה ב"ה הגעתי לישיבה של הרב שך, וכך אוכל בעז"ה להתקרב אליו יותר, ואמנם, אז הרב שך כבר חדל מלומר "שיעור יומי", אך "שיעור כללי" הוא עדיין המשיך לומר, כמו"כ היה עדיין מסור שמוע'סן בישיבה, וכן היה עולה אז עדיין להשתתף בתפילות בישיה"ק.

באלול הראשון בלומדי בישיבת פוניבז', בשבוע הראשון מסר הרב שך שמוע'ס בישיבה (אלול תשמ"ח), והיתה זו שיחה מיוחדת במינה אשר מאד נגעה לליבי, ולעולם לא אשכחנה איך שהקריא את דברי הר"י בשער השלישי ברגש רב, שם אומר הר"י, שאנשים רגילים לחשוב שביטול עשה אינו חמור כמו לעבור על "לא תעשה", והר"י מוכיח שם שדבר זה אינו נכון, ורגש ההתעוררות וההתפעלות שבקעו מליבו הטהור של איש טהור בעת קראו לפנינו את דברי הרבינו יונה בספרו שערי תשובה לא ימחו מליבנו לעד, כי דבריו היוצאים מן הלב, הולידו בקרבנו רגשי קודש ופחד אלוקים אשר הושפעו עלינו הישר מאיש קדוש - איש האלוקים.

בשיחה נוספת שמסר הרב שך בחודש אלול, כאשר הקריא מתוך דברי הרבינו יונה, התבטא רבינו תוך דבריו על המתיקות, ולימד אותנו לפי דרכו, כביכול בדרך אגב, שלא כמו שיש הרגילים לחשוב שההתעסקות במוסר ובעונשי שמים זהו דבר מדכא, ומזה בא הרב שך להפקיע, רבינו יונה זה מתוק, זה סוכר, זה דבש, ואם תמיד היו דברי הרב שך נעימים ומתוקים, הרי באמרו דברים אלו כמו נשפכו משתי כליותיו של הרב שך אל רחבי ביהמ"ד נהרות של מתיקות, נהרות של דבש, וכל הרוצה יבא ויטעם ויפקחו עיניו לדעת בין טוב לבין רע, בין חושך לבין אור. ופעם נוספת תוך כדי שהקריא את דברי הר"י בשע"ת, נודעק לפתע ואמר "דאס איז די זעלבע רבינו יונה פון די עליות דרבינו יונה אויף בבא בתרא, דאס איז די זעלבע רבינו יונה פון איסור והיתר", והוא הוא אומר לנו כעת.... "ונאמר על האנשים שאינם עורכים מערכות להתבונן תמיד ביראת ד' ותהי יראתם אותי מצוות אנשים מלומדה, לכן הנני יוסיף להפליא את העם הזה הפלא ופלא". וכאשר הקריא הרב שך את דברי רבינו יונה עם ניגון מוסרי עתיק יומין, קיבלו דברי רבינו יונה גוון חי ומעורר וכך חדרו לעומק פנים הלב, ונגעו שם בנימים הרגישים והעדינים ביותר.

והיה הרב שך מלמד אותנו, "די זעלבע רבינו יונה פון איסור והיתר", הוי אומר שמוסר זה תורה, וממש באותו אופן וצורה שאנו מסתכלים על דברי ר"י בבבא בתרא, בדקדוק ובהעמקה בדבריו, משום שיתכן שיצא מזה נפקא מינה להלכה ולמעשה, כן ממש באופן זה עלינו להתייחס לדברי הרבינו יונה בשערי תשובה. בהמשך הקריא את דברי הר"י שהחורבן של סדום התרחש, בגלל ביטול הצדקות, "יד עני ואביון לא החזיקה", ובהמשך הקריא הרב שך את דברי הר"י "ומעלות העלינות נמסרו במצוות עשה" "ובעבור המעלות האלו נברא האדם, ומה תקוות הנברא, אם לא ישים עמל נפשו ועיקר עסקו בדברים אשר נברא בעבורם", ובזכרוני שבאותה השעה ששמעתי דברים

אלו יוצאים מפי הרב שך ברגשת לבב, בהתפעלות הנפש וברוממות הדעת, הרגשתי אז את מאמר הכתוב "ונתתי לכם לב חדש, ורוח חדשה אתן בקרבכם", נכנסנו לעולם אחר לחלוטין, נדבקנו מהתבערה של הערליכקייט והיראת שמים של הרב שך, ולגודל התפעלותי משיחה זו הקלטתי אותה לעצמי, וכשהגעתי לבית הורי עם ההקלטה, שהה שם באותה העת דודי הגר"ח זליבנסקי זצ"ל וכשמעו שאני אווזו בידי הקלטת שיחת הרב שך, ביקש רשותי ונטל את הטייפ לידיו בחביבות בלתי תתואר, וכך ישב הגר"ח זמן ממושך כשאזנו כאפרכסת צמודה לטייפ ואותות ריכוז והעמקה ניכרים היטב על פניו, היה ידוע כמעמיק באופן מיוחד, כשמדי פעם הוא מחזיר את ההקלטה לאחור בכדי לשמוע שוב ביתר דיוק, ולאחר שסיים חזר לשמוע שוב...

מן שמיא קא זכו לי, להמתין פעמים רבות מחוץ לביתו קודם תפילת שחרית, בחינת "שחר קידמתי", ועיני ראו איך שהיה מזדרז לעבודת הבורא בהשתוקקות נפלאה, ומה נהדר היה המראה, לראותו עולה בגרם המדרגות המוביל להיכן הישיבה הק', כאשר מדי כמה שניות היתה נפלטת מפיו אנחת קושי פיזי, תוך כדי שהוא ממשיך לעלות וכולו אומר "ואני ברוב חסדך אבוא ביתך", והרגשתי אז איך שכל מדרגה גשמית המובילה להיכל הישיבה, הרי בשביל הרב שך כעת היא מדרגה רוחנית, של עליה אל היכל ד' בחדוותא דליבא מתוך שלטון מוחלט של הרוח על החומר, והקטרת חלבו ודמו על גבי המזבח. הרב שך היה אז בן קרוב לתשעים שנה, וניתן היה למשש את התחושה שאהבתו העזה להשי"ת איננה משאירה מקום להתבונן ולהרגיש בקושי הגשמי.

לעתים היה הרב שך עולה לישיבה כשהוא מעוטר בטלית ותפילין ולעתים הניחם בישיבה, ואולי יובן החילוק ע"פ הדבר הבא כפי ששמעתי מפי משמשו המסור הרד"צ קצבורג זצ"ל, והוא סיפר, שפעמים רבות הרב שך היה מתפלל שחרית בביתו קודם זמן התפילה בישיבה וזאת משום שהיה מרגיש חולשה גדולה, ושיער בנפשו שיתכן וכוחותיו לא יעמדו לו להתפלל בישיבה, וע"כ התפלל בביתו, אך גם כשהתפלל בביתו עלה לישיבה בכדי לשהות שם בזמן תפילת שחרית.

זיכני הבורא לעקוב אחרי תפילתו הזוכה של הרב שך, והדבר שבלט באופן מיוחד היה ה"ריכוז" המוחלט בתפילה, בזמני הרב שך היה עולה לישיבה לכל הג' תפילות, וכן לסדר מוסר הוא היה מגיע, בזמן חורף סדר מוסר היה בשעה 7 בערב ובקיץ בשעה 8, והרב שך היה מתייצב מידי יום ללימוד המוסר, בזכרוני איך שהרב שך היה מסיים לעלות את המדרגות לעבר ההיכל, ואז היה מביט בשעונו לראות אם הגיע השעה הידועה ללימוד המוסר, ואם לאו, היה ממתיך מחוץ לביהמ"ד עד שידפקו על הבימה להתחלת סדר מוסר, ובזמן סדר מוסר היה הרב שך יושב במקומו, כשלרוב, פתוח לפניו ספר שערי תשובה כשהוא מתכופף ורכון קמיה הרבינו יונה באימה וביראה ברתת ובזיע.

אירע פעם לאחר אמירת השיעור כללי, לאחר שהרב שך יצא מ"חדר שיעורים ג'" (אשר בו נמסר השיעור כללי) וניכר היה עליו שכוחותיו כל עמו, והוא חלוש

ותשוש, לאחר שמיצה את חלבו ודמו, ושארית כוחותיו במלחמתה של תורה, ולאחר השיעור כללי, היה חוזר לביתו כשהוא מלווה בהגר"ד צימרמן שליט"א, ובאותה עת, לאחר שירד מס' מדרגות בדרך חזרה לביתו, לפתע הבחין שתלמידים רבים צועדים בעקבותיו בגרם המדרגות, ואז פנה הרב שך למשמשו הנאמן ואמר לו, הרי כעת מתחיל בישיבה סדר מוסר, ובגללי, הבחורים האלו אינם נמצאים כעת בסדר מוסר, א"כ אנחנו חוזרים חזרה לישיבה לסדר מוסר! וכך הוה, כפי שזכיתי לחזות במו עיני, "חשבתי דרכי ואשיבה רגלי אל עדותיך"...

המעמד של השיעור כללי היה עבורי ממש בבחינת "יום טוב" ולגודל חיבת הקודש רשמתי לעצמי בפנקס את מספר השיעורים שזכיתי לשמוע מהרב שך, קודם השיעור כללי היו תולים פתק בלוח מודעות המבשר על קיומו של השיעור, כאשר לעתים הוזכר בפתק נושא השיעור ולעתים לא.

זכיתי לשמוע ממנו שיעורים על מס' מכות, ולאחמ"כ בזמן חורף מס' כתובות, היה זה בחורף תשמ"ט שהיה מעובר וסוער במיוחד מבחינה פוליטית, התקיימו בו שתי מערכות בחירות גורליות, וידוע הדבר שרבינו הרב שך היה אז עסוק בענייני הכלל כשהדבר לוקח ממנו כוחות גוף ונפש רבים מאד, אך עם זאת הכל שחו אז, וכפי שזכיתי לחזות במו עיני, שהיה ניכר על התנהגותו, ושיעוריו, על תוכנם ואופן אמירתם, שהתורה הקדושה היא נשמת רוח אפו, והיא משורש חייו ונטע שעשועיו, והיא היתה עבורו כמו "דאצ"ה אליה רכז ובין גנויה הסתתר ושם הצפין עצמו מגלי המים הזידונים כשהוא שקוע ומונח וטובל עצמו במי הדעת הזכים ברמ"ח אבריו ושס"ה גידיו.

הבחירות שהתקיימו אז לעיריית ב"ב, גרמו לסערה ציבורית תוססת במיוחד, ובשעתו התקיים כינוס מיוחד בככר הישיבה כשהרב שך נושא את המשא המרכזי. בזכרוני שהרב שך הופיע בהיכל הישיה"ק בעיצומו של יום הבחירות הסוערות, והיכל הישיבה היה אז כמעט ריק מיושבי, מפני שהרבה מבני הישיה"ק יצאו לסייע במערכה הכבירה, ולפתע באמצע סדר ב' הופיע הרב שך כשהוא מלווה במשמשו המסור הרב צימרמן שליט"א והרב שך אמר אז "ברחתי מהבית", סתם ולא פירש, אך כמובן, הכל הבינו את משמעות הדבר... ואז פנה אליו אחד מחשובי התלמידים והחל משוחח עמו בסוגיא הנלמדת והיה ניתן לראות בחוש על פניו הק' וכל כולו גישמאק, פרישקייט ורעננות הרבה הרבה מעבר למושג "מים קרים על נפש עייפה", היה זה עבורי שיעור חי "כי היא חיך ואורך ימין" וכי הנאמר "כי הם חיינו ואורך ימינו" אין זה מליצה או "סודות התורה" אלא זהו כפשוטו, כשם שהאזיר הוא הדבר המחייב אותנו מבחינה גשמית ונראית לעין, כך התורה הקדושה, מי שזוכה לכך, היא עבורו "אזיר" אותה הוא נושם, ממנה הוא חי, ויתירה מכך, היא החיים שלו בעצמם, זהו חלק בלתי נפרד ממנו, קודשא בריך ואורייתא וישראל חד.

בזכרוני, שהרב שך מסר שיחה אחרי הבחירות הראשונות שהתקיימו בתחילת החורף, היה זה בחודש חשוון, הוא הביא את דברי המדרש שאומר מה עשה אברהם

90 לדורות עולם

רבינו הגדול מרן הגרא"מ שך זצוק"ל - עשרים שנה להסתלקותו

הדור אשר ידע את הרב שך

הלכי רוח, למשש את החבל הזה, המקשר, בשעה שהוא נרעד ונמתח עד כאב?

והיה הלילה האחרון. החושך מלך בחוצות, והילדים היו אחוזי תנומה. ילדים בגילאי ישיבה קטנה, שקבעו ברצינות מתוקה סדר לימוד של שיעורים אחרי שמסתיים ה'סדר' בישיבה, ומינו 'חזן' שזעק בקול ילדוטי שלא התחלף עדיין "שמע קולנו...". ילדי 'חדר' שחילקו את ספרי התהילים, וחוט של רצינות ודאגה כרוך היה אחרי עקבם כל היום. כולם ישנו היטב, עטופים ומכוסים, וענן של חלום על ראשם. הלילה האחרון זה היה, שלאחריו מאום לא יהיה כשהיה.

חצות ליל. מר המתח מטפטט ושובר שיאים. בהיכלי הישיבות איש לא עצם עין. בחורים מתמוגגים בדמעות, זעקות מהדהדות בחשכת הלילה, והבכי הולך וגובר, קורע את שחור השמים. אבינו מלכנו! נא אל תשיבנו ריקם מלפניך! ואז, ברגע אחד, רגע שביתק את העולם לשניים, התנפל שקט נורא. איש לא בכה; הדמעות עוד יבואו אחר כך, נהר של דמעות. איש לא גנח ברגע הזה, בו הגיע המבשר, ופרס את הפרוכת מעם ארון הקודש. איש לא חילל במילים את הרגע הזה, בו עבר העולם כולו למקום אחר לגמרי. עולם בלי הרב שך.

וכמו כל התהליכים המבשילים סביבנו, גם זה קורה לאט, בהדרגה: הנוף האנושי מחליף את גזעו. אלו אשר היו איתנו, חוו איתנו את חוויות הילדות ונשמו את אותו אוויר תחת אותם שמים - נעלמים לפתע מהאופק. אולי הם מעצבים להם היסטוריה אחרת, אולי הם מייצרים התכחות נוספת. הם, לרוב, מעדיפים שלא לזכור, שבשנת תשס"ב הם היו אך ילדים, בני הדור ההוא.

הילדים של תשפ"ב גדלים כבר אחרת מאשר גדלנו אנחנו: מפוכחים יותר מדי, תמימים פחות מדי, יודעים הרבה מדי, הרבה יותר מכפי שאנחנו, ההורים, היינו רוצים שיידעו. השמיים הללו, הטהורים, שתחתם גדלנו ושם עוצבה ילדותנו, אינם עוד.

דור הולך, ודור בא. חיים רעננים נובטים, מעלים ציץ, גומלים פרחים ושקדים. והנה כבר מחזור ראשון של 'אלעזר מנחם' בעיצומה של תקופת העליה בישיבה גדולה. ילדים אשר לא ידעו את הרב שך, ועבורם הוא מצטייר על רקע מוזהב מעם הקיר.

והילדים הללו - כמה מופלא; הילדים אשר לא ידעו את הרב שך, מתעקשים, אולי בתמימות של ילדים, להמשיך ולצעוד באותה הדרך. זו הדרך שרבים כל כך זורים עליה חול, מנסים לטשטש עקבות. זו הדרך שמקוטלגת שוב ושוב אי-שם, בנבכי ההיסטוריה. תיכף אולי תהפוך לפרה-היסטוריה. והילדים הללו, בלי מורא, בצהלה ילדותית ובפשטות מובנת מאליה, צועדים בה שוב. המוני טביעות רגליים ילדותיות, צעירות, חדשות, מהלכות ובאות וממלאות את האופק.

מי ילד כל אלה? מהו קול הצאן הזה אשר עולה באוזנינו? אלו לא הילדים שהזילו דמעות על הקבר הטרי, עוד טרם שהיתה שם מצבה. אלו לא הילדים ששמעו, ברטט, את הצוואה ללמוד 'משנה אחת', ומיד כששבו מהלוויה, התיישבו לשרטט טבלה בכתיבה תמה ללימוד משניות יומי. אלו לא הילדים שהכירו אותו בחייו. אבל אלו, הגדיים הרכים הללו, הם הילדים שעבורם חצב רבינו הגדול את הדרך. עבורם הוא כיוון, בשבילם הקדיש את חייו וכוחותיו, כדי שלדור הבא תהיה דרך סלולה, ברורה, ללא סטיות. אלו הם ילדיו. כולנו.

ב. צלר

ישונו נא הימים ההם.

הימים בהם גדלו ילדים באטמוספירה אחרת, מרופדת, כמעט מובנת מאליה. באותו עולם לא היו מאבקים על הברור מאליו, לא קריעות משפחתיות שמערבות ילדים בעל כרחם, לא 'אנחנו' ו'הם' שמשרטט קו מפריד בין משפחות.

נכון, היו מגמות שרחשו מתחת לפני השטח. היום יש כאלו שיודעים להצביע ולהסביר מאיפה הכל התחיל. אבל הדור ההוא, הילדים של תשמ"ט ושל תשנ"ב, לא ידעו מאומה. עבורם, היה העולם נקי וחף ממזימות זדון. עבור הילדים הללו, השמים היו נקיים והאוויר טהור והדרך ברורה. ואי-שם, למעלה, בין "ובהר ציון תהיה פליטה" שמעל מרפסת הישיבה, לבין "והיה הנותר בציון" של אוהל קדושים - היה הפרוזדור, צר וארוך כשרוויל, המוביל אל קודש הקודשים.

לא רבים מאותם ילדים ראוהו, שברירי וחלוש וכל משא הדור על כתפיו. אבל הדור הזה, דור הילדים הללו, שלא שמעו ממנו שיעורים ולא קיבלו הדרכה ולא ינקו דרכי השקפה, אלא רק חיו ונשמו, בפשטות, את ההווה הזו; רק נישאו על כפיים; הדור הזה, העטוף, השמור, המוגן - היה קשור הרבה מכפי שיכול היה להעלות על הדעת.

ורק כשרעדה האדמה והבשורה עברה כברק, מרעידה לבבות: הרב שך במצב קשה - אז, רק אז, הוכיחו הילדים הללו עד כמה החבל חזק הוא, מחובר.

שבוע שלם היה לנו. שבוע בלתי נשכח. משישי ועד שישי, וכמו היום ניצב השבוע ההוא חי לגנר עינינו. ואיך נעביר תחושות, ואיך נחיה רשמים, לדור אשר לא היה שם?

נסו נא לצייר, ילדים של תשפ"ב, שזכו והיו באותו מעמד נורא, בלתי נשכח, של אשככתייה דרכי. נסו נא לתאר לעצמכם, לו הייתם מקבלים התראה על האסון המתרגש לבוא. התראה בת שבוע. איזו סערה היתה מתחוללת, כיצד הייתם אווזים בארון הקודש ונאבקים בכוח מלוכד של ציבור הנלחם על חייו. שבוע היה זה, בו עצר הלב מפעום. שבוע בו החיים שבתו ממסלולם, ורק תפילות היו לחם חוקנו. שבוע של תחנונים, של תחינה נואשת: ורוח קדשך אל תיקח, אל תיקח!

"מאז שאני כאן בזכרון מאיר", הצהיר רבי משה מרדכי שולזינגר בהספד המפורסם במוצאי השבת שאחר הלוויה, "לא נתקלתי בכזו הפגזת ארטילריה כבדה". מעם גבעת הישיבה עלתה שוועה מתמשכת, קול ענות תפילה שהשתפך אל הרחובות הסמוכים ונסך תחושת אימה בלבבות. ולא רק שם. כל בית כנסת, כל בית מדרש, היה לחרדת אלוקים. רמקולים סבכו ברחובות והפצירו בניגון מעורר "אל תשליכנו מלפניך". המתח הכביד על הנשימה, והתחושה הזו, הנושכת כמעט, של מאבק לחיים ולמוות.

ואיש, גם לא הילדים של תשס"ב, לא נתן את דעתו לעובדה הידועה לכל, כי האבא הזה, שעל חייו נאחזים כולם בחירוק שיניים, למעלה מבן מאה. עבורנו, הוא היה הגשר לעולם שהיה ואיננו. עולם שלם, שהוא היה לו שריד אחרון. עבורנו, הוא לא היה רק 'הראש-ישיבה של אבא'. הוא היה אביו של עולם התורה, אותו הוא קומם והנהיג בעוז ובגאון. הוא היה, הוא היה, הוא היה...

- למה, למה לא נבראו המילים, להסביר מה היה הוא, הגדול בענקים, עבור דור הילדים של תשס"ב, שהכירו את הבית ברחוב ראב"ד עשרים ושבע רק מבחוץ, אולם היו קשורים, קשורים מכפי שאפשר להביע?

ואולי היתה זו רק יומרה, לנסות ולהסביר ממרחק של עשרים שנה בהם התהפך העולם ושב והתהפך על ראשינו; עשרים שנה, בהן השתנה הכל: השפה, האטמוספירה, קו החזית; עשרים שנה, בהן נמוטו מוסדי תבל, וכמעט כל מה שהיה נדמה יצוק בסלע, הפך לסלע מחלוקת; עשרים שנה, עולם ומלואו ושנות דור - וממרחק עצום כזה, לנסות להטעים את הדור אשר לא ידע את הרב שך, להעביר תחושות, להגדיר

אבינו אחרי העקידה, ותיריך דבריו, שאברהם אבינו אמר, כעת, שבני נשאר בין החיים, הרי אני מקדישו לתורה, ואמר ע"כ הרב שך "גם אחרי כל מה שאברהם אבינו עבר, הנסיון של העקידה הוא קשה מאד מבחינה רגשית, וכתוב שהיו עיניו של אאע"ה שותתות דמעות, אך אברהם אבינו לא חשב שהוא צריך לנסוע לדאצ'ה, לא לשוויץ ולא לאף מקום אחר, רק אדרבה, הוא מקדיש את בנו לתוה"ק". ובשעתו דיברו בישיבה, שהרב שך מדבר מהרהורי לבו, הרי ידוע לכל אלו תלאות וקשיים, עברו על הרב שך, מאז שהחל לעסוק בענין זה של הקמת "דגל" וכמה כוחות ומאמצים השקיע בזה, אך ההנהגה של "יוחזור לתלמודו" שזכינו לראות בעינינו, היתה בשבילו דבר משמח ומרגיז שכל חפצך לא ישוו בה, הכל כאין נחשב בעיניו אל מול חשקת התורה, וכך ראו כל בני הישיבה"ק איך לאחר התקופה הסוערת הרב שך נוסע לדאצ'ה לתקופה בלתי מוגבלת, אל עומק נבכי הסוגיות הנלמדות בישיבה.

לאחמ"כ, בשנת תש"ן, היה זה בחודש ניסן כשעמד אז על הפרק הצטרפות חכ"י דגל לימין או לשמאל, ובשעתו נערך כינוס באולמי "יד אליהו" בת"א בו נשא הרב שך את משא קודשו, בו הודיע נחרצות שאין לתמוך בגוש השמאל, ובימים שלפני הכינוס היתה דריכות גדולה בכל רחבי אה"ק לשמוע מה יאמר הרב שך, והכל המתינו בדריכות למוצא פיו.

ולאחמ"כ בשנת התשנ"ב שוב רעשה הארץ מכניסתה של מפלגת ש"ס לקואליציה עם מפלגות השמאל, והדבר חרה מאד להרב שך שאף דיבר כנגד התופעה בחריפות יתירה והכל שחו באותם תקופות אודות הרב שך, ואפילו מהדרות החדשות בכלים הטמאים למיניהם אצל אחינו הטועים החיים מעבר להרי החושך, גם שם עסקו בדמותו של הרב שך, בדבריו, בכוח השפעתו, וללא הרף דיברו שם אודותיו, אך מי שנכנס גם באותם תקופות לביתו נאווה קודש, ראה מולו אדם רכון על הגמרא והרמב"ם בשקיקה ובדביקות, ואין לו בעולמו אלא ד' אמות של הלכה בלבד, כשמבחוץ יהום הסער על עניני הבל וריק בתוך הבית פנימה סוערת רוחו של הרב שך מקושיא חזקה ברמב"ם! בתשנ"ב, כשהיתה הסערה סביב הצטרפות ש"ס לקואליציה השמאל, הרב שך אמר אז שיעור כללי בישיבה, ובתוך הדברים אמר "יש לי קושיית ברזל... האמינו לי רק זה מה שמטריד אותי במשך כל השבועיים האחרונים, לא שום דבר אחר". כי זאת ידעו הכל שמפלגת ש"ס גרמה לו צער ועגמ"נ מרובים וכפי שביטא זאת הוא עצמו, אך עם זאת, מה שתפס את ראשו, ומה שהעסיק את מוחו, זה היה ה"איזענע קשיא" בסוגיא.

זכינו ללמוד כאן מרבינו הרב שך, לאיזו מידת חיבור יכול בן תמותה להתחבר לתורתנו הקדושה בעומק ריגשת לב ונפש, מתוך תענוג עילאי נפלא ומרומם, עד שדבר מדברי החולין, שטותא דהאי עלמא, וטינוף העולם החומרי, כל אלו אינם יכולים לגעת בידיית מפתן חדר משכיתו ובית אוצרותיו של העמל בתורה אשר היא משובש חייו, כי שם חביון עוזו, וכך יכולה להתחולל ממש על ידו מהומות עולם, אך כל זה אינו מגיע ונוגע לעולמו הפנימי העשיר והמבוצר.

לדורות עולם 91

מוסף זכרון מיוחד של בטאון עולם התורה הפלס

מרכז התורה

ועד הישיבות בארץ ישראל

בס"ד ט"ו מרחשון תשס"ב

לקיים בנו חכמי ישראל

בני הישיבות היקרים מצווים ועומדים להתחזק ביתר שאת בהתמדה בתורה ויראת שמים ולהוסיף גם בשעות בין הסדרים לזכותם ולרפואתם השלימה של מן ראש הישיבה נשיא ועד הישיבות

אלעזר מנחם מן בן בת שבע שליט"א

הועד הפועל

קריאה להעתיק בתפילה על מן זצ"ל

הפחד המצמיץ מפני הגורע מכל, הדהד בלבבות, והכל שאגו בתפילה 'האירה עיני פן אישן ה-מ-ו-ת'...

תפילות הרבים בכל אתר ואתר, התגברו והתעצמו עם היוודע הבשורות הקשות כי חלה החמרה במצב בריאותו של רבינו הגדול.

לאחר חצות הלילה פשטה השמועה כי המצב החמיר ביותר, לאחר שרוב מערכות הגוף פסקו מלפעול, ובני עם סגולה, מאמינים בני מאמינים כי אין לך דבר העומד בפני התפילה, המשיכו לזעוק אל ד' ולקרא אליו בחזקה.

תלמידים רבים החלו לנהור אל עבר בית החולים ונעמדו סמוך למקום אשר שם השכינה שורה מעל למראשותיו של חולה, בזעקות אדירות 'פתח לנו שער בעת נעילת שער'...

ובהיכלה של פוניבז', בקצו רקיעים. "ברבע לשתיים בלילה", שח הגאון המופלא רבי משה מדרכי שולזינגר זצ"ל באחד ממשאות הספדיו, "לפתע שמענו מגבעת הישיבה זעקות נוראות של תפילה, הפגזה כבדה ביותר, מאז שאני גר בזכרון מאיר, אפילו במלחמות הגדולות, לא היו כאלה 'תהילים'..."

וימש חושך...

השעה 2.40 לפנות בוקר... והנה אימה וחשכה גדולה... גברו ידם של אראלים ונשבה ארון האלוקים... נשמתו הטהורה של מן זצ"ל עולה בסערה השמימה, להתרבק בצור מחצבתה, לקול שאגות ההמונים העומדים בסמוך 'שמע ישראל', ד' הוא הא-לקים' ופסוקי הייחוד. נצחו אראלים את המצוקים ונשבה ארון הקודש...

אבי אבי רכב ישראל ופרשיו... הבשורה הנוראה הקורעת כל לב, מתחילה להתפשט כאש בשדה קוצים. את שאגות תפילת הרבים בהיכלה של פוניבז', קוטעת באחת הלמות דפיקה על עמוד התפילה, אשר נשמעה בכל האזור כולו... האלפים נדהמים לנוכח הבשורה הנוראה הקורעת כל לב. ההלם שאחז בכל, אינו ניתן לתיאור. ובאחת פרצו מעיינות הבכי ויללות החלו להשמע מכל עבר. שאגות התפילה שנתעברו בדמעות שליש בתקווה ובציפייה לראות את מן זצוקללה"ה עומד ממיטת חוליו, התחלפו בשאגות אבל ובכיות

מאות ההמונים שהתאספו בסמוך לביתו של רבינו הגדול, המשיכו בתפילתם. על מיטת חוליו הוכנס רבן של ישראל לניידת האמבולנס טיפול נמרץ, ובאותה עת שאגו ההמונים בתחינה ממעמקי לב נמס כמים - פרקי תהילים וי"ג מידות של רחמים, ויהי המאורע לחרדת א-לוקים.

קולות שלוש עשרה מידות מהדהדים למרחוק, בעוד רכב האמבולנס שועט אל עבר בית החולים. וקול נשמע בין ההמון כי עתה, אחרי שראינו בעינינו את זכות תפילת הרבים, חובה עלינו להתעצם יותר בתחינה ובזעקה, ואכן בכל אתר ואתר מוסיפים לעמוד בתפילה, 'חוס ורחם עלינו וקבל ברחמים וברצון את תפילתנו'. אנא ד', רוח קדשך אל תקח ממנו'...

בשעות הערב יצא הכרוז בחוצות עיר התורה בני ברק על קיומה של עצרת תפילה סמוך לחצות הלילה על ציונו של מן החזון איש זיע"א, אשר הלילה הזה, ליל ט"ו מר חשוך - יומא דהילולא דיליה. אלפים רבים השתטחו על קברו, זעקו בלב מר ונתייפחו בבכי, ונשמע קול תפילתם למרחקים גדולים.

אף ברחובות ירושלים עיר הקודש הדהד קולם של הכרוזים שהזעיקו את קהל יראי ד' ושלומי אמוני ישראל אל שריד בית מקדשנו לשפוך שיח ולשאת תפילה, לבוא אל המלך ולהתחנן לו ולבקש מלפניו. רחבת הכותל המערבי המתה מרוב אדם, והכל געו בבכיות נוראות לבל ילקח ארון הקודש מעמנו.

יום חמישי ט"ו מרחשון

בעוד רבינו הגדול מוטל על ערש דווי במיטת חוליו שבבית החולים, כאשר מצבו מוסיף להוסיף קשה וחמור, ממשיכים רבבות אלפי ישראל לעמוד בתפילה ובתחנונים.

דבריו של מורנו ראש הישיבה דבאר יעקב, הגאון הגדול רבי משה שמואל שפירא על החובה להתעצם בתפילה ובתחנונים לרפואתו השלמה של רבינו הגדול מתפרסמים בקרב יושבי אהל (ראה מסגרת), ומבעירים תבערת אש בלבבות ההומים.

מצבו הרפואי שידע עליות ומורדות, המשיך להיות קשה ביותר. "מן אושפז במחלקת טיפול נמרץ", דווח עוד ביתד נאמן, "כשמטפלים בו בכירי הרופאים במחלקה. עם בואו למחלקה, נעשו בדיקות יסודיות כדי לוודא שלא היתה פגיעה במח ובכל בשל המצב הקשה שהצריך את ביצוע ההחייאה. בדיקת סי.טי. של המח ובדיקות אקו של הלב העלו כי בחסדי שמים המערכות הללו לא נפגעו כלל, מה שמוגדר על ידי הרופאים כנס. הצוות הרפואי מסר כי ההגדרה הרפואית למצב העכשווי הוא קריטי, ויש להמתין ולראות כיצד מגיב הגוף להמשך הטיפול הנשימתי".

ליל שישי ט"ז מרחשון

בכל תפוצות ישראל, בארץ ובגולה, מוסיפים וממשיכים לזעוק אל ד', 'ממעמקים קראתיך ד', 'שמע ד' וחנני ד' היה עוזר לי'.

בצער, על כל אחד ואחד לעורר רחמי שמים עליו להרבות ולהתחזק בתפילה, בתורה ובמעשים טובים לרפואתו, והשי"ת ישלח דברו וירפאהו במהרה בתוך שאר חולי ישראל".

יום רביעי י"ד מרחשון

בעולם היהודי כולו מתעטפים בתפילה לקיים בנו חכמי ישראל, שיותיר לנו לפליטה את המאור הגדול המאיר את שמי היהדות הנאמנה עשרות בשנים.

אף בתפוצות הגולה ובכל רחבי הגלובוס, מפצירים בתפילה וזעקה להחיש מזור ורפואה לספר התורה החי, ליבן של ישראל, אשר מזה עשרות בשנים נושא את כל אחד ואחד ואת כל הכלל כולו כנושא האומן את היונק.

בהיכלי הישיבות מרבים גדולי התורה וראשי הישיבות לעורר ולדפוק על מפתחי הלב על החובה להתאמץ ולהוסיף חיילים בתורה ולשפוך שיח בתפילה, עד אשר ירא ד' משמים. ואכן, רבבות בני התורה מקבלים עליהם קבלות מיוחדות לרפואת רבן של ישראל ומוסיפים חיזוק על חיזוק בתורה, בתפילה ובכל מדה נכונה.

אימת הדין מרחפת בחללו של עולם, ובכל אתר ואתר שופכים לב כמים, בדמעות שליש ובלב נשבר לרפואתו השלמה של רבינו הגדול אשר מורה לבית ישראל את הדרך אשר ילכו בה ואת המעשה אשר יעשו.

בישיבת פוניבז' עומדים משמרות במשך כל שעות היממה, בתפלה ותחינה, כאשר כל משמרת אומרת במשך כשלוש שעות את כל ספר התהילים, במתניות ובכוונה, ולאחר גמר כל ספר התהילים אומרים את הפסוקים שבפרק קי"ט לפי שמו של רבינו הגדול, י"ג מידות של רחמים, ותפילה על החולה שלאחר אמירת תהלים.

בשעות אחר הצהרים, פושטת השמועה המרה כי פסקה נשימתו של רבינו הגדול... הבכיות והיללות שבקצו באותה שעה מפי המוני בית ישראל, אינם ניתנות לתיאור... המונים, בהם מבני הישיבה דפוניבז', נתאספו ברחבה הסמוכה לביתו של רבינו הגדול, ובשאגות בוקעות רקיעים ובזעקות עד לב השמים צעקו פרקי תהילים ותחנונים לרפואתו השלמה.

באותם דקות התבצעו פעולות החייאה בגופו הטהור של רבינו הגדול, ולאחר זמן שנראה היה כנצח, יצאה הבשורה מחדרו כי חזרה נשימתו לפעום בקרבו. 'זהן ק-ל כביר לא ימאס תפילת רבים'. ק-ל נורא עליה, המחזיר נשמות, שמע לקול שוועת ישראל ברחמים.

"במשך כל זמן פעולת ההחייאה", דווח למחרת היום ב'יתד נאמן', "ניכרה דאגה וחרדה עמוקה בכל ריכוזי התורה ולמרבית הצער אף נפוצו בתקשורת שמועות בלתי אחראיות. בתום ביצוע ההחייאה נודע כי בחסדי שמים ובזכות תפילת הרבים, הצליח הצוות הרפואי לייצב את הדופק".

את מה שארע לאחר מכן, קשה לתאר במילים. בהתייעצות עם הרופאים הוחלט להעביר את רבינו הגדול להמשך טיפול רפואי בבית החולים שיבא בתל השומר, כשהוא שריר במצב רפואי קשה מאד.

יום שישי ט"ז מרחשון

שמים בוכים, ארץ בוכה. 'כבה אור העולם'...

לדורות עולם 93

מוסף זכרון מיוחד של בטאון עולם התורה הפלס

עם שחר, החלו רחובותיה של בני ברק להתמלא בהמוני בית ישראל האבלים והדוויים, אשר נחפזו מכל רחבי הארץ לזכות וליטול חלק באשכבתיה דרבי, והצטרפו אל אחיהם תושבי בני ברק אשר מיהרו אף הם להגיע אל עבר גבעת הישיבה. רחובותיה של עיר התורה החלו להשחיר מהמון אדם, בכל רחובות מספד ובכל חוצות יאמרו הוי הוי. טרם מסע ההלוויה שנקבע לשעה עשר בבוקר, נאמרים פרקי תהילים בסמוך למיטתו הקדושה של מרן זצ"ל. גדולי תלמידי רבינו הגדול זצ"ל מתקבצים אל היכל הישיבה, מקום תורתו ותפילתו כיובל שנים, להפרד מאביהן של ישראל.

אשכבתיה דרבי

בהתרגשות ובהתעוררות עצומה, יורד בעל התפילה לפני התיבה ופותח בפרקי תהילים, אמירת סליחות ושלוש עשרה מידות של רחמים וקבלת עול מלכות שמים. בזעקות נוראות ובבכי מר, פורצת תפילתם של המוני בית ישראל מכל רחובות מספד - "יהי רצון מלפניך שומע קול בכיות, שתשים דמעותינו בנאדך להיות, ותצילנו מכל גזרות קשות אכזריות, כי לך לבד עינינו תלויות". לבת הר געש רותחת, כמו נפרצה לה ברגעים גדולים ומרטיטים אלו. הדמעות זולגות ושוטפות כנהר מטהר, והבכיות

והיללות נשמעות למרחוק.

"דל עטנו מלתאר ואפילו במקצת", תואר בפתח ספר 'פניני רבנו אבי עזרי', "את המעמד הנורא הזה של הפרידה מאביהן ורבן של ישראל זי"ע. היכל הישיבה שפונה במשך הלילה מכל הרהיטים, היה מלא באלפי בני אדם עומדים צפופים, וכן בכל המבואות והרחובות שלפני הישיבה עמדו המונים בצפיפות רבה בלא אפשרות לזוז, והרחובות שמסביב עד מרחק גדול מאד היו מלאים מרוב אדם, וקולות היללה בקעו מפי ההמונים בקול גדול. וכאשר עמד חתנא דבי נשיאה שליט"א ונשא דברי קינה ומספד, נשמע קול גניחות ויללות ההמונים על העלותו בסערה השמימה של עמוד האש

מדברי מורנו הגאון הגדול רבי משה שמואל שפירא זצ"ל בימי התפילות לרפואתו של מרן זצוק"ל

רבינו הגדול זצוק"ל עם הגאון הגדול רבי משה שמואל שפירא זצ"ל

"כאשר מצב רבן של ישראל גאון עוזנו ותפארתנו, קדוש יאמר לו, מורנו (שליט"א) קשה מאד ד' ירחם, על כן כולנו חייבים להשתדל בכל הכוחות בתפילה וזעקה אל ד' כי ירחם על עמו ישראל, ויקיים בנו מאור עינינו אשר כל בית ישראל נשען עליו, ובוודאי שכל החרד לדבר ד', ראוי שיוסיף עוד בלימוד התורה ולהתחזק בכל מה דאפשר, ובכך יחוס ה' עלינו.

הר"ן בדרוש השמיני כתב "והוא שאין ספק שראוי שנאמין שכמו שבזמן שבית המקדש קיים היה המעון ההוא המקודש מקום מוכן לחול שפע הנבואה והחכמה, עד שבאמצעות המקום ההוא היה שופע על כל ישראל, כן ראוי שיהיו הנביאים והחכמים מוכנים לקבל החכמה והנבואה, עד שבאמצעותם יושפע השפע ההוא על כל המוכנים מבני דורם, גם אם לא ישתתפו עמהם, אבל מצד המצאם בדורם, שהם בעצמם כמו הקודש והמקדש, ולפיכך בהמצא לחכמים וחסידים בדורות, יהיה השפע השופע עליהם, ובאמצעותם אפשר שיהיה שופע על המוכנים מבני דורם, וכל שכן לאותם שהם מתקרבים אליהם ומשתתפים עמהם".

וכן מבואר בתוספתא סוטה פ"ב דאיתא דעד שלא נגזר אליהו הנביא, היתה רוח הקודש מרובה בישראל והיו מאתיים נביאים שקולים כמותו ממש, אך ביום שעלה אליהו נסתלקה רוח הקודש מהם, ולא זו בלבד שנסתלקה רוח הקודש מהם אלא אף נבואה שידעו קודם, גם היא נסתלקה, דאמש אמרו לו הידעת כי היום ד' לוקח את אדוניך, ולאחר עליית אליהו לא ידעו שעלה ואמרו לאלישע ילכו נא ויבקשו את אדוניך, והדברים צריכים ביאור, שהרי מדובר בנבואה שכבר נתגלתה אליהם מקודם, ואף אם רוח הקודש נסתלקה מהם, הרי הידיעה הקודמת נשארה בהם. ושמעתי ממרן הגאב"ד דבריסק זיע"א דביאר בזה כי נבואה אינה נקלטת בדרכי החושים הטבעיים של האדם, אלא מרוח הנבואה השוכנת עליו וממילא כל שנסתלקה הנבואה, הסתלקה ידיעתם עמה כמי שלא היה.

והנה כנבואה כן הוא ממש לענין חכמת התורה, וכדברי הגמרא בבבא בתרא י"ב 'אמר רב אבדימי דמן חיפה מיום שחרב בית המקדש ניטלה נבואה מן הנביאים וניתנה לחכמים, אטו חכם לאו נביא הוא, הכי קאמר אע"פ שניטלה מן הנביאים, מן החכמים לא ניטלה, אמר אמימר וחכם עדיף מנביא שנאמר ונביא לבב חכמה'. ויעוין בריטב"א שם שביאר שהנבואה שיש לחכמים פירושה סברת הת"ח בתורה שמשגיגים בשכלם דברים הרבה שאין בכח השכל הטבעי להשיגם, וחכם עדיף מנביא, פירושו מאותו נביא שיש לו כח לראות עתידות ואין לו דרכי הנבואה שהם מצד החכמה שרוח שכינה שורה עליו. וכמו שביאר הרמב"ם כי הנבואה אינה שורה אלא על החכם, ומבואר שהשגת חכמת התורה היא כנבואה ממש, וכמו

ועמוד הענן שהלך לפני מחנה בני ישראל בתקופות קשות של חושך וערפל, להאיר לפניהם הדרך".

בעיצומו של משא ההספד מפי חתנו הגאון הגדול רמ"צ ברגמן שליט"א, החל להקריא מצוואתו המרטיטה של מרן זצוק"ל, הפותחת במילים המרטיטות כל לב: "באשר לא ידע אדם את עתו, אמרתי לעשות חשבון עם נפשי על כל העבר, ובפרט על כל נעלם, שאפשר לטעות ולהטעות בין טוב לרע, לחשוב שזו מצוה אבל האמת שזו עבירה, ומעשה זו ממדה רעה יסודה. ועל זה ידוע כל הדוויים. ואוי לנו מיום הדין אוי לנו מיום התוכחה, ומי יצדק לפניך בדין. עכ"פ להאיש הקטן והעני בדעת, שהחשבון שלי מראה שאורחא רחיקתא חוודאי קלילא, העצה היחידית היא לקיים מה שנאמר במשנה שוב יום אחד לפני מיתתך, פן ואולי ירחם ד'. ולב יודע מרת נפשו כמה המרה את ד' במויד ובשוגג, והלא שתי דרכים לפני כל אחד חרדת רבי יוחנן בן זכאי, וכל שכן וכל שכן לאיש פשוט כמוני".

בעוד קולו מתערב בקולות יללות ובכיות ההמון, מהדהדות בחלל היכל הישיבה מילותיו של מרן זצ"ל בהמשך צוואתו, תחינתו ובקשתו: "וכן אני מבקש מכל אלו התלמידים היודעים שקבלו תועלת ממני, הן בתורה והן ביראת ד' והן במדות, שיעשו חסד עמדי וילמדו בעד עילוי נשמתי אפילו משנה אחת או מחשבה אחת של מוסר, והיה זה שכרי, כי גם אני מסרתי את נפשי להצלחתכם בלימוד, ואם יהיה בידי לעשות ולהמליץ לטובתכם אעשה בלי נדר". לשמע דברי צוואתו, שוטפות הדמעות את היכל הישיבה וקולות הבכי נשמעים למרחוק. ושוב מרעידים הבכיות את הלבבות, מפרקים הרים ומשברים סלעים, עם השמעת מילות סיום הצוואה המרטיטה: "ותפילתי שאזכה לעמוד לפני הקב"ה אחר תשובה שלמה".

עד שמגיע רגע השיא בחתימת הצוואה, בשעת נעילה: "ממני, ה-פ-ו-ר-ש-מ-כ-ם-ב-א-ה-ב-ה".

אין מילים לתאר את הרגעים המרטיטים, בו הכל געו בבכי מרקיע שחקים. קשה עלינו פרידתך רבינו הגדול, ואתה פורש מאתנו באהבה....

ויהי בנסוע הארון

ובסיום דברי המספד, יוצאת מיטתו של מרן זצוקללה"ה למסע ההלוויה לעבר בית החיים של נציבי ישיבת פוניבז'.

היה זה מעמד עילאי, נשגב ומרטיט של כבוד התורה, 'כבוד חכמים ינחלו', כאשר רחובות בני ברק שחורים היו מהמון אדם המלווים את רבן של ישראל זצ"ל בדרכו האחרונה.

אבלים, סחופים ודוויים צועדים רבבות רבבות אלפי ישראל אחר מיטתו, לעבר חלקת מחוקק ספון, כשהכל ממררים בבכי מר כי לוקח אדוננו מעל ראשנו.

ובסיום מסע ההלוויה, בפניא דמעלי שבתא כחפצו ורצונו הטהור כל ימי חייו, יורד גופו הטהור אלי קבר, עד אשר יקיצו וירננו שוכני עפר.

"אוי לו לעולם שאבד מנהיגו ואוי לה לספינה שאבד קברניטה"....

עובדות מימי אבלו של צדיק מאוצרותיו של הגאון הגדול רבי אליעזר הלוי דינר שליט"א

קדושתו וטהרתו של מרן זיע"א: "כאשר קראו לי בשעת יציקת יסודות המצבה, להתייעץ בקשר לגובה שלה, סיפר לי אז הפועל המבצע [שהוא אדם חרדי], שהוא כבר בנה אלפי מצבות, ותמיד כאשר מוציאים את העפר עד הבלוקים המכסים את הנפטר כדי לעשות היסודות, תמיד נודף שם ריח חזק ואפילו אחרי כמה ימים לאחר ההלוויה. וכעת בהקמת מצבתו של מרן ראש הישיבה זצוק"ל, זוהי לו הפעם הראשונה, שלא הרגיש שום ריח, ולא האמין בעצמו, עד שהתכופף והניח את חוטמו ממש על הבלוקים, ובאמת לא היה שום ריח כלל וכלל, ולמרות שהיה זה כבר כמה שבועות אחרי הפטירה, ויהי לפלא" "ואמרתי לו, שבאמת זהו חז"ל מפורש, בגמ' שבת קנ"ב ע"ב על הפסוק 'ורקב עצמות קנאה' כל מי שיש לו קנאה בליבו עצמותיו מרקיבים, כל שאין לו קנאה בליבו אין עצמותיו מרקיבים".

אבלות בישיבה על הארץ

בתום ימי השלושים להסתלקות רבינו הגדול זיע"א, נערכה עצרת מספד מרכזית על ידי בד"ץ 'שארית ישראל' דאז, כאשר אלפים רבים של אברכים ובחורים, זקנים עם נערים, נקבצו ובאו במוצאי שבת קודש פרשת וישלח תשס"ב, לאולמי היכלי מלכות בבני ברק, לשמוע דברי מספד ונהי מגדולי התלמידים, כאשר מלבד חברי הבד"ץ שליט"א דאז, הספידו עוד הגאון הגדול רבי ברוך שמואל הכהן דויטש שליט"א, הגאון רבי אביעזר פילץ שליט"א והגה"צ רבי דן סגל שליט"א, אשר קוננו מרה על השבר הגדול שפקד את בית ישראל בהסתלקותו של מעתיק המסורה, מקומם ומכונן את עולם התורה בתבניתו וצביונו בדרך ישראל סבא.

רגעים מרטיטים שנחרטו בזכרונם של משתתפי ההספד, אירעו בסיום הספדו של הגאון הגדול רבי אליעזר הלוי דינר שליט"א, שאמר: "מורי ורבי מרן הגה"צ רבי אליהו לופיאן זצוק"ל, בהספדיו על רבותינו מרנא החזון איש והגרי"ז מבריסק זיע"א, הורה לקהל כולו לשבת על הארץ, לאבלות וצער על הסתלקותם של רבותינו זיע"א לגנזי מרומים. וכך גם נהגו אצל מרן החפץ חיים, ושאר יחידי הדורות כמו מרן הסטייפלר זצ"ל".

"מורי ורבי ר' אליהו זצ"ל, בהספידו את מרן החזון איש, הקדים ואמר, אמרו חז"ל 'אחים לי בהספדאי דהתם קאימנא', והכוונה שהנפטר בעצמו נמצא בהספד עליו, ואם כן, הלא רבינו החזון איש נמצא עימנו כאן. ואילו היה נכנס כעת בחיי חיותו, היינו נעמדים כולנו לכבודו, ועתה שבעוונותינו לא זכינו, ורבינו החזון איש נמצא עימנו לאחר הסתלקותו לגנזי מרומים, נשב כולנו על הארץ לזמן מועט, לכבודו לאות אבלות וצער. הדברים מתאימים ביותר על רבינו הגדול האבי עזרי זצוק"ל, שהיה רבם ומנהיגם של כל בני ישראל, ואב לכל יחיד ויחיד, ועל כן ראוי שנשב כולנו על הארץ, לאבלות ויתמות על פטירתו".

משסיים הגאון הגדול שליט"א את דבריו הנרגשים, התרוממו האלפים ממקומם, יחד עם כל גדולי התורה שנכחו במקום, והתיישבו על הקרקע למשך כמה דקות, כאשר קולות בכי ונהי נשמעו מכל עבר, וכל עין דמוע תדמע על שבר בת עמי, והיתמות הנוראה ניכרה על פני כל. לאחר מכן ירד הגה"צ רבי דן סגל שליט"א לפני התיבה ואמר שלושה פרקי תהילים פסוק בפסוק בהתעוררות עצומה ובכניות נוראות. מעמד זה נצרב עמוק בזכרונם של כל הנוכחים, והפך לשיחת היום בהיכלי התורה באותם ימים.

רבינו הגדול זצוק"ל מקבל בחביבות את הגאון הגדול שליט"א

קצר לכבודו של רבנו הגדול זיע"א, ומרן זצוק"ל הגיב שברצונו לחשוב בשנית ולשקול שוב את הדברים. ושוב החל מרן זצוק"ל להתחבט בדעתו לכאן ולכאן, עד שלבסוף, כאשר נכנס הרכב בשערי בני ברק, ביקש מרן הגרי"ש זצוק"ל להודיע להגאון הגדול שליט"א, כי אין בכוחו להספיד כלל, וביקש להעביר את התנצלותו לבני המשפחה.

בתוך ימי השבעה מסר מרן זצ"ל דברי מספד בשמו שהובאו בעצרות המספד המרכזיות, בבית המדרש הגדול 'אהבת תורה' בירושלים ובעצרת בבניי האומה. בדבריו עמד על גדולתו של רבינו הגדול זצוק"ל ועל החובה לדבוק בדרכו ובמשנתו.

הקמת הציון הקדוש

עם תום ימי השבעה להסתלקות רבינו הגדול זיע"א, החלו בני המשפחה יחד עם גדולי התלמידים, להתעסק בהקמת מצבת קבורתו, הן בעריכת נוסח המצבה, והן באופן בניית הציון כראוי לכבודו של מרן זיע"א. מצבה אשר לימים התפרסמה בקצוות תבל והפכה להיות 'מקום תפילה', כאשר בכל עת ועונה, ניתן לראות עמך בית ישראל העומדים לשפוף שיח על ציונו הקדוש של רבן וליבן של ישראל זצוק"ל, אשר היה טוב לישראל יותר מאב ואם.

בין הנידונים שעלו באותם ימים, עלה ענין גובה הציון, בפרט לנוכח העובדה כי עד אותה עת הקמת מצבות גבוהות על קברם של גדולי ישראל היה נהוג בארץ הקודש רק בעיר הקודש ירושלים, ואילו בבתי החיים שבבני ברק, לא היה הדבר קיים.

בני המשפחה וגדולי התלמידים ביקשו מהגאון הגדול רבי אליעזר הלוי דינר שליט"א לפקח על מלאכת הקמת הציון הקדוש ועל גובהו, ואכן במשך ימי השלושים טרח הגאון הגדול שליט"א ובא מספר פעמים לבית החיים, לחלקת מקום מנוחתו של מרן זיע"א, פעמים לבדו ופעמים בלווית חתדב"צ הגאון הגדול רמ"צ ברגמן שליט"א, כדי לעקוב ולפקח מקרוב על סדרי הבניה וצורתה ל'קרא דשכבי' של מרן זיע"א.

יצויין, כי לאחר כמה שנים, במכתב פרטי ששלח הגאון הגדול ר"א דינר שליט"א לאחד הרבנים בחו"ל בחודש סיון תשס"ד, סיפר על עדות נוראה ומרטיטה ששמע באותם ימים מאנשי החברא קדישא, על עוצם

פרסום ראשון: ההספד שלא נאמר

לפני שנים אחדות שמענו מאחד מגדולי תלמידי רבינו הגדול זצוק"ל עובדה שאינה ידועה לרבים, ממה שהתרחש מאחורי הקלעים בשעות הספורות קודם לאשכבתיה דרבי - צאת מסע הלוויית רבינו הגדול מרן ה'אבי עזרי' זיע"א.

זכור, נשמתו של מרן זיע"א עלתה השמימה בליל שישי בשעה שתים וארבעים לפנות בוקר, ותיכף החלו ההכנות הקדחתניות לקראת מסע ההלוויה שיועד לצאת שעות ספורות לאחר מכן - בשעה עשר בבוקר מהיכל ישיבת פוניבז' בבני ברק.

כבר באמצע הלילה, פנה חתנא דבי נשיאה הגאון הגדול רבי מאיר צבי ברגמן שליט"א אל גאב"ד עדת ישראל הגאון הגדול רבי אליעזר הלוי דינר שליט"א וביקשו בשם המשפחה והתלמידים שיבקש מרבינו מרן הגרי"ש אלישיב זצוק"ל לשאת משא הספד באשכבתיה דרבי.

בעוד שהרצון העז היה שמרן הגרי"ש זצ"ל, אשר נתבקש מרבינו הגדול זצ"ל בעודו בחיי חיותו ליטול על שכמו את משא היהדות הנאמנה, יעמוד בראש העם לשאת משא הספד ופרידה בנסוע הארון, הרי ידוע היה לכל שמרן זצ"ל מעולם לא נשא דברים ברבים, מלבד שיעוריו הקבועים בבית מדרשו, ובקשה כשזו היתה ייחודית וחריגה בכל קנה מידה. מאחר שכידוע הגאון הגדול שליט"א זכה לשימוש חכמים וכתלמיד קרוב אצל רבותינו הגדולים מרן הגרא"מ שך ומרן הגרי"ש אלישיב זצוק"ל, לפיכך התבקש להפעיל את השפעתו על מרן הגרי"ש זצ"ל שיאות להסכים לכך.

ואכן, הגאון הגדול רבי אליעזר הלוי דינר שליט"א יצר קשר טלפוני עם מרן הגרי"ש זצוק"ל כבר בשעה שבע בבוקר, ושטח בפניו את הבקשה הנדירה - לישא משא הספד באשכבתיה דרבי. למרבה הפלא, מרן זצוק"ל לא שלל את האפשרות, ואמר שיחשוב על כך וישקול את הדברים.

במהלך השעות שלאחר מכן, הבחינו בני ביתו של מרן הגרי"ש זצוק"ל שהינו מרוכזי מאד ומהפך במחשבתו, והעידו שלא זכורה להם אצלו התלבטות כה קשה כפי שראו עליו באותה עת. הידיעה ולפיה יתכן ומרן זצ"ל ישא דברי מספד בהלוויה, עשתה לה כנפיים והדבר עורר ציפיה דרוכה לקראת מסע ההלוויה.

במשך כל אותן שעות, היה הדבר מוטל בספק, ורק באמצע הדרך לבני ברק, שעה קלה לפני צאת מסע ההלוויה, ביקש מרן זצוק"ל, שיתקשר אל הגאון הגדול ר"א דינר שליט"א להודיע שאין בכוחו לכך. הגאון הגדול שליט"א הפציר שלכל הפחות יאמר הספד

הגאון הגדול ר"א דינר שליט"א מפקח על הקמת המצבה

הרב יעקב הירש

"כסוסים בבצעי המים"

הבריאה - רצון בוראה.

"בדורו של אברהם לא היה נחשב לכלום" (מד"ר ר"פ נח), משום שאותו דור הינו פרי האכפתיות שאפינה את אברהם המאיר באבוקתו לכל באי עולם.

צדיקים וחסידיים היו וישנם (סוכה מ"ה), אך מוסרי תורה - המצפן המהימן - יהיו לעולם אלו המתמסרים אליה בכל הווייתם.

תשל"ג.

מפלגת מפא"י - פטרון המדינה מיום הווסדה - מושלת בכיפה. הרה"ר הנבחר - הזכור לדראון - מילא אחר הציפיות, והיהדות החרדית נבוכה. רבינו זי"ע שישב בכבודו של עולם, יכל לקוות - בלב שקט - שמלאכתו תיעשה ע"י זקנים וותיקים, ולהמשיך - בטבעיות - את דבקתו במושכלות, כמימים ימימה. רק האמת הפנימית שמלאה את כל ישותו, הכניסתו בעובי הקורה, והובילה בגבורה את הנצחון המהדהד. "אין לי ירושות, אין לי חזקת" הצהיר בערוב ימיו קבל עם "אך לבי הנקרע, כבלע את הקודש".

רבה של טבריה זצ"ל הגדיר בעוצם תבונתו (בהספדו המאלף - הנדפס במוסף 'חבוקה ודבוקה ב' סוכות תשפ"ב), ש"הרב שך טען ברי".

והמאזין יבחין בשתי הנקודות: הטענה והודאות. על הודאות עמד כבר הרב מבריסק זצ"ל באמרו: "רב לייזר האט א בליץ אין קאפ, ער זעט וואס קיינער זעט ניט". אבל כח הטענה נבע מתוך תוכו. האמת שהיתה ענינו האישי, הלמה על הסטנדר, וזעקה את דברה. לכן ראה בכל פעולותיו הכבירות להעמדת הדת - האבקות לגיטימית של בעל הבית עם הבא במחתרת. אבחנה פשוטה ומתבקשת, עד שהפקפק עליה התקבל אצלו בתמיחה עצומה.

כסתו זי"ע מוטלת בין גדולי דורו, "אינו צריך לדידי ולדכוותי" מפליא אור העולם מרן רי"ז הלוי זצוק"ל בהסכמתו הייחודית, והוא עצמו זי"ע מחזר אחר היושבים אחרונה בשיעוריו העמוקים, מעוררם בחידושי, משתפם בהערותיו, מלהיכם בחובת עולמם. לא זו בלבד, אלא גם בימים האחרונים, שפך דמעות בחשבון נפשו (באזני ר"ש הופמן זצ"ל רופא הנפשות) שמא ואולי - למרות כל מאמציו - נזנח בחור אלמוני, לשליש ולרביע. אורייתא עצמה קא מרתחא ביה, להגדילה ולהאדירה.

באורו - נראה אור.

עשרים שנה תמימות חלפו מאותו יום מר.

ב'הוא יומא' רטטנו בבכי סוער, גאוני עולם עם צורכי דרבנן, נקיי דעת לצד עמלי תורה, צאן אדם עמד ויילל כעולל. ובאותה נשימה רתתנו בפחד מצמית, זקנים עם נערים, ברי לבב ואנשי אמנה, המון יהודי רעד כעלה נדף. הגשר האיתן הנטוי מעל המים הזידונים, הקשר האמיץ עם דורות דעה, הרצף הישיר שהנחנו לאורך התקופה - נעלה בענן, ועתיד האומה לטה ערפל.

"כלל ישראל" טבע רבינו הגדול זי"ע "מתנהל במסורת, לא על סמך סברות".

טרם צאתנו לגלות אדום האימתנית, בעוד גורל בית חיינו כלה ונחרץ, נשאו עיני ריב"ז אל יבנה וחכמיה (גיטין נ"ו). שלשלת הקבלה - ה"שיר" שבחורבן (כלשון רבינו גרשום ב'זכור בריה') - היא שתערוב לקיום העם, בכל המצבים. מסורת תורה שבע"פ העוברת מדור לדור, הובילה את מסע היהודי הנודד במדבר העמים לכל אורך נפתולי נתיביו; גגנתו בהתפרצויות חיות רעות בדרך - פוגרומים, גירושים, עלילות וגזירות - ושמרתו בהתקפות שודדי לילה - קראים, צדוקים, מדיחים ומשיחי שקר. אלף ושבע מאות שנה רוויות תלאה, לא יכלו לרוח ישראל הנאמנה למוריה, בכל מקומות פזוריה.

עדי פרשת המים - תהום 'גלות ערב רב' הנוראה מכל. הנחל שורץ התנינים, הקיף את כל המרחב, ויובליו מלאו את קצה האופק.

הפתאים ששכשכו רגליהם על שפתו, נעלמו ללא שוב. רפסודות קלילות שבקשו לתת נתיבה במים העזים נהפכו על יושביהן. וגמלי פרחי שהתיימרו לגמא את המרחק, הכזיבו את בוטחיהם. אז יצאה כנגה צדקת רבותינו מצוקי ארץ, וישועתם בערה כלפידים. בחיורף נפש שאין דומה לו הוקם גשר פלאים - המשך מובהק למסלול היבשתי הישן נושן - יסודותיו הוצבו בפלס ארצה, בקרקע עולם הברוצית, ראשם מתנשא ברום מעלה, הרחק מטווח שיני שוחרי הטרף דרי מטה, וארכו - מסלול מחושב במעגלי יושר, אשר יגיע בבטחה עד קץ הימין.

בן עשרים - לרדוף (אבות ה). נדעה נרדפה לדעת את ד' (הושע ו). היהדות הבריאה והשרשית - הנרתעת כולא גופא מקורטוב פולחן אישיות - מתירה וממליצה (דרך עץ החיים - לרמח"ל) להתחקות אחר הגדולים שלפנינו "מה עשו שכך חשק בהם ד'?"

"כסוסים בבצעי המים" מתוארת - בלשון חז"ל המדודה (סנהדרין צ"ו) - ריצת האבות הק' לפני ד'.

הסוס השוטף ללא היסוס במלחמה לא לו, מזדהה כל כולו עם מגמת רוכבו הדרוך מעליו. וכך בדיוק האבות - הן הן המרכבה (ב"ר מ"ז) - דלית להו לגרמייהו כלום.

"כי ידעתי" מנמק השי"ת "למען אשר יצווה וגו'". האחריות התובענית היא תולדת ההתמזגות המלאה עם מטרת